

PASAULINĖS LITERATŪROS BIBLIOTEKA

XIX a. literatūra

*

*

Dailininkas
ARVYDAS KAŽDAILIS

PASAULINĖS LITERATŪROS BIBLIOTEKA

Šolom Aleichemas

APYSAKOS

Iš jidiš kalbos vertė
DOMINYKAS URBAS

VILNIUS
1987

84.4Žyd-44
Šo-24

Š $\frac{4703000000-013}{M852(08)-87}$ 201—87

MOTELIS

NAŠLAIČIO BERNIUKO UŽRAŠAI

Šolom-Aleichem
MOTL PEISI DEM CHAZNS
Maskva, „Der Emes“, 1947

I

ŠIANDIEN ŠVENTĖ — NEGALIMA VERKTI

1

Galiu eiti su jumis lažybų iš kiek tik norite, kad niekas pasaulyje tiek nesidžiaugė šiltomis, giedromis pavasario dienomis po velykų, kaip aš, Motelis, kantoriaus[1] Peisio sūnus, ir kaimyno teliukas, vardu Menis (tai aš, Motelis, daviau jam tą vardą — Menis).

Abu mes kartu pajutome pirmutinius šiltos saulutės spindulius pirmą šiltą dieną po velykų, abu kartu užuodėme pirmutinės žalios žolelės kvapą, bedygstančios, besispraudžiančios iš po ką tik nuplikusios žemės, ir abu kartu iššliaužėme iš tamsios ankštumos pasitikti pirmutinio saldaus, šviesaus, šilto pavasario ryto. Aš, Motelis, kantoriaus Peisio sūnus, išlipau iš duobės, iš šalto, drėgno rūsio, pasmirdusio rūgščia tešla ir vaistais. O Menį, kaimyno teliuką, išleido iš dar labiau smirdinčios vietos: iš mažučio, tamsaus, nešvaraus, priteršto tvartelio su išklypusiomis, sudubusiomis sienomis, pro kurias žiemą švirkščia sniegas, o vasarą čaižo lietus.

Ištrūkę į laisvą, šviesų dievo pasaulį, mes abu — aš ir Menis — iš dėkingumo gamtai ėmėme reikšti savo džiaugsmą. Aš, kantoriaus Peisio sūnus, iškėliau abi rankas, išsižiojau ir prisitraukiau į save tiek gaivaus, šilto oro, kiek begalėjau,— ir pasirodė man, kad augu aukštyn, kad mane traukte traukia į viršų, į gilią gilią mėlyną šlikę[2], tenai, kur plūduriuoja reti dūminiai debesėliai, tenai, kur nardo baltos paukštės, čia pasirodo, čia išnyksta čiauškėdamos ir švilpaudamos, ir išsiveržia netyčia iš mano pilnos su kaupu krūtinės tokia giesmė,— dar gražesnė už tą, kur mes su tėvu giedodavome prie sakyklos[3], giesmė be žodžių, be gaidos, be jokios melodijos, tokia pat prigimties giesmė kaip krintančio vandens, kaip viena kitą besivejančių bangų, tokia Giesmių Giesmė, dieviškas džiaugsmas, dangaus įkvėpimas: Tėve brangiausias! Dieve gyvasis!

Taip išreiškė džiaugsmą pirmą pavasario dieną kantoriaus Peisio sūnus. Visai kitaip jį parodė Menis, kaimyno teliukas.

Menis, kaimyno teliukas, pirmiausia bakstelėjo juodu, šlapiu snukiu į šiukšlyną, kokius tris kartus krapštelėjo priešakine kojuke žemę, užrietė uodegą, paskui pasišokėjo visomis keturiomis ir paleido duslų „me-e-e!“ Tas „me-e-e“ pasirodė man toks juokingas, jog aš neištvėriau nepradėjęs kvatotis ir nepaleidęs tokio pat „me-e-e“ visiškai taip pat kaip Menis. Teliukui, matyti, tas patiko: jis neilgai trukęs pakartotinai subliovė, o kartu lygiai taip pat stryktelėjo. Savaime suprantama, kad ir aš neilgai trukau visu įmanomu tikslumu padaryti tą patį ir balsu, ir šuoliu. Ir taip keletą kartų; aš — strykt, teliukas — strykt; teliukas „me-e-e“, ir aš „me-e-e“. Kas čia žino, kiek ilgai būtų trukęs tas žaidimas, jei mano vyresnysis brolis Elis nebūtų žiebęs man visu penketu per sprandą:

— Kad tu kiaurai žemę prasmegtum! Bernui jau beveik devyneri metai, o jis eina šokti su teliuku!.. Į trobą eik, nenaudėli tu!.. Palaukš, duos tau tėvas!..

2

Niekų pasaka! Nieko man tėvas „neduos“! Tėvas serga. Jis nebesimeldžia prie sakyklos jau nuo pat simchas-toirės[4]. Per kiauras naktis kosti. Pas mus lankosi juodas daktaras, storas, su juodais ūsais ir šypsančiomis akimis — linksmas daktaras. Mane jis vadina „bambliu“ ir duoda pirštais sprigto į pilvą. Jis kiekvieną kartą įsakinėja motinai, kad neperšertų manęs bulvėmis, o ligoniui liepia duoti tik buljono ir pieno, pieno ir buljono. Motina išklauso, o kai jis išeina, ji slepia veidą prijuostėje, ir jos pečiai krūpčioja... Paskui ji nusišluosto akis, pasišaukia į šalį mano brolį Elį ir kažką su juo šnibždasi. Ką jie kalba — aš nežinau. Bet man atrodo, kad jie barasi. Motina jį kažkur siunčia, o jis nenori eiti. Jis sako jai:

— Jau ką eiti pas juos, tai verčiau į kapus! Geriau man šiandien pat numirti!..

— Kad tu liežuvį nusikąstum, nevala tu! Ką tu kalbi?

Taip atsako jam motina pusbalsiu, sukanda dantis, moja į jį rankomis, rodos, įmanytų jį sudraskyti. Tačiau ji veikiai suminkštėja ir sako:

— Ką gi man daryti, sūnau mano? Gaila tėvo... Reikia gi jį gelbėti...

— Parduok ką nors! — atsako mano brolis Elis, žvilgčiodamas į stiklinę spintą. Motina irgi žiūri į tą spintą, šluostosi akis ir tyliai sako:

— Ką parduoti? Sielą? Nebėra ko parduoti. Nebent tą dyką spintą?

— Kodėl ne? — sako mano brolis Elis.

— Galvažudy! — atsako motina, žiūrėdama paraudusiomis akimis.— Ir iš kur man tokie galvažudžiai vaikai?!

Mama karščiuojasi ir širsta, išsiverkia, nusišluosto akis ir greit nusileidžia. Tas pats buvo ir su knygomis, ir su sidabriniu tėvo taleso[5] apkraščiu, ir su dviem auksuotomis taurelėmis, ir su jos šilkine suknele, ir su visais kitais daiktais, mūsų išparduotais pavieniui ir kiekvieną kartą vis kam nors kitam.

Knygas nupirko knyganešys Michelis, žydas su reta barzdele, kurią jis nuolat kasosi. Mano brolis Elis, vargšas, ėjo pas jį tris kartus, kol parsivedė pas mus į namus. Motina labai apsidžiaugė, kai jį pamatė, ir, prisidėjusi pirštą prie lūpų, prašė kalbėti patylom, kad neišgirstų tėvas. Michelis suprato, užrietė galvą pažiūrėti į lentyną, pasikasė po barzdele ir tarė:

— Nagi parodykite, ką jūs čia gero turite?

Motina mostelėjo man, kad užlipčiau ant stalo ir nuimčiau knygas. Du kartus nereikėjo kartoti. Tuo pasispyrimu užšokau, bet taip smarkiai, jog tuoj išsitiesiau ant stalo, o priedo gavau niuksą iš savo brolio Elio, kad nešokinėčiau kaip pasiutęs. Mano brolis Elis pats užlipo ant stalo ir padavė Micheliui visas knygas. Michelis viena ranka vartinėjo knygas, antra kasėsi barzdelę ir dėstė knygų trūkumus. Kiekvienos knygos vis savi trūkumai: tos apdaras negeras, anos nugarėlė labai apgraužta, o šita knyga tai iš viso ne knyga. O kai jis atsidėjęs peržiūrėjo visas knygas, su visais apdarais, su visomis nugarėlėmis, tai pasikasė barzdelę ir tarė:

— Jei čia būtų Mišna[6], pilnas rinkinys, tai aš, kad kokioj, ir nupirkčiau.

Motina išblyško kaip siena, o mano brolis Elis, priešingai, paraudonijo kaip ugnis; jis užpuolė knyganešį:

— Tai ko jūs negalėjote iš karto pasakyti, kad perkate tiktai Mišną? Ko dar jūs čia ėjote galvos kvaršinti ir žmonių mulkinti?

— Tyliau, meldžiamasis! — maldauja jį motina.

O iš kito kambario, kur guli tėvas, jau girdėti kimus balsas:

— Kas ten?

— Nieko nėra! — atsako motina ir siunčia mano brolį Elį pas ligonį, o pati derasi su knyganešiu, parduoda jam knygas, matyt, pusdykiai, nes kai Elis grįžta iš tėvo kambario ir klausia: „Kiek?“ — ji jį stumia į šalį ir sako: „Ne tavo reikalas!“ O Michelis čiumpa knygas, greitai kiša jas į maišą ir skubiai kurni laukan.

3

Iš visų daiktų, kuriuos mes pardavėme, nė vienas nepadarė man tiek smagumo kiek stiklinė spinta.

Teisybė, kai reikėjo ardyti sidabrinį apkraštį nuo tėvo taleso, man irgi buvo šiokia tokia šventė. Pirmiausia — derybos su auksakaliu Joseliu, išblyškusiu žydu su raudona dėme veide. Tris kartus jis buvo beišeinąs — ir padarė, kaip norėjo. Paskui jis, užsidėjęs koją ant kojos, atsisėdo prie lango su tėvo talesu, išsiėmė mažutį peiliuką su geltonomis briedžio kaulo kriaunomis, sulenkė didžiulį pirštą ir ėmė ardyti apkraštį taip mikliai, kad, rodosi, jei aš taip mokėčiau ardyti, tai būčiau laimingiausias žmogus pasaulyje! O vis dėlto kad jūs būtumėte matę, kaip mano motina tada ėmė verkti! Net mano brolis Elis, jau užaugęs vaikinas ir jaunikis, ir tas kažin kaip keistai nusigręžė į duris, dėjosi nosį šnypščiąs vienu pirštu, susiraukė ir, išleidęs iš gerklės nei šiokį, nei tokį garsą, nusišluostė skvernu akis.

— Kas ten yra? — klausia tėvas iš savo kambario.

— Nieko! — atsako jam motina, šluostydamasi raudonas akis, o apatinė lūpa ir visa pusė veido jai taip dreba, jog reikia būti kietesniam už geležį, kad nepratrūktum juoktis.

Bet negi tai gali lyginti su stikline spinta?

Pirmiausia, kaip ją paims? Man vis atrodydavo, kad mūsų spinta priaugusi prie sienos,— kaipgi ją atims? Antra, kur motina užrakins duoną, chalą[7], lėkštes, alavinius šaukštus ir šakutes (mes dar turėjome du sidabrinius šaukštus ir vieną sidabrinę šakutę, bet motina juos jau seniai pardavė!) ir kur mes pasidėsime macus[8] per velykas? Šitokios mintys man ėjo per galvą, kai stalius Nachmenas stovėjo prie spintos ir matavo ją dideliu, raudonu nešvarios rankos nykščio nagu. Jis tapradėm tikino, kad spinta nelįs pro duris. Žiūrėkite patys: spinta va šitokio platumo, o durys va tokio — niekaip nelįs!

— Tai kaip ji į trobą įėjo? — klausia mano brolis Elis.

— Nagi tu jos pasiklausk! — piktai atsako Nachmenas.— Ar aš žinau, kaip ji į trobą įėjo? Įnešė, tai ir įėjo!..

Buvo tokia minutė, kad aš labai bijojau dėl spintos. Aš mat buvau bemanąs, kad ji liks pas mus. Tačiau, ne ką trukęs, stalius Nachmenas atėjo su savo dviem sūnumis, irgi staliais, ir čiupo mūsų stiklinę spintą kaip velnias melamedą[9]; pirma ėjo Nachmenas, paskui abu sūnūs, o iš paskos — aš. Tėvas komandavo: „Kopeli, į šoną! Mendeli, į dešinę! Kopeli, neskubėk! Mendeli, laikyk!..“ Aš jiems padėjau šokinėti. Motina ir mano brolis Elis nenorėjo padėti. Jie stovėjo, žiūrėjo į tuščią sieną, voratinkliais apgargėjusią, ir verkė... Nuostabūs žmonės — jiems tik verkti ir verkti!.. Staiga — trrach! Prie pat durų sprogo spintos stiklas, ir stalius su sūnumis ėmė plūstis, versti kaltę ant kits kito: „Tursuoji kaip kerėpla koks!“ — „Šleivas meška!“ — „Velnias tave nujotų!“ — „Eik tu skradžiai!..“

— Kas ten yra? — girdėti kimus balsas iš ligonio kambario.

— Nieko! — atsako motina ir šluostosi akis.

4

Didžiausias džiaugsmas iš visų džiaugsmų man buvo tada, kai prisivarėme ligi brolio Elio kanapos ir ligi mano lovelės. Brolio Elio kanapa pirmiau buvo buvusi sofa, ant kurios sėdima. Bet nuo to meto, kai brolis Elis išaugo į jaunikius ir nusikėlė miegoti ant sofos, o aš ant jo lovos, sofa pavirto „kanapa“. Kitados, gerais laikais, kai tėvas tebebuvo sveikas ir su keturiais giedotojais giedodavo maldas sinagogoje, sofoje buvo spyruoklių. Dabar spyruoklės jau buvo mano valdžioje. Aš pridariau su jomis visokių visokiausių pokštų: susidraskiau rankas, vos neišsidūriau akies, o kartą buvau užsimovęs jas ant kaklo, ir maža trūko, kad būčiau pasismaugęs. Baigėsi tuo, kad brolis Elis mane gerai apibakino, užmetė spyruokles ant aukšto ir atėmė kopėčias.

Kanapą ir lovą nupirko žydė Chana. Tol, kol Chana nebuvo tų daiktų nupirkusi, motina neleido jai per daug smulkiai jų žiūrinėti. „Šit, ką matote, galite pirkti, o žiūrinėti nėr ten ko!“ Tik kai Chana jau buvo suderėjusi ir davusi rankpinigių, ji priėjo prie kanapos ir prie lovelės, pakėlė patalynę, pamažiukais išžiūrinėjo visas slaptąsias vietas ir ėmė smarkiai spjaudytis... Motina papyko už spjaudymąsi ir net buvo benorinti grąžinti rankpinigius, tik įsikišo mano brolis Elis:

— Nupirkai — žinokis!

Pasiklojęsau ant grindų, mes abu — aš ir brolis Elis — išsitiesėme kaip grafai, užsiklojome abu viena antklode (jo antklodę pardavė), ir man buvo labai malonu išgirsti iš savo vyresniojo brolio burnos, kad miegoti ant grindų nėmaž nėra taip bloga.

Aš palaukiau, kol jis atkalbėjo vakarinius poterius ir užmigo, tada ėmiau ritinėtis po visą aslą. Vietos dabar, ačiū dievui, lig valiai. Platybė! Malonumas! Žemės rojus!..

5

— Kaip toliau gyventi?

Taip sako vieną rytą motina mano broliui Eliui ir suraukusi kaktą žiūri į keturias plikas sienas. Aš ir brolis Elis padedame jai žiūrinėti keturias sienas. Brolis Elis žiūri į mane susirūpinęs ir gailėdamas.

— Eik į orą! — sako jis man griežtai.— Mums reikia šį tą pakalbėti...

Aš viena koja iššokuoju laukan ir, žinoma, tuojau pas kaimyno teliuką.

Paskutiniuoju laiku Menis pasitempė, paaugo, pagražėjo, juodas snukutis pasidarė dailus, apskritos akys — protingos, supratingos, visai kaip žmogaus, kaip protingo padaro, žiūri, ar neduosi jam ko ėsti, ir labai mėgsta, kad jam dviem pirštais kasinėji pakaklę.

— Jau? Vėl su teliuku čiupinėjiesi? Niekaip negali persiskirti su savo brangiuoju draugu!

Taip kalba mano brolis Elis, jau be keiksmų, ima mane už rankos ir sako, kad mes eisią pas kantorių Heršą Berą. Pas kantorių Heršą Berą, sako jis, man būsią gera, pirmiausia, sako, man tenai būsią ko valgyti. O namie, sako, blogai; tėvas, sako, serga, reikia, sako, jį gelbėti. Mes gelbime jį, sako, kiek galėdami. Ir mano brolis atsisagsto švarką ir rodo man savo liemenę:

— Štai, turėjau laikrodį, būsimojo uošvio dovaną, pardaviau. Jei jis sužinotų, oi, kas čia darytųsi! Pasaulio galas!

Aš dėkojau dievui, kad Elio būsimasis uošvis nieko nežino apie laikrodį ir kad pasaulio galo dar nebus. Oi vai, neduok dieve tos valandos, kad pasaulio galas ateitų,— kas tada būtų su Meniu, kaimyno teliuku? Vargšas bežadis padaras!..

— Šit mes ir atėjome! — sako brolis Elis, kuris kas minutė darosi man vis geresnis ir meilesnis.

Heršas Beras yra žymus giedotojas. Jis pats, tiesa, negali giedoti; jis, vargšas, balso neturi. Taip esu iš tėvo girdėjęs. Bet jis daug išmano apie giedojimą. Giedotojų jis turi bent penkiolika, o jis pats, baisus daiktas, koks piktas! Jis išklauso mane. Aš su paraitymais pagiedu vieną maldą. Jis glosto mane ir sako mano broliui, kad aš turįs sopraną. Mano brolis sako: ne tik sopraną, bet visų sopranų sopraną!.. Mano brolis Elis derasi su juo, paima rankpinigių ir sako man, kad aš jau pasiliksiąs čia, pas kantorių Heršą Berą. Aš turįs jo visada klausyti, sako jis, ir nesiilgėti namų...

Bepigu jam sakyti — nesiilgėti! Vasara, o man — nesiilgėti? Saulė kepina, dangus kaip krištolas, dumblynė jau seniai išdžiūvo. Gatvėje pagal mūsų namus priversta rąstų. Jie ne mūsų, tai turtuolio Josės rąstai. Jis ketina statytis namus, prisigabeno rąstų, bet nebuvo jų kur sukrauti — jis ir suvertė juos šalia mūsų. Kad jis su saule gyventų, tas turtuolis Josė! Juk aš iš rąstų galiu darytis sau tvirtovę, o tarp rąstų auga dirvuolės ir tauškučiai. Dirvuolės gerai tinka badytis, o tauškutį priputi ir droži sau į kaktą — jie sprogsta.

Man gera. Ir Meniui, kaimyno teliukui, taip pat gera. Aš ir Menis — čia vieninteliai šeimininkai, tai kaipgi man nepasiilgti Menio, kaimyno teliuko?..

6

Šit jau greit trys savaitės, kai aš būnu pas kantorių Heršą Berą, bet giedoti aš beveik negiedu. Aš turiu kito darbo. Aš nešioju jo dukrelę Dobcę. Dobcė su kuprele. Jai nė dvejų metų nėra, o ji jau sunki — sunkesnė už mane. Aš patrūkstu, ją ant rankų betampydamas. Dobcė mane myli. Ji apsikabina mane nupiepusiomis rankutėmis ir kimba laibučiais pirščiukais. Ji vadina mane Kiko. Kodėl Kiko — nežinau. Dobcė mane myli. Neduoda man miegoti kiauras naktis: „Kiko, ki!“ — tai reiškia: pasupk ją. Dobcė mane myli. Kai aš valgau, ji plėšia man iš burnos kąsnelį: „Kiko, pi!“ — tai reiškia: atiduok man!..

Mane traukia namo... Valgydina čia irgi ne dievas žino kaip. Šventė. Sekminių naktis. Norėtųsi išeiti iš namų, pažiūrėti, kaip dangus atsiveria.[10] Bet Dobcė neleidžia. Dobcė mane myli: „Kiko, ki!“ — supk ją. Aš supu, supu ją ir užmiegu. Ir ateina pas mane svečias, Menis, kaimyno teliukas, žiūri į mane kaip protingas padaras ir sako: „Einam!“ Ir mes lipame žemyn nuo kalno prie upelio. Ilgai negalvo-

damas aš pasiraitau kelnaites: „Op!“ — ir aš jau vandenyje. Plaukiu, o Menis — paskui mane. Aname krante gera. Nėra nei kantoriaus, nei Dobcės, nei sergančio tėvo... Pabundu — tai tik sapnas. Bėgti! Bėgti! Bėgti! Bet kaip bėgti? Kur? Namo, žinoma. Bet kantorius Heršas Beras jau atsikėlė pirma manęs. Jis turi didelį kamertoną, bando jį dantimis, kelia prie ausies. Jis liepia man greit apsitaisyti ir eiti paskui jį į sinagogą. Šiandien per rytines pamaldas giedosią „nepaprastą dalyką“.

Sinagogoje pamatau savo brolį Elį. Kaip jis čia pateko? Juk jis paprastai meldžiasi toje sinagogoje, kur tėvas kantoriumi tarnavo! Ką tai reiškia? Brolis Elis apie kažką kalbasi su kantoriumi Heršu Beru. Kantorius Heršas Beras nepatenkintas. Jis sako:

— Tai atmink, žiūrėk — dėl dievo, tuojau po pietų!..

— Einam! Su tėvu pasimatysi! — sako man brolis Elis, ir mes dviese einame namo. Jis eina, o aš šokinėju, bėgu, lekiu.

— Palauk! Ko tu taip leki? — sako man brolis Elis ir sulaiko mane.

Jam, matyti, norisi su manimi pakalbėti.

— Žinai? Tėvas serga, labai labai serga... Dievas žino, kas su juo bus... Reikia jį gelbėti, o nėra kuo. Niekas nenori padėti... Į ligoninę motina jokiu būdu nenorėjo leisti! Ji verčiau mirsianti, sako, negu leisianti jį į ligoninę... Tyliau, šit mama ateina!..

7

Išskėtusi rankas, ateina mums priešais motina, puola man ant kaklo, ir aš juntu ant savo skruostų jos ašaras. Mano brolis Elis eina prie sergančio tėvo, o aš su motina pasilieku gatvėje. Mus apstojo iš visų pusių: čia ir mūsų kaimyno pati, storoji Pesė, ir jos duktė Mindelė, ir jos marti Perelė, ir dar dvi moterėlės.

— Pas jus svečias švenčių parėjo? Laimink, dieve, su svečiu!..

Motina nuleidžia užpurtusias akis.

— Svečias. Taip pat gi vaikas. Parėjo aplankyti sergančio tėvo. Juk tikras vaikas...

Taip sako mama visai draugei moterų, o kaimynei Pesei, vienai, priduria patylom, ir Pesė užjaučiamai linguoja galvą:

— Na ir miestas! Kad bent kas nors akis parodytų... Dvidešimt trejus metus išbūgnijo prie sakyklos... Sveikatą padėjo... Aš gal ir iš-

gelbėčiau — tik neturiu kuo... Viską, su dievo padėjimu, pardaviau... Lig paskutinės pagalvės... Vaiką į giedotojus išleidau pas kantorių... Vis dėl jo... Vis dėl ligonio...

Taip skundžiasi motina kaimynei Pesei, stovėdama gatvėje. Aš dairausi į visas puses.

— Ko tu ieškai? — klausia motina.

— Ko jis, išdykėlis, ieškos? Teliuko turbūt...

Taip sako mūsų kaimynė Pesė ir taria man kažkaip ypatingai meiliai:

— Ech vaikeli! Nebėra teliuko! Turėjome jį parduoti mėsininkui. O ką darysi? Taip sakant, vieną gyvulį vos iššeri,— kur čia apie du gyvulius galvoti!

Tai ir teliukas, vadinasi, jai jau „gyvulys“?

Keista žydė ta Pesė. Visur kiša savo nosį. Jai reikia žinoti, ar mes turime šventėms pieniško valgio.

— Kodėl jūs klausiate? — sako motina.

— Taip sau! — atsako Pesė ir, ištraukusi iš po skaros puodelį grietinės, kiša jį motinai. Motina stumia puodelį nuo savęs abiem rankom.

— Tegu jus dievas myli, Pese! Ką jūs darote? Kaipgi čia dabar? Argi mes jau dievažin kas? Bene jūs manęs nepažįstate?

— Va, kaip tik,— teisinasi Pesė,— dėl to, kad aš jus pažįstu... Karvutė — tegu ji sveika būna — paskutiniu laiku pasitaisė... Yra, dėkui dievui, ir sūrio, ir sviesto. Aš jums paskolinu. Dievas duos, jūs man grąžinsite...

Ir kaimynė Pesė dar ilgai kalbasi su motina, o mane vis traukia širdis prie rąstų, prie teliuko, prie teliuko, prie teliuko! Kad nebūtų gėda buvę, būčiau ėmęs verkti...

— Jei tėvas tave ko klaus, sakyk: ačiū dievui!

Taip sako man motina, o brolis Elis paaiškina kiek plačiau:

— Tu nesusimanyk skųstis, pasakų sakyti, nebūtų daiktų kokių. Sakyk tik: ačiū dievui. Girdi, ką tau sakau?

Ir brolis Elis įveda mane į ligonio kambarį. Stalas nustatytas stiklinėmis, dėžutėmis, taurėmis. Kvepia vaistine. Langas uždarytas. Sekminių proga kambarys iškaišytas žalumynais, ant sienos galvūgalyje kabo „Dovydo skydas“[11], nupintas iš liubistrų. Tai mano brolio Elio darbas. Asla pabarstyta kvepiančiomis žolėmis. Tėvas pamato mane, pamoja man ilgu, liesu pirštu. Brolis Elis kumšteli man. Prieinu prie tėvo. Aš jį vos pažinau. Veidas kaip žemė. Žili plaukai blizga, šiurpso

po vieną, tartum tyčia susmaigstyti svetimi plaukai. Juodos akys giliai įdubusios, tartum įdėtos, svetimos akys. Dantys irgi atrodo kaip įdėti, svetimi dantys. Kaklas tiek išsekęs, jog galva ant jo vos besilaiko. Gerai dar, kad jis sėdėti negali... Lūpos išduoda kažkokį keistą garsą, kaip plaukiant: mpfu!.. Jis deda man ant veido karštą ranką su prakauliais pirštais, veidas kreivai šypsosi lyg numirėlio.

Į kambarį įeina motina. Paskui ją daktaras, linksmasis, juodasis daktaras su dideliais ūsais. Jis sutinka mane kaip seną bičiulį. Jis pavaišina mane sprigtu į pilvą ir linksmai sako tėvui:

— Pas jus svečias švenčių parėjo? Laimink, dieve, su svečiu!

— Ačiū! — atsako motina ir moja daktarui, kad jis apžiūrėtų ligonį ir prirašytų jam ko nors.

Juodasis daktaras bildėdamas atidaro langą ir pyksta ant brolio Elio, kam langas nuolat uždaras.

— Aš jums jau tūkstantį kartų sakiau — langas mėgsta, kad jį laikytume atdarą.

Brolis Elis linkčioja į motinos pusę, tai ji esanti kalta: neduodanti atidaryti lango, kad tėvas, neduok dieve, neperšaltų. Motina ženklu prašo daktarą, kad jis greičiau apžiūrėtų ligonį ir prirašytų ko nors... Juodasis daktaras išsitraukia laikrodį, didelį auksinį laikrodį. Mano brolis Elis labai smailiai žiūri į daktaro laikrodį. Daktaras tai pastebi.

— Jūs norite žinoti, kelinta valanda? Be keturių minučių pusė vienuoliktos. O jūsų kiek rodo?

— Mano sustojo,— atsako brolis Elis ir kažkaip keistai nurausta nuo nosies galiuko ligi užausių.

Motina nesitveria. Jai norisi, kad daktaras jau apžiūrėtų ligonį ir prirašytų ko nors... Bet daktaras neskuba. Jis klausinėja mamą apie visiškai kitus daiktus: kada mano brolio vestuvės? Ką sako kantorius Heršas Beras apie mano balsą? Mano turbūt, sako jis, geras balsas. Balsas, sako jis, paveldimas. Motina nebeturi kantrybės! Staiga daktaras su visa kėde pasigręžia į sergantį tėvą ir ima už jo sausos, karštos rankos:

— Na, kantoriau, kaip šventes švenčiame, kaip meldžiamės?

— Dėkui dievui! — atsako tėvas su mirusio šypsena.

— Būtent? Mažiau kosėjome? Gerai miegojome? — klausinėja daktaras, prisilenkęs prie jo visiškai arti.

— Ne! — atsako tėvas, vos atgaudamas dvasią.— Priešingai... Kosėti — kosėjau... O miegoti — ir nesiseka. Bet — ačiū dievui... Šit sekminės... Tokia diena... Dar ir svečias... Švenčių parėjo...

Visų akys įbestos į „svečią“, o „svečias“ stovi akis nunėręs,— jo galva lauke, kažkur pagal sukrautus rąstus, pas dagias dirvuoles ir pliauškančius tauškučius, pas kaimyno teliuką, tokį supratingą ir jau tapusį „gyvuliu“, prie upelio, gurguliuojančio į pakalnę, arba — dar toliau — aukštoje, plačioje, gilioje šlikėje, vadinamoje dangumi...

8

Truputis „pieniško“, kur mūsų kaimynė storoji Pesė mums „paskolino“, kaip tik labai pravertė. Aš ir mano brolis Elis pataisėme pienišką valgį ir abu maknojome iš vieno dubenėlio šaltą grietinę su šviežia chala. Tai buvo visai neblogai.

— Tas tik negerai, kad taip mažai,— tarstelėjo mano brolis Elis, kuris tą dieną buvo gerai nusiteikęs, taip gerai, jog net leido man neskubėti pas kantorių Heršą Berą ir dar kiek pažaisti namie.

— Juk tu mums švenčių svečias,— tarė jis ir leido man žaisti gatvėje ant rąstų, tiesa, su sąlyga, kad per daug nesikarstyčiau ir, ko gero, nesudraskyčiau vienintelių kelnaičių.

Cha cha cha! Nesudraskyti vienintelių kelnaičių! Tik juoktis nėra kam, kaip mane žydą matote! Kad jūs būtumėte matę tas kelnaites — na jau! Verčiau nė nekalbėkim apie kelnaites!.. Pakalbėkim verčiau apie turtuolio Josės rąstus. Ai, rąstai, rąstai! Turtuolis Josė mano, kad tie rąstai yra jo rąstai. Niekų pasaka! Tie rąstai yra m a n o rąstai! Aš iš jų pasidariau rūmus su vynuogynu. Aš — princas. Princas vaikštinėja sau kaip ponas po savo vynuogyną, nusiskina tauškutį ir — pliaukšt į kaktą, dar tauškutį — ir vėl pliaukšt į kaktą... Visi man pavydi. Net turtuolio Josės sūnelis Henechas, vienakis, pavydi man mano gero. Jis praeina pro šalį su nauja eilute, bado pirštais į mano kelnes, kvatojasi, merkia savo akute ir sako man:

— Žiūrėk, kad tu ko nors nepamestum...

— Geriau eik sau gražiuoju,— sakau aš jam,— o kad ne, tai pašauksiu savo brolį Elį!..

Mano brolį Elį visi vaikagaliai gerbia, ir vienakis Henechas nuspūdina sau, o aš vėl lieku vienas, aš — vėl tas pats princas savo vynuogyne... Gaila tiktai, kad Menio nebėra! Mūsų kaimyno teliukas jau nebe teliukas, jis jau — „gyvulys“ (taip sako mūsų kaimynė Pesė). Ką tai reiškia „gyvulys“? Ir kam jį pardavė mėsininkui? Nejau

pjauti? Argi tam jis gimė, kad jį paskui papjautų? Kam gimsta teliukas, kam gimsta žmogus?..

Staiga išgirstu savo troboje keistai rėkiant ir verkiant... Pažįstu mamos balsą... Pakeliu akis — prie mūsų namų minia... Vyrai, moterys... Įeina, išeina... Aš guliu ant rąsto kniūpsčias. Man gera!.. Palaukit! Šit eina Josė turtuolis! Josė yra seniūnas tos sinagogos, kur mano tėvas dvidešimt trejus metus tarnavo kantoriumi. Josė kitados yra buvęs mėsininkas. Dabar jis prekiauja jaučiais ir odomis ir yra turtuolis, didelis turtuolis! Josė maskatuoja rankomis, pyksta ant motinos ir dėsto:

— Ką reiskia? Ką reiskia? Kodėl man nepasakėte, kad kantorius Peisis taip sunkiai serga? (Jis neištaria š ir č.) Ko jūs tylėjote?

— O ko man rėkti? — teisinasi motina, apsipylusi ašaromis.— Visas miestas matė, kaip aš kamuojuosi, norėjau jį išgelbėti... Ir jis pats visą laiką taip prašė, kad jį gelbėtume...

Motina nebeišgali daugiau kalbėti, užlaužia rankas, atmeta galvą. Mano brolis Elis pastveria ją:

— Mama! kam tu teisiniesi? Mama! Neužmiršk, mama, kad šiandie šventė, šiandie sekminės, negalima verkti! Mama!..

O turtuolis Josė nenustoja rėkti ant mamos:

— Ką jūs cia man snekate — visas miestas! Kas tai yra miestas? M a n reikėjo sakyti! Būtinai — man! Viskas mano lėsomis! Laidotuvės, patarnautojai, įkapės — viskas, viskas mano lėsomis! O jei reikia ko nors naslaiciams, kreipkitės į mane, nesivarzykite!

Bet turtuolio žodžiai mažai tepaguodžia mano motiną. Ji visą laiką rauda ir svyri be sąmonės ant mano brolio Elio rankų. O mano brolis Elis, nenustodamas verkti, vis primena jai, kad „šiandie šventė, mama! Šiandie sekminės, mama! Mama, negalima verkti, mama!..“

Vienukart man viskas paaiškėja. Širdis sugrunda, nusmelkia sielą, norisi verkti, ir pats nežinau ko... Man gaila motinos, žiūrėti negaliu, kaip ji rauda, kaip galuojasi, kaip ji kratosi ant mano brolio rankų. Ir aš metu savo rūmus, savo vynuogynus, prieinu prie jos iš užpakalio ir sakau jai tą patį kaip ir brolis Elis, ir ašaros man rieda iš akių:

— Mama! Šiandie šventė, mama, šiandie sekminės, mama! Mama, negalima verkti, mama!..

II

MAN GERAI — AŠ NAŠLAITIS!

1

Nuo pat to laiko, kiek tik save atmenu, niekad dar nesu buvęs taip labai gerbiamas kaip dabar. Už ką man tokia pagarba? Mano tėvas, kantorius Peisis, kaip jūs jau žinote, mirė pirmą sekminių dieną, ir aš likau našlaitis.

Nuo pirmos dienos po sekminių aš ir brolis Elis ėmėme kalbėti kadešą[12]. Elis ir išmokė mane kalbėti kadešą.

Mano brolis Elis yra geras brolis, bet mokytojas iš jo prastas. Jis greit supyksta, mušasi! Jis atvertė maldaknygę, atsisėdo su manimi ir ėmė mokyti:

— „Jisgadal vejiskadaš šmei rabo...“*

Jis nori, kad aš iš karto mokėčiau atmintinai. Pakartoja porą kartų nuo pradžios ligi galo, o paskui liepia man kalbėti vienam. Aš kalbu, bet nevyksta.

Ligi žodžio „vejacmach“ dar šiaip taip, o toliau — klumpu. Tada Elis duria man su alkūne ir sako, kad mano galva turbūt kur nors gatvėje (o juk įspėjo!) arba kur nors pas teliuką (tartum būtų mano galvoje buvęs!)... Jis netingi ir kartoja su manimi maldą dar sykį. Šiaip taip nusivarėme iki vidurio, o toliau nė iš vietos! Elis griebia man už ausies ir sako: jei tėvas atsikeltų ir pamatytų, koks jo sūnus...

— Man tada nereikėtų kadešo kalbėti,— atsakau aš savo broliui Eliui ir gaunu iš jo už tai gerą papliaušką kaire ranka per dešinį žandą. Išgirsta motina ir aprėkia brolį, kad jis nedrįstų manęs mušti, todėl, kad aš našlaitis:

— Dieve mano! Ką tu darai?! Ką tu muši! Tu, matyt, užmiršai, kad vaikas — našlaitis?

Miegu aš dabar su mama tėvo lovoje — tai vienintelis baldas namuose. Beveik visą antklodę ji atiduoda man.

— Užsiklok,— sako ji man,— miegok, našlaitėli mano brangus! Valgyti tai nėra ko...

Užsikloti užsikloju, bet užmigti tai neužmingu. Vis atmintinai

* „Tebūnie garbinamas, tebūnie šlovinamas švenčiausiasis jo vardas...“ (*Hebr.*)

kartoju kadešą. Į chederį[13] aš nevaikštau, mokytis nesimokau, melstis nesimeldžiu, giedoti negiedu. Laisvas nuo visko.

Man gerai — aš našlaitis!

2

Tai laimė! Jau visą kadešą moku atmintinai. Rabonon-kadešą[14] irgi. Sinagogoje aš atsistoju ant suolo ir pleškinu visą kadešą. Mano balsas irgi neblogas — į tėvo atsigimęs, tikras sopranas. Vaikagaliai sustoja aplink mane ir pavydi man. Moterys verkia. Turtingi šeimininkai duoda man kokią kapeiką. Josės turtuolio sūnus, vienakis Henechas (baisus pavydelninkas!), priėjus ligi rabonon-kadešo, rodo man liežuvį,— kaip tik beįmanydamas, iš kailio nerdamasis jis stengiasi mane prajuokinti. O aš — tyčia — nesijuokiu! Sykį tai pastebėjo sinagogos tarnas Aronas — jis nutvėrė Henechą už ausies ir nutempė prie durų. Gerai jam! Kadangi kadešą reikia kalbėti ir rytą, ir vakarą, tai aš jau nebevaikštau pas kantorių Heršą Berą ir nebetąsau ant rankų Dobcės. Aš laisvas. Dienų dienas prabūnu paupyje — žuvauju arba maudausi. Žuvauti aš išmokau pats. Jei norite, galiu ir jus išmokyti. Reikia nusivilkti marškinius, užmegzti rankoves ir pamažu bristi ligi kaklo per vandenį. Braidyti reikia ilgai ilgai. Kai pajuntate, kad marškiniai paliko sunkūs, tai reiškia, kad jie pilni. Tada išbrendate iš vandens ir kuo greičiausiai iškratote iš marškinių visą dumblą ir maurus ir gerai apžiūrite. Mauruose kartais pasitaiko įsipainiojusių varliūkščių, tai meskite juos atgal į vandenį, jie vargšai gyvūnėliai. O tirštame dumble kartais galima rasti dėlių. Dėlės — tai pinigai: už dešimtį dėlių jūs galite gauti tris skatikus, pusantros kapeikos. Gatvėje tokie pinigai nesimėto... Žuvies tai neieškokite. Kažkada būdavo ir žuvies, o dabar nebėra. Tik man ne taip jau labai galvoj ta žuvis. Man gerai, kad yra nors dėlių. Jų irgi ne visada rasi. Šią vasarą nebuvo nė vienos!

Kokiu būdu mano brolis Elis susekė, kad aš žuvauju — mano galva neišneša. Jis kartą man ką tik ausies nenuplėšė už tą žuvavimą. Laimė, kad pamatė storoji Pesė, mūsų kaimynė. Tikra motina taip nebūtų užstojusi savo vaiko.

— Ar tai šitaip mušami našlaičiai?

Broliui Eliui pasidarė gėda, ir jis paleido mano ausį. Visi mane užstoja. Man gerai — aš našlaitis!

3

Mūsų kaimynė, storoji Pesė, įsimylėjo mane. Prikibo prie mano motinos kaip erkė, kad aš kol kas būčiau pas ją, vadinasi, pas storąją Pesę.

— Kas jums? — dėstė ji.— Pas mane sėda už stalo dvylika žmonių, jis bus tryliktas.

Motina beveik sutinka. Bet šit įsikiša mano brolis Elis.

— O kas žiūrės, kad jis vaikščiotų kadešo kalbėti?

— Aš žiūrėsiu, kad jis vaikščiotų kadešo kalbėti. Na, ko jums dar reikia?

Pesė nėra nė kokia turtuolė. Jos vyras yra knygrišys ir vadinasi Moišė. Apie jį eina garsas, kad jis esąs geriausias meistras. Bet to maža. Reikia dar turėti laimę. Taip sako Pesė mano motinai. Motina sutinka. Ji sako, kad net nelaimėje reikia taip pat laimės. Pavyzdžiu ima mane. Štai aš našlaitis, ir visi manęs nori. Yra net norinčių visiškai mane pasiimti, bet kad jos priešai nesulauktų, kad ji sutiktų mane atiduoti visiškai!

Taip kalba mama ir verkia. Ji tariasi su mano broliu Eliu:

— Kaip tu manai? Gal tegu jis būna tuo tarpu pas Pesę?

Mano brolis Elis jau didelis. Kitaip su juo negi tartųsi. Jis glamžo ranka savo pliką, dar neapžėlusį veidą, tartum ten jam jau barzda būtų, ir sako kaip didelis:

— Nagi tegu... Kad tik neišdykautų...

Taip ir nutarė, kad aš kol kas būsiu pas mūsų kaimynę Pesę, bet tokia sąlyga, kad neišdykaučiau. Viskas jiems išdykavimas! Pririšti katei popierių prie uodegos, kad ji suktųsi,— išdykavimas! Padaužyti pagaliu į popo kiemo tvorą, kad visi šunes supultų,— išdykavimas! Ištraukti vandens vežėjui Leibkei volę iš statinės, kad daugiau kaip pusė vandens išbėgtų,— išdykavimas!

— Tavo laimė, kad tu našlaitis! — sako vandens vežėjas Leibkė.— Kad ne, tai aš tau rankas kojas išdaužyčiau. Gali tikėti mano žodžiu!

Aš tikiu jo žodžiu. Aš žinau, kad dabar jis man nieko nedarys, nes aš našlaitis.

Man gerai — aš našlaitis!

4

Mūsų kaimynė Pesė — teatleidžia ji man! — gražiai pamelavo. Ji sakė, kad pas ją už stalo sėdą dvylika žmonių. Mano skaičiavimu, aš — keturioliktas. Ji, matyt, buvo pamiršusi priskaityti aklą dėdę Boruchą. O gal dėl to ji jo neskaitė valgytoju, kad jis jau labai senas, be dantų ir negali kramtyti. Nesiginčysiu. Kramtyti tai jis negali, bet ryti tai ryja kaip žąsinas ir griebia, griebia. Ir visi jie prie stalo labai griebia. Nežmoniškas tas jų griebimas. Aš irgi griebiu. Už tą jie mane muša. Spardo kojomis po stalu. Daugiausia bakina mane Vaštis[15]. Vaštis — tikras galvažudys. Jis iš tikrųjų vardu Heršelis, bet kad jam ant kaktos yra gumbas, tai jį pravardžiuoja Vaščiu. Visi jie čia turi įdėtus vardus ir pravardes: Kaladėlė, Katinas, Busilas, Buivolas, Petelelė, Duokmandar, Užtepksviesto...

Būkite ramūs, visos pravardės duotos ne dovanai. Pinę vadina Kaladėle už tai, kad jis storas ir apvalus kaip trinka. Velvelis — juodas, ir dėl to jį vadina Katinu. Chaimas — slinkis, ir jį praminė Buivolu. Mendelio smaili nosis, užtat jis Busilas. Faitelį praminė Petelele už tai, kad jis kalbėti nemoka. Berelis — baisus ėdrūnas: kai duoda jam duonos gabalą su žąsies taukais, tai jis prašo: „Duok man dar“. Zorechui įdėjo gėdingą vardą „Užtepksviesto“, nes jis turi nemalonią ydą, dėl kurios jis nekaltas. Kalta galbūt jo motina, kam jį mažą prastai prižiūrėjo ir per retai trinkdavo galvą. O gal ir ji nekalta? Ginčytis nesiginčysiu. O peštis — nė to tiek!

Žodžiu, tuose namuose visi su pravardėmis. Ko benorėti, kad net katė, žodžio nepratariantis, nekaltas padaras, ir ta pas juos turi pravardę: Feigė Lejė seniūnienė. O ar žinote dėl ko? Dėl to, kad ji tokia pat stora kaip Feigė Lejė, sinagogos seniūno Nachmeno pati. Kiek, jūsų nuomone, visi jie yra gavę kukinti, kad katės nevadintų žmogaus vardu? Kaip žirniai į sieną! Jau jei kam jie įdėjo vardą, tai ir baigta!

5

Man irgi įdėjo vardą — spėkit kokį? „Motelis storalūpis“. Matyti, jiems nepatiko mano lūpos. Jie sako, kad aš, kai valgau, krutinu lūpas. Norėčiau pamatyti žmogų, kuris valgydamas nekrutina lūpų! Aš nesu iš tų pasipūtėlių, kurių garbės negalima pakibinti. Bet — nežinau kodėl — tas pravardžiavimas man baisiai nepatinka! O kai tik

man nepatinka, tai jie mane erzina ir tyčia tik taip vadina. Baisūs kibiai — jūs tokių kaip gyvi nesate matę. Iš pradžių mane vadino Moteliu storalūpiu, paskui stačiai Storalūpiu, o paskui Lūpa.

— Lūpa! kur tamsta buvai?

— Lūpa! Nusišluostyk nosį!

Man pikta, skaudu, ir aš verkiu. Kartą jų tėvas, Pesės vyras, Moišė knygrišys, pamatė mane verkiantį ir klausia, ko aš verkiąs. Aš sakau: „Kaip man neverkti, kad mano vardas Motelis, o jie mane vadina Lūpa!" Jis klausia: „Kas?" Sakau: „Vaštis". Jis nori aplupti Vaštį, o tas sako: „Ne aš, bet Kaladėlė". Tėvas čiumpa Kaladėlę, o tas sako: „Ne aš, bet Katinas".

Vienas meta bėdą kitam, kitas trečiam — pasaka be galo! Tada tėvas Moišė, knygrišys, ilgai nesukdamas galvos, susiguldė visus po vieną ir nutvatino didžiosios maldaknygės viršumi, sakydamas:

— Paleistuviai! Aš jums parodysiu tyčiotis iš našlaičio! Kad jums kur velnias tėvą nujotų!

Taip tatai! Niekas manęs skausti neduoda. Visi, visi mane užstoja.

Man gerai — aš našlaitis...

III

KAS IŠ MANĘS BUS!

1

Nagi atspėkite, kur yra rojus? Neatspėsit. O žinote kodėl? Todėl, kad kiekvienam jis vis kitoje vietoje. Pavyzdžiui, motina tikina, kad rojus ten, kur yra mano tėvas, kantorius Peisis. Ten, ji sako, būna visos teisiųjų vėlės, daug kentėjusios žemėje; kad jie vargo šiame pasaulyje, jie gauna atpildą aname pasaulyje. Čia juk aišku kaip diena. Geriausias įrodymas yra mano tėvas. Nes kurgi jis daugiau būtų, jeigu ne rojuje? Ar maža jis prikentėjo begyvendamas?..

Taip kalba motina ir kalbėdama šluostosi akis, kaip visada, kada tik atsimena tėvą.

Bet paklauskite mano draugus — jie jums prisakys pasakų, kad rojus yra kažkur ant gryno krištolo kalno, aukšto, ligi paties dan-

gaus. Vaikai ten duodasi laisvi kaip vėjas, nė mokytis nesimoko, tik maudosi kiauras dienas piene ir valgo medų rieškučiomis... Ar manote, kad jau viskas? Ogi šit ateina vienas žydas, knygrišys, ir pareiškia, kad tikrasis rojus yra tik pirtyje penktadienį. Aš tą pats girdėjau iš knygrišio Moišės, mūsų kaimynės vyro, kad taip girdėčiau tik gerus dalykus. Va ir susigaudyk, kad geras!

Jei manęs pasiklaustų, aš atsakyčiau, kad rojus — tai felčerio Menašės sodas. Niekad kaip gyvi jūs tokio sodo nesate matę! Vienas tėra toksai sodas ne tik mūsų gatvėje, ne tik mūsų mieste,— gal, kad kokioj, ir visame pasaulyje nėra kito tokio sodo. Ir nebuvo, ir nebus! Kiekvienas jums taip pasakys!

Ką jums aprašyti pirma: ar patį felčerį Menašę ir jo pačią, felčerienę Menašienę? Ar gal aprašyti jums pirma patį rojų, tai yra jų sodą? Manau, kad pirmiausia reikia papasakoti jums apie Menašę su Menašiene. Jie šeimininkai, jiems ir pirmutinė garbė.

2

Felčeris Menašė žiemą vasarą vaikšto su kailine apikakle. Jis mėgdžioja juodąjį daktarą. Jo viena akis mažesnė už antrą, o jo burna — kad neišsitarus apie mane — yra bent kiek iš šono. Tai yra ne bent kiek, o gerokai kreiva, labai kreiva. Jį, sako, vėjas supūtęs. Taip kalba pats Menašė. Aš nesuprantu, kaip tai galėtų nuo vėjo papūtimo burna nueiti į šoną? Kiek vėjų — ir didelių, ir mažų — aš, pavyzdžiui, esu atlaikęs per savo gyvenimą! Visą galvą man būtų turėję nusukti į užpakalį. Aš manau, kad čia tik įprotis, kaip kas įpranta. Šit, pavyzdžiui, turiu draugą Berelį — jis akimis mirkčioja. Arba antai kitas draugas, Velvelis,— tas, kai kalba, tai tartum makaronus srebia. Viskas pasaulyje — tik įpročiai. Nors jam ir kreiva burna, tačiau Menašė savo darbą padaro geriau už visus daktarus. Pirma, jis nesistaipo tokiu ponu kaip kiti daktarai. Kai tik jį pašaukia, jis tuoj ir bėga tekinas, sušilęs. O antra, jis neturi mados rašyti receptų. Vaistus jis gamina pats. Mane kartą suėmė diegliai, pradėjo krėsti šaltis, drebulys imti (gal nuo per ilgo tekšojimo upelyje?), tai motina tuoj nulėkė ir parvedė felčerį Menašę. Jis apžiūrėjo mane ir tarė savo kreiva burna mamai:

— Nėra ko būgštauti. Niekis. Padauža plaučius nusišaldė.

Tą sakydamas, jis išsitraukė iš kišenės mėlyną buteliuką ir įbėrė į

šešis popieriukus kažko balto. Tatai vadinasi „milteliai". Vieną miltelį jis liepė man nuryti tuojau. Aš neriuosi iš kailio ir kraipausi į visas puses. Mano širdis numano, kokia tenai nežmoniška kartybė. Taip ir buvo. Įspėjau! Bet kartumas kartumui nelygu. Ar jūs esate ragavę kada jauno karklo šviežios žievės? Va tokio skonio buvo jo milteliai. Žinokite taisyklę: jei tik milteliai, tai ir kartūs. Tačiau jokie išsisukinėjimai man nepadėjo. Aš nurijau miltelį, ir man giltinė akyse pasirodė... Kitus penkis, taip jis prisakė mamai, aš turįs nuryti kas dvi valandos po miltelį. Rado mėgėją tulžį gerti! Ligi tik motina nusisuko minutėlę, nuėjo pasakyti mano broliui Eliui, kad aš susirgau, aš visus penkis miltelius išpyliau į pamazginį, o į popieriukus pripilsčiau po žiupsnelį miltų. Na ir teko vargti motinai: kas dvi valandos lakstyti pas kaimynę Pesę žiūrėti laiko. Ji pamatė, kad sulig kiekvienu milteliu man darosi geriau. O po šešto miltelio atsikėliau visiškai sveikas vyras.

— O, tai daktaras! — tarė motina. Ji neleido manęs į chederį, laikė visą dieną namie ir davė saldžios arbatos su pyragu.

— Menašė — geresnis daktaras už visus daktarus, duok jam, dieve, sveikatos ir ilgo gyvenimo! Jis turi tokių miltelių, kurie prikelia iš numirusių, iš negyvo gyvą padaro...

Taip visiems paskui gyrėsi motina, savo papročiu šluostydamasi akis.

3

Felčerio Menašės pačią vadina, pagal vyrą, felčeriene Menašiene. Ji bjauri žydė. Tą visi sako. Žinote kodėl? Todėl, kad ji labai pikta. Jos veidas, kaip tyčia, vyriškas, balsas vyriškas, batus nešioja vyriškus, o kai kalba, tai vis atrodo, kad ji pyksta. Apskritai apie ją eina nekokios kalbos. Nė karto per gyvenimą ji nėra pavargėliui davusi duonos kąsnelio. O jų namai pilni gėrybės. Jūs galite pas ją rasti uogienės ir pernykštės, ir užpernykštės, ir bent dešimties metų senumo. Kam jai reikia, pavyzdžiui, tiek daug uogienės? Paklauskite ją — ji pati nežino. Toks jau jos būdas. Tokia jau apsigimusi — jos nebeperdirbsi. Ji tiek ir težino: ligi tik ateina vasara, ji nieko kito nenusitveria, kaip tik uogienę virti! Manote, kad ji verda anglimis? Kur tau! Skujomis, kankorėžiais, nukritusiais lapais. Tokio dūmo užleidžia visai gatvei, kad uždusti galima. Jei jums teks pas mus kada užeiti va-

sarą ir jūs užuosite degėsių kvapą, tai nenusigąskite — ne gaisras. Tai felčerienė Menašienė verda uogienę, pati, savo rankomis, iš savo vaisių, savo sode.

Taip tat mes ir atsivarėme ligi sodo, apie kurį ketinau pasakoti.

4

Ir kokių tik vaisių nėra tame sode! Obuolių ir kriaušių, ir trešnių, ir slyvų, ir vyšnių, ir agrastų, ir raudonųjų serbentų, ir juodųjų serbentų, ir persikų, ir abrikosų, ir aviečių, ir braškių, ir visko visko. Ko benori — net ir vynuogių Naujiesiems metams kur gausi? — pas ją, pas felčerienę Menašienę! Teisybė, kai tų vynuogių paragauji, tai „akyse pasirodo Krokuva ir Lvovas" — tokios jos rūgščios! Ir vis dėlto ji už jas gauna gražaus pinigo! Iš visko ji daro pinigą. Net iš saulėgrąžų. Saugok dieve paprašyti iš jos, kad duotų nusilaužti saulėgrąžą! Neduos! Ji greičiau duos dantį ištraukti iš burnos nekaip saulėgrąžą iš savo daržo. O jau obuolio, kriaušės, vyšnios arba slyvos — nė ko kalbėti. Niekad negausi! Aš žinau tą sodą kaip dievobaimingas žydas poterius. Žinau net kur koks krūmelis yra, ir kas ant jo auga, ir ar užaugs kas ant jo šiais metais. Iš kur tą žinau? Nebijokite, aš tenai niekad nesu buvęs. Ir kaip aš būčiau galėjęs ten būti, kad sodas aptvertas aukšta tvora su baisiausiais dūrekliais viršuje? Manote, kad tai viskas? Pačiame sode dar yra šuo. Ne šuo, o vilkas. Už ilgos virvės jis pririštas, tas bjaurišunis, ir tegu tik pamėgina kas eiti pro šalį, ar bent jam pasivaidena, kad kas eina pro šalį,— jis ima taip padūkusiai draskytis, šokinėti ir loti, tartum pats velnias jį jodytų! Klausimas: jeigu taip, tai kaipgi aš galėčiau patekti į sodą? Nagi šit paklausykite — aš jums papasakosiu.

5

Ar jūs Mendelio, mūsų pjovininko sūnaus, nepažįstate? Tai jūs tikriausiai nežinote nė tų namų, kur jis gyvena. Jie yra šalia felčerio Menašės namų ir tiesiai į jo sodą. Jei pas Mendelį, pjovininko sūnų, sėdi ant stogo, tai viskas matyti, kas dedasi felčerio Menašės sode. Visa gudrybė — kaip užlipti ant Mendelio stogo? Man tas — niekis. Žinote kodėl? Todėl, kad Mendelio namai yra greta mūsų ir daug

žemesni už mūsų namus. Reikia tik užsiristi ant mūsų aukšto (aš tai padarau be kopėčių; aš gal kuria nors proga papasakosiu jums, kokiu būdu), iškišti koją pro stogalangį — ir jūs jau pas Mendelį ant stogo. Tenai galite atsigulti, kaip jums patinka: aukštielninki ar kniūpsti. Šiaip ar taip, gulėti jums būtinai reikės, nes jus gali, neduok dieve, pamatyti: o ką jūs ten veikiate ant Mendelio stogo? Aš paprastai tam reikalui parinkdavau laiką į pavakarę, tarp pavakarinių ir vakarinių pamaldų, kai eidavau į sinagogą kadešo kalbėti. Tada jau nebe diena ir dar ne naktis — geriausias laikas. Kai žiūri nuo to stogo, tai, prisiekiu jums, sodas — ne sodas, o žemės rojus!..

Vasaros pradžioje, kai medžiai pradeda žydėti, dangstytis baltomis plunksnelėmis, tai jau laukite, kad diena po dienos ant žemučių, dygių krūmų atsiras žalių agrastų. Tai — pirmutinis vaisius, kurio jums norisi paragauti. Yra žmonių, kurie laukia, kol agrastai paliks raudoni. Kvailiai! Užtikrinu, kad agrastai, kol dar žali, yra daug gardesni ir malonesni. Sakysite — rūgštybė? Dantys atšimpa? Na tai kas? Rūgštumas širdį nušveičia, o nuo dantų atšipimo yra vaistas — druska. Tik užsipilti ant dantų druskos, pabūti kokį pusvalandį išsižiojus — ir vėl galima valgyti tuos pačius agrastus. Po agrastų sirpsta raudonieji serbentai. Raudoniukai, su juodomis tabokėlėmis, su geltonais grūdeliais, ir po daug daug ant vienos šakelės. Nubraukite lūpomis tiktai vieną šakutę, ir jums jau pilna burna uogų, sultingų, kvepiančių,— gardumėlis, nė kaip apsakyti! Kai jos išsirpsta, motina kartais nuperka man už skatiką puoduką, ir aš valgau su duona.

Felčerienės sode yra dvi eilės žemučių krūmų, visai pagal žemę, storai aplipusių serbentais. Jie žėruote žėruoja prieš saulę, blizga, ir taip norėtųsi bent šakutę, bent serbentėlį nuraškyti dviem pirštais ir — tiesiai į burną! Ar patikėsite, kad net kai aš kalbu apie žalius agrastus ir raudonus serbentus, tai jau man dantys šimpa.

Pašnekėkime verčiau apie vyšnias. Vyšnios neilgai būna žalios. Vyšnios greit išsirpsta. Galiu prisiekti kuo tik norit — pats mačiau, gulėdamas ant Mendelio stogo: kelios vyšnios rytą tebebuvo žalios kaip žolė. Aš jas gerai įsidėmėjau. Dieną joms nuo saulės paraudo skruosteliai. Tos pat dienos vakarą jos jau buvo skaidriai raudonos kaip ugnis!

Ir vyšnių man kartais motina parneša. Tik — kiek? Penkias, ant siūlo suvertas. Ką veiksi su penkiomis vyšniomis? Žaidi, žaidi su jomis — ir nė pats nepamatai, kur jos pasidėjo...

6

Kiek žvaigždžių danguje, tiek felčerio Menašės sode vyšnių. Jūs galite suprasti, kad man buvo noro suskaičiuoti, kiek vyšnių ant vienos šakutės. Skaičiavau, skaičiavau — ir niekaip negalėjau suskaičiuoti. Vyšnių toks paprotys, kad jų uogos tvirtai laikosi ant šakelių. Retai retai kokia uoga tenukrinta nuo medžio — nebent kai jau persirpsta, palieka juoda kaip slyva. Štai persikai, matote — tie krinta, kai tik gerai pageltonuoja. Ach, persikai! Persikai! Mėgstu juos visų labiausiai. Per savo gyvenimą esu suvalgęs tik vieną persiką, bet jo skonį lig pat šiol tebepamenu. Tai buvo prieš keletą metų, man dar nė penkerių nebuvo. Mano tėvas dar tebegyveno, ir mūsų namuose dar viskas tada tebebuvo: ir stiklinė spinta, ir kanapa, ir knygos, ir lova. Pareina kartą tėvas iš sinagogos ir, įkišęs ranką į užpakalinę švarko kišenę, kur dedama nosinė, sako man ir mano broliui Eliui:

— Vaikai! Ar valgysite persikų? Aš parnešiau jums persikų. Du persikus.

Jis ištraukia ranką iš užpakalinės kišenės, kur dedama nosinė, ir paduoda man ir broliui Eliui du didelius, geltonus, apskritus, kvepiančius vaisius. Brolis Elis be kantrybės. Jis balsu sukalba maldelę: „Palaimintas, kursai sutvėrė vaisius" — ir grūda iš karto visą persiką į burną. Aš leidžiu sau pirma pažaisti, pakvepenti, pasigrožėti, ir tik tada valgysiu. Ir tai — ne visą iš karto, o po kąsneliuką, ir su duona. Persikai gardu su duona. Nuo to laiko aš daugiau nesu persikų ragavęs, bet to pirmojo persiko skonio niekaip užmiršti negaliu. Dabar priešais mane visas medis, aplipęs persikais, o aš guliu ant Mendelio stogo, žiūriu ir matau, kaip krinta persikas po persiko. Vienas geltonas, net paraudęs, persprogo ir išsivertė. Kyšo iš jo pilvotas kauliukas. Ką ji darys, ta felčerienė, su tokia daugybe persikų? Nuskins veikiausiai ir išvirs uogienę. Uogienę ji pakiš giliai į pakrosnę, o žiemą pastatys rūsyje, ir stovės ji ten, kol susicukrys ir apiplėks.

Po persikų prieina slyvos. Ne visos iš karto. Aš turiu dvi rūšis slyvų felčerio Menašės sode. Vieną medį turiu juodųjų slyvų. Tai apskritos, saldžios, kietos juodosios slyvos. Ant kito medžio auga paprastosios slyvos. Tai yra ta rūšis slyvų, kurias vadina „kibirinėmis slyvomis". Jas pardavinėja kibirais. Jų luobelė plona, jos slidžios, lipnios ir vandeningo skonio. Ir vis dėlto jos nėra tokios prastos,

kaip jūs manote. Kad tik jų duotų! Bet Menašienė nėra iš per daug dosniųjų. Ji geriau iš slyvų prisivirs košės žiemai. Ir kada ji suvalgys tiek košės?

7

Kai baigiasi vyšnios, persikai ir slyvos, man ateina obuolių metas. Obuoliai — kad jūs žinotumėte — tai ne kriaušės. Kriaušės, tegu būtų ir pačios geriausios pasaulyje („bergamotės"), jei tik neprinėjusios kaip reikiant, niekam netinka. Vis tiek kaip medį graužtum. O obuoliai, kad ir žali, kad ir su baltais grūdeliais,— ir tai jau turi obuolių skonį. Jūs įvarote dantis į žalią obuolį, ir burnoje palieka rūgštu rūgštu. Žinote, ką aš jums pasakysiu? Aš nemainyčiau pusės žalio obuolio į du prinokusius. Prinokusių laukti reikia bala žino kiek, o žalių galite kirsti, kai tik obelis peržydėjo. Visas skirtumas — didumas. Obuolys kuo ilgiau bręsta, tuo auga didesnis, kaip, nelyginant, žmogus... Tačiau tas nėmaž nereiškia, kad didelis obuolys turi būti gardus. Pasitaiko, kad mažas obuoliukas būna kur kas gardesnis už patį didžiausią. Imkime antai rojaus obuoliukus. Jie porūgščiai, bet gardūs. Arba, sakysim, rūgštuoliai, vyniniai obuoliai — kuo jie prasti? Šią vasarą jų baisiai daug užderėjo. Bus tiek, kad reiks vežimais vežti. Tą aš girdėjau iš pačios felčerienės Menašienės. Taip ji sakė obuolininkui Ruvinui, kai obelys dar tik žydėjo. Ruvinas buvo atėjęs pažiūrėti sodo. Jis norėjo pirkti iš jos visus obuolius ir kriaušes ant medžių. Ruvinas — didelis obuolių ir kriaušių žinovas. Pakanka jam tik viena akimi pažiūrėti į medį, ir jis iš karto pasakys, kiek pelno iš jo galima laukti. Jis niekad neapsirinka nė trupučio. Nebent būtų smarkių vėjų, ir obuolius nukrėstų be laiko, arba kirmėlės apipultų, vikšrai apsėstų. Bet tai vis tokie daiktai, kurių žmogus negali žinoti. Juk vėją dievas duoda, ir vikšrus taip pat. Nors, iš teisybės, nežinau, kam reikia dievui kirmėlių ir vikšrų? Nebent tam, kad obuolininkui Ruvinui atimtų kąsnelį duonos?.. Ruvinas sako, kad jis iš medžio nieko kito nenori, kaip tik kąsnelio duonos. Jis, sako, turi pačią ir vaikus, jam reikia jiems uždirbti duonos kąsnelį. Menašienė siūlo jam ne tik duonos, bet duonos su mėsa. Ji linki sau: kad ji taip laiminga būtų, kokius medžius jam išduodanti. Argi tai medžiai? Auksas, o ne medžiai.

— Jūs žinote, juk aš jums, dieve apsaugok, nesu priešas,— sako

jam Menašienė.— Kad taip man pačiai tokia laimė, kokios aš linkiu jums.

— Amen! — atsako Ruvinas su šypsena gerame, raudoname veide, nupleiskanojusiame nuo saulės.— Pasirašykite man, kad nebus vėtrų, kirmėlių ir vikšrų, aš duosiu jums dar daugiau, negu jūs prašote.

Menašienė pažiūri į jį kažkaip keistai, iš apačios į viršų, ir sako savo vyrišku balsu:

— Pasirašykite man, kad, grįždami namo, jūs nesuklupsite lygioje vietoje ir nenusilaušite kojos.

— Nuo suklupimo ir kojos nusilaužimo nė vienas nesame saugūs! — atsako Ruvinas ir žiūri į ją geromis, šypsančiomis akimis.— Tas gali atsitikti turtuoliui dar greičiau kaip vargšui, nes turtuoliui yra iš ko sirgti.

— Jūs esate išmintingas žydas! — atsako niršdama Menašienė.— Bet žmogui, kuris linki kitam nusilaužti koją, gali nudžiūti liežuvis, ir dar taip, kad jis net nežinotų, iš kur jam tai.

— Kodėl ne? — atsako Ruvinas vis su ta pačia šypsena.— Iš bėdos ir liežuvis neblogai, kad tik, saugok dieve, ne vargšui...

8

Gaila, kad sodas neatiteko obuolininko Ruvino valdžion. Man tai būtų buvę daug labiau prie širdies nekaip Menašienės valdymas. Jūs dar tokios raganos nesate matę. Nukris koks pakirmijęs obuolys, susitraukęs, susiraukšlijęs kaip senos bobutės veidas,— ji nepatingės, pasilenks, paims jį, įsidės į sterblę ir nusineš. Kur ji juos neša? Veikiausiai ant aukšto, o gal ir į rūsį. Turbūt į rūsį, nes aš girdėjau, kad pernai jai supuvęs pilnas rūsys obuolių. Na, argi nebūtų doras darbas skinti jos sode obuolius? Taip, bet kaip skinti? Įsigauti į sodą naktį, kai visi miega, ir prisivaryti pilnas kišenes būtų, žinoma, visų išmintingiausia. Tiktai ką pasakys šuo? O obuoliai šią vasarą, kaip tyčia, vienas į vieną. Taip ir prašo, maldauja, kad juos skintum. Ką daryti? Kad taip žinočiau tokį žodį, burtą tokį, kad obuoliai patys į mane eitų!.. Aš ilgai ilgai galvojau ir sugalvojau. Ne žodį ir ne burtą, o visiškai kitonišką daiktą. Pagalį, ilgą pagalį, su vinimi gale. Su tuo pagaliu, jei tik pataikysi vinimi obuoliui pagal pat kotelį ir patrauksi į save,— obuolys tavo. Tik pagalį laikykite taip, kad obuolys, neduok

dieve, nenukristų žemėn. Bet jei ir nukristų, nedidelė bėda. Ji pamanys, kad vėjas nupurtė. Suprantama, obuolio vinimi neapdraskykite, nes ji supras... Prisiekiu jums garbės žodžiu, kad aš nė vieno obuolio nepagadinau. Ir nenukrito man nė vienas. Man obuoliai nekrinta! Aš žinau, kaip laikyti pagalį, kai raškai obuolius. Svarbiausia — neskubėti. Bene laiko mažai? Nutvėrėte obuoliuką — suvalgykite jį patyliukais, kiek pasilsėkite ir raškykite toliau. Užtikrinu, kad nė lapė nelos!

Bet atspėk tu man, kad ta ragana bežinanti, kiek obuolių yra ant kurio jos medžio! Matyt, ji juos buvo suskaičiusi dieną, o rytą pastebėjo, kad kelių stinga. Pasislėpė ant aukšto savo namuose ir ėmė slapta sergėti, ar nepavyks sugauti vagį. Taip aš spėju. Kaip kitaip ji būtų galėjusi susiprotėti, kad aš guliu ant Mendelio stogo ir darbuojuosi su pagaliu? Taigi, kad ji būtų mane nutvėrusi viena, be liudininkų, aš ją būčiau kaip nors permaldavęs. Šiaip ar taip, aš našlaitis — galgi būtų ji manęs kaip nors pasigailėjusi. Bet ji susigalvoja ir eina pas mano mamą, pas kaimynę Pesę, pas pjovininko pačią, pasiima jas visas tris ir lipa su jomis ant mūsų aukšto (tai ragana!). O nuo aukšto jau joms nebesunku buvo pamatyti pro langelį, kaip aš darbuojuosi su pagaliu.

— Na? Ką jūs pasakysite apie savo įpėdinį? Dabar matote?

Tie žodžiai priklausė felčerienei. Aš pažinau jos vyrišką balsą. Atsigręžiau į aukštą ir pamačiau visas keturias moteris. Aš pagalio su obuoliu neišmečiau. Jis pats iškrito iš rankų. Gerai, kad pats atsilaikiau ant kojų. Aš negalėjau niekam į akis žiūrėti. Jei ne tas šuo sode, būčiau kritęs ir užsimušęs iš gėdos. Man visų skaudžiausias dalykas buvo mamos ašaros. Ji be paliovos dejavo, aimanavo ir verkavo man:

— Aiman! Aiman! Ligi ko aš prisigyvenau! Aš maniau, kad mano našlaitis vaikšto į sinagogą, už tėvą kadešo kalbėti, o jis, pasirodo, guli ant aukšto ir raško svetimo sodo obuolius!

O ragana stovi šalia jos ir griaudėja savo vyrišku balsu:

— Lupti jį reikia, išdykėlį tą! Duoti, koja primynus! Kad kraujai tykštų! Tegu vaikas kitą kartą žino, kaip vo...

Motina neduoda jai baigti sakyti žodžio „vogti“.

— Jis — našlaitis! Nelaimingas našlaitis! — tvirtina motina ir bučiuoja felčerienės rankas, maldauja, kad ji atleistų man, kad daugiau to niekados nebebūsią! Ji prisiekinėja visomis priesaikomis, kad

tai paskutinis kartas, o jei ne, tai geriau jai pačiai numirti arba mane, apsaugok dieve, palaidoti!..

— Tegu prisiekia, kad jis daugiau niekados nė pažiūrėti nebepažiūrės į mano sodą! — reikalauja felčerienė savo vyrišku balsu, be jokio lašelio pasigailėjimo našlaičiui.

— Kad man rankos nudžiūtų! Kad man akys išvarvėtų! — sakau aš ir einu su mama namo, klausausi jos pamokslų ir raudų ir pats pravirkstu graudžiai graudžiai.

— Tu tik sakyk man, kas iš tavęs bus? — klausia mane motina su ašaromis ir įduoda mane broliui Eliui. Brolis išklauso visą obuolių istoriją ir blykšta. Matyt, iš piktumo. Motina mato, kad jis nesavas. Ji būgštauja, kad jis manęs neprimuštų. Ji pašnibždomis prašo jį nieko man nedaryti, nes aš našlaitis.

— Kas jam ką daro? — sako man brolis Elis.— Aš tik norėčiau žinoti, kas iš jo bus? K a s i š j o b u s ? ! !

Taip sako mano brolis Elis, griežia dantimis ir žiūri į mane, kad pasakyčiau jam, kas iš manęs bus? O aš tai žinau, kas iš manęs bus? Gal jūs žinote, kas iš manęs bus?

IV

MANO BROLIS ELIS VEDA

1

Sveikinu! Žinote? Mano brolis Elis veda!

Broleli tu mano, kas darosi! Visas miestas kunkuliuoja! Visas pasaulis ūžia! Taip sako mūsų kaimynė, storoji Pesė. Ji tikina, kad vestuvės būsiančios ne bet kokios. Tokių vestuvių, pasak jos, seniai jau bebuvę mūsų mieste!

Kaip čia yra? Tik iš pasigailėjimo. Nes motina — našlė, o jaunikis — našlaitis. Iš dalies taip pat ir dėl tėvo nuopelnų atminimo! Tėvas, amžiną atilsį, paliko mirdamas gerą vardą! Kol gyveno, negirdėti buvo, kad apie jį daug kalbėtų. Bet dabar, po mirties, kantorius Peisis išaukštintas ir šlove vainikuotas. Kurgi! Aš girdžiu, ką kalba mano mamai žmonės. Jie kalba jai, kad uošvis galėtų prisiimti visas išlaidas ir primokėti dar bent kiek. Jis neturįs pamiršti, sako,

kad jo dukters vyras bus kantoriaus Peisio sūnus! Mano brolis Elis tą girdi. Jis susidrovi, glamžiojasi barzdžiukę kaip didelis, kaip vyras. Jis yra jau vyras! Visai neseniai jam pradėjo kaltis barzdžiukė. Tatai jam turbūt nuo rūkymo. Nuo to laiko, kai tėvas mirė, jis pradėjo rūkyti. Iš pradžių kamuodavosi, springdavo kosuliu. Bet dabar jis jau užsitraukia ir moka leisti dūmus pro nosį. Didelė kupeta! Manote, kad aš to nemoku? Visa bėda, kad aš neturiu tabokos! Aš rūkau popierių, aš rūkau šiaudus, aš rūkau velniai žino ką. Suuodė kažkaip apie tai brolis Elis. Och, ir uždavė gi jis man! Jam, matai, galima, o man negalima! Todėl, kad man dar nepilni devyneri metai. O kad taip yra, tai ar aš kaltas? Aš jam daviau žodį, prisiekiau Penkiaknyge, kad — baigta, kad aš neberūkysiu.

Kaip jūs manote, ar ilgai laikiau žodį? Sakykite, meldžiamieji, kas šiais laikais nerūko?

2

Tuoj bus pasaulio galas. Taip tvirtina mūsų kaimynė Pesė. Ji grįžo iš jaunosios tėvo baisiai įkaitusi. Bjauri istorija. Jaunosios tėvas sužinojo, kad jaunikis (mano brolis Elis) palikęs be laikrodžio. Laikrodis buvo geras, tikras sidabrinis laikrodis. Jaunosios tėvas jį buvo jam nupirkęs dovanų. Kurgi pasidėjo laikrodis? Kortomis jis jo, dieve gink, nepralošė. Jis pardavė jį, o pinigus išleido daktarams ir vaistams. Norėjo išgelbėti savo tėvą — ką jam už tai daryti? Taip dėstė Pesė. Bet jaunosios tėvas — prastas žydas. Jis klausia, kokių ryšių turi svetimas tėvas su jo laikrodžiu? Jis, girdi, neprivaląs savo laikrodžiais išlaikyti svetimų tėvų. Vienas laikrodis jam jau išvirto „laikrodžiais“, o tėvas — „tėvais“! Pesė sako, kad iš paršo uodegos rabinui kepurės nepasiūsi!.. Taip ji čia užsimena apie mūsų būsimąjį uošvį. Jis yra prastas žmogelis. Jis kepėjas ir vadinasi Joinė riestainininkas. Jis kepa riestainius. „Kad jūs palįstumėte po velėna ir keptumėte riestainius“. Taip sako jam Pesė, matyti, juokais. O gal ir rimtai? Aš nesuprantu, kaip galima gulėti po velėna ir kepti riestainius: kas ten juos pirks?.. Jis — žydas turtuolis, tas mūsų būsimasis uošvis. Pesė mano, kad jis didelis turtuolis! Ji jam į akis sako, kad jei ji turėtų bent pusę to, ką jis turi, tai ji neitų su juo į giminę. Ji nemėgsta kiaulių. O jis nieko neatsako: jau ką pakliūti jai į dantis, verčiau patylėti. Jis jau įmanytų atleisti jaunikiui ir laikrodžio istoriją,

kad tik baigtų šią šneką. Bet Pesė pareiškia, kad ji neatleisianti. Ji norinti, kad jis nupirktų jaunikiui naują laikrodį. Nepadoru, sako ji, kad jaunikis eitų tuoktis be laikrodžio. Tad jis sukrunta: kas jai darbo su jo jaunikiu? — Ir labai net,— atsako ji.— Todėl, kad jaunikis — kantoriaus Peisio sūnus, o jis, Joinė riestaininkas,— ir vienas, ir kitas: ir turtuolis, ir kiaulė. Jam pašoka apmaudas, jis trenkia duris ir sako: „Eikit jūs visi skradžiai žemės!" Į tai Pesė atsako: „O kam eiti skradžiai žemės, jei ne jums? Jūs gi — kepėjas!.."

Motina labai bijo, kad jis neatsakytų sužadėtuvių. Bet Pesė tikina, kad motina galinti ramiai miegoti: našlaičiui negalima atsakyti sužadėtuvių. Ir kaip jūs manote, kieno buvo viršus? Mūsų! Jaunosios tėvas nupirko jaunikiui (mano broliui Eliui) naują laikrodį, irgi sidabrinį. Dar geresnį už aną. Jis pats ir atnešė. O, kad aš turėčiau tokį laikrodį! Kaip jūs manote, kas tada būtų? Pirmiausia aš ištraukčiau jam visus vidurius ir susekčiau paslaptį, kodėl jis eina. O paskui? O paskui aš ir pats nežinau, kaip būtų.

Motina linki jam, jaunosios tėvui, prigyventi, kad žentui pirktų auksinį laikrodį. O jaunosios tėvas atlinki jai prigyventi ligi jauniausiojo sūnaus, vadinasi, mano, vestuvių. Aš įmanyčiau šiandie pat vesti, kad tik gaučiau laikrodį. Motina glosto mane ir sako, kad daug dar vandens nutekėsią lig to laiko, ir tą sakant jos akys pasidaro šlapios. Aš nesuprantu, kodėl turi nutekėti tiek daug vandens, kol aš vesiu, ir kodėl tą sakant reikia verkti? Verkti jai įprastas dalykas. Ir ji be to nė dienos nepabūna. Verkti jai tas pat, kaip jums, pavyzdžiui, melstis arba valgyti. Siuvėjas atnešė jaunikiui eilutę, kurią užsakė jaunosios tėvas,— jai reikia verkti. Pesė iškepė pyragą vestuvėms — jai reikia verkti. Rytoj šituo metu bus sutuoktuvės — vėl ašaros! Nesuprantu, iš kur žmogui randasi tiek ašarų?..

3

Kad pasitaiko kitąsyk dienutė — žemės rojus! Jau elulo[16] mėnesio vidurys, ir jau rudenėja. Saulė nebešutina ligi prakaito, kad net maudytis norėtųsi. Ji šildo, glamonėja ir bučiuoja kaip motina. Dangus išsičiutnijęs kaip per šabą[17]. Visa gamta džiaugiasi, kad mano brolis Elis veda.

Iš pat ryto miestelyje prasidėjo prekymetis. O kad jau prekymetis, tai aš ten būtinai turiu būti. Baisus daiktas, kaip mėgstu prekymečius.

Žydai tik laksto visur kaip užnuodytos pelės. Prakaituoja, armazuoja, barasi, tampo kaimiečius už skvernų, neriasi iš kailio pelnyti nors kiek pinigų — teatras, ir gana! O kaimiečiai neskuba; jie vaikštinėja, kaip tyčia, pamažu, kepures atsismaukę, žiūrinėja, čiupinėja, krapštinėjasi, derasi, nori pirkti pigiau. Kaimietės vaikšto su pašėlusiai keistais galvos muturais, su plačiai atsilapojusiais ančiais, jog net krūtys matyti. Už ančio, kai niekas nemato, jos kitąsyk įsigrūda kokią prekę. Žydai jau žino ir žiūri akis įspyrę. Jei pamato, ištraukia, ir tada tai pasidaro kermošius. Atsitinka, kad moteriškė nusiperka cerkvėje žvakutę ir įsibruka ją į galvos muturą. Bernai nenusitveria ką veikti, jie nori prasimanyti pramogą, tai patyliukais ir užžibina žvakutę. Visi žiūri į moteriškę ir juokiasi. Ta nežino, ko žydai juokiasi. Ji ima keikti visus žydus prakeiktinai. O iš jos juokiasi dar labiau. Būna, kad iš to kyla nežydų su žydais muštynės. Aš jums sakau — nebereikia geresnio teatro!..

Bet gražiausias daiktas — arklių turgus. Ten perka parduoda arklius. Tenai jūs matote arklių, čigonų, rimbų, žydų, kaimiečių ir dvarponių. Triukšmo čia — be galo be krašto, apkursti galima. Čigonai dievažijasi, žydai ploja rankas, dvarponiai pliaukši botagais, o arkleliai tik skuta į vieną, į kitą pusę kaip strėlės. Mėgstu žiūrėti, kaip arkleliai bėginėja, o jau apie kumeliukus tai nė sakyti nebereikia! Aš einu iš proto, aš mirštu dėl kumeliukų! Ir ne tik kumeliukus aš myliu — aš visus mažus myliu: šuniukus, kačiukus. Žinote? Net agurkėlius mažučius, bulvytes jaunutes, svogūnukus, česnakučius,— visa, kas maža — miela! Išskyrus paršiukus. Kiaulių nemėgstu net ir mažų... Tačiau grįžtu prie arklelių. Arkliai laksto, kumeliukai laksto paskui arklius. Aš lakstau paskui kumeliukus. Visi visi mes lakstome. Lakstyti aš — kaip ugnis. Kojos mano labai lengvos, o vaikštau basas ir labai plonai apvilktas: marškinėliai, kelnaitės ir kartūniniai arbekanfesai[18] viršum marškinių. Kai aš lekiu į pakalnę ir pučia vėjelis, ir mano ciceliai plastena, tai man atrodo, kad aš turiu sparnus ir skrendu.

— Moteli! Tegu dievas tave myli! Sustok valandėlę!

Taip mane šaukia Pesės vyras, knygrišys Moišė. Jis bėga iš prekymečio namo su ritiniu vyniojamojo popieriaus. Aš bijau, kad jis nepasakytų motinai, kad man netektų nuo mano brolio Elio. Aš nustoju lakstyti, einu pamažu, nudūręs akis, prie mūsų kaimynės vyro. Jis pasideda popieriaus ritinį, šluostosi skvernu prakaitą ir drožia man pamokslą:

— Kaip tai ne gėda vaikui, našlaičiui, daužytis tarp čigonų ir lakstyti kaip padūkusiam paskui kiekvieną arklį? Ir dar tokią dieną! Juk tuojau bus tavo brolio jungtuvės — ar tu žinai tą? Einam namo!

4

— Kur tu buvai? Vargas man!

Taip mane pasitinka motina, pliaukštelėdama rankomis, ir žiūri į mano suplėšytas kelnaites, į mano kruvinai nudraskytas kojas ir į mano degantį, prakaituotą veidą. Duok dieve ilgą amžių knygrišiui Moišei! Jis nė vieno žodžio niekam neprasitarė. Motina mane nuprausia, užmauna brolio vestuvėms pirktas naujas kelnaites ir kepurę. Kelnaitės pasiūtos — aš ir pats nežinau, iš kokios medžiagos: pastatai jas — jos stovi, o kai eini — jos cypia. Keistos kelnaitės!

— Jei tu ir šitas kelnaites suplėšysi, tai jau pasaulio galas!

Taip sako mama, ir aš pats taip galvoju. Tokių kelnių jau nebesuplėšysi. Nebent galėtum sulaužyti. Kepuraitė — tokia, kad reta paieškoti, ir snapiukas juodas, blizga. Kai jis nustoja blizgėti, tai paspjaudai — ir vėl blizga.

Motina žiūri į mane ir džiaugiasi, o ašaros tik rieda jos raukšlėtais skruostais. Jai labai norisi, kad aš vestuvėse visiems patikčiau. Ji sako jaunikiui:

— Eli! Kaip tu manai? Man tartum gal nereikės dėl jo raudonuoti? Vaikas apvilktas — kad nenužiūrėtų bloga akis — kaip karalaitis!

Mano brolis atidžiai apžiūri mane, glosto sau barzdelę ir žiūri į mano kojas. Aš suprantu, ką reiškia tas jo žiūrėjimas. Jis žiūri, kad „karalaitis" vaikšto basas... Motina irgi supranta jo žvilgsnį, tik dedasi nieko nesuprantanti... Pati ji apsivilkusi kažkokia keista geltona suknia, kurios aš niekad nebuvau matęs ją nešiojant. Suknia jai nežmoniškai plati. Aš įmanyčiau prisiekti, kad mačiau kartą ja apsivilkus mūsų kaimynę Pesę... Užtat mama ryši skarele — šilkine, naujut nauja, dar su visomis sulankstymo žymėmis. Tos skarelės spalvą sunku aprašyti. Gali sakyti balta, gali sakyti geltona, gali sakyti rožinė — tas pareina nuo laiko. Dieną ji skaisčiai rožinė, prieblandoje išrodo gelsva, o naktį — balta. Anksti rytą ji išrodo žalsva, o kitąsyk, jei gerai gerai įsižiūri, skarelė yra šviesiai rausvai melsvai tamsiai žaliai pelenines spalvos. Nieko blogo apie tokią skarelę nepa-

sakysi, nes tokių skarelių reta rasti. Tik tiek, kad mamai ji atrodo svetima, visiškai svetima. Kažkaip nepritinka skarelė prie veido. Skarelė sau, o veidas sau. O juk moterims skarelė — tai tas pats kaip, pavyzdžiui, vyrams kepurė. Kepurė su veidu turi sutapti, būti kaip sulieta. Štai, pavyzdžiui, mano brolis Elis nešioja kartūzą: jis jam tartum iš galvos išaugęs. Peisus jam grynai nukirpo, ir ne tik nukirpo, o nuskuto. Jis užsidėjo baltą manišką su kieta apikakle, su atlaužtais kampais. Ir kaklaryšį jis nusipirko baltą su raudonais, žaliais ir mėlynais žirniukais. Puošnus kaklaryšis! Apsiavęs blizgančiais auliniais batais, girgždančiais ir su labai aukštais kulnais — tam, kad bent kiek aukštesnis atrodytų. Tačiau jam tas tiek tepadės kiek mirusiems taurės,— jis labai mažo ūgio. Ir ne tiek jis mažas, kiek ji didelė ir aukšta, ir panaši į vyrą, ir raudona, ir strazdanota, ir balsas jos kaip vyro. Aš kalbu apie nuotaką, apie kepėjo Joinės dukterį. Ji vardu Brochė.

Vienas malonumas buvo žiūrėti į tą porelę, kai buvo jungtuvės. Tik man nėra kada žiūrėti į jaunuosius. Neturiu laiko. Man reikia žiūrėti į muzikantus. Ir ne tiek į muzikantus, kiek į jų instrumentus. Labiausiai — į kontrabosą ir būgną. Puikūs instrumentai! Tas tik negerai, kad prie jų negali arti prieiti ir pačiupinėti. Kažkodėl tuoj duoda per nagus arba ausį suka. Baisus daiktas, tartum velnias juos pagriebs, jei pirštu bakstelėsi. Bene įkąsi, ar ką? Ach, jei mano mama būtų gera mama, ji padarytų iš manęs muzikantą! Tik aš žinau, kad ji to nenorės. Ir nėmaž ne dėl to, kad ji būtų negera, o dėl to, jog žmonės neleis, kad kantoriaus Peisio sūnus būtų muzikantas. Nei muzikantas, nei amatininkas. Jau ne kartą kalbėjo apie mano ateitį — mama, mano brolis Elis, mūsų kaimynė Pesė ir jos vyras, knygrišys Moišė. Jam norėtųsi paimti mane į darbą. Bet Pesė neleidžia. Ji sako, jog kantorius Peisis, amžiną atilsį, nenusipelnė, kad jo sūnus būtų amatininkas...

Bet aš užsiplepėjau ir pamiršau vestuves. Jau seniai po jungtuvių. Jau krauna stalus. Moterys ir mergaitės šoka kadrilį. Aš su savo medinėmis kelnėmis įsipainioju į patį vidurį. Tie, kurie žiūrėjo, kaip šoka, ėmė mėtyti mane vienas kitam nelyginant sviedinį. „Nagi čia dar kas per piktas pinigas?" — sako vienas. „Nenauda koks!" — sako kitas. „Tavęs čia betrūko!" — sako trečias. Pamato mūsų kaimynė ir ima rėkti (ji jau užkimusi berėkdama):

— Ar jūs iš proto išėjot, ar jūs pasiutot, ar jūs padūkot, ar jums ne visi namie? Gi čia jaunikio broliukas!!!

Aha! Tai uždavė jiems! Mane, žinoma, pasodino už stalo greta

jaunosios giminių. Ir žinote, su kuo mane susodino? Kad jūs turėtumėt ir aštuoniolika galvų — vis tiek neatspėtumėte! Su jaunosios sesute, kepėjo Joinės jaunėle dukteria. Ji vardu Altė. Ji vyresnė už mane tik vieneriais metais, ir ji turi dvi kasytes, surištas apačioje kaspinėliu ir panašias į pintinius riestainius. Mes su Alte valgome iš vienos lėkštės, netoliese nuo jaunikio ir jaunosios. Jaunikis, mano brolis Elis, prižiūri mane, kad sėdėčiau kaip žmogus, valgyčiau su šakutėmis, negriebčiau per daug ir kad neužmirščiau nosies.

Žinote, ką aš jums pasakysiu? Jokio smagumo iš tos vakarienės man nebuvo. Nepatinka, kad į mane žiūri. O čia dar atnešė nelabasis mūsų kaimynę Pesę.

— Duok dieve jums sveikatos! — rėkia ji iš visų gyslų, kreipdamasi į mamą.— Nagi tik pažiūrėkite čionai! Kuo ne jaunieji?! Nagi tikra pora pagal dievo norą!

Į jos kimų riksmą prieina uošvis, kepėjas Joinė, apsivilkęs kaip šeštadienį, ir prasideda šneka apie tai, kad aš ir Altė — jaunikis ir jaunoji. Kepėjas Joinė šypsosi puse burnos. Tas reiškia, kad jo viršutinė lūpa juokiasi, o apatinė verkia. Visi svečiai žiūri į mus. Mes abu, aš ir Altė, nuleidžiame akis į pastalę ir springstame juoku. Kad neprunkštelėčiau, aš užsiimu nosį ir išpuntu kaip pūslė. Dar valandžiukė — pūslė sprogs, ir bus skandalas! Laimė, kad muzikantai ėmė griežti gražią graudžią vestuvių dainą. Visi svečiai įsiklausė. Aš pakeliu akis ir matau motiną su svetima geltona suknia ir šilkine skarele. Ji dirba paprastą savo darbą: verkia! Ar jūs nežinote, ar nustos ji kada nors verkti?..

V

AŠ TURIU PELNINGĄ TARNYSTĘ

1

Mama pasakė man naujieną: aš jau turiu tarnystę. Ne pas kokį, dieve gink, amatininką — kad jos priešai nesulauktų, sako ji, kad kantoriaus Peisio sūnus būtų amatininkas. Mano tarnystė yra pelninga tarnystė, lengva tarnystė. Visą dieną aš būsiu chedery, talmud-toroje[19],

o miegoti vaikščiosiu pas senį Lurję. Senis Lurjė labai turtingas, sako mama. Bet jis serga. Tai yra šiaip jis sveikas, valgo ir geria, ir miega, tik ne naktimis. Naktimis jis negali miegoti. Akys jam nesusimerkia. Tai jo vaikai ir bijo palikti naktį jį vieną. Reikia, kad su juo kas nors būtų. Nors ir vaikas, kad tik žmogus. Sodinti prie jo kokį seną žydą — nepatogu. O vaiką — nieko, vis tiek kaip ir kačiuką. Jie žadėjo po penkis rublius už savaitę ir tau vakarienę kasdien, kai tik pareisi iš talmud-toros (sako man mama). Gerą vakarienę, ponišką. Mums visiems pakaktų, kiek jų palieka nesuvalgyta. Eik, vaikuti, į chederį. O vakare, kai pareisi, aš nuvesiu tave tenai. Darbo tau nebus nė kokio. Poniška vakarienė ir patalas geras. Ir penki rubliai savaitei. Aš pasiūsiu tau kokią drapanėlę, nupirksiu batelius.

Atrodytų, kad neblogai, ar ne? Tai ko verkti? Tik ji, mano mama, kitaip negali. Būtinai turi paverkti!

2

Į talmud-torą aš kol kas vaikštau taip sau. Aš dar nesimokau. Nėra man tinkamos grupės. Aš padedu rebienei — rebės[20] pačiai — ruošą ruoštis ir žaidžiu su kate. Rebienės darbas nėra sunkus darbas. Iššluoti pirkią, padėti parnešti malkų, pabėgėti kur nors — niekai, koks čia darbas. Kad tik ne mokytis. Mokytis blogiau. Užtat katė — čia jau daug malonesnis daiktas. Sako, kad katė — nešvarus padaras. Aš sakau: melas. Katė — valyvas gyvulys. Sako, kad katės esančios piktos. Aš sakau: melas. Katė — malonus gyvulys. Šuo pataikauja, šuo uodega makaruoja. Katė malonėjasi, o kai jai glostai galvą, ji užsimerkia ir pradeda murkti. Aš myliu kates — kas čia bloga? Bet pakalbėkite su jais, su mano draugais,— jie jums prisakys tūkstančius pasakų. Katę pačiupinėjus, reikią rankas plautis. Nuo katės pačiupinėjimo atmintis silpnėjanti. Patys nežino, ką beprasimanyti. Jų būdas — kai tik pasipainioja katė, spirti jai koja į šoną. Aš žiūrėti negaliu, kaip muša katę. O jie juokiasi iš manęs. Negaila jiems gyvulių.

Aš kalbu apie vaikus, kurie kartu su manimi mokosi talmud-toroje. Tai — galvažudžiai. Iš manęs jie tyčiojasi. Jie mane vadina medinėmis kelnėmis, o mano mamą — verksne, už tai, kad ji visada verkia.

— Aure, ateina tavo verksnė motina,— sako jie man.

Tai ji atėjo pasiimti manęs iš chederio ir vesti į mano pelningą tarnystę.

3

Beeidama motina skundžiasi, kad jai skaudu ir graudu (vieno skaudumo jai per maža). Dievas davęs jai, sako, du vaikus, o ji turinti vieniša gyventi. Mano brolis Elis, sako mama, vedęs — kad bloga akis nenužiūrėtų — labai vykusiai, pataikęs tiesiai į aukso duobę. Tik bėda, kad uošvis labai jau storžievis. Kepėjas, atsiprašant. Ko gali norėti iš kepėjo!

Taip man išvedžioja mama, ir mes nueiname į mano pelningąją tarnystę, pas senį Lurję. Senis Lurjė gyvena karališkuose rūmuose. Taip sako mama. Man, žinoma, ne pro šalį pabūti karališkuose rūmuose. Kol kas mes esame virtuvėje, aš ir mama. Virtuvėje irgi neblogai. Krosnis balta ir blizga. Ir indai blizga. Ir apskritai viskas blizga. Mus prašo atsisėsti. Įeina moteris, apsitaisiusi kaip ponia. Ji kalba su mama ir rodo į mane. Motina linguoja galvą, šluostosi kas minutė lūpas ir nenori sėstis. O aš sėdžiu. Motina išeina, pamoko mane, kad elgčiausi mandagiai. Kartu ji, žinoma, apsiašaroja ir šluostosi akis. Rytoj ji ateisianti manęs ir nuvesianti mane į chederį. Man duoda pavalgyti. Sriubos su pyragu (šiokiądien — pyragas!) ir mėsos — ui, kiek mėsos! Pavalgius man liepia eiti į viršų. Aš nežinau, ką reiškia „į viršų". Virėja mane nuveda. Jos vardas Chana. Jos juodi plaukai ir ilga nosis. Mane veda laiptais. Laiptai užtiesti kažkuo minkštu. Basomis kojomis labai gera eiti. Dar nėra kaip reikiant sutemę, o pas juos jau lempos dega. Baisiausia daugybė lempų. Sienos išlipytos cacytėmis ir žmogiukais. Kėdės aptrauktos oda. Lubos išpaišytos nelyginant kaip sinagogoje. Dar gražesnės kaip sinagogoje. Mane įvedė į didelį kambarį. Kambarys toks didelis, kad jei aš būčiau jame vienas, tai lakstyčiau nuo vienos sienos iki kitos arba pavirsčiau ir risčiausi kūlio po aksominę antklodę, ištiestą per visą aslą. Turbūt nebloga būtų ritinėtis po tokią antklodę. Ir miegoti, manau, būtų gana gera.

4

Gražus žydas, aukštas, su žila barzda, su plačia kakta, apsivilkęs šilkiniu chalatu, šlikė gryno aksomo, ant kojų kambarinės šliurės, irgi aksominės, išsiuvinėtos žičkais,— va toks yra senis Lurjė. Jis sėdi prie didelės, storos knygos. Kalbėti nieko nekalba, tik kramto savo barzdos viršūnytes, žiūri į knygą, supa koją ir kažką sau vienas mur-

ma nebalsiai. Keistas žydas tas senis Lurjė. Aš žiūriu į jį ir galvoju: ar jis mane mato, ar nemato? Panašu, kad nemato. Jis nė nežiūri į mane, o jam nieko nepasakė. Mane tik įleido čionai ir užrakino duris iš anos pusės.

Staiga sušunka senis Lurjė, vis dar nežiūrėdamas į mane:

— Eikite čia, aš jums paskaitysiu keletą vietų iš Rambamo[21].

Į ką jis čia kreipiasi? Į mane? Tai man jis sako „jūs"? Aš apsidairau į visas puses. Nieko, be manęs, daugiau čia nėra. Senis Lurjė vėl sumurma drūtu balsu:

— Eikite čia, pažiūrėkite, ką sako Rambamas.

Aš ryžtuosi prieiti arčiau.

— Jūs mane šaukiate?

— Jus, jus, ką gi kitą.

Taip man kalba senis Lurjė, žiūri į savo didelę knygą ir, paėmęs man už rankos, baksnoja pirštu ir aiškina, ką Rambamas sako. Kuo toliau, tuo garsiau ir su didesniu įkarščiu. Jis tiek įsikarščiavo, kad net paraudonijo. Kraipo didžiulį pirštą, o alkūne nuolat bado man į šoną ir klausinėja:

— Na, ką jūs pasakysite? Gerai sako, ar ne tiesa?

Gal ir labai gerai — tik kad aš nematau to gerumo. Ir užtat tyliu. Aš tyliu, o jis karščiuojasi. Jis karščiuojasi, o aš tyliu. Girgžteli raktas iš anos pusės. Atsidaro durys, ir įeina ta pati, kur apsitaisiusi kaip ponia. Ji prieina prie senio Lurjės ir kalba, pasilenkusi prie pat ausies. Jis, matyt, kurčias, nes šiaip — kam reikėtų rėkti? Ji sako, kad jis mane paleistų, nes man jau reikią miegoti. Atėmusi mane iš senio rankų, ji paguldo mane ant sofos su spyruoklėmis. Paklodė balta kaip sniegas. Antklodė šilkinė, minkšta — malonumas vienas! Ta, kur apsitaisiusi kaip ponia, užkloja mane, išeina ir užrakina duris iš anos pusės. Senis Lurjė vaikštinėja po kambarį, susidėjęs rankas ant nugaros, žiūri į savo gražias šliures, niūniuoja, murma ir kažkaip keistai trauko antakius. Man blakstienos mazgiojasi. Noriu miego. Staiga prieina prie manęs senis Lurjė ir sako:

— Žinai? Aš tave suvalgysiu.

Žiūriu į jį ir nesuprantu, ką jis sako.

— Ką? Mane?

— Tave! Tave! Turiu tave suvalgyti! Kitaip nė būti negali!

Taip kalba senis Lurjė. Jis vaikšto po kambarį, nuleidęs galvą, susidėjęs už nugaros rankas, ir rauko kaktą. Bet kalba jis vis tyliau ir tyliau, kreipdamasis pats į save. Aš gaudau kiekvieną žodį. Vos kva-

pą beatgaunu. Jis save kažko klausinėja ir pats sau atsakinėja. Štai ką senis Lurjė sako:

— Rambamas sako, kad pasaulis ne nuo amžių yra buvęs. Kas verčia taip galvoti? Tas, kad nėra padarinio be priežasties. Kaip aš galiu tai įrodyti? Savo valia. Kuriuo būdu? Šit aš noriu jį suvalgyti, ir aš jį suvalgysiu. O ką — pasigailėjimas? Tatai visai kas kita. Aš darau savo valia. Valia — tai nėra pasekmė. Aš jį suvalgysiu. Aš noriu jį suvalgyti. Aš turiu jį suvalgyti!..

5

Gerą žinią pasakė jis man, tas senis Lurjė — jis turi mane suvalgyti! O ką mama pasakys? Mane suima siaubas. Šiurpas nueina per visą kūną. Sofa, ant kurios aš guliu, atitraukta nuo sienos. Pamažiukais čiaužiu į pasienį ir nusmunku ant grindų, tarp sofos ir sienos. Man dantys barška. Klausausi ir laukiu, kada jis pradės mane valgyti. Ir kaip? Patylom šaukiu mamą ir juntu, kaip drėgmės lašai rieda man per skruostus, nuo skruostų į burną. Tie lašai sūrūs. Man dar niekad nebuvo taip ilgu mamos kaip dabar. Savo brolio Elio irgi ilgiuosi, bet ne taip labai. Atsimenu ir tėvą, už kurį aš kalbu kadešą. Kas kalbės kadešą už mane, kai senis Lurjė mane suvalgys?

Matyt, aš kietai miegojau. Nes kai nubudau, dairausi aplinkui ir negaliu suprasti, kur esu. Čiupinėju sieną. Čiupinėju sofą. Iškišu galvą — erdvus, šviesus kambarys. Aksominės antklodės ant grindų. Sienos aplipytos žmogiukais. Lubos — nelyginant kaip sinagogoje. Senis Lurjė vis dar tebesėdi prie tos pačios didelės knygos, kurią jis vadina „Rambam“. Man patinka tas pavadinimas „Rambam“. Išeina man panašiai kaip „bim bam“. Staiga atsimenu, kad tik vakar senis Lurjė buvo norėjęs mane suvalgyti. Bijau, kad jis manęs nepamatytų ir vėl neužsinorėtų suvalgyti. Slepiuos atgal į tarpą tarp sienos ir sofos ir tyliu. Sugirgžda iš anos pusės ir atsiveria durys. Įeina vis ta pati, apsitaisiusi kaip ponia. Paskui ją įeina virėja Chana su dideliu padėklu. Ant padėklo kavos, karšto pieno ąsotėliai ir šviežios pieniškos bandutės.

— O kurgi berniukas? — klausia Chana ir dairosi aplinkui. Ji pamato mane tarp sienos ir sofos.— Iš tavęs geras nutrūktagalvis,

kaip aš matau. Ką tu ten veiki? Einam su manim į virtuvę. Ten tavęs mama laukia.

Aš šoku iš savo slėptuvės, lekiu žemyn basas minkštai nutiestais laiptais ir dainuoju sau į taktą: „Rambam! Bim-bam! Bim-bam! Rambam!“ — ligi pat virtuvės.

— Neskubėkite! — sako virėja Chana mano mamai.— Tegu jis išgeria nors stiklinę kavos su bandute! O jūs irgi galėtumėte išgerti stiklinę kavos. Jų velnias netrauks. Jie turi užtektinai.

Taip sako juodoji Chana, motina dėkoja ir sėdasi, o Chana paduoda mums karštos, kvepiančios kavos su šviežiomis pieniškomis bandutėmis.

Ar jūs esate kada valgę cukruotų pyragaičių? Tokio pat skonio turtuolių pieniškos bandutės. O gal dar ir skanesnės. Kavos gardumo negaliu nė aprašyti. Taip kaip rojuj! Mama laiko rankoj stiklinę, sriūbčioja ir gardžiuojasi, ir atiduoda man didesnę dalį savo bandutės. Bet virėja Chana, tai pamačiusi, pakelia triukšmą, tartum ją kas pjautų:

— Ką jūs darote? Valgykite, valgykite! Pakaks! yra dar!

Ir virėja Chana duoda man dar vieną bandutę. Taip aš jau turiu pustrečios. Klausausi jų šnekos. Šneka žinoma. Motina skundžiasi savo dalia. Našlė, dvejetas vaikų, vienas „aukso duobėje“, o kitas, vargšas, taip sau. Aš labai norėčiau žinoti, kaip tai mano brolis Elis yra aukso duobėje? Aukso duobė? Chana išklauso mamos kalbos, linguoja galvą. Paskui pradeda Chana kalbėti. Skundžiasi savo dalia, kad jai reikia gyventi prie svetimų. Ji — tėvūnaitė. Jos tėvas yra buvęs pasiturintis žydas, tik paskui jis sudegė. Paskui pradėjo sirgti. Paskui numirė. Jeigu jos tėvas, sako ji, atsikeltų ir pažiūrėtų į savo Chaną, kaip ji stovi prie svetimos viryklės! Nors labai skųstis nėra ko. Ir už tą dėkui dievui. Tarnybą turi gerą. Tik bėda, kad senasis šeimininkas truputį...

Ką „truputį“ — aš nežinau. Chana rodo pirštu į kaktą. Motina išklauso Chanos kalbos, linguoja galvą. Paskui vėl mama pradeda kalbėti. Chana klauso mamos kalbos, linguoja galvą.

Išeinant ji duoda man dar vieną bandutę, ir aš pasirodau ją vaikams talmud-toroje. Jie apstoja mane ir išvertę akis žiūri, kaip aš valgau. Jiems tai tikriausiai negirdėtas neregėtas dalykas. Aš visiems duodu po mažutį kąsniuką. Jie nusilaižo pirštus.

— Iš kur tu gavai tokią gardybę?

Aš prisigrūdu už abiejų žandų, atsistoju prieš juos, susikišęs ran-

kas į savo medinių kelnių gilias kišenes, kramtau, ryju ir šokuoju basomis kojomis, nieko nesakydamas, bet lyg kalbėdamas:

— Ech jūs, ubago terbos! Pamanyk, kas per naujiena, pieniškos bandutės, cha cha cha! Kad jūs dar paragautumėt jų su kava, štai tada tik sužinotumėte, ką reiškia gyventi rojuje!

VI

AUKSO DUOBĖ

1

Vienintelė paguoda, kuo dar laikosi mano motina, tai kad mano broliui Eliui yra, dėkui dievui, gerai. Jis pateko į aukso duobę. Taip sako man mama, ir iš tos didelės laimės šluostosi, savo papratimu, akis. Jį, sako mama, jau aprūpino ji visam gyvenimui. Marti, teisybė, ne kažin kokia (aš irgi taip manau!). Užtat dievas davė jam turtingą uošvį. Jis — kepėjas. Jis vadinasi Joinė, kepėjas Joinė. Tai yra jis pats nekepa. Kepa kiti. Jis tik perka miltus ir pardavinėja duoną. Velykoms jis kepa macus visam miestui. Jis savo darbo didelis meistras, o be to, labai piktas žydas — baisus daiktas! Galvažudys — tiesiog sakyčiau. Kartą jis mane nutvėrė, kai aš, būdamas svečiuose pas savo brolį Elį, užsimaniau pasmaližiauti riestainio su kiaušiniu. Riestainis buvo šviežias, šiltas toks, ką tik iš krosnies. Bet atnešė velnias kepėją Joinę. O, kad jūs būtumėte matę, koks jo buvo žmogžudiškas veidas ir galvažudiškos akys! Nuo to karto aš ten daugiau nebevaikštau. Kojos ten daugiau nekelsiu, net jei žinočiau, kad ten aukso duoda! Griebk tu man už pakarpos ir blokšk pro duris, ir dar į kelionę trimis gerais niuksais palydėk — ir dar būtų žydas! Aš papasakojau apie tai mamai, ji tučtuojau nudūmė tenai — norėjo pakelti jam gerą pirtį, kaip jam ir verta. Tik brolis Elis neleido. Jis mano, kad uošvis buvęs teisus. Jis tikina mamą, kad jam tenką dėl manęs raudonuoti,— kiekvieną kartą, kai tik aš ateinąs, aš valgąs riestainius. Jis, sako, geriau duosiąs man kapeiką, kad aš nusipirkčiau riestainį kur nors kitur. Į tai mama jam atsako, kad jam manęs nė kruopelytės negaila, jo nejaudiną, kad vaikelis — našlaitis. Bet mano brolis Elis jai atsako, kad galima būti našlaičiui, bet negalima grobstyti riestainių iš svetimos krosnies. Mama jam sako, kad kalbėtų truputį tyliau. O mano brolis Elis atsako, kad

jis tyčia rėksiąs balsiai,— tegu visi žiną, kad aš — vagis. Žodžio „vagis“ mama negali klausyti. Ji darosi čia raudona, čia balta ir sako mano broliui Eliui, kad jis neužmirštų, jog yra dievas pasaulyje. Su dievu ne juokai! Dievas nenuleis tylomis! Jis — našlaičių tėvas. Jis užstos našlaitį. Nebijok, dievas didelis, viską gali. Jei dievas panorės, tai kepėjui Joinei neliks nė tiek, kiek riestainis vertas!.. Taip mama išdrožė broliui Eliui, paėmė mane už rankos, trenkė durimis, ir mes išėjome namo.

2

Žinote ką, su dievu, matyti, ir iš tikrųjų menki juokai! Kad jūs žinotumėte, koks buvo galas kepėjui Joinei! Juk aš esu jums sakęs, kad pats jis nekepa. Kepa kiti. Kažkokie du juodi žydai ir trys moterys, apiplyšusios, sustyrusios, raudonomis šiltomis skaromis apsisupusios (nors ore karšta padūkusiai!). Ir štai atsitiko istorija. Ir dar ne viena istorija, o bent kelios istorijos. Žmonės ėmė skųstis, kad bandutėse pasitaiką rasti siūlų, raištelių, tarakonų, stiklo šukių. Vienas krikščionis atnešė kepėjui visą gniutulą plaukų, juodų plaukų. Krikščionio kepėjas Joinė pabūgo. Juo labiau kad jis grasino policija. Čiupo į nagą kepėjus, ėmė lyginti, kieno plaukai. Vyrai metė bėdą moterims. Moterys metė bėdą vyrams. Moterys gynėsi, kad jos visos esančios geltonplaukės. O vyrai gynėsi: kur jūs matėte tokius ilgus vyrų plaukus? Ir taip — kol moterys susiriejo. Ir tik kai moterys susiriejo, tada išaiškėjo įdomių dalykų: viena pametusi tešloje keliaraištį, kita suminkiusi tešlon tvarstį, kuriuo sopantis pirštas buvęs aprištas, trečia nakčiai dėdavusi pagalvės vietoje chalos tešlą. Ji prisiekinėjo visomis priesaikomis, kad tai esąs melas ir prasimanymai. Taip buvę iš viso vieną, na, daugiausia — du kartus. Ji neturėjusi pagalvės...

Visas miestas piesta atsistojo. Na ir teko kepėjui Joinei palakstyti. Nepadėjo joks viešpats dievas. Niekas jo kepinių nė į rankas nebenorėjo imti! Nors šunims mesk! Ir gerai, taip jam ir reikia!

3

Bet kepėjas Joinė — nepėsčias. Jis išvaikė savo kepėjus, vyrus ir moteris, ir pasamdė kitus kepėjus. Šeštadienį jis liepė paskelbti visose sinagogose, kad pasamdęs naujus kepėjus, kad nuo šiol jis pats žiūrė-

siąs, idant viskas būtų švaru ir kaip vien reikiant. Jis atsakysiąs dešimties rublių bauda, jei kas rasiąs jo chaloje bent vieną plauką. Nuo to meto jis sulupo daugybę pinigų. Žmonės pradėjo ieškoti bandutėse plaukų, bet daugiau jau neberado. Net jei kas rasdavo ir atnešdavo jam, tai Joinė išvydavo. Jis sakydavo, kad tyčia įdėję, norėdami gauti dešimtį rublių. Žinome, girdi, mes tokias gudrybes.

Geras paukštis iš to kepėjo Joinės! Bet dievas panorėjo paimti jį į nagą ir užleido jam naują nelaimę. Kartą, vieną gražų rytą, visi jo kepėjai atsikėlė, susirinko savo mantą ir išėjo. Nebekepsią pas jį nė už kokius pinigus. Nebent jei jis pridėsiąs jiems po rublį savaitei, leisiąs namo pareiti nakvoti ir nedaužysiąs kumščiais tiesiai į dantis. O kepėjo Joinės tokia mada: mažkiek kas — tuoj kumščiu į dantis! Joinė dūkte padūko. Jis jau tiek metų šeimininkas, bet taip dar nebuvo atsitikę, kad darbininkas jam nurodinėtų, kaip reikia mušti! Apie algos pridėjimą nė kalbėti nesą ko. Jis gausiąs jų vietoje po dešimtį kitų. Ar nematėte, kas per didelė kupeta — darbininkai! Ar maža žmonių badu miršta? Išėjo ieškoti kepėjų. O kepėjų nėra. Niekas nenori eiti. Kas yra? Visi kepėjai eina iš vieno. Neisią jie pas jį tol, kol jis nepriimsiąs atgal buvusių kepėjų ir nepatenkinsiąs visų trijų sąlygų: 1) rublis už savaitę, 2) nakčiai namo, 3) nedaužyti kumščiais į dantis... Gražu buvo pažiūrėti, kaip Joinė karščiuojasi, kaip jam seilės tyška, kaip daužo kumščiais į stalą ir keikia. Oi, kaip aš atsigavau! Bet tai vis niekis palyginti su tuo, kas paskiau buvo.

4

Karšta vasaros diena. Ką tik prinoko dynės ir arbūzai. Tai gražiausias metų laikas. Kiek vėliau jau prasideda ašarotos dienos. Tenebaudžia manęs dievas už tokias kalbas, bet nemėgstu ašarotų dienų! Man labiau patinka, kai linksma. O kas gali būti linksmiau kaip turgus, pilnas dynių ir arbūzų? Visur, kur tik pažiūrėsi, tai arbūzai, tai dynės. Dynės geltonos ir kvepia rojaus obuoliais. Arbūzai vidury raudoni kaip ugnis, jų grūdeliai juodi, o jų saldumas kaip gero medaus. Mano mama arbūzų nė už ką nelaiko. Ji sako, kad dynės taupiau. Kai ji, sako, nuperka dynę, tai jos dviem dienom pakanka mums abiem pusryčiui, pietums ir vakarienei. O arbūzas, pasak jos, smaguriavimas: gurguliuoja tik pilvas, pilnas vandens. Aš manau, kad ji klysta. Kad aš būčiau karalius, kiaurus metus valgyčiau arbūzą su duona.

Kas, kad jo daug grūdų. Gerą arbūzą pakanka kaip reikiant krėstelti, ir visi grūdai išlekia, o tada valgyk, kiek tik širdis priima!

Aha! žiūrėk tiktai, aš taip įsileidau apie arbūzus, kad pamiršau, nuo ko buvau pradėjęs. Nagi va, apie kepėją Joinę, mano brolio Elio uošvį. Atėjo dėlto ir jam baigtuvės. Tokio galo niekas nelaukė. Įsivaizduokite,— sėdime mes kartą su mama prie stalo ir valgome pietus: dynę su duona. Atsidaro durys, ir įeina mano brolis Elis su Biblija rankose, su tėvo Biblija. Paskui jį velkasi jo pati Brochė. Vienoje rankoje ji turi kailinę apikaklę su uodegėlėmis, o kitoje — graibomąjį samtį. Jūs nežinote, kas per daiktas graibomasis samtis? Tai toks šaukštas su skylutėmis, kuriuo griebia skrylius. Brolis Elis išblyškęs kaip giltinė. O mano brolienė Brochė raudona kaip pragaro ugnis.

— Anyta, mes atėjome pas jus,— pareiškia mano brolienė Brochė.

— Mama, mes vos gyvi išlikome,— sako mano brolis Elis.

Ir abu pradeda verkti, o mama jiems pritaria. Kas atsitiko? Sudegė? Išvijo? Nieko panašaus! Mano brolio Elio uošvis, kepėjas Joinė, išlėkė pro kaminą. Mūsų kalba tai reiškia — subankrutavo. Suėjo skolininkai ir aprašė jį nuo galvos iki kojų. Atėmė iš jo viską, lig paskutinio siūlo galo. Viską, kas tik buvo namuose, ir net pačius namus, ir dar su kokia gėda! Jį gražiai paprašė išnykti iš trobos! Tai reiškia, jį išmetė laukan, sako jis.

— Vargas man! — šaukia motina, laužydama rankas.— Kurgi paliko jo pinigai? Juk jis buvo toks turtuolis!

Į tai atsako mano brolis Elis, kad jis, pirmiausia, nebuvo jau toks turtuolis. O antra... Bet tada įsikiša mano brolienė Brochė, kad jos tėvas iš tikrųjų buvęs turtuolis. Duok dieve jai turėti bent pusę tiek. Tik kas gi? Jos vestuvės atsiėjusios tėvui krūvą pinigų!

Ji mėgsta pašnekėti apie savo vestuves. Kada tik pas mus ateina, tai vis tik tą ir kalba, vis apie savo vestuves. Tokių vestuvių kaip jos vestuvės, sako ji, dar nebuvę visame pasaulyje. Tokių kepinių kaip per jos vestuves, tokių kepsnių kaip per jos vestuves, tokių tortų ir meduolių, ir raguolių, ir pyragaičių, ir uogienių kaip per jos vestuves!..

Tik dabar ji paliko kaip stovi, su kailine apikakle ir skylėtu samčiu. Nėra ko ir besakyti, kad kraitis, žadėtas jos tėvo, dingo. Mano broliui Eliui irgi teko gražaus pelno: aprašė jo išeiginius drabužius, talesą ir patalynę. Laikrodį — irgi. Liko plikas kaip tilvikas. Motina baisiai galavosi. Tik pagalvokit — tokia nelaimė! Kas galėjo many-

ti? Juk jai visi pavydėjo! Matyti, ar žmonės pakerėjo, ar ji pati tada prišaukė ant jo galvos bėdą. Kaip ten buvo, kaip nebuvo, tik smūgis drožė jai, sako ji, skaudžiau kaip kam nors kitam. Aukso duobės užsinorėjo!

— Auksas išrūko, o duobė paliko! Būk tuo tarpu pas mus, vaike mano, kol dievas pasigailės...

Taip sako mama ir užleidžia marčiai lovą, vienintelį baldą, likusį mūsų namuose.

VII

MANO BROLIO ELIO GĖRALAS

1

„Už vieną rublį — šimtas rublių. Šimtą rublių per mėnesį ir daugiau dar gali uždirbti kiekvienas, kas sužinos tai, kas rašoma mūsų knygoje, kurios kaina iš viso tik 1 rublis su persiuntimu. Pulkite! Griebkite! Pirkite! Skubėkite, kad nepavėluotumėte!“

Tokį skelbimą paskaitė mano brolis Elis kažkuriame laikraštyje greit po to, kai nustojo būti uošvio išlaikomas[22]. O nustojo išlaikymo ne dėl to, kad laikas būtų baigęsis. Buvo jam žadėti, tiesą sakant, net treji metai, o palaikė jį tik nepilnus tris ketvirčius metų. Jo turtingajam uošviui atsitiko nelaimė. Kepėjas Joinė subankrutavo, iš turtuolio paliko elgeta. Kaip ta bėda užgriuvo, jau jums pasakojau. Dukart to paties aš niekad nepasakoju,— nebent kai paprašo. Tik šį kartą nė prašymas nepadės, nes aš labai laiko neturiu. Aš pelnau pinigus. Aš nešioju parduoti gėralą, kurį mano brolis Elis gamina pats savo rankomis. Jis išmoko jį gaminti iš knygos, kuri atsieina tik vieną rublį, o pelno gali duoti šimtą rublių per mėnesį ir net daugiau. Kai tik mano brolis Elis paskaitė, kad yra pasaulyje tokia knyga, jis tuoj nusiuntė paštu vieną rublį (paskutinį rublį) ir pasakė mamai, kad jai nebesą ko dejuoti.

— Mama! Ačiū dievui, mes išgelbėti! Uždarbio mes jau turime va lig šitiek (jis pabraukė ranka per kaklą).

— O kas? — klausia motina.— Gal tu gauni tarnystę?

— Čia geriau kaip tarnystė! — atsako mano brolis Elis, ir akys

jo blizga. Matyt, iš didelio džiaugsmo. Jis prašo ją palaukti dar kelias dienas, kol jam ateis knyga.

— Kokia knyga? — klausia motina.

— Oi, čia knyga — tai bent knyga! — atsako brolis ir klausia, ar jai ganėsią šimto rublių mėnesiui? Motina iš jo juokiasi ir sako, kad ji džiaugtųsi ir šimtu rublių metams, kad tik tikru. Į tai mano brolis Elis atsako, kad jos esą pernelyg kuklūs norai, ir eina į paštą. Kiekvieną dieną jis eina į paštą ir klausia knygos. Jau daugiau nei savaitė, kai jis išsiuntė rublį, bet knygos vis dar nėra! O tuo tarpu reikia gyventi.

„Dvasios neišspjausi!" — sako mama. Nesuprantu, kaip galima išspjauti dvasią?

2

Valio! Knyga jau yra! Vos spėjome išvynioti — jau mano brolis Elis sėdi ir skaito knygą. Vai vai, ko jis ten rado! Kiek būdų daryti pinigus pagal visokiausius receptus! Receptas uždirbti šimtui rublių per mėnesį, gaminant geriausią rašalą. Receptas uždirbti šimtui rublių per mėnesį, gaminant gerą juodąjį batų tepalą. Receptas uždirbti šimtui rublių per mėnesį, naikinant peles, tarakonus ir kitokią bjaurestį. Receptas uždirbti šimtui rublių ir daugiau, gaminant likerius, saldžiąją degtinę, limonadą, sodos vandenį, girą ir kitus dar pigesnius gėralus.

Mano brolis apsistojo prie paskutinio recepto. Pirmiausia, todėl, kad tuo būdu galima uždirbti daugiau nei šimtą rublių per mėnesį. Juk aiškiai šitaip parašyta knygoje. Antra, nereikia terliotis su rašalu, batų tepalu, turėti reikalų su pelėmis, tarakonais ir kitokia bjaurestimi. Klausimas tiktai, kurio gėralo griebtis. Likeriams ir saldžiosioms degtinėms reikia Rotšildo turtų. Limonadui ir sodos vandeniui gaminti reikia mašinos, kažkokio akmens, kuris atsieina dievas žino kiek! Belieka vienas dalykas — gira. Gira — toks gėralas, kuris ir atsieina nedaug, ir gerai eina. Ypač tokią karštą vasarą kaip šiemet. Iš giros, kad jūs žinotumėte, pas mus girininkas Boruchas pralobo. Jis daro butelinę girą. Jo girą visas pasaulis giria. Ji šauna iš butelio kaip iš armotos. Kas ten per sutaisymas, kad šauna,— niekas nežino. Tai Borucho paslaptis. Sako, kad jis ten įdedąs trupučiuką tokio kažkokio šaunančio daikto. Kiti sako — razinų. Kiti sako —

apynių. Ligi tik ateina vasara — Boruchui tiktai griebk atsiraitęs. Taip daug prisišlamščia pinigų!

Mūsų gira, kurią brolis Elis gamina pagal receptą,— ne butelinė ir nešaudo. Mūsų gira — kitoniškas gėralas. Kaip jis yra padaromas — to negaliu jums pasakyti. Mano brolis Elis nieko neįsileidžia, kai ją daro. Kad jis pila vandenį, tai visi mato, tiktai kai jis patį svarbumą daro, tai užsirakina mamos kambaryje. Nei aš, nei mama, nei mano brolienė Brochė — niekas neturi laimės tenai tada būti. Bet jei jūs pažadėsite laikyti paslaptį, tai aš galiu jums pasakyti, ko yra tame gėrale. Aš gi žinau, ką jis taiso. Ten yra citrinos žievių, skysto medaus, dar tokio daikto, kuris vadinasi krimetarterum[23], rūgštesnio už actą, o daugiau — vanduo. Vandens ten daugiau kaip visko. Kuo daugiau vandens, tuo daugiau giros. Viskas gerai išmaišoma paprastu pagaliu (taip parašyta knygoje), ir gėralas padarytas. Paskui jį pila į didelį ąsotį ir deda ledo gabalą. Ledas — svarbiausia! Be ledo visas gėralas nė velniam netinka. Čia jau jums sakau ne iš knygos, o aš pats kartą paragavau truputį giros be ledo — maniau, kad galą gausiu!

3

Kai padarė pirmą statinę giros, buvo nutarta, kad pardavinėsiu ją gatvėse aš. Kas gi kitas, kad ne aš. Mano broliui Eliui toks darbas nepritinka. Juk jis jau vedęs. Mamai — nė to tiek. Tik mes ir neleistume, kad mama vaikščiotų su ąsočiu po prekyvietę ir šūkautų: „Giros! Giros! Kam giros?“ Visi nutarė, kad čia darbas kaip tik man. Aš ir pats taip maniau. Aš tiesiog laimingas buvau, kai išgirdau tokią naujieną. Mano brolis Elis ėmė mane mokyti, kaip reikia daryti. Ąsotį aš turįs laikyti vienoje rankoje už virvelės, stiklinę — kitoje rankoje, o kad žmonės sustotų, aš turįs rėkti garsiai ir patraukdamas, va šitaip:

Žydai, girelės!
Po kapeiką stiklinė!
Šalta ir saldi —
Atsigaivinti!

Balsą aš turiu, kaip jau esu seniai sakęs, gražų. Sopraną, paveldėtą iš tėvo amžinatilsį. Aš užtraukiau iš visos sveikatos, tyčia painiodamas žodžius:

Saldi gira stiklinė!
Po kapeiką žydas!
Gardu ir šalta —
Nors prigerk!

Nežinau, ar mano dainavimas taip patiko, ar gėralas buvo išties geras, o gal dėl to, kad diena buvo tokia karšta,— pirmą ąsotį aš išpardaviau per pusę valandos ir grįžau namo su pilna sauja variokų. Mano brolis Elis pinigus atidavė motinai ir tuoj man pripylė kitą ąsotį. Jis pasakė, kad jei aš spėsiąs apsisukti tokiu būdu penkis šešis kartus per dieną, tai mes uždirbsią kaip tik šimtą rublių per mėnesį. Dabar maloniai prašom dar atimti keturis šeštadienius per mėnesį, ir tada jūs patys suprasite, kiek tas gėralas mums atsieina ir kokį nuo jo gauname uždarbio nuošimtį. Gėralas atsieina mums labai pigiai. Galima sakyti, beveik nieko. Visas pinigo iškaištis — už ledą. Užtat reikia skubėti parduoti ąsotį gėralo, kad ledo gabalo užtektų antram ąsočiui, trečiam ir t. t. Užtat reikia su ąsočiu vaikščioti greitai, iš tikro — lakstyti. Paskui mane laksto visa gauja vaikagalių. Jie mėgdžioja, kai aš dainuoju. Bet man jie ne galvoj. Tik žiūriu, kaip greičiau išnešioti ąsotį ir bėgti namo kito. Kiek aš surinkau pinigų pirmą dieną, tai nė pats nežinau. Žinau tik, kad mano brolis Elis, brolienė Brochė ir mama mane labai gyrė. Vakarienės man davė gabalą dynės, gabalą arbūzo ir dvi vengriškas slyvas. Apie girą nė sakyti nebereikia. Girą mes visi geriame kaip vandenį.

Gulti mama man paklojo ant grindų ir klausia, ar neskauda man, saugok dieve, kojų. Mano brolis Elis juokiasi iš jos. Jis sako, kad aš esąs toks vaikas, kuriam niekad nieko neskauda.

— Žinoma! — sakau aš.— Jei tik norite, aš tuojau, vidurnaktį, einu su ąsočiu.

Visi trys juokiasi iš mano smarkumo. Tik mamos akyse pastebiu ašaras. Na, tai juk sena istorija — mama būtinai turi verkti. Norėčiau žinoti: ar visos mamos taip be galo verkia, ar tik mano?

4

Jau kad eina mums, tai eina — kad bloga akis nenužiūrėtų — ir pro duris, ir pro vartus! Dienos vis karštos — viena už kitą karštesnės. Kepina! Žmonės leipėja iš karščio, vaikai krinta kaip musės.

Jei ne giros stiklinė — sudegti gali. Aš susisuku su savo ąsočiu, neperdedant, po kokią dešimtį kartų per dieną! Mano brolis Elis dirsčioja viena akimi į statinę ir sako, kad jau baigtuvės. Tada jam ateina į galvą puiki mintis, ir jis suverčia į statinę dar porą kibirų vandens.

Tą gudrybę aš sumečiau dar pirma jo. Turiu jums prisipažinti, kad šitą pokštą aš jau keletą sykių esu daręs. Beveik kasdien aš užbėgu pas mūsų kaimynę Pesę ir duodu jai paragauti stiklinę mūsų darbo gėralo. Jos vyrui, knygrišiui Moišei, aš duodu dvi stiklines. Jis geras žmogus. Vaikams irgi duodu visiems po stiklinę giros. Tegu ir jie žino, kokį gėralą mes mokame daryti. Neregiui dėdei aš irgi pasuku stiklinę paragauti. Gaila jo, jis gi nesveikas. Visiems savo pažįstamiems duodu giros. Veltui, be kapeikos pinigų. O kad nebūtų nuostolio, aš ąsotį papildau vandeniu. Už kiekvieną stiklinę giros, kur duodu veltui išgerti, pilu dvi stiklines vandens.

Tą patį daro ir pas mus namie. Pavyzdžiui, kai mano brolis Elis išgeria stiklinę giros, jis tuojau atpila vandens. Jo teisybė: gaila kapeikos! Mano brolienė Brochė išgeria porą stiklinių (ji baisus daiktas kaip mėgsta mano brolio girą!), tuojau atpila vandens. Kitąsyk ir motina paragauja kokią stiklinėlę (ją reikia prašyti, pati ji nepaims!) — vėl tuojau papildo vandeniu. Vienu žodžiu, nė lašas veltui nenueina, ir mes, ačiū dievui, pelnome gražaus pinigo. Motina jau išmokėjo daug skolų, išpirko pačią reikalingiausią mantą, patalynę. Namuose atsirado baldų — stalelis, suolelis. Šeštadienį mes turime žuvies, mėsos ir balto pyrago. Man pažadėti šventėms nauji batai. Niekam, rodos, nėr taip gera gyventi kaip man!

5

Ir kas būtų galėjęs būti pranašu ir pasakyti, kad užgrius tokia bėda ir mūsų gėralas staiga paliks bjaurus žmonėms, nors pilk į pamazginį! Laimė dar, kad manęs paties nepaėmė į policiją. Paklausykite, kaip buvo! Kartą su savo ąsočiu užklydau pas mūsų kaimynę Pesę. Išgėrė visi po stiklinukę; aš pats su jais irgi. Paskaičiavęs, kad man trūksta kokios dvylikos trylikos stiklinių, moviau į priesienį, tenai, kur jų vanduo stovi. Bet, užuot pataikęs į vandens statinę, aš pataikiau į rėčką, kur drapanas skalbia, įtvojau į ąsotį bent penkiolika dvidešimt stiklinių ir išlėkiau į gatvę, traukdamas naują giedalą, kurį aš pats buvau sudėjęs:

Žydai, gėrimas!
Skonis — rojus!
Dieve duok tokių metų man,
Ir jums, ir mums abiem kartu!

Sustabdo mane vienas žydas, duoda kapeiką ir liepia įpilti jam stiklinę giros. Jis išgeria visą stiklinę ir susiraukia.

— Vaike! Kas čia tavo per gėralas?

Aš nekreipiu į jį dėmesio. Čia pat stovi dar du žydai ir laukia, kad ir jiems įpilčiau. Vienas nugeria pusę stiklinės, kitas — trečdalį. Užmoka, nusispjauna ir nueina. Dar vienas prikiša stiklinę prie burnos. Paragauja ir sako, kad atsiduoda muilu ir lyg sūroka. Kitas tik pažiūri į stiklinę, grąžina ją man ir sako:

— Kas čia tavo?

— Gėralas toks,— atsakau.

— Gėralas? — dar paklausia jis.— Smirdalas, o ne gėralas!

Dar vienas prieina, paragauja ir papliūkš visą stiklinę tiesiai man į veidą. Po minutės mane apstojo iš visų pusių žydai, moterys, vaikai. Visi kalba, rankomis mojuoja, karščiuojasi.

Pamato policininkas, kad susirinkęs būrys, prieina ir klausia, kas yra. Pasako jam. Jis prisikiša pažiūrėti į ąsotį ir liepia duoti jam paragauti. Aš pripilu stiklinę giros. Policininkas siurbtelia, išspjauna ir uždūksta:

— Kur tu gavai tų pamazgų? — klausia mane.

— Čia pagal knygą,— aš sakau jam,— mano brolio darbas. Mano brolis pats jį daro.

— Kas tavo brolis?

— Mano brolis Elis...— sakau aš jam.

— Koks Elis? — klausia.

— Nezvėgok, avingalvi, apie brolį! — subrūzda keli žydai vienukart, primaišydami hebrajiškų žodžių, kad policininkas nesuprastų.

Kilo triukšmas, riksmas, skandalas. Vis renkasi naujų žmonių. Policininkas laiko mane už rankos ir nori mus (mane ir gėralą) vesti tiesiai į policiją! Triukšmas kyla dar didesnis: „Našlaitis! Vargšas, našlaitis!“ — girdžiu iš visų pusių. Jaučia širdis, kad mano popieriai prasti. Aš dairausi į minią, aplinkui stovinčią: „Žydai, pasigailėkite!..“ Mėginu įbrukti policininkui į ranką pinigą. Bet jis neima. Vienas senas žydas su žuliko akimis rėkia man hebrajiškai:

— Moteli! Ištrauk ranką ir — spruk!

Aš išsitraukiu, pasipustau padus ir — šmurkš namo! Nei gyvas, nei miręs įplešku į trobą.

— Kur ąsotis? — klausia mano brolis Elis.

— Policijoj! — atsakau aš ir verkdamas puolu prie mamos.

VIII

MES TVINDOME PASAULĮ RAŠALU

1

Ak, koks aš buvau mulkis! Už tai, kad pardavinėjau ne tokią gerą girą, maniau, kad man galvą nusuks! Pasirodo — niekai! Be reikalo tik išsigandęs buvau. O Jentė tai gali pardavinėti lajų už žąsies taukus? O mėsininkas Gedalė ar nevalgydino kiaurus metus viso miesto trefna[24] mėsa? Taip mūsų kaimynė Pesė guodė mano mamą. Bėda su mano mama! Ji viską taip labai į širdį ima.

Užtat aš myliu savo brolį Elį. Mano brolis Elis nenusimena dėl to, kad mums neišdegė su gira. Kad tik jis turi knygą — viskas bus gerai. Jis pirko knygą už rublį. Knyga vadinasi „Už vieną rublį — šimtas rublių!“ Jis sėdi ir mokosi ją atmintinai. Joje yra be galo daug receptų, kaip pelnyti pinigą. Jis jau žino beveik visus receptus. Žino, kaip daryti rašalą, kaip daryti batų tepalą, kaip išveisti peles, tarakonus ir kitokią bjaurestį. Pirmiausia jis ketina imti į nagą rašalą. Rašalas, sako jis, gera prekė. Visi mokosi rašyti. Jis tyčia buvo užėjęs pasiklausti raštininko Judelio, kiek jis išleidžiąs rašalui. Tas sako: „Turtą didžiausią!“ Raštininkas Judelis moko rašyti kokias šešiasdešimt mergaičių. Berniukai pas jį nesimoko. Jo bijo. Jis mušasi. Daužo liniuote per rankas. Mergaičių negalima mušti. Lupti — nė to tiek. Man labai pikta, kad aš negimiau mergaite. Pirmiausia man nereikėtų melstis kasdien. Atsibodo. Visą laiką tas pats ir tas pats. Šiandien aš nė žinoti nežinočiau talmud-toros. Pusę dienos prabūnu talmud-toroje. To mokymosi už skatiką tėra, o antausių gaunu be skaičiaus. Manote, iš rebės? Kur tau — iš rebienės. Matgi, jai į nosį, kad aš šeriu katę! O kad jūs matytumėte, kokia jos katė — viešpatie

apsaugok! Amžinai alkana. Kniaukia patyliukais, proverksmiais, nelyginant kaip žmogus. Širdį veria! Bet jiems jos nė trupučiuko negaila. Ir ko jie nori iš jos? Vos tik prieis ji prie ko nors, pauostys — jau rėkia ant jos: „Škač!“ Katė sprunka kur akys veda, kur kojos neša. Galvos pakelti neduoda. Neseniai ji buvo kažkur dingusi keletą dienų. Aš jau buvau manęs, kad katė, neduok dieve, nudvėsė. Galiausiai išaiškėjo, kad ji atvedė kačiukų... Bet aš grįšiu prie savo brolio Elio rašalo.

2

Mano brolis Elis sako, kad dabar esą visiškai nebe tie laikai kaip pirmiau. Pirmiau, sako jis, kai gamindavę rašalą, tai reikėdavę pirkti rašalinių riešutų, tuos riešutus grūsti, paskui virti ant ugnies kaži kiek laiko, paskui dar mėlynojo akmenėlio pridėti. O kad rašalas blizgėtų, reikėdavę dar cukraus gabaliuką dėti — kiek terlionės! Dabar,— sako brolis,— malonumas vienas! Nusiperki, sako, vaistinėje tokių miltelių ir buteliuką glicerino, sumaišai juos su vandeniu, užvirini — ir rašalas padarytas! Taip tikina mano brolis Elis. Jis, nuėjęs į vaistinę, parsinešė baisybę miltelių ir visą butelį glicerino. Paskui jis užsirakino mamos kambaryje ir kažką tenai veikė. Ką veikė — nežinau. Tai — paslaptis. Jam vis tik paslaptys ir paslaptys. Jei jam, pavyzdžiui, reikia iš mamos paprašyti grūstuvo, tai jis pasiveda ją į šalį ir pašnibždom sako:

— Mama, grūstuvo!

Miltelius ir gliceriną jis sumaišė dideliame dideliame puode (pirko naują puodą). Puodą su tuo mišiniu įkišo į krosnį ir pašnibždom paprašė mamą užkabinti duris. Mes visi manėme, kad čia balažin kas bus. Mama nuolat dirsčiojo į krosnį. Turbūt bijojo, kad krosnis nesprogtų ir neišlakstytų. Paskui į kambarį įritino statinę, kur gira būdavo. Paskui pamažiukėli ištraukė iš krosnies puodą ir pamažiukėli supylė mišinį į statinę. Paskui į statinę ėmė pilti vandenį. Kai buvo jau daugiau nei pusė statinės, mano brolis Elis tarė: „Gana!“ — ir puolė prie savo knygos „Už rublį — šimtas“.

Pažiūrėjo ir patyliukais liepė atnešti naują plunksną ir balto popieriaus lapą. „Tokio, kaip kur prašymus rašo“,— pridūrė jis pašnibždom mamai į ausį. Padažęs plunksną į statinę, jis parašė kažką

baltame lape, užsuko ir brūkštelėjo. Tą parašymą parodė pirmiausia mamai, paskui mano brolienei Brochei. Jos pažiūrėjo ir tarė:

— Rašo!

Tada vėl tuoj griebėsi senojo darbo. Įpylė dar porą kibirų vandens į statinę, mano brolis Elis pakėlė ranką: „Gana!“, vėl padažė plunksną į statinę, vėl parašė kažką baltame lape ir vėl parodė, ką parašęs, pirma mamai, paskui mano brolienei Brochei.

Jos dar kartą pažiūrėjo ir tarė:

— Rašo!

Ir taip keletą kartų, kol statinė pasidarė sklidina sulig kraštais. Daugiau nebebuvo kur pilti vandens. Tada mano brolis Elis pakėlė ranką: „Gana!“ — ir mes visi keturi sėdomės valgyti.

3

Pavalgę ėmėme pilstyti rašalą į butelius. Butelių mano brolis Elis privilko iš viso pasaulio. Visokių visokiausių butelių buteliukų, didelių ir mažų — nuo alaus, nuo vyno, giros, degtinės. Kad tik buteliai. Kamščių jis nupirko senų, kad pigiau išeitų. Be to, jis nupirko naują piltuvėlį ir skardinį puodelį rašalui iš statinės pilstyti į butelius. Paskui vėl pašnibždom paprašė mamą užkabinti duris, ir mes visi keturi ėmėmės darbo. Darbas buvo paskirstytas gerai. Mano brolienė Brochė plovė butelius ir padavinėjo juos mamai. Mama žiūrėjo į kiekvieną butelį ir davė man į rankas. Aš turėjau tik įstatyti piltuvėlį į kaklą ir laikyti viena ranka jį, o kita ranka — butelį. O mano brolis Elis turėjo tik vieną darbą: sėmė puodeliu iš statinės ir pylė man į piltuvėlį.

Tas darbas labai mielas, linksmas. Tiek tik bėdos, kad turi reikalo su rašalu: tepasi pirštai, rankos, nosis, visas veidas. Mes su broliu išsiterliojome — juodi kaip velniai. Aš pirmą kartą pamačiau savo mamą juokiantis. Apie mano brolienę Brochę ir sakyti nebėra ko — ta vos nepatrūko iš juoko. Mano brolis Elis nemėgsta, kad iš jo juoktųsi, jis pyksta ant mano brolienės Brochės ir klausia, ko ji juokiasi. O ji dar smarkiau juokiasi. Jis dar labiau pyksta, ji dar labiau juokiasi. Ji nuolat leipėja. Tik žiūrėk, kad nepatrūktų! Pagaliau motina ėmė prašyti, kad liautųsi, o mums su broliu liepė nusiprausti.

Bet mano broliui Eliui nėra kada. Jam ne galvoj praustis. Jam galvoj tik buteliai. Visi buteliai pripilti. Nebėra butelių! Iš kur gauti butelių? Jis pasišaukia į šalį mano brolienę Brochę, duoda jai pinigų

ir paslapčia liepia jai eiti butelių ieškoti. Ji išklauso, paskui pasižiūri į jį ir vėl prunkščia. Brolis pyksta ir kreipiasi su ta pačia paslaptimi į mamą. Mama išeina butelių pirkti, o mes imame pilti vandenį į statinę. Žinoma, ne iš karto — po truputį.

Po kiekvieno kibiro brolis pakelia ranką ir sako pats sau: „Pakaks!“ Paskui padažo plunksną į statinę, braukia per baltą popierių ir sako pats sau: „Rašo“.

Ir taip keletą kartų, kol mama grįžta su nauju butelių transportu. Vėl imamės senojo darbo: pilstome rašalą iš statinės į butelius. Tol, kol vėl pristingame butelių.

— Iki kol tas tęsis? — klausia mano brolienė Brochė.

— Kad tik į gera,— sako mama, o mano brolis Elis piktai pažiūri į pačią, lyg sakytų:

— Nors man ir pati, bet ir kvaila gi tu, apsaugok viešpatie!..

4

Kiek mes turime rašalo, aš nė pasakyti negaliu. Ar tik ne tūkstantį butelių! Bet kas iš to, kad jo dėti nėra kur.

Mano brolis Elis jau visur apvaikščiojo. Pardavinėti pavieniui, buteliais, niekas neišeina. Taip sako mano brolis Elis mūsų kaimynės vyrui, knygrišiui Moišei. Kai jis pas mus užėjo ir pamatė tiek butelių, jis net nusigando ir atatupstas knoptelėjo. Mano brolis Elis tą pastebėjo, ir tarp jų prasidėjo keista šneka. Aš jums paduodu tą šneką žodis į žodį:

ELIS: Ko jūs taip išsigandote?

KNYGRIŠYS: Kas čia tavo buteliuose?

ELIS: O kas gi bus? Vynas!

KNYGRIŠYS: Kur vynas? Juk čia rašalas!

ELIS: Tai kam dar klausiate?

KNYGRIŠYS: O ką tu veiksi iš tokios daugybės rašalo?

ELIS: Gersiu!

KNYGRIŠYS: Ne, be juoko! Ar pardavinėsi ir pavieniui?

ELIS: Kurgi, ar aš iš galvos išėjau? Jei jau parduoti, tai dešimt butelių, dvidešimt butelių, penkiasdešimt butelių. Tas vadinasi „urmu“. Jūs žinote, ką reiškia „urmu“?

KNYGRIŠYS: Aš žinau, ką reiškia „urmu“. Kam tu parduosi?

ELIS: Kam? Rabinui!

Ir mano brolis Elis ėmė eiti per krautuvininkus. Nuėjo pas vieną stambų urmininką. Tas paprašė atnešti buteliuką. Norįs pažiūrėti. Kitam jis nunešė butelį rašalo, o tas nenori nė į rankas imti, kam be etiketės. Ant buteliuko, sako jis, turi būti graži etiketė su paveikslėliu. „Aš paveikslėlių nedarau,— atsako mano brolis Elis,— aš darau rašalą".— „Na ir daryk sau į sveikatą!" — pasakė krautuvininkas. Tada brolis nupuolė pas raštininką Judelį. Bet Judelis pasakė jam kažkokį labai nemalonų žodį. Jis jau, sako, užpirkęs rašalo visiems metams. „Kiekgi butelių jūs užpirkote?" — klausia Elis. „Butelių? — dar paklausia Judelis.— Pirkau butelį rašalo, tai man bus gana ir gana, kol išrašysiu, o paskui dar butelį nusipirksiu..."

Še tau kad nori! Ką gali padaryti raštininkėlis! Pirma sakė, kad jam turtas didžiausias išeinąs rašalui pirkti, o čia nusipirko butelį, tai jam bus gana ir gana!.. Vargšas mano brolis Elis. Jis nebeįmano, ką daryti su tokia baisybe rašalo! Pirmiau jis kalbėjo, kad pavieniui rašalo nėmaž nepardavinėsiąs, tik urmu. Dabar pasidarė nuolaidesnis. Pradėsiąs jau, sako, pardavinėti pavieniui. Aš labai norėčiau žinoti, ką tai reiškia „pavieniui"?

O „pavieniui" štai ką reiškia. Tik paklausykite.

5

Mano brolis Elis parsinešė didelį lapą popieriaus. Jis sėdo ir nupiešė stambiomis kaip maldaknygėje raidėmis:

Čia parduodamas rašalas
URMU IR P A V I E N I U I
GERAI IR P I G I A I

Abu žodžiai „pavieniui" ir „pigiai" buvo taip baisiai dideli, kad užėmė vos ne visą lapą. Kai užrašas nudžiūvo, jis pakabino lapą ant mūsų durų iš oro pusės. Keli žmonės, eidami pro šalį, sustojo, paskaitė. Aš tą mačiau pro langą. Mano brolis Elis irgi žiūri pro langą ir laužo pirštus. Tas reiškia, kad jis nerimauja. Jis sako man:

— Žinai ką? Išeik, pastovėk prie durų ir paklausyk, ką kalba.

Manęs ilgai prašyti nereikia. Aš atsistoju prie durų, žiūriu, kas sustoja, klausau, ką kalba. Pastovėjau beveik pusę valandos ir einu į trobą. Mano brolis Elis prieina prie manęs ir klausia patylom:

— Na?
— Kas „na“?
— Ką jie sakė?
— Kas?
— Žmonės, kur ėjo pro šalį.
— Sakė, kad gražiai parašyta.
— Ir daugiau nieko?
— Daugiau nieko.

Mano brolis Elis atsidūsta. Ko jis dūsauja? Motina irgi klausia:

— Ko tu dūsauji, kvailiuk? Palauk bent kiek. Per vieną dieną tu nori parduoti visas prekes?

— Kad bent pradžia būtų!..— sako jai mano brolis Elis pro ašaras galugerklyje.

— Tu didelis kvailys, sakau tau. Palauk, mano vaike, dievas padės, bus ir pradžia.

Taip sako mama ir deda valgyti. Mes plaunamės rankas ir sėdamės valgyti. Mums keturiems reikia sėdėti šalimais: buteliai taip uženkštė namus, kad nebėra kur dėtis. Vos pradėjome valgyti, žiūrim — atbėga berniukas. Įdomus berniukas. Jis jau jaunikis. Aš jį pažįstu. Jis vardu Kopelis. Jo tėvas siuvėjas. Moteriškų drabužių siuvėjas.

— Ar čia parduoda rašalą pavieniui?
— Čia. O ką?
— Aš norėčiau trupučio rašalo.
— Kiek tau reikia rašalo?
— Duokite man už kapeiką rašalo.

Mano brolis Elis vos susivaldo. Jei nebūtų gėda motinos, jis tą jaunikį Kopelį pirma būtų gerai apšventinęs, o paskui išmetęs iš trobos. Tačiau jis susitvardo ir įpila jam rašalo už kapeiką.

Nepraeina nė ketvirčio valandos, atbėga mergaitė. Mergaitės aš nepažįstu. Ji krapštosi pirštu nosį ir kreipiasi į mano mamą:

— Ar čia daro rašalą?
— Čia. O kas?
— Sesuo prašė, ar negalėtumėte jai paskolinti trupučio rašalo? Jai reikia parašyti laišką jaunikiui į Ameriką.
— Kas tavo sesuo?
— Basė, siuvėja.
— O! Žiūrėk tu man, kaip ji išaugusi! Kad bloga akis nenužiūrėtų! Aš tavęs ir nebepažinau. Rašalinę turi?
— Iš kur pas mus bus rašalinė? Mano sesuo prašė, gal pas jus

ir plunksna būtų, ji tik parašys laišką į Ameriką ir grąžins jums ir plunksną, ir rašalą.

Mano brolio Elio nėra už stalo. Jis mamos kambaryje. Pamažu vaikšto iš kampo į kampą nuleidęs galvą ir graužia nagus.

6

— Kam tu pridarei tiek rašalo? Tu, matyt, norėjai visą pasaulį rašalu aprūpinti — ką manai, gali užeiti rašalo badas!..

Taip sako mano broliui Eliui mūsų kaimynės vyras, knygrišys Moišė. Keistas žydas tas knygrišys! Turi paprotį barstyti druska kito žaizdas. Šiaip jis būtų tartum neblogas žmogus, tik bent kiek nuobodus. Mėgsta įkyrėti kitiems. Bet mano brolis Elis jam gerai atkirto! Jis patarė knygrišiui geriau žiūrėti savo paties darbo, nedaryti kratinio iš knygų, nerišti velykinių maldų tarpe atgailos maldų puslapių... Knygrišys Moišė žino, į ką čia taikoma! Kartą jis paėmė darbą iš vieno žydo vežiko. Jam vežikas davė aptaisyti velykinę hagodę[25]. Ir atsitiko nelaimė: per apsirikimą Moišė įrišo drauge su hagode kito žmogaus atgailos slichių[26] kelis lapus. Vežikas gal nebūtų pastebėjęs, tik kaimynai išgirdo, kaip jis vietoj linksmos velykų giesmės liūdnai traukia atgailos maldą... Kilo didelis juokas. O kitą dieną vežikas atlėkė pas mūsų kaimyną knygrišį ir norėjo jį perplėšti pusiau.

— Galvažudy! Ką tu man padarei? Kam tu man tarp hagodės įdėjai sliches? Aš tau žarnas išraišysiu!

Taip, linksmos buvo tada mums velykos.

Bet prašom nerūstauti, kad aš nukrypau į šalį, pasakodamas pašalinę istoriją. Aš jau grįžtu prie mūsų puikiai einančių reikalų.

IX

RAŠALO TVANO PADARINIAI

1

Mano brolis Elis vaikšto bėdų prislėgtas. Ką daryti su rašalu?

— Vėl rašalas? — sako mama.

— Aš ne apie rašalą! — atsako brolis.— Velniai jo nemato, to

rašalo! Aš kalbu apie butelius! Į butelius sudėtas kapitalas! Reikia juos ištuštinti ir paversti pinigais!..

Jis viską verčia pinigais! Ir mes nutariame, kad rašalą reikia lieti po velnių laukan! Bloga tiktai, kad mes neįmanome, kur išlieti tokią daugybę rašalo. Juk tai tiesiog gėda!

— Nieko nepadarysi! — sako mano brolis Elis.— Reiks laukti nakties. Naktį tamsu, niekas nepamatys.

Vos sulaukėme nakties. Kaip tyčia, mėnuo šviečia lyg žiburys. Kai reikia, kad būtų šviesu, tai jis pasislepia. O šit dabar jis šviečia sau, tarytum kas jo prašė!.. Taip kalba mano brolis Elis, ir mes nešame laukan butelį po butelio ir liejame stačiai gatvėje. Mums beliejant vis toje pačioje vietoje, pasidarė tikra upė. Nereikia lieti vis vienoje vietoje, sako man mano brolis Elis, ir aš seku juo. Aš parenku kaskart vis kitą vietą. Štai kaimynės siena — šliūkš! Kaimyno tvora — šliūkš! Guli dvi ožkos mėnesienoje, gromuliuoja,— šliūkš!

— Šiai dienai pakaks! — sako brolis Elis, ir mes einame gulti.

Tylu ir tamsu. Ima traukti savo dainelę svirplys. Iš pakrosnės girdėti katės murkimas. Tai miegalė! Dieną naktį nieko kito nenusitveria, kaip tik šildytis ir snausti. Priesieny, už durų, girdėti kažkas vaikšto. Gal nelabasis?.. Mama dar nemiega. Ji, atrodo, niekad nemiega. Aš visada girdžiu, kaip ji pirštus traškina, dūsauja, krenkščia ir pati su savimi kalba. Toks jos paprotys. Kiekvieną naktį ji vis po kiek šneka. Pasakoja savo vargus. Su kuo ji kalbasi? Su dievu?.. Kas minutė ji kartoja dūsaudama:

— Ak dieve, dieve!..

2

Dar nespėjau atsikelti iš savo guolio ant grindų, o jau girdžiu pro miegus: hū-ha! Girdėti visokių pažįstamų balsų. Trupučiuką pramerkiu akis — kurgi, jau diena gražiausia. Saulės šviesa įsismelkė pro langą. Vilioja mane iš trobos į gatvę. Mėginu prisiminti, kas buvo naktį. Aha! Rašalas!.. Pašoku ir greit taisausi. Mama užverktomis akimis (o kada gi jos akys neužverktos?), mano brolienė Brochė vaikšto pikta (o kada ji nepikta?). O mano brolis Elis stovi viduryje kambario, nuleidęs galvą kaip melžiama karvė. Kas per istorija? Pasirodo, dar ir ne viena, o bent kelios istorijos! Mūsų kaimynai tik pabudo rytą — ir užvirė košė — tarytum kas juos pjauna! Vienam visa

siena aptaškyta rašalu. Kitam aplieta tvora, naujut nauja tvora. Trečias turėjo porą baltų ožkų, o jam jas nudažė juodai — pažinti jų nebegalima. Bet su viskuo dar būtų pusė bėdos, jei ne pjovininko[27] kojinės. Naują porą kojinių, baltų kojinių, pjovininko pati buvo padžiovusi ant mūsų kaimynės tvoros, ir jas subjaurojo visiškai. Prašė kas ją džiauti kojines ant svetimos tvoros! Mama pažadėjo jai atpirkti porą naujų kojinių, kad tik ji neberėktų. Bet ką daryti su siena? Su tvora? Buvo nuspręsta, kad mama ir mano brolienė Brochė pasiims, atsiprašant, po šepetį ir baltojo molio ir užtrins dėmes.

— Jūsų laimė, kad pataikėte gerus kaimynus. Va, jei būtumėte su savo rašalu užkabinę felčerienę Menašienę, tada tai jūs būtumėte pajutę, koks didis yra mūsų dievas! — sako mamai kaimynė Pesė.

— O ką jūs manote? Ir bėdoje reikia turėti laimės! — sako mama ir žiūri į mane.

Ką ji nori tuo pasakyti?

3

— Dabar aš jau būsiu gudresnis,— sako man mano brolis Elis.— Kai tik sutems naktis, nešime butelius į upelį.

Jo teisybė, kaip mane žydą matote! Nieko gudresnio nebesugalvosi. Vis tiek į upelį lieja visokią bjaurestį. Ten ir skalbinius skalbia, ten ir arklius maudo, ten ir kiaulės voliojasi. Mes su upeliu artimi draugai. Aš jums jau esu kartą rašęs, kaip aš tenai žuvį gaudau. Tad jūs lengvai suprasite, kaip nekantriai laukiau tos minutės, kada eisime prie upelio. Ligi tik sutemo, mes tuoj prisikrovėme butelių pilnus krepšius ir ėmėme juos vilkti prie upelio. Išliejame rašalą, dykus butelius nešame namo ir vėl imame kitą partiją. Visą naktį šitaip dirbome. Seniai jau man bebuvo buvusi tokia puiki, linksma naktis. Įsivaizduokite: miestas visas miega. Dangus žvaigždėmis nusėtas. Mėnulis šviečia ir atsimuša upelyje. Tylu. Gera. O mūsų upelis — ne bet koks upelis. Po velykų, kai tik sutirpsta ledas, jis pradeda išdykauti. Pasipučia, pakyla, ištvinsta iš krantų. O kuo toliau, tuo darosi mažesnis, siauresnis, seklesnis. Vasaros gale jis visiškai nutyla. Apsnūsta. Tik pačiame dugne, dumblynėje, kažkas sako: „Kliun kliun“. Iš ano šono atsiliepia pora varlių: „Kva kva“. Juokas, ne upė! Aš galiu ją perbristi nuo vieno kranto ligi kito nė kelnelių nepasiraitęs!

Nuo mūsų rašalo upelis kiek pasidavė platyn. Ar tai juokas, gal

koks tūkstantis butelių rašalo! Užtat ir nusidirbome mudu kaip jaučiai. Užmigome kaip papjauti. Pabudino mus mama raudodama:

— Vargas man! Nelaimingas mano gyvenimas! Ką jūs tenai tam upeliui padarėte?

Pasirodė, kad mes įstūmėme į nelaimę visą miestą: skalbėjos nebeturi kur drapanų skalbti. Vežikai nebeturi kur arklių girdyti. Vandenvežiai... Tai va, jie susirinks visi kartu ir ateis su mumis atsiskaityti.

Taip mums pranešė mama. Bet mes nėmaž nenorime laukti, kol jie ateis. Mums nė kiek neįdomu, kaip vandenvežiai su mumis atsiskaitytų. Aš ir mano brolis Elis pasipustome padus ir šauname pas jo draugą Pinę.

— Tegu jie mūsų ieško, jeigu jiems reikia!

Taip sako mano brolis Elis, ima mane už rankos, ir mes greit greit leidžiamės į pakalnę pas jo draugą Pinę. Jei mes dar pasimatysime, aš jus kada nors supažindinsiu su savo brolio draugu Pine. Su juo verta susipažinti: jam irgi ateina į galvą gerų minčių.

X

GATVĖ ČIAUDĖJA

1

Ar jūs žinote, ką mes dabar imame į nagą? Peles!

Visą savaitę mano brolis Elis ūžė po savo knygą, su kuria daromi pinigai, „Už rublį — šimtas“. Jis sakosi jau išmokęs, kaip išveisti peles, tarakonus ir kitokią bjaurestį. Žiurkes irgi. Tegu tik jį leidžią kur nors su jo milteliais — nė vienos pelės neliksią. Jos išlakstysiančios. Daug išdvėsią. Nebėr pelių! Kaip jis tai padaro, aš nežinau. Tai paslaptis. Šitą paslaptį žino tik jis ir knyga, daugiau niekas. Knygą jis nešiojasi šoninėje kišenėje. Miltelius — popieriuke. Milteliai kažkokie rausvi, smulkūs kaip uostomoji taboka. Vadinasi „čemeryčia“.

— Ką tai reiškia „čemeryčia“?

— Turkiški pipirai.

— O ką reiškia „turkiški pipirai“?

— Aš tau kad duosiu „ką reiškia“, tai tu galva duris darinėsi!

Taip man sako mano brolis Elis. Jis nemėgsta, kad jam įkyrėtų klausinėdami, kai jis dirba. Aš žiūriu ir tyliu. Matau, kad, be tų rausvųjų, jis turi dar kažkokių kitų miltelių. Irgi nuo pelių. Bet su šitais reikia būti atsargiam!

— Mirtini nuodai! — sako ar ne šimtąjį kartą mano brolis Elis mamai, Brochei ir man. Labiausiai man, kad aš, dieve saugok, nedrįsčiau kišti nagų — nuodai!

Pirmą bandymą padarėme su mūsų kaimynės Pesės pelėmis. Tenai pelių be skaičiaus. Jūs juk žinote, kad jos vyras — knygrišys. Moišė vardu. Jo amžinai pilna troba knygų. O pelės mėgsta knygas. Ne tiek knygas, kiek klijus, kuriais knygos klijuojamos. O su klijais jos kartu jau ir pačias knygas ėda. Baisių nuostolių pridaro. Neseniai jos jam praėdė maldaknygę. Visiškai naują maldaknygę. Ir kaip tik toje vietoje, kur didelėmis didelėmis raidėmis atspausta „Hamelech". Taip išvariusios tą vietą, jog belikęs tik vienos raidės pats viršutinis galiukas.

— Leiskite man vieną naktį pabūti! — prašo knygrišį mano brolis Elis.

Bet knygrišys nesutinka. Sako:

— Aš bijau, kad tu man knygų nesugadintum.

— Kaip aš sugadinsiu jūsų knygas?

— Aš ir pats nežinau kaip. Bet bijau. Knygos svetimos...

Kalbėk su knygrišiu! Vos jį palenkėme, kad leistų mus vienai nakčiai.

2

Pirmą naktį mums nepasisekė. Nepagavome nė vienos pelės. O mano brolis Elis sako, kad tai esąs geras ženklas. Pelės, jo manymu, užuodusios miltelius ir išlaksčiusios. Knygrišys linguoja galvą ir šypsosi pusiau burnos. Matyt, netiki. Ir vis dėlto per miestą paėjo garsas, kad mes išveisią peles. Tą garsą paleido mūsų kaimynė Pesė. Anksti rytą ji nuėjo į prekyvietę ir ištrimitavo visam miestui, kad niekas taip gerai neišveisiąs pelių kaip mes. Ji mus išgarsino. Anksčiau ji visam miestui garsino mūsų girą. Paskui ji visaip skelbė, kad mes gaminą tokį rašalą, kokio niekas nė matyti nematęs. Tik kokia nauda iš jos garsinimų, kad rašalo niekam nereikia. Pelės — kas kita nekaip rašalas. Pelių yra visur, beveik kiekvienuose namuose. Žinoma, kiekvie-

nas šeimininkas laiko katę. Bet ką reiškia viena katė prieš tokią daugybę pelių? O dar labiau — žiurkės? Žiurkės tiek tebijo katės kiek barškaliuko. Net sako, kad katė pati žiurkių pribijanti. Taip tikina batsiuvys Berė. Jis tokių istorijų papasakoja apie žiurkes, kad baisu klausyti! Sako, tiesa, kad jis smarkiai perdedąs. Bet jei bent pusė to, ką jis pasakoja, yra teisybė, tai ir to jau labai gana. Jis sako, kad žiurkės suėdusios jam porą naujų batų. Ir jis sakydamas prisiekinėja tokiomis priesaikomis, kad net perkrikštu patikėtum. Jis sakosi pats matęs, kaip dvi didelės žiurkės išlindusios iš savo urvų ir jam matant suėdusios porą batų. Tai buvę naktį. Eiti artyn jis bijojęs — žiurkės baisiausios, kaip teliukai didumo. Iš tolo jis jas baidęs, švilpęs, kojomis trypęs, rėkęs: „Štiš, štiš, štiš!“ Nieko nepadėję. Bloškęs į jas kurpalį, bet žiurkės tik pažiūrėjusios į jį ir dirbusios savo darbą toliau. Paskui jis bloškęs stačiai ant jų katę. Bet jos ją užpuolusios ir taip pat suėdusios. Niekas nenorėjo juo tikėti. Bet kad žmogus taip prisiekinėja!..

— Leiskite mane pas jus vienai nakčiai,— sako mano brolis Elis,— aš jums išvarysiu visas žiurkes!

— Su didžiausiu noru! — atsako batsiuvys Berė.— Aš jums dar dėkui pasakysiu!..

3

Kiaurą naktį išsėdėjome pas batsiuvį Berę. Ir Berė pats sėdėjo su mumis. Ach, kokių nuostabių istorijų mes iš jo prisiklausėme! Jis pasakojo apie Turkų karą (jis yra atitarnavęs kareivis). Jam tekę būti tokioje vietoje, kuri vadinasi „Plevna“. Ten šaudę iš armotų. Ar jūs žinote, kokio didumo esti armotų? Įsivaizduokite, kad vienas tik sviedinys didesnis už trobą, o armota kas minutė iššaunanti ar tik ne tūkstantį tokių sviedinių. Bet tai dar ne viskas. Kai sviedinys lekiąs, tai taip baisiai rėkiąs, jog apkursti galima. Kartą, pasakoja Berė, jis stovėjęs sargyboje. Staiga išgirstąs trenksmą, ir jį iškelią į orą, išnešą aukštai aukštai, ką tik ne viršum debesų, o tenai sviedinys susprogstąs į tūkstantį gabaliukų. Jo laimė, sako Berė, kad jis nukritęs minkštoje vietoje. Kad ne, tai būtų galvą prasiskėlęs.

Mano brolis klauso jo pasakų, o jo antakiai šypsosi. Vadinasi, jis pats nesijuokia, juokiasi tik antakiai. Kažkoks keistas juokas. Batsiuvys Berė to nepastebi. Jis be pertrūkio pasakoja savo nuostabias isto-

rijas. Vieną už kitą baisesnes. Taip mes prasėdėjome lig dienai. O žiurkės? Kadgi bent viena!

— Jūs tiesiog burtininkas! — sako mano broliui batsiuvys Berė.

Paskui jis eina į miestą ir pasakoja stebuklus, kaip mes užkalbėjimu išveisę jo namuose žiurkes per vieną naktį. Jis prisiekinėja pats matęs, kaip mano brolis Elis kažką tik pašnibždėjęs, tuoj žiurkės išlindusios iš savo urvų ir pasileidusios į pakalnę, prie upelio, perplaukusios jį ir išėjusios kažkur... Kur — jis nežinąs...

4

— Ar čia išveisia peles?

Su tokiu klausimu pas mus nuolat eina ir eina žmonės ir tik prašo, kad mes būtume tokie geri, ateitume išveisti pelių savo užkalbėjimais...

Bet mano brolis — teisingas žmogus. Jis nepakenčia melo. Jis sako, kad peles išvarąs ne užkalbėjimais, o milteliais. Jis turįs tokių miltelių, kurių pelės kai tiktai pauostančios, tai tuojau ir išlakstančios.

— Tebūna milteliai, tebūna kad ir pats velnias, kad tik jūs peles išvarytumėte! Kiek tas atsieis?

Mano brolis Elis nemėgsta derėtis. Jis sako, kad už miltelius jam reikią tiek ir tiek, o už darbą šitiek ir šitiek. Kiekvieną kartą jis, žinoma, prašo brangiau. Jis kasdien kelia kainą.

Tai yra ne jis kelia kainą, o mano brolienė.

— Jau kad taip, tai taip,— sako ji,— jei jau valgyti kiaulieną[28], tai kad bent per barzdą varvėtų. Jau jei tu pelių naikintoju pasidarei, tai bent skusk pinigą!

— Na, o kur teisybė? Dievas kur? — įsikiša į šneką mano mama.

Bet brolienė Brochė atsako:

— Teisybė? Va kur ji, ta teisybė! — ir parodo į krosnį.— O dievas? Va kur dievas! — ir pliaukštelia sau per kišenę.

— Broche! Ką tu pasakei?! Tegu dievas myli!!!

Taip sušunka mama, grąžydama rankas.

— Kam tu šneki su karve?! — sako mano brolis Elis, vaikščiodamas po kambarį ir kedendamas sau barzdelę. Jo jau graži barzdelė. Auga ji kaip ant mielių. Jis ją kedena, o ji auga. Keistai auga ta barzdelė, ant kaklo kaži kaip jam visa sužėlusi. Veidas plikas, tiktai kaklas visas apžėlęs. Ar esate kada matę tokią barzdą?

Kad taip kitu laiku, tai mano brolienė Brochė būtų už „karvę“ davusi tokio pusiaurыčio, jog jam ir akyse tamsu būtų palikę. Šį kartą ji nutylėjo, užtat, kad jis dabar uždirba pinigų. Visada, kai mano brolis Elis uždirba pinigų, ji pradeda jį gerbti. Ir aš jai pasidarau brangesnis, užtat, kad aš padedu broliui pinigą pelnyti. Šiaip ji mane vadina elgeta arba nevykėliu, arba elgetos žarna. Dabar ji mane lepina. Dabar aš jai jau Motelėlis.

— Motelėli! Paduok man batukus.

— Motelėli! Paduok man puodelį vandens.

— Motelėli! Išnešk šiukšles.

Kai uždirbi pinigų, tuoj kita šneka.

5

Mano brolis Elis turi vieną ydą — jis mėgsta vis po daug: giros — būtinai pilną statinę, rašalo — tūkstantį butelių, miltelių pelėms — pilną maišą. Mūsų kaimynės vyras, knygrišys, sakė jam: „Kam taip daug?“ Bet mano brolis Elis gerai jam atkirto už tokius žodžius. Bent būtų uždarę tą maišą kokioje spintoje. Visi išeina ir palieka namie mane vieną su maišu. Tai kas, kad aš truputį pajodinėjau ant jo raitas kaip ant arklio? Bene aš galėjau numanyti, kad maišas praplyš ir iš jo ims byrėti kažkas geltonas? Tai ir yra tie geltoni milteliai, kuriais mano brolis Elis išvarinėja peles. Jie taip baisiai smirdi, kad nugriūti galima! Aš pasilenkiu, noriu susemti, kas išbyrėjo, bet mane užpuola čiaudulys. Man rodos, kad jei būčiau sutraukęs į nosį pilną tabokinę šniaukščiamosios tabokos, ir tai nebūčiau ėmęs taip čiaudėti. Aš čiaudėju tol, kol išsprunku laukan. Kadgi nustočiau — kur tau! Pareina mama ir mato, kad aš čiaudėju. Klausia, kas atsitiko. Aš jai galiu atsakyti tik „apči!“, ir dar kartą „apči!“, ir vėl „apči!“

— Varge tu mano! Iš kur tu ištraukei tokią slogą? — kalba mama, grąžydama rankas.

Nenustodamas čiaudėti, rodau ranka į trobos duris. Ji įeina ir tučtuojau išbėga laukan, dar smarkiau čiaudėdama negu aš. Tuo metu pareina mano brolis Elis ir mato, kad mes abu čiaudėjame. Klausia, kas čia yra. Motina jam rodo į trobos duris. Jis puola į trobą ir tuoj iššoka rėkdamas:

— Kas išbars... Apči! či! či!..

Aš seniai bebuvau matęs savo brolį Elį tokį įsiutusį kaip dabar. Jis puola stačiai su abiem kumščiais ant manęs. Laimė, kad jis čiaudėja... Jei ne, tai jis būtų man kaulus išnarstęs. Pareina mano brolienė Brochė ir randa mus visus tris susiėmusius už šonų ir čiaudėjančius.

— Kas jums yra? Ko jūs visi staiga ėmėte čiaudėti?

Bet ką mes galime sakyti? Bene mes ištariame bent žodį? Rodome į trobą, į duris. Ji bėga į trobą ir kaipmat išskrenda laukan, raudona kaip pragaro ugnis, ir puola ant mano brolio Elio:

— Ką jūs ten išbar... Apči! či! či!..

Ateina mūsų kaimynė, storoji Pesė. Ji kalbina mus, bet nė vienas negalime atsakyti nė žodžio. Rodome jai rankomis į duris. Ji įeina į trobą ir tuojau išbėga:

— Ką jūs ten tokį išbar... Apči! či! či!

Kaimynė maskatuoja rankomis. Išeina jos vyras, knygrišys. Jis žiūri į mus ir juokiasi.

— Kas čia jus dabar per čiaudulys užpuolė?

— Prašom į t... Apči! či! či!..— sakome jam ir visi rodome į duris.

Knygrišys įeina į mūsų trobą ir išeina laukan juokdamasis.

— Aš jau žinau, kas ten yra! Aš pauosčiau! Tai — čeme... Apči! Apči!

Jis irgi griebiasi abiem rankomis už šonų ir čiaudėja pasigardžiuodamas. Po kiekvieno nusičiaudėjimo jis pašoka aukštyn, atsistoja akimirką ant pirštų galų, vėl čiaudėja ir taip toliau. Per kokią pusę valandos jau visi mūsų kaimynai ir kaimynės, visi jų dėdės ir tetos, visi trečios eilės pusbroliai ir pusseserės, ir jų pažįstami — visa gatvė nuo galo ligi galo čiaudėjo vienu čiauduliu.

Ko mano brolis Elis taip išsigando? Jis turbūt bijo, kad visi čiaudėtojai nenugiežtų ant jo apmaudo. Jis ima mane už rankos, ir mes abu čiaudėdami lekiame į pakalnę, pas jo draugą Pinę. Praėjo geros pusantros valandos, kol mes vėl galėjome kalbėti kaip žmonės. Mano brolis Elis papasakojo visą istoriją savo draugui Pinei. Jo draugas Pinė išklausė atidžiai, kaip daktaras kad klauso ligonį. Kai brolis pabaigė, jo draugas Pinė sako jam:

— Nagi parodyk šen savo knygą.

Mano brolis Elis išsitraukia knygą iš šoninės kišenės ir paduoda savo draugui Pinei. Jo draugas Pinė skaito viršelyje: „Už vieną rublį — šimtas rublių. Būdas, kaip iš nieko, tik penkiais pirštais, uždirbti per mėnesį šimtą rublių ir daugiau..."

Jis ima knygą ir meta ją į krosnį, stačiai į ugnį. Mano brolis pašoka iš vietos ir tiesia rankas į ugnį. Bet jo draugas Pinė stabdo:

— Ramiau! Nepulk!

Dar pora minučių — ir iš mano brolio Elio knygos, kuri moko, kaip uždirbti „per mėnesį šimtą rublių ir daugiau", belieka tik papurusių pelenų krūvelė. Tik vienoje pusėje dar boluoja kąsnelis nespėjusio sudegti popieriaus, ir vos vos begalima perskaityti: „Če-me-ry-čios"!..

XI

MŪSŲ DRAUGAS PINĖ

1

Atsimenate, aš kažkada buvau žadėjęs supažindinti jus su savo brolio Elio draugu Pine? Žadėjau todėl, kad jam ateina į galvą gerų minčių. Bet prieš kalbėdamas apie Pinę, aš turiu papasakoti jums apie jo senelį, paskui apie tėvą, paskui apie dėdę ir tik po to jau apie patį Pinę.

Nesibaiminkite — man tas eis greitai.

Pradedu nuo senelio.

Ar esate kada girdėję apie stiklių reb Hesę? Tai ir yra Pinės senelis. Jis yra ir stiklius, ir veidrodžių dirbėjas, ir dažytojas, jis ir taboką moka sutaisyti. Dabar jis jau yra metęs visus savo amatus ir tiek tik beveikia, kad trina taboką ir ją pardavinėja. Kol, sako, žmogus gyvas, jis turi dirbti ir neieškoti niekieno pagalbos. Jis aukštas, liesas, akys raudonos, nosis baisiausia, apačioje plati, viršuj siaura, ir riesta kaip ragas. Ar tik ne nuo to jam taip pasidarė, kad jis šniaukščia taboką? Jis labai senas. Jam turbūt jau ne mažiau kaip šimtas metų, bet jis dar tebeturi protą kaip reikiant. Jis ir dabar dar, manoma, protingesnis už abu savo sūnus: mechaniką Heršą Leibą ir laikrodininką Šnejerį. Mechanikas Heršas Leiba toks pat liesas ir aukštas kaip reb Hesė. Jo irgi baisiai didelė nosis, tik jis tabokos nešniaukščia. Gal dar šniaukš, bet kol kas — ne. Jis — krosnių mechanikas. Jis stato kros-

nis. Visi sako, kad jis esąs žmogus galvotas. Jo iš tiesų labai didelė kakta. Jeigu, sako jis, būtų pamokę jį amato, tai kito tokio meistro kaip jis pasaulyje nebūtų. Nėra tokio daikto pasaulyje, kurio jis neperprastų savo galva. Taip jis pats apie save kalba. Jis viską sugriebia iš pirmo pažiūrėjimo. Krosnis statyti jis irgi išmoko pats, nemokomas. Matė porą kartų, kaip krosnininkas Ivanas dirba, ir kvatojo susiriesdamas. Jis sako, kad tas net supratimo neturįs, kas per daiktas yra krosnis. Jis parėjo namo, suvertė krosnį ir iš tų pačių plytų sukrovė naują. Iš pradžių krosnis rūko taip, kad galima buvo uždusti. Tada jis vėl ją išardė ir vėl sukrovė naują. Ir taip keletą kartų, tol, kol pasidarė garsus mechanikas. Jis savo galva sugalvojo tokią krosnį, kurią pakanka kūrenti vieną kartą per aštuonias dienas. Tik bėda, kad jis neturi tokių plytų, kokių ten reikia. Jeigu jam, sako jis, kas duotų „koklinių" plytų, tai jis sukrautų tokią krosnį, kad visi eitų pasižiūrėti stebuklo.

Jis tikina, kad sukrauti krosnį esąs gudresnis darbas negu sudėti laikrodį. Taip jau jis sako tam, kad paerzintų savo brolį Šnejerį. Šnejeris už jį jaunesnis, aukštesnis, jo irgi ilga nosis, ir jis yra laikrodininkas. Jam iš tikrųjų reikėjo būti rabinu arba pjovininku, arba melamedu. Tokią gerą galvą mokslams eiti jis turėjo! Bet jis užsimanė būti laikrodininku. Kaip jis pasidarė laikrodžių meistru? Tuojau sužinosite.

Kai dar jis buvo vaikas ir mokėsi chedery,— pasakoja apie save Šnejeris,— jo galva buvo pilna didelių minčių. Pavyzdžiui, jam knietėjo įminti spynos mįslę. Kodėl, jei pasuki raktą į dešinę, spyna atsirakina, o jei į kairę — užsirakina? Arba kokiu būdu eina laikrodis? Kodėl jis muša kaip tik tada, kai didžioji rodyklė rodo dvylika? Kai jis pirmą kartą pamatė laikrodį su gegutę, jis vos iš proto neišėjo, taip jis sakosi. Tą laikrodį su gegute senasis reb Hesė buvo gavęs dovanų iš tokio atsargos pulkininko, kuris jam duodavo darbo. Kiekvieną kartą, kai laikrodžiui reikėdavo mušti, atsidarydavo durelės, iššokdavo paukštytė ir — ku-kū! Paukštytė tiek buvo panaši į gyvą, jog net katė apsirikdavo. Pasirodžius paukštytei, katė visada pašiaušdavo šerį ir tykodavo ją pagauti. Šnejeris davė sau žodį, kad jis būtinai išsiaiškinsiąs tos paukštytės paslaptį. Vieną kartą, kai nieko nebuvo namie, jis griebė į nagą laikrodį. Nukabino jį nuo sienos, atsukinėjo visus sraigtelius, ištraukė mechanizmą. Spėjęs tuo laiku parsirasti tėvas primušė jį taip, jog visi manė, kad jis nebegyvas. Ligi pat šio laiko, sako Šnejeris, dar vis jam esą žymių kūne. Bet jis savo pasiekė — jis

laikrodininkas. Nežinau, ar jis iš geriausiųjų, tik ima jis nebrangiai ir greit padaro.

Mano brolis Elis jau daug kartų davė jam taisyti savo laikrodį. Ką tik ne kas dvi savaitės jis neša jį taisyti. Keistas tasai mano brolio Elio laikrodis: tai skuba kaip padūkęs, tai pasilieka bent keturiomis valandomis, tai visiškai sustoja — ir daryk ką bedarąs! Mano brolis Elis gal ir neštų jį pas kitą laikrodininką, tik jam nepatogu savo draugo Pinės. Jo draugas Pinė sako, kad greičiausiai kaltas esąs pats laikrodis, o ne jo dėdė Šnejeris. Todėl, kad — sakysim taip: jeigu laikrodis kaip laikrodis, tai jį kiekvienas laikrodininkas gali pataisyti. O jei laikrodis — ne kaip laikrodis, tai ką čia bepadės laikrodininkas?

Pamėgink jam įrodyti, kad ne jo teisybė!

2

Pinė, mano brolio Elio draugas, yra žmogus galvotas, taip pat kaip ir jo tėvas, mechanikas Heršas Leiba, ir kaip jo dėdė, laikrodininkas Šnejeris. Nosis jo irgi ilga kaip jų. Visi jie didžianosiai, visa šeimyna. Yra jų tetulė Kreinė, o jos yra duktė Malkė, tai tos dukters nosis tokia, kad yra ko eiti tyčia pasižiūrėti. Ir ne tiek nosies, kiek viso veido. Kažkoks visiškai nežmoniškas veidas. Atrodo lyg paukštis, lyg žvėris koks. Ji gėdisi gatvėje pasirodyti. Gaila žmogaus! Pinė bent kiek į ją nusidavęs, bet jis — vyras, o vyrui tas nesvarbu. Jis atrodo, tiesa, kiek keistai. Kai į jį pasižiūrite, tai jus juokas ima. Dar niekis, kad jis ilgas ir plonas, jis dar turi ilgas ausis, ilgą kaklą kaip žąsies, ir, be to, jis dar žemažiūris. Kur tik eidamas jis turi su kuo nors susidaužti. Jei sustoja, būtinai turi kam nors ant kojos užminti. Viena jo kelnė visada paraityta. Viena kojinė nusmukusi. Marškiniai atlapi. Kaklaryšis stovi kreivai. Šneka jis švepliuodamas ir mėgsta saldainius. Kada tik jūs jį sutinkate, jis visada turi ką nors burnoje ir žinda. Užtat jis labai gabus žmogus. Nėra to pasaulyje, ko jis nemokėtų. Savo mokytumu, sako, jis net rabiną pranešąs. Su rašymu jam nė už ką ir patys geriausi mokovai. Be to, kad jo nepaprastai graži rašysena, jis dar didelis meistras eiles sudėti. Ką tik jis rašo — viskas surimuota. Jis jau aprašė visą miestą: rabiną, pjovininką, visus sinagogų seniūnus, mėsos krautuves, savo šeimą — visus jau aprašė, ir vis — eilėmis. Pinės eilės vienu tarpu ėjo per rankas, ir žmonės kvatojo leipėdami. Kai kas buvo jas atmintinai išmokę. Pavyzdžiui, aš irgi pamenu keletą eilučių:

Mūsų seniūnas,
reb Šmuelis Abė,
turi didelį pilvą;
sėdi prie stalo,
bubija iš lėkštės,
jog net dūmai rūksta!
Jo pati Nechamė,
košerinė dūšia —
aš nenoriu apie ją šnekėti.
Ji yra išmintinga
kaip rebės ožka —
tegu juos velnias griebia abu...

Visas miestas kunkuliavo nuo tų eilių. Kažkas dar buvo joms pritaikęs gaidą tos giesmės, kur giedama šeštadienį prie stalo. Visas miestas valkiojo tą dainelę, kol ji pasiekė patį seniūną ir jo pačią. Jie pasikvietė pas save tėvą, mechaniką Heršą Leibą, ir verkė prieš jį su ašaromis. Jie jį klausinėjo: kurių galų iš jų nori jo sūnus Pinė?.. Parėjęs namo, mechanikas Heršas Leiba pasišaukė į trobą Pinę, užsirakino duris ir vartus ir kad jau krėtė jam, tai kad krėsta būtų. Jis jį lupo tol, kol Pinė davė garbės žodį, kad, kol gyvas būsiąs, niekad daugiau nebesudėsiąs nė vieno eilėraščio.

3

Nuo to laiko Pinė neberašo eilių. Jam nebe galvoj eilės. Jis turi didelių rūpesčių. Taip sakosi pats Pinė. Jam užėjo noras pačią vesti. Iš tiesų tai ne jam, o jo tėvui Heršui Leibai užėjo noras, kad Pinė vestų pačią ir pasidarytų „žmogus“. Pinė vedė malūnininko dukterį. Malūnininkas jam įtaisė miltų krautuvėlę. Mano brolis Elis jam pavydi, kad jis turi verslą. Pinė juokiasi iš jo. Jis sako, kad gal tai ir verslas, bet tik ne jam. Kas gi tai, girdi, per darbas — dulkintis su miltais? Jis geras nemokytam, kokiam malūnininkui... Kuo jis, sako, kaltas, kad negali nusėdėti krautuvėje? Negali, girdi. Jam galva skečiasi į šalis, tiesiog gabalais laksto... Jų, sako jis, tokia šeimyna — visiems galvos laksto...

Taip kalba Pinė ir nenori eiti į krautuvę. Geriau, sako, pasėdėti prie knygos, tai bent malonumo turi. Jo uošvis, malūnininkas, labai už tai ant jo pyksta, bet laiko prikandęs liežuvį. Jis bijo, kad žentas jo eilėmis neišdirbtų. Be to, jis dreba dėl savo dukters. Tą vieną te-

turi. Ji vardu Taibelė. Ji truputį žvaira viena akimi, bet šiaip ji labai gera. Mano mama sako, kad ji esanti be tulžies. Aš nesuprantu, ką tai reiškia be tulžies? Kurgi pasidėjo jos tulžis? Ji ištisas dienas krautuvėje, o Pinė sėdi sau namie. Mes su broliu Eliu beveik kasdien pas jį nueiname. Jis papasakoja mums visus savo sielvartus, atveria širdį. Kada tik mes nueiname, jis stena, krenkščia ir skundžiasi savo nelaimingu likimu. Jam čia, sako, ankšta ir trošku. Jis jaučiasi trokštąs.

Kad taip jis kitame mieste gyventų, tada, girdi, viskas būtų kitoniškai. Jei jį išleistų iš čia nors vieneriems metams, tai jis pasaulį apverstų! Taip jis sako mano broliui Eliui. Jis nieku taip nepasitiki kaip mano broliu Eliu. Jis pasirodo jam laiškus, kurių jis turi gavęs. Tuos laiškus jam atrašę „dideli žmonės“. „Dideli žmonės“ rašo jam, kad jame „kažko tokio esama“. Pinė sako, kad jis ir pats jaučiąs, kad jame „kažkas yra“. Aš žiūriu į jį ir galvoju: „Viešpatie, dieve mano! Kas gi ten jame yra?..“

4

Kartą Pinė ateina pas mus ir išsivadina mano brolį Elį, nori pasakyti jam kažką slaptai. Kad jau slaptai, tai aš būtinai turiu žinoti. Man patinka žinoti visas paslaptis. Aš seku iš paskos, klausausi ir girdžiu šnektą. Čia Pinė kalba, čia mano brolis Elis kalba. Paduodu jums jų abiejų žodžius:

PINĖ: Ką mes čia prisėdėsime?

ELIS: Ir aš taip sakau.

PINĖ: Šit aš skaičiau, kad vienas nuvažiavo tenai dykom rankom, pusę metų nakvojo po atviru dangumi, gatves šlavė už kąsniuką duonos...

ELIS: Na, o dabar?

PINĖ: Duok dieve mums abiem.

ELIS: Nejaugi?

PINĖ: Nejaugi, nejaugi! Bene aš tave imsiu apgaudinėti, manai? Aš jau apie tai kalbėjau su savo Taibele.

ELIS: Na, ką ji sako?

PINĖ: Ką ji sakys? Ji važiuoja.

ELIS: Ji važiuoja? Na, o uošvis?

PINĖ: Bene jo kas klausis? O kad aš vienas išvažiuosiu, tai jam geriau bus? Jis gi mato, kad aš vietoj nenusėdžiu, kad nebegaliu čia būti!

ELIS: O aš, manai, galiu čia būti?
PINĖ: Tai taisykimės ir važiuojam.
ELIS: Taisytis ir važiuoti? O kuo?
PINĖ: „Šipkartes“ gi mums duoda nemokamai, mulki tu!
ELIS: Ką reiškia nemokamai?
PINĖ: Išsimokėtinai. Kada nors išsimokėsime. O kol kas mes jas gauname nemokamai.
ELIS: Na, o ligi garlaivio? Išlaidos? Bilietai? Geležinkelis?
PINĖ: Kiek mums reikia bilietų, mulki tu?
ELIS: Na, gerai, na, kiek bilietų mums reikia?
PINĖ: Skaičiuok: aš ir mano Taibelė, tai bus du. Tu ir tavo Brochė — du, tai bus keturi.
ELIS: Ir mamai, tai bus penki.
PINĖ: Bus penki.
ELIS: Na, Motelis?
PINĖ: Jam užteks pusės bilieto. O gal nė pusės nereiks... Pasakysim, kad jis dar nė trejų metų neturi...
ELIS: Tu iš galvos išsikraustei?

Ką man daryti? Nebegaliu tverti. Iš didelio džiaugsmo aikteliu. Abu atsigręžia į mane.

— Eik tu sau, užramtytgalvi! Kas per mada klausytis, kai dideli kalbasi!

Aš bėgu šalin, šokinėju ir ploju abiem rankom sau per šlaunis. Ar tai juokas — aš važiuoju!.. Garlaivis!..Traukinys!.. Bilietas!.. Pusė bilieto!.. Kur kažin mes važiuojam? O kas man darbo? Ar man ne vis tiek kur? Aš važiuoju — to pakanka! Ar jūs žinote, ką aš jums pasakysiu? Jei gerai pagalvoji, tai išeina, kad aš dar niekur savo gyvenime nė karto nesu važiavęs. Aš net skonio nepažįstu, ką tai reiškia važiuoti. Teisybė, esu kiek ragavęs to skonio. Aš pasijodinėjau kartą raitas ant kaimyno ožkos. Tik brangiai man tas atsiėjo. Be to, kad aš nukritau ir susikruvinau nosį, dar gavau gerai kuprinės. Tai aš to nė kelione nelaikau.

Visą dieną nenurimstu savame kailyje. Nebenoriu nė valgyti. Naktį sapnuoju, kad aš važiuoju. Ir dar ne važiuoju, o skrendu. Turiu sparnus kaip karvelio ir skrendu. Duok dieve sveikatos mūsų Pinei! Jis man pasidarė tūkstantį kartų brangesnis kaip pirma. Kad nebūtų drovų, aš jį apkabinčiau ir pabučiuočiau. Juk tai mūsų brangusis Pinė! Na, ar aš jums nesakiau, kad jam ateina į galvą gerų minčių?

XII

MES VAŽIUOJAME Į AMERIKĄ

1

Valio, mes važiuojame į Ameriką! Kurgi yra ta Amerika? Nežinau. Žinau tiktai, kad toli, baisiai toli. Tenai reikia važiuoti ir važiuoti tiek ilgai, kol tik nuvažiuoji. O kai nuvažiuoji, tai pirma patenki į „Kestl Gartl". Tenai jus nutaiso nuogai ir žiūri į akis. Jei akys sveikos — gerai. Jei ne — prašom važiuoti atgal! Mano akys tartum sveikos. Vieną tiktai kartą man teko turėti reikalo su akimis. Mokyklos vaikagaliai mane pasigavo, pasiguldė ir pripylė akis tabokos. Na ir kūlė gi juos mano brolis Elis! O dabar mano akys šviesios kaip krištolas. Va su mano mama tai, žinote, nekokie popieriai. Taip sako mano brolis Elis. Bet kas kaltas? Ji dienas naktis verkia. Nuo to laiko, kai tėvas mirė, ji nebuvo nustojusi verkti.

— Dėl dievo meilės! Tau mūsų visiškai negaila! Juk mums gi dėl tavęs, neduok dieve, gali tekti grįžti.

Taip jai dėsto mano brolis Elis, o ji atsako jam:

— Eik tu, kvailiuk! Argi aš verkiu? Savaime verkiasi, be manęs.

Taip sako mama, nusišluosto akis ir ima dėtis patalus, pagalves. Reikia perpilti visas pagalves. Amerika — toks kraštas, kur visai nėra pagalvių. Ten visko yra, tik pagalvių ne. Kaip ten žmonės miega, nesuprantu. Juk jiems turbūt labai kieta galvai! Mano brolienė Brochė padeda mamai perpylioti plunksnas. Turime pagalvių gerokai, nėr ko dievo rūstinti. Trejos didelės duknos, šešios didelės pagalvės, keturios mažos pagalvėlės. Jos vadinasi nutrūktagalvės. Iš jų visų keturių mama daro vieną pagalvę. Gaila. Aš mažąsias pagalvėles labiau mėgstu kaip didžiąsias. Rytais aš kartais žaidžiu su jom, darau iš jų trikampius raguolius, kepures...

— Kad dievas duos, nuvažiuosim sveiki, tada vėl perpilsim į mažuosius impilus.

Taip sako mama man ir mano brolienei Brochei ir primena jai, kad ji turėtų taip pat padaryti. Brochė daro taip pat, nors kelionė ją iš viso mažai džiugina. Jai sunku skirtis su tėvais. Jei kas jai, girdi,

pernai būtų sakęs, kad ji važiuosianti į Ameriką, ji tam būtų spjovusi į akis, taip sako ji.

— Jei kas man pernai būtų sakęs, kad aš paliksiu našlė...

Taip sako mama ir ima verkti.

— Vėl verki? Tu, matyt, nori mus visus nelaimingus padaryti!..

2

Čia dar maža, bet atnešė nelabasis mūsų kaimynę Pesę. Pamačiusi mus perpylinėjant pagalves, ji atsistoja ir pradeda širdį rodyti, visokias dėstis dėstyti:

— Važiuojate, vadinasi, į Ameriką? Duok jums dieve sveikatos nuvažiuoti ir laimę tenai rasti. Dievui viskas galima. Šit pernai išvažiavo viena mano giminaitė, vardu Rivelė, su savo vyru Hileliu. Rašo, kad kamuojasi, bet vis dėlto pragyvena... Ir kiek beprašai, kad parašytų žmoniškai: kas ir kaip, ir kodėl? Ji atsako: Amerika — šalis visiems. Kiekvienas kamuojasi ir pragyvena... Na, ką jiems padarysi? Gerai dar, kad bent parašo. Iš pradžių jie visai nieko nerašydavo, buvo tartum užmiršę visus. Mes čia buvome ėmę manyti, kad jie, neduok dieve, gal jūrose paskendo. Ir tik paskiau, gerokai pabuvus, atėjo žinia, kad jie, ačiū dievui, Amerikoje. Kamuojasi ir pragyvena!.. Ką čia ir kalbėti, aš sakau, baisiai čia verta kelti visą šitą drakalynę, laužyti visą savo gyvenimą, perpylinėti pagalves, važiuoti per vandenis ir visa kita!

— Sakykite, meldžiamoji, ar jūs nesiliausite mus graudenti?

Taip mano brolis Elis užpuola mūsų kaimynę Pesę ir gauna iš jos porciją:

— Graudenti? Žiūrėk tu man, koks gudragalvis atsirado! Jis važiuoja į Ameriką kamuotis ir pragyventi! O ar čia seniai aš tave ant rankų tampiau, popsčiau tave, tąsiausi? Nagi pasiklausk savo mamutės, kiek aš bėdos turėjau su kauliuku, kurį tu buvai kartą prarijęs penktadienio vakarą, valgydamas žuvį! Jei aš tau nebūčiau užvežusi per užpakalį porą kartų, tai tu dabar, žiūrėk, nevažiuotum į Ameriką kamuotis ir pragyventi!..

Mūsų kaimynė Pesė būtų dar kalbėjusi ir kalbėjusi. Laimė, įsikišo mama ir ėmė ją prašyti gražiuoju:

— Maldauju jus, Pesyte, dūšele, širdele, meilele, duok jums dieve sveikatos ir stiprybės!..

Daugiau motina nebeiškalba. Ji pradeda verkti. Mano brolis Elis, pamatęs, kad mama verkia, padūksta. Meta darbą, bėga iš trobos ir trenkia durimis:

— Kad jūs kiaurai žemę visi kur tuoj!

3

Mūsų troboje jau tuščia — kaip išniokota. Mamos kambarys prigrūstas pagalvių ir ryšulių. Tų ryšulių privaryta ką tik ne ligi lubų. Kai nieko nėra, aš užlipu ant pat viršaus ir čiaužiu žemyn kaip rogutėmis. Rodos, niekad man dar nėra taip buvę gera kaip dabar. Valgyt virti jau seniai nustojo. Mano brolis Elis parneša iš prekyvietės džiovintą žuvelę, ir mes valgome ją su svogūnu. Žuvis su svogūnu — kas begali būti gardžiau? Mūsų draugas Pinė valgo kartu su mumis. Jis iš viso labai išsiblaškęs žmogus. Jo galvoje vėjai laksto. O nuo to laiko, kai pakitome taisytis į Ameriką, jis ir visai iškvėšo. Taip apie jį sako mama. Jo viena kelnė paraityta, viena kojinė nusmukusi. Kaklaryšis vos ne ant nugaros. Ir kada tik eina pas mus į trobą, būtinai suduoda kakta į durų staktą. Motina jam vis tą patį sako:

— Tu gi pats matai, koks tu išsitempęs. Pasilenktum bent truputį.

— Jis juk neprimato, mama! — užtaria jį mano brolis Elis, ir jie abu išeina baigti reikalų su mūsų puse trobos. Reikia pasirašyti. Mes jau seniai pardavėme savo trobos pusę. Nupirko ją siuvėjas Zilė. Tik greit pasakyti — nupirko! Baisus įkyrumas to siuvėjo Zilės! Iš pradžių jis vienas vaikščiojo po tris kartus per dieną žiūrėti mūsų pusės trobos. Išsniukštinėjo sienas, iščiupinėjo dūmtraukį, išlandė palėpes, išžiūrinėjo stogą. Paskui jis atsivedė pačią. Ji vardu Menė. Kai tik aš į ją pasižiūriu — tuoj mane juokas ima. Mūsų kaimynės teliukas irgi buvo vardu Menis. Abu „Meniai“ vieno veido. Teliuko buvo baltas snukis su apvaliomis akimis, ir siuvėjo pačios taip pat... Paskui Zilė ėmė vedžiotis žinovus trobos žiūrėti. Daugiausia siuvėjus. Kiekvienas iš jų rasdavo mūsų trobos pusėje vis kitokią ydą. Kol pagaliau buvo nutarta atvesti Pinės tėvą, mechaniką Heršą Leibą. Mechanikas Heršas Leiba

išmano apie trobas. Jis teisingas žmogus. Juo galima pasitikėti. Jis apžiūri mūsų pusę trobos iš visų šonų, aukštai atmeta galvą, nusismaukia ant pakaušio skrybėlę, pasikaso po barzda ir sako:

— Tas namas gali stovėti, neperdedant, kokį šimtą metų, jei ne daugiau.

Vienas siuvėjas, Zilės atsivestas žinovas, išdrožia:

— Žinoma! Reikia tik apkrauti plytomis, paremti pora stiprių rąstų, sutupdyti keturias naujas sienas ir pritaisyti skardos stogą,— tada jis galės stovėti ir stovėti, lig pat mesijo atėjimo.

Jei kas būtų mechaniką Heršą Leibą išplūdęs, negražiai paminėdamas tėvą, arba būtų verdančio vandens puodu perliejęs, tai ir tada jis, rodos, nebūtų galėjęs smarkiau uždūkti. Jis norėjo žinoti tik viena: „kaip tas nuparkęs siuvėjapalaikis, vagišius, valkatėlė turi tiek įžūlumo kalbėti su juo, su mechaniku Heršu Leiba, tokiu tonu, tokiais žodžiais, tokia šneka ir tokia kalba?!"

Aš tik be reikalo buvau apsidžiaugęs: buvau manęs, kad šit tuoj tuoj prasidės peštynės. Tik įsikišo žmonės (visad ir visur atsiranda „žmonės"!), juos išskyrė, sutaikė, ir prasidėjo derybos; sulygo kainą, pasiuntė parnešti degtinės ir palaistė sutarimą. Mums pasipylė linkėjimai — laimingai keliauti, laimingai nuvažiuoti, gerai įsitaisyti, uždirbti daug pinigų ir laimingai pargrįžti...

— Pamažu! Iš Amerikos ne taip greit grįžta! — sako mano brolis Elis, ir užsimezga šneka apie Ameriką. Mechanikas Heršas Leiba nė neabejoja, kad mes visi pargrįšią iš Amerikos. Jei ne šaukimas į kariuomenę, tai jis, sako, niekaip gyvai neleistų savo Pinei važiuoti į Ameriką. Fe ta Amerika, sako jis.

Klausia jį siuvėjas Zilė atsiprašydamas: o kodėl jau ta Amerika fe?

Jam atsako Heršas Leiba: todėl, kad Amerika — bjaurybė kraštas. Vėl jį klausia siuvėjas Zilė, labai atsiprašydamas: o iš kur jau jis taip žinąs, kad Amerika — bjaurybė kraštas? Tą, atsako Heršas Leiba, jis priėjęs savo protu. Zilė prašo ir jam parodyti tą protą. Tada Heršas Leiba pradeda mykčioti, postringauti, rodyti protą. Bet žodis prie žodžio nebelimpa, nes jis jau trupučiuką įtraukęs. Ir visi įtraukę. Visiems labai smagu, gera. Man irgi. Ir tik mama kas minutė slepia veidą prijuostėje ir šluostosi akis. Mano brolis Elis žiūri į ją ir sako patylom:

— Galvažudė! Negaila tau akių! Tu žudai mus!..

4

Dabar prasidėjo nauja istorija — atsisveikinimas. Mes vaikštome iš namų į namus atsisveikinti. Jau esame buvę pas visus gimines, kaimynus ir pažįstamus. Pas mūsų uošvį, kepėją Joinę, išbuvome visą dieną. Uošviai mums iškėlė pietus, suvadino visą šeimyną, atnešė alaus ant stalo. Mane pasodino skyrium su mano brolienės sesute. Ji vardu Altė. Aš jau kartą jums pasakojau apie ją. Ji už mane metais vyresnė ir nešioja dvi kasytes, susuktas kaip riestainis. Kadaise man ją piršo. Nuo to laiko visada, kai tik mes kartu, mus vadina „jaunikis ir nuotaka". Tačiau mes nesidrovime šnekėtis tarpusavy. Ji klausia, ar aš jos pasiilgsiąs? Na, žinoma, aš jos pasiilgsiu! Paskui ji mane klausia, ar aš jai rašysiąs laiškelius iš Amerikos. Žinoma, rašysiu laiškelius iš Amerikos!

— Kaipgi tu rašysi? Juk tu nemoki rašyti!

— Baisus čia daiktas, didelė vieta Amerikoje išmokti rašyti! — sakau aš, susikišęs rankas į kišenes.

Altė žiūri į mane ir šypsosi. Aš žinau, kodėl ji šypsosi. Ji nori apsimesti, kad jai nei šilta, nei šalta. Ją ima pavydas, kad aš važiuoju, o ji ne. Man visi pavydi. Net turtuolio Josės sūnelis, Henechas vienakis, ir tas, jei įmanytų, šaukšte vandens mane prigirdytų! Jis sustabdo mane ir mirkčioja man savo viena akimi:

— Girdi, tu! Tu važiuoji į Ameriką?

— Taip! Aš važiuoju į Ameriką.

— Ką tu ten veiksi? Elgetausi?

Jo laimė, kad tenai nebuvo mano brolio Elio. Būtų jam parodęs „elgetausi"!.. Aš nenoriu su juo prasidėti, su tokiu snargliu. Aš tik parodau jam liežuvį ir lekiu pas mūsų kaimynę Pesę — atsisveikinti su jos kibždėlyne. Nieko sau kibždėlynė. Aš jau kartą jums pasakojau apie ją. Aštuonios galvos — kaip viena. Visi jie mane apgula, klausinėja, ar aš esąs patenkintas, kad važiuoju į Ameriką. Irgi, matai, klausia! Kas man labai patinka — tai tas, kad jie man gerokai pavydi. Labiausiai iš visų pavydi Heršelis. Tas pats, kurį pravardžiuoja „Vašti" už tai, kad jam yra gumbas ant kaktos. Jis nuo manęs akių nenuleidžia. Dūsauja ir sako man: „Tai bent pamatysi pasaulio!"

Taip, pamatysiu pasaulio! Tik kaip sulaukti to laiko!

5

Jau atvažiavo Leizeris su savo „ereliais". Trejetas arklių kaip ugnių! Vietoje nenustovi. Čia kojom mina, čia trypia, čia prunkščia ir taško seiles tiesiai man į veidą. Aš nebežinau, ką pirma daryti: ar į arklius žiūrėti, ar padėti nešti į vežimą ryšulius su pagalvėm. Aš galiu ir tą, ir tą daryti: stoviu prie arklių ir žiūriu, kaip neša ryšulius su pagalvėm. Pilnas vežimas ryšulių ir pagalvių. Visas kalnas pagalvių ir duknų! Metas jau sėsti ir važiuoti. Mums reikės važiuoti keturiasdešimt perikis varstus iki geležinkelio. Visi jau susirinkę: ir aš, ir mano brolis Elis, ir mano brolienė Brochė, ir mūsų draugas Pinė, ir jo pati Taibelė, ir visa jų giminė: Pinės tėvas, mechanikas Heršas Leiba, ir laikrodininkas Šnejeris, Pinės uošvis su uošviene, malūnininkas su malūnininkiene, ir tetos Kreinės duktė su paukščio veidu, ir net senelis reb Hesė — ir tas atėjo pasakyti palydimojo žodžio Pinei, kaip jis turįs elgtis Amerikoje. Iš mūsų giminės buvo tik kepėjas Joinė su savo sūnumis. Gaila, kad lig šiol nesupažindinau jūsų su jais. Dabar jau nebe laikas. Mes važiuojame į Ameriką. Visi rūpinasi, žiūri į mus, patarinėja mums, kad saugotumės vagių.

— Amerikoje nėra jokių vagių,— sako mano brolis Elis ir čiupinėja kišenę, kurią motina prisiuvo jam tokioje vietoje, jog nė vienam vagiui pasaulyje į galvą neateitų, kad ten galėtų būti kišenė. Ten sudėti visi pinigai, kuriuos mes gavome už tą savo pusę trobos.

Matyti, ten esama gerokai pinigų, kad visi jį klausinėja, ar gerai esą paslėpti pinigai.

— Gerai! Gerai! Nesirūpinkite! — sako mano brolis Elis.

Jam jau tiesiog įkyrėjo kiekvienam skyrium atsakinėti apie pinigus. Visi kalba, kad jau metas atsisveikinti. Visi sustoja, pasirengę atsisveikinti. Žiūrim — nėra mamos! Kur mama? Niekas nežino, kur mama! Mano brolis Elis neberimsta savame kailyje. Mūsų draugas Pinė jau visiškai pametė savo kaklaryšį. Leizeris skubina, ragina. Jis sako, kad mes galį pavėluoti į traukinį.

Ša! Šit eina mama. Veidas raudonas. Akys užpurtusios. Mano brolis Elis griūte užgriūva ant jos.

— Kas tau? Kur tu buvai?

— Šventoje vietoje, su tėte atsisveikinti...

Mano brolis Elis nusigręžia į šalį. Visi sustoja be žado. Nuo to laiko, kai mes ėmėme taisytis į Ameriką, aš pirmą kartą atsiminiau tėvą. Širdį gniaužia. Aš galvoju: „Visi išvažiuoja į Ameriką, o tėtė, vargšas, lieka čia, šventoje vietoje, vienas vienišas“.

Ilgai mąstyti man neduoda. Ant manęs rėkauja ir liepia lipti į vežimą. Bet kaip man užlipti ant tokio kalno pagalvių ir duknų? Yra, beje, išeitis: Leizeris atstato man savo plačius pečius. Staiga prasideda bučiavimasis, verksmas, raudos. Baisiau kaip Jeruzalės šventovės gedulo dieną. Labiausiai verkia mama. Ji puola ant kaklo mūsų kaimynei Pesei ir sako: „Jūs buvote man sesuo, labiau dar kaip sesuo!..“ Mūsų kaimynė Pesė nerauda rėktinai, tik jos storas paliaukis kratosi, o per riebius, blizgančius skruostus rieda stambios kaip pupos ašaros. Visi jau atsibučiavo, tik Pinė dar ne. Žiūrėti, kaip Pinė bučiuojasi, — nereikia nė kokio teatro. Per savo žlibumą jis niekaip negali pataikyti kur reikia. Arba jis bučiuoja į barzdą, arba į nosies galą, arba kaukši kakta į kaktą. Ir dar, be to, jo toks paprotys, kad kai jis eina, tai vis knapinėja, ir jam kliūva koja už kojos. Sakau jums, kad dėl Pinės galima be pilvo palikti iš juoko.

Ačiū tau pone dieve, visi jau vežime. Tikriau pasakius — ant vežimo. Pačiame viršuje, ant pagalvių ir tarp pagalvių, sėdi: mama, Brochė ir Taibelė. Priešais — mano brolis Elis ir mūsų draugas Pinė. Aš su Leizeriu ant priešakinės lentelės. Mama, tiesa, nori, kad aš sėdėčiau pas ją, prie kojų, bet mano brolis Elis sako, kad ant lentelės man būsią geriau. Žinoma, geriau! Ant lentelės aš matau priešais save visą pasaulį, ir visas pasaulis mato mane. Leizeris ima savo botagą. Susirinkusių pulkas dar vis atsisveikina. Moterys verkia.

— Likite sveiki!

— Laimingos kelionės!

— Rašykit, kaip sveiki!

— Būkit laimingi!

— Rašykit kas savaitė! Dėl dievo — kas savaitė po laišką!

— Atiduokit labas dienas Moišei ir Basei, ir Mejeriui, ir Zlatai, ir Chanei Perlei, ir Sorei Rochelei su vaikais!..

— Su mielu noru! Likit sveiki! Likit sveiki!

Taip rėkiame mes visi iš vežimo, — galėčiau prisiekti, kad mes jau važiuojame.

Leizeris gerai sušniojo botagu visiems trims savo „ereliams". Vieną dar ir botkočiu pavaišino. Tekiniai rieda. Mes supamės ir kratomės. Aš pasišokėju ant lentelės ir vos nenugriūvu žemėn iš džiaugsmo.

Kutena koserę. Norisi dainuoti. Važiuojam, važiuojam, važiuojam į Ameriką!

TRYS NAŠLĖS

SENBERNIO GIŽEKLIO PASAKOJIMAS

Šolom-Aleichem
DRAI ALMONES
Maskva, „Der Emes“, 1948

A

NAŠLĖ NUMERIS PIRMAS

— Klystate, ponuli. Ne visos senmergės yra nelaimingos, ne visi senberniai egoistai. Jums, kai sėdite sau kabinete su cigaru dantyse ir su knyga rankoje, atrodo, kad jau viską išmanote, kad perpratote širdies gelmes, kad jums nebėr neatsakytų klausimų. O ką bekalbėti, jei su dievo padėjimu jūs dar aptikote tokį žodį kaip „psichologija" — hė! Kas čia su jumis besusilygins! Pamanykit tik — psi-cho-lo-gi-ja!.. Ar jūs žinote, kas yra psichologija? Psichologija — petražolė. Pažiūrėti graži, kvepia gardžiai, ir kai jos įdeda į viralą, skanu. Bet jūs pamėginkite, pavalgykite vienų petražolių! Nenorite? Tai ką jūs man čia kišate psichologiją? Jeigu norite suprasti tikrąją psichologiją, tai malonėkite šičionai atsisėsti ir atidžiai išklausyti, ką jums papasakosiu, ir tik po to jūs galėsite reikšti savo nuomonę, iš kur eina nelaimė ir kas yra egoizmas.

Štai aš esu senbernis: senbernis tikriausiai ir mirsiu. Kodėl? Taigi! Matote, jei jūs klausiate kodėl ir norite mane išklausyti, tai čia jau ir yra tikroji psichologija! Svarbiausia, jūs manęs nepertraukinėkite klausimais — kaip, kas, ką — aš nemėgstu, kad man pertraukinėtų kalbą. Trupučiuką, juk jūs žinote, esu įnoringas jau nuo kadai kadės, o pastaruoju metu dar ir nervai prisidėjo... Dieve gink, protas man nesimaišo, jūs nenusigąskite! Pamišimas pritiktų jums: jūs turite pačią. Aš sau to negaliu leisti. Man reikia būti blaivaus proto. Man reikia būti sveikam. Su tuo jūs patys sutiksite. Žodžiu — jokių klausimų! Kai būsiu išdėstęs visą istoriją ir jums bus vis dar kas nesuprantama, neaišku, tada galėsite reikšti man pretenzijas. Na? Gerai? Tad sėskitės va šičia, į mano vietą, o aš, jums maloniai leidžiant, įsitaisysiu jūsų supamojoje kėdėje. Aš irgi mėgstu, kad būtų minkšta, patogu, o jums kaip tiktai bus geriau šičia — neužmigsite...

Taigi aš jau imuosi pasakoti. Aš nemėgstu įžangų, bereikalingų kalbų. Ji buvo vardu Pajė, o vadindavome ją „jaunąja našle“. Kodėl? Yra čia ko klausti kodėl! Ko čia nesuprantate? Jei ją vadinome „jaunąja našle“, tai turbūt dėl to, kad buvo jauna ir buvo našlė. Žinokite, aš buvau jaunesnis kaip ji. Kiek jaunesnis? Kas per smalsumas? Sakau — jaunesnis, vadinasi — jaunesnis. Vienu žodžiu, atsirado žmonių, mėgstančių laidyti liežuvį, ir jie kalbėjo: čia viengungis, o čia jauna našlė... Suprantate? Kiti net jau sveikino mane, linkėjo daug laimės. Tikėkit, taip buvo, o jei manim netikite, tai irgi ne bėda. Nėra man reikalo prieš jus girtis. Iš manęs jai buvo tokia pora, kaip jūs esate man pora. Šiaip sau, geri draugai, patikome vienas kitam. Ir ko stebėtis? Aš buvau pažįstamas dar su jos vyru. Ne tik pažįstamas, bet ir susidraugavęs. Tai yra aš jums nesakau, kad mes esame buvę draugai. Aš sakau, kad mes buvome susidraugavę. Tai du visai skirtingi dalykai: galima būti susidraugavusiems ir nebūti draugams, ir atvirkščiai, galima būti artimiausiems draugams, o nebūti susidraugavusiems. Taip aš manau. O jūsų nuomonės aš nesiklausiu!

Taigi mes buvome su jos vyru gerai susidraugavę, lošdavome preferansą, kartais žaisdavome šachmatais. Sako žmonės, kad aš žymus šachmatininkas. Aš nesigiriu! Gali būti, kad yra didesnių žaidėjų už mane. Aš jums tik sakau, ką kiti sako... Tad jis, tas jos vyras, buvo vykęs vyras, tobulybė, ir nusituokiantis, labai gerai nusituokiantis. Ir dar priedo savamokslis, pats iš savęs, vadinasi, išprusęs, be gimnazijų, be universitetų, be diplomų. Kiauro skatiko neduočiau už visus diplomus. Ką? Nesutinkate? Kaip sau norite. Nemėgstu ginčytis su žmogumi! Ir turtuolis jis buvo, didelis turtuolis. Nors aš nežinau, ką jūs vadinate turtuoliu. Pas mus taip: jei žmogus turi savo namus su savo manta, savo fajetonuką išvažiuoti į miestą ir dar pelningą verslą priedo prie to visko, tai ir laikome jį turtuoliu. Mes nebūgnijame! Mes netriūbijame! Mes nekylame į padanges! Mes einame pamažėliais. Taigi jis turėjo įmonę ir gerai gyveno. Pas juos užeiti būdavo tikras malonumas! Kada tik užeitumėte, visada esate mielai laukiamas svečias. Ne taip kaip pas kitą, kur pirmą kartą kai užeinate, tai nebesižino nė kur jus pasodinti. Antrą kartą — jau truputį šalčiau. Trečią kartą jus priima taip šaltai, jog jūs gaunate slogą... Nėra jums ko čia šypsotis: aš negalvoju, dieve gink, apie nieką iš pažįstamų... Jei jūs įeidavote į namus, tai jūsų neišleisdavo nepavalgydinto ir nepagirdyto ir elgdavosi su jumis taip kaip su saviškiu. Ko benorėti? Prašom man atleisti šimtą kartų — saga iš liemenės jei jums ištrūko, tuoj, per minutę, ją atgal įsiūdavo! Jūs juo-

kiatės? Jums čia juokas. Saga? Kas yra saga? Saga, mielas bičiuli, tokiam kaip man, viengungiui, yra didelis daiktas! Ištisas pasaulis! Dėl sagos kitąsyk išėjo bjauri istorija: kavalierius išvyko į pražvalgas, panos pasižiūrėti, tad kai žmonės juokdamiesi parodė, kad jam ištrūkusi viena saga, tai jis tuoj pardrožė namo ir pasikorė... Tik aš dėl to ilgiau neapsistosiu: nemėgstu maišyti vieno daikto su kitu... Ir gyveno jie tarpusavy, vyras ir pati, stačiai kaip du balandėliai. Gerbė kits kitą daug labiau negu kad daugelis šios dienos pačių viršūnių. Aš čia, dieve gink, nemanau nieko užkabinėti. O jei jūs vis dėlto manote kitaip, tai man irgi nieko nekliūva. Aš sau varau savo apsakymą.

Vieną gražią dieną atsitinka taip, kad Pinė, Pajės vyras,— toks buvo jo vardas,— parvažiuoja namo, krinta į patalą, guli penkias dienas, o jau šeštą — nebėr Pinės! Kas? Kaip? Kodėl? Neklauskit! Šunvotę ant kaklo turėjo, reikėjo pjauti ir nepjovė. Dėl ko? Dėl nieko! Tam juk ir daktarai pasaulyje! Du daktarus aš jam pargabenau, o jie pradėjo ginčytis tarpusavy: tas sako pjauti, tas sako nepjauti! Ligonis tuo tarpu ir numirė. Ką bekalbėti! Galite didžiuotis savo daktarais! Jei aš jums surašyčiau visus žmones, kuriuos jie yra perkraustę į aną pasaulį, tai jūs už galvos susiimtumėt! Mano tikrą seserį jie nunuodijo! Kaip jūs įsivaizduojate — nunuodijo? Paėmė ir įdavė nuodų? Aš dar iš galvos neišsikrausčiau, kad sekčiau jums tokias niekų pasakas! Nunuodijo — reiškia nedavė to, ko reikia. Jei būtų jai laiku davę chinino, gal ir būtų gyvenusi... Nesijaudinkit, aš žinau, kur sustojau. Tai va, taip mes ir pribaigėm savo draugą Pinę. Ką ir beapsakinėti, koks tai buvo smūgis man! Brolio, tėvo nebūtų taip gailėję! Čia ne juokas, juk tai buvo Pinė! Gyvybės dalies netekau! O kokia širdperša! Kokia nelaimė! Kaip gaila našlės! Su mažutėliu kūdikiu ant rankų, su Rozočka, aukseliu! Tai vienintelė mūsų paguodos kruopelė! Jei ne vaikas, tai nežinau, ar būtume iškentėję — ir ji, ir aš!

Aš ne boba, ne mama kokia, kad imčiau ir girčiau vaiką. Bet kai aš jums sakau, kad tas vaikas buvo retas vaikas, tai jau jūs galite tikėti mano žodžiu! Tai buvo paveiksliukas, mišinys dviejų nepaprasto gražumo žmonių. Aš nežinau, katras buvo gražesnis: ar jis, ar ji. Pinė buvo gražus, Pajė buvo žavinga. Akis buvo kūdikis paveldėjęs iš tėvo; Pinės buvo mėlynos akys. Mylėjome vaikelį abudu. Tik nežinau, katras jį mylėjome labiau: ar ji, ar aš? Jūs sakysite — kaip tai galima, juk ji motina, o aš svetimas? Tas nieko nekliūva. Jūs turite pažvelgti truputį giliau: mano prisirišimas prie tų namų, mano gailestis našlės ir širdperša dėl nekaltos našlaitėlės, kūdikio gerumas ir dar tas, kad esu

vienišas kaip medis — štai, kai viską draugėn suimsite, tai turėsite, ką vadinate psichologija. Ne petražolę, o gryną, tikrą psichologiją. O gal sakysite — dėl to, kad mylėjau mamą? Aš to neneigiu, labai ją mylėjau. Ar žinote, kaip mylėjau? Ilgėjausi jos, kamavausi, ko galo negavau! Tik duoti suprasti jai — nieku būdu! Ištisos naktys nemiegotos, gulėta ir galvota, kaip čia jai pasakyti? Atsikeli rytą, jau įmanytum eiti ir pasakyti jai: „Žinokit, Paje, reikalas toks ir toks; o toliau — jūsų valia". Ogi nueini — ir kaip be liežuvio! Gal sakysite, kad aš bailys? Sakykite, labai tai man, ką jūs sakysite! Tiktai jūs turite truputį giliau perprasti padėtį: Pinė buvo mano tikras draugas, aš jį mylėjau labiau kaip brolį. Na, kaip čia su Paje? Jukgi ką tik sakyta, kad džiūstu dėl jos? Va tas ir yra: kaip tik dėl to, kad aš ją myliu, kad dėl jos džiūstu, kad man be jos ne gyvenimas, kaip tik dėl to aš ir negaliu!

Tiktai kažin, ar jūs įstengsit mane suprasti. Jei aš pasitelkčiau „psichologiją", jūs suprastumėt, o kai jums nuo širdies pasakoji, be jokių gudrybių, tai jums atrodo keista. Bet kas čia man rūpi? Manykite sau, kaip norite! Aš varau savo, aš pasakoju toliau.

Vaikas augo. Lengva pasakyti „augo". Vaikas auga, medis auga, ir ridikas irgi auga. Augimas augimui nelygu. Kol sulauki, ligi vaikas pradeda sėdėti, stovėti, vaikščioti, lakstyti, šnekėti! O jei vaikas jau sėdi, stovi, vaikščioja, laksto, šneka, negi manote, kad tai jau ir viskas? To betrūko, kad aš čia atsisėdęs imčiau jums kaip boba varyti: raupai, tymai, dantukai ir taip toliau. Aš ne boba ir negaišinsiu jūsų niekniekiais, apie vaiko gudrumą jums irgi nepasakosiu.

Mergaitė augo, išaugo ir pražydo — „kaip rožė skaisti", pasakyčiau, jei norėčiau prabilti jūsų romanistų kalba, kurie tiek teišmano apie rožės pražydėjimą kiek turkas apie žydų maldas. Jie dideli meistrai sėdėti kojas į papriežd į pakišę ir aprašinėti gamtą — žalią girią, ūžiančią jūrą, smėlėtus kalnus, pernykštį sniegą, suvalgytus blynus, vakarykščią dieną — žiūrėti negaliu į jas, į tas jų terliones, jos man šleikščios! Neskaitau aš jų visiškai! Jei aš paimu knygą ir pamatau, kad saulė švietė, mėnulis vaikštinėjo, oras kvepėjo, paukšteliai čiulbėjo, tai aš trenkiu tokią knygą į žemę! Jūs juokiatės? Jūs sakote, kad aš beprotis? Tebūnie beprotis! Kas iš to?..

Taigi ji išaugo — Roza, vadinasi — ir buvo išauklėta, neabejokite, taip, kaip reikalinga, kaip tinka tokiuose inteligentiškuose namuose. Rūpinosi šiek tiek pati motina jos mokymu, truputį ir aš prižiūrėjau, ir, galima sakyti, ne truputį, o daug. Beveik visą laiką paskirdavau vaikui, kad tik vaikas turėtų geriausius mokytojus, kad tik vaikas nepa-

sivėlintų į gimnaziją, kad tik vaikas skambintų fortepijonu, išmoktų šokti — visur, visur eidavau aš, aš pats. Kas gi eis kitas? Našlės prekybiniais reikalais — irgi! Jei ne aš, tai jai būtų ir kaulelius išnarstę! Ir taip ją papešiojo kiek tik gana mūsų žydai!.. Aš žinau, jūs pykstate, jei kas sako „mūsų žydai". Kaip kitaip sakysi, jeigu jie tokie žmonės? Vadinkite mane „antisemitu" ar kaip tik jums patinka. Aš laikausi savo nuomonės: antisemitai, kad ir sprogtų, niekuomet nežinos, kas tai yra žydas!.. Kas tai yra žydas, pasiklauskite m a n ę s!.. Aš pats su jais mažai tesu prekiavęs. Jūs juk žinote. Aš sau turiu savo namus ir savo krautuves, kur man duoda didelių pajamų, ir viskas. Ir tai man tenka kasmet šilto ir šalto prisiragauti, kai ateina laikas daryti sutartis, remontuoti namus, išrinkti nuomos mokestį. Būkit tikri, kitatikiai irgi ne geresni. Bet tuščia jų! Tik iš žydo galėtumei laukti, kad jis būtų nors truputėlį tauresnis: kaip kalbėtum,— visgi, anot jūsų, išrinktoji tauta!.. Manote, kad jūs, užliūliuodami žydą himnu apie „išrinktąją tautą", labai daug jam gero padarote? — Nė į tą pusę! Kaip? Jūs to pakęsti negalite? Aš nesileisiu su jumis į jokias diskusijas. Jūs sakote taip, tegu bus taip. Kiekvienas gali turėti savo nuomonę. Kito nuomonė man ne galvoj. Aš savo žinau.

Taigi kur mes sustojome? — ties „mūsų žydais". Lig tiktai mano Pinė spėjo numirti ir Pajė paliko našlė, tai ir apipuolė ją visokie atseit padorūs žmonės, geradariai, patarėjai, ir pradėjo tąsyti jos turtą, norėjo apmauti kaip reikiant. Tiktai aš susigriebiau laiku: „Meldžiamieji, šiukštu!" — ir suėmiau visus reikalus į savo rankas. Ji net buvo norėjusi, kad aš pasidaryčiau dalininku, bet aš pasakiau: ne! Aš savo namų neparduosiu ir sau galvos nekvaršinsiu. Ji sako: nėra reikalo namus parduoti; aš galiu ir taip būti dalininku. Na, kaip jūs manote, ką aš jai į tai atsakiau? Aš pasakiau, kad man kitą kartą tokių dalykų nesiūlytų, nes aš dėl to įsižeisiu: jis, amžinatilsį, sakau, nenusipelnė, kad aš iš jūsų reikalaučiau atlygio už savo triūsą, sakau, ir už savo laiką, sakau, man nedera pinigus imti. Aš laiko, sakau, ir taip neturiu kur dėti, nors galvą į sieną daužk... Šitaip aš jai sakau, našlei, vadinasi, o ji tyli. Nuleido akis ir — ša! Jei jūs esate toks visokių galų žinovas, jūs turite suprasti, ką aš tais žodžiais norėjau pasakyti...

O kodėl aš jai stačiai nepasakiau? Niekad neklauskite kodėl! Matyt, nebuvo kaip. Aš galiu tik jus užtikrinti, kad tai buvo taip paprasta kaip užsirūkyti va šitą papirosą. Vieną tik žodį būčiau prasitaręs — ir būtų buvusios vestuvės. Tik man nusmelkė per širdį: „O Pinė?! Šitokie geri draugai buvome!.." Žinau, ką norite pasakyti. Jūs norite pasakyti, jog

tarp mūsų nebuvo turbūt taip jau baisiai karšta, kad ausys raitytųsi. Jūs labai apsirinkate. Kad man be jos nebuvo gyvenimo, tą jums jau sakiau, o kad jai be manęs tas pats — nėra ko man jums kalbėti, nes jūs galite pamanyti, kad... Tik kas man galvoj, ką jūs galite pamanyti? Jūs verčiau tuo tarpu pasakykite, kad atneštų arbatos, man jau gerklė išdžiūvo.

Taigi, ponuli brangus, ties kur mes sustojome, ar dar atsimenate? Ties prekybiniais reikalais. Oi, tie reikalai! Aš juos atminsiu, kol tik gyvas būsiu! Kad eksploatavo — to dar maža; kaulelius narstė! Nesidžiaukite! Ne man — jai! Man kaulelių nenarstys. Žinote kodėl? Todėl, kad aš nesiduodu! Tiktai kas iš to, ar duosies, ar nesiduosi, jei turi reikalo su apgavikais, sukčiais, banditais, kurie apdums kad ir gudriausią? Jie iš kailio nėrėsi — kaip nors ištraukti mums pinigėlius iš kišenės. Tik, būkit tikras, ne taip greit iš manęs pinigą iškrapštys. Jie, būkit tikras, gerai prisikankino, jie man — kad jiems kur velnias tėvą nujotų — kraujais spjaudė, kol iš mūsų išmilmino, išpumpavo — norite žinoti kiek? Tiek, kiek tik galėjo! Laimė, kad aš laiku apsižiūrėjau ir pasakiau savo našlei: gana! Ligi čia skaityti raštą šventą dieną![1] Kaip kirviu nukapojau, ką tik beįstengiau, tik bekapojant ir jai tie žulikai apskaldė galvą, bet taip, kaip tik vien reikia. Kodėl aš leidau, paklausite? Labai norėčiau pasižiūrėti, kuriuo būdu toksai kaip jūs išminčius būtų išsisukęs iš tų banditų! O gal jūs ir geriau būtumėte padarę. Gali būti. Nesiginčysiu. Viena, ką dėl manęs galima pasakyti,— nesu joks pirklys. Tai būta nelaimės! Kad tik ne banditas!

Manote, kad man tas dykai atsiėjo? Tik man nėra ko jums girtis. Noriu jums tiktai papasakoti, kaip man viskas susidėjo, kaip viskas vedė į tai, kad tik našlė nepaliktų našlė, o aš nepalikčiau senas bernas. Vieną žodį, tik vieną vienintelį žodį reikėjo man ištarti — ir aš jo neištariau! Kodėl aš jo neištariau? Va! Čia ir yra pats mazgas užmegztas! Ir kaip tiktai čia prasideda tikroji psichologija! Naujas perskyrimas nuo šičia man prasideda. Perskyrimas, kuris vadinasi „Roza"!.. Tiktai jūs klausykite ausimis, ne pupomis, ir nepraleiskite nė žodžio, nes čia nėra koks išgalvotas romanas, suprantate. Tai yra istorija, gyva, virpanti, išplėšta tiesiai iš širdies!..

Aš nežinau,— matyt, glūdi kiekvienoje motinoje tam tikra jėga: ligi tik ji mato, kad jos vaikas išaugo iš trumpų drabužėlių, tuoj jai knieti matyti savo dukrelę jau sutarusią vestuves. Geras saikas sveikatos jai prisideda, kai ji pamato, kaip jauni vyrai rėžia sparną apie

jos dukterį. Kiekvienas vaikinas jai tada jaunikis. O jei tas jaunikis menkysta paskutinė, šarlatanas, kortininkas, nei dievui žvakė, nei velniui pagaikštis? Tas jai ne galvoj!

Tikėkite, nei pliuškiai berniokai, nei šarlatanai pas mus nevaikštinėjo, nes, viena, Roza buvo ne iš tų, kur laiko kompaniją su kiekvienu šokėju, jei tik jis moka dailiai apsisukti, išriesti ranką kaip riestainį, brūkštelti koja ir mikliai nusilenkti, reveransą padaryti kaip koks karininkas. Tai čia jums viena. O antra — kam gi aš? Nejau būčiau leidęs, kad koks vėjo botagas prisiliestų, prisiartintų per tris žingsnius prie Rozos?! Aš jam būčiau turbūt pirma visus kaulus sutrupinęs! Pelenais jį būčiau paleidęs! Buvau kartą su ja baliuje, žydų baliuje, klube, tarp grynų aristokratų, pačių tų, kur jūs vadinate buržuazija... Priėjo prie mūsų vienas „nieko sau vyras", išrietė alkūnę kaip „kringelį", pakreipė galviukę į šoną, ir kojuke brūkštelėjo, ir šypsena kaip gryno medaus nutįso per veiduką, ir čiauškėdamas mergišku balseliu pasakė... Velniai jį žino, ką jisai ten pasakė. Šokti ją vadino. Na, tai aš jį kad pašokdinau, tai pašokdinau! Atmins jis mane! Turėjome juoko paskui iš nevykėlio kavalieriaus!

Nuo to karto visi kavalieriai žinojo: jei nori susipažinti su Roza, reikia pirma kreiptis į mane, išlaikyti pusėtiną egzaminą ir tik po to keliauti sveikam. Jie mane praminė „Cerberiu", atseit šunimi, kuris guli prie rojaus vartų. Labai tai man! O ar jūs žinote, kas už tai pyko? Gi motina! Ji sakė, kad aš vaikąs žmones nuo namų.— Kokie čia žmonės, sakau, čia šunys, sakau, ne žmonės! — Taip vieną kartą, kitą kartą, trečią,— ligi priėjo katastrofa. Kaip jūs manote — mes susivaidijome? Gudrus jūs esate, kurgi, tiktai šį kartą kaip tik ir neatspėjote! Užuot spėliojęs, klausykite geriau, ką jums žmogus pasakoja.

Taigi ateinu aš kartą pas savo našlę, randu svečią — kažkokį jauną vyrą, gal dvidešimties metų, gal trisdešimties. Yra tokių jaunų vyrų, kur jūs niekaip nenuspėsite, kiek jiems metų. Tas jaunas vyras, negaliu neigti, buvo malonios išvaizdos vyras, kaip kad pasitaiko žmonių simpatingų, gero veido, gerų akių — nieko jam prikišti negalite. Patiko man vaikinas iš pirmo pažiūrėjimo — žinote kodėl? Todėl, kad aš nekenčiu saldžių žmogučių su cukriniais veidukais, su medaus šypsenukėmis. Žiūrėti negaliu į tokius šleikščius sutvėrimus, kur jums meiliai į dantis žiūri ir linkčioja sulig kiekvienu žodžiu, kurį jūs pasakote, ir sutinka su jumis, kad apie vidurvasarį sniegas sninga, ir jei jūs pasakytumėt, kad žuvys auga ant karklyno, tai ir tam jie pritartų... Mane,

kai sutinku tokią žmogystą, labai ima noras čiupti ją ir ištepti medumi — tegu pasidžiaugia bitės...

Kaip vadinosi tas jaunas vyras, norite žinoti? O ar ne vis tiek? Sakykime, kad jis vadinosi Šapira. Ir galas! Ar jums jau gana? O buvo tas žmogelis buhalteris degtinės varykloje, ir ne tik buhalteris, o tikras šeimininkas, ir jei jūs norite žinoti, jis turėjo daugiau valdžios už patį šeimininką, o šeimininkas, kur neturi pasitikėjimo savo žmonėmis, yra nevertas šeimininku būti... Jūs galite apie tai kitaip manyti, man nerūpi!

Taigi prašom,— pristato man tą jauną vyrą, kuris vadinasi Šapira ir yra buhalteris, ir šeimininkas, ir doras žmogelis, ir šachmatais žaidžia puikiai, tai yra žaidžia ne blogiau už mane, jūs galite manyti, kad ir geriau, aš juk jums sakiau, kad nesigiriu esąs šachmatininkas. Taigi būk pranašas ir žinok, kad čia mezgasi romanas, ir dar koks romanas! Baisus romanas! Ir man pačiam tu būk tokiam vėplai ir nematyk, kas čia darosi, iš pat pirmo ėjimo! Įsivaizduokite, aš pats savo rankomis dar kurščiau ugnį, dėjau malkų — gyriau tą jauną vyrą atsivėdėdamas, dariau iš jo balažin ką! Kad jie sudegtų kur tuoj, tie šachmatai, kad supleškėtų visi šachmatininkai visame pasaulyje! Aš su juo žaidžiau šachmatais, o jam kas kita galvoje buvo. Aš jam nuėmiau karalienę, o jis man atėmė Rozą! Aš jam daviau matą po dešimties ėjimų, o jis man davė matą po trijų ėjimų, nes ketvirtu ėjimu, tai yra kai jis ketvirtą kartą atėjo, mano našlė pasišaukė mane į šalį ir su keista ugnele akyse paskelbė man džiugią naujieną, kad jau išdegę, kad jau sutartuvės ir kad Rozočka esanti to Šapiros sužadėtinė, kad ji septintam danguj. Daug laimės ir man, ir jums, ir mums abiem!

Kas man pasidarė, kai aš išgirdau tą gražią naujieną, to aš jums nepasakosiu. Jūs sakysite, kad aš esąs galvažudys, pusgalvis, beprotis. Ji, tai yra mano našlė, sakė irgi tą patį. Iš pradžių ji juokėsi, paskui ėmė ant manęs rėkti, ir pasibaigė visa istorija ašaromis, isterijos priepuoliu, visokiomis tokiomis gėrybėmis — tikras konfliktas! Trūko, suprantate, sopulys, ir tarp mūsų išėjo pikta kalba, mes nesigailėjome vienas kito ir per pusę valandos išdrožėme abu kits kitam tiek teisybės, kiek nebuvome pasakę per visą dvidešimtį metų, kai buvome pažįstami! Aš jai visiškai atvirai pareiškiau, kad ji man kviečia giltinę, kad ji mane papjovė be peilio, kad ji man atėmė vienintelę paguodą, išplėšė man širdį — Rozą — ir atidavė kitam. Į tai ji man atsakė, kad jei jau katras pasišovęs parkviesti giltinę kitam, tai aš, ne kas kitas, ir jei katras išplėšęs kitam širdį, tai aš tą padaręs jos širdžiai, ir ne per kartą išplėšęs, o pamažu mėsinėjęs, daugiau nei per aštuoniolika me-

tų!.. Ką tas reiškė, to nėra man ko jums aiškinti, tą net ir kvailas supranta. Ir ką aš jai į tai atsakiau, to aš neturiu prievolės jums dėstyti. Galiu tik tiek jums pasakyti, kad pasielgiau su ja ne kaip tikras džentelmenas, tai yra jūs galite sakyti, kad grubiai, labai grubiai! Pasigriebiau kepurę, trenkiau duris ir išlėkiau kaip tikras beprotis, ir daviau sau žodį, kad mano koja neperžengs jos slenksčio, kol tik gyvas būsiu!..

Na, ką pasakysite? Juk jūs esate šioks toks galvočius. Ką gi apie tai sako jūsų psichologija? Ką aš turėjau toliau daryti? Lėkti prisigirdyti? Ar pirktis revolverį? Ar pasikarti kur nors ant kokios kriaušės? Kad neprisigirdžiau, nenusišoviau, nepasikoriau, tą jūs, ačiū dievui, patys matote. O kaip buvo toliau, tą aš galiu sutikti atidėti kitam kartui. Nenujos jūsų niekas, jei manęs truputį palauksite. Reikia eiti pas savo našles. Jos laukia manęs valgyti.

Iki čia apie našlę numeris pirmas.

B

NAŠLĖ NUMERIS ANTRAS

— Kodėl aš jus verčiau taip ilgai laukti? Todėl, kad norėjau. Aš jeigu pasakoju kokį dalyką, tai pasakoju tada, kai man norisi, o ne kada jūs norite... O kad jūs norite, tai matosi; pasiklausyti istorijos, ir dar gražios, kiekvienas yra mėgėjas. Nes kas man, sakysim, jei aš sėdžiu sau po pietų ant savo kėdės savo kambaryje, su cigaru dantyse, o jūs sveikatą dedate bepasakodami? Ir jei tas pasakotojui atsieina kiek kraujo — kas čia jums galvoj? Kad tik jums pasakoja gražią istoriją! Aš neturiu omenyje kaip tik jūsų, nenusigąskite! Jūs tiktai klausykite ausim, ne pupom, ką jums žmogus pasakoja. Ir nors tas, ką aš jums dabar pasakosiu, yra visiškai atskiras dalykas, nėmaž nepriklausąs prie mano pirmesniosios istorijos, vis dėlto man norėtųsi, kad jūs prisimintumėte, ką aš jums tada pasakojau, nes sąryšio, šiaip ar taip, truputėlis yra, ir ne truputėlis, o geras truputys! Ir jei jūs ką pamiršote, aš jums priminsiu. Aš jums striukai drūtai pakartosiu ankstesniąją istoriją ir duosiu trumpą jos santrauką.

Aš turėjau draugą Pinę, jis turėjo pačią Pają, jie turėjo dukrą Rozą. Mano draugas mirė, ir Pajė paliko jauna našlė. Aš buvau jai savas žmogus, namiškis, draugas, sekretorius ir brolis, ir be jos man gyvenimas buvo ne gyvenimas. Tik jai pasisakyti aš neturėjau drąsos. Ir taip praėjo visi gražiausi metai. Duktė išaugo, rožė pražydėjo, ir aš išvirtau iš vėžių, visiškai išvirtau! Atjojo kipšas bernapalaikį, buhalterį Šapirą, kur neblogai žaidžia šachmatais, ir Roza jį įsimylėjo. Aš išdrėbiau visą širdies kartėlį motinai, susivaidijome, trenkiau duris ir prisiekiau nė kojos tenai nebekelti, kol tik gyvas būsiu! — Na, jūs patenkintas?

Aš numanau, jums knieti žinoti vieną tokį daiktą: ar išlaikiau žodį, ar ne? Nagi, jūs juk esate, kaip žmonės sako, psichologas? Tai va, pasakykite man, ar buvo man reikalo laikyti žodį, ar ne? Aha, jūs tylite? Žinote kodėl? Todėl, kad nežinote!.. Štai kaip buvo:

Visą naktį aš prasidaužiau po miestą kaip tikras pamišėlis, išmaišiau kokius tris kartus visas gatves skersai išilgai, parėjau namo jau apyaušry, peržiūrėjau visus savo popierius, daugelį sudraskiau, aš nekenčiu senų popierių, susidėjau daiktus, parašiau laiškus vienam kitam pažįstamam, jokių draugų, jokių giminių, ačiū dievui, neturiu, esu vienišas kaip medis, palikau nurodymus, kaip tvarkyti mano namus ir krautuves, ir kai visa tai buvo atlikta, aš atsisėdau ant lovos, susiėmiau rankomis galvą ir galvojau galvojau, galvojau galvojau — kol tik išaušo. Gražiai nusiprausiau, apsivilkau ir išėjau pas savo našlę, paskambinau prie durų, įėjau, pasakiau, kad duotų kavos, kol mano našlė atsikels. Kai mano našlė atsikėlė, pamatė mane, valandėlę pastovėjo, jos akys buvo tartum kiek papurtusios, veidas išbalęs. Matyt, ir ji nemiegojo naktį... Pirmutinis dalykas, ką aš jai pasakiau, buvo tik šitie trys žodžiai:

— Ką veikia Roza?

Sulig tais žodžiais kaip tik įeina pati Roza. Skaisti kaip diena, šviesi kaip saulė ir gera kaip pats dievas. Pamačiusi mane, truputėlį paraudo, paskui priėjo prie manęs, paglostė man rankute galvą, nuo kaktos į viršų, taip, kaip mažus vaikus glostome, pažiūrėjo man į akis ir ėmė juoktis. Dieve gink, ne įžeidžiamai, bet taip užkrečiamai, jog ir jūs turite juoktis, ir visi turi juoktis, ir sienos turi juoktis! Taip taip, ponuli mielas, šitokią galią turi ji, ta Roza, dar ir dabar! Aš už jos juoką ir šiandien atiduočiau viską, ką tik turiu. Tik bėda, kad dabar ji nebesijuokia; ji, deja, tiek vargo yra mačiusi, kad ir juokas nebeima! Tik aš nemėgstu

painioti vienų dalykų su kitais. Aš mėgstu, ką paėmęs, varyti iš eilės... Taigi eisiu iš eilės.

Kas tai per skonis kelti dukteriai vestuves, žinote? Ne? Nežinote? Tai ir nelinkiu žinoti! Aš to skonio esu ragavęs, ir gerokai ragavęs, nors ir ne savo dukters vestuvių skonio, bet visgi ragavau. Atminsiu aš jį ilgai, ilgai... Tiktai ką gi aš turėjau daryti, meldžiamasis, jei mano našlė, Pajė, vadinasi, yra toks žmogus, kuris taip pripratęs, kad visada viskas būtų jai atnešta į trobą gatava? Ir kas tuo kaltas, jei ne aš pats? Aš pats jas taip pripratinau, tiek motiną, tiek dukterį, kad jei tik ko namuose reikia, pakanka pasakyti man — ir pasaulis apsivers, bet bus ko reikia pristatyta, ir ne vėliau kaip per dvi valandas! Pinigų prireikė — į mane. Daktaro — į mane. Virėją pasamdyti — į mane. Šokių mokytoją — į mane. Drabužių, apavo, siuvėjo, mėsininko, plunksnos, vinies — į mane, į mane, į mane! Manote, kad aš joms nesakiau: „Kas iš jūsų bus? Mazgotėmis, skudurais pavirsite jūs!“ — taip aš joms dėstau, o jos juokiasi. Viskas joms juokas! Visas gyvenimas juokas! Yra tokių žmonių pasaulyje. Nedaug, bet yra. Ir kam lemta tokių žmonių sutikti? — man! Kas turi popinti svetimus vaikus? — aš! Kas turi plėšytis dėl kitų bėdų? — aš! Kas turi šokti kito vestuvėse? — aš! Kas turi verkti prie svetimo kapo? — aš! Jūs paklausite: o kas man liepia? Atsakysiu jums į tai šit ką: kas jums liepia pulti į ugnį gelbėti svetimo vaiko? Kas jums liepia šokti į vandenį, kai kitas skęsta? Kas jums liepia susiraukti, kai kitam skauda? Gal jūs sakysite, kad jūs nepuolate, nešokate, nesusiraukiate? Tai jūs gyvulys. Aš ne gyvulys, aš žmogus. Aš neapsimetinėju kokiu idealistu; aš esu paprastas, paprasčiausias žmogus, ir dar senas bernas, nors jūsų psichologija sako, kad senas bernas yra egoistas. O gal tas yra irgi tam tikra egoizmo rūšis? Ką? Jūs, sakote, nemėgstate gudravimų? Filosofavimo? Aš irgi nemėgstu!

Taigi reikia kelti vestuves mano našlės dukrelei Rozai, ir reikia pabūti nuotakos tėvo vietoje. Gal jūs žinote, kaip kitaip galima padaryti? Ir jūs turite suprasti, pažindami jau truputėlį mane ir mano įgeidžius, kaip man tas patinka! Žodžiai „nuotakos tėvas“ man tulžį virina! Vadinkite mane „tarnu“, vadinkite mane „liokajumi“, vadinkite mane „pastumdėliu“, vadinkite mane „šakaliu“ — tik ne „nuotakos tėvu“! O ji, mano našlė, kaip tik labai patenkinta naujuoju vardu, kuriuo ji dabar papuošta: „nuotakos motina“. Kai jai pasakai „nuotakos motina“, ji palieka skersai platesnė. „Štai greit būsit uošvė!“ — sakau aš jai. O ji žydi kaip dedešva: „Dieve duok,— sako,— kad tik sulaukčiau!..“ Nieko sau uošvė! Kad jūs būtumėte ją matę per jungtuves, po dukters

baldakimu[2]: paveiksliukas! O gražumas! O jaunumas! Jūs kaip gyvas nebūtumėt sakę, kad čia duktė su motina, o ne sesuo su seseria! Aš, žinotumėte, atsižiūrėti negalėjau, stovėdamas su vaikais po jungtuvių baldakimu, ir kalbėjau pats sau:

— Kvaily tu! Apkerpėjęs akmenie tu! Dabar — tau momentas... Vienas žodis, vienas pažvelgimas, ir tu nebūsi apkerpėjęs akmuo... pasistatysi namus... užsisodinsi vynuogyną... įžengsi į savo rojų... gyvensi sau ramų gyvenimą, tarp savų, mielų ir ištikimų žmonių... Išmušk sau iš galvos Rozą!.. Roza ne tau... Roza tau dukters vietoj... Nebūk kvailas... Žiūrėk į motiną! Tark jai žodį, žvėrie girinis tu!.. Jai tu turi tarti žodį, niekam kitam! Kam tu jai draskai širdį? Argi nematai, kaip ji į tave žiūri, kokiomis akimis?..

Taip aš kalbu sau pačiam ir susitinku akimis su Paje, ir man per širdį nusmelkia — taip man jos gaila... Jūs girdite? Gaila! Jau ne daugiau, tik gaila... Anksčiau, atsimenu, turėjau jai kitokių jausmų... Dabar tik gaila... O jei man gaila, tai gal manęs irgi gaila? Ir gal dar labiau? Kas jai kaltas? Ko ji tylėjo iki šiol? Ko ji tyli dabar? Kur yra parašyta, kad aš jai galiu tarti žodį, o ji man ne?.. Drovu, sakote? Niekas taip nedaro pasaulyje? Juokas man tiktai iš jūsų pasaulio! Man nėra jokio skirtumo, ar „jis“ pirmas tars žodį, ar „ji“ pirma tars žodį. Žmonės yra žmonės! Kai ji tyli, ir aš tyliu! Sakysite, kad tai atkaklybė? Ambicija? Kvailybė? Vadinkite, kaip norite! Aš jau jums sakiau, kad tas man visiškai vis vien... Aš tik su jumis lengvinu sau širdį ir noriu su jumis drauge paanalizuoti, surasti, kur čia yra rakštis. Gal taip yra dėl to, kad mudu su Paje vienudu niekad nesame buvę nė dviejų minučių? Visados mūsų tarpe būdavo žmogus, kuriam atitekdavo visas mūsų laikas, mūsų mintys, mūsų jausmai, mūsų sielvartai ir džiaugsmai — viskas priklausė kitam, ne mums. Sau patiems laisvą minutę — ne, kur tau! Šimts žino! Abudu mudu buvome tartum sutverti vien tiktai kitų labui! Pirmiau tam buvo Pinė. Paskui dievas įtaisė Rozočką. Dabar mums aukščiausiasis atsiuntė naują palaimą — žentuką užkuriom. Tikėkit — tai bent žentelis buvo! Tokių žentų gali sau linkėti visi žmonės.

Jūs gerai žinote, kad aš ne iš tų, kur labai jau taip greit susižavi ir šoka kito girti nei šiam, nei tam. Nepasakosiu aš jums tuščių plepalų, pasakėlių, perdėtų komplimentų kokių nors. Tik tiek jums pasakysiu, kad žodis „angelas“ yra įžeidimas tokiam žmogeliui. Jums pakanka? Jei yra dangus, jei tenai po jį plasnoja angelai ir jei tie angelai nėra prastesni už tąjį Šapirą, tai aš jums pasakysiu, kad apsimoka mirti ir

geriau būti su jais negu su visais kitais dvikojais gyvuliais, kurie sukinėjasi po dievo dangumi ir bjauroja žemę. Sakysite, aš esąs mizantropas, žmonių priešas? Jei jums būtų tekę iš žmogaus patirti to, ko m e s patyrėme, jei jums žmonės būtų pridarę tiek visko, kiek mums pridarė, tai būtumėte ne mizantropas, o žmogžudys. Jūs eitumėt su peiliu į gatvę ir pjautumėt žmones kaip avinus!..

Kas jūsų per mada — duoti žmogui kalbėti valandų valandas ir nepaklausti, ar jis nenori vandens stiklinės? Pasakykite, kad duotų arbatos!

Taigi kur mes sustojome? Ties mūsų palaima, ties mūsų ženteliu Šapira.

Rodos, jau esu jums sakęs, kad jis buvo degtinės varyklos tikras vadovas, ir ne tiktai tikras vadovas, o tikras visos įmonės šeimininkas. Viskas buvo jo rankose, viskas jo vardu. Pasitikėjimas, kurio jie jam turėjo, buvo neišseikėjamas, ir mylėjo jie jį kaip tikrą vaiką. Galite suprasti, kad vestuvėse buvo jo šeimininkai, du kompanionai, vagys (tegu jie man atleidžia, jie jau seniai tajam anajam pasauly — Amerikoje), pabuvo jaunojo tėvais, padovanojo jaunikiui dėžę stalo sidabro ir dėjosi dosnūs ir maloningi kaip tikri filantropai. O man, žinote, patinka filantropai, labiausiai — filantropai įmonės šeimininkai, kada jie ateina džiaugsmo dieną ir rodyte rodo savo filantropystę, kad tik visi matytų ir žinotų, jog jie yra įmonės šeimininkai filantropai, kurie moka vertinti savo „žmones"!.. O tas „žmogus" jiems gal turtus sukrovė? Jei ne tas „žmogus", jie dabar gal nebūtų nei įmonių šeimininkai, nei filantropai? Jūsų ta šypsenėlė, kuria dabar šypsotės, čia nepritinka! Aš, ponuli mieliausias, nesidedu jokiu socialistu, bet jau įmonininkų filantropų tai nekenčiu! Na, ir kas man už tai bus? Beje, tuoj išgirsite, ką gali iškrėsti įmonininkas filantropas.

Rodos, jei tau dievas padėjo, tu turi įmonę, kuri duoda tau kas metai po nemaža gražių tūkstantėlių, ir turi žmogų, kuriuo gali pasitikėti, tai galėtum sau ramiai miegoti namie, net ir po užsienius važinėtis ir žaliuoti sau? Bet kur tau taip darys „mūsų žydai". Aš žinau, jums nepatinka, tik aš sakau dar kartą — „mūsų žydai". Jiems ankšta pasaulyje! Tokiam žydui tik bizniauti, lakstyti, suktis, būgnyti, triūbyti — tegu visi mato! Tegu visi girdi! Trumpai tariant, mano Šapiros šeimininkai nesitenkino turėdami tokį aukso verslą tokiose patikimose rankose. Jie išklydo į girias ir laukus, pasileido į varžytynes ir licitacijas, į kviečius ir sėlenas, ir namais susimagino. Tik su namais pasidarė karšta, namai prisvilo, ir jie supleškėjo, o prieš supleškėdami įklampino

mūsų Šapirą su vekseliukais, patys pasičiupo kiek galėjo grynais ir švilpt į Ameriką. Reikia spėti, kad jiems tenai „ol rait“, kaip amerikonai sako, o jį, tai yra Šapirą, paliko besėdintį ligi kaklo skolose paskendusį, prisirašiusį vekselių krūvą sulig savimi didumo.

Pakilo skandalas baisiausias, ir išėjo taip, kad niekas nenorėjo žiūrėti, ar jis tarnautojas, ar šeimininkas — jis privalo mokėti vekselius, ir baigta. O kad jis neturi kuo, tai jis yra bankrotas, o kad jis negali įrodyti, jog bankrotas jį užgriuvo dėl kokios nors nelaimės, tai tokie dalykai pas mus vadinasi, kaip jūs žinote, o gal ir nežinote, „piktybinis bankrotas“, reiškia — tyčia nustojo skolas mokėti, o tokius, kur tyčia nustoja skolas mokėti, sodina į šaltąją, užtat, kad jų visi nekenčia! Galite sau dešimtį kartų bankrutuoti, dešimtį kartų išvaryti tuos pačius poterius, jei tik tą padarote sklandžiai ir dailiai, taip, kaip pridera, tai jūs rodote visiems, atsiprašant, špygą, nusiperkate namus, susilaukiate pagarbos sinagogoje, ir jūs pasidarote padoriu žmogumi, ir jūs vaikus kuo geriausiai sutuokdinate, ir mieste daug sveriate, ir jūs lipate kitiems ant galvos, ir jūs įsigrūdate į pačių didžiųjų tarpą, į „trisdešimt šešis didžiūnus“, kurie visą miestą vedžioja už nosies, ir jums rodos, kad jūs esate didelis, ir jūs purkštaujate ir pučiatės kaip kalakutas, ir jūs nebepažįstate nė vieno, ir jūs įsikalbate sau, kad jūsų velnias neima!.. Prašau nepykti, juk suprantate, kad aš ne jus turiu galvoj, aš sieną turiu galvoj...

Bet kas iš to? Mano bernelis, mano Šapira, nebeišgalėjo pakelti šitokios gėdos, o, be kitko, jam skaudėjo širdį dėl vargšių našlių ir našlaičių (jo šeimininkams nieko negailėjo — plėšė, ką tik nutverdami) — ir jis nusinuodijo!..

Aš manau, jums nesvarbu, kaip ir kuo jis nusinuodijo, kur jis gavo nuodų? ir kokių nuodų? ir kokį laišką jis parašė man? ir ką jis man pasakė? ir kaip jis atsisveikino su Roza? ir su motina, ir su manim? — Visa tai yra tik sentimentai, kuriais romanų rašytojai naudojasi traukti kvailių skaitytojų ašaroms. Aš jums tik striukai drūtai pasakysiu: ne save nunuodijo tas žmogus — jis ėmė ir nunuodijo mus visus! Smūgis buvo toks didelis, skausmas buvo toks gilus, gėla buvo tokia baisi, jog mums visiems trims nesusirado nė vienos ašaros! Pastingome, suakmenėjome, apmirėme, puolėme kniūpsti ant žemės ir būtume buvę laimingiausi iš laimingiausiųjų, jei kas būtų atėjęs ir visiems galvas nukapojęs!

Klausykite, jūs galite sakyti, ką tik norite,— pažiūrėti negaliu į tuos visus, kurie ateina jūsų guosti, jei tiktai jums, ne dieve duok, nelai-

mė kokia. Jų nutaisytos minos, tariamai liūdnos, kurių kiekvienoje užrašyta: „Ačiū dievui, kad ne aš“, jų medinės kalbos, kur nelimpa žodis prie žodžio, jų melagingi išgyrimai, jų išėjimas neatsisveikinus, murmant panosėje... Ko jums daugiau bereikia? Net Šventojo rašto Jobo knyga, skaitoma gedulo dienomis, į kurią kiekvienas stuobrys netašytas kiša snapą kaip gaidys, yra man šlykšti! Ką? Bedievybė, sakote? Tatai jūsiškai vadinasi bedievybė? Na, o pakišti koją niekuo nedėtam tarnautojui, liepti jam prisirašyti vekselių, o patiems išmauti į Ameriką, o tą tarnautoją palikti sau, kad jis nusinuodytų pats ir nunuodytų dar tris nekaltas būtybes — kaip tas vadinsis jūsiškai? Kokį vardą jūs tam duosite? Ne bedievybė? Ak ne? O pats viešpats dievas, jūs pasakysite, čia niekuo nedėtas? Nes kaipgi galima ką prieš dievą burnoti? Visgi pažiūrėkite, ką apie tai sako Jobo knyga, ta pati šventoji Jobo knyga, skaitoma gedulo dienomis, jei taip į ją įkištumėt snapą kaip gaidys į raštą? Ką, jūs tylite? Aš tyliu irgi, dėl to, kad gali čia kalbėti ir persprogti bekalbėdamas, ir vis tiek jums niekas nieko neatsakys! Jūs tik dar sykį perkramtysite seniai jau sukramtytus žodžius: „Dievas davė, dievas atsiėmė“ — ir tuo viskas baigsis... Kaip jūs sakote? Filosofuoti — reiškia kramtyti šiaudus? Aš irgi sakau tą patį.

Taigi grįžtu prie savo našlės... Ką sakau — našlės,— prie savo dviejų našlių! Roza irgi našlė! Cha cha cha! Tai taip liūdna, tai toks prigimties pažeidimas, jog belieka tik juoktis. Roza — našlė! Kad jūs būtumėte ją matę: penkiolikametis vaikas neatrodo jaunesnis. Roza — našlė! Vien tik našlė — tai dar niekis! Roza — mamytė! Vaiko motina! Į ketvirtą mėnesį po Šapiros mirties pasigirdo naujos būtybės balsas, ir namai buvo pilni tos būtybėlės. Feigelės vardą jai davė, ir namuose viešpatavo ta viena Feigelė, ir viskas buvo daroma tik dėl tos vienos Feigelės, ir kur tik stovėjote, kur tik sėdėjote, ką tik darėte — visur jūs girdėjote vien Feigele, Feigele, Feigele! Jei būčiau uoliai tikintis žmogus ir tikėčiau dievo apvaizda, kaip jūs vadinate, tai sakyčiau, kad dievas, atsilygindamas už dideles kančias, atsiuntė mums Feigelę paguodai. Tik jūs žinote, kad mano tikėjimo uolumas yra menkas, ir jūsų tuo uolumu aš taip pat labai abejoju... Ką? Jūs norite man įkalbėti, kad jūs tikintis? — Į sveikatą! Aš nieko prieš jus neturiu; kad tik patys būtumėt įsitikinę, jog nesate veidmainys, šventeiva. Klausykite, žmonės, aš nekenčiu šventeivų kaip tikintis žydas kiaulienos! Būkite sau dievobaimingas kaip dešimt tūkstančių velnių, kad tiktai iš tikrųjų! Bet jei jūs esate stačiai vagis, kaukėtas veidmainys, tai

jau jūs ne iš maniškių, ir galit sau skradžiai žemę prasmegti. Toks jau žmogus iš manęs!

Beje, kokį punktą dabar varome? — Feigelę! Nuo pirmos minutės, kai tik Feigelė atsirado pasaulyje, viskas tartum atgijo, visi ir viskas šypsojosi ir džiaugėsi, visų veidai švytėjo. Visų akys pasidarė giedros ir šviesios. Kartu su tuo kūdikiu mes visi iš naujo gimėm. Pasakysiu jums gražų dalyką: Roza, kurios veide jau tiek laiko nebebuvo šypsenos, ūmai pradėjo vėl juoktis kaip ir seniau tuo savo ypatingu juoku, kuris jus užkrečia ir verčia juoktis, nors jums ir norėtųsi verkti. Šitokią galybę parodė ta mažytė Feigelė, kai atvėrė savo mažytes akelytes ir kai ėmė pirmą kartą su sąmonės kibirkštėle stebėti mus visus tris. O ką jau kalbėti, kai ant Feigelės lūpyčių pasirodė pirmas šypsnys — abi našlės iš entuziazmo ir džiaugsmo nebesižinojo kur dėtis. Kai atėjau, jos taip prie manęs puolė, jog aš jų išsigandau:

— Dieve brangus, kur jūs buvot viena minute anksčiau?

Tokiais žodžiais mane užpuolė abi našlės.

— Kas yra? Kas atsitiko? — klausiu išsigandęs ir gaunu atsakymą:

— Gi Feigelė tik tik, prieš pusantros minutės, nusijuokė! Pirmąkart nusijuokė!

— Tik tiek? — sakau visai šaltai, o viduje širdis džiaugiasi, aišku, ne tiek kad Feigelė nusijuokė, kiek kad mano abi našlės tokios laimingos. Na, jūs jau galite suprasti, kas ten darėsi, kai pirmas dantukas prasikalė! Pirmutinė pajuto, žinoma, jaunesnioji našlė, motina. Ji pasišaukė senesniąją našlę, tai yra Paję, ir abidvi našlės ėmė tikrinti su stikline, o kai išgirdo, kad tikrai tuksi dantukas, jos pakėlė tokį triukšmą, jog aš įpuoliau iš kito kambario nei gyvas, nei miręs.

— Kas yra?

— Dantukas!

— Jums taip tik pasirodė! — sakau aš joms tyčia, norėdamas paerzinti. Abidvi našlės ima mano pirštą ir juo čiuopoja Feigelės šiltoje burnytėje kažkokią aštrumėlę, kuri, galimas daiktas, yra dantukas.

— Na? — klausia abidvi ir laukia, kad aš jau imčiau sveikinti su dantuku. Aš apsimetu nesuprantąs; man patinka jas erzinti. Tad aš jas atklausiu:

— Kas gi „na“?

— Tai kaip, dantukas?

— Dantukas, o kas gi daugiau?

Jūs tikriausiai suprantate: kadangi dantukas, tai Feigelė — tokia gudragalvė, kokios kitos visame pasaulyje nėra! O jei Feigelė tokia gudragalvė, tai ją tol bučiuoja, kol vaikas ima rėkti, ir tada aš ją ištraukiu joms iš rankų ir numaldau, nes pas nieką tas vaikas taip netyli kaip pas mane, ir galima pasakyti, niekieno plaukų Feigelė taip nemėgsta kaip mano plaukus, ir niekieno nosies taip nemurdo jos švelnūs pirščiukai kaip mano nosį, ir jausti prie savęs tuos švelnius pirščiukus yra rojus! Kaip norisi išbučiuoti tūkstantį kartų kiekvieną sąnarėlį tų mažučiukų, dailučiukų, baltučiukų, minkštučiukų piršteliukų!

Žiūrite jūs į mane ir galvojate sau: „Tas žmogus turi bobos sielą; jei ne — argi jis taip labai mylėtų vaikus..." Juk taip, aš atspėjau, ką jūs galvojate? Tai matote, kaip yra: kokią tenai tą sielą aš turiu — to aš nežinau, tiktai kad vaikus myliu — tai faktas! O ką gi mylėti, jei ne mažus vaikus? Jus, dičkius, manote, turėčiau mylėti? Tuos riebius snukius su primurdytais pilvais, kurių visas gyvenimas — gardūs pietūs ir geras cigaras, ir preferansiukas priedo? O gal norite, kad mylėčiau tuos gerus žmones, kurie trainiojasi po bendruomenės valdybą ir ėda iš bendruomenės bliūdo, o šaukia, rėkia, trimituoja visam pasauliui, kad jiems niekas daugiau ne galvoj, kaip tik tarnaut visuomenės labui? O gal jums patiktų, kad aš mylėčiau tuos jauniklius, kurie nori perdirbti pasaulį, vadina mane „buržujum" ir norėtų mane priversti, kad aš išparduočiau savo namus ir pasidalyčiau su jais ekspropriacijos dėlei? Arba gal liepsite man mylėti tas storules bobas, tas įsiganiusias karves, kurių visas idealas — paėsti, pasipuošti, briliantais apsikarstyti, vaikščioti į teatrą ir patikti svetimiems vyrams? O gal net tas trumpai kirptas senmerges, kurios kitados, mano jaunose dienose, vadinosi „nihilistės", o dabar vadinasi „eserininkės", „kadetininkės" ir kitais tokiais gražiais vardais?.. Jūs gal sakysite, kad aš, būdamas senbernis, esąs giželis ir mizantropas ir niekas pasaulyje man neįtinką? Ogi sakykite sau — labai tai man galvoj, ką jūs sakysite! Aš varau savo — aš pasakoju.

Kurgi aš sustojau? Ties vaiku, ties Feigele, kaip mes ją mylėjome. Visą gyvenimą skyrėme tam vaikui, mes visi trys, dėl to, kad vaikas saldino mums gyvenimo kartybę, teikė mums visiems naujos energijos nešti kvailo, sugedusio pasaulio sunkiam jungui. O aš, be to dar, į tą vaiką buvau savo slaptąsias viltis sudėjęs. Jūs tai lengvai suprasite, jei atsiminsite, kas man buvo Roza. Juo vaikas augo, juo kerojosi viltis mano širdyje, jog mano vientulystė pagaliau dings ir

aš taip pat patirsiu sykį, kas tai yra gyventi pasaulyje... Ir ne tik aš vienas nešiojau tą mintį — ta pati viltis gyveno ir Pajės širdyje, ir nors mes apie tai nesikalbėjome niekad, bet mums visiems trims buvo aišku kaip diena, kad taip turės kada nors būti... Jūs gal klausite: kaip žmonės gali kits kitą suprasti nesikalbėdami? Reiškia, kad jūs pažįstate psichologiją, bet jau tik ne žmogų... Šit, pavyzdžiui, aš jums papiešiu vaizdelį, ir jūs pamatysite, kaip žmonės susikalba beveik be žodžių, supranta kits kitą iš galvos kryptelėjimo. Štai jums tas vaizdelis:

Vasaros naktis. Dangus išruožuotas baltomis pieno drūžėmis. Buvau besakąs: žvaigždės blizga, mirga, žiburiuoja. Tik atsiminiau, kad taip jau stovi parašyta kažkurioje knygutėje, nenoriu kito žodžių gromuliuoti. Esu jums jau sakęs, kad nekenčiu tų jų gamtos aprašymų, kurie tiek panašūs į gamtą kiek aš į turkų pašą. Taigi buvo vasaros naktis, viena iš tų retų šiltų, giedrų, gražių naktų, kada sausiausias pasaulyje žmogus pasijunta kupinas poezijos, ir jį traukia kažkur toli toli, jis pats nežino kur. Jis iš visų pusių jaučia dieviškos rimties dvelkimą, ir jis pasineria šventoje ramybėje, ir jis užsižiūri į neaprėpiamą mėlyną kepurę, kurią vadiname dangumi, ir jis junta, kaip dangus paslapčiomis šnibždasi su žeme, kaip juodu tyliai tyliai šnekučiuojasi, šneka apie amžinybę, apie begalybę ir apie tą, ką žmonės vadina dievybe...

Na? Ką jūs pasakysite apie mano gamtos aprašymą? Nepatinka? Būta bėdos. Palaukite, čia dar nebaigta. Užmiršau jums papasakoti apie vabalus — keistus, sunkius, rudos spalvos vabalus, kurie duodasi po patamsius, išskleidę sparnus, bimbia, gaudžia ir tolydžio bumbsi į sienas ar į langus, drimba žemėn pusiau suglaudę sparnus ir nutyla. Tiktai jūs nesielvartaukite — jie, vos truputį parėplinę ant žemės, pakils, iškėtos sparnus ir vėl sūkuriuos apie žiburio šviesą, bimbdami, gausdami, ir vėl daušis į langą, ir vėl kris žemėn... Mes sėdime priebutyje, kur į sodo pusę, visi keturi: aš, Pajė, Roza ir Feigelė. Feigelė jau didelė; ketveri metai jai sueina elulo mėnesio pirmą dieną, ir jau kalba ji kaip didelė. Ji šneka, klausinėja. Klausimų, klausimėlių! Kodėl dangus yra dangus, o žemė yra žemė? Kada yra diena ir kada naktis? Kodėl naktį yra naktis, o dieną — diena? Kodėl mama senelę vadina „mama“, o senelė mamą vadina ne „mama“, o „Roza“? Kodėl aš jai dėdė — dėdė, o ne tėtė?.. Kodėl dėdė žiūri į senelę, o senelė žiūri į mamą, ir kodėl mama taip paraudonijo?.. Jūs jau suprantate, kad tas mums visiems trims sukelia juoko. O kai Feigelė

paklausia, ko mes juokiamės, pakyla dar didesnis juokas, ir jis baigiasi tuo, kad mes susižvelgiame visi trys, ir visi trys suprantame kits kitą kuo geriausiai iš to pasižiūrėjimo. Žodžių nebereikia. Žodžiai — liekas daiktas. Žodžiai sutverti tik plepūnams, boboms ir advokatams. Arba kaip Bismarkas kartą pasakė: žodžiai mums duoti tam, kad turėtume kuo savo mintis dangstyti. Juk išsiverčia gi žvėrys ir paukščiai, ir visi kiti sutvėrimai be žodžių! Štai auga medis, štai žydi gėlė, štai stiebiasi žolė, remiasi į žemę ir bučiuojasi su saulės spinduliu — kur jų kalba?

Akys, ponuli mano, akys žmogui yra didelis daiktas! Ką žmogaus akys gali jums kartais pasakyti per vieną minutę, burna jums neišsakys nė per visą dieną! Mūsų susižvelgimas aną naktį su mano dviem našlėmis buvo kiekvieno mūsų gyvenimo istorijos lapas, skyrius, ištisa poema, jei norite, giesmė, liūdna giesmė apie tris sugriautus gyvenimus, apie tris suluošintas sielas, kurioms įvairūs negandai neleido gerti iš šaltinio, kuris vadinasi laimė, neleido gaivintis prie fontano, kuris vadinasi meilė...

Aš prasitariau, žodis „meilė“ man ištrūko nenoromis. Tikėkite manimi, koktu man nuo jo! Žinote kodėl? Todėl, kad jūsų rašytojai per dažnai vartoja šitą šventą žodį ir iš jo verda per daug šiokiadienę košę. Taip, kaip žodį „meilė“ ištaria jūsų rašytojai, tai šventvagystė. Žodis „meilė“ turi išsilieti, kaip liejasi malda į dievą, arba jis turi išsilieti giesme be žodžių, tikrosios poezijos giesme, kurioje nebūtų rimuojama: bėgti — rėkti, čiupti — lupti, vyti — ryti, lakti — plakti ir daugiau panašių jūsų poetų rimų, kuriuos skaitant man rodosi, lyg ryčiau žirnius, užsikąsdamas popierium... Pavyzdys gali jums nepatikti, tiktai sukti nosį tai jums nėra čia ko.

Aš jau baigiu istoriją apie savo našlę numeris antras, ir aš ilgai nekalbėsiu, nes aš nekenčiu, kai žiovauja... Pasakykite, ar esate patyrę, kas tai per skonis, kai jums skauda dantį ir jums reikia jį traukti, tik jūs tą atidedate rytdienai porytdienai, kol pagaliau suimate save į rankas ir einate pas gydytoją; prieinate prie durų, paskaitote užrašą: „Dantų gydytojas toks ir toks, priima nuo 8 lig 1 ir nuo 1 lig 8“... Jūs pasižiūrite į laikrodį ir sakote sau pačiam:

— Nuo 8 ligi 1 ir nuo 1 ligi 8? Tai ar man maža laiko?

Ir jūs apsigręžiate ir einate namo, ir vėl nesižinot, kur dėtis iš skausmo.

Lygiai tas pats buvo man su Roza. Eidavau iš namų kiekvieną rytą aiškiai nusistatęs, kad šiandie tas turės būti, be jokių išsisukinėjimų!

Pirma pakalbėsiu su savo našle numeris pirmas, su motina, vadinasi, taip ir taip... Jei ji nuraudonys, nuleis akis ir sakys: „Mano pritarimą jūs turite, pakalbėkite su Roza“,— tada aš eisiu nuo našlės numeris pirmas prie našlės numeris antras ir sakysiu jai: „Klausyk, Roza, yra taip ir taip...“

Ir aš pasigaunu kepurę, atskubu pas savo dvi našles, išbėga manęs pasitikti Feigelė, puola man į glėbį, apsikabina aplink kaklą, bučiuoja man į akinius ir prašo mane, kad pasakyčiau mamutytei ir senelytei,— jos manęs klausysiančios,— kad „šiandien, tiktai šiandien, jai leistų laisvai būti, nesimokyti, neskambinti, nešokti, tiktai eiti su dėde į zoologijos sodą: sako, esą parvežta beždžionių, tokių beždžionių, jog galima sprogti iš juoko!..“ Na, prašom, būk gudrus ir nepasiimk vaiko, neik su juo į zoologijos sodą žiūrėti naujų beždžionių, dėl kurių galima sprogti iš juoko!..

— Kas bus iš to vaiko? — bamba našlė numeris pirmas.

— Jis paikina vaiką! — palaiko ją našlė numeris antras.

O dėdė jų, tų abiejų našlių, paiso tiek kiek pernykščio sniego, ima vaiką ir eina su juo į sodą susipažinti su naujomis beždžionėmis, dėl kurių galima sprogti iš juoko — ir taip, kaip aš jums pasakoju, kiekvieną kartą vis koks naujas kliuvinys. Eina diena po dienos, savaitė po savaitės, metai po metų, vaikas auga, pradeda suprasti tokius dalykus, apie kuriuos paprastai nešnekama, ir mes visi trys susitariam, ir vis be žodžių,— tegu jau vaikas užbaigia augti. Kai Feigelė užaugs, kai jau bus žmogus, išsirinks tą, kuris jai bus skirtas, tada mums atsiriš rankos, tada mes reformuosime savo gyvenimą, iš naujo kursimės namus. Ir daromės planus, kiekvienas savo širdyje, kaip mes tada gyvensime visi kartu: jaunoji pora — Feigelė su savo išrinktuoju, senoji pora — aš su Roza, o našlė senelė (Pajė) viešpataus mums visiems — tai bent bus gyvenimas! Tik visas gudrumas — kaip to sulaukti? Kaip sulaukti, kad Feigelė užaugtų, pasidarytų žmogus ir išsirinktų sau skirtąjį? Bet kai lauki, tai ir sulauki. Rodos, priežodis taip sako? Aš nekenčiu šabloniškų priežodžių. Jūs juos mėgstate? Labai gerai. Į sveikatą!

Taigi kai lauki, tai ir sulauki! Feigelė užaugo, pasidarė žmogus ir išsirinko sau skirtąjį — ir kaip tiktai šičia guli šuva pakastas! Kaip tiktai šičia ir prasideda tikroji psichologija, anot jūsų!

Žinote ką? Į laikrodį jūs žiūrite be reikalo. Aš jums vis tiek šiandien daugiau nebepasakosiu. Man reikia eiti; mano našlės nežinos, ką ir bemanyti. O jei turėsite noro išklausyti istoriją apie mano „našlę

numeris trečias“, tai nieko neatsitiks, jei teiksitės užeiti pas mane į namus. Nepanorėsite — nereikia! Už skvernų aš jūsų netrauksiu, patys ateisite... Laimingai!

I k i č i a a p i e n a š l ę n u m e r i s a n t r a s.

C

NAŠLĖ NUMERIS TREČIAS

— Gerai, kad pataikėte ateiti tokiu metu, kai aš namie. Tikrai pasakius, namie aš būnu visada, tiktai sau, ne kitiems. Kiekvienas žmogus turi savo įpročius. Pavyzdžiui, aš esu įpratęs, kad, kai valgau, priešais tupėtų katė. Be katės aš nenoriu valgyti. Kic kic kic! Ką jūs pasakysite apie katę? Gudri — išminčius! Pati nepaims nieko — tegu čia bus net auksas padėtas! Ar jos kailiuką sugebate įvertinti? Ką? Jūs nemėgstate kačių? — Tai jums dar mokykloje, chedery, įkalė į galvą. Žinome tas pasakas! Galite nesiteisinti! Kaip jūs geriate arbatą? Su pienu? Ar šiaip? Aš geriu su pienu... Škic, kad tu kiaurai!.. Nieko ta katė taip nemėgsta kaip pieno. Bus padėta sviesto, ji nelies, o tik pamatys pieną, būtinai turi lyžtelti.

Žinote juk, kad aš nemėgstu įžangų, tiktai šičia turiu įžangą pasakyti: nepakenčiu, jei kas šypsosi. Juoktis galite, kiek tik norite, bet ne šypsotis. Tai ar atsimenate viską, ką esu jums pasakojęs? Jei primiršote — sakykite, nesidrovėkite; didesni už mus, pasitaiko, primiršta kai kada. Turbūt reiks jums dar sykį trumpai pakartoti, duoti santrauką.

Aš turėjau draugą Pinę, jis turėjo pačią Pają, jie turėjo dukrą Rozą. Mano draugas Pinė mirė, ir paliko Pajė našlė. O aš buvau jai savas žmogus, namiškis. O ji man buvo labai prie širdies, ir aš jai taip pat. Tik apie tai mes nekalbėjome. Laikėme savyje. Ir taip praėjo gražiausieji metai. Tuo tarpu jos dukrelė, Roza, užaugo, ir man be jos gyvenimas buvo ne gyvenimas. Pasisuko toks bernelis Šapira, geras buhalteris ir puikus šachmatininkas, ir Roza jį įsimylėjo. Aš susivaidijau su motina ir išėjau iš namų, nusistatęs, kol gyvas būsiu, niekad tenai daugiau kojos nebekelti! Ir aš žodžio n e i š l a i k i a u, ir jau rytojaus dieną nuėjau, ir vėl buvau toks pat savas kaip seniau, ir pa-

buvau jaunajai už tėvą,— ir vestuves ištaisiau Rozai su Šapira, kuris buvo tikras savo principalų įmonės šeimininkas, pasirašinėdavo už juos vekselius, o jie tik susisuko, išmovė į Ameriką ir paliko jį skolose. Jis nusižudė, ir Roza paliko našlė. Tai šit jau jums dvi našlės. Ir lygiai taip pat kaip jos motina Pajė, našlė numeris pirmas, po mano draugo Pinės mirties paliko su mažu vaiku, su Rozočka, taip jos duktė Roza, našlė numeris antras, po Šapiros mirties paliko su mažu vaiku, su Feigele, gimusia maždaug už trijų mėnesių po Šapiros mirties,— ir mes visi trys tą Feigelę nebeįmanėme kaip bemylėti, ir mes visi trys, aš, Pajė ir Roza, atsidavėme kaip gyvi tam vaikui, laiko neturėjome galvoti apie save ir mano romaną su našle numeris antras, su Roza, kuris tuo tarpu buvo užvilkintas, ligi Feigelė užaugs ir pasidarys žmogus. O kai Feigelė užaugo ir pasidarė žmogus... Aš jus prašysiu, kai jums pasakoju ką nors, jūs nežiūrinėkit į knygą, tai yra bjaurus paprotys, o geriau klausykite, ką jums žmogus pasakoja, nes čia prasideda nauja istorija.

Galite mane kuo norite vadinti, tik niekad nesu buvęs joks fanatikas, joks užsispyrėlis. Aš visada ėjau koja į koją su savo laiku. Aš niekad neatsilikdavau, netraukdavau atgal, kaip kiti, kurie skundžiasi jaunąja karta ir jos naujomis idėjomis.

Žiūrėti negaliu į tuos senus išminčius su jų amžinomis pretenzijomis: kaip tai, nejau kiaušinis vištą mokys? Kas vyresnis — ar kiaušinis, ar višta?.. Kvailiai jūs! Kaip tik dėl to, kad kiaušinis yra jaunesnis, jam turi būti pirmenybė! Jis gabesnis! Jis gudresnis! Kaip tik ir privalome mes, vyresnioji karta, gerai klausyti, ką jie, jaunesnioji karta, mums turi pasakyti, dėl to, kad jie jauni, jie švieži, jie mokosi, jie tyrinėja, jie ieško, jie randa, jie nuveikia. Tai ką? Ar geriau, kaip jūs, supelijį išminčiai, kad sėdite susėdę ant senų šventų ir nešventų knygų ir nenorite iš vietos pajudėti?..

Aš tik pykstu ant jų, ant jaunųjų, ant naujųjų, kad jie mus visiškai neigia, mus niekina, nieku verčia, mus laiko ne tik asilais arba arkliais — iš viso nieku nebelaiko! Mes jiems niekas! Mes neegzistuojame! Mūsų nėra! Nėra, ir galas!

Įsivaizduokit, užeidinėja pas mus, pas mano dvi našles, vadinasi, ir teisingiau ne pas mano našles, o pas mūsų Feigelę, pas anūkę, trys jaunikliai; studentukai kokie ar ne studentukai — kipšas juos ten žino! Juodus marškinius nešioja, plaukų nesikerpa, kas jie tokie yra — nesisako, liežuvėlius turi smailius, o Karlas Marksas yra jiems dievas — ne pranašas Mozė, bet dievas, pats dievas! Bala jų nematė, dievas —

tegu sau būna dievas, galo dėl to aš nesidarysiu! Ypač kad socialistiniai idealai ir man nėra svetimi. Aš pats irgi žinau, ką reiškia kapitalas, kas yra proletariatas, ekonominė kova ir kiti tokie dalykai, ir jei jūs norite, pats aš esu irgi... Nesidžiaukite, ne bundininkas[3] koks nors, gink dieve, bet tikriausiai nesu ir šlubas siuvėjas!

Taigi užeidinėja jie sau pas mus kiekvieną dieną, tie trys vaikinai, apie kuriuos jums pasakojau; vienas vadinasi Finkelis, kitas — Bomšteinas, trečias — Gruzevičius. Eina jie pas mus kaip į savo namus, dėl to, kad mano dvi našlės, senelė ir mama, turi tokį paprotį — jei pas jas užeina žmogus, tai jos nebežino nė kur jo bepasodinti, įmanytų jam širdį atiduoti, ypač dar tokiems šaunuoliams, kurių vienas iš trijų tikrai yra kandidatas Feigelei. Iš teisybės kandidatai jie yra visi trys, bet ji tris jaunikius negi gali turėti, čia turi būti tik vienas — tai dabar būk gudrus, atspėk, kuris yra tas vienas, jei apie tai nė kalbėti nekalbama, gink dieve! Klausti jie irgi neklausia — ką gi čia klausi! Motiną? Kas jiems motina? Jauna moteris su gražiu veidu, ir viskas! Senelę? Kas jiems senelė? Senelė jiems ne kas daugiau kaip šeimininkė, kuri turi žiūrėti, kad būtų ko valgyti ir gerti, kai jie ateina, ir ne tik valgyti ir gerti, bet ėsti ir maukti... Na, o apie mane ir kalbos nėra, dėl to, kad kas gi aš jiems? Dar viena kėdė prie stalo, ir daugiau niekas.

Kadgi jie pratartų į mane bent žodį! Nebent prireikus druskinės prie stalo, ar cukrinės, ar degtukų, ar ko, ir tai nei „prašom", nei „malonėkit", tik ranka pamakaruos apie liemenę, lyg kalbėdami su nebyliu, arba prikiš lūpas prie tavęs, kai tu degiesi cigarą,— štai viskas! Kartais pasitaiko, kad jie ateina ir randa mane vieną, tai jie susėda sau visi trys ir šnekasi arba sugula su visom kojom ant sofų, ir jiems nusispjauti. Kadgi bent žodelį į mane pratartų, nors taip sau, dėl mandagumo. Nieko! Tartum manęs nė būti nebūtų. Patys suprantate, kad aš pirmasis tik jau jų nešnekinsiu, nepasiduosiu, kaip kiti, pataikaudamas, su medaus žodeliais, su cukraus šypsenėlėmis. Dar negimė toks žmogus pasaulyje, prieš kurį aš lenkčiau galvą, ne dėl to, kad būčiau didžiuoklis... O jei ir sakytumėte, kad didžiuoklis,— vadinkite sau, kaip tik jums patinka, savo nuomonę jūs galite pasilaikyti sau! Tik aš nekenčiu, jei kas šneka apie save. Aš pasakoju jums apie tuos tris pabaldas, kas per sutvėrimai jie buvo.

Kai aš vieną kart prasitariau, paklausiau, kuris iš jų trijų žaidžia šachmatais,— kad jūs būtumėte matę jų veidus! Kad jūs būtumėte girdėję jų kvatojimą! Man rodos, kas čia per bėda, jei, būdamas so-

cialistas, dar žaidi ir šachmatais? Nebijok, Karlas Marksas nepapyks dėl to! Bet pakalbėk su jais — kur tau!

Jie patys man ne galvoj. Tepatrūksta! Teprasmenga! Tik man širdis verda dėl jos, dėl mūsų Feigelės,— ko ji juokiasi kartu su jais? Kodėl jai viskas, ką tik jie sako, yra šventų šventenybė, tartum paties dievo apreikšta ant Sinajaus kalno? Kas čia per stabmeldybė, kas per fanatizmas tų dabarties jaunų žmonių — kaip nauji dievo skelbėjai kokie — Karlas Marksas yra mūsų mokytojas, o mes — uoliausi jo išpažintojai? Nejaugi, be Karlo Markso, nebėra nieko, pasaulio galas? Kurgi Kantas, kur Spinoza, kur Šopenhaueris, kur paliko Šekspyras, Heinė, Gėtė, Šileris, Spenseris ir dar šimtai didžiųjų žmonių, kurie irgi kitados, kaip mane gyvą matote, yra tarę išmintingą žodį? Ne tokį gudrų kaip Karlo Markso, bet per daug didelės kvailystės tai jie irgi nėra pasakę! Aš esu, kad žinotumėte, iš tų, kurie neleidžia spjauti sau į košę ir nekenčia, kad kitas riečia nosį, ir užtat mėgstu kai kada padaryti kitam ant keršto. Tu sakai taip — aš sakau kitaip. Tu sakai va šitaip, aš sakau kaip tik atvirkščiai — ir padaryk tu man ką!

Išgirdau juos kartą kalbant, kad grafas Tolstojus esąs niekis. Aš nesu koks grafo Tolstojaus išpažintojas, kad jį dievinčiau su jo visa filosofija ir su jo nauju mokslu apie Jėzų Kristų, iš kurio jis daro tą, kuo anas niekados nebuvo; tiktai kaip menininkas tai man Tolstojus stovi ne žemiau už Šekspyrą. O jei jūs visgi su manim nesutinkate, tai aš dėl to iš sielvarto neraudosiu. Jūs gi jau žinote mano paprotį... Tad aš tyčiom paimu, atnešu Tolstojaus knygą ir duodu Feigelei, kad ji turėtų ko pasiskaityti. Kad būtumėt matę, su kokia grimasa mano Feigelė šveitė į šalį grafą Tolstojų! Kodėl? — Gi nei Finkelis, nei Bomšteinas, nei Gruzevičius nepripažįsta Tolstojaus.

Žinoma, tada aš jau išėjau iš kantrybės (kai reikia, aš irgi galiu būti geras diegas!) ir juos visus tris sutryniau į smulkius miltus! Aš jiems pasakiau, kad Karlas Marksas yra teorija, o teorija kinta. O grafas Tolstojus yra didelis menininkas — o menas išlieka amžinai. Oi oi! Kad jūs būtumėt matę, kaip tie vyrai sudūko! Jei būtumėte užkabinę Sadaguros rabiną, kuris laikomas šventuoju[4], tai jo šalininkai nebūtų taip karštai jūsų puolę!..

Ką gi manote,— jei nebūtų įsikišusios mano dvi našlės, būtų atsitikęs bjaurus skandalas! Paskui aš pamačiau, kad buvau kvailas, nes galų gale vis tiek a š turėjau juos atsiprašyti. Žinote kodėl? Todėl, kad Feigelė to norėjo! O jei Feigelė nori taip, tai turi būti

taip, ir jeigu ji pasakytų, pavyzdžiui, jog ji nori, kad aš perkelčiau trobą į kitą vietą, tai lyg to nebūčiau padaręs be atsikalbinėjimų?

Ne tik užbūrė mane ta mergytė, bet aiškiai pavergė, mano paties valią ji užmušė ir pavertė mane vergu, automatu... Ne tik man — mums visiems ji susuko galvas su savo sutartuvėmis. Jos išrinktasis buvo Gruzevičius, trečio kurso chemikas, berniokas — šiaip sau, tai yra neypatingas. Bet nieko — būna daug prastesnių! Jis buvo pirmiausia iš geros šeimos. Tai yra didelis dalykas. Kaip sau norite, o tai turi reikšmės. Nurimkite, aš kalbu ne apie aukštą kilmę. Aš tik sakau, kad šaknis irgi yra šio to verta; jei jūs būsite storžievių šaknies, tai galite sau būti išsimokslinęs kaip pats dievas, vis tiek paliksite storžievis. Apie kitas jo gerąsias puses aš nekalbu.

Apskritai ši kompanija, reikia tiesą sakyti, kol laikosi savo įsitikinimų, tai jie ir garbingi, ir geri, ir taurūs; bet ligi tiktai išsirita į pasaulį kas sau ir pasidaro „buvusieji" — dieve apsaugok. Tūkstantį kartų bjauresni už paprastus Adomo vaikus. Dėl to, kad paprastas Adomo vaikas jei jums apsuks galvą, tai bent slėpsis, o jei „buvusis" jus apmaus, tai teoriškai įrodys, kad apgavikas esate jūs, o ne jis...

Tiktai kam mums laiką gaišti dėl tuščių filosofijų?

Mūsų Feigelė pasidarė madam Gruzevič septyniolikos metų, ir aš jums nebluzginsiu ausų tuščiais šnekalais, kas tai buvo per vestuvės, kas iškėlė vestuves, kieno kišenę jos papurtė ir koks tai buvo didelis daiktas našlių namuose. Motina Roza sulaukė dienos lydėti į jungtuves savo širdies paguodą, senelė Pajė sulaukė džiaugsmo — išleisti už vyro anūkę. O aš, mulkis? Ko gi aš taip džiaugiausi? Jauniausiąją ištekinau?.. O linksmybė neilgai tetruko — sulig jaučio baubimu!

Trečią dieną po jungtuvių mūsų Gruzevičių pašaukė kažkur dėl gyvų niekų: buvo rastas bombų ir dinamito sandėlis, o kadangi vyras buvo chemikas, ir dar žymus chemikas, tai įtarė jį, o dar priedo rado porą jo laiškelių. Ir ką jūs manote — paėmė jį ir išvedė...

Na, tai užėjo gi man darbymetė — lakstyti, suktis, tepti, galvas kvaršinti. Ir viskas veltui. Jei įkliuvai šitaip, ir dar su tokiom bjauriom istorijom, tai jau ir sveikas dingęs! Ogi matytum, koks širdies skausmas tai jaunai atžalėlei, kuri iš viso tik, atsiprašant, septyniolikos metų! O kiek kančių motinai Rozai! O senelei Pajei! Dievo rykštė, rūstybės išsiliejimas ant namų! O priedo dar ir prekybiniai reikalai pašlijo, kišenė — tuščia, aš pradėjau kombinuoti, suktis, užstačiau savo namus, išsunkiau kasą; o kai išsibaigė pinigai, pardaviau porą

krautuvėlių iš savo turto... Aš nepasakoju jums savo žygių ir nesigiriu jais! Aš tik noriu jums apibūdinti savo našles. Kadgi jos būtų susidomėjusios nors kiek, iš ko gyvena, kuo gyvena ir kaip gyventi toliau? Nieko, tai ne jų darbas! Aš turiu rūpintis viskuo. Aš turiu apie viską galvoti. Aš turiu keturlinkas susiriesti ir padaryti!

Kas man liepia? Bene aš žinau, kas liepia? Savaime liepiasi! Norėčiau matyti jus mano vietoje, tokioje būklėje tarp žmonių, kad nežinote, kuris iš jų geresnis! Jūs negalite niekados nei ant jų pykti, nei nekantrauti, nei apmaudo giežti; ir vis dėlto kartais pasidaro kažkas, įsikrausto velnias į širdį, ir jūs pareinate namo uždūkęs, bet gana tik jums vėl pas jas nueiti, sutikti jų žvilgsnį, išgirsti jų pirmutinį žodį — praeina viskas kaip vėjas, kaip dūmas, ir jūs akies mirksniu pamirštate, kad buvote kada prieš jas nusistatęs, ir vėl įmanytumėte dėl jų skradžiai žemę lįsti. Tai tokios jos būtybės. Na, ir daryk ką darydamas!

O ką kalbėti apie Feigelę? Gi tai tikra bėda, pono dievo duota! Pakanka, kad ji pažvelgtų į jus savo gražiomis, giliomis trumparegėmis akimis — ir jums galas, ūmi mirtis! Prašom neimti už pikta, aš čia sakau ne jums, aš sakau sau pačiam dėl to, kad ji mane iš galvos išvarė, ištekėdama už to Gruzevičiaus, Miša buvo jis vardu,— pilna troba pasidarė Mišos! Niekam nebegalima valgyti, niekam nebegalima miegoti, niekam nebegalima gyventi. Kas yra? Miša! Suėmė Mišą! Pasodino Mišą! Teis Mišą! Reikia gelbėti Mišą! Pasiusk, jei nori — neprileidžia prie jo! Nei manęs, nei jos, nei kito nieko!

Aš pamačiau, kad čia kvepia virvelaičiu ir lopetaičiu, kad mažų mažiausia, jei jau laimingai išdegs, krės jam katorgos iki gyvos galvos, o kad kokioj — gali ir pakarti!.. Matau, jums negera ten sėdėti — sėskite va šičia, prie lango; galimas daiktas, aš jums ir pakyrėjau kiek — nedidelė bėda. Aš kenčiu daugiau kaip jūs, jums tai niekis; jūs išklausysite istoriją (tuoj aš ją baigsiu) ir eisite namo, o man tai amžina rakštis.

Kurgi mes sustojome? Prie kartuvių... Gal esate ne kartą skaitę laikraščiuose, kad šiandien ten ir ten pakorė du žmones, vakar ten ir ten pakorė tris žmones (karti žmones ir pjauti vištas dabar pasidarė vieno galo darbas). Ką gi jūs veikiate tuo metu? Arba sėdite ir supatės, rūkydami kvepiantį Havanos cigarą, arba geriate stiklinę geros kavos su šviežia bandute, su sviestu. O jei tenai karia žmogų, jei ten tįsčioja, spurda paskutinėse agonijos sekundėse jūsų pažįstamas, giminė, artimas, kurį neseniai matėte kupiną gyvybės, kaip kad jūs

dabar? Jei tenai tebeguli dar šiltas kūnas, iš kurio budeliai smurtu išvarė dvasią? Jei tenai kankinasi žmogus, norėdamas greičiau numirti, tiktai jam vis nesimiršta, nes budelis kilpą netikusiai užnėrė arba virvė nutrūko ir vargšas nukrito tarp gyvybės ir mirties, maldaudamas bausmės vykdytojus savo pusiau mirusiomis akimis, kad ko greičiausiai jam leistų pasinaudoti paskutine jo teise?.. Ką? Jums nepatinka, kad apie tai kalbu? Išlepintas esate? Aš taip pat išlepintas kaip ir jūs.

Ir įsivaizduokite, aš pats išlandžiojau visur, žinojau minutę, momentą, kada jis bus žudomas, ir skaičiau paskui laikraščiuose aprašymą, kaip vienas iš trijų (pakorė juos visus tris) ilgai rungėsi su mirtimi, nes buvo sunkesnis (tai buvo Bomšteinas), reikėjo jį du sykius karti... Taip rašė paskui laikraščiuose, ir mes tatai skaitėme, tai yra ne mes visi skaitėme, skaitėme tik aš ir Roza: nuo senelės ir anūkės mes laikraščius nuslėpėme — ir taip namai praturtėjo dar viena jauna našle, našle numeris trys!..

Ir gedulas apgaubė namus, tylus mirties gedulas, toks gedulas, kuriam nėra nei spalvų, nei žodžių; toks gedulas, kurio ir aprašinėti nevalia, nes aprašinėti reiškia profanuoti; toks gedulas, kurį jei koks rašytojas iš jūsų rašytojų paliestų, tai aš jam pirštus išsukiočiau... toks gedulas, apie kokį nereikia, negalima ir nevalia kalbėti...

Viskas bėra gyva tik praeityje, atsiminimuose. Trys našlės — trys gyvenimai. Ne ištisi gyvenimai, tik pusės gyvenimų, ir netgi ne pusės gyvenimų, tik gyvenimų šukės, pradžios gyvenimų. Kiekvienas iš tų trijų gyvenimų prasidėjo taip gerai, taip poetiškai, sušvito valandėlę — ir nebėr!..

Apie save aš nekalbu. Manęs nėr. Tai yra eiti aš einu tenai kiekvieną dieną, su jomis kiauras naktis prasėdžiu, kalbamės apie būtąsias laimės dienas, prisimename atsitikimų, visokių nuotykių ir istorijų apie mano draugą Pinę, apie tą gerą, dorą Šapirą, apie didvyrį Mišą Gruzevičių, apie kurį laikraščiai paskui rašė, kad savo srityje, chemijoje, jis buvęs genijus... O išeinu iš ten kiekvieną kartą su pagelta širdžia, su apmaudu ir klausiu save patį: kodėl taip kvailai prakišau savo gyvenimą? Kur prasidėjo mano pirmoji klaida ir kada bus paskutinioji? Kad aš jas myliu visas tris, ir brangios jos man visos trys, ir kiekviena iš jų trijų galėjo būti mano, ir gal dar net dabar... Ir kiekvienai iš jų trijų aš esu ir mielas, ir nereikalingas, ir būtinas, ir primestas. O jeigu aš tik neateinu vieną dieną — jau jos iš proto kraustosi, ir jei aš pusvalandį ilgiau pasėdžiu — jos mane išvaro, stačiai

duris parodo. Nieko nedaro manęs neatsiklaususios. O jei aš jas pamokau, tai dar sako, kad aš mėgstąs visur kištis,— tada aš papykstu, lekiu namo, užsirakinu su kate ir liepiu tarnaitei pasakyti, jei kas skambins, kad manęs nėra, aš išvažiavęs, ir imuosi savo dienoraščio. Aš rašau dienoraštį jau trisdešimt šešeri metai, įdomų dienoraštį; galite tuo tikėti! Sau pačiam rašau dienoraštį, ne kam kitam. Gerokai teks palaukti jūsų literatūrai, kol ji susilauks tokios knygos kaip mano dienoraštis! Jums galbūt aš jį parodysiu. Kam kitam — už jokius pinigus...

Ir ką jūs manote,— nepraeina pusės valandos, beldžiasi į mano duris.

— Kas yra?

— Našlių tarnaitė atėjo jūsų vadinti pietų. Ką jai pasakyti?

— Pasakykite, kad aš tuoj ateisiu.

Na, ką jūs dabar sakysite, ponuli mano? Kas gera girdėti su jūsų psichologija?.. Jūs jau kylate eiti? Eikite, ir aš eisiu kartu. Man reikia būti pas savo tris našles. Tik valandėlę — aš pasakysiu, kad paduotų katei ėsti, nes galiu tenai kartais užsisėdėti lig aušros. Mes lošiame „durnių", kartais preferansą. Iš pinigų lošiame. Ir kad jūs matytumėte, kaip kiekvienas nori išlošti! Ir jei kas sutrinka, paeina ne iš kortos, sulošia prastai, tai jam neatleidžia, nei jos man, nei aš joms. Man jei kas prastai paeina kortomis, tai aš tokį įmanyčiau sudraskyti!

Ką gi reiškia ta jūsų šypsena? Tikėkite manimi, žinau, ką jūs dabar galvojate. Aš jus kiaurai matau, o man nusispjaut į tai. Juk jūs veikiausiai galvojate apie mane: „Senbernis, gižeklis..."

Iki čia apie visas tris našles.

MENACHEM-
MENDELIS

(Ištraukos)

Ale verk fun Šolom-Aleichem. X band
MENACHEM-MENDEL
Vilnius—Varšuva, B. Kleckino leid., 1925

MILIJONAI

(*PIRKLIAI, MAKLERIAI, SPEKULIANTAI*)

I

MENACHEM-MENDELIS IŠ JEHUPECO[1] SAVO ŽMONAI ŠEINEI-ŠEINDELEI KASRILOVKOJE[2]

Mano brangiai, dievotai ir išmintingai žmonai Šeinei-Šeindelei, kad ji sveika būtų su visais namiškiais.

P i r m i a u s i a duodu tau žinoti, kad aš, ačiū dievui, esu sveikas ir laimingas. Tegu dievas mums padės, kad visados vienas apie kitą girdėtume tiktai geras ir linksmas žinias. Amen.

T o l i a u pranešu tau, kad aš jau nebe spekuliantas. Nusispjoviau ant spekuliacijų, tegu nė vienas žydas jų nepažįsta! Nukamavo jos mane kaip karštligė, pražildė mane ir pasendino! Nė kaip apsakyti, ką mes čia pergyvenome! Iš Jehupeco griuvėsiai beliko, biržoje dangus su žeme susimaišė, visose kertėse siaubas kaip po karo, dar pikčiau nekaip Odesoje, kad daugiau to nebeatsitiktų! Visi atsidūrė griuvėsiuose, visi apimti panikos. Visi žmonės ėmė smarkiai bankrutuoti, o su visais — ir aš kartu. Kiekvieną dieną išgirsti vis naujų ir naujų neišsimokančių skolininkų. Skelbtis neišsimokančiais skolininkais — stačiai mada pasidarė! Ko tu benori — didieji bankininkai, liūtai — ir tie pradėjo lėkti pasiplastendami. Kelią išvedė tas bankininkas, per kurį mes „popierėliais" reikalus tvarkydavome su Peterburgu ir Varšuva. Vieną gražų rytą užeinu į kontorą, pas jį buvo įstrigę mano keletas „malcovinių" ir „putivilovinių" akcijų, už kurias j a m užėjo iš m a n ę s šioks toks skirtumas. Imu klausinėti, kur, kažin, pats ponas? Sako man: aname pasaulyje jis — jau seniai Amerikoje! Žodžiu, sujudimas baisiausias pasidarė! Puolė prie geležinės spintos, o joje rado rašalo buteliuką ir nusitrynusį auksiną, dar, be to, kiaurą. Kitas geležinėje spintoje paliko glėbį senų žydiškų kalendorių ir išmovė į Palestiną. Trečias, tikrai didelis bankininkas, nebankrutavo, bet jam keli milijonai išgaravo per vieną savaitę, ir iš jo paliko tik vardas. Tik Brodskiai[3] kažkokiu stebuklu išsisuko laimingai. Persitikrinau kartą ir žinosiu, kol gyvas būsiu — jei tau nėra lemta, tai nė kokios gudrybės

nepadės! Dar laimė tiktai, kad laiku apsižiūrėjau ir puoliau prie kito darbo, ne bet kokio darbo: aš dabar pasidariau makleris, paprastas makleris, čia pat, Jehupece, biržoje.

Jehupece maklerių, kad neprasitarus blogo žodžio — kaip žvaigždžių danguje, tai kuo aš blogesnis už juos? Rodos, turiu ir aš rankas, kojas, nosį ir akis, taip pat kaip visi žydai, o tokių ponų kaip aš čia tiršta, ir vis dėlto jiems nė už ką — ima sau lazdelę į ranką ir eina makleriauti. Baisus daiktas, ko jau čia reikia, kad makleris būtum? Gi mokėk tik meluoti, o jei dar kiek įžūlumo turi, tai visai puikiai gali būti makleris; ir dar kurgi — kuo didesnis melagis, kuo didesnis akiplėša, tuo didesnis makleris! Žinai, tikėk manimi: yra čia, Jehupece, tokių maklerių, kuriems pas jus, Kasrilovkoje, pritiktų būti liokajais arba vežikais — jie vos pasirašyti moka, ir vis dėlto, matai, kaip sako tavo mama: „Jei dievas nori, tai ir iš pagalio iššišauna..." Reikia tik užsivilkti baltus marškinius, užsidėti gražią skrybėlę, visur landyti, šniukštinėti, gaudyti, kas ką pasakė, čia pabėk, čia pašok — ir „prašom kartažą!" „Kartažas" — maklerio uždarbis, pinigai už tarpininkavimą. Oi, kokia lengva duona tas „kartažas"! Nei galvos sukti, nei nugaros linkčioti! Šit aš pats tik vakar sučiupau penkdešimkę „kartažo" — tegu man bus prasti popieriai, jei aš žinau už ką! Aš padariau dešimtį tūkstančių pūdų cukraus lengvai, dar lengviau negu papirosą surūkyti. Tai yra padarė kiti, aš tik į tarpą įsikišau.

Žodžiu, aš, dievui padedant, sučiupau penkdešimkę. Jei dievas padės ir šitaip eis bent pusę metų, tai aš vėl atsistosiu ant kojų ir būsiu kuo buvęs, nes čia, Jehupece, pinigai — tai visų didžiausias daiktas! Pats žmogus — šnipštas, kokia tavo kilmė — net ir nerūpi niekam. Būk tu sau kas nori, kad tik pinigų turi!

Kadangi turiu daug darbo ir neturiu laiko, tai rašau trumpai. Jei dievas sveiką laikys, kitame laiške aprašysiu tau viską smulkiai. O tuo tarpu tegu dievas tau duoda sveikatos ir gero pasisekimo. Labų dienų vaikams, kad jie sveiki būtų, ir uošviui, ir uošvienei, ir kiekvienam skyrium, iš pat širdies.

Tavo vyras M e n a c h e m - M e n d e l i s.

P a m i r š a u, k a s s v a r b i a u s i a. Prašom parašyti man, kas pas jus girdėti, ar lyja lietūs, ir kaip auga burokai, ir ar daug vabalų? Man labai reikia tą žinoti, ir kuo greičiausiai!

Tas pats.

II

ŠEINĖ-ŠEINDELĖ IŠ KASRILOVKOS SAVO VYRUI MENACHEM-MENDELIUI JEHUPECE

Mano brangiam, kilmingam, išmintingam ir mokytam vyrui[4] Menachem-Mendeliui, tegu žiba jo žiburys.

Pirmiausia duodu tau žinoti, kad mes visi, dėkui dievui, esame visiškai sveiki. Duok dieve iš tavęs tą patį girdėti ateinančiuose laikuose.

Toliau rašau tau, mano saldusis gyvenime,— pragaištis ir cholera mano priešų galvai! Tu galvažudy, tu Titai[5], tu žmogžudy! Tu gi žinai, kad tavo pati gulėjo leisgyvė po reperacijos*, kurią tas gerasai daktaras man padarė,— kad tavo Jehupeco ponioms toks gyvenimas tektų,— jog vos tiktai kojas bepavelku, o čia su tavo vaikais tiktai sukis — dantukai, kakliukai, pilviukai, difteritas, kad taip nelaimės ir bėdos kristų ant mano priešų galvos! Kaip tai galima šitiek laiko tylėti ir neparašyti nė kokio laiškelio! Viena iš dveja: arba tu numirei — parašyk, o jei tebegyveni, tai juo labiau reikia parašyti! Tiktai kas naudos kalbėti tokiam avinui, kaip mano mama sako, kad ji daug metų sveika gyventų: „Veikiau girtas išblaivės, nekaip kvailys išgudrės..." Vargas tau, Šeine-Šeindele, Lejos Dvosės vyro Borucho Heršo dukterie, tau teko laimė turėti vyrą maklerį! Tik jis įmanytų būti viskas: makleris, riestainių pardavėjas, šunų korikas — kad tik jam būti Jehupece, kad jis kiaurai žemės prasmegtų!

Dabar tu man rašai, kad čiupai penkdešimkę iš savo dabartinių šaunių uždarbių ir kad ketini čiupti po penkdešimkę kiekvieną dieną. Ne kasdien tokia šventė! Tu manai, kad čia tau anas Odesos „Londonas" su „popierėliais", su kombinacijomis ir su visomis tavo gėrybėmis, kurios man ir dabar galugerkly tebestrygso? Avine tu, avine, tau pirmiau penkiasdešimt kartų akys iš kaktos iššoks, nekaip tu pamatysi antrą penkdešimkę! Ir, be to, man kažko nesinori tikėti Jehupeco uždarbiais, kurie prasideda visada laimingai, o baigiasi niekais. O kur tu man rašai, jog esi laimingas, kad neišėjai iš proto, tai pasakysiu tau, kad iš tavo kalbų aš to nematau; šneki tu kažkaip be druskos. Tu klausi apie burokus, ar lyja pas mus lietūs — tai ko gi tu nori, bene kad vasarą sniegas snigtų? Ir kas tau darbo, vyrui, su burokais? Ir iš

* Operacijos (*dark.*).

kur tu ištrauksi šiame laike burokų? Pas mus verda barščius su raugu arba su rūgštynėmis; burokų pradeda rastis vos apie Palapinių šventes! Dar tu ten klausiesi apie vabalus? Kas per vabalai čia tau parūpo? To betrūko — vabalų! Maža, matai, blakių — dar vabalų reikia! Na, tu pats pasakyk: Jehupece sėdi, cukrų darai, penkdešimkes gaudai — kam dar tau tų burokų, lietaus ir vabalų! Ką tu apie juos išmanai? Tiktai mama, kad ji sveika ilgai gyventų, sako labai teisingai: „Kvailys daužo svetimus langus, ne savo..." Klausyk manęs, Mendeli, mesk tu tas visas kvailystes ir, jei dar turi kiek iš tos penkdešimkės, važiuok namo, o jei nebeturi, aš tau nusiųsiu kelionei. Atsimink, kad tu turi pačią, dieve duok ligi šimto dvidešimties metų[6], ir vaikus, kurie tavęs laukia kiekvieną dieną, ir tegu žmonės nustos mane pirštais badyti, ir kad man nebereikėtų akių kaitinti, kaip tau linki daug gero ir laimės

tavo tikrai ištikima žmona Šeinė-Šeindelė.

Beje, ko tu neklausi, kas girdėti namie? Turbūt tau mažai galvoj, kad mano mama išardė mano sesutės vestuves? Manai, dėl pinigų? Pinigai sau, o čia vėl sau. Išėjo iš to, kad jaunikio tėvas buvo atvažiavęs šeštadienį į svečius ir susivaidijo su mama. Ji jam užminė, kad jis kilęs iš mėsininkų, bloškė kandų prilyginimą, kad iš jaučio nesą ko daugiau norėti, kaip jautienos, dar panašių dygių žodelių; tai jis išvažiavo namo, kad jį votys, ir grąžino sutartuvių raštą, o Nechamė Braindelė trečią kartą „iš nuotakų atkrito į mergas".

III

MENACHEM-MENDELIS IŠ JEHUPECO SAVO ŽMONAI ŠEINEI-ŠEINDELEI KASRILOVKOJE

Mano brangiai, dievotai ir išmintingai žmonai Šeinei-Šeindelei, kad ji sveika būtų su visais namiškiais.

Pirmiausia duodu tau žinoti, kad aš, ačiū dievui, esu sveikas ir laimingas. Tegu dievas mums padės, kad visados vienas apie kitą girdėtume tiktai geras ir linksmas žinias. Amen.

Toliau pranešu tau, kad tu nesugromuliavai dorai, ką aš tau rašiau. Nesisielok, kad aš iš spekulianto pasidariau makleris,— viskas į gera. Aš negi vienas Jehupece. Yra čia pas mus maklerių, kad neišsi-

tarus blogo žodžio, labai daug — cukraus maklerių, akcijų maklerių, javų maklerių, pinigų maklerių, namų, dvarų, miškų, mašinų, laivų, rąstų, fabrikų, gamyklų, geležinkelių, ir ką tik burna gali išsakyti, ko tik širdis gali įsigeisti — visų tų dalykų maklerių yra... Čia nieko nei perka, nei parduoda be maklerio. Ir kiekvienas makleris eina pas kitą maklerį, nes t a s makleris turi pirkėją, o a n a s makleris turi pardavėją, tai suveda į daiktą — ir pora; dabar dažnai taip būna, kad prie vieno maklerio prisikabina dar po du tris maklerius, ir visi dalijasi „kartažu", o jei gražiuoju pasidalyti negali, tada arba kviečiasi trečiųjų teismą, arba daro taip pat kaip Odesoje, būtent, „kompezuojasi" antausiais... Dabar jau supranti maklerystę? Bet patys didieji makleriai yra cukraus makleriai, nes visas cukrus eina per jų rankas, jie ima baisiausius pinigus, važinėja savo karietomis, vasaroja Boiberike[7], lošia kortomis ir turi „išlaikytines bei šanšenetes*"... Žodžiu, aš persitikrinau, kad maklerystė — pats geriausias verslas, nes kuo makleris rizikuoja? Viena iš dveja: arba aš pataikiau, tai mano klientas uždirbs pinigo, arba ne — tai abu eisim šunų lodyti!

Tiesa, tavo teisybė — ne kasdien penkdešimkės gaudomos. Po to pirmo sandėrio aš ligi šiol ničnieko nepadariau, o penkdešimkė išslydo akies mirksniu, dėl to, kad skolų turėjau daugiau nei plaukų, paskui dar vieną kitą rublelį paskolinau tai tam, tai šiam, ir dabar jau vėl sėdžiu be skatiko. Tiktai kas? Turiu vilties greitai apversti, dievui padedant, vieną reikaliuką ir tada pasiųsiu tau keletą rubliukų perlaida. O kur aš tave klausiu apie lietų, tai labai paprastas dalykas: dėl to, kad cukrų, supranti, daro iš burokų, o burokams reikia lietaus, kitaip jie neauga. Tai dėl to aš ir pasiklausiau, ar pas jus lyja. Bet verčiau duok dieve, kad lietaus nebūtų, ir vabalai tegu ėda burokus, kiek tiktai jiems lenda, nes kai nebus burokų, tai nebus gi ir cukraus, o kai nebus cukraus, tai cukrus bus kaip auksas brangumo, tada spekuliantai varys savo darbą, makleriai pelnys gražaus pinigo, o su jais — ir aš kartu.

O kadangi turiu labai daug darbo ir neturiu laiko, tai rašau tau trumpai. O kol kas tegu dievas duos sveikatos ir gero pasisekimo. Labų dienų vaikučiams ir kiekvienam skyrium, iš pat širdies.

Tavo vyras M e n a c h e m - M e n d e l i s.

P a m i r š a u, k a s s v a r b i a u s i a. Kaip tu rašai apie savo sesutę, tai, jeigu dar ji nėra nė su kuo sutarusi, turiu aš jai jaunikį, puikų vyrą, iš čionykščių; kavalierius, kad ir nebe pirmos jaunystės,

* Šanšonetes (*dark. pranc.*).

gali net sakyti — gerai sumitęs, jau su žilsva barzdele. Turtuolis jis nėra. Tik amatą tai gerą turi, būtent: jis yra makleris ir trainiojasi aplink cukrų. Jaunikiu jai kaip tik tinka, nes yra labai tylaus būdo. Jei tau pasirodys po dantim, mušk man telegramą arba parašyk atviruką, aš padarysiu, kad mes susitiktume.

Tas pats.

IV

ŠEINĖ-ŠEINDELĖ IŠ KASRILOVKOS SAVO VYRUI MENACHEM-MENDELIUI JEHUPECE

Mano brangiam, kilmingam, išmintingam ir mokytam vyrui Menachem-Mendeliui, tegu žiba jo žiburys.

P i r m i a u s i a duodu tau žinoti, kad mes visi, dėkui dievui, esame visiškai sveiki. Duok dieve iš tavęs tą patį girdėti ateinančiuose laikuose.

T o l i a u rašau tau, kad viskas, ką tik aš pikta sapnavau aną naktį, ir šią naktį, ir per visus metus — tegu griūva mano priešams ant galvos! Rado kuo pasidžiaugti: jei nebus lietaus — nebus burokų, nebus burokų — nebus cukraus, nebus cukraus — jis pinigą pelnys! Visai kaip toje pasakoje apie čigoną su meška! O kas bus, Mendeli, jei aš tau pasakysiu naujieną, kad pas mus lietus pila kasdien kaip iš milžtuvės, ir burokai kad auga, tai net šniokščia, ir nė kokių vabalų pas mus nėra, neskaitant blakių ir tarakonų,— ar tau lengviau bus nuo to? Tegu man taip dievas padeda, kaip aš žinojau iš anksto, kad iš tos penkdešimkės tu beturi šnipšt. Aš žinojau iš anksto, kad tu greičiau tuos kelis rublelius išblaškysi paskoloms, nekaip tau ateis į galvą, kad tu turi pačią, dieve duok lig šimto dvidešimt metų. Skolinti pinigus? Ligas savo ir rūpesčius aš jiems būčiau davusi, nes kai tau reikės pas juos eiti pasiskolinti, tai pamatysi, kad nė vieno namie nebus, kaip ta mama sako: „Broliukas caca, kol ne prie kišenės..." Tiktai kas kaltas, jei ne aš pati? Kur tu matęs taip vyrą išpaikinti! Nuo geros duonos nebeįmano kaip iš kailio besinerti! Jis ten sau sukinėjasi po Jehupecą kaip grafas, bestinga jam lietaus su vabalais, o aš čia tūnau kaip šuva pakastas, kamuojuosi, šviesios dienos nematydama! Šit eina vaikas, Moišė Heršelis, kad jis sudegtų kur tuoj, pargriūva ir persiskelia lūpą; turėjau žiedą su akutėmis — pavogė tarnaitė,— jau kad eina, neduok

tu dieve, tai eina — iš visų pusių, kaip mama sako: „Laimė ateina — išpilkit pamazginį..." Na, ar ne mano buvo teisybė, kai sakiau, kad ne kiekvieną pirmadienį velykos ir kad penkdešimkės nesimėto ant kelio? O dėl gražaus jaunikio, kur tu siūlai mano Nechamei Braindelei, tai tegu sau jis tupi kur tupėjęs, tas senas bernas žilabarzdis; niekada nesulauks tas Jehupecas, kad mums jo jaunikiai būtų reikalingi! Jai perša žinai ką? — gi pirmutinį jos jaunikį, jis su pirmąja žmona persiskyrė ir dabar vėl peršasi mano sesutei. Ji, matyt, labai jam įkrito į širdį, šarlatanui! O žinai, kaip ta mama sako, kad ji sveika gyventų: „Geriau savas vagis negu svetimas rabinas..." Ir kai tik sutars, tuojau mes juos ir sutuoksime, ir žiūrėsiu, nejau tu neparvažiuosi į Nechamės Braindelės vestuves, kaip tau linki daug gero ir laimės

tavo tikrai ištikima žmona Šeinė-Šeindelė.

Mūsų Kopelis vėl vienąkart subankrutavo, apmovė skolininkus bent trimis šimtais rublių, ir jau vėl gerbiamas žmogus mieste. O Bereliui, dėdės Menašės sūnui, vėl atsitiko nelaimė — sudegė už šimtą rublių, o draudimo gauna pustrečio šimto rublių. Tik man rodosi, kad tas bus buvęs paskutinis gaisras mūsų mieste, nes, sako, „Inkaro" bendrovė nustojusi drausti žydų namus ir žydų krautuves Kasrilovkoje. O Miriama Beilė susigalvojo — kam jai perukas?[8] Toliau ji vaikščiosianti su savais plaukais, ir galas! Mėgdžioja, matai, mūsų turtuolių marčias, kad jas šašai, kurios su kavalieriais skelia kortom. Tik aš nemėgstu kitų apkalbėti, kaip sako mama: „Galvok apie save, tai pamirši kitus". Ir parašyk man, dėl dievo meilės, kas tai yra „išlaikytinės" ir „šanšenetės"? Kas tai per daiktas ir kam jos reikalingos?

V

MENACHEM-MENDELIS IŠ JEHUPECO SAVO ŽMONAI ŠEINEI-ŠEINDELEI KASRILOVKOJE

Mano brangiai, dievotai ir išmintingai žmonai Šeinei-Šeindelei, kad ji sveika būtų su visais namiškiais.

Pirmiausia duodu tau žinoti, kad aš, ačiū dievui, esu sveikas ir laimingas. Tegu dievas mums padės, kad visados vienas apie kitą girdėtume tiktai geras ir linksmas žinias. Amen.

T o l i a u rašau tau, kad tavo teisybė. Cukraus verslas man ne verslas: pirmiausia, didieji cukraus makleriai neduoda gyvenimo; vos tik spėjai sukrutėti — jau užgriuvo pats didžiausias cukraus makleris ir ištraukė iš panosės, nors jis ir turtuolis, ir eik, skųsk jį viešpačiui dievui! Tu, žinoma, klausi: kaip tai taip? o kur teisybė? — Taigi, kad žinotum, Jehupece niekas tokių klausimų neklausia; teisybė čia ne pinigas; nei „draugystės“, nei „pasigailėjimo“ čia nėra. Tai vienas dalykas. Antra, pasakyk, meldžiama, kas tai per darbas su tuo cukraus verslu — tik ir žiūrėk į dangų dieną naktį, tik ir maldauk dievą vieną dieną — kad lytų, kitą dieną — kad nelytų! Žodžiu, pamačiau, kad tas darbas ne man; reikia kiaulės akis turėti, dorovės įstatymus minti į dumblynę, įkalbėti spekuliantui, kad jis nė velnio neišmano, tol brizinti, kol jam ima bloga darytis, kol jį šaltas prakaitas išmuša... Bet dievas mato tiesą — aš negaliu šitaip; man patinka pelnytis rublį doru būdu. Aš dabar, dievui padedant, turiu verslą — tai bent žinau, kad turiu verslą; būtent: aš vaikštau apie pinigus, imu paskolas, diskontuoju, tai yra iš kitų skolinuosi ir pats kitiems skolinu pinigus pagal vekselius, tai yra aš diskontuoju kitų žmonių vekselius žmoniškais procentais, kaip anas sakė, tegu mažiau uždirbsi, bet ramiai miegosi. Čia toks darbas, kad tave gerbia iš visų pusių, nes kas nori gauti pinigų, tas darosi minkštas kaip tešla, įmanytų žemėn lįsti, o makleriui žada aukso kalnus... Šit, pasuko man dievas čia tokį manufaktūristą iš Berdičevo, susipažinau su juo užeigos namuose, kur pats gyvenu,— puikus jaunikaitis su auksiniu charakteriu. Jis man žada taip: jei aš jam įtaisysiąs paskolos kokią dešimtį penkiolika tūkstančių rubliukų, tai jis man taip gražiai atsilyginsiąs, jog man nebereiksią nė makleriu būti... Pinigų, tiesa, ligi šiol aš jam negavau, bet turiu vilties, kad, jei dievui tiks, tikrai gausiu... Visi makleriai, kur sukiojasi apie pinigus, gyvena puikiai, važinėja savais arkliais. Savi arkliai su karieta, kad tu žinotum, yra pinigo pelnymo priemonė, nes čia, Jehupece, arkliams su karieta teikiama daugiau pagarbos nei žmonėms...

Bet kadangi turiu labai daug darbo ir neturiu laiko, tai rašau tau trumpai. Jei dievas duos, kitame laiške parašysiu apie viską smulkiau. Tuo tarpu tegu dievas duoda sveikatos ir gero pasisekimo. Labų dienų vaikams, ir uošviui, ir uošvienei, ir kiekvienam skyrium, iš pat širdies.

Tavo vyras M e n a c h e m - M e n d e l i s.

P a m i r š a u, k a s s v a r b i a u s i a. Ką tu rašai apie Kopelio bankrotą, tai, palyginus su čionykščiais bankrotais, yra tiktai žaisliu-

kas! Pirklio, kuris dar nėra tris kartus bankrutavęs, čia nė pirkliu nelaiko. Kitados buvo tokia mada, kad bankrotininkas turėdavo trauktis kuo toliau; dabar jau nebėra mados bėgti. Čia ir nesako „bankrutavo“; čia sako „jis nustojo mokėti“. Tatai reiškia, kad jis nenori mokėti,— ir papūsk tu jam į plikę! O kur tu dar klausei, ką reiškia „išlaikytinės ir šanšenetės“, tai mūsų senųjų raštų kalba jos vadinasi „sugulovės“, o šnekamąja kalba bus „paleistuvės“. Bet tu gali tikėti mano žodžiu — jos man ne galvoj...

Tas pats.

VI

ŠEINĖ-ŠEINDELĖ IŠ KASRILOVKOS SAVO VYRUI MENACHEM-MENDELIUI JEHUPECE

Mano brangiam, kilmingam, išmintingam ir mokytam vyrui Menachem-Mendeliui, tegu žiba jo žiburys.

Pirmiausia duodu tau žinoti, kad mes visi, dėkui dievui, esame visiškai sveiki. Duok dieve ir iš tavęs tą patį girdėti ateinančiuose laikuose.

Toliau rašau tau, kad nuo tavo meilių žodelių jau man tinsta širdis, kad sutintų mano priešai kaip kalnai. Ką tik, rodos, buvai cukradirbys, staiga — pinigų skolintojas! Iš kur tu ištraukei pinigų? Ir jei jau sykį dievas tau padėjo nutverti kelis rublelius, tai ar tuoj reikia juos ir skubėti išsvaistyti. Tu gi man pats neseniai rašei, kad kai tik nutversi kiek pinigų, tuoj griebsi ir siųsi man perlaidą. Kur tavo žadalai? Bet mamos teisybė, kad ji sveika būtų: „Dukrele, iš ten tu pinigų nelauk, nes iš kapų namo dar nė vieno neparnešė, o juo labiau iš to gražaus, doro miesto Jehupeco, kad jis kur sudegtų! Aš tau,— sako,— seniai kalbėjau, kaip žmonės šneka: apsaugok dieve nuo Berdičevo turtuolių, Umanės šventuolių, Konstantinovo tarnų, Mogiliovo laisvamanių, Kameneco geradarių, Jehupeco padaužų...“ Gal, sakysi, neteisybė? Tiktai kas jam galvoj pati, kas jam galvoj vaikai? Dieną naktį — vis kokia bėda! Ar maža siaubo turėjom pernai, kad nepaminėjus prastu laiku, su ta kapeika, kur manėme, kad Moišė Heršelis prarijo, o šit praeitą savaitę jis (velniukas tikras, ne vaikas!) vos ėmęs neišdrožė į aną pasaulį. Buvo sveikas kaip ridikas. Tik žiūriu — mano vaikas nebe kaip vaikas: galvelę šonu kreipia ir klykia nesavu balsu. „Kas

tau yra, sūneli, aukseli mano, sakyk, ką tau skauda?“ Rodo rankele į kairę ausį ir rėkia. Aš jį spaudau, bučiuoju, gnybiu jam, apsikabinu, o jis — to rėkimo. Tik į trečią dieną parvedžiau gydytoją. Klausia jis mane, gudruolis tas, ar aš žiūrėjau vaikui į ausį. Sakau jam: ne tik žiūrėjau, ir su virbalu išbadžiau visą — ir nieko nematyti! Tik jis vėl klausia: ko mes valgėme šį šeštadienį? Sakau: ko gi žydai valgo šeštadienį — ridiko, svogūnų, šaltienos, kugelio — ko jums dar? Jis klausia mane, ar mes nevirėme pupelių, žirnių ar dar kokių vaisių. Sakau: o kas iš to? kad mes valgėm žirnių, tai vaikui reikia galvelę perkreipus laikyti ir spiegti? O jis sako, kad vaikas, kai žirnių troboj buvo, tikriausiai žaidė su žaliais žirniais ir bežaisdamas įsigrūdo juokais žirnį į ausį, o tas ėmė brinkti ir dygti... Žodžiu, atsinešė visą mašiną, iškankino vargšą vaiką pusę valandos ir išlupo iš ausies visą saują žirnių! Tai še tau, ko dar trūko! Visas pasaulis žirnius ėda ligi sprogdamas — ir nieko, o pas mane būtinai turi būti stebuklas, kaip ta mama sako, kad ji sveika būtų: „Nevykėlis padrimba lygioje pievoje ir nusibalnoja nosį...“ Tai žinai ką, mielas vyreli, kam tau tų paskolų, to trainiojimosi su Berdičevo sukčiais, bankrotininkais — imk tu geriau tuos kelis rublius, kur dar turi, ir važiuok pas mus, namo, rasi tu ir čia ką veikti, kaip sako mama: „Už pinigus gausi viską, išskyrus karštligę...“, kaip tau linki daug gero ir laimės

tavo tikrai ištikima žmona Šeinė-Šeindelė.

Žinai, ko aš tavęs prašysiu, Mendeli? Nerašinėk tu man apie savo tuos Jehupeco šarlatanus ir jų paleistuves — nenoriu girdėti nė jų šlykštaus vardo. Tegu sau jos tenai ugnyje sudega! Paklausyk geriau, koksai pas mus pokštas atsitiko: Moišės Mendelio sūnaus Levio sūnelis, „Borišas“, kaip jie vadina, pagal senelį Berišelį, nutrūktgalvis, kokių reta, aną savaitę užeina su dviem sinagogos tarnais į Moišės Mordchės žmonos Libės krautuvę ir pasišaukia Libės dukterį Feigelę (ji save „Fanička“ praminė!): „Fanička, širdele, parodyk pirštą!“ Fanička ima ir parodo pirštą. Jis užmauna paėmęs žiedą ir sako tiems sinagogos tarnams: „Būsite liudininkais, kad aš su ja susižiedavau pagal Mozės ir Izraelio įstatymus!“ Kas per subruzdimas, raudos, klyksmas! Libė pargriuvo nualpusi, visas miestelis sulėkė pasižiūrėti tų stebuklų. Įsikišo žmonės, nulėkė pas rabiną. Rabinas sako, kad jis turi duoti jai skyrybų sutikimą! Bet Fanička sako, kad ji nė kokių skyrybų nenori, kad myli jį jau seniai. Sąmokslas jų, matai, būtas sudarytas, susitarta seniai. Na, ką tu pasakysi? Tegu visos mano bėdos eis ant jų galvos.

VII

MENACHEM-MENDELIS IŠ JEHUPECO SAVO ŽMONAI ŠEINEI-ŠEINDELEI KASRILOVKOJE

Mano brangiai, dievotai ir išmintingai žmonai Šeinei-Šeindelei, kad ji sveika būtų su visais namiškiais.

Pirmiausia duodu tau žinoti, kad aš, ačiū dievui, esu sveikas ir laimingas. Tegu dievas mums padės, kad visados vienas apie kitą girdėtume tiktai geras ir linksmas žinias. Amen.

Toliau pranešu tau, kad pinigų verslas — ubago darbas. Skolinti pinigus — ką gi, būtų nieko sau daiktas, tiktai kada? — kai dievas duoda savų pinigų, ne svetimų; bėgi, bėgi — ir viskas vėjais! Rūgštu tam, kas turi ieškoti čionykščių skolintojų malonės, visų tų Berdičevo, Vinicos ir Špolos palūkininkų, kurie auga be lietaus, kaip dilgynės... Net ir patys didieji, tariamieji bankininkai — jau ką kreiptis į juos, tai geriau sėdėti namie ir karpyti „kumponus“*... Žodžiu, aš spjoviau į pinigų verslą ir ėmiausi namų. Kodėl namų? Todėl, kad čionai, Jehupece, atsirado nauja spekuliacija — namais. Tu gal manai, kad Jehupece perka namus taip kaip pas jus, Kasrilovkoje? Apsirinki. Čia, Jehupece, kai perka namus, tai juos tuojau neša į banką ir gauna pinigų; paskui juos įkeičia ir gauna dar kartą pinigų; paskui išnuomoja butus ir vėl pinigus ima. Žodžiu, nuperki namus be skatiko ir laimingą valandą pasidarai namų savininkas. Tu, žinoma, paklausi: jei taip, tai kiekvienas juk gali namus turėti? Atsakymas: iš kur paimti rankpinigių?.. Tikriausiai, jei tik dievas man padės išvaryti ligi galo porą sandėrių, kur dabar užėmiau (numatau apžinoti porą namukų), tai pirksiu sau namelį (tavo vardu) už kokį dvidešimt tūkstančių ir neįdėsiu nė trijų kiaurų skatikų, todėl, kad va, štai tau sąskaita: penkiolika tūkstančių man duos bankas, šešis tūkstančius paimsiu iš antro įkeitimo — tai ar man nepaliks tūkstantukas rublių kišenėje? Tada ir išlaidoms jau dalis yra! O kur dar butų nuoma ir kitos pajamos? O iš kur, tu manai, išauga turtuoliai Jehupece?

Kadangi turiu daug darbo ir neturiu laiko, tai rašau trumpai. Kad dievas sveiką laikys, kitame laiške aprašysiu tau viską smulkiai. O tuo

---

* Kuponus (*dark.*).

tarpu tegu dievas tau duoda sveikatos ir gero pasisekimo. Labų dienų vaikučiams ir kiekvienam skyrium, iš pat širdies.

Tavo vyras Menachem-Mendelis.

Pamiršau, kas svarbiausia. Ką tu man parašei, kaip Moišės Mendelio sūnaus Levio sūnelis susižiedavo su Libės dukteria, tas čia man menkas stebuklas. Čionai, Jehupece, visos sutartuvės randasi tik iš meilės; jaunikis ir jaunoji turi būti pirma mylėjęsi, kitaip — vestuvės ne vestuvės. Čia dažnai atsitinka, kad vyras pameta pačią ir įsimyli kito pačią, arba pati pameta savo vyrą ir įsimyli kitos vyrą, o to kito vyro pati įsimyli kitos pačios vyro pačią, tai yra — kitos pačios vyrą,— mainosi kaip prekėmis, mano — tavo, tavo — mano... Čia ne Kasrilovka, čia Jehupecas...

Tas pats.

VIII

ŠEINĖ-ŠEINDELĖ IŠ KASRILOVKOS SAVO VYRUI MENACHEM-MENDELIUI JEHUPECE

Mano brangiam, kilmingam, išmintingam ir mokytam vyrui Menachem-Mendeliui, tegu žiba jo žiburys.

Pirmiausia duodu tau žinoti, kad mes visi, dėkui dievui, esame visiškai sveiki. Duok dieve ir iš tavęs tą patį girdėti ateinančiuose laikuose.

Toliau rašau tau — kur tai girdėta pasaulyje, kad jaunas vyras imtų ir pamestų pačią ir vaikus, uošvį ir uošvienę, išsitrenktų į svetimą miestą ir tenai graibstytųsi tolydžio kito verslo: čia jis cukraus dirbėjas, čia jis pinigų skolintojas, čia jis darosi jau net namų savininkas Jehupece be skatiko pinigų? Labai verta, iš tiesų! Jau ką turėti namus ir būti už juos skolingam daugiau, negu jie verti, tai geriau tegu jie pirma sudegtų ir sugriūtų drauge su visais kitais Jehupeco namais. Laimė, pamanykite, mane patiks, kad jis, išvaręs sandėrius, užsidirbęs pinigų, nupirks man namuką mano vardu. Kas man iš to namuko? Tu siųsk man geriau pinigus, aš jau rasiu, ką pirkti, kaip sako mama, kad ji sveika būtų: „Duok man duonos, peilį aš pati pasiieškosiu..." Man tikras negandas, bloga akis mane nužiūrėjo, ir gana! Aš, rodos, kiek žinau, esu tokia pat žydė kaip Bliumė Zlatė, tokia pat kaip ji gražumo,

o jau tikriausiai tokia pat gudrumo — kodėl gi, varge, kodėl gi taip išeina, kad mano tokia prasta juoda laimė, o Bliumė Zlatė kas dieną darosi skersai platesnė, kad ji kur sudžiūtų ir nusibaigtų, dieve mielas! Tiktai kita vertus, po teisybei, kuo gi man kliūva Bliumė Zlatė? Po mano žemę ji gi nevaikščioja. Tegu ji sau būna sveika ir drūta ir amžių tegu nugyvena su savo Nechemiju, o man tegu dievas padeda mano būklėje. Kaip mama sako: „Geriau sau palinkėti negu kitą pakeikti..." Bet vis dėlto skaudu yra matyti, kaip žmonės gyvena, kaip taisosi puošiasi, o man sėdėk gyvnašlei ir lauk, galgi mano duonpelnys laimę sutiks: popas pames, jis ras ir pastatys man namą Jehupece! Kad jis nesulauktų, tas Jehupecas, kad aš dėl tavo tų malonių žmonių, kur pačiomis mainosi, aukočiau viską ir važiuočiau pas tave, nusimesčiau peruką ir virsčiau pas tave kekše — tegu jie taip galvas nusisukinėja, duok dieve brangus, lygioje vietoje, kaip tau linki daug laimės ir visokio gero

tavo tikrai ištikima žmona Šeinė-Šeindelė.

„Niekis gražumas,— mama sako,— niekis gudrumas, kad tik laimės turėtum". Imkim, pavyzdžiui, mano Nechamę Braindelę ir imkim tetos Dvoirės Rachilę. Ta graži kaip vasaros saulė, ana rūgšti kaip actas. O Nechamė Braindelė sėdi vargšė ir mergauja, o Rachilė išteka ir gauna jaunikį, kažkokį išsikėtėlį iš Jampolio, ir dar labai gerą, padorų, tylų, kitaip sakant, apyžioplį, tik labai įžymios kilmės. Sako, jis turįs seserį perkrikštę. Teisybė, jis kiek nesveikas, bet užtat kariuomenės nereiks bijoti. Miela pažiūrėti į tą porelę! Ji mano, kad nieko už jį gudresnio nėra, o jis mano, kad nieko už ją gražesnio nėra, kaip mama sako: „Ne tas miela, kas gražu, bet tas gražu, kas miela..."

IX

MENACHEM-MENDELIS IŠ JEHUPECO SAVO ŽMONAI ŠEINEI-ŠEINDELEI KASRILOVKOJE

Mano brangiai, dievotai ir išmintingai žmonai Šeinei-Šeindelei, kad ji sveika būtų su visais namiškiais.

Pirmiausia duodu tau žinoti, kad aš, ačiū dievui, esu sveikas ir laimingas. Tegu dievas mums padės, kad visados vienas apie kitą girdėtume tiktai geras ir linksmas žinias. Amen.

T o l i a u pranešu tau, kad prekiauti namais — gyvi niekai. Aš laiku apsižiūrėjau ir ėmiausi kitos prekybos — dvarų. Dvarai — o, čia visai kita prekė! Pirmiausia, nereikia batų plėšti; nurašai laišką, nusiunti aprašą, anas nuvažiuoja, pažiūri žemę — ir, dievui padedant, sandėris sudarytas. O antra — čia prekiauji ne su bimbalais kokiais, ne su elgetomis; čia turi reikalų su ponais, dvarininkais, kunigaikščiais, grafais. Tu, žinoma, klausi mane: kokiu būdu aš prieinu prie grafų? O, tai tikra istorija! Kaip tu žinai, man čia gyventi negalima[9]... Ir pasitaiko, kad policija kai kada atsilanko naktimis viešbutyje patikrinti, pamedžioti, tada šeimininkė mums iš anksto duoda žinią, kad mes laiku išnyktume, ištirptume kaip druska vandenyje, kas į Boiberiką, kas į Demijevką, o kas į Slobodkę... Bet kartais atsitinka, kad nė pati šeimininkė nežino, kada užeis siaubas, o tada būna labai negerai! Aną savaitę kartą gulim mes visi tokie įnamiai ir miegame, tiktai išgirstame — beldžiasi. Šeimininkė tik pašoka, drebėdama visa, ir šaukia mums:

— Žydai, išnykite, įlskite į šiaudus!

Visi tik šokti, lėkti, slėptis: kas į pogrindį, o aš — į savo senąją vietą, ant aukšto, o man iš paskos dar vienas, toks žydukas iš Kameneco. Begulėdamas kaip priplotas ant aukšto, girdžiu, kaip tas vargšas žydas stena.

— Ko jūs stenate? — klausiu jį patylom.

— Ach, blogai, savo popierius palikau po galva! Man rūpi popieriai!

— Kokie popieriai? — klausiu.

— Oi,— sako,— labai svarbūs popieriai! Verti, neperdedant, pusės milijono!

Išgirdęs pusę milijono, pasislinkau pamažu arčiau prie to žydo ir klausiu jį:

— Iš kur pas jus tiek popierių, kas ten per popieriai?

— Dvarai,— sako jis man.— Aš turiu dvarų Volynijos gubernijoje. Didelių dvarų, su puikiausiais remanentais, arkliais ir jaučiais, avių be skaičiaus, su vandens malūnais, su degtinės varyklomis, su rinktiniu inventorium, su puikiais sodais, su visokiomis gėrybėmis!

Išgirdęs tokias kalbas, pasislenku aš prie to žydo dar arčiau:

— Iš kur jums tiek dvarų su tiek gėrybių?

— Tie dvarai,— sako,— ne mano tręštoje dirvoje išaugę; tie dvarai yra ponų dvarai, tiktai jie mano rankose, tai yra aš esu jų pardavėjas, tam aš čia ir atvažiavau, atsivežiau su savim visus popierius, visus jų aprašus. Kaip jūs manote, ar man nedings kas, neduok dieve?

— Apsaugok viešpatie,— sakau,— kam gi reikia svetimo? Tegu tik duoda dievas, kad tik neužčiaužtų,— sakau,— pas mus čionai, ant aukšto.

Ir tuo pat metu imu jį čiupinėti iš kitos pusės:

— Na, ar paveikėte ką čionai su savo dvarais?

— Ne,— sako jis,— kol kas dar visiškai nieko. Aš bijau čionykščių maklerių. Jie, sako, esą baisūs melagiai, nė vieno žodžio teisybės iš jų, sako, neišgausi! Gal jūs kartais žinote kokį dvarų maklerį, tiktai kad būtų žmoniškas makleris, svarbiausia — doras žmogus, ne melagis?

— O,— sakau,— su didžiausiu malonumu! Aš pats,— sakau,— esu dvarų makleris, tai yra,— sakau,— dar savo gyvenime nė vieno dvaro neišmakleriavau, bet niekis,— sakau,— kad tik dievas duotų pirkėją, nedidelė būtų kupeta ir dvarą apversti.

— Aš matau,— sako,— kad kalbu su tikru žmogumi ir garbingu vyru, duokite tad man žodį, kad tas paliks tarp mūsų, ir aš pasakysiu jums viską — kur mano dvarai yra ir ko juose esama.

Žodžiu, mes, dievui padedant, sudarėme verslą, tai yra sukūrėme bendrovę visiems visokiems verslams: jis įnešė į bendrovę savo dvarus, o aš — savo pirkėjus.

Kadangi aš turiu labai daug darbo ir neturiu laiko, tai rašau trumpai. Kitame laiške, kad dievas sveiką laikys, aprašysiu viską smulkiau. O tuo tarpu tegu tau dievas duoda sveikatos ir gero pasisekimo. Labų dienų vaikams, kad jie sveiki būtų, ir kiekvienam skyrium, iš pat širdies.

Tavo vyras M e n a c h e m - M e n d e l i s.

P a m i r š a u, k a s s v a r b i a u s i a. Mūsų išgąstis viešbutyje, pasirodo, buvo be reikalo. Kažkoks kaimynas apsirikęs pabarbeno mums į langą, o mes ir išlakstėme. Bet tik matome šičia, kad kaip viešpats dievas duoda, taip yra gerai. Pavyzdžiui, jei kaimynas nebūtų į langą pabarbenęs, nebūtų buvę išgąsčio, ir aš nebūčiau atsidūręs ant aukšto, ir nebūtume susipažinę su Kameneco žydu, ir nebūčiau nieko žinojęs nei apie dvarus, nei apie grafus. Dabar tiktai — kad taip sėkmės trupučiukas!

Tas pats.

X

ŠEINĖ-ŠEINDELĖ IŠ KASRILOVKOS SAVO VYRUI MENACHEM-MENDELIUI JEHUPECE

Mano brangiam, kilmingam, išmintingam ir mokytam vyrui Menachem-Mendeliui, tegu žiba jo žiburys.

Pirmiausia duodu tau žinoti, kad mes visi, dėkui dievui, esame visiškai sveiki. Duok dieve ir iš tavęs tą patį girdėti ateinančiuose laikuose.

Toliau rašau tau, jog aš pradėjau kosėti, kad tavo Jehupeco „madamoms" taip atsitiktų. Jau geriu ožkos pieną, jau buvau ir pas daktarą. Per tą porą metų kiek jie man pinigo ištraukė — kad jie kur nusigarankštėtų, tie daktarai su visomis vaistinėmis! Laimė dar, kad pas mus atsidarė antra vaistinė ir galima pasiderėti! Sveikinu tave su nauja prekyba, su dvarais ir grafais! Baisus jo mėtymas verslų — kasdien vis kitą ima. Negana, kad jis toks mitrus vyras ir toks laimės numylėtinis, dar jis, matai, mėčiojasi, įnorius rodo, kaip mama sako: „Kai merga šokti nemoka, tai prasimeta, kad muzikantai prasti..." Aš bijau, Mendeli, kad tu nemėgintum visokių verslų tol, kol gausi nešioti degtukus pardavinėdamas, kaip Gecelis, tetos Sosės sūnus, kur išvažiavo į Ameriką, manydamas, kad tenai tai jau pasigaus šešką, o galų gale rašo dabar tokius laiškus, jog akmeniui širdį sujudintų. Jis rašo, jog tenai, Amerikoje, turi kiekvienas dirbti, kad akys iš kaktos virstų, o jei ne, tai gali sau tinti iš bado — niekas tau duonos kąsnelio neduos. Geras kraštas, kad jis kur sudegtų kartu su tuo tavo Jehupecu! Primygtinai sakau jums, kaip mama sako: „Kai duonos turi, nevarvink seilės į meduolius..." Kad bent dievas padarytų stebuklą, kad nors netektų greit apie tave girdėti tokių naujienų kaip apie tetos Sosės Gecelį, tik dar sūresnių, kaip tau linki daug laimės ir visokio labo

tavo tikrai ištikima žmona Šeinė-Šeindelė.

„Dangus ir žemė,— sako mama,— sudarė sąmokslą, kad niekas pasaulyje veltui nepraeitų!" Atvažiavo pas mus valdininkas iš gubernijos ir ieško, šniukštinėja, nori susekti, kur pasidėjo pinigai, kuriuos Moišė Mordchė paliko bendruomenės reikalams. Nenaudėliai kokie įkišo liežuvį, kad tie pinigai likę pas mūsų turtuolį, o turtuolis rodo popierius, kad jie išėjo! Kur jie išėjo? Pavėjui su dūmais... Kad bent į belangę jį įkištų, dieve tu brangus!..

XI

MENACHEM-MENDELIS IŠ JEHUPECO SAVO ŽMONAI ŠEINEI-ŠEINDELEI KASRILOVKOJE

Mano brangiai, dievotai ir išmintingai žmonai Šeinei-Šeindelei, kad ji sveika būtų su visais namiškiais.

Pirmiausia duodu tau žinoti, kad aš, ačiū dievui, esu sveikas ir laimingas. Tegu dievas mums padės, kad visados vienas apie kitą girdėtume tiktai geras ir linksmas žinias. Amen.

Toliau pranešu tau, kad aš jau turiu dvarų daugiau kaip už milijoną. Aš turiu tokių dvarų, kokių niekas nė matyti nėra matęs! Tu klausi mane: iš kur man turtų? Tuojau išgirsi: kai nuėjau į biržą drauge su savo kompanionu iš Kameneco ir ištrimitavau, kad turiu parduoti dvarų, tuoj apipuolė makleriai, kurie irgi turi dvarų parduoti, ir mes padarėme sandėrį, būtent: mes išmainėme dvarus ant dvarų, tai yra mes davėme jiems savo dvarų aprašus, o jie mums davė savo dvarų aprašus. Tai viena iš dveja: jei mes padarysime jų dvarus, tai mes tikrai uždirbsime; jei jie padarys mūsų dvarus, tai mes vėl uždirbsime — ar šiaip, ar taip, mes jau neprakišime! Žodžiu, aš įsiterpiau į maklerių draugę ir, dievui padedant, pasidariau makleris didžiųjų eilės, jau sėdžiu pas Semedenį kaip visi, prie baltų marmurinių staliukų kaip Odesoje, ir geriu kavą su pieniškomis bandutėmis, toks čia paprotys, nes jei nieko negeri, tai prieina kelneris ir išvaro laukan. Čionai, pas Semedenį, yra tikroji birža. Čionai susirenka visas maklerių pasaulis. Visada čia riksmas, triukšmas, armazynė nelyginant sinagogoje; visi rėkoja, juokiasi, rankom skėtriojasi. Kartais pasitaiko, kad uždirba kuris, tad ginčijasi, paskui bylinėjasi, nes „kartažo" dalybos niekada nepraeina be pretenzijų, be tarpininkų painiojimosi, be keiksmų, be špygų, be antausių — taip yra visiems, taip pat ir man.

Kadangi turiu daug darbo ir neturiu laiko, tai rašau trumpai. Jei dievas sveiką laikys, kitame laiške aprašysiu tau viską smulkiai. O tuo tarpu tegu dievas tau duoda sveikatos ir gero pasisekimo. Labų dienų vaikams, kad jie sveiki būtų, ir uošviui, ir uošvienei, ir kiekvienam skyrium, iš pat širdies.

Tavo vyras Menachem-Mendelis.

P a m i r š a u, k a s s v a r b i a u s i a. Volynijos gubernijoje turiu aš tokį dvarą su rūmais. Tuose rūmuose yra šešiasdešimt šeši kambariai, o jų sienos, jų lubos, jų grindys — vienų veidrodžio stiklų, ir sodas yra, vadinamas „handžireja“, ir tame sode žiemą vasarą auga apelsinai ir citrinos, o kokie ten arkliai, karietos — akį veria, ir viskas tas parduodama už niekus! Kad tiktai dievas duotų man pirkėją kaip reikiant, kas tada su manim besusilygintų! Tik visa bėda, kad dvarų makleriai dažniausiai liežuvio nenuvaldo, kitaip sakant, mėgsta nupliaukšti, perdėti. Bet ką gi padarysi? Dėl uždarbio kartais tenka ir pameluoti!..

Tas pats.

XII

ŠEINĖ-ŠEINDELĖ IŠ KASRILOVKOS SAVO VYRUI MENACHEM-MENDELIUI JEHUPECE

Mano brangiam, kilmingam, išmintingam ir mokytam vyrui Menachem-Mendeliui, tegu žiba jo žiburys.

P i r m i a u s i a duodu tau žinoti, kad mes, dėkui dievui, esame visiškai sveiki. Duok dieve ir iš tavęs tą patį girdėti ateinančiuose laikuose.

T o l i a u rašau tau, kad aš jau kraujais spjaudau nuo tavo gražių laiškų! Man gėda žmogui parodyti, ką tu man rašai, kaip sako mama, kad ji ilgai gyventų: „Didžiausias skausmas tas, kurio nė pasisakyti niekam negali...“ Kas tai per darbas, pasakyk man, meldžiamasis, sėdėti kiauras dienas pas Simę Diną (ir kas ta tokia Simė Dina, kad ją velniai kur? Buvo pas mus kažkada tokia Simė Dina, gydytoja, tik ta seniai jau aname pasaulyje!) ir gerti kavą su pieniškomis bandutėmis šiokią dieną, nei šiam, nei tam? Kokia didelė vieta — jis turi parduoti dvarą su šešiasdešimt šešiais kambariais, tegu šešiasdešimt šešios piktvotės išsiverčia mano priešams ant liežuvio! Kas gi jam darbo tenai, Jehupece, kad aš čia turiu dieną naktį smaugtis su jo vaikais? Va, šit tiktai vakar Lėjytė, bėda mano galvai, susimušė su Moiše Heršeliu, kad jis sveikas gyventų, ir suvarė jam šakutes į veidą, tiek dar gerai, kad ne į akį! Tiktai ką padės tau mano kalbos — pro vieną ausį įėjo, pro kitą išėjo! Tai kankynė! Rašau rašau, kone sprogstu į gabalus berašydama, o jis sėdi sau, bjaurybė, Jehupece, geria kavą ir žiūri, kaip

biržoje makleriai snukius daužosi! Kadgi bent duotų dievas kam nors proto, kad apskaldytų tave, kaip esi nusipelnęs, gal protingesnis pasidarytum, kaip tau linki daug laimės ir visokio labo

tavo tikrai ištikima žmona Šeinė-Šeindelė.

Gali didžiuotis, Mendeli, „ristokratais", kad juos kiaura žemė prarytų! Paklausytum, kas darosi mūsų mieste su mūsų dviem jaunais daktariukais, daktaru Kubebe ir daktaru Lakricu. Draskosi kaip dvi katės. Daktaras Kubebė susimanė ir apskundė daktarą Lakricą, kad tas nunuodijęs vaiką... Daktaras Lakricas ėmė ir apskundė daktarą Kubebę, kad tas, susidėjęs su Faiveliu, draudimo agentu, apdraudęs „Inkaro" bendrovėje nebegyvą žmogų... O daktaras Kubebė nuėjo ir paskundė daktarą Lakricą, kad tas... a, tegu juos velnias nujoja abudu už mane ir už mano giminę, ir už visus mano artimuosius, ir už visą žydų tautą!

XIII

MENACHEM-MENDELIS IŠ JEHUPECO SAVO ŽMONAI ŠEINEI-ŠEINDELEI KASRILOVKOJE

Mano brangiai, dievotai ir išmintingai žmonai Šeinei-Šeindelei, kad ji sveika būtų su visais namiškiais.

Pirmiausia duodu tau žinoti, kad aš, ačiū dievui, esu sveikas ir laimingas. Tegu dievas mums padės, kad visados vienas apie kitą girdėtume tiktai geras ir linksmas žinias. Amen.

Toliau pranešu tau, kad aš jau prekiauju vien mišku, dėl to, kad dvaras be miško tai kaip troba be kamino. Kiekvieno dvaro pats geriausias daiktas yra miškas. Iš miškų daug žydų prasikūrė, milijonus susikrovė! Tu tikriausiai mane klausi: kaip aš priėjau ligi miško? Tik paklausyk, kaip dievas padaro: kai aš buvau dvarų makleris ir pradėjau trainiotis tarp maklerių, pasitaikė man sutikti kaip tik vieną iš didžiųjų maklerių. Jis mane klausia:

— Kokių prekių turite? Nagi parodykite!

Aš išsitraukiau pundą dvarų aprašų, milijono septynių šimtų tūkstančių vertės. O jis man sako:

— Atleiskite, ką jums pasakysiu: jūsų visi dvarai neverti nė trijų tabokos pašniaukštimų.

Aš jį, žinoma, klausiu kodėl. Jis sako man:

— Todėl, kad jūsų dvarai visi pliki nuogi, tik vien žemė ir dangus, ir vėl žemė ir dangus, ir dar sykį žemė ir dangus! O kurgi miškas? Kas iš tokio dvaro, kur miško nėra? Miško duokite, miško!

Žodžiu, aš tylėjau, ir galas, nes man pačiam savęs buvo gėda, kad nešiojuosi tokią prekę, kuri nėra jokia prekė!

— Jeigu taip,— sakau aš jam,— tai duokite gi man kokį vieną padorų dvarą su mišku, aš turiu pirkėjų.

— O,— sako jis man,— su didžiausiu malonumu! Aš jums,— sako,— turiu tokio miško, kur dar jokio žmogaus sūnaus,— sako,— nebūta; tenai,— sako,— yra medžių, tebeaugančių nuo pasaulio sutvėrimo, ąžuolų ligi debesų, Libano kedrų, iš vienos pusės geležinkelis, iš kitos pusės upė. Tiktai kas per upė, kad jūs žinotumėte! Štai, va: čia miškas, o čia upė. Nukirtai medį, ir pliūkš į vandenį!

Išgirdęs tokią kalbą, tuoj išlėkiau šniukštinėti tam miškui pirkėjo, ir dievas man padėjo, radau pirkėją. Suuodžiau aš jį, žinoma, per maklerį, o tas makleris — dar per maklerį; tik tas — niekis, tegu dievas duotų, kad sandėris išdegtų, visiems būtų gana. Kai nuėjau pas pirkėją ir jam pasisakiau, kad turiu tokio ir tokio miško, nuo pasaulio sutvėrimo tebeaugančio, iš vienos pusės geležinkelis, iš kitos pusės upė, nukirtai medį ir pliūkš į vandenį — pasiūlymas jam tuojau patiko; tuojau jis mane paėmė į nagą ir pradėjo tardyti apie tą mišką: ir kaip tas miškas vadinasi, ir kur jis yra, ir kurių medžių jame yra, ir kiek aršinų nuo žemės, ir kokio jie aukštumo, ir kokio storumo, ir nuo kurio aukščio šakos prasideda, ir kokia jų žievė, ir kaip medienos sluoksniai eina, ir kaip ten privažiuoti, ir koks kelias, ir ar būna ten sniego žiemą... Stačiai pasakius, verste apvertė mane klausimais, o man nedavė pasakyti nė žodžio. Pagaliau jis sako man:

— Kas iš tų tuščių kalbų? Jūs geriau atneškite man miško aprašą, tada pasikalbėsime.

— Kas jums,— sakau,— iš aprašo? Aš geriau padarysiu — šit pašoksiu viena koja ir atvesiu jums čionai patį pardavėją, patį miško savininką, tai bus geriau kaip tūkstantis aprašų!

Trumpai kalbant, nulekiu greitai pas savo tą pardavėją, sučiumpu jį ir nutempiu tučtuojau pas pirkėją į viešbutį. Mano pirkėjas ir pardavėjas, kai pamatė kits kitą, taip padūko juoktis, jog maniau, kad jie galą gaus.

— Tai čia jūsų miško savininkas? — sako man pirkėjas.

— Tai čia jūsų miško pirkėjas? — sako mano pardavėjas.

Tuo tarpu atsidarė durys, įėjo dar du žydai, abu iš Belopolės, tuoj visi, daug nekalbėdami, pasitaisė staliuką, išsiėmė kortas ir susisėdo keturiese skelti „akies“, o sandėrį atidėjo rytdienai.

Kadangi turiu daug darbo ir neturiu laiko, tai rašau trumpai. Jei dievas sveiką laikys, kitame laiške aprašysiu tau viską smulkiai. O tuo tarpu tegu dievas tau duoda sveikatos ir gero pasisekimo. Labų dienų uošviui ir uošvienei, ir vaikučiams, kad jie sveiki būtų, ir kiekvienam skyrium, iš pat širdies.

Tavo vyras M e n a c h e m - M e n d e l i s.

XIV

ŠEINĖ-ŠEINDELĖ IŠ KASRILOVKOS SAVO VYRUI MENACHEM-MENDELIUI JEHUPECE

Mano brangiam, kilmingam, išmintingam ir mokytam vyrui Menachem-Mendeliui, tegu žiba jo žiburys.

P i r m i a u s i a duodu tau žinoti, kad mes visi, dėkui dievui, esame visiškai sveiki. Duok dieve ir iš tavęs tą patį girdėti ateinančiuose laikuose.

T o l i a u rašau tau, kad mano gyvenimas jau nebe gyvenimas, kaip mama sako: „Jau ką taip važiuoti, tai verčiau pėsčiam eiti...“ Varge mano, aš įsivaizduoju, kas ten tavo per tokie pirkliai, kad jie, kai ateina žmogus kalbėti apie mišką, kur vertas kažin kiek, pametę viską, sėda prie stalo ir skelia per visą naktį „akį“, kad jiems taip galvas suskaldytų, kaip man krūtinę skelia, kai užpuola tas prakeiktas kosulys! Vargas man, bėda man! Ką aš prigyvenau begyvendama, kad mano vyras, kur nežinojo niekad, kaip atrodo kortos, dabar imtų kalbėti apie kortas! To dar, Mendeli, bestinga tavo visiškai laimei, kad pasidarytum kortininkas senatvės dienose! Miškų jam prireikė! Ką tu išmanai apie mišką? Ar esi bent kartą matęs, kaip medis auga? Anot mamos, kad ji sveika gyventų: „Kaip imti rabinui kiaulėmis prekiauti?..“ Bijau, kad su miškais tau neišeitų taip pat kaip su visais tavo aukso verslais, kaip tau linki daug laimės ir visokio labo

tavo tikrai ištikima žmona Š e i n ė - Š e i n d e l ė.

Visas pasaulis tave dantinėja! Aną savaitę tavo giminaitė Kreindelė, kad ją kiauroji prarytų, sutiko mano mamą prekyvietėje prie žuvies ir kad ims dėl manęs raudoti aimanuoti, kad ją kur votys apipultų! Kodėl, girdi, aš nesiskirianti su tavimi — išsiskirčiau, ir būtų galas! Įsivaizduok, mama jai nesidavė už nosies vedžioti. Mama su ja, gink dieve, nesipešė, nesiplūdo, tiktai gražiuoju surietė ją prilyginimais, žinai, kaip ji moka: „Kur dviese ant vienos pagalvės, ten trečiam nėr ko snapo kišti, ir senas puodas už naujas šukes visada vertesnis... geri draugai kaip dilgėlės, auga be lietaus... ko nepasidairyti arčiau aplink save?.. kitas užuodžia, kad anas česnako valgė... jautis turi ilgą liežuvį, o rago pūsti nemoka...“ Tokius prilyginimus mama tol pasakojo, kol Kreindelė spruko šalin — jai žadą atėmė.

XV

MENACHEM-MENDELIS IŠ JEHUPECO SAVO ŽMONAI ŠEINEI-ŠEINDELEI KASRILOVKOJE

Mano brangiai, dievotai ir išmintingai žmonai Šeinei-Šeindelei, kad ji sveika būtų su visais namiškiais.

P i r m i a u s i a duodu tau žinoti, kad aš, ačiū dievui, esu sveikas ir laimingas. Tegu dievas mums padės, kad visados vienas apie kitą girdėtume tiktai geras ir linksmas žinias. Amen.

T o l i a u pranešu tau, kad man iš miško pasidarė tyrai; n e i m i š k o, n e i t a n k y n ė s, kaip sakoma,— nei miško, nei medžių, nei upės, vienas pernykštis sniegas! Veltui tiktai galvas kvaršinau ir kitiems, ir sau; veltui kojas kūliau, veltui autuvą plėšiau. Aš pamačiau, brangioji žmona, kad miškai ne man, ir su šitokiais melagiais reikalų turėti — ne mano galvai. Jie gali tau danguj jomarką pramanyti, ir per jų liežuvį gali į pat pragarmės dugną nugarmėti! Tai kaip aš padariau? Aš laiku susigriebiau ir ėmiausi kito verslo — gamyklų (tai yra fabrikų, kur daro cukrų). Šiandien tai yra geriausias verslas iš visų verslų; žydai perka gamyklas, o makleriai pelno pinigą, žeria maišan mamoną! Yra čia vienas toks makleris iš Belopolės, jis prisitaisė prie radomyšliečių, įperša jiems kas savaitę po dvi tris gamyklėles, pasiima po dešimtį penkiolika tūkstantėlių ir važiuoja sau

šeštadienio švęsti namo! Ko tu benori — tarnautojai, faktoriai dabar išvirto gamyklų makleriais, vaikšto su aukso laikrodėliais, kalba vokiškai, turi jau net „skrandžio katarą“, siunčia savo bobas į gydomuosius vandenis — baisus tu daiktas, kas per ristokratai pasidarė! Trumpai kalbant, vienas verslo dalykas beliko Jehupeco biržoje — gamyklos! Visi makleriai verčiasi gamyklomis, ir aš kartu su jais. Tu, žinoma, klausi, kaip aš priėjau prie tokio fundamentalaus verslo, nežinodamas net su kuo jis valgomas? Tik pasiklausyk, kaip dievas veda žmogaus kelius: jau kuris laikas, kai aš nustojau vaikščioti pas Semedenį (ne pas Simę Diną, kaip tu vadini! Jis vyras, o ne moteris, ir dar geras bestija!). O vaikščioti nustojau ne kad būčiau su juo susivaidijęs, bet stačiai kad atsipyko man ta kava su bandutėmis, be to, dar ir smulkių pinigų su savim neturiu, tai taip ir pradėjau trainiotis po gatves kartu su visais žydais. Taip besitrainiodamas susipažinau su vienu tokiu gamyklų makleriu, jo, pasirodo, esama visiškai padoraus žmogaus ir turima svarių pažinčių. Jis sakosi įeinąs į visų didžiūnų namus, net pas Brodskius.

— Iš kur būsite? — klausia jis mane.

— Iš Kasrilovkos,— sakau aš jam.— Po teisybei, pats aš,— sakau,— esu jampolietis, prisirašęs Mazepovkoje, moterį esu vedęs iš Kasrilovkos, o prekiauju Jehupece.

— O kas ta tokia Kasrilovka,— sako,— kaimas ar miestelis koks?

— Kaip tai,— sakau,— miestelis? Miestas kaip reikiant.

— Žydams ar ten leidžiama gyventi?

— Ir dar kaip!

— Na, o upė,— sako,— ar yra tenai?

— Ir dar kokia upė,— sakau,— Smirdėlė vadinasi ta upė.

— Na, o nuo geležinkelio,— sako,— ar labai toli?

— Viso labo,— sakau,— bus septyniasdešimt keli varstai. O kas,— sakau,— yra, kam jūs klausinėjatės?

— Duokite man,— sako,— žodį, kad visa tai liks tik tarp mūsų; galiu jums pasakyti, reb Menachem-Mendeli, kad mudu, jei tik dievas padės, greitai abu užsidirbsime pinigų, ir daug, pilną kepurę! Man ką tiktai,— sako,— atėjo į galvą tokia mintis, kur pasitaiko kartą per šimtą metų, būtent: dabar tokių žmonių, kur norėtų gamyklas pirkti, prisirado labai daug, o gamyklų nėra; kiek buvo gamyklų, visas radomyšliečiai išpirko, o daugiau niekas nenori parduoti; todėl žmonės ėmė statyti naujas naujytėlaites gamyklas, o kadangi kaimuose žydams

gyventi neleidžiama, tai ir ieškoma gamykloms vietų miesteliuose, ten, kur žydai gali gyventi; dabar jūs jau suprantate, jog jūsų Kasrilovką pats dievas sukūrė tam, kad ten būtų gamykla? O šit, kaip jūs mane matote, turiu kaip tik tokį žmogų, kuris pastatytų gamykliukę pusmilijonio rublių vertės, tiktai vietos neturi: išgaudytos visos vietos! Ar jūs nežinote,— sako jis man,— su kuo tenai galima būtų pakalbėti, ar galima būtų tenai burokų gauti ir ar susirastų vieta gamyklai statyti?

— O,— sakau,— su didžiausiu malonumu! Aš,— sakau,— turiu ten pačią šimtui dvidešimčiai metų, ir uošvį, ir uošvienę, ir visą giminę. Tuoj galiu jiems parašyti laiškelį, ir būkite,— sakau,— tikri, kad man iš tenai tučtuojau atrašys apie viską smulkiai! Todėl, brangioji žmona, aš, rašydamas tau apie tuos dalykus, prašau susieiti su seniūnu Azrieliu ir su ruduoju Moške, jis trinasi tarp dvarponių, tegu jis juos iškvočia, ar būtų galima gauti vietą, ir kiek būtų burokų, ir kokio brangumo, ir greit man atrašyk laiškelį, man labai reikia. Čia, supranti, galima čiupti gražaus pinigo, kokią dešimtį penkiolika tūkstančių!

Kadangi turiu daug darbo ir neturiu laiko, tai rašau trumpai. Jei dievas sveiką laikys, kitame laiške aprašysiu tau viską smulkiai. O tuo tarpu tegu dievas tau duoda sveikatos ir gero pasisekimo. Labų dienų kiekvienam skyrium, iš pat širdies.

Tavo vyras Menachem-Mendelis.

Pamiršau, kas svarbiausia. Aš iškvočiau savo dabartinį kompanioną, kas yra tas žmogus, kur gamyklą nori statyti, ir sužinojau, kad tasai žmogus yra kaip tik vienas iš radomyšliečių, nes radomyšliečiai visi labai karšti verslininkai, degte dega turėti kokią gamyklą, tegu ten būtų ir vėjinis malūnas, kad tiktai būtų su kaminu ir švilptų! Todėl aš turiu vilties, kad šitą kartą tikrai išeis gerai, ir mes, jei tik dievas padės, čiupsim pinigo, nors mūsų prie to darbo gera krūva dalininkų. Kad tik nebūtų visa dešimtis. Bet tegu tiktai dievas duoda, kad išdegtų,— tu žinai gi, kad aš nesu didelių pelnų vaikytojas!

Tas pats.

XVI

ŠEINĖ-ŠEINDELĖ IŠ KASRILOVKOS SAVO VYRUI MENACHEM-MENDELIUI JEHUPECE

Mano brangiam, kilmingam, išmintingam ir mokytam vyrui Menachem-Mendeliui, tegu žiba jo žiburys.

P i r m i a u s i a duodu tau žinoti, kad mes visi, dėkui dievui, esame visiškai sveiki. Duok dieve ir iš tavęs tą patį girdėti ateinančiuose laikuose.

T o l i a u rašau tau, kad aš tavo tą baisiai ilgą laišką skaičiau, skaičiau ir nieko nesupratau, ko tu nori! Tu klausi, ar yra vietos? Atrašau tau, kad naujuosiuose kapuose yra kiek tik gana vietos, ganėtų pusei Jehupeco! Ir ko tu dar vis klausinėjiesi apie burokus? Ko tu ta pačia proga nesiklausi apie kopūstus, apie krienus ir apie pastarnokus? O upė? Kad tavo bendrai tokią laimę turėtų, kokis pas mus vanduo! Vos ateina velykos, jau mes geriame puntagalvius, o vasarą upė žaliuoja kaip pieva; norėčiau, kad tavo jehupeciškiai gudreivos, kur pilvus gydosi, paragautų mūsų vandens vidurvasarį... Ne, Mendeli, tegu jie sau galuojasi po tą Jehupecą, mes jau išsiversime kaip nors be jų gamyklų, kaip mama sako: „Šventės praeina, o šeimininkas lieka šeimininkas..." Grūsk tu sau iš galvos laukan tas visas kvailybes, tau tiek pat seksis su gamyklomis, kiek sekėsi su miškais, dvarais, namais ir cukrumi! Užtikrinu, kad kol tu spėsi apsidairyti, tavo bendrai apmaus tave nuo kojų ligi galvos, todėl, kad tu žioplys buvai, žioplys ir paliksi, kaip tau linki daug gero ir laimės

tavo tikrai ištikima žmona Š e i n ė - Š e i n d e l ė.

Beje, pasakyk, Mendeli, kas čia tokios per naujienos, kur pas mus dabar sklinda? Sako, kad tenai, Jehupece, jau surašinėja į Palestiną važiuoti? Kas užsirašo, užmoka keturiasdešimt kapeikų, tas važiuoja. Kas čia per daiktas? Pas mus labai sukruto apie tai šnekėti; jaunimas renkasi kas vakaras pas Moišės Josės sūnų Joselį ir duoda garo apie Palestiną. Trumpai sakant, sumišimas, kaip mama sako: „Ilgai ramu pabuvo!.."

XVII

MENACHEM-MENDELIS IŠ JEHUPECO SAVO ŽMONAI ŠEINEI-ŠEINDELEI KASRILOVKOJE

Mano brangiai, dievotai ir išmintingai žmonai Šeinei-Šeindelei, kad ji sveika būtų su visais namiškiais.

Pirmiausia duodu tau žinoti, kad aš, ačiū dievui, esu sveikas ir laimingas. Tegu dievas mums padės, kad visados vienas apie kitą girdėtume tiktai geras ir linksmas žinias. Amen.

Toliau pranešu tau, kad gamyklų karštis gerokai ataušo. Užėjo jų krizė, gamyklos bemaž gatvėse mėtosi — nėra pirkėjų! Supranti, žmonės prisikabino tos košės sočiai, truputį dar ir persivalgė, pinigai brangūs, cukrus eina pusvelčiui, nes, matai, cukraus prigamino tokią daugybę, jog nebėr kur jo dėti, nors imk ir mesk laukan! Reikalai visiškai prasti, gamyklų savininkai miršta dėl kapeikos, kapitalistai laiko pinigus suspaudę, makleriai valkiojasi nenusitverdami darbo, o su jais ir aš kartu. Tik gal tu manai, kad jau pasaulio galas? Nesirūpinki, brangioji žmona, dievas yra dievas, o Jehupecas yra miestas. Tokie vyrukai kaip aš niekur nepražūsta; atvirkščiai, kaip tik turiu vilties, kad dabar, jei dievas padės, aš turėčiau išplaukti į viršų, nes aš dabar varau tokį verslą, iš kurio turėčiau uždirbti savo daliai beveik šimtą tūkstančių! Tas verslas, kurį aš varau, siekia bent dešimtį milijonų, o gal net ir daugiau kaip dešimtį milijonų, tenai daiktas nei aprėpiamas, nei išmatuojamas. Gali atsitikti, kad vien aukso tenai bus tūkstančių tūkstančiai; o kur dar sidabras, kur geležis, kur varis, kur švinas, kur gyvsidabris? Apie akmens anglį ir akmenis nė kalbėti nebėra ko! O dar kiek ten miško, kiek laukų, kiek visokios gėrybės — sako, tenai auksingojo smėlio esą, ir teprašo už tą viską tiktai pustrečio milijono, juk tai kaip ant kelio pamesta! Tas vienas negerumas, kad bent kiek toloka, net Sibire kažkur, ir važiuoti ligi tenai reikia net tris savaites be pertrūkio, nes geležinkelis tenai neina. Kam siūlyti tokį didelį dalyką? — Žinoma, Brodskiui! Tiktai va kokia bėda: kaip pasiekti Brodskio kontorą? Visų pirma prie durų stovi šveicorius su blizgančiomis sagomis ir žiūri, koks švarkas; jei tik švarkas senas, tai su juo neįleidžia; o jei, dievui padedant, praeini šiaip taip pro šveicorių, tai išstovi bent šešias valandas ant laiptų ir vis lauki, galgi pasigailės viešpats dievas ir duos pamatyti praeinantį Brodskį; o kai jau sulauki, pamatai jį einant, tai jis šaute pro tave prašauna

kaip strėlė, ir kol spėji apsidairyti — jis jau besėdįs karietoje, ir sudiev su visu švarku! Negi būsi storžievis, rytoj reikia vėl eiti. O rytoj vėl ta pati istorija; manai, juokas, kai žmogus turi šitiek reikalų?! Ne taip lengva prieiti prie Brodskio! Betgi turiu vilties, kad vis tiek vieną kartą pavyks prieiti, ir tada jau bus labai gerai!

O kadangi turiu daug darbo ir neturiu laiko, tai rašau trumpai. Jei dievas sveiką laikys, kitame laiške aprašysiu tau viską smulkiai. O tuo tarpu tegu dievas tau duoda sveikatos ir gero pasisekimo. Labų dienų vaikams ir kiekvienam skyrium, iš pat širdies.

Tavo vyras Menachem-Mendelis.

Pamiršau, kas svarbiausia. Kur tu klausi apie Palestiną, tai turbūt turi galvoje „cinizmą"*? Tai labai aukštas dalykas, nors Jehupeco biržoje kažkaip ne per labiausiai vertinamas. Aš esu buvęs porą kartų čionykščių „cinistų" posėdžiuose, norėdamas sužinoti, kas tai yra, bet jie visą laiką kalbėjo rusiškai, ir, žinai, daug kalbėjo. Tartum kas jiems kliūtų, jei su žydais kalbėtųsi žydiškai?.. Aš porą kartų net šnektelėjau apie tai su žmonėmis biržoje, bet jie mane išjuokė: „Dar ko! Cinizmas! Daktaras Herclis[10]! Irgi rado biznį, ar nematėte!.."

Tas pats.

XVIII

ŠEINĖ-ŠEINDELĖ IŠ KASRILOVKOS SAVO VYRUI MENACHEM-MENDELIUI JEHUPECE

Mano brangiam, kilmingam, išmintingam ir mokytam vyrui Menachem-Mendeliui, tegu žiba jo žiburys.

Pirmiausia duodu tau žinoti, kad mes visi, dėkui dievui, esame visiškai sveiki. Duok dieve ir iš tavęs tą patį girdėti ateinančiuose laikuose.

Toliau rašau, kad mano Gitelė paliko našlė su septynetu vaikų našlaičių, už kits kitą mažesnių! Numirė mano svainis, duok man dieve ilgesnių metų, nuo danties, nors, po teisybei, jis ir visada buvo

* Sionizmą (*dark.*).

nekaip sveikas; jis, kad neprasitarus apie save, gana dažnai kosėdavo kraujais. Vis dėlto mes manėme, kad jis dar pasikankins. Bet jis paėmė, nuėjo pas felčerį Šmelkę, išsitraukdino dantį, atsigulė ir numirė. Kaip mama sako, kad ji ilgai gyventų: „Niekas nežino, kam skirta rytojaus diena..." O Gitelė, vargšė, galuojasi, nė kaip jos ašarų beaprašyti! Iš tiesų, jei būtų, neduok dieve, atsitikę atvirkščiai, jei mano sesuo, tegul ji ilgus metus gyvena, būtų, dieve saugok, numirusi, o Zalmenas Mejeris būtų palikęs našlys, tai jis tikrai nebūtų tiek ašarų liejęs ir veikiausiai tuoj po gedulo laiko — trisdešimties dienų — būtų parvedęs iš Berdičevo pamotę savo vaikams. Aš tą sakau apie visus vyrus, kad jūs kur galą gautumėte už savo pačias. Nes kur tu matęs, kad vaikų tėvas įsikaltų sau į galvą tokią beprotybę — milijonus! Šitokią laimę patiko — jis stoviniuoja prie Brodskio durų! Bet tik turbūt toliau kaip lig durų tu ir neįeisi. Bent autuvo pagailėtum, žinai ką! Ims tau, matai, Brodskis ir paklos milijonus, ir lėks į Sibirą — ko? — nagi pats Menachem-Mendelis girdėjo, kad ten kažin kur, seno velnio pakluonėje, mėtosi auksas ir gyvsidabris! Kaip mano mama sako: „Kurčias girdėjo, nebylys sakė, kad aklas matė, kaip šlubis lėkė..." Tik aš žinau iš anksto, kitame laiške tu man jau rašysi, kad iš to aukso verslo paliko muilo burbulas. Bet atsiras kitas koks naujas paistininkas, pasakys tau, kad karvė nuskrido per stogą ir padėjo kiaušinį, tu pasikaišysi skvernus ir vėl lėksi kaip padūkęs. O tu turėtum atsiminti bent kartą, kad tu namie turi pačią šimtui dvidešimčiai metų su mažais vaikais, kurie tavęs laukia kaip mesijo, tau tada praeitų noras valkiotis po svetimus namus ir tąsytis su tokiomis kvailybėmis, nuo kurių vemti verčia išgirdus! Dar nepamokė tavęs Jehupecas, kad jis kur ugnyje sudegtų, kaip tau linki daug gero ir laimės

tavo tikrai ištikima žmona Š e i n ė - Š e i n d e l ė.

Graži pasakėlė, tiktai trumpa: Mešulemo sūnų Mejerį ar atsimeni? Jis turi dukterį Šprincelę. Buvo sveika merga, geležinė, truputėlį, teisybė, peraugusi, bet labai vykusi! Įjunko pas ją knygų nešiotojas, kur po namus nešioja apysakų ir romanų knygas pasiskaityti. Šprincelė, vargšė, griebėsi tų apysakų ir romanų kaip doro daikto, sako, esanti jų perskaičiusi šimtus, ir pasidarė jai, kad neprasitarus apie save, kaip ir nebe visi namie; kalba kažkaip nežmoniškai, vis tokiais žodžiais, kad nė suprasti negali; ji sakosi esanti ne Šprincelė vardu, o „Berta", ir nė minutės, nė akimirkos nenustoja laukusi, kad šit ateis

kažkas toks, vardu „lordas“, jos „apgynėjas“, išvogs ją pro langą ir išsiveš kažin kur, kipšai žino, net į patį Londoną, o iš Londono į Stambulą... Ir nenujoja gi velnias tų tuščiagalvių, kur terlioja tokias kvailybes, nei šį, nei tą...

XIX

MENACHEM-MENDELIS IŠ JEHUPECO SAVO ŽMONAI ŠEINEI-ŠEINDELEI KASRILOVKOJE

Mano brangiai, dievotai ir išmintingai žmonai Šeinei-Šeindelei, kad ji sveika būtų su visais namiškiais.

P i r m i a u s i a duodu tau žinoti, kad aš, ačiū dievui, esu sveikas ir laimingas. Tegu dievas mums padės, kad visados vienas apie kitą girdėtume tiktai geras ir linksmas žinias. Amen.

T o l i a u pranešu tau, kad mes turime didelį dievą. Tik tu paklausyk: kai aš pradėjau įeiti pas Brodskį, pasidariau biržoje didelė kupeta, ir pradėjo prie manęs lįsti makleriai iš viso pasaulio su tūkstančiais pasiūlymų: namų, dvarų, miškų, geležinkelių, garlaivių, fabrikų, vis milijonų vertės, vis Brodskių sąskaita! Tarp tų maklerių yra du kompanionai, nečionykščiai, vienas nešioja tendeverendę[11] su pelerina, o kitas vadinasi tokia keista pavarde, jog man gėda ją ir parašyti... Šit tie du makleriai pačiupo mane kartą, išeinantį iš Brodskio, ir tendeverendė sako man taip:

— Klausykite, reb Menachem-Mendeli, ką mes jums pasakysime. Reikalas toks: esame girdėję, kad jūs sukalojatės tenai aplink Brodskius — ką gi, sukalokitės, dieve jums padėk, mes nieko nesakome!

— Jei taip,— sakau,— tai ko gi jūs norite?

— Ko gi,— sako,— mes norėsime! Mes norime to, ko nori visi makleriai, mes norime uždirbti, mes taip pat esame makleriai, mes taip pat turime prekybinių pasiūlų, o juk visaip gali būti, čia dėl jūsų nuopelno, čia dėl mūsų nuopelno — galgi kas nors pasiseks, dėkimės iš vieno, pasidalysime, nors ir mažiau uždirbti, kad tik uždirbti, kaip žmonės sako: i r i š n u o s t o l i o k i t a s v a k a r i e n ę t a i s o...

— Striukai drūtai,— sakau,— kam tos ilgos kalbos? Geriau sakykite, ką jūs turite? Nesidrovėkite.

— Mes,— sako,— dievui padedant, turime labai daug prekybinių pasiūlų. Mes turime anglies Poltavos gubernijoje, mes turime geležies Kanevo apskrityje, mes turime sudegusį malūną Perejaslavlyje, mes turime tokių naujų mašinų, vieno Pinsko žydo išgalvotų, daugiau mes turime dvarponį, kur nori išmainyti mišką į degtinės varyklą, ir dar žydą tokį, kur nori pirkti Jehupece didelius namus be pinigų, ir dar dvarų kiek! miškų! Jei jūs turite pirkėjų, mes jums duosime dvarų, o jei jūs turite dvarų, mes jums duosime pirkėjų.

— Ne,— sakau,— nei dvarais, nei miškais aš jau nebeprekiauju — baigta! Nudegiau,— sakau,— nagus nuo dvaro ir daviau sau žodį, kad nei dvarų, nei miškų daugiau į rankas nebeimsiu!

— Ė,— sako man tendeverendė,— juk dvaras dvarui nelygu! Šit mes dabar turime dvarą Kaukaze, dvarą su nafta, tai yra tokią žemę, iš kurios trykšta nafta, ji trykšta ir trykšta, ir niekad nenustoja trykšti! Manoma net taip, kad ta žemė tenai gali ištrėkšti milijoną pūdų naftos per vieną dieną!..

— Jei taip,— sakau,— tai jūs man draugai; čia tai,— sakau,— bent prekyba! Tokį daiktą tai duokite šen!

Ir mes visi trys nudrožėme į „Žydų užkandinę“ (aš jau nebevaikštau pas Semedenį, nes iš ten veja laukan, aš jau vaikštau į „Žydų užkandinę“ — daug jaukiau, esi tarp savų, gali sėdėti, šnekėti, daryti, ką tik nori), ten mes apsvarstėme visą dalyką ir sudarėme bendrovę, o kai priėjome ligi pasirašymo, tai jie man atskleidė paslaptį, kad to dalyko esama dar kelių dalininkų: vienas su labai storomis lūpomis, kitas rudas, jis prekiauja laikrodėliais, melagis baisiausias, dieve apsaugok, koks melagis, ir dar kitas, su raudona spuoguota nosimi, irgi melagis nežmoniškas, ir dar vienas, našlys toksai. Kai išgirdau, kad čia tiek daug dalininkų, man, tiesa, nelabai patiko. Tik tendeverendė man tol įkalbinėjo ir rodė pavyzdžius, kol galiausiai sutikau, kad visi pasirašytume popierių. Paprastai tarp dalininkų turi juk būti ginčų; kiekvienas spyriojasi, kad jam priklauso didesnė dalis. Tegu tik dievas duoda man taip susiderėti su pirkėjais, kaip susiderėjau su makleriais, tai bus visiškai neblogai, nes iš tokio sandėrio kaip šitas nejau neuždirbtum bent milijono rublių? Aš esu tvirtai nusistatęs, jei tik dievas padės ir šitas dalykas pasiseks, tuojau steigti kontorą Nikolajaus prospekte ir, dievui padedant, būti dideliu makleriu.

O kadangi turiu daug darbo ir neturiu laiko, tai rašau trumpai. Jei dievas sveiką laikys, kitame laiške aprašysiu tau viską smulkiai. O tuo tarpu tegu dievas tau duoda sveikatos ir gero pasisekimo.

Labų dienų vaikams ir kiekvienam skyrium, iš pat širdies.

Tavo vyras Menachem-Mendelis.

Pamiršau, kas svarbiausia. Ketinau tau parašyti kažkokį labai reikalingą dalyką, tiktai pamiršau ką. Tegu tada paliks, dievui padedant, kitam kartui.

Tas pats.

XX

ŠEINĖ-ŠEINDELĖ IŠ KASRILOVKOS SAVO VYRUI MENACHEM-MENDELIUI JEHUPECE

Mano brangiam, kilmingam, išmintingam ir mokytam vyrui Menachem-Mendeliui, tegu žiba jo žiburys.

Pirmiausia duodu tau žinoti, kad mes visi, dėkui dievui, esame visiškai sveiki. Duok dieve ir iš tavęs tą patį girdėti ateinančiuose laikuose.

Toliau rašau tau trumpai, dėl to, kad aš nebeturiu jėgų su tavimi kalbėtis. Vis tiek kaip žirniai į sieną. Kaip mano mama sako: „Jaunavedžiui gali graudžiausią melodiją griežti, jam vis tiek kas kita galvoj..." Kad tu Jehupece ir didelė kupeta, žinoma, nes stoviniuoji aplink Brodskio duris, ir milijonai tau knibždėte knibžda, tiktai neriesk jau taip labai nosies, meldžiamasis. Milijonus kol kas tebeturi Brodskis, o ne tu, ir gali dar apsiversti taip, kad žemė, kur aliejais teka, imtų tekėti srutomis, o jei kas ir išeis, tai pasibaigs snukių daužymais, o kam daužys snukį? — tau! Todėl paklausyk mano patarimo — kol dar laikas, nešk tu kuodą laukan iš tenai ir važiuok namo. Užmiršk, kas ligi šiol buvo, jei kada užgavau kokiu žodžiu. Kaip mama sako: „Geriau tegu tave draugas muša negu priešas bučiuoja..." Mušk telegramą ir važiuok greičiau, ir tegu pasibaigs toks buvimas, kaip tau linki daug gero ir laimės

tavo tikrai ištikima žmona Šeinė-Šeindelė.

Galiu tau papasakoti naujieną, kas pas mus atsitiko ir net per pasaulį nuskambėjo! Tu juk pažįsti Mejerį Motelį, Moišės Mejerio sūnų. Jis turi dukterį Racelę. Ta Racelė — tikra dievo dovana, iš-

mokslinta mamzel, prancūziškai kaip žirnius beria, tvatija fortepijoną, su nieku nesivalkioja. Ar tai menkas daiktas — juk iš mėsininkų kilusi! Kaip mama sako: „Gera kilmė — juk tai ne juokas..." Žodžiu, jai perša jaunikius iš viso pasaulio, o ji vis mėčiojasi; ką tik jai parodo, vis netinka ir netinka. Ji nori jaunikio, kad būtų visu kuo tobulas: jis turi būti ir gražus, ir išmintingas, ir turtingas — dangaus žvaigždelė! Piršliai nėrėsi iš kailio ir atgabeno jai jaunikį, kad jau bent jaunikis būtų, rojaus obuolį, ir iš mažo miestelio, iš Ovručo! Suvažiavo į pražvalgas, kaip paprastai, jaunąją su jaunikiu suleido į atskirą kambarį, kad apsižiūrėtų. Jaunoji ir sako jaunikiui: „Kas pas jus girdėti apie Dreifusą[12]?" O jis jai: „Apie kokį Dreifusą?" Ji jam: „Jūs nežinote, kas yra Dreifusas?" O jis: „Ne. Kuo jis prekiauja?.." Ji tuoj išlėkė iš kambario ir krito nualpusi, o jaunikis, vargšas, turėjo su gėda grįžti į Ovručą — gumbą jam, gumbą jai, gumbą jiem abiem! Ko aš tave prašysiu: kai tu tarp žmonių būni, paaiškink man, kas yra tas Dreifusas, kad dėl jo taip kunkuliuoja pasaulis?

XXI

MENACHEM-MENDELIS IŠ JEHUPECO SAVO ŽMONAI ŠEINEI-ŠEINDELEI KASRILOVKOJE

Mano brangiai, dievotai ir išmintingai žmonai Šeinei-Šeindelei, kad ji sveika būtų su visais namiškiais.

P i r m i a u s i a duodu tau žinoti, kad aš, ačiū dievui, esu sveikas ir laimingas. Tegu dievas mums padės, kad visados vienas apie kitą girdėtume tiktai geras ir linksmas žinias. Amen.

T o l i a u pranešu tau, kad su Brodskiu jau išsiskyriau. Tai yra mes su juo, gink dieve, nesusivaidijome, tiktai aš nustojau ten vaikščioti — kas man Brodskis, kad aš dabar taisausi jau prie paties Rotšildo[13], kur Paryžiuje?! Tu, žinoma, klausi, kaip aš, Menachem-Mendelis, galiu prisitaisyti prie Rotšildo, net Paryžiuje? Atsakymas: vėl Kaukazas ir vėl nafta! Visos naftos, kiek tik yra Kaukaze, yra jo, o jis pats sėdi Paryžiuje. Tai dabar klausimas: kaip katė pereis per upę? Man dingtelėjo tokia mintis: yra pas mus biržoje toks paukštis, pavarde Todresas. Tas Todresas kitados yra buvęs stambus spekuliantas, karštas, ugningas spekuliantas. Kai žmonės persiskyrė su paskutiniais skatikais, visi didieji spekuliantai (ir aš taip pat) išvirto makleriais, o

Todresas išsitrenkė į Paryžių ir tenai varto didžiausius pinigus, stačiai milijonus! Kaip tyčia, mano laimei, Todresas pasipainiojo čionai, Jehupece. Aš nepatingėjau nulėkti pas jį į namus ir jam išpyškinau, jog turiu suuodęs vietelę Kaukaze, kur trykšta nafta, o kad už ją reikia daug pinigų, tai išeina, jog toksai pirkinys kaip tiktai tinka Paryžiui. Todresas man sako:

— Aš turiu pirkėją!

Aš klausiu:

— Kas tas pirkėjas?

Jis sako:

— Rotšildas!

— Jūs pasižįstate,— sakau,— su Rotšildu?

— Ar aš,— sako,— pasižįstu su Rotšildu? Duok dieve,— sako,— mums abiem tiek turto, kiek aš su juo esu prekybinių sandėrių sudaręs ir kiek esu iš jo uždirbęs!

— Atsiprašau,— sakau,— tai gal jūs būtumėte geri nurašyti Rotšildui į Paryžių?

— Nurašyti,— sako,— nedidelė bėda! Nors mes su juo ir geri bičiuliai, bet čia vienas daiktas sau, o kitas vėl sau; reikia turėti aprašą ir planą, kitaip negalima.

Žodžiu, aš nulėkiau pas savo dalininkus ir iš jų nunešiau jam aprašą ir visus kitus galus. Na, kaip tau patinka, brangioji žmona, kaip Menachem-Mendelis, dievui padedant, reikalus tvarko? Kad tik aukščiausiasis duotų, kad ateitų geras atsakymas iš Rotšildo,— tu supranti, kaip nosis ištiesę žiūrės į mane visi didieji Jehupeco makleriai! Tiktai tuo tarpu prastas reikalas, kad neturiu prie savęs nė trirublės. Kad tu matytum, kas čia pas mus darosi, koks baisus visur pinigų badas. Įmanytų pasikarti už rublį! Kiekvieną dieną laukiama didelių bankrotavimų. Bet tu nesielvartauk, brangioji žmona, viskas tas ligi laikui; už savo sielvartus, dievas duos, sulauksime didžio džiaugsmo. Tegu tik ateis geros žinios iš Paryžiaus, tada aš eisiu sykį į krautuvę, o jau ten, dievui padedant, atminsiu ir save, ir tave, ir visus vaikelius, kad jie sveiki būtų.

O kadangi turiu daug darbo ir neturiu laiko, tai rašau trumpai. Jei dievas sveiką laikys, kitame laiške aprašysiu tau viską smulkiai. O tuo tarpu tegu dievas tau duoda sveikatos ir gero pasisekimo. Labų dienų vaikučiams ir kiekvienam skyrium, iš pat širdies.

Tavo vyras M e n a c h e m - M e n d e l i s.

P a m i r š a u, k a s s v a r b i a u s i a. Kur tu klausei apie Dreifusą, tai čia labai gražus dalykas. Buvo tokia istorija: Paryžiuje gyveno Dreifusas, kapitonas, vadinasi, buvo toks kapitonas, pavarde Dreifusas. Ir Esterhazi buvo, majoras (majoras vyresnis už kapitoną, o gal atvirkščiai, gal ir kapitonas vyresnis). Jis, tas Dreifusas, buvo žydas, o Esterhazi, majoras, buvo krikščionis. Jis parašė „bordero“*. Tai yra majoras Esterhazi parašė „bordero“, o visą bėdą suvertė ant jo, ant Dreifuso. Dreifusas norėjo nuėjęs pasiteisinti. O jį paėmę nuteisė iki gyvos galvos sėdėti saloje viduryje marių, vienut vieną, uždarytą. Nuėjo Zola[14] ir pakėlė triukšmą, išrodė aiškiai, kad štai jis žino puikiausiai, jog ne Dreifusas parašė tą „bordero“; ko jūs iš jo norite, juk tai majoro darbas, to Esterhazi! Tada jį paėmė ir taip pat nuteisė — sėdėti. O jis, tas Zola, ėmė ir pabėgo. Nuėjo dar vienas, Pikaras, pulkininkas, ir taip pat ėmė rėkti ir triukšmauti. Pašoko Mersi, jau generolas, ir dar kažkoks Rožė, taip pat generolas, ir dar daug generolų, ir visi melagingai liudijo prieš Dreifusą. Kilo sambrūzdis tarp prancūzų, ėmė reikalauti, kad jį atgabentų čia, tą Dreifusą. Ir atgabeno jį į Reną, į teismą. Atvažiavo advokatas iš Paryžiaus. Jį norėjo nušauti. Šovė į jį iš užpakalio. O jis visus generolus sumalė į dulkes. Tačiau Dreifusą vis dėlto ir antrą kartą nuteisė. Tik jį po to greit paleido. Vadinasi, čia kaltas, čia vėl nekaltas — ir būk tu gudrus, suprask, kaip čia yra!.. Tai dabar jau žinai Dreifuso istoriją?

Tas pats.

XXII

ŠEINĖ-ŠEINDELĖ IŠ KASRILOVKOS SAVO VYRUI MENACHEM-MENDELIUI JEHUPECE

Mano brangiam, kilmingam, išmintingam ir mokytam vyrui Menachem-Mendeliui, tegu žiba jo žiburys.

P i r m i a u s i a duodu tau žinoti, kad mes visi, dėkui dievui, esame visiškai sveiki. Duok dieve ir iš tavęs tą patį girdėti ateinančiuose laikuose.

T o l i a u rašau tau, kad tu esi jau nebetoli nuo pamišimo, tau bestinga tiktai pasiimti pagalį ir lakstyti po gatves! Ar jūs girdėjote tokį

* Raštelis, pranešimas (*pranc.* bordereau).

didelį daiktą: jis purkščia žibalą, lekia į Paryžių, blaško milijonus! Jis lyginasi su Jehupeco turtuoliais. J i e neturi pinigų, ir j i s neturi pinigų. Kaip mama sako: „Juk aš irgi karvė ir stipsiu bandoje..." Paminėsi mano žodį, Mendeli, tave parveš namo arba su geležiniais pančiais, arba su bepročio marškiniais, kaip tu esi vertas, kad atmintum, jog turi pačią šimtui dvidešimčiai metų, kuri išmano daugiau už tave. O už tavo dovanas, Mendeli, kur tu man nori nupirkti, aš tau labai dėkoju. Duok dieve daugiau tokių pirkėjų kaip tu ir tavo dalininkai melagiai, kur uždirba milijonus, o dvesia dėl skatiko, kad tik toliau nebūtų blogiau, kaip tau linki daug gero ir laimės

tavo tikrai ištikima žmona Š e i n ė - Š e i n d e l ė.

Iš tos istorijos apie Dreifusą, kur tu man parašei,— kad aš taip pikta pažinčiau, kaip aš ten supratau bent žodį! Kokiu būdu žydas gali būti kapitonas, ir kas tas per b o n d e r o toks, kurį vienas ant kito mėto? Kam tam Z o l e i reikėjo bėgti, ir kodėl jį norėjo nušauti, ir kam būtinai iš užpakalio, ne iš priešais?.. Kaip mama sako: „Tegu taip ožkos nusimano apie svetimus daržus, kaip jis nusimano, kas su juo darosi..."

XXIII

MENACHEM-MENDELIS IŠ JEHUPECO SAVO ŽMONAI ŠEINEI-ŠEINDELEI KASRILOVKOJE

Mano brangiai, dievotai ir išmintingai žmonai Šeinei-Šeindelei, kad ji sveika būtų su visais namiškiais.

P i r m i a u s i a duodu tau žinoti, kad aš, ačiū dievui, esu sveikas ir laimingas. Tegu dievas mums padės, kad visados vienas apie kitą girdėtume tiktai geras ir linksmas žinias. Amen.

T o l i a u pranešu tau, kad tas Kaukazas verčiau tegu būtų kiaurai žemės nugarmėjęs, negu kad aš jį pažinau! Aš jau nė biržoje pasirodyti nebegaliu! Kas atsitiko? Atsitiko visai paprastai: vakar užeinu į biržą, pasitinka mane T o d r e s a s ir sako man:

— Klausykite, reb žyde, kur yra tas jūsų Kaukazas?

— Kaukazas,— sakau,— yra Kaukaze, o kas?

— Aš,— sako,— išieškojau žemėlapyje, kur galėtų būti jūsų pasiūlytasis dalykas, bet pasirodė, kad tokio miesto, kaip jūs ten rašote, nė būti nėra.

— Kaip tai,— sakau,— nėra?

— O taip,— sako,— kad nėra pasaulyje. Ir vardas kažkoks iš senų padavimų... Kaip tai,— sako,— galima imti ir siūlyti nebūtus daiktus? Ir dar kam? Rotšildui! Ar jūs žinote,— sako,— kas tai yra Rotšildas?!

— Ko man,— sakau,— nežinoti? Aš žinau labai gerai, k a s t a i y r a R o t š i l d a s, tiktai,— sakau,— kuo aš čia dėtas? Kaip m a n sakė, taip aš j u m s sakiau.

Ir aš tuojau išskutau ieškoti t e n d e v e r e n d ė s ir suradau jį „Žydų užkandinėje", ten, kur visi žydai sėdi, ir tuoj čiupau į nagą:

— Sakyk man, tendeverende, meldžiamasis, kur galėtų būti mūsų biznis?

— Tai bent klausimas! — sako jis.— Juk j ū s prekiaujate, j ū s turite pirkėją!

— Ne,— sakau,— man ne tas rūpi; man rūpi pats daiktas, kur jis galėtų būti, kurioje vietoje, kaip tenai nuvažiuoti, kuriuo ruožu?

— To aš,— sako,— kaip tiktai ir nežinau, tą turėtų žinoti mano dalininkas.

Išėjome abudu ieškoti kompaniono. Bet kompanionas sako, kad jam sakė tas, kur su r a u d o n a n o s i m i. O r a u d o n a n o s i s sako, kad jis nė žinoti nežino, nė sapne nesapnavo; jis tik, sako, girdėjo iš to maklerio, kur su s t o r o m i s l ū p o m i s, kad t e n d e v e r e n d ė turi kažką parduoti K a u k a z e, bet k u r tas Kaukazas, k a s per Kaukazas — jis tiek težino, kiek blogų metų tenori! Žodžiu, kai pradėjome aiškintis, iš kur tas prekybos pasiūlymas kilo, kas jį paskelbė, tai ėmė bėdą mėtyti kits kitam — tas anam, o anas šitam, ir vėl taip, ir vėl atgal, kol galų gale visi sutarė, kad viskuo esu kaltas aš; tokia jau mano laimė, nebeduok tu dieve, kad visur, visur aš palieku atpirkimo ožys!..

Tai žinai, brangioji žmona, kokią išvadą aš priėjau? Jei neturi laimės, tai nors gyvas į žemę lįsk! Ką tik bepradėčiau, ko tik besiimčiau, iš pradžių, rodosi, jau viskas gerai, jau, jau pačiupsiu laimę, jau, jau turiu kišenėje — o galų gale ratukas šmaukšt, pasisuko į kitą pusę, ir, žiūrėk, tau atliko pernykštis sniegas! Nėra man, matyt, lemta prasigyventi iš maklerystės, čiupti gerą laimikį ir mauti sau! Nėra lemta, kad Menachem-Mendelis prasigyventų kaip kiti makleriai Jehupece!

Visi ūžia pyška, tik aš vienas stoviu ir žiūriu, kaip žmonės varo savo verslą, kaip pelno pinigą, o aš sukaliojuosi tiktai lyg svetimas. Matau priešais save milijonų milijonus, o pagauti negaliu... Amžinai aš kaip prašalaitis koks... Turbūt aš dar neaptikau tikrojo kelio? Niekas nežino, kur savo laimę patiks... Reikia jos ilgai ieškoti, o kai ieškai, tai ir randi...

O kadangi aš esu labai prislėgtas, tai rašau trumpai. Kad dievas sveiką laikys, kitame laiške viską tau aprašysiu smulkiai. Atiduok labas dienas uošviui ir uošvienei ir parašyk man, kaip tavo sveikata, pabučiuok vaikučius, tegu jie sveiki gyvena, ir parašyk man, kas girdėti pas jus, Kasrilovkoje.

Tavo vyras Menachem-Mendelis.

Pamiršau, kas svarbiausia. Kai bėdos bendros — jau pusė paguodos. Kai matai, kad ir kitam sunku, tai širdžiai tartum palengvėja. Imkime, pavyzdžiui, tą žmogų, kur viename su manimi užeigos kambaryje apsistojęs. Buvęs kitados rangovas, kaip sakosi, turtuolis, turėjęs savus namus, krautuves, o dabar bylinėjasi su valdžios įstaigomis ir turi vilties atgauti daug, labai daug pinigų. Bet kadangi jis neturi nė skatiko kišenėje, tai kolei kas aš jį laikau. Kad dievas duos, kad jis atsibylinės savo pinigus, jis, sako, nepamirš manęs... Ir dar vienas toks yra, kartu su manimi apsistojęs, dar didesnis vargšas už aną: jis yra rašytojas. Jis rašinėja į laikraščius ir rašo knygą! O kol kas, kol tą savo knygą parašys, jis ir gyvena su mumis iš vieno, ir šeimininkė pasigailėjusi duoda jam kartais arbatos stiklinę. Ir dar vienas toks yra mūsų užeigoje apsistojęs, toks jau vargeta, jog rašytojas prieš jį — tik šuniukas! Kas iš jo per žmogysta, aš nė pats nežinau: lyg būtų agentas, lyg būtų piršlys, lyg būtų aktorius, dainuoja daineles, naikina peles — labai linksmas žydas, marškinių ant kūno neturi ir leipte leipsta dėl kąsnelio duonos! Žodžiu, žmonėse matai tiek bėdų, jog pamiršti savąsias!.. Tad žiūrėk, dievaži, neužmiršk parašyti man ir apie savo sveikatą, ir apie vaikus, kad jie sveiki gyventų, ir apie uošvį, ir apie uošvienę, ir apie kiekvieną skyrium.

Tas pats.

XXIV

ŠEINĖ-ŠEINDELĖ IŠ KASRILOVKOS SAVO VYRUI MENACHEM-MENDELIUI JEHUPECE

Mano brangiam, kilmingam, išmintingam ir mokytam vyrui Menachem-Mendeliui, tegu žiba jo žiburys.

P i r m i a u s i a duodu tau žinoti, kad mes visi, dėkui dievui, esame visiškai sveiki. Duok dieve ir iš tavęs tą patį girdėti ateinančiuose laikuose.

T o l i a u rašau tau — ką aš tau sakiau, tu glušai paskutinis? Bučiuoti turėtum kiekvieną mano žodį, kaip mama sako: „Bučiuok rimbą, kuris tave plaka!..“ Tai, vadinasi, atsiprekiavai jau tenai, kiek tik lenda, o dabar susidėjai į draugę su rinktiniais pasturlakais — rangovais, valkatomis, knygelių rašytojais, dainininkais, pelių naikintojais — juokai gyvi, tik juoktis nėra kam! Tikrai yra dėl ko Jehupece užeigoje lindėti ir mėtyti rublius! Tik man patinka, kad tu pradedi ateiti į protą: matyt, sakai, tau nėra lemta tenai prasigyventi, pasidaryti milijonieriui! Negi dar tu abejoji, Mendeli? Aš jau seniai rėkiu, kad tu vytum laukan iš galvos tas visas kvailybes. Tegu aš tiek saugi būsiu nuo viso pikto ir tu — nuo savo kvailumo, kiek tu matysi milijonus! Užmiršk, Mendeli, milijonus, užmiršk, kad yra Brodskis pasaulyje, bus tik į sveikatą tau ir tavo sielai! N e ž i ū r ė k a u k š č i a u s a v ę s, ž i ū r ė k ž e m i a u s a v ę s — taip, rodos, parašyta knygose? Ir nepavydėk Jehupeco žmogynams, kurie ūžia ir pyška. Tegu jie sau ūžia, tegu jie sau pyška, tegu nusipoškina jie sau rankas kojas, kaip tau linki dabar ir visados

tavo tikrai ištikima žmona Š e i n ė - Š e i n d e l ė.

Sakyk tu man, brangusis Mendeli, kas čia tau užėjo, kad staiga atsiminei pasiklausinėti apie mūsų Kasrilovką? Ir kaip jau aš tau dabar tokia brangi pasidariau, kad taip rūpiniesi mano sveikata? Matyt, labai pasiilgai mūsų?.. Kaip mama sako: „Tegu pasilaksto teliukas, išalks — pats parlėks namo...“ Laukiu tavo telegramos, kad parvažiuoji. Jau laikas, jau seniai laikas — tegu šitas mano laiškas bus paskutinis.

Parašyta 1899—1900 m.

NESISEKA

(*MENACHEM-MENDELIS — PIRŠLYS*)

MENACHEM-MENDELIS IŠ KELIONĖS SAVO ŽMONAI ŠEINEI-ŠEINDELEI KASRILOVKOJE

Mano brangiai, dievotai ir išmintingai žmonai Šeinei-Šeindelei, kad ji sveika būtų su visais namiškiais.

P i r m i a u s i a duodu tau žinoti, kad aš, ačiū dievui, esu sveikas ir laimingas. Tegu dievas mums padės, kad visados vienas apie kitą girdėtume tiktai geras ir linksmas žinias. Amen.

T o l i a u pranešu tau, kad man taip nesiseka, taip nesieina, nors sprok pusiau. Tuojau, kai tik iš tavęs gavau tavo pasiųstus kelis rublelius, aš užsimokėjau pirmiausia užeigos skolą ir, nieko nebelaukęs, pradėjau taisytis į kelionę. Ko tu benori — aš jau sėdėjau vagone, nusipirkęs bilietą ligi Chvostovo, o iš Chvostovo ketinau važiuoti tiesiai namo, vadinasi, į Kasrilovką. Bet mes juk turime galingą dievą, ir tu tiktai paklausyk, kaip jis kartais sutaiso. Kitados aš tau rašiau, kad užeigoje, kur aš gyvenau, buvo vienas toksai žydas, piršlys[15], Leiba Lebelskis vadinosi; jis girdavosi, kad nešiojasi užanty visą pasaulį ir uždirba aukso kalnus. Tuo tarpu jam prireikė išvažiuoti porai dienų žymių sutartuvių reikalu; sakėsi gavęs „skubią telegramą“, kad atvyktų nedelsdamas, tad jis padavė visą savo mantą šeimininkei, prašydamas palaikyti, kol jis grįš iš sutartuvių, o jau tada atsilygins jai. Ir tiek, kiek t u jį matai, tiek m e s jį bematėme. Man išvažiuojant, šeimininkė tarė:

— Juk jūs važiuojate tuo pačiu ruožu, paimkite to piršlio ryšuliuką, gal sutiksite kur nors tą išsižiojėlį, tą Lebelskį, tai atiduokite jam jo šlamštą.

Aš sakau:

— Kam man svetimų ryšuliukų?

Ji sako:

— Nebijokite, čia pinigų nėra, čia tik popiergaliai, užrašai.

Tikrai. Jau sėdėdamas vagone, aš iš smalsumo atrišau tą ryšuliuką, pažiūrėjau — gi tikras lobis: piršlių laiškai, jaunikių ir nuotakų tėvų sąrašai ir panašūs raštai. Tarp tų raštų — ilgas hebrajiškas jaunikių

ir nuotakų sąrašas abėcėlės tvarka; aš jį čia tau surašau žodis į žodį.

Ovručas — Chavė, turtuolio reb Levio Laibakojo duktė... įžymios kilmės... motina Gitelė... irgi įžymios kilmės... aukšto ūgio... gražuolė... 4 tūkstančiai... Nori baigusio...

Balta — Faitelis, turtuolio reb Juozapo Hitlmacherio sūnus... Mokytas... cinistas*... baigęs buhalteriją... nuo karo prievolės laisvas... meldžiasi kasdien... nori pinigų...

Gluchovas — Jefimas Baliasnis... Vaistininkas, skutasi barzdą[16]... myli žydus... skolina pinigus iš palūkanų... nori brunetės...

Dubnas — Leja, turtuolio reb Mejerio Koržiko duktė... įžymios giminės... žemo ūgio... ruda... moka prancūziškai... gali duoti pinigų...

Haisinas — Lipė Brašas... Iciko Koimino svainis... Reb Zalmeno Radomyšlio cukraus gamyklos patarėjas... Vienturtis... gražus vaikinas... gudrių akių... nori medaus kubilo...

Vinica — Chaimas Hechtas... Viengungis, lošia biržoje... važinėja fajetonu... daug uždirba... vertas 10 tūkstančių...

Žitomiras — turtuolis Šlo'imė Zalmenas Tarataika... 2 dukterys... gražuolės — prima... jaunėlė kiek strazdanota... Pianinas, vokiškai, prancūziškai... Nori mokyto... diplomo nebūtinai...

Chmelnikas — turtuolė Basė Flekelė... Našlė, palūkininkė... gudruolė baisiausia... Nori mokyto... Gali būti ir plikas...

Talnojė — rabinas reb Avremelis Fainčikas... Našlys... chasidistas[17]... Šventojo rašto žinovas... Ieško našlės su įmone.

Jampolis — Moišė Niselis Kimbakas... Turtuolis, neseniai prasikasęs... Jo žmona Beilė Leja... baisiai nori išleisti... Vis tiek, kiek duos antroji pusė[18], žada duoti dvigubai... Piršliui atlyginimas tuoj per sutartuves... nuo mamytės ekstra dovana...

Kasrilovka — reb Nosonas Korachas... turtuolis, mamonos kalnai... Baisus kiaulė... Sūnus Josifas-Jicchokas, mokytas... rašto žinovas... Turgenevas ir Darvinas... tyli sietuva... Ieško neturtingos našlaitės... gražuolių gražuolės... Galima prašyti avanso...

Lipovecas — turtuolio Leibušo Kapotės sūnus... pasiutęs chasidistas... laiko egzaminus iš 8 klasių... gyvena Odesoje... griežia smuiku, moka hebrajiškai... gražuolis...

Medžibožas — reb Šimšonas Šepselis, Šimelio sūnus... Našlys... turi 2 dukteris su 3 tūkstančiais... pats pirma paims pačią... Nori irgi mergaitės...

---

* Sionistas (*dark.*).

N e m i r o v a s — Smičikas... Bernardas, Mozės sūnus... iš tikrų Smičikų... Išsiskyręs... savarankiškas... smarkus preferansininkas... Prieina prie valdžios... Vertas mergaitės su 5 tūkstančiais arba išsiskyrusios su 10 tūkstančių...

S m e l a — Perelė Dama... Išsiskyrusi, 10 tūkstančių... Reikalauja mokyto, komisionieriaus...

A n a t o v k a — namų savininkas reb Mendė Lopeta... Senis, per septyniasdešimt... bet dar tvirtas... Palaidojo 3 žmonas... Nori mergaitės...

P r i l u k a s — gimnazistas Fraitikas... turtuolio Michelio Fraitiko sūnus... Namie vaikšto su kepure... Šeštadienį nerašo[19]... Nori 20 tūkstančių, nė kapeikos mažiau... Duoda pusę to...

C a r i c y n a s — turtuolio Fišerio, našlio, aprašas... Gyvena Astrachanėje... pažadėta 2 išlošiamieji pirmosios paskolos bilietai... be to — piršlybų užmokestis... Reikia parašyti dar kartą... Prašiau atsiųsti 25 rublius išlaidoms... bent pašto ženklų...

K r e m e n č i u g a s — mokytas, smarkus cinistas... šimtai komisijų... gudročius... puikus šachmatininkas... Talmudą — atmintinai... Prisiskaitęs, geras kalbėtojas... sąmojingas... labai graži rašysena... Girdėjau, kad jau vedęs...

R a d o m y š l i s — Naftolio Radomyšliškio vaikaitis... cukraus fabrikas... aukso kalnas... Pusiau chasidistas, pusiau vokietis[20]... Trumpi peisai, ilgas švarkas... Moka kalbų ir nusituokia apie tikybinę knygą... Turi dėdę milijonierių ir įskaitos kvitus[21]... Ieško gražuolės, iš garsios giminės, 200 tūkstančių, fortepijonas, mandagi, prancūziškai, perukas, kad mokėtų šokti, dievobaiminga, panelė be kavalierių...

Š p o l a — žinomas turtuolis Elė Černobyliškis... gyvena Jehupece... cukraus ir dvarų makleris... turtuolio Babiškos dalininkas... Vienturtė duktė... Reikalauja dangaus žvaigždės... kad būtų žinovas, didesnis nei daktaras... laisvas nuo karo prievolės... gražus kaip Juozapas Teisuolis... išmintingas kaip Saliamonas karalius[22]... kad mokėtų dainuoti ir griežti visais instrumentais... šeima kad būtų be sutepties... pinigų be skaičiaus... visos gerosios ypatybės... vos ne Brodskis... Telegrafavau į Radomyšlį...

T o m a š p o l i s — 5 dukterys... 3 gražuolės, 2 baidyklės... Ir kiekvienai arba po daktarą su įrengtu kabinetu, arba po advokatą, dirbantį Jehupece... Rašiau kelis laiškus...

. . . .

Taip aš sėdžiu sau vagone su piršlio ryšuliuku, skaitau tą hebrajišką jaunikių ir nuotakų sąrašą ir perskaitęs dar skaitau, galvodamas sau vienas: dieve tu mano! Kiek tatai amatų sutvėrė viešpats aukščiausias savo žydams! Šit, pavyzdžiui, piršlystė. Ko, rodos, benorėti gražesnio ir padoresnio, geresnio ir lengvesnio? Ir ką čia veikti? Reikia tiktai, kad būtų visi šulai galvoje ir kad mokėtum protingai taikyti į poras, kas kam tinka. Pavyzdžiui: Ovručas turi mergaitę gražuolę su keturiais tūkstančiais, kuri nori „baigusio", o Balta turi mokytą sionistą, baigusį buhalteriją ir ieškantį pinigų — juk čia pora kaip sukirpta! Arba imkime Talnoję: sėdi žydas našlys, kuris ieško našlės, turinčios įmonę,— ko jam nepavažiuoti į Chmelniką, pas našlę Basę Flekelę, kuri ieško našlio be pinigų, kad tik mokyto? Matai, mano brangioji žmona, reikia tik mokėti daryti kombinacijas. Jei aš būčiau apsigimęs piršlys, aš pertvarkyčiau piršlių amatą visiškai kitaip. Aš susirašyčiau su viso pasaulio visais piršliais, sutraukčiau į daiktą jų visų sąrašus ir atsisėdęs sau skirstyčiau į poras, pirma, žinoma, popieriuje, tą jaunikį su šita nuotaka, šią nuotaką su anuo jaunikiu, o kiekviename mieste turėčiau savo kompanioną, kiek miestų, tiek būtų kompanionų. Uždarbį, kiek jo būtų, dalytumės — pusė man, pusė tau. Galimas daiktas, kad vertėtų atidaryti kontorą Jehupece, o gal Odesoje, laikyti žmones, kad tik sėdėtų ir rašytų laiškus, siuntinėtų telegramas — o aš pats nieko nedirbu, tik sėdžiu, poruoju ir darau kombinacijas!

Tokios mintys, svajonės, kombinacijos lekia man per galvą. Ir įneša kipšas pas mane į vagoną žmogystą, apaugusią gaurais nuo viršugalvio ligi padų, jis velka paskui save maišą ir šnypščia kaip žąsinas, o į mane jis kreipiasi kažkaip keistai mandagia kalba, ne tokia kaip visi žmonės:

— Jaunas žmogau,— sako jis,— gal jūs būtumėte malonūs pakrutinti savo vertingą asmenybę ir pasislinkti visiškai mažą trupučiuką į šalį, kad,— sako,— šitoks va žydas kaip aš, pavyzdžiui, galėtų turėti garbę prisėsti valandėlę šalimais su jumis?

— Kodėl ne? Prašom, su didžiausiu malonumu!

Taip sakydamas aš pataisau jam vietos ir klausiu jį šiaip sau, grynai iš mandagumo:

— Iš kur būsite?

— Iš kur kilęs, vadinasi? Iš Koreco,— atsako jis man.— Mano vardas Ošeris, o vadinuosi piršlys reb Ošeris. Pamažu, gražiai, jau šit, kaip jūs mane matote, esu beveik keturiasdešimt metų piršlys, dievui padedant.

— Šitaip,— sakau.— Tai, sakote, jūs irgi piršlys?

— Vadinasi,— sako,— jūsų šneką mes turime suprasti taip, kad jūs tai tikrai piršlys,— tad esame savi žmonės, šolom aleichem!

Taip sako tas piršlys ir bruka man didelę, minkštą, plaukuotą ranką, klausdamas, matyt, taip pat iš mandagumo:

— Jūs kuo vardu?

Aš sakau:

— Menachem-Mendelis.

— Pažįstamas vardas,— sako jis man,— esu jį kažkur girdėjęs, tik nebežinau kur. Nagi paklausykite,— sako,— reb Menachem-Mendeli, ką aš jums pasakysiu. Jei jau,— sako,— tokia bėda išėjo, tai yra,— sako,— aukščiausiasis savo begaline išmintimi taip sutaisė, kad mes, du piršliai,— sako,— atsidūrėme vienoje vietoje, tai gal,— sako,— galima būtų tikėtis, kad mudu štai šičia pat, bevažiuodami viename vagone, ką nors suklijuotume?

— Būtent,— sakau,— ką jau mes taip suklijuotume?..

— Gal,— sako,— jūs turite, kam patiktų geras vynas prastame inde?..

— Būtent,— sakau,— ką jūs vadinate geru vynu prastame inde?..

— Palūkėkite,— sako jis,— tuojau aš jums paaiškinsiu, ir bus jums tas pasakymas aiškių aiškiausias. Tiktai ką? Reikia ir jums būti su galva. Aš,— sako,— turiu Jarmolince prekę, oi kokią prekę, reta paieškoti, vadinasi reb Icikelis Tašracas. Apie kilmingumą nebėra ko nė kalbėti. Galima sakyti, visas nulipdytas iš kilmingumo. Nes jau jis pats,— sako,— labai aukštos kilmės, o jo žmona dar ir už jį aukštesnės kilmės. Tik visa bėda,— sako,— kad jis už savo aukštą kilmę reikalauja grynais. Kiek jis duos, jis nori, kad antroji pusė duotų dvigubai...

— Palaukš,— sakau,— man rodosi, kad pas mane bus kaip tik tas, ko jums reikia.

Imu ryšuliuką, išsitraukiu to savo piršlio Leibės Lebelskio užrašus, surandu Jampolį ir rodau jam:

— Štai jis,— sakau,— kaip tik tas, ko jūs ieškote. Paskaitykite, pamatysite: M o i š ė N i s e l i s K i m b a k a s, t u r t u o l i s, n e s e n i a i p r a s i k a s ę s — vadinasi, vos neseniai praturtėjęs; b a i s i a i n o r i i š l e i s t i — vadinasi, labai skuba! I r v i s t i e k, k i e k d u o s a n t r o j i p u s ė, ž a d a d u o t i d v i g u b a i — du kartus daugiau, vadinasi. Kaip tik tas, ko jums reikia!..

Išgirdęs tokias kalbas ir dar pamatęs, kad tas Moišė Niselis Kimbakas žada piršliams atlyginti tuoj per sutartuves ir skyrium mamytės

dovaną, mano reb Ošeris pašoka iš vietos, griebia man už rankos ir sako man:

— Sveikinu, reb Menachem-Mendeli, mes padarėme sandėrį. Mačiau,— sako,— jūsų krepšyje, jei neapsirikau, yra pyrago paplotėlių, arbatos, cukraus ir kitokių niekų, gal nepakenktų,— sako,— jei mes tuo tarpu ėmę perkąstume kąsnį, o kai, dievui padedant, laimingai privažiuosime Chvostovą, tai jūs,— sako,— gal pavargtumėte dar ir karšto vandens atnešti, mačiau,— sako,— turite arbatinuką, išgertume karštimo po stiklinę. O jau stotyje,— sako,— tai tikrai gausime porcijytę penkiasdešimt septynių laipsnių, tad sugersim,— sako,— į sveikatą už mano aukštakilmį Jarmolince ir už jūsų prasikasėlį turtuolį Jampolyje, kuriam taip skubu su sutartuvėmis, ir tegu ta valanda,— sako,— bus gera, laiminga.

— Amen! — sakau.— Iš jūsų burnos — tiesiai į dievo ausį. Tik,— sakau,— ne taip greit padaryti kaip pasakyti...

O jis, tas piršlys, vadinasi, nutraukia man kalbą:

— Palaukite, reb Menachem-Mendeli,— sako,— jūs nežinote, su kuo reikalą turite. Jūs turite reikalą ne su kokiu vaikigaliu. Jūs kalbate,— sako,— su pasaulinio garso piršliu, kuris vadinasi reb Ošeris ir kuriam nėra tiek plaukų ant galvos, kiek jo, dievui padedant, supiršta vestuvių. Linkiu abiem mums turėti tiek šimtų, kiek mano supirštų porų jau persiskyrė, vėl susituokė ir vėl persiskyrė... Aš,— sako,— kai tik pasižiūriu į sąrašą, tuoj užgriebiu, ar limpa, ar ne. Jūsų Moišė Niselis,— sako,— man krinta į akį, jam tenai, matyt, kažką labai niežti, nes supraskime gi patys,— sako,— kas jam per skuba su sutartuvėmis ir kas jau taip dega tai mamytei, kad net skyrium dovaną piršliui žada? Tas reiškia,— sako,— kad tenai knieti kirminukas. Obuolys su kirminuku, vadinasi...

— Ką gi,— sakau,— jūs patarsite?

— Patarti,— sako,— aš labai paprastai patarsiu: mes turime tuojau skirtis ir važiuoti į priešingas puses, aš,— sako,— į Jarmolincą, pas savo aukštakilmį reb Icikelį Tašracą, o jūs į Jampolį, pas savo Moišę Niselį Kimbaką. Tiktai kas? Mes abudu,— sako,— turime dirbti išsijuosę. Jūs iš savo pusės turėsite stengtis, kad tas obuolys su kirminuku duotų kuo daugiausia, o aš,— sako,— iš savo pusės stengsiuos, kad mano Tašracas tikrai duotų lygiai pusę, kaip jis man pažadėjo, nes, matote, ar maža kas gali į galvą ateiti žydui, kuris prekiauja savo aukšta kilme?

Kaip matai, brangioji žmona, prasidėjo tartum iš niekų, lyg ir juo-

kais, o baigėsi tikriausia teisybe, nes mes, čia šį, čia tą bešnekėdami, šit ir atvažiavome į Chvostovą; atvažiavę į Chvostovą, pirmiausia pagėrėme arbatos, žmoniškai užkandome ir ėmėme rimtai svarstyti tą dalyką. Man iš pradžių visa ta istorija atrodė nei šis, nei tas: koks gi aš piršlys? Ir kas, kad aš prikišau nagus prie svetimų sąrašų? Nes, jei nori, čiagi vagystė! Sakytum, kitas pametė piniginę su pinigais, o aš ją radau ir pasiėmiau. Tiktai, kita vertus, kas jau čia yra? Arba — arba: jei išdegs, dalysimės! Aš negi koks vieškelių plėšikas, kad svetimo norėčiau. Žodžiu, išėjo, kad aš teisus iš visų pusių, ir mes sutarėme taip, kad tuojau abudu leidžiamės į kelionę — jis į Jarmolincą, aš į Jampolį, ir sukalbėjome šitaip: kai tik aš nuvažiuosiu į vietą, pirmiausia ištyrinėsiu, kas tenai yra, kad tas Moišė Niselis Kimbakas taip labai geidžia skubiai tarti, o kai apžiūrėsiu namus ir lobis man patiks, kad nuleisčiau jam telegramą į Jarmolincą, jog yra taip ir taip, o jis man irgi atleis telegramą, kad taip ir taip, tada suvažiuosime į pražvalgas, veikiausiai Žmerinkoje, ir, jei tiks, tuojau bus sutartuvės.

— Svarbiausia,— sako jis man,— jūs žiūrėkite, reb Menachem-Mendeli, negailėkite išlaidų telegramoms, nes piršlio darbe,— sako,— svarbiausias daiktas telegramos... Jaunikio ar nuotakos tėvai, kai pamato telegramą, tai juos tartum velnias apsėda...

Kai reikėjo skirtis, pirktis bilietus, tai pasirodė, kad tas pasaulinio garso piršlys reb Ošeris visiškai nebeturi pinigų. Jis sakosi išleidęs visus pinigus ligi paskutinio skatiko depešoms ir telegramoms.

— O, kad jūs tiek uždirbtumėte,— sako,— kiekvieną mėnesį, kiek man per savaitę išeina depešoms ir telegramoms...

Tu supranti? Tai mat koks darbas ta piršlystė!

Žodžiu, traukinys nelaukia, aš turėjau pakloti savo kelis rublelius, nes dėl išlaidų negi duosi sandėriui iširti. Mes pasikeitėme adresais, labai mandagiai atsisveikinome ir persiskyrėme — jis nuvažiavo į Jarmolincą, o aš į Jampolį...

. . . .

Nuvažiavau į Jampolį ir pirmų pirmiausia ėmiau klausinėtis:

— Kas toks yra tas Moišė Niselis Kimbakas?

Sako man žmonės:

— O, kad visi žydai taip gyventų...

— Ar jis daug vaikų turi?

Sako man:

— Daug vaikų turi vargšas, turtuolis daugiau neturi kaip vieną vaiką...

— Kas tas per vaikas?

Sako man:

— Duktė.

— Kokia ta duktė?

Sako man:

— Iš jos galima padaryti du...

— Ar jis daug dalies duoda?

Sako man:

— Kiek tik jis duotų, jam niekis būtų duoti dukart tiek...

Pradedu kvosti: kodėl taip? Tiktai ir čia čiupt, ir ten čiupt — nieko nesučiuopiu. Tada užsivelku šventadienį švarką ir duoduosi tiesiai pas nuotakos tėvą.

Kas jų per namai — nė kaip tau apsakyti! Didžturčių namai, pilni visokios gėrybės, o žmonės — deimantai. Kai pasisakiau, kas toks esu ir ko atėjau, mane priėmė kaip kokį karalių, pamylėjo saldžia arbata, meduoliais ir kvepiančia rojaus obuolių koše, ir geros vyšninės buteliuką dar pastatė. Pats nuotakos tėvas, tas Moišė Niselis, labai man patiko: toks malonus, gero charakterio žmogus — gali sakyti, žmogus be tulžies. Ir nuotakos motina, vadinasi, Beilė Leja, patiko man iš pirmo pamatymo. Graži moteris su pilnu paliaukiu, tyli, dievobaiminga. Abudu ėmė mane kvosti, kas jaunikio tėvai, ar geras jų sūnus, ką jis moka? Ką aš jiems sakysiu, kad aš pats gi nieko nežinau? Tik, matai, mokytas žmogus visada susigriebia, ką reikia daryti. Aš sakau jiems:

— Pirma pabaikime su viena puse, o tada jau kalbėsime apie antrąją pusę; pirmiausia,— sakau,— aš norėčiau tikrai žinoti, kiek jūs duodate? Antra, aš norėčiau apžiūrėti nuotaką.

Išgirdęs tokias kalbas, sako nuotakos tėvas, Moišė Niselis, vadinasi, nuotakos motinai, Beilei Lejai:

— Kurgi Sonečka? Pašauk ją čionai.

— Sonečka dar rengiasi,— sako jam nuotakos motina, vadinasi, Beilė Leja, atsistoja ir išeina į kitą kambarį, o mes su nuotakos tėvu, su Moiše Niseliu, vadinasi, paliekame dviese, paimame po lašiuką vyšninės, pakabiname rojaus obuolių košės ir kalbamės. Apie ką kalbamės? Kad aš taip pikta pažinčiau, kaip žinau, apie ką mes ten kalbėjomės,— apie vakarykštę dieną, pernykštį sniegą.

— Ar seniai jūs jau piršliaujate? — klausia jis mane ir pripila dar stiklelį vyšninės.

— Nuo pat, kai tik vedžiau pačią,— sakau aš jam.— Mano uošvis,— sakau,— yra piršlys, ir mano tėvas,— sakau,— buvo taip pat piršlys, visi mano broliai piršliai, gali sakyti, visa mūsų giminė — vieni piršliai.

Taip aš jam meluoju ir meluoju net nesusiraukdamas, ir tik juntu, kad man veidas dega. Aš pats nežinau, iš kur tiek melagysčių mano galva ėmė! Tiktai ką gi aš galėjau daryti? Kaip tavo mama sako: „Į klaną puolęs, sausas nekelsi...“ Pats aš širdyje nutariau, kaip jau pirmiau sau sakiau, kad jei tik aukščiausiasis duos man laimės padaryti šitą sandėrį, aš savąją uždarbio dalį, dievui padedant, be jokių išsisukinėjimų pasidalysiu pusiau su anuo piršliu, su tuo Leiba Lebelskiu, kur pamiršo užeigoje savo ryšulį su užrašais. Ką aš galiu prieš jį turėti? Nors, po teisybei, gal galėtum sakyti, kad piršlybų uždarbio manoji dalis visa priklauso jam, tam Lebelskiui? Bet, kita vertus, kaipgi man tada? Juk, iš tikrųjų paėmus, aš čia esu pats tas judintojas. Tai nejau mano darbas taip jau nieko nevertas? Ir meluoti už kitą aš, rodos, irgi nesu pasamdytas. O kas čia žino, gal dievas kaip tiktai tyčia taip sutaisė, kad jis pamestų, o aš rasčiau, ir iš mano nuopelnų trys žydai uždirbtų pinigo?

Taip man bemąstant, atsidaro durys, ir įeina nuotakos motina, vadinasi, Beilė Leja, o pridurmais — Sonečka. Graži, aukšta, sveika — žmogysta žodžio verta, kaip ir jos mama. „Na ir aukštis, ir storis, kad neprasitarus! — manau sau.— Čia jau nebe Sonečka, o visų Sonių Sonia!..“ Apsitaisiusi jinai, ta nuotaka, kažin kaip keistai — su ilgu kapotu, margu tokiu, ir atrodo veikiau ištekėjusi moteris, ne kad sena būtų, bet kad stora baisiausiai, nė kaip žmogui sakyti! Reikėtų su ja pakalbėti, pažiūrėti, kas per paukštis, tik kad jis, tai yra tėvas, neduoda. Jis kalba ir kalba, verste užverčia mane kalbomis. Apie ką, manai, jis kalba? Apie Jampolį. Kas tai per miestas, oi! Vieni liežuvininkai, pavyduoliai, mirtini priešai, įmanytų — šaukšte vandens kits kitą prigirdytų! Vis tokios tuščios kalbos. Dar dėkui nuotakos motinai, vadinasi, Beilei Lejai — ji įsiterpė į kalbą ir tarė vyrui:

— Moiše Niseli, gal jau pakaks kalbų? Tegu geriau ponui Sonečka truputį paskambina fortepijonu.

— Gerai, tegu! — sako jai nuotakos tėvas, vadinasi, Moišė Niselis, ir linkteli dukteriai. Duktė prieina prie fortepijono, atsisėda, atsiverčia didelę knygą ir kad ims pirštais tvoti! Kreipiasi į ją mama, tai yra Beilė Leja:

— Sonečka, kam tau tiūdų*? Paskambink ponui geriau „Jechal kozak za Dunajem“, „Karštas bobutes“ ar bent šeštadienio giesmę...

— Požalesta, mešai nit**,— atsako jai Sonečka ir mauna pirštais per fortepijoną taip greit, jog nė akis nespėja besužiūrėti, o motina, tai yra Beilė Leja, tuo tarpu nuo jos akių nenuleidžia, lyg sakytų: „Jūs matote, kokie pirštai?..“ Taip jai beskambinant, iščiaužia iš kambario ir tėvas, ir motina, ir aš palieku vienas su nuotaka, su Sonečka, vadinasi,— vienu du mudu. „Dabar,— manau sau,— laikas pakalbėti su ja; reikia bent išgirsti, ar ji kalbėti moka“. Tiktai nuo ko pradėti? Kad taip mes blogus metus pažintume, kaip aš tą žinojau! Tad aš atsikėliau iš vietos, priėjau, atsistojau užpakaly jos ir tariau jai:

— Prašom atleisti, Sonečka, kad aš jums nutrauksiu skambinimą. Aš norėjau jūsų ko ne ko pasiklausti...

Ji atsigręžia į mane, piktai pasižiūri ir sako man rusiškai:

— Naprimer?..***

— Naprimer,— sakau,— norėjau jūsų pasiklausti, kokie jūsų reikalavimai? Taip sakant, kokio maždaug jaunikio jūs norėtumėte, kad jums išpirščiau?

— Matote,— sako ji man jau kiek švelniau ir nuleidžia akis,— po teisybei, aš norėčiau baigusio, bet žinau, kad veltui tas noras, tai bent norėtųsi, kad būtų išsilavinęs, nes nors mūsų Jampolis ir fanatiškas miestas, bet mes visos esame, šiaip ar taip, gavusios rusišką išauklėjimą, ir nors mes nelankome jokių mokslo įstaigų, vis tiek jūs nerasite pas mus nė vienos panelės, kad nebūtų susipažinusi su Emiliu Zola, Puškinu ir net su Gorkiu...

Taip sako man ta gražuolė, tai yra Sonečka, ir šneka tik, šneka man, pusiau žydiškai, pusiau rusiškai, o iš tikrųjų daugiau rusiškai nei žydiškai. O tuo tarpu įeina mama, Beilė Leja, vadinasi, ir pasišaukia nuotaką, tartum sakydama: „Visko reikia su saiku...“ O tada įeina tėvas, Moišė Niselis, vadinasi, ir mes vėl su juo abudu sėdamės kalbėtis, vestuvių tarti: kiek jis duos dalies, kur susivažiuoti pražvalgų, kada kelti vestuves ir kitų panašių dalykų, tokiu atveju reikalingų. Ir kai aš jau pakylu, noriu eiti į stotį ir leisti telegramą, man ima jis, tai yra Moišė Niselis, už rankos ir sako:

---

* Etiudų (*dark.*).

** Prašom netrukdyti (*dark. rus.*).

*** Pavyzdžiui? (*Rus.*)

— Jūs neisite, reb Menachem-Mendeli! Jūs pirma su mumis papietausite, jūs tikriausiai esate alkani.

Ir mes einame rankų plautis, ir sėdamės valgyti, ir imame po stikliuką vyšninės, ir jis, nuotakos tėvas, tik šneka, šneka — burna jam nesusičiaupia: Jampolis, Jampolis, Jampolis...

— Jūs nežinote,— sako,— kas tai yra per miestas! Nenaudėlių ir liežuvininkų miestas! Jei jūs manęs klausytumėte,— sako,— jūs lenktumėtės iš tolo, nekalbėtumėte su niekuo nė žodžio. Jūs neturite,— sako,— jiems pasakoti ničnieko — nei kas jūs, nei iš kur jūs, nei ką jūs čia veikiate, net mano vardo jūs neturite jiems minėti, tarytum manęs nė pažinti nepažintumėte. Ar jūs suprantate, reb Menachem-Mendeli? Jūs manęs visiškai nepažįstate!

Taip jis man kala sukala bent dešimtį sykių, o aš išeinu, pasiunčiu telegramą savo kompanionui į Jarmolincą, kaip buvo sutarta, ir parašau aš jam visiškai aiškiai, va šitaip:

Prekę apžiūrėjau. Pirmos rūšies. Šeši tūkstančiai. Telegrafuokite, kiek duoda kita pusė. Kur susivažiuosime.

Ateina man kitą dieną kompaniono atsakymas, kažkoks keistas:

Užsispyrė dešimties. Iš kitos pusės šešių pusė. Spauskit priedo. Sutinka su Žmerinka. Prekė prima. Telegrafuokite.

Lekiu pas savo nuotakos tėvą, tai yra pas Moišę Niselį, rodau jam telegramą ir prašau, kad ją man paaiškintų, nes aš nesuprantu nė žodžio. Perskaito telegramą ir sako man:

— Še tau! Ko čia nesuprasti? Gi čia aiškių aiškiausia. Jis, suprantate, nori, kad aš duočiau dešimtį, tada jis iš savo pusės duos šešių pusę, tai yra tris tūkstančius. Parašykite jam, kad jis per daug gudrus. Žodžiu,— sako,— trumpa byla: kiek jis duotų, aš duosiu dvigubai. Ir parašykite jam,— sako,— kad jis daug negaištų, taip stačiai ir parašykite,— sako,— kad gali pačiupti kitas kas nors.

Aš jo klausau ir siunčiu savo kompanionui tokią telegramą:

Striuka kalba. Kiek tik duos, dedu priešais dukart tiek. Nežiopsoti. Pačiups kitas.

Gaunu iš savo Ošerio atsakymą, vėl kažkokį suraizgytą:

Sutinka dukart mažiau apsigręžęs tūkstantį atgal. Prekė — reta paieškoti.

Ir vėl bėgu su telegrama pas savo tėtę. Ir vėl jis man sako:

— Gi čia aiškių aiškiausia. Jūsų kompanionas,— sako,— pra-

neša, kad jis sutinka duoti lygiai pusę, tik nori išsiderėti, kad pasiims tūkstantį atgal, tai reiškia taip: jei aš, pavyzdžiui, duosiu dešimt, tai jis turėtų duoti penkis; bet jis nori vieną atsiimti atgal, tai,— sako,— išeina, kad aš duosiu dešimt, o jis neduos daugiau kaip keturis. Gudrus žydas,— sako,— tas jūsų anos pusės tėtė; jis nori mane apmauti nuo galvos iki padų. Tik aš,— sako,— esu pirklys ir išmanau piniginius reikalus. Aš geriau duosiu,— sako,— dvigubai kaip jis ir tūkstantį viršaus, ne kad jis duotų pusę ir tūkstantį atgal. Tada,— sako,— išeis šitaip: jei jis duos tris, aš duosiu septynis; jei duos keturis, duosiu devynis; duos penkis, duosiu vienuolika. Ar jau,— sako,— sugromuliavot? Tai eikite,— sako,— tuojau ir pilkite jam skubią, kad jis nebedelstų, ir tegu jis atsako jums taip pat skubia, kad važiuoja pražvalgų, ir tegu bus pasakos galas!

Lekiu ir pilu Ošeriui skubią telegramą:

Duos tris — kloja septynis. Duos keturis — kloja devynis. Duos penkis — kloja vienuolika. Ilgiau nebedelsti. Brėžkite skubiai, išvažiuojame.

Ateina atsakymas skubia telegrama, viso labo tik du žodžiai:

Išvažiuojame. Išvažiuokite.

. . . .

. . . .

Kada ateina tokia telegrama? — Žinoma, naktį. Ir jau tu pati gali suprasti, kad miegoti tą naktį aš nebegalėjau. Aš ėmiau skaičiuoti, kiek maždaug išeitų mano daliai, jei, pavyzdžiui, aukščiausiasis padėtų man supiršti visus tuos jaunikius ir nuotakas, kur turiu Leibos Lebelskio pamestame sąraše? Argi dievui yra kas negalima? Nusistačiau tvirtai, kad tik, dievui padedant, užbaigsiu šitą reikalą, daryti su tuo savo Ošeriu nuolatinę bendrovę. Jis man atrodo mitrus vyras, ir sekasi jam pašėlusiai. O tas Leiba Lebelskis, suprantama, irgi nebus nuskriaustas. Ką aš galiu prieš jį sakyti? Jis juk irgi varganas žydas, vaikais apsikrovęs...

Vos sulaukęs dienos, pasimeldžiau ir nulėkiau pas nuotakos tėvus, parodžiau telegramą. Jie liepė tuoj paduoti kavą su pieniškomis bandutėmis, ir buvo nutarta dar tą pačią dieną važiuoti visiems keturiems į Žmerinką. Tiktai kad Jampoly nebūtų kalbų, ko mes dabar važiuojame visi keturi iš karto,— sutarėme taip, kad aš važiuosiu vienu traukiniu anksčiau, o jie — traukiniu vėliau; o kol jie atvažiuos, aš

jiems tenai suieškosiu gerą kambarį, užsakysiu pataisyti vakarienę, kaip dievas įsakė.

Taip ir buvo. Atvažiavau į Žmerinką pirmutinis, nusidaviau į gražiausią viešbutį, beje, vienintelį Žmerinkoje, vardu „Odesos viešbutį", susipažinau pirmiausia su šeimininke, labai malonia, vaišinga žyde, ir klausiu ją:

— Ko jūs turite valgyti paduoti?

Ji sako:

— O ko jūs norėtumėte?

Aš sakau:

— Žuvies turite?

Ji sako:

— Galima nupirkti.

Aš sakau:

— Na, o buljono?

Ji sako:

— Galima pataisyti ir buljono.

Aš sakau:

— Su kuo? Su makaronais ar su ryžiais?

Ji sako:

— Net ir su migdolais.

Aš sakau:

— Na, o kad taip, sakysim, keptų ančių?

Ji sako:

— Už pinigus galima ir ančių gauti.

Aš sakau:

— Na, o išgerti?

Ji sako:

— Ką jūs geriate?

Aš sakau:

— Alaus yra?

Ji sako:

— Kodėl jam nebūti?

Aš sakau:

— Na, o vyno?

Ji sako:

— Kad tik pinigų būtų.

— Jei taip,— sakau,— tai būkite maloni, mieloji šeimininke, pataisykite vakarienę aštuoniems žmonėms.

Ji sako:

— Iš kur jums aštuoni, kad jūs tik vienas tesate?

Aš sakau:

— Keista žydė! Kas jums galvoj? Sakau aštuoniems, tai aštuoniems.

Taip mums bekalbant, šit įeina mano kompanionas, reb Ošeris, vadinasi, pripuolęs apkabina mane už kaklo, bučiuoja kaip tikras tėvas:

— O man sakė širdis, kad rasiu jus čionai, „Odesos viešbutyje“! Ar yra,— sako,— čionai ko į burną įbrukti?

— Va,— sakau,— ką tiktai aš užsakiau šeimininkei vakarienę aštuoniems žmonėms.

— Ką čia vakarienė? — sako jis.— Vakarienė yra vakarienė, tiktai kol abiejų pusių tėvai išsikrapštys, kol suvažiuos, tai mes negi taip pasninkausime. Aš matau,— sako,— jūs čia savas žmogus, tai maloniai prašom pasakyti, kad mums užtiestų stalą, pastatytų degtinės ir duotų perkąsti ko nors mėsiško. Pasiutusiai noriu ėsti,— sako,— nežmoniškai.

Taip man sako reb Ošeris ir, daug nelaukdamas, eina į virtuvę, plaunasi rankas, susipažįsta su šeimininke, liepia dėti į lėkštę, ką turi, ir mes sėdamės prie stalo kaip ponai, o reb Ošeris valgydamas pasakoja man stebuklų stebuklus — kaip jam pavyko perskirti jūrą[23], kaip jis vos vos išspaudė iš savo aukštakilmio didžiūno, kad duotų tuos tris tūkstančius.

— Kaip tai,— sakau,— tris tūkstančius? Gi buvo kalbėta apie keturis tūkstančius, ne mažiau?

— Palaukit, reb Menachem-Mendeli,— sako jis,— aš žinau, kas man reikia daryti. Aš vadinuosi reb Ošeris! Tebūnie jums žinoma,— sako,— kad mano aukštakilmis norėjo visiškai nieko neduoti, dėl to, kad jis pats jau labai aukštos kilmės, o jo pati — dar aukštesnės. Jis kalbėjo, kad jam, jei būtų norėjęs su bet kuo giminiuotis, būtų dar ir primokėję... Žodžiu,— sako,— aš tiek prisikamavau, tiek prisidaužiau ir vos ne vos, šiaip taip, per vargą išspaudžiau, kad jis duotų nors du tūkstančius.

— Kaip tai,— sakau,— du tūkstančius? Gi jūs patys ką tik sakėte tris tūkstančius?

Jis vėl man sako:

— Palaukit, reb Menachem-Mendeli, aš senesnis piršlys kaip jūs ir vadinuosi reb Ošeris. Tegu tiktai susivažiuoja abi pusės, tegu jauni-

kis su jaunąja apsižvalgo, tada jau, dievui padedant, eis viskas kaip patepta. Dėl kokio nusususio tūkstantėlio man piršlybos neiširs. Aš, suprantate, vadinuosi reb Ošeris! Tik vienas daiktelis yra, kur man suka galvą.

— Būtent,— sakau,— kas jums suka galvą?

— Man suka galvą,— sako,— karinė prievolė. Aš,— sako,— įkalbėjau savo pusės tėvui, kad jūsų Moišės Niselio vaikas visiškai jaunas, kraujas ir pienas, tiktai karinės prievolės tai jis nebijo nė kruopelės, jau apsidraudęs nuo karinės prievolės...

— Ką jūs čia veblate, reb Ošeri? — sušunku aš savo kompanionui.— Kas per karinė prievolė? Iš kur? Kaip?

O jis man ir vėl sako:

— Palūkėkite, reb Menachem-Mendeli, aš vadinuosi reb Ošeris!..

— Vadinkitės jūs,— sakau,— kad ir aštuoniolika sykių reb Ošeris, ir vis tiek aš nesuprantu, ką jūs kalbate! Ką jūs čia su ta karine prievole meišiate — iš kur dabar Moišei Niseliui karinė prievolė? Ar jau moterims irgi reikia kariuomenėj tarnauti?..

Ošeris man sako:

— Kaip tai moterims? O kurgi Moišės Niselio sūnus?..

— Iš kur,— sakau,— jūs ištraukėte Moišės Niselio sūnų, kad jis teturi vieną vienintelę dukterį vienturtę, vieną vienintelę?

— Tai išeina,— sako,— kad ir jūsų pusėje mergaitė? Kaipgi čia dabar, juk mes kalbėjome apie jaunikį!..

— Žinoma,— sakau,— apie jaunikį! Tik aš kitaip ir negalvojau,— sakau,— kad jaunikio pusė — tai jūs!

— Iš kur jūs ištraukėte,— sako,— kad jaunikio pusė — tai aš?..

— Iš kur jūs ištraukėte,— sakau,— kad jaunikio pusė — tai aš?..

— Tai ko jūs,— sako,— manęs neįspėjote, kad jūsų pusėje mergaitė?..

Aš sakau:

— Na, o jūs mane tai įspėjote, kad jūsų pusėje mergaitė?..

Jis papyksta ir sako man:

— Žinote, ką aš jums pasakysiu, Menachem-Mendeli? Iš jūsų piršlys — kaip iš manęs rabinas!

Aš sakau:

— O iš jūsų piršlys — kaip iš manęs rabinienė!

Žodis po žodžio — jis man: „žioplys!“ — aš jam: „melagis!“ Jis man: „išsikėtėlis!“ — aš jam: „badadvėsys!“ Jis man: „Menachem-Mendelis!“ — aš jam: „pliurpa!“ Nuo to jis papyko ir man — per

snukį, aš jam — už barzdos — skandalas, apsaugok pone dieve!..

. . . .

Tu supranti? Šitiek pinigo paklota, šitiek laiko sugaišta, šitiek darbo padėta! O kokia gėda! Visas miestelis sulėkė pažiūrėti piršlių, kurie parodė tiek mitrumo, kad supiršo dvi mergaites. Tik Ošeris tasai, kad jį kur velniai nujotų, tuojau paspruko, o mane paliko vieną vesti sąskaitų su šeimininke už vakarienę, kur buvau užsakęs aštuoniems žmonėms. Laimė tiktai, kad spėjau laiku išnešti kuodą, kol dar nebuvo suvažiavę į Žmerinką abiejų pusių tėvai su dviem nuotakomis. Kas ten paskui darėsi, aš nežinau. Tik įsivaizduoju, kaip tai buvo baisu!..

Tai būk dabar pranašas ir žinok, kad tas piršlys toks avingalvis, tegu jį kur galas, kad jis toks vėjo malūnas, tegu jį velniai kur tuoj — kalba, važinėja, puldinėja, telegramas pleškina, o kas išeina?..— abi mergaitės!.. Jau sakau kartą ir amžinai, brangioji žmona mano — nesiseka taip, jog nors gyvas į vandenį pulk!

O kadangi mane tos piršlybos baisiai sutrenkė, tai rašau tau trumpai; jei dievas padės, kitame laiške aprašysiu tau viską smulkiai. O kolei kas tegu tau dievas duos sveikatos ir pasisekimo gero. Atiduok labas dienas vaikučiams, kad jie sveiki būtų, labai aš jų pasiilgau, ir uošvienei, ir uošviui, ir kiekvienam skyrium, iš pat širdies.

Tavo vyras Menachem-Mendelis.

Pamiršau, kas svarbiausia. Dievas siunčia vaistą tam, kas skaudulį turi. Važiuodamas iš Žmerinkos, jau maniau, kad ant manęs dangus užgriuvo. Jei tik būčiau ištekęs pinigų, būčiau jau kaip nors parsivilkęs namo, į Kasrilovką, vadinasi. Bet aš išskaičiavau, kad būtinai įstrigsiu kur kelyje, o tada nors imk ir gulk skersai bėgių! Tiktai, matai, yra dievas danguje. Vagone susipažinau su kažkokiu tipeliu, agentu inspektoriumi, kuris draudžia žmones nuo mirties, ir jis ėmė man įkalbinėti, žadėti aukso kalnus, kad tik aš eičiau už agentą. Kas per daiktas yra tas agentas ir kaip jis draudžia žmones nuo mirties — apie tai daug rašymo, o šį kartą jau aš ir taip privariau per kaupą, tegu bus kitam kartui.

Tas pats.

Parašyta 1900—1909 m.

KOMIVOJAŽIERIAUS UŽRAŠAI

PAŠNEKOS TRAUKINYJE

Ale verk fun Šolom-Aleichem. XXVIII band
EISENBAHN-GESCHICHTES
(KSOVIM FUN A KOMIVOJAŽER)
Vilnius—Varšuva, B. Kleckino leid., 1926

SKAITYTOJAMS

Esu komivojažierius. Beveik vienuolika mėnesių per metus važinėju. Daugiausia traukiniu, dažniausiai trečiąja klase, ir paprastai važinėju tik į žydiškus miestus ir miestelius, nes ten, kur žydams neleidžiama gyventi, nėra man ko veikti.

Oi oi oi, ko žmogus prisižiūri važinėdamas! Gaila tiktai, kad nesu rašytojas. Ogi, kitaip apvertus, kuo aš ne rašytojas? Kas tai yra rašytojas, tikrai sakant? Kiekvienas žmogus gali būti rašytojas. Juo labiau — rašyti žydiškai. Šnekamoji žydų kalba — būta čia didelio daikto! Imi plunksną ir rašai!

Tiktai, iš kitos pusės paėmus, ne kiekvienas turėtų griebtis rašymo. Kiekvienam reikia savo žiūrėti. Žiūrėti, iš ko duoną valgai. Tokia mano nuomonė. Bet kartais, jei nenusitveri ko veikti, tai, matai, rašymas irgi darbas.

Kaip komivojažieriui, pasitaiko man dažnai, kad kelionėje prasėdi dienų dienas nieko neveikdamas, rankų nepakrutindamas, nors imk ir duok galvą į sieną. Tai atėjo man tokia gudri mintis. Tyčia nusipirkau tuščią sąsiuvinį, pieštuką ir viską, ką pamatau, viską, ką išgirstu bekeliaudamas, imu ir susirašau sąsiuvinyje. Tuo būdu, kaip matote, man prisirinko gerokai medžiagos. Gal bent metams pakaktų skaityti. Ėmiau tad svarstyti, ką su ja daryti? Išmesti? Gaila. O kodėl man jos neišleisti knygele ar neišspausdinti laikraštyje? Kaip mane gyvą matote — būna išspausdintų ir daug prastesnių dalykų.

Na, tai aš prisėdau, surūšiavau prekes, išmečiau „broką“ ir palikau tik patį gerumą, aukščiausią rūšį. Suskirsčiau apsakymais ir sužymėjau numeriais: apsakymas numeris pirmas, apsakymas numeris antras ir t.t. Kiekvienam apsakymui daviau kitą pavadinimą, dailų, kaip reikiant — pirkliškai. Nežinau, ar uždirbsiu iš to, ar prikišiu skvernus, kaip sakoma. Kad tik, duok dieve, su savais išsiversčiau...

Neklausinėkite, kam man reikėjo to visko,— pats nežinau. Gal čia mano ir kvailai pasielgta, bet kad jau padaryta — tai kaip bus, taip! Nuo vieno daikto apsidraudžiau: nuo kritikų. Nuslėpiau savo firmą. Jie nieku gyvu neatspės, kaip aš vadinuosi. Tegu kritikuoja, tegu juokiasi, tegu lipa ant plynų sienų — aš jų tiek tebijau, kiek Amanas[1] tarškynės. Nesu rašytojas nei melamedas, nei koks dykinėtojas — esu pirklys!

Komivojažierius

APSAKYMAS NUMERIS PIRMAS

KONKURENTAI

Visuomet, kai didžiausia spūstis, kai žydai grūdasi, tas įlipdamas, tas išlipdamas, kai vagone eina kova dėl vietų nelyginant sinagogoje dėl garbės panešioti Šventąjį raštą,— kaip tik tuo metu prisistato jie. Jie abu: „jis" ir „ji".

„Jis" — juodas, stambus, susivėlęs, su giedravalkiu ant vienos akies. „Ji" — ruda, sausa, raupuota. Abu apdriskę, nuskurę, abu su lopytais batais ir abu su visai vienodomis prekėmis: „jis" su pintine ir „ji" su pintine; „jis" su pintomis bandutėmis, kietai virtais kiaušiniais, buteliais selterio ir apelsinais, ir „ji" su tokiomis pat pintomis bandutėmis, kietai virtais kiaušiniais, buteliais selterio ir apelsinais.

Atsitinka tarpais, kad „jis" turi savo pintinėje popierinių maišelių su raudonomis trešnėmis, juosvomis vyšniomis arba žaliomis, rūgščiomis kaip actas vynuogėmis. Tuomet pasirodo ir „ji" su tokiomis pat raudonomis trešnėmis, juosvomis vyšniomis arba rūgščiomis kaip actas vynuogėmis.

Ir abu ateina visada tuo pat metu, įsigrūda pro tas pat vagono duris, kalba tais pat žodžiais, tik skirtinga tarsena: „jis" truputį dusulingai, neištardamas „r", minkštai, patižusiai, lyg be liežuvio, „ji" — šveplai, lyg jai liežuvio pilna burna būtų.

Gal manote, kad jie konkuruoja tarpusavy, numušdami kainas? Nieko panašaus. Kainos jų vienodos. Visa jų konkurencija tėra tokia: k a t r a s i š g a l ė s d a u g i a u p a g a i l o s s u k e l t i. Abu maldauja, kad pasigailėtum jų penketo vaikų našlaičių („jis" turi pen-

kis našlaičius, ir „ji“ turi penkis našlaičius). Abu žiūri jums į akis, kaišioja jums į panosę prekes ir plaka liežuviu tol, kol (ar jums reikia, ar nereikia) t u r i t e nors ką nupirkti.

Tik nuo jų kalbų, nuo jų verkšlenimo, maldavimų ima jums galva suktis. Nežinote patys, iš katro pirkti: iš „jo“ ar iš „jos“? Jei ir susigalvojate kokį būdą, kaip duoti abiem uždirbti, tai jie neleidžia.

— Jei perkate, ponas, pirkite iš vieno katro... Dvejose vestuvėse kas gi vienukart šoka?

Jei norite elgtis teisingai ir perkate kartą iš „jo“, o kitą kartą iš „jos“, tai jus ima svilinti iš visų pusių:

— Ponas! Kuo aš jums šiandie nepatikau?

Arba:

— Ponas! Praeitą savaitę pirkote iš manęs ir, rodos, nenusinuodijote, nepaspringote!..

O jei imate jiems sakyti pamokslą ir įrodinėti, kad kiekvienas turi sielą ir kiekvienam reikia gyventi, kaip tas vokietis sako: „Leben und leben lassen“*,— tai gaunate atsakymą ne vokiškai, o paprasta žydų kalba, kad ir truputį užmaskuotai, bet gana suprantamai:

— Dėdule! Kas gi viena vieta iš karto dvi kėdes spaudžia?..

Taip jau yra, prieteliau mielas! Niekad nesistenk visiems įtikti — nepavyks; ir nemėgink visų sutaikinti, nes tas tau atsirūgs. Žinau tą iš savo paties patyrimo. Galėčiau apie tai papasakoti jums gražią istoriją, kaip vieną kartą buvo mane kvailumas apsėdęs, kad norėjau sutaikinti susivaidijusius vyrą su pačia, o už tai gavau per snapą nuo savo pačios. Tačiau nenoriu painioti dviejų istorijų, nenoriu išklysti iš kelio, nors net prekyboj atsitinka dažnai, kad pasiūlai kam prekes vienokias, o leidies į kalbas visai kitokias, nematytas, neregėtas, danguj dievo negirdėtas... Taigi — grįžkim prie mūsų pasakojimo.

Vieną kartą — tai buvo rudenį, lietingą dieną — dangus ašarojo, žemė buvo nyki ir tamsi, o stotis pilna pilnutėlė žmonių. Vieni įlipa, kiti išlipa. Visi bėgioja, visi stumdosi, o žydai, kaip paprastai, visų daugiausia. Laksto, grūdasi per kits kitą, su lagaminais, ryšuliais, patalyne. Triukšmas, riksmas, spūstis! O pačioje tirštėlynėje — „jis“ ir „ji“. Abu su pilnomis pintinėmis valgių, kaip paprastai. Abu grūdasi pro tas pačias duris, kaip paprastai. Staiga... Kas atsitiko? Abi pintinės guli žemėje. Bandelės, kiaušiniai, buteliai selterio, apelsinai ritinėjasi po dumblynę — o riksmai, cypimas, ašaros ir keiksmai maišosi

* Gyventi pačiam ir duoti gyventi kitiems (*vok.*).

su konduktorių juoku ir keleivių erzėjimu. Suskambina, sušvilpia. Po valandėlės — važiuojame.

Vagonas tik ūžia. Mūsiškiai žydiškai šnekasi, šnekta liete liejasi. Ir visi vienukart, kaip moterys sinagogoje arba žąsys jomarke. Sunku sugauti turinį, apie ką šneka. Girdėti tik atskiri sakiniai.

— Pasikėsinimas prieš bandeles...

— Kiaušinių pogromas...

— Ką jam pikta padarė tie apelsinai?

— Ką čia kalbėti! Išgama!

— Kažin, kiek galėtų būti nuostolių?

— Gerai jiems, tegu nesigrūda, tegu nelenda taip į akis!

— O ką jiems, vargšams, daryti? Žmogus ieško uždarbio.

— Cha cha cha! — pasigirsta storas bosas.— Žydo uždarbis!

— Žydo uždarbis? — atsiliepia kažkas jaunas, spiegiamu balsu.— Turite geresnį? Duokšekite jį.

— Jaunikaiti! Ne jums sakoma! — griaudėja bosas.

— Ne man sakote? Užtat aš sakau jums. Gal jūs turite jiems geresnio uždarbio? Aha, jūs tylite? Ko jūs tylite?

— Ko jis iš manęs nori, tas jaunuolis?

— Ko noriu? Jūs sakote: žydo uždarbis. Gerai, gal jūs turite geresnį? Prašau, duokite.

— Kaip jums patinka? Prisikabino.

— Žmonės, ša! Nutilkite, čia yra „ji“.

— Kas?

— Ji pati, ta moterėlė su užkandžiais.

— Kur ji yra, ta grožybė, kur?

— Va, čionai!

Raupuota, ruda, su paputusiomis nuo verkimo akimis, su dyka pintine grūdasi ji per minią, ieškosi laisvos vietos. Atsisėda ant grindų, pasivožusi pintinę, užsitraukia ant paputusių akių nuplyšusią skarą ir tyliai verkia.

Keistai tylu iš karto pasidaro vagone. Nuščiuvo kalbos. Sustiro liežuviai. Tik vienas susigriebia ir sušunka į visus sodriu bosu:

— Žmonės! Ko jūs tylite?

— O ko mums rėkti?

— Reikia jai kaip nors padėti.

Nieko sau istorija! Žinote, kas tą pasiūlė? Ogi tas pats, kur prieš valandėlę juokėsi iš „žydo uždarbio“. Keista žmogysta su keista kepure ant galvos. Tai buvo savotiškas kaškietas su tiesiu blizgančiu priekak-

čiu. Jis, be to, nešiojo mėlynus akinius, tad akių visai nematyti. Nėra akių. Tik nosis, mėsinga, riebi, panaši į bulvę.

Neilgai galvojęs, jis nusivožia kaškietą, meta pirmasis į jį kelis sidabrinius pinigus ir eina paeiliui per visus keleivius, griaudėdamas bosu:

— Aukokite, žydai, kiek kas išgalite! Grūdelis prie grūdelio — štai ir pūrelis. Kaip žmonės sako: dovanotam arkliui nieks į dantis nežiūri.

Žmonės čiupinėjasi kišenes, atvožinėja pinigines, ir ima skambėti visokie pinigėliai, pinigiukai, sidabriokai ir variokai. Tarp keleivių sėdi ir vienas krikščionis, rusas su dideliais auliniais batais ir su sidabrine grandine ant kaklo. Jis nusižiovavo, persižegnojo ir taip pat įmetė pinigą. Vienas tik keleivis atsisakė ir nenorėjo duoti nė skatiko. Tai buvo tas pats, kuris šoko už „žydų uždarbį". Jaunas vyras, inteligentas, pilnais skruostais, su geltona smailia barzdele ir aukso pensnė. Vienas iš tų jaunikaičių, kur turi turtingus tėvus, turtingą uošvį ir uošvienę ir savo piniginę prikimštą, o važinėja trečiąja klase, kadangi gaili pinigų.

— Jaunikaiti, mesk ką nors į kepurę! — sako jam žmogysta su mėlynais akiniais ir nosimi kaip bulve.

— Aš neduodu! — atsako jaunas žmogus, inteligentas.

— Kodėl?

— Taip sau. Turiu tokį principą.

— Tą aš seniai žinau.

— Iš kur?

— Matosi. Iš akių permanau. Kaip žmonės sako: pažinsi paukštį iš plunksnų.

Jaunikaitis inteligentas užraudonija iš piktumo, net jam nukrinta pensnė, ir jis puola ant to didžianosio:

— Jūs ignorantas, storžievis, juodnugaris, o dar ir šunkara, akiplėša!

— Dievui dėkui! Kad tik ne kiaulė.

Taip atsakė jam tas bulvianosis su boso balsu, šiuokart lyg tyčia maloniu tonu, ir priėjo prie verkiančios moters su užpurtusiomis akimis.

— Tetulyte! Gal jau pakaks verkti šiai dienai! Gadini tik sau gražias akis. Laikyk rieškučias, supilsiu tuos pinigėlius.

Keista moteriškė! Maniau, kad ji, pamačiusi tiek pinigų, suminkštės ir ims berti padėkas. Nieko panašaus! Vietoj padėkų iš jos burnos pasipylė keiksmų kruša. Versmė, fontanas keiksmų pratrūko.

— Viskuo jis kaltas — kad jis kur sprandą nutrūktų, rankas kojas

nusilaužytų ant lygaus kelio, dieve maloningas! Visos blogybės iš jo, kad jį kiaura žemė prarytų, dangiškasis tėve, kad jis namų savo nebepasiektų! Kad jį cholera nujotų, kad jis sudegtų, kad jį kirmėlės suėstų, kad jis nelemtą galą gautų, kad jį perlyžius susuktų!..

O dangau! Iš kur ir randasi žmogui tiek keiksmų? Laimė dar, kad ją nutraukė tas žmogus su mėlynais akiniais.

— Gana tų laiminimų, moteriške! Pasakyk geriau, ko norėjo iš jūsų konduktoriai?

Moteris pakelia į jį užpurtusias akis:

— Per jį viskas, kad jį kur velniai patrūkintų! Bijo, kad aš jam visų klientų neatimčiau, tai ima grūstis į vagoną, o aš imu spraustis pirma, o jis ima iš apačios ir griebia man už pintinės, o aš imu rėkti, tai ima ir atlekia žandaras ir pamoja konduktoriams, tada prieina konduktoriai, ima ir išdrabsto viską iš abiejų pintinių į dumblynę, kad jiems kas kaulus taip išdrabstytų, dieve maloningas! Galite manimi tikėti, kaip mane gyvą matote, kad per tą laiką, kai važinėju linija ir prekiauju šitomis prekėmis, niekas manęs dar nebuvo užkabinęs, sakyčiau, nė per plaukelį. O kaip jums rodosi, kodėl? Ar dėl to, kad visi tokie geri? O, kad jam tiek skaudulių iškiltų, kiek bandučių ir kiaušinių tenka išdalyti stotyse! Kiekvienam, nuo mažiausio lig didžiausio, reikia vėplą užkišti. Kasdien reikia dalyti — vienam votį, antram skaudulį, trečiam sopulį. Vyresnysis konduktorius pats pasiima savo dalį priešpiečiams, pasirinkdamas, kas patinka, o kitus konduktorius apdaliji: tam riestainių, tam kiaušinį, tam apelsiną. Ko dar norit? Gi net ir tas kūtvėla, kur pečius kūrena, kad jį cholera paimtų,— manote, kad nemėgsta užkandžių? Gyva bėda! Grasina man, kad jei nieko jam neduosianti, tai jis žandarui pasiskųsiąs, o nežino bjaurybė, kad jam kaulus geltų, jog žandaras irgi pateptas. Žandarui kas savaitė, kai tik sekmadienis, porcija apelsinų. O išsirenka kur gražiausi, kur didžiausi, kur geriausi...

— Tetulyt,— nutraukia tas, kur su mėlynais akiniais.— Kiek galiu spręsti iš jūsų apyvartos, turėtumėt būti pinigais apsivertusi.

— Ką čia šnekate? — pašoka iš vietos moterėlė, tarytum pasirengusi gintis.— Vos vos savo atgauni. O dažnai atsitinka, kad ir pridedi. Stačiai nusigyveni, nuskursti.

— Tai kam jums tokia prekyba?

— O ką, gal vogti eiti, kad turiu penketą vaikų, penkios choleros telendie jam į pilvą,— ir aš pati ligonis, kad jis gulėtų ligos suriestas ubagyne, nuo šiandie pat lig ateinančių metų rudens, kaip jis man su-

gadino viską, palaidojo verslą, kad jį patį taip palaidočiau! Ir kokį verslą! Kokį gerą verslą!

— Gerą verslą?

— Aukso verslą, didelį uždarbį, kaip žmonės sako, su lėkštėmis ir šaukštais.

— Tetulyte, ką tik sakei, kad nusigyvenate, nuskurstate.

— O ką, negi gali uždirbti, jei daugiau kaip pusę atiduodi veltui konduktoriui ir vyresniajam konduktoriui, ir žandarui kas sekmadienis? Tai ką, ar aš turiu versmę kokią, ar šulinį, ar aš pinigus vagiu?

Tas, kur su mėlynais akiniais ir su nosimi kaip bulve, pagaliau pradeda stigti kantrybės.

— Tetulyte, jūs čia paistote be druskos!..

— Aš paistau! Tai mano bėdos paisto, kad jis kur galą gautų, kaip jis mane papjovė, kad jį dievas taip papjautų! Buvo jis tiktai siuvėjas lopikas, badydavo adata ir, kaip žmonės sako, užsidirbdavo vandens prie košės. Tik jį pavydas suėmė, kai pamatė,— kad jam akys iš kaktos išlįstų,— jog aš valgau duoną,— kad jį kirmėlės suėstų, ir ta pačia, va, pintine išlaikau, kad neprasitarus, penketą vaikų našlaičių,— tegu jam druska pataiko į akis, o akmuo į širdį. Ir va, kad jis kur dvasią išdvėstų, ėmė ir nusipirko tokią pat pintinę, kad aš jam įkapes nupirkčiau, dieve maloningas! Klausiu aš jį: „Kas čia?“ Sako: „Pintinė“.— „Ką tu,— sakau,— veiksi su pintine?“ Sako: „Tą patį kaip ir tu“. Tai aš sakau: „Ką tai reiškia?“ — „Tai reiškia,— sako,— kad turiu irgi penketą vaikų, kurie nori valgyti... Tu jų nevalgydinsi savo duona...“ Ir ką jam padarysi? Va gi šit, velkasi, kaip matote, paskui mane su pintine, iš rankų man plėšia klientus, kad jam kas visus dantis išplėštų,— aliai kąsnelį iš burnos man traukia! Kad jį suplėšytų į kąsnelius, dieve mieliausias, tėve dangiškasis!

Žmogui su mėlynais akiniais ateina į galvą teisinga mintis, kuri, tikrai sakant, mums visiems dingtelėjo:

— Tai ko jūs vaikštote abu kartu toj pačioj vietoj?

Moterėlė įremia į jį užverktas akis:

— Tai kaip mums kitaip daryti?

— Prekiaukite skyrium, kiekvienas pasirinkę kitą vietą. „Linija“ ilga.

— O jis?

— Kas?

— Jis, mano vyras?

— Kieno vyras?

— Mano antrasis vyras!

— Kieno antrasis vyras?

Moterėlės raudonas raupuotas veidas išraudonija dar labiau.

— Kaip tai — kieno antrasis vyras? Taigi jis, tas išsižiojėlis, ir yra mano antrasis vyras, bėda mano, vargas mano!

Visi pašokame iš vietų:

— Jis, tas jūsų konkurentas, yra jūsų antrasis vyras?

— O kaip jūs manote? Kad tai mano pirmasis vyras? Oho! Kad mano pirmasis vyras, amžinatilsį, tebegyventų!..

Taip moteriškė nusaukia ir nori, matyt, pradėti pasakoti, k a s jos pirmasis vyras buvo ir k o k s jis buvo. Tik niekas jos nebeklauso. Visi kalba vienukart, svaido ironiškas pastabas ir juokiasi, juokiasi, juokiasi!

Gal žinote, ko čia juoktis?..

APSAKYMAS NUMERIS ANTRAS

LAIMINGIAUSIAS ŽMOGUS KODNĖJE

Ar žinote, kada geriausia važiuoti geležinkeliu? Rudenį, maždaug po Palapinių švenčių.

Nekaršta ir nešalta, ir jūs nežiūrite į nusiverkusį dangų ir rūškaną, miglų apsuptą žemę. Lietaus lašai teška į langą, rieda aprasojusiu stiklu kaip ašaros. O jūs sėdite sau kaip ponas trečiosios klasės vagone kartu su tokiais pat kaip jūs ponais, pažvelgiat pro langą oran. Matote, kaip tolumoje velkasi vežimėlis, klimpdamas dumblynėje. Ant vežimėlio sėdi trilinka susirietusi, maišu apsigaubusi žmogysta ir giežia savo apmaudą ant suvargusios kaip ir ji kumelėlės. Ir jūs dėkojate dievui, kad esate po stogu, tarp žmonių... Nežinau, kaip jums, o man tai patinka važiuoti traukiniu rudenį maždaug po Palapinių švenčių.

Man pirmas dalykas — susirasti vietą. O kad jau pavyko užimti vietą, ypač jei dar iš dešinės pusės, prie lango,— tai jaučiuosi kaip karalius. Išsitraukiu papirosinę, rūkau papirosus vieną po kito ir žvalgausi, kas su manim važiuoja ir su kuo būtų galima leistis į šneką, pasikeisti keletu žodžių apie reikalus. Keleivių, ačiū dievui, daugybė, susispaudę kaip silkės statinėje. Barzdos, nosys, kepurės, pilvai, žmonių figūros. O žmogaus — nė vieno. Bet — palaukite, štai sėdi kampe

įsigūžęs keistas žmogynas, nepanašus į kitus. Gerą turiu akį. Nepaprastą žmogų išskirsiu jums iš šimto kitų.

Tikrai kalbant, iš pažiūros tai yra žmogus visiškai paprastas, vidutinis žydelis, iš tų, kur skaičiuojami tuzinais, arba — kaip mūsų sakoma — kasdieninis žydas. Tik apsivilkęs kiek keistai: švarkas ne švarkas, chalatas ne chalatas; ant galvos — kepurė ne kepurė, jarmulka ne jarmulka; rankoje — skėtis ne skėtis, šluota ne šluota. Keistas apdaras!

Bet jo ne apdaras yra svarbiausia. Jis pats yra nepaprastas savo judrumu, tolydžio žvalgymusi į visas puses, nenustygimu vietoje, o labiausiai — savo spinduliuojančiu, smagiu, gyvu veidu ir laiminga išvaizda.

Tas žmogus tikriausiai arba bus laimėjęs loterijoje didįjį laimikį, arba laimingai ištekinęs dukterį, arba gal jam sūnų pavyko įstatyti į gimnaziją. Kas valandėlę pašoksta, pasižiūri pro langą ir taria pats sau: „Jau stotis? Dar ne". Ir vėl sėdasi, slinkdamas kaskart arčiau prie manęs, spindintis, linksmas, laimingas.

Reikia jums žinoti, kad aš nemėgstu, kaip kiti, kaišioti nosies į kitų reikalus, kvosti, klausinėti: kas ir ką, ir kaip? Esu tos nuomonės, kad ž m o g u s, k u r i s t u r i k ą p a s a k y t i, p a t s i m s š n e k ė t i.

Taip ir buvo. Kai pravažiavome antrą stotį, mano judrusis žmogelis prislinko prie manęs dar truputį arčiau, tikrai sakant, visiškai arti, taip, jog jo burna buvo prie pat mano nosies.

— Kur važiuojate?

Bet aš supratau iš jo klausimo, iš jo dairymosi ir iš jo kasymosi po kepure, kad jis ne tiek norėtų žinoti, kur a š važiuoju, kiek pats išsipasakoti, kur j i s važiuoja. Tad aš jam einu į pagalbą, vadinasi, neatsakau į klausimą, tik pats jį paklausiu: „O jūs kur?" Ir štai pradeda vyniotis siūlas:

— Aš kur? Į Kodnę. Žinote Kodnę? Aš iš ten. Netoli nuo čia. Trečia stotis. Tai reiškia, nuo čia bus dar lygiai trys stotys. O nuo ten ligi Kodnės reikia dar važiuoti arkliais pusantros valandos. Po teisybei, taip tik sakoma: pusantros valandos. Iš tikro tai važiuoji dvi valandas, dvi geras valandas, ir tai dar su magaryčiom. Ir tai tik tada, jei kelias geras ir važiuoji fajetonu. Užsakiau fajetoną telegrafu. Pasiunčiau, vadinasi, telegramą, kad man atsiųstų fajetoną į stotį. Man, jūs manote? Nenusigąskite. Man būtų gerai ir šeštuoju važiuotoju paprastose vežėčiose, o jei ir to nėra, tai skėtį į vieną ranką, ryšulį į kitą ranką ir

gražiausiai drožiu tiesiai į miestą pėsčias. Neištenka, suprantate, fajetonais važinėti. O dėl auksinių uždarbių, tai verčiau būtų sėdėti namie. A? Ką jūs sakote?

Tą akimirką mano kaimynas nutyla, atsidūsta ir pradeda šnibždėti man į ausį patylom, pirma apsidairęs į visas puses, ar mūsų kas nesiklauso.

— Važiuoju ne vienas. Važiuoju su profesoriumi... Ką aš turiu bendro su profesoriumi? Istorija yra tokia. Ar apie Kaševarovką esate girdėję? Yra toks miestelis, vadinasi Kaševarovka. Gyvena ten žydas, turtuolis, prasimušęs iš neturtingų, gal esate girdėję apie jį? Borodenka vadinasi, Icikas Borodenka. Ar patinka jums ta pavardė? Visiškai nežydiška pavardė, tiesa? Tik kas iš to? Ar pavardė žydiška, ar nežydiška — kad tik turi pinigų. Daug pinigų. Labai daug. Pas mus, Kodnėje, sako jį turint pusę milijono. O jei labai spirtumėtės, tai nusileisčiau, kad jis gali turėti ir visą milijoną. Tai yra toks, atsiprašant, kiaulė kaip jis gali turėti ir du milijonus. Šit jums įrodymas: matau, tiesa, jus pirmąkart, bet suprantu, kad esate apvažiavę gerą gabalą pasaulio, tikrai daug daugiau už mane. Pasakykite man teisybę: ar daug kartų esate girdėję Borodenkos pavardę, kad jis būtų kuo nors pasižymėjęs žydų reikaluose, sakysim, dosniai paaukojęs pavargėliams ar ką kita padaręs? Mes, Kodnėje, tuo tarpu kažkodėl nesame to girdėję. Tiesa, dievo advokatu aš nesidedu, o iš kito kišenės bepigu semti. Aš nekalbu apie išmaldas ir labdarybę; kalbu a p i e ž m o n i š k u m ą. Dievas tau padėjo, esi toks turtingas, kad gali sau parsikviesti profesorių, tai ką tau kenktų, jei kas kitas pasinaudotų ta proga? Niekas tavęs neprašo pinigų, prašo tave tik gero žodžio — tai koks velnias tave griebia? Taigi paklausykit įdomios istorijos.

Va atsitiko, kad pas mus, Kodnėje, sužinojo (pas mus, Kodnėje, žino viską), jog Kaševarovkos turtuolio, Iciko Borodenkos, kur aš jums sakiau, duktė, neduok dieve, susirgusi. Kas ten per liga, jūs manote? Nieko rimto: meilė. Įsimylėjo krikščionį, tas ją atstūmė, ji išgėrė nuodų (pas mus, Kodnėje, žino viską). Tai buvo vakar. Išlėkė, parsigabeno profesorių, didžiausią profesorių. Turtuoliui bene tai didelis daiktas? Tai man atėjo į galvą: profesorius tenai negi sėdės kažin kiek, juk šiandien ryt jis grįš namo, o grįždamas ar taip, ar taip turės važiuoti pro mūsų stotį, tai yra pro Kodnę, tai gal, grįždamas atgal, nuo vieno traukinio ligi kito užsuktų pas mus, tai yra pas mane? Serga mano vaikas, nelinkėčiau jums šitaip! Kas jam, manote, yra? Pats nežinau. Kažkas viduje. Kosėti nekosėja, ačiū dievui, širdies jam

irgi neskauda. Tiktai kas? Kraujo nė lašo neturi ir silpnas silpnas kaip musė... Nuo to, kad nieko nevalgo. Ničnieko nevalgo. Ką reiškia — nieko? Nagi nė į burną neima. Kartais išgeria stiklinę pieno. Ir tai per prievartą. Reikia maldauti, verkti. O daugiau — nė šaukšto sriubos, nė kąsnio duonos. Apie mėsą nėr ko nė kalbėti. Į mėsą negali nė žiūrėti. Galvą į šalį suka. Taip yra nuo to laiko, kai kraujoplūdis buvo. Vasarą buvo jam, kad tas nepasikartotų, kraujoplūdis. Vieną kartą tik, bet smarkus, nuo to karto, dėkui dievui, jau ne. Duok dieve, kad ir toliau nebūtų. Tik nusilpęs — jūs negalite įsivaizduoti. Vos vos gali pastovėti. Ar tai juokas — karščio turi, karščiuoja kaip raupais sirgdamas! Jau nuo pat sekminių. Trisdešimt devyni i r pusė. Arba trisdešimt devyni b e pusės. Ir niekas negelbsti. Buvau su juo pas daktarą ne kartą. Tiktai ką išmano mūsų daktarai? Daug valgyti, sako, reikia, daug oro. Tai kaip dabar? Kad jis apie valgymą nenori nė girdėti. O oro? Iš kur jo pas mus imsi, to oro? Kodnėje oro? Cha cha! Nieko sau miestelis Kodnė. Žydiškas miestelis. Yra pas mus, dievui dėkui, gerokai žydų, yra sinagoga, yra maldos namai, yra rabinas, yra visko. Tik nuo dviejų dalykų apsaugojo mus dievas: nuo oro ir nuo uždarbio. Kas be ko, su uždarbiu šiaip taip dar. Uždarbio gauname vienas iš kito... Bet oro? Kai mes norim oro, mes einam į dvarą. Mat dvare oro yra kiek nori. Kitados, kol Kodnė priklausė lenkų ponams, nebūdavo galima nė kojos kelti į dvarą. Ponai mūsų neleisdavo. Ne tiek ponai, kiek ponų šunys. Bet nuo to laiko, kai Kodnės dvaras atiteko į žydų rankas, nebėra šunų, ir dvaras pasidarė visiškai kitoks dvaras. Miela užeiti į dvarą. Ten irgi yra ponai, dvarininkai — tik žydai dvarininkai. Kalba žydiškai kaip aš su jumis. Ir žydiškumo laikosi, ir žydus myli. Vienu žodžiu, tikri žydai! Tiesa, nepasakysiu, kad jie būtų iš pačių dievobaimingųjų žydų. Nėra per daug uolūs eiti į sinagogą melstis, o, sakysim, į žydišką pirtį dar mažiau. Kad bijotų nusidėti šeštadienio nuostatams, kažkaip nematyti. Ir viščiuko su sviestu pasikepti, sako, nesibaido[2]. Na, ir barzdas skutasi, ir be kepurės vaikšto, ir dar daug tokių dalykų — ką čia ir kalbėti. Visur, visur šitokie dalykai plinta šiandien. Ir pas mus, Kodnėje, ačiū dievui, ne vienam jaunuoliui jau sunki kepurė ant galvos. Tiesa, Kodnė neturi ko skųstis savo dvarininkais. Mūsų žydai ponai su miesteliu pakankamai gražiai elgiasi. Netgi kiek galėdami stengiasi parodyti savo gerumą. Ateina ruduo — atsiunčia kokį šimtą maišų bulvių neturtingiesiems. Žiemą — šiaudų kurui. Prieš velykas — pinigų macams. Neseniai paaukojo plytų sinagogai statyti. Ko bereikia? Vis padoriai, gražiai, žmoniškai, kaip reikia. Tiktai tie

viščiukai su sviestu, ai, tie viščiukai!.. Bet jūs nepamanykite, kad aš juos, gink dieve, noriu apkalbėti! Negaliu pasakyti prieš juos nė pusės žodžio! Priešingai. Jie myli mane. Reb Alteris (vadinuosi Alteris) yra jų numylėtinis. Jei, pavyzdžiui, atsitinka, kad reikia atbūti kokį reikalą miestelyje, pirkti naują kalendorių naujiems metams, macų velykoms, lapuotų vytelių Palapinių šventėms[3] ar kitą kokį daiktą, susijusį su žydiškais reikalais,— tada šaukia reb Alterį. O mano pačiai krautuvėlėje (mano pati turi krautuvėlę) duoda jie uždirbti gražaus pinigėlio — už druską, už pipirus, už degtukus, už viską. Tai šit kokie mūsų dvarininkai. O jų sūnūs studentėliai, tie mano sūnų be galo myli. Kai tik vasara ateina ir jie parvažiuoja iš Peterburgo, jie moko jį, ko tik nori. Sėdi su juo kiauras dienas prie knygų. O jam knyga, kad jūs žinotumėt, tai kaip oras plaučiams! Brangesnė kaip tėvas motina. Aš bijau pasakyti, bet taip manau, kad knyga, ne kas kita, nuvarys jį į grabą. Nuo knygos prasidėjo visa bėda... Tiesa, maniškė įkalbinėja man, kad bėda prasidėjusi nuo šaukimo į kariuomenę. Ką šaukimas? Koks šaukimas? Šaukimą jis jau seniai pamiršo. Pagaliau koks skirtumas, ar knyga, ar šaukimas atnešė bėdą,— štai ir guli mano vaikas ligonis, neduok dieve nė vienam šitaip, ir nyksta, nyksta bežiūrint, gęsta kaip žvakė. Tegu dievas jo pasigaili...

Akimirką apsiniaukė spinduliuojantis mano kaimyno veidas. Bet tik akimirką. Greit saulė sušvito, debesis išsisklaidė, ir jo veidas vėl išsigiedrijo; suspindėjo akys, ėmė šypsotis lūpos. Ir šit jis pasakoja toliau:

— Taigi kur mes sustojome? Aha, tai aš nutariau eiti į Kaševarovką, pas Iciką Borodenką, pas tą turtuolį, vadinasi. Žinoma, negi leidausi į kelionę šiaip sau, kaip sakoma, dykom rankom. Pasiėmiau su savim laišką. Mūsų rabino laišką (Kodnės rabinas yra išgarsėjęs). Gražų laišką:

„Kadangi dievas jums suteikė laimę būti turtingam, jog galite pasišaukti į savo namus profesorių, kai jums reikia, ir kadangi mūsų Alterio guli mirties patale sūnus, ko neduok dieve nė vienam, tai gal jūsų širdyje sužibės gailestingumo kibirkštis ir atsižvelgsite į vargšo žmogaus padėtį, ir paprašysite profesorių, kad grįždamas (juk grįžta vis tiek pro Kodnę) sustotų pas mus nuo traukinio lig traukinio, ketvirčiui valandos, ir pažiūrėtų sergantį vaikiną. Užtat..." Ir taip toliau. Gražus laiškas.

Staiga garvežys sušvilpė, traukinys sustojo. Mano kaimynas pašoko iš vietos:

— Aha! Stotis? Lėksiu valandėlę į pirmąją klasę. Pažiūrėsiu tik į savo profesorių, o kai grįšiu — pabaigsiu jums tą istoriją.

Mano kaimynas grįžo dar labiau spinduliuojančiu veidu. Sakyčiau, jei galima taip išsireikšti, kad dievo palaima nužengė ant jo. Pasilenkęs ėmė šnibždėti man į ausį, lyg bijodamas ką pabudinti.

— Miega sau mano profesorius. Duok dieve, kad gerai išsimiegotų ir atvyktų į vietą su šviesia galva. Trumpai kalbant, kur mes sustojome? Beje, Kaševarovkoje.

Taigi nuvažiuoju į Kaševarovką ir stačiai drožiu pas jį. Skambinu prie durų kartą ir kitą, ir trečią, išlekia kažkoks bernas su raudonais skustais skruostais, apsilaižo kaip katinas ir klausia maskoliškai:

— Što nada?

Atsakau jam tyčia žydiškai:

— Matyt, kad „nada"; jei nebūtų „nada", negi čia būčiau atsivilkęs net iš Kodnės...

Jis klausosi, kažką kramto, apsilaižo, kraipo galvą ir sako:

— Negalima dabar prie mūsiškių prieiti, nes pas mus sėdi profesorius.

O aš jam:

— Kaip tik atvirkščiai, gerai, kad sėdi profesorius. Aš ir atvažiavau,— sakau,— kaip tik dėl profesoriaus.

O jis man:

— Kokių čia reikalų turite su profesorium?

Dar ko! Aiškinsiu aš jam! Išimu ir paduodu jam rabino laišką.

— Bepigu tau šnekėti,— sakau,— kad tu stovi anapus durų, o ant manęs lietus lyja. Imk tą dokumentą,— sakau,— ir, būk malonus, paduok į rankas,— sakau,— savo ponui.

Pats lieku lauke, už durų, ir laukiu, kol mane pašauks. Laukiu pusę valandos. Laukiu valandą. Laukiu dvi. Lietus pila kaip iš kibiro, o manęs kažkodėl nevadina į vidų. Jau man ima ir pikta darytis, ir ne tiek dėl savęs paties, kiek dėl mūsų rabino. Juk tas laiškas buvo ne vaikagalio kokio, juk jį rašė rabinas (Kodnės rabinas yra išgarsėjęs). Tai aš imu ir patraukiu varpelį, ir dar kartą, ir dar kartą. Kad šoks ant manęs tas pats raudonskruostis, kad pasius rėkti ant manęs:

— Kas per žmogaus įžūlumas,— girdi,— šitaip skambinti?

— Kas per įžūlumas,— sakau,— palikti žmogų lauke, versti mirkti lietuje dvi valandas!

Ir noriu įlįsti į vidų.

Tiktai — kur tau! — kliopt! — užtrenkė priešais mane duris, ir daryk ką nori. Ko griebtis toliau? Prasti popieriai! Grįžti dykomis rankomis? — Labai jau kažkaip negražu. Viena, sau pačiam gėda. Aš juk esu ne taip jau bet kas mūsų miestelyje — šeimininkas šioks toks, o ne koks, dieve saugok, pavargėlis... O be to, širdis plyšta, kai pagalvoju apie savo vargšą vaiką...

Bet, kaip sakoma, yra didis dievas pasaulyje. Žiūriu — atvažiuoja karieta, ketvertu arklių pakinkyta. Ir tiesiai prie durų. Aš tuoj prie vežėjo: kieno karieta ir kieno arkliai? Sužinojau, kad turtuolio karieta ir turtuolio arkliai. Atvažiavo profesoriaus. Jį, atseit profesorių, paims ir nuveš į stotį. Jei taip, manau sau, tai gerai išėjo. Puikiai! Ir kol spėjau apsidairyti — atsidaro durys, ir jose pasirodo jis pats, tai yra profesorius. Smulkus seneliukas, o jo veidas? Kaip čia jums pasakyti? Angelo, dangaus angelo veidas! Paskui jį žengia turtuolis, Icikas Borodenka, netgi kepurę nusiėmęs. O iš paskos seka raudonskruostis ir neša profesoriaus lagaminėlį. Kad jūs būtumėte matę tą turtuolį, turintį gal daugiau nei milijoną. Tegu dievas manęs nebaudžia už tokias kalbas, bet jis buvo apsivilkęs paprasto audeklo, „diagonalės" švarku, kokius nešioja ir pas mus Kodnėje, rankas laikė susikišęs į kišenes ir žiūrėjo truputį žvairai. Stoviu ir galvoju: viešpatie aukščiausias — ir toks turi milijonus? Bet ar gali prikaišioti dievui?..

Pamatęs mane stovintį, nuvėrė mane kiaurai savo žvairomis akimis ir klausia:

— Ko jums reikia?

Einu prie jo ir sakau:

— Taip ir taip,— sakau,— tai aš atnešiau jums laišką nuo mūsų rabino...

O jis:

— Nuo kokio rabino? — klausia.

Jūs girdite? Jis jau nebežino, nuo kokio rabino!

— Nuo Kodnės rabino,— sakau.— Esu iš tenai ir specialiai atvažiavau iš Kodnės,— sakau,— pas profesorių, kad teiktųsi,— sakau,— nuo traukinio lig traukinio užeiti ketvirčiui valandos pas mano vaiką,— sakau.— Vaikas mano, neduok dieve jums tokių nelaimių, mirtinai serga...

Va šitaip, šitais pačiais žodžiais prabilau į jį. Nepakreipiu nė per plauką. Ko tikėjausi? Tikėjausi va ko: žmogų ištiko nelaimė, duktė jam nuodijosi, neduok dieve nė vienam šitaip, tai gal, sakau, jam suminkštės širdis, ir jis pasigailės vargšo tėvo. O iš tikrųjų? Kur tau! Neat-

sakė nė žodžio, dėbtelėjo tik žvairomis akimis į tą raudonskruostį, lyg norėdamas tarti: „Gal nugrūstum šalin iš po kojų tą žydpalaikį?“

O profesorius tuo tarpu jau sėdosi į karietą su savo lagaminėliu... Dar akimirka — ir nebebus profesoriaus!.. Ką čia daryti? Matau, kad velnias traukia visą reikalą, ir pasiryžau: kas bus — tegu bus, o sūnų turiu gelbėti! Sutelkiau visas jėgas, ir — buc po arkliais!.. Ką man jums sakyti, ar gera man buvo po arklių kanopomis? Nežinau. Neatmenu net, kiek ilgai gulėjau ant grindinio ir iš viso ar gulėjau. Gali būti, kad ir negulėjau. Žinau tik, kad tas truko net trumpiau kaip mano pasakojimas — ir jau senelis profesorius stovėjo prie manęs.

— Što takoje? Žmogau mielas! — sako ir prašo, kad jam viską papasakočiau, ko aš noriu, kad nedrebėčiau prieš jį.

Turtuolis stovi prieduryje ir dilbčioja į mane žvairomis akimis, o aš kalbu!

Reikia jums žinoti, kad rusiškai kalbėti aš nesu didelis meistras, bet tada dievas įkvėpė man tokią galybę — ir man kalbėjosi! Išsakiau jam viską, ką širdyje turėjau. Sakau: taip ir taip, pone profesoriau, gal taip yra lemta, kad jus dievas pasiuntė mano vaiko išgydyti, mano vienintelio sūnaus, kuris iš šešeto bėra vienas likęs gyvas, tegu gyvuotų ilgus metus. O jei, sakau, tas atsieitų pinigo, tai turiu net dvidešimt penkis rublius,— gink dieve, ne savo, sakau, nes iš kurgi man tiek pinigų? Tie pinigai mano pačios, jie guli padėti prekėms užpirkti krautuvėlei. Tiktai negaila man, suk ją galas, tą pačios krautuvėlę, kad tik vaiką išgelbėtume!.. Taip pasakiau ir jau atsisegiojau švarką, jau ketinu išsitraukti savo dvidešimt penkis. Tada seneliukas, tai yra profesorius, padeda man ranką ant peties:

— Ničevo! — ir liepia man lipti į karietą, kad taip sulaukčiau savo sūnaus pasveikimo dienos, kaip aš nemeluoju! Na, tai aš dabar klausiu jus, ar jis, turint galvoj Iciką Borodenką, yra vertas profesoriaus mažiausio nagelio? Be peilio manęs kad kiek nepapjovė! Gerai, kad dievas man padėjo, pavyko. O kas būtų buvę, jei būtų kitaip išėję?.. A? Ką jūs į tai?..

Vagone kilo sąjūdis, ir mano kaimynas nubėgo prie konduktoriaus.

— Kodnė?

— Kodnė.

— Likit sveiki, ir laimingos kelionės, tik neprasitarkite niekam, su kuo važiuoju. Nenoriu, kad sužinotų pas mus Kodnėje, jog parvažiuoju su profesorium. Tai supultų visi!..

Paslaptingai pasakė man tatai į ausį, paspaudė ranką — ir dingo.

Tik po kelių minučių, kai traukinys pradėjo eiti, pamačiau pro langą besikratantį šlubuojantį tarantasą, pakinkytą pora leisgyvių, nuvarytų šyvų arklelių. Tarantase sėdi seneliukas, mažutis, žilutis, su akiniais, jauno, rausvo veido ir su žila barzdele. Priešais jį, fajetone, sėdi susigūžęs kampe mano kaimynas, kaba tarytum ant siūlo, žiūri įsispyręs profesoriui į akis ir kratosi, o jo veidas švyti vien, ir akys, rodos, įmanytų iššokti iš savo vietos.

Gaila, kad nesu fotografas ir nesivežioju aparato. Norėjosi nuportretuoti tą žmogelį. Tegu pasaulis pamatytų, kaip atrodo laimingas žmogus — laimingiausias žmogus Kodnėje.

APSAKYMAS NUMERIS TREČIAS

BARANOVIČIŲ STOTIS

Buvo tada mūsų iš viso keliasdešimt žydų, ir sėdėjome trečiosios klasės vagone, galima sakyti, plačiai sėdėjome. Tiesą sakant, sėdėjo tik tie, kurie laiku buvo užėmę vietas. Kiti stovėjo, atsišlieję į skyrių pertvaras, tačiau dalyvavo pokalbyje vienodai su tais, kurie sėdėjo. O pokalbis buvo labai gyvas. Visi šnekėjo. Visi kartu. Kaip paprastai. Buvo ryto metas. Žmonės išsimiegoję, pasimeldę, ko ne ko užkandę, skaniai užsirūkę papirosus ir nusiteikę, labai nusiteikę šnekėti. Apie ką? Apie ką tik norite. Kiekvienas norėjo papasakoti ką nauja, šviežia, ką nors, kas kitus patrauktų ir priverstų klausyti. Niekam tačiau nepavyko sudominti visą draugę viena kuria tema. Kas valandėlę tema keitėsi. Šit vystosi šneka apie derlių, apie avižas, apie kviečius — žiūrėk, jau beiškylanti nauja tema (be jokio ryšio!) — karas. Neapsibuvę prie karo nė penkių minučių, visi nušoka prie revoliucijos. Nuo revoliucijos — šuolis į konstituciją, nuo konstitucijos jau savaime pereina prie pogromų, žiaurybių, persekiojimų ir naujų įstatymų prieš žydus, prie varymo iš kaimų[4], bėgimo į Ameriką ir kitų bėdų ir nelaimių, kurių sočiai prisiklausai šiais gražiais laikais: bankrutavimų, ekspropriacijų, karo stovio, pakorimų, bado, choleros, Puriškevičiaus, Azefo[5]...

— A-zef!

Kažkas ištarė tą žodį, kažkas paminėjo tą pavardę — ir tuoj užvirė visas vagonas. Azefas ir vėl Azefas, ir dar kartą Azefas, ir iš vieno — Azefas, Azefas...

— Nepalaikykite už bloga, bet esate, tikėkit manim, visi avingal-

viai. Pakėlėte triukšmą — Ažefas? Ps... Toks sujudimas dėl Ažefo! Kas tai yra Ažefas? Niekai žmogus, vaikagalys, smarvė, skundikas, nulis, menkysta! Paprašykite mane, tai papasakosiu jums istoriją apie skundiką, vieną iš mūsiškių, iš Kaminkos miestelio, tai jūs patys, tikėkit manim, pasakysite, kad Ažefas prieš jį — šuniukas.

Tokią prakalbą išdrožė vienas keleivis, iš tų, kur vagone neturėjo vietos, o šlaistėsi į lentynas ir suolų atramas. Atgręžiau galvą, pakėliau akis ir pamačiau gerai išsiganiusį žmogų su šilkiniu šventadieniu kaškietu, raudono pleiskanoto veido, linksmų akių ir mažne visai be dantų. Tai reiškia, kad neturėjo tik priešakinių dantų ir turbūt todėl „s", „z" ir „c" tarė kiek švepliuodamas. Užtat vietoj „Azefas" jam išeidavo „Ažefas".

Patiko jis man iš pirmo pažiūrėjimo. Patiko man jo mostų platumas, jo kalba ir tas, kad visus mus laikė avingalviais. Mėgstu tokius žmones, pavydžiu tokiems.

Netikėtai gavę iš Kaminkos žydo avingalvių atestatą, keleiviai visi apkvaišo pirmą akimirką, tartum juos kas šaltu vandeniu būtų perlieję. Greitai tačiau atsipeikėjo ir, pažiūrėję į kits kitą, kreipėsi į Kaminkos žydą:

— Norite, kad jus prašytume, tai prašome, ką gi. Papasakokite mums, mes paklausysime, kas nutiko jūsų Kaminkoje. Bet ko jūs stovite? Ko jūs nesisėdate? Sakote, nėra kur sėstis? Vyrai, susispauskite, pataisykite vietos! Na, būkite malonus!

Keleiviai, jau ir taip susispaudę, susiglaudė dar labiau, ir tuoj atsirado vietos Kaminkos žydui. Šis tuo tarpu atsisėdo plačiai (kaip laikantis kūdikį per apipjaustymą, kai sinagogos tarnas surinka „kvateri!" — ir kvateris atneša vaiką), pasismaukė aukštyn kaškietą, pasiraitė rankoves ir ėmė drožti plačiai, drūtai, šitaip:

— Nagi, klausykite atidžiai, mano mieli. Ką jums pasakysiu, nėra tai, kad žinotumėte, koks pasakojimas, parašytas knygutėje, nei pasaka iš tūkstančio ir vienos nakties. Tai yra istorija, suprantate, kuri atsitiko pas mus, tikėkit manim, Kaminkoje, ne kur kitur. Mano velionis tėvas pats man sakė, kad esąs ne kartą ją girdėjęs iš savo velionio tėvo lūpų. Sakoma, kad ta istorija buvo aprašyta sename bendruomenės metraštyje, kuris jau prieš daug laiko sudegė. Jūs galite juoktis, tik aš jums pasakysiu, jog gaila, kad metraštis sudegė. Jame, sako, buvę istorijų kur kas gražesnių už tas, kurios spausdinamos dabar knygose ir laikraščiuose.

Trumpai kalbant — tai buvo Mikalojui Pirmajam viešpataujant,

priespaudos laikais. Ko jūs juokiatės? Ar žinote, ką reiškia priespauda? Priespauda reiškia, kad spausdavo, kankindavo, vaikydavo per „kalistrojų". Kas tai yra „kalistrojus"? Vėl nežinote? Reikia jums paaiškinti, jei taip. Įsivaizduokite iš abiejų pusių dvi eiles kareivių, laikančių rankose geležines rykštes, o jūs vaikščiojate tarp tų eilių, tikėkit manim, vieną kartą, antrą, trečią, dvidešimtą, ten ir atgal, apsivilkę, atsiprašant, taip, kaip jus mama į pasaulį leido, ir jums daro tą, ką mokytojas darydavo jums chedery, kai nenorėdavot mokytis... Na, jau žinote, ką reiškia „varyti per kalistrojų"? Dabar galite klausyti toliau.

Vieną kartą atsitiko taip: atėjo gubernatoriaus įsakymas — gubernatoriumi tada buvo Vasilčikovas — atiduoti kankinti žydą, vardu Kivkę. Kas buvo tas Kivkė ir kuo nusikalto — negalėčiau jums tiksliai pasakyti. Yra žinių, kad jis buvo smuklininkas, prastas žmogynas, ir dar senbernis, ilgai nevedęs. Dievas jam įdavė mintį, ir vieną sekmadienį smuklėje jis įsileido į kalbą su krikščionimis apie dieviškus dalykus. „Mūsų dievas, jūsų dievas" — žodis po žodžio, atsirado seniūnas, policija — surašė, tikėkit manim, protokolą. Imk, smuklininke, pastatyk kibirą degtinės, ir iš protokolo liks šnipš. Bet Kivkė — kur tau: „Ne,— pasakė,— savo žodžio Kivkė neišsižada". Jis, kaip tyčia, buvo užsispyrėlis. Ką jis galvojo? Galvojo, kad turbūt jam uždės ditkę baudos, ir galas. Kas būtų galėjęs manyti, kad dėl tokio kvailo žodžio varys žmogų per „kalistrojų"?

Nedaug kalbant, sugriebė vyrą ir, tikėkit manim, patupdė į kalėjimą, laukti, kol jam įkirs, atsiprašant, dvidešimt penkias rykštes su visu paradu, kaip dievas įsakė.

Na, suprantate turbūt patys, kas turėjo darytis pas mus Kaminkoje, kai sužinojome tokią istoriją. O kada atsitiko ta nelaimė? Nagi naktį, ir dar kaip tik — penktadienio naktį. Ir kai šeštadienio rytą atsikėlę suėjo žydai į sinagogą, kilo triukšmas: „Kivkę pasodino!.." — „Jam priteisė rykščių!.." — „Rykščių?!." — „Dėl ko, už ką?.." — „Už kvailybę, už pasakymą, kad..." — „Šmeižtas..." — „Koks šmeižtas? Žydas turi ilgą liežuvį".— „O jei turi ilgą liežuvį, tai tuoj rykščių?.. Kaip tai, plaks žydą? Mūsų žydą, iš Kaminkos?!."

Šitaip ūžė kaip avily visą šeštadienio dieną, lig pat vakaro. Šeštadienio vakarą, po havdolės maldelės[6], įgriuvo pulkas žydų rėkdami pas mano senelį, reb Niselį Šapirą: „Tai kaip čia, reb Niseli, ko jūs tylite? Kaip jūs galite leisti tokį dalyką — juk plaks žydą, mūsų žydą, iš Kaminkos?!"

Jūs turbūt paklausite, kodėl pagalbos ir patarimo bėgo kaip tik pas mano senelį? Turiu jums pasakyti, kad mano senelis (duok dieve jam dangų) buvo, be jokio pasigyrimo, turtingiausias, geriausias, garbingiausias pilietis mieste, ir valdžia visada jį gerbdavo, ir, priedo, galvą gerą turėjo. Išklausęs tą jų šauksmą, pamažėli perėjo keletą kartų per kambarį (turėjo tokį paprotį: kai jis ką galvodavo, pasakojo velionis tėvas, mėgdavo vaikštinėti po kambarį). Po to sustojo ir tarė: „Vaikai! Eikite namo. Nesisielokite, su dievo pagalba bus gerai: lig šiol neturėjome Kaminkoje, dėkui dievui, nė vieno plakto žydo, dievas duos, ir toliau neturėsime..."

Tais žodžiais prabilo į juos mano senelis, amžinatilsį. O miestelis žinojo, kad jei reb Niselis Šapira pasakė, tai kaip kirviu kirsta. Kaip jis tą padarys, niekas nedrįso klausti — jis tokių klausimų nemėgo. Turtuolis, suprantate, turi ryšių su vyresnybe, turi galvą ant pečių,— tokius žmones gerbia. Ir ką jūs manote? Kaip senelis sakė, taip ir buvo. Kaip buvo? Paklausykite toliau.

Matydamas, kad visi vagone labai susidomėję ir nori sužinoti, kas bus toliau, Kaminkos žydas pertraukė pasakojimą, išsiėmė iš kišenės didelę tabokinę ir pamažu taisėsi suktinę. Bent keli pašoko iš vietų ir jam vienukart pasiūlė ugnies. Tokis jam buvo respektas vagone. Tik kai užsirūkė suktinę ir užsitraukė, guviau ėmė apsakinėti pradėtą istoriją.

— Dabar sužinosite, ką gali nuveikti didelio proto žydas. Kalbu apie savo senelį, tegu bus palaimintas jo atminimas. Galvojęs pagalvojęs, jis padarė mažą daiktą. Sukalbėjo su valdžia, kad tas nusmerktasis, būtent Kivkė, turįs imti ir numirti valandėlę, besėdėdamas kalėjime... Ko taip į mane žiūrite? Nesuprantate? Gal bijote, kad jį, dieve saugok, bus nunuodiję? Būkit ramūs. Pas mus žmonių nenuodija. Kas gi atsitiko? Sutvarkė reikalą daug sklandžiau. Buvo sutarta, kad nusmerktasis atsiguls miegoti sveikas ir gyvas, o rytą pabus — miręs... Jau sugriebiate? Ar reikės jums pirštą į burną brukti — nukąstumėt dar...

Ir taip buvo. Vieną dieną iš pat ryto ateina pas mano senelį žmogus iš kalėjimo su popierium: turint omenyje, kad praeitą naktį mirė kalėjime žydas, vardu Kivkė, ir kad mano senelis yra laidojimo draugijos pirmininkas ir vyresnysis, jam pavedama, vadinasi, paimti numirėlį, vadinasi, išgabenti jį iš kalėjimo ir palaidoti žydų kapinėse... Kaip jums patinka toks darbelis? Puikus, ar ne? Bet palaukite. Dar nesidžiaukite. Ne taip greit padaryti kaip pasakyti. Neužmirškite, kad

tai nebuvo paprastas žydelis miręs. Juk į reikalą įpainioti kareiviai... gubernatorius... rykščių bauda... ar tai juokas?!. Visų pirma reikėjo saugoti, kad lavono nenuvežtų skrodimo daryti. Tam reikėjo prieiti prie daktaro, kad daktaras išduotų, vadinasi, tokį popierių, parašytą ir užantspauduotą, jog velionį po mirties jis apžiūrėjęs ir nustatęs, kad velionis miręs dėl širdies smūgio, tokios apopleksijos, tegu jums neatsitinka... Lygia dalia ir su kitais reikiamais viršininkais buvo susitarta, kad jie padės parašus tame pačiame popieriuje — ir galas. Nebėra Kivkės. Mirė Kivkė.

Na, kiek pinigo miestui atsiėjo tas reikalas, linkiu jums, kad tiek uždirbtumėt kiekvienas per mėnesį. Jei jūs bijote, kad čia išeis per maža uždarbio, tai aš prisidedu kompanionu. Ir kas tą padarė? Viską mano senelis, amžinatilsį. Mano seneliu galima buvo pasikliauti. Sutvarkė, kaip matote, tą reikalą protingai ir gudriai, gražiai ir sklandžiai. Ir tą pačią dieną, pavakare, nuėjo laidojimo draugijos siųsti žmonės su neštuvais į kalėjimą, paėmė kuo gražiausiai tą puikųjį numirėlį ir išnešė iš kalėjimo. Nugabeno jį į amžinojo atilsio vietą su didele pagarba, tai yra paskui neštuvus ėjo pora kareivių, o paskui juos — be maža ko visas miestas. Ką čia šnekėti, tas Kivkė niekad per gyvenimą nebuvo svajojęs apie tokias laidotuves. O kai laidotuvių eisena priėjo kapines, tai kareiviai buvo, tikėkit manim, pavaišinti degtine, o numirėlis įneštas į sargo namų kiemą. Čia jau stovėjo vežėjas Šimenas (aš vadinu jį vardu, kaip mano velionis tėvas man sakė) su ketvertu kaip ugnis arklių, ir nespėjo dar gaidys sugiedoti — jau mūsų numirėlis, tikėkit manim, buvo toli už miesto. Laimingai nuvažiavo visą kelią ligi Radzivilovo, o iš ten — čiūkšt! per sieną į Brodus.

Jūs jau ir patys turbūt suprantate, kad visas miestas nesumerkė akių, kol mūsų numirėlio vėžintojas Šimenas sugrįžo iš Radzivilovo. Visi vaikščiojo kaip be galvų. O labiausiai nerimavo mano senelis, amžinatilsį. Kodėl? Gi jei būtų nutvėrę tą įdomų numirėlį, tai yra Kivkę, prieš pereinant jam sieną, jei jį būtų parvarę gyvą ir sveiką — tada visą miestelį būtų tikrai išgrūdę į Sibirą... Užtat, kai dievas padėjo, kaip ugnis ristūnai grįžo iš Radzivilovo, o vežėjas parvežė Kivkės laišką, jo paties ranka rašytą: N o r i u p r a n e š t i, k a d e s u j a u B r o d u o s e,— džiaugsmas apėmė miestelį! Iškėlė vaišes, ir kaip tik mano senelio namuose, o į vaišes susiprašė kalėjimo viršininką, policijos viršininką, gydytoją ir kitus valdininkus, gėrė, ūžė, muzikantai griežė, o kiek ten buvo degtinės, patys supra-

site iš to, kad kalėjimo viršininkas bučiavosi su mano seneliu ir su visa šeima gal bent dešimtį kartų, o policijos viršininkas šoko, jau ryto metą, atsiprašant, be kelnių ant senelio trobos stogo. Ar tai mažas daiktas — belaisvio išvadavimas? Išgelbėtas žydas nuo rykščių!

Atrodo, viskas gerai? Tiesa? Palaukit valandėlę, mano mieli, dabar tik prasideda pati įdomybė. Jei norite paklausyti toliau, prašysiu trupučiuką palaukti. Man reikia šioje stotyje valandėlę išeiti, pakalbėti su stoties viršininku, kad jis man tiksliai pasakytų, ar dar toli iki Baranovičių. Po teisybei, važiuoju toliau, bet Baranovičiuose turiu persėsti į kitą traukinį...

Nieko nepadarysi. Reikia laukti. Kaminkietis išlipa pasisemti iš stoties viršininko informacijų apie Baranovičius, žmonės vagone tuo tarpu ima kalbėti apie Kaminkos žydus ir jų istoriją.

— Kaip jums patinka tas žmogelis?

— Padorus žmogus.

— Tvirtas vyras.

— Moka šnekėti.

— Liežuvis miklus.

— O pasakojimas?

— Gražus.

— Tik kad trumpas.

Atsiranda tokių, kurie tvirtina, kad ir pas juos atsitikusi tokia pat istorija. Tai yra ne visiškai tokia pat, bet lyg tokios pat rūšies. O kadangi kiekvienas labai nori apsakyti savo istoriją, vagone kyla triukšmas kaip jomarke. Pagaliau grįžta Kaminkos žydas. O kai jis įeina, iš karto pasidaro tylu, visi susigrūda į vieną vietą ir klauso Kaminkos istorijos ausis ištempę.

— Tai kur mes sustojome? Atsikratėme, ačiū dievui, žydu Kivke, taip? Taip jūs manote?

Klystate, mano brangieji. Praeina gal pusė metų, gal metai,— tiksliai jums nepasakysiu,— susigalvoja tasai žmogus, vardu Kivkė, ir parašo mums, kad žinotumėte, laišką, adresuotą mano seneliui: „Pirmiausia, rašo, noriu pranešti, kad esu, dėkui dievui, sveikas, duok dieve tą pat iš jūsų girdėti. Antra, rašo, palikau be skatiko kišenėje ir be jokio darbo svetimame krašte, tarp vokiečių. Aš nesuprantu j ų kalbos, jie nesupranta m a n o šnekos. Ir uždarbių čia jokių nėra, nors atsigulk ir numirk. Taigi, rašo jis, dėl šitos priežasties prašyčiau atsiųsti..." Suprantate, koks gudruolis? Kad jam atsiųstų, vadinasi, pinigų! Aišku, kad iš to laiško pasijuokė, suplėšė, kad žinotumėte, jį

į skutus ir tą istoriją visi pamiršo. Trys savaitės vos praėjo, ir kitas laiškas atėjo, vėl iš numirėlio, tai yra iš Kivkės, vėl adresuotas mano seneliui. Ir vėl „noriu pranešti", ir dar „prašyčiau atsiųsti", bet šį kartą prie „prašyčiau atsiųsti" pridėta daug pretenzijų: „Tai ką gi, rašo, kuo jis nusižengęs? Verčiau, rašo, būčiau gavęs rykščių. Randai, rašo, būtų užgiję, o jis būtų uždarbiavęs sau po senovei, ne trainiojęsis tarp vokiečių, ne tinęs iš bado..."

Gavęs tokį laiškelį, mano senelis, amžinatilsį, susikvietė pas save visą miestelį: „Ką daryti? Mūsų tėvynainis miršta badu, reikia jam nusiųsti šiek tiek..." O kad reb Niselis Šapira pasakė — nereikia būti kiaulėms... sumetė gražios mezliavos (daugiausia dėjo pats senelis, ko čia nesuprasti?) ir išsiuntė jam, kad žinotumėte, truputį pinigų. Ir vėl užmiršo, kad čia gyveno kada žydas, kuris vadinosi Kivkė.

Bet Kivkė, suprantate, nepamiršo miestelio, kuris vadinosi Kaminka. Po pusės metų, gal po metų, tiksliai jums nepasakysiu, atėjo vėl laiškas iš Kivkės, ir vėl adresuotas seneliui, ir vėl „noriu pranešti", ir vėl „prašyčiau atsiųsti", bet šį kartą, ačiū dievui, su linksma žinia. „Kadangi,— rašo laiške,— jis neseniai susižiedavo su labai gera mergina ir jo sužieduotinė yra vienturtė ir iš gerų namų, tai prašo atsiųsti du šimtus auksinių, kuriuos esąs pažadėjęs įnešti dalies. Kitaip,— rašo,— iš tų vestuvių nieko nebus..." Ką jūs pasakysite, kokia nelaimė? Kivkė paliks senbernis, neduok dieve! Sakau jums, tą laišką nešiojosi po visą Kaminką, iš trobos į trobą kaip tikrą įdomybę, ir žmoneliai atsijuokė iki soties. Miestelyje buvo juokelių ligi kelių: „Sveikinu, Kivkė susižiedavo!" arba: „Girdėjai? du šimtai auksinių dalies!.." arba: „Vienturtė..." Cha cha cha!!!

Tačiau cha cha cha neilgai truko, nes po kelių savaičių vėl atėjo Kivkės laiškas, vėl seneliui, jau be „noriu pranešti", bet vien tik su „prašyčiau atsiųsti". „Keista man,— rašo,— kad neatsiuntėte ligi šiol dviejų šimtų auksinių, kuriuos jau esu pažadėjęs savo sužieduotinei. Jei man tučtuojau nesiųsite pinigų,— rašo,— tai vestuvės iširs, iš gėdos man nebeliks nieko kito, kaip arba prisigirdyti upėje, arba grįžti botagėliu šmaukštuojant namo į Kaminką..."

Paskutiniai žodžiai sudavė, žinote, per galvą Kaminkos žydams, ir jie nustojo juoktis. Tos pat dienos vakarą įvyko pas mano senelį žymiausių miestelio šeimininkų susirinkimas, ir nutarta, kad keli žymūs žydai, jų tarpe ir mano senelis, turi padaryti rinkliavą — rinkti miestelyje aukas ir sudaryti dalį Kivkei. Nebuvo ko kito daryti! Ir nesijaudinkite — dar priedo reikėjo jam rašyti laišką, sveikinti ir linkėti jau-

nikiui ilgų ir laimingų metų, sulaukti vaikų vaikų ir taip toliau, kaip paprastai. Ko buvo tikimasi? Gaus pačią, užūš jam galvą šeimos reikalai, ir tuo tarpu užmirš, kad yra pasaulyje tokia Kaminka. Ir ką manote?

Kur tau! Nepraėjo nė pusės metų, o gal kiek daugiau, tiksliai jums nepasakysiu, tik vėl, žinote, beateinąs laiškas! Kas vėl? — „Kadangi esmi vedęs ir dievas davė man per pačią tokią moterį, kokios linkėčiau kiekvienam iš jūsų...“ Tiktai kas? Negi galėjo turėti vienukart visas gerąsias puses. Ji turinti, matai, tėvą — tegu jį velniai nujoja. Melagis, sukčius, apgavikas, tikras banditas. „Išviliojo iš manęs,— rašo,— anuos du šimtus auksinių ir su visa pačia išmetė į gatvę. Užtat,— rašo,— „prašyčiau atsiųsti“ — vadinasi, atsiųskite man vėl du šimtus auksinių. O jei ne, tai turėsiu arba gyvas lįsti į vandenį, arba grįžti namo, į Kaminką, botagėliu šmaukštuodamas“.

Tatai jau įvarė miestui apmaudo ne juokais. Dukart dalį mokėti? Gi čia jau paskutinio begėdžio darbas! Ir nutarė nieko neatsakyti į jo laišką. Kivkė apsigalvojęs laukė savaitę, dvi, o praėjus trečiai savaitei vėl atsiuntė laišką, ir vis adresuotą mano seneliui: taip ir taip, ką jie sau galvoją? Kodėl nesiunčią dviejų šimtų auksinių? „Palauksiu,— rašo,— ne daugiau kaip dar pusantros savaitės, ir jei lig to laiko negausiu pinigų, tai galite laukti Kaminkoje svečio su dievo pagalba kuo trumpiausiu laiku“. Laiškas baigiamas žodžiais: „Pasakykime amen“. Pasiutęs įžūlumas!

Sukruto subruzdo, suprantate, visi, kas gyvas. Tik ką galėjo paveikti? Vėl susirinkimas senelio namuose, ir vėl turtingesnieji ėjo per miestelį, rinkdami aukas. Žmoneliai, žinote, labai raukėsi, neskubėjo duoti pinigų tokiam sukčiui. Bet kaip čia atsisakysi, jei reb Niselis sako, kad reikia duoti — niekas nenori būti kiaulė. Tik kiekvienas išsiderėjo išlygą, kad jau duodąs paskutinį kartą. Mano senelis pats irgi kitaip nė negalvojo, kad čia jau paskutinis kartas. Taip jam ir parašė, tam Kivkei, įsakmiai aštriais žodžiais, kad tai jau esąs p a s k u t i n i s k a r t a s ir kad nebedrįstų daugiau pinigų nė minėti. Na, tai ką jūs manot,— labai išsigando tasai piktadarys? Ar ne? Vieną dieną, švenčių išvakarėse, vėl ateina iš jo laiškas (seneliui, kaip paprastai). Ko dar? „Kadangi,— rašo,— suėjau į pažintį su vienu doru ir garbingu vokiečiu ir noriu tapti jo kompanionu, turėti bendrą verslą, o tas verslas, fajanso indų krautuvė, yra verslas geras ir pelningas, galima iš jo,— rašo,— turėti gražaus uždarbio, tad prašyčiau atsiųsti — vadinasi, būtinai atsiųsk jam keturis šimtus penkiasdešimt auk-

sinių, ir tai tuoj, nedelsiant. Nes kompanionas,— rašo,— nelauks, jis ras kitų dalininkų, dešimtį vietoj vieno, o jeigu, neduok dieve, iš to verslo nieko neišeitų, tai aš likčiau be uždarbio, o kai palikčiau be uždarbio, tai man nieko kito nebeliktų, kaip tik prisigirdyti upėje arba grįžti namo, botagėliu pasišmaukštuojant" — sena giesmė! Laiškas baigiamas priminimu, kad jei ligi kitos savaitės galo negausiąs pinigų, tų keturių šimtų penkiasdešimt auksinių — tai jiems atsieisią žymiai daugiau, nes jie turėsią grąžinti išlaidas už kelionę iš Brodų į Kaminką ir atgal iš Kaminkos į Brodus,— ką akiplėša gali parašyti!

Ar bereikia sakyti, kokios sugadintos buvo tais metais šventės miesteliui? O labiausiai mano seneliui? Jis, amžinatilsį, turėjo, vargšas, daugiausia pagrindo krimstis! Mat kai po švenčių visi atėjo į susirinkimą, žmonės ėmė murmėti ir reikšti nepasitenkinimą: „Gana! Kaip ilgai jis iš mūsų milš pinigus? Viskam yra saikas. Virtinius valgydamas, ir tai gali persivalgyti. Jūsų Kivkė paleis mus su terbom!.." Taip kalbėjo miestelyje. Į tai sakė senelis: „O kodėl m a n o Kivkė?" O jie jam: „Ogi kieno? Kieno gi buvo sumanymas, kad tas nevidonas staiga gautų apopleksiją kalėjime?.."

Iš tų žodžių padarė mano senelis išvadą (o jis buvo gudrus), kad nėr ko tuščiai šnekėti, kad miestelyje nebegaus nė skatiko. Tai jis tada kreipėsi į valdininkus,— juk jiems irgi skvernai prisėsti kaip ir visiems,— kad valdininkai tam tikslui nors kiek sudėtų. Kur ten! Niekų pasaka! Bus tau kas nebuvę. Krikščionis tai ne žydas. Krikščionis neima į galvą. Ir, žinotumėte, senelis gavo atidaryti savąją piniginę, imti savo pinigų ir siųsti piktadariui, kad jo vardas išdiltų. Ir laišką jis jam pasiuntė, laišką kaip reikiant (mano senelis, amžinatilsį, kai panorėdavo, mokėdavo gražiai rašyti). Tame laiške jis, žinotumėte, gerai jį išdirbo, kiek tik lindo. Išvadino jį valkata, nemokša, nusidėjėliu, siurbėle ir kraugeriu, piktadariu ir nevidonu ir dar kaip tik norit. Ir dar pridūrė, kartą visiems laikams, kad daugiau nebedrįstų rašinėti laiškų ir nė neminėtų jokių pinigų. Dar jam priminė, kad esąs dievas pasaulyje, kuris viską regįs ir viską žinąs ir už viską dešimteriopai užmokąs. Laišką užbaigė (vis dėlto turėjo žydo širdį) maldavimu, tai yra prašymu, kad pasigailėtų jo senatvės ir negriautų gyvenimo visam miesteliui, o dievas užtat jam padėsiąs ir laiminsiąs kiekvieną jo žingsnį, kur tik jis eisiąs, kur tik pasisuksiąs. Tokį laišką nurašė jam mano velionis senelis ir pasirašė vardą pavardę: Niselis Šapira.

O šitai buvo, teatleidžia jis man, didžiausia jo kvailybė, kaip tuojau patys pamatysite iš to, kas toliau buvo.

Čia Kaminkos žydas vėl nutraukė pasakojimą, išsiėmė tabokinę, pamažu pasidarė suktinę, užsirūkė, užsitraukė gerai kartą, kitą, trečią, visiškai nežiūrėdamas, kad klausytojai nekantrauja, smalsumu nebesitverdami, kone iš kailio neriasi, jau nori žinoti, kuo tas pasibaigė. Paskui, trupučiuką parūkęs, atsikosėjęs, išsikrenkštė, balsiai nusišnypštė nosį, vėl pasismaukė rankoves ir pradėjo tuo pačiu tonu kaip pirma:

— Gal manote, mano mielieji, kad tas šunsnukis labai išsigando mano senelio laiško? Nieko panašaus. Praėjo gal pusė metų, gal metai — atėjo, žinotumėte, iš to niekšo naujas laiškas: „Pirmiausia noriu pranešti, kad mano kompanionas vokietis, kad jis kur pasiustų, apgavo mane, apkuopė nuo galvos ligi kojų ir iš verslo išmetė. Norėjau, tiesa, paduoti į teismą, apskųsti, bet pamačiau, kad nieko iš to neišeis. Bylinėtis su vokiečiu reiškia — sudiev, gyva galvele. Tai tokie sukčiai, jog geriau jų visiškai nepažinti! Išsinuomojau krautuvę, čia pat greta jo, durys pagal duris, ir ėmiau prekiauti, taip pat fajansu, ir su dievo pagalba aš tą vokietį suminsiu po padu, jis man žemę ės! Bet tam padaryti reikalingi pinigai — mažiausia tūkstantis auksinių. Todėl prašyčiau atsiųsti...“ Šitaip rašo jis, tai yra Kivkė, ir laišką baigia žodžiais: „Jei per aštuonias dienas negausiu pinigų, pasiųsiu jūsų laišką, pasirašytą jūsų ranka „Niselis Šapira“, į gubernijos valdybą ir kartu išdėstysiu visą istoriją nuo a ligi zet: kaip gavau kalėjime apopleksiją, kaip paskui kapinėse atsikėliau iš numirusių, kaip nuvėžino vežėjas Šimenas mane į Brodus ir kaip jūs man keletą kartų siuntėte pinigų, kad tylėčiau. Viską aprašysiu, apsakysiu,— rašo,— tegu žino, kad mūsų dievas yra didis ir kad Kivkė gyvas...“

Kaip jums patinka toks pasveikinimas?!

Kai velionis senelis perskaitė šitokį malonų laišką, jam pasidarė širdžiai bloga, žinotumėte, tuoj apalpo. Paralyžius atėmė jam... Žmonės, sustojome? Kur esame?

— Baranovičiai... Baranovičiai...— šūkavo konduktoriai, lakstydami paskui kits kitą pro mūsų vagono langus.

Girdėdamas, kad čia Baranovičiai, mūsų kaminkietis pašoko iš vietos, sugriebė savo ryšulį, tokį maišą, prikimštą dievas žino ko, pradėjo tempti jį visomis jėgomis ir puolė prie durų. Valandėlė — ir šit jau jis abiem kojom ant perono, prakaituoja, grūdasi per žmones su savo maišu ir, žiūrėdamas kiekvienam į akis, klausia:

— Baranovičiai?
— Baranovičiai.
Ir jo veidas švyti kaip mėnulio pilnatis.
— Šolom aleichem!
— Aleichem šolom!
Daug kas iš mūsų vagono, taip pat ir aš, vijomės jį ir, pačiupę už skvernų, šaukėme:
— Dėde! Nieko nebus! Nepaleisime jūsų! Turite pasakyti, kokis buvo tos istorijos galas.
— Kaip galas? Koks galas? Čia tik pradžia! Leiskite mane! Ko norite? Norite, kad dėl jūsų pavėluočiau į traukinį? Keisti žmonės! Girdite juk: Baranovičiai! Baranovičių stotis!
Ir ligi spėjome apsidairyti, Kaminkos žydo nebeliko nė dvasios.
Kad ją kur galas, tą Baranovičių stotį!

APSAKYMAS NUMERIS KETVIRTAS

PRIIMTAS

— Taip sakote? O aš jums papasakosiu gražesnį dalyką. Yra pas mus toks Finkelšteinas. Turtuolis, didžturtis. Turi du sūnus. Man rodos, jei aš turėčiau jo pinigus, tai nusispjaučiau į viską. O jis kiek pinigo paklojo? Gerai būtų, kad mes kartu turėtume nors pusę to!..
— Po velnių! Aš tai jau pernai sakiau. Pamatysite, paminėsite mano žodį, daugiau nei pusė pasikrikštys[7].
— Ir aš taip sakau. Buvo pas mus toks Maršakas, pusę pasaulio išmaišė. Niekur jo nenorėjo priimti. Tai ėmė ir nusinuodijo...
— Duok dieve, kad tai būtų melas,— pasakiau,— bet pamatysit, paminėsit mano žodį, kad kai žydai pradės pas mus krikštytis, tai, po velnių, nebeliks nė vieno! Ką manote? Beliko, matyt, vienas kelias atlaikyti visiems tiems žydų ėdimams su procentais, su aplinkraščiais[8]. Kasdien, kasdien naujas aplinkraštis. Kiek žydų, tiek aplinkraščių. Pamatysite, paminėsite mano žodį, prieis prie to, kad visiškai nustos priimti. Štai, pavyzdžiui, tokia Špala. Žydiškas miestelis, tiesa?
— O kaip Nemirovas? Štai turiu laišką iš Nemirovo. Praneša man iš ten labai bjaurių dalykų!..
— O Lubene, manote, geriau?

— O kas Lubene?

— O, pavyzdžiui, Ananeve? Ananeve kasmet priimdavo ne mažiau kaip tris žydus.

— Ką čia Ananevas! Paimkite geriau Tomašpolį. Tomašpolis, sako, nepriėmė šiais metais nė vieno žydo, anei vaistams.

— O pas mus priėmė šiais metais aštuoniolika žydų.

Tai buvo balsas iš viršaus. Mano du kaimynai ir aš atvertėme galvas ir įspyrėme akis į viršutinę lentyną. Nuo tos lentynos kabėjo dvi kojos su giliaisiais kaliošais. Jos priklausė juodam gauruotam žydui su užmiegotu, lyg papurtusiu veidu.

Mano kaimynai pažiūrėjo į tą užsimiegojėlį su papurtusiu veidu, ėste ėdė jį akimis, lyg tai būtų mūsų krašte nematytas padaras. Paskum abu vienukart sukruto, nudžiugo ir blizgančiomis akimis sviedė aukštutiniam klausimą:

— Pas jus, sakote, priėmė aštuoniolika žydų?

— Aštuoniolika galvų kaip avinų, ir manasis buvo jų tarpe.

— Ir jūsiškį priėmė?

— Ir dar kaip!

— Kur? Kur?

— Gi pas mus, Mažojoje Pereščepenėje.

— Kokioje Pereščepenėje? Kur yra ta Pereščepenė?

Abu pašoko ant kojų, pažiūrėjo vienas į kitą, o paskum į tą, kur ant aukštutinės lentynos. Tas nuo aukštutinės lentynos žiūrėjo į juos žemyn papurtusiu veidu.

— Mažosios Pereščepenės nežinote? Yra toks miestelis. Ar niekad apie jį negirdėjote? Yra dvi Pereščepenės. Didžioji ir Mažoji. Aš iš Mažosios Pereščepenės.

— Kad taip, tai sveiki gyvi! Lipkite žemyn, pas mus. Ką ten prisėdėsite vieni padangėse?

Kaliošuotų kojų savininkas stenėdamas nusirito iš aukštybių pas tuos du. O tie du pasislinko, padarė tarpusavy vietos trečiam ir užpuolė jį kaip alkani vilkai.

— Tai sakote, kad ir jūsiškį priėmė?

— Ir dar kaip priėmė!

— Pasakykite, meldžiamasis, kokiu būdu. Gal pas jus ima kyšius?

— Kyšius? Gink dieve! Nevalia nė užsiminti apie pinigus. Kitados pas mus imdavo tikrai, ir dar kaip imdavo! Cho! Cho! Suvažiuodavo žmoneliai iš kažin kur pas mus, iš visų aplinkinių miestų. Žinoma

buvo, kad Pereščepenė yra tokia vieta, kur ima. Bet prieš porą metų juos įskundė, tai nuo to laiko — mano laimei — nustojo pas mus imti pinigus.

— Tiktai kas? Protekcija?

— Kokia protekcija? Sutarė tarpusavy kartą visiems laikams, kad jei tik žydas — tai ir priimtas. Priimti, ir galas!

— Iš tiesų? Ką jūs kalbate?! Gal jūs juokiatės iš mūsų?

— Kokie čia juokai? Ar aš jums panašus į juokdarį?

Visi trys pažiūrėjo į kits kitą, tartum norėdami perskaityti, kas veiduose parašyta. Bet kad nieko jų veiduose nebuvo parašyta, tai tie du kreipėsi į trečiąjį:

— Valandėlę. Kaip sakėte? Iš kur esate?

Trečiasis truputį pyktelėjo:

— Iš Pereščepenės. Tris kartus sakiau jums, kad iš Mažosios Pereščepenės.

— Nepalaikykite per bloga, bet išties pirmąkart gyvenime girdime apie tą miestą.

— Cha cha cha! Pereščepenė — miestas? Tai man miestas! Pereščepenė ne miestas, o miestelis, galima sakyti, kaimas.

— O tačiau, sakote, yra pas jus... kaip ten vadinasi? Per... pere...

Tas trečiasis aiškiai pradėjo pykti:

— Keisti žmonės! Kalbėti nemokate, ar ką? Pereščepenė. Pere-šče-pe-nė.

— Na, na, gerai, gerai. Pereščepenė — tai Pereščepenė. Ko čia reikėtų pykti?

— Visai nepykstu, tik nemėgstu, kad kas šimtą kartų klausia to paties dalyko.

— Nepalaikykite mums per bloga. Mus slegia tas pats rūpestis kaip ir jus. Iš jūsų išgirdome, kad jūsiškį priėmė, tai mums tas parūpo. Todėl taip ir klausinėjamės. Mes pasakysime jums gryną teisybę: niekad neįsivaizdavome, jog pas jus, kaip ten vadinasi, Pere... Pere... ščepenėje, galėtų būti gimnazija!

Pereščepenės žydas įbedė į juos nustebusias akis ir piktai paklausė:

— O kas jums sakė, kad pas mus, Pereščepenėje, yra gimnazija?

Du draugai savo ruožtu žiūrėjo į trečiąjį nustebę:

— Juk jūs sakote, kad jūsiškį priėmė Pereščepenėje?

Tas iš Pereščepenės pažiūrėjo į juos su apmaudu. Paskum atsistojo ir suriko tiesiai į veidą klausėjams:

— Į kariuomenę priėmė jį! Į kariuomenę! Į kariuomenę!..

* * *

Ore aušo. Pilka, melsva šviesa skverbėsi pro vagono langus. Keleiviai budo iš miego. Tas rąžosi išsimiegojęs, tas krenkščia, o kitas žiūrinėja savo lagaminus ir rengiasi išlipti.

Mano trys kelionės draugai jau išsiskyrė. Nebepasižįsta visiškai. Vienas įsigūžė į kertę ir pamažėli traukė papirosą, kitas, atvertęs maldaknygę, ėmė melstis, primerkęs vieną akį ir tyliai šnibždėdamas, trečias, tas piktasis, iš Pereščepenės, atsisėdęs valgė pusrytį.

Pažymėtina, kaip tie trys vienusyk pasidarė tartum svetimi svetimiausi. Ne tik nebesako viens kitam nė žodžio, bet net nepažiūri viens kitam į akis. Visiškai taip, lyg būtų kits kitam padarę kokią skriaudą arba tarp jų būtų įvykęs koks bjaurus vaidas...

APSAKYMAS NUMERIS PENKTAS

ŽMOGUS IŠ BUENOS AIRIŲ

Važiuoti traukiniu nėra taip nuobodu, kaip kiti mano. Kad tik pataikytum į gerą draugiją. Kartais jums atsitinka važiuoti su pirkliu, gerai išmanančiu verslą, tada nepamatai, kaip laikas prabėga. Kitą kartą jūsų kelionės draugas yra ne pirklys, bet šiaip prityręs žmogus, gudrus, mėtytas ir vėtytas, išvažinėjęs skersai išilgai visą pasaulį. Su tokiu žmogum važiuoti — vienas malonumas; galima ko ne ko pasimokyti, ko ne ko išgirsti. Vėl kartais jūsų kaimynas būna šiaip sau žvalus žmogus. Gyvas, linksmas ir šnekus. Tai jis šneka, šneka ir šneka. Burna jam nesusičiaupia nuo šnekėjimo. Ir tik apie save, ir vien apie save.

Su tokiu būtent keleiviu man yra tekę kartą važiuoti gerą kelio galą.

Mūsų pažintis prasidėjo... Na, kaip prasideda visos pažintys vagone? — Smulkmena: „Ar nežinote, kokia čia stotis?" ar: „Kelinta valanda?", arba: „Gal kartais turite degtukų?" Greit, labai greit susibičiuliavome, tartum būtume pažįstami jau kažin kiek metų. Pirmuti-

nėje stotyje, kur traukinys stabtelėjo keletą minučių, jau paėmė jis mane už parankės, nusivedė tiesiai į bufetą ir nepaklausęs net, ar aš geriąs, užsakė dvi taures konjako. Tuojau po to mirktelėjo man, kad čiupčiau šakutes, o kai baigėme užkandį, tokį kaip visuose bufetuose, jis liepė paduoti du stiklus alaus, užsirūkė,— sau cigarą, man cigarą,— ir nuo tos valandos mūsų bičiulystė buvo užmegzta kaip reikiant.

— Turiu pasakyti jums atvirai, nė kiek nepataikaudamas,— tarė mano naujasis bičiulis, kai jau sėdėjome vagone,— kad patikote man iš pirmo pažiūrėjimo — ar patikėsite? — nuo tos akimirkos, kai tik jus pamačiau. Kai tik pažiūrėjau pirmąkart į jus, pamaniau sau: o, tai yra žmogus, su kuriuo galima pašnekėti. Nemėgstu sėdėti lyg paniurėlis ir tylėti. Mėgstu pašnekėti su gyvu žmogum, todėl ėmiau trečiosios klasės bilietą, kad turėčiau su kuo kalbėti. Važinėju paprastai antrąja klase. O pirmosios, manote, negaliu sau leisti? Kur ne, galiu irgi. Gal manote, kad giriuosi? Prašom pažiūrėti.

Tai sakydamas, mano kelionės draugas išsitraukė iš užpakalinės kelnių kišenės kimšte prikimštą piniginę, suplojo per ją delnu iš viršaus it per minkštą pagalvę ir vėl įsikišo į kišenę.

— Nenusigąskite, čia dar ne viskas.

Žiūrėjau į tą keistą žmogų ir niekaip negalėjau įminti, kiek jam galėtų būti metų. Galima buvo spėti ir keturiasdešimt, ir dvidešimt kelerius. Veidas plynas, apskritas, trupučiuką per daug įdegęs. Barzdos ir ūsų — nė žymės. Mažos riebiai blizgančios besijuokiančios akutės. O pats mažiukas, apvalutis, judrus, gyvas, apsivilkęs nuo galvos iki kojų dailiai ir poniškai, taip, kaip man patinka: balti kaip sniegas marškiniai su auksinėmis sąsagomis, brangus kaklaraištis su gražiu segtuku, naujas elegantiškas mėlynas kostiumas tikro angliško ševioto. Lako bateliai — puikūs bateliai. Ant piršto storas aukso žiedas su briliantu, kuris kaitaliojo spalvas prieš saulę (jei tas briliantas tikras, tai, manau, vertas kokių keturių penkių šimtų, kad tik ne daugiau).

Būti gražiai apsitaisiusiam, mano nuomone, yra svarbiausias dalykas kiekvienam žmogui. Pats aš mėgstu gražiai nešioti, ir man patinka, kai kitas elegantiškai apsivilkęs. Iš apdaro tuoj galiu jums pasakyti, kas padorus, o kas ne. Yra, tiesa, žmonių, kurie tvirtina, kad šitai dar nieko neįrodą. Galima — jie sako — elegantiškai vilkėti, bet būti sukčiui. Bet aš jus klausiu, pasakykit man: kodėl kiekvienas nori gražiai vilkėti? Kodėl vienas nešioja tokią eilutę, o kitas vėl ki-

tokią? Kodėl vienas perkasi „diplomatišką kaklaraištį", atlasinį, vienodą, pilkai žalsvos spalvos, o kitas ieško vėl kitoniško, būtinai raudono ir būtinai su baltais taškiukais?

Galėčiau pateikti jums dar daugybę tokių pavyzdžių, tik manau, kad nėra reikalo. Gaila laiko, geriau grįžkime prie mano naujojo pažįstamo ir paklausykime, ką jis mums papasakos.

— Taigi, taigi, mielas bičiuli. Kaip matote, galiu gražiausiai antrąja klase važinėti. Gal manote, kad man gaila pinigų? Niekis man pinigai. Bet — ar patikėsite? — mėgstu trečiąją klasę. Pats esu paprastas žmogus ir mėgstu paprastus žmones. Esu, žinote, d e m o k r a t a s. Pradėjau savo karjerą nuo mažo, labai mažo, nuo tokio (mano naujasis pažįstamas parodė ranka pagal žemę, nuo kokio aukštumo pradėjo savo karjerą). Bet augau aukštyn ir aukštyn (mano naujasis pažįstamas parodė man, keldamas ranką į lubas, kokio aukštumo jis išaugo). Ne iš karto. Palaukite. Pamažiukais. Po trupučiuką. Iš pradžių tarnavau pas kitą. Ką sakau „tarnavau"? Cha cha! Kol užkopiau taip aukštai, kad jau „tarnavau", tai daug daug vandens prabėgo! Kai pamanau kada, kas aš buvau, kai vaikas buvau, tai — tikėsite ar netikėsite — plaukai piestu stoja ant galvos. Negaliu nė prisiminti apie tai, n e g a l i u prisiminti ir n e n o r i u prisiminti. Gal manote — dėl to, kad man tai nepritiktų? Atvirkščiai. Aš sakausi visiems, kas aš esu. Jei kas mane paklausia, iš kur esu kilęs, tai aš nesigėdydamas atsakau, kad iš Sasmakos. Ar jūs žinote, kur yra toji Sasmaka? Yra toks miesteliukas Kurliandijoje[9], netoli Mintaujos, vadinasi Sasmaka. Tas miesteliukas yra toks mažytis, jog galėčiau drąsiai šiandien pat nupirkti jį su visais kuntapliais. Gali būti, kad dabar tas miesteliukas išaugo, išsistatė,— nepasakysiu jums to. Bet mano laikais — tikėsite ar netikėsite — Sasmaka teturėjo vieną apelsiną, kuris keliaudavo iš vienos šeimininkės pas kitą šeštadienį stalui papuošti, kai vaišinami svečiai.

Toje tad Sasmakoje aš buvau auklėjamas pliauškančiomis žandinėmis, smarkiais antausiais, geležiniais niuksais, raudonomis žiežirbomis akyse, mėlynais ruožais ant kūno ir priedo — alkanu pilvu. Nė vieno daikto, kad žinotumėt, neatsimenu taip gerai kaip alkį. Alkanas atėjau į šį pasaulį ir alkį kenčiu, kiek tik pats save prisimenu. Alkis, skausmai pakrūtinyje ir baisus šleikštulys... Palaukit! Gyvasakiai — žinote, kas yra gyvasakiai? Ant medžių? Muzikantai juos vartoja kaip kanifoliją. Esu jais mitęs — tikėsite ar netikėsite — visą vasarą. Tai buvo tą vasarą, kai mano patėvis, atkragnosis siuvėjas,

išnarino man ranką ir išvijo iš mamos namų, o aš pabėgau iš Sasmakos į Mintaują. Va, šita ranka, matote? — čia turbūt dar tebežymu ir šiandie.

Mano naujasis pažįstamas atsiraitė rankovę ir, rodydamas man minkštą, sveiką, pilną ranką, drožė toliau:

— Prisivalkiojęs alkanas, nuplyšęs ir basas, išnarinėjęs visus Mintaujos šiukšlynus ir mėšlynus, susiradau sau, dėkui dievui, tarnybą. Pirmutinę tarnybą. Buvau pasenusio kantoriaus vadovas. Tas kantorius buvo kadaise buvęs garsus kantorius, bet į senatvę apako ir turėjo elgetauti pakiemiais. O aš jį vedžiojau nuo namų prie namų. Pati tarnyba būtų buvusi pusė bėdos, bet mano darbdavio užgaidoms pakelti reikėjo būti geležiniam. Niekad nebuvo galima jam įtikti. Niekad. Nuolat urzgėjo panosėje, žnaibė mane, išplėšinėjo kūno gabalus. Vis prikaišiodavo, kad aš jo nevedąs ten, kur reikią. Kur jį reikėjo, jo manymu, vesti, nežinau nė šiandie. Baisiai gaižus kantorius! Be to, jis mokė mane gerų darbų. Jis pasakodavo visiems — tikėsite ar netikėsite,— kad mano tėvas ir motina esą perkrikštai[10], kad jie ir mane norėję prievarta pakrikštyti, bet jam šiaip taip, per vargą pavykę mane išgelbėti, išplėšti iš netikėlių rankų. Ir aš turėdavau ramiai klausyti tų pasakų ir nesprogti iš juoko. To negana, jis dar norėdavo, kad aš tuo laiku rodyčiau liūdną veidą.

Trumpai drūtai, pamačiau, kad prie savo kantoriaus lig senatvės neišbūsiu, mečiau po velnių tą „tarnybą“ ir pabėgau į Liepoją. Kiek laiko ten valkiojausi alkanas ir nuskuręs, pagaliau prisidėjau prie grupės skurdžių emigrantų, laukiančių garlaivio. Jie turėjo keliauti ilgą kelią, net į Buenos Aires. Aš maldavau, kad mane priimtų kartu. Kur tau! Negalima. Tai priklausą ne nuo jų, tik nuo komiteto, kaip komitetas nuspręsiąs, taip būsią. Nuėjau į komitetą, maldavau, žemėn puldinėjau, raudojau ir išgavau sutikimą — paimsią mane į Buenos Aires.

Kas tai yra Buenos Airės? Kur yra? Nežinojau. Važiuoja visi, važiuosiu ir aš. Tik kai atvažiavome į Buenos Aires, sužinojau, kad tai nėra mūsų kelio galas, o tik tarpinis punktas, iš kurio mus siųsią toliau, į įvairias vietas. Iš tikro, kai tik nuvykome į Buenos Aires, tuoj mus surašė ir išsiuntinėjo toliau, į tokias vietas, kur net ir sapne, kad jūs žinotumėte, dar žmogaus kojos nebuvo žengta, ir pristatė mus prie darbo. Jūs turbūt norite žinoti, koks tai buvo darbas? Verčiau neklausti. Mūsų protėviai Egipto vergovėje[11] tikriausiai taip nedirbo, kaip mes dirbome. O tos mūsų protėvių kančios, apie kurias pasakoja agada[12], neatstoja nė dešimtos dalies tų kančių, kurias mes pergyvenome.

Mūsų proseniai, sako, minkę molį, dirbę plytas ir statę Egipto miestus — Pitomą ir Ramzesą. Pamanykit, koks tai vargas! Tegu jie būtų pamėginę taip kaip mes,plikomis rankomis plėšti dirvonus, plačiausius tyrus, dygliuotais krūmais apaugusius, tegu būtų pasikamavę su jaučiais baisiausiais, kur vienu pasikrutinimu gali užmušti žmogų, su laukiniais arkliais, kuriuos pirma reikia dar pasigauti, su arkanu pavaikyti šimtą mylių! Tegu būtų pamėginę kokį kartą pernakvoti su moskitais, kurie gelia kūną taip, kad nėr kur dėtis, būtų pamėginę pakrimsti senų sausainių, kietų kaip akmenys, pagerti sušmižusio vandens, kur pilna kirmėlių... Kartą pažiūrėjau į upelį ir pamačiau save, tai — ar patikėsite? — nusigandau savęs paties. Oda visai nusilupusi. Akys užputusios. Rankos kaip pampuškos. Kojos kruvinos. Visas veidas apžėlęs.

„Ar tai tu? Motkis iš Sasmakos?“ — paklausiau pats save ir prapliupau juoktis. Ir tą pačią dieną nusispjoviau ant didelių jaučių ir ant laukinių arklių, ir ant tyrlaukių su vandeniu, pilnu kirmėlių, ir pasileidau pėsčias atgal į Buenos Aires.

— Tik man rodosi, kad šitoje stotyje turėtų būti didelis bufetas. Pažiūrėkite į tvarkaraštį. Ar jūs nemanote, kad jau metas būtų pasistiprinti? Beje, įgausime ir jėgų toliau pasakoti.

Pasistiprinę kaip reikia, atsigėrėme alaus, vėl užsirūkėme po cigarą, po gerą, kvepiantį, po tikrą Havanos cigarą iš Buenos Airių — ir sėdome atgal į vagoną, į savo vietas, o mano naujasis pažįstamas iš Buenos Airių traukė toliau:

— Buenos Airės yra tokia vietelė, kad žinotumėte, kuri nuo to laiko, kai dievas sutvėrė pasaulį... Palaukit! Ar esate kada buvę Amerikoje? Niujorke? Niekad? O Londone? Irgi ne? Madride? Konstantinopolyje? Paryžiuje? Ir tenai ne? Kad taip, tai negaliu jums pavaizduoti, kas yra Buenos Airės. Galiu tik tiek pasakyti, kad tai yra praraja, pragaras. Pragaras ir rojus viename daikte. Tai reiškia: vieniems pragaras, kitiems rojus. Reikia tik nežiopsoti, čiupti progą, o tada pelnysi turtą. Tenai — tikėsite ar netikėsite — auksas gatvėse mėtosi. Laipiojate per auksą, mindžiojate jį. Reikia tik pasilenkti ir semti rieškučiomis. Tik saugokis, kad tavęs nesumindžiotų. Svarbiausia: eik pirmyn ir nesustok. Negalvok daug. Nesvarstyk: tas man tinka, o tas — ne. Viskas turi tikti. Būti kelneriu restorane — gerai. Pardavėju krautuvėje — gerai. Plauti butelius smuklėje — gerai. Stumti vežimėlį — gerai. Lakstyti gatvėmis su laikraščiais, šūkauti naujienas — gerai. Maudyti šunis — gerai. Prižiūrėti katinus — gerai. Gaudyti peles ir

narstyti joms kailiukus — irgi gerai. Vienu žodžiu — viskas gerai, ir viskuo aš esu buvęs, ir visur mačiau, kad žinotumėt, tik vieną dalyką: neverta dirbti kito labui. Tūkstantį kartų geriau, jei kitas dirba tavo labui. Ką gi daryti, kad dievas pasaulį tokį sutvėrė, jog anas prakaituoja ir daro alų, o aš jį geriu, anas prakaituoja ir suka cigarus, o aš juos rūkau. Mašinistas tegu vairuoja garvežį, kūrikas tegu anglis pila, darbininkas tegu ratus tepa, kad mes, aš ir jūs, galėtume sėdėdami sau šitame vagone pasakotis istorijas. Nepatinka jiems? Tegu perdirba pasaulį.

Pažiūrėjau į savo kaimyną ir galvoju: kas jis galėtų būti, tas žmogynas? Neseniai prasimušęs turtuolis? Buvusis siuvėjas, parvažiavęs iš Amerikos ir įsisteigęs drabužių krautuvę? Gal fabrikantas? Arba namų savininkas? Ar gal kapitalistas, gyvenąs iš procentų? Bet verčiau tegu jis pats apie save pasakoja: jis tai padarys geriau.

— Vienu žodžiu, pasakysiu jums, kad šis pasaulis yra išmintingas, geras ir saldus: gyventi jame — smagumėlis. Reikia tik nežiopsoti, nesiduoti, kad tau per nosį braukytų. Blaškiausi, žinote, į visas puses. Garbinau, kaip sakoma, visus dievaičius. Nebuvo darbo, kur man per sunkus būtų buvęs. Nė kokiu uždarbiu nesibjaurėjau. Nes, jei jūs norite žinoti teisybę, nėra bjauraus uždarbio pasaulyje. Visi uždarbiai yra gražūs. Kad tik jūs elgiatės teisingai ir kad tik žodis išlaikytas. Žinau tą iš savo paties patyrimo. Aš nenoriu, žinote, girtis čia prieš jus, kad esu šventas kaip Lvovo rabinas. Tik jau, galite tikėti mano žodžiu,— nesu vagis. Tikrai nesu galvažudys. Taip pat ne apgavikas. O, kad mes taip gerų metų sulauktume, koks iš manęs doras pirklys! Prekiauju dorai. Neapgausiu nieko. Parduodu tą, ką turiu. Katės maiše neparduodu. Taigi, jūs norite žinoti, kas esu? Esu tiekėjas, arba, kaip pas jus vadina, agentas. Tiekiu pasauliui prekę. Tą prekę, apie kurią kiekvienas žino, bet apie kurią niekas nekalba... Kodėl? Todėl, kad pasaulis yra per daug išmintingas, o žmonės per dideli veidmainiai. Jiems nepatinka, jei sakai, kad juodas yra juodas, o baltas yra baltas. Jiems labiau patinka, jei sakai, kad juodas yra baltas, o baltas yra juodas. Na, ką jiems padarysi?..

Pažiūrėjau į tą žmogystą iš Buenos Airių ir pamaniau: „Dieve brangus! Kas gi yra tas žmogus? Kokių prekių tiekėjas yra tas agentas? Ir kaip keistai jis šneka: juodas — baltas, baltas — juodas? Pertraukti pasakojimą ir klausti: — Dėde, kuo prekiauji? — kažkaip nesinori. Tegu verčiau kalba toliau“.

— Na, tai kur mes sustojome? Prie mano dabartinės prekybos

Buenos Airėse. Mano prekyba nėra vien Buenos Airėse. Mano prekyba, kad žinotumėte, yra išplitusi visame pasaulyje: Paryžiuje, Londone, Budapešte, Bostone, bet svarbiausioji kontora, biuras yra Buenos Airėse. Gaila, kad mes dabar ne Buenos Airėse. Nusivesčiau jus pas save į biurą, parodyčiau kontorą su tarnautojais. Pas mane — tikėsite ar netikėsite — tarnautojai gyvena kaip Rotšildai. Dirba aštuonias valandas per dieną ir nė minutės daugiau. Aš į tarnautoją žiūriu kaip į žmogų. Jūs žinote kodėl? Todėl, kad pats kitados esu tarnavęs. Ir dirbau kaip tik pas savo dabartinius kompanionus. Esame dabar trys kompanionai. Pirmiau buvo jie du kompanionai, o aš buvau jų tarnautojas. Buvau jų dešinė ranka. Visa prekyba, gali sakyti, rėmėsi manimi: pirkdavau prekes, parduodavau prekes, įkainodavau prekes, rūšiuodavau prekes — vis aš ir aš... Turiu gerą akį,— tikėsite ar netikėsite,— tik pažiūrėsiu į prekę — ir tuojau jums pasakysiu, kiek verta yra ir kur galima ją parduoti... Bet to maža: mūsų prekyboje reikia, be akies, dar ir uoslės, gero nujautimo... Reikia užuosti per mylią, kur kas guli. Reikia nujausti, kur galima uždirbti, o kur galima susilaužyti rankas kojas ir dar įklimpti į balą lig ausų, taip, kad paskui cypsi ir kauksi... Per daug stebėtojų yra pasaulyje, per daug akių žiūri į mūsų prekybą — o mūsų prekyba kaip tik bijo gerų akių, cha cha... Vienas klaidingas žingsnis...— tai dešimčia vandenų nebenusiplausi. Kad tik kiek kas — tuoj triukšmas, riksmas, straipsniai laikraščiuose. O laikraščiams daugiau nieko ir nereikia, jie tik ir tyko, ką nusitverti, išpūsti, trimituoja aliarmą, gerklioja, kelia ant kojų policiją... Nors turiu jums prisipažinti, kad viso pasaulio policija... cha cha cha... tupi mūsų kišenėje... Jei jums pasakyčiau tik sumą, kiek mums kasmet atsieina vien policija, jūs nusigąstumėte. Mums — ar patikėsite? — duoti kyšį dešimt tūkstančių, penkiolika tūkstančių, dvidešimt tūkstančių — tai tik tfu!

Sulig tais žodžiais mostelėjo ranka kaip žmogus, kuris švaisto tūkstančius. Sužybčiojo briliantinis žiedas ant piršto, ir žmogus iš Buenos Airių, švaistantis tūkstančius, padarė pertrauką, pažiūrėjo, kokį įspūdį man padarė tūkstančiai, ir dėstė toliau:

— O jei kartais reikia duoti ir daugiau, tai, manote, mes neduodame? Čia jau mes pasitikime vienas kitu, mes, visi trys kompanionai, kad ir kiek tūkstančių nurodytume išmokėję policijai, tikime vienas kitu, pasitikime žodžiu... Visos mūsų išlaidos paremtos pasitikėjimu. Vienas tiki kitu, ir nė vienas nenuslepiame, kad žinotumėte, nė skatiko... Beje, tegu pamėgina kuris nuslėpti ką nuo kitų — tam būtų liūdnas

galas... O, mes gerai pažįstame kits kitą, pažįstame savo veiklos dirvą, žinome kiaurai visą pasaulį. Kiekvienas iš mūsų turime savų agentų ir savų šnipų... O ką jūs manote? Prekyba, paremta pasitikėjimu, kitaip negali eiti... Ar jums neatrodo, kad praverstų išlipti iš vagono ir atgaivinti gerklę šioje stotyje?

Taip man sako tas žmogus, ima už rankos ir žiūri tiesiai į akis.

Žinoma, kad nieko prieš tai neturiu, ir mes išlipame iš vagono atgaivinti gerklės. Šaudo po kits kito limonado buteliai, ir mano vaišintojas geria su tokiu apetitu, kad pavydėti galima. Tačiau man visą laiką knieti viena mintis: kuo prekiauja tas žmogus iš Buenos Airių? Kodėl jis taip švaisto tūkstančius? Ir kokiu būdu laiko kišenėje viso pasaulio policiją? Ir kam jam reikalingi agentai ir šnipai? Gal jis prekiauja kontrabandos prekėmis? Gal netikrais briliantais? Supirkinėja vogtus daiktus? O gal čia paprastas paistininkas, tauškalius, vienas iš tų, kuriems stebuklai iš po liežuvio dygsta, nevykęs pagyrūnas... Mes, komivojažieriai, tokius pokštininkus, viską perdedančius, vadiname „didmenininkais". Tai yra toks žmogus, kuriam viskas eina „didmenomis"... o paprastąja kalba tatai bus — tiesiog melagis, niekų pliauškėjas.

Vėl užsirūkėme po cigarą, grįžtame į savo vietas, o žmogus iš Buenos Airių pasakoja toliau:

— Tad ties kur nutraukiau? Aha, ties savo kompanionais. Tai yra ties savo d a b a r t i n i a i s kompanionais. Pirmiau jie buvo mano šeimininkai, o aš buvau, kaip jau esu sakęs, jų tarnautojas. Aš jų nešmeižiu, nesakysiu, kad jie buvo blogi šeimininkai. Ir kaip būtų galėję būti man blogi, jei aš jiems buvau ištikimas kaip šuo? Jų centas, žinotumėte, buvo man toks pat brangus kaip mano paties. Ir jų dėka turėjau daug priešų, mirtinų priešų! Buvo laikas — tikėsite ar netikėsite,— kad dėl mano ištikimybės norėjo mane nunuodyti. Taigi, stačiai nunuodyti. Galiu pasigirti, kad tarnavau aš jiems taip dorai, kaip doriau ir nebegalima. Teisybė, savęs aš irgi nepamiršau... Žmogus niekad neturi savęs pamiršti. Žmogus turi atminti, kad jis yra tik žmogus, ne daugiau kas. Šiandie gyveni, o rytoj?.. Cha cha cha! Amžinai tarnauti kitam — tai irgi nėra prasmės. Tai ką, gal aš be rankų? be kojų? ar be liežuvio? Juo labiau kai žinojau, kad be manęs jie neišsilaikytų nė vienos dienos... N e g a l ė t ų ir n e t u r ė t ų išsilaikyti... nes yra paslapčių, sekretų ant sekretų, kaip visada prekyboje...

Apsvarsčiau tą sau vienas ir šit vieną gražią dieną atėjau pas savo šeimininkus ir tariau: „Adjė, mano ponai". Pažiūrėjo į mane: „Ką tai

reiškia adjė?“ — „Adjė,— sakau,— tai reiškia: likit sveiki!“ Į tai jie: „Kas atsitiko?“ O aš jiems: „Kiek dar laiko šitaip tęsis?..“ Pasižiūri vienas į kitą, pagaliau klausia: kiek aš turįs kapitalo? O aš jiems: „Kiek beturėčiau, užteks man pradžiai, o jei net,— sakau,— būtų maža, tai juk,— sakau,— dievas yra mūsų tėvas, o Buenos Airės yra miestas...“ Tuoj mane suprato. Ko jiems nesuprasti, ar jie proto neturi?

Ir taip šit priėmė mane į bendrovę. Trys kompanionai, trys šeimininkai, visi lygūs. Nėra tarp mūsų, kad tam mažiau, o anam daugiau. Kiek dievas duoda... Vaidų irgi nė kokių nebūna. Ko mums vaidytis, kad uždarbis, dėkui dievui, puikus, o prekyba auga... Pasaulis eina didyn, o prekė brangyn... Kiekvienas mūsų ima iš bendrovės tiek, kiek jam reikia. Visi turime daug išlaidų. Aš pats — pamanykite, aš gi neturiu pačios nei vaikų — išleidžiu trigubai tiek, kiek kitas, turėdamas ir pačią, ir vaikus. Kitas džiaugtųsi tiek uždirbęs, kiek išdaliju aukų kas metai! Žinotumėte, nėra tokio daikto, kur iš manęs pinigo netrauktų — tai mokykla, tai ligoninė, tai emigrantų kasa — arba koks koncertas — Buenos Airės tai ne bet kas, tai didelis miestas. O kiek man atsieina kiti miestai? Palestina — ar patikėsite? — irgi ima gražaus pinigo. Ką tik neseniai gavau laišką iš Jeruzalės ješiboto. Laiškas gražus, su Dovydo skydu, su antspaudu ir rabinų parašais. Laiškas rašytas tiesiog man, su gražiu titulu: „Garsingajam turtuoliui reb Mordchei“. Ėhėhė! — manau sau, jei jau jie tokie mandagūs žmonės ir mane taip tituluoja, tai negi gali būti kiaulė — reikia jiems siųsti šimtinę...

Tai vis pašaliniai aukojimai. Na o kur dar mano gimtinis miestas? Sasmaka? Sasmaka — ar patikėsite? — ištraukia man kasmet va po šitokį glėbį pinigų! Eina ir eina pas mane laiškai iš Sasmakos. Tai įvykusi nelaimė, tai vėl kokia bėda... Apie pinigus macams pirkti pavargėliams jau nekalbu. Kas velykos — šimtinė. Tai jau pasidarė „įstatymas“... Pavyzdžiui, dabar važiuoju į Sasmaką — žinau iš anksto, kad tūkstančio rublių išdalyti nepakaks. Ką čia tūkstančio? Gerai bus, kad su dviem tūkstančiais išsisuksiu. Tegu tik užtektų trijų. Ar tai juokas — žmogus tiek jau laiko tėviškėje nebuvęs: nuo pat vaikystės tiesiog, cha cha! Sasmaka juk mano tėviškė! Žinau iš anksto, kaip visas miestas kunkuliuos. Sulėks visi. Šitoks džiaugsmas: Motkis parvažiavo. Mūsų Motkis iš Buenos Airių!.. Juk tai šventė. Tikėkit manimi, tenai manęs jau laukia kaip mesijo. Vargšai nuskurdėliai. Iš kiekvienos stoties siunčiu jiems žinią, kad važiuoju. Mušu kasdien po telegramą: „Atvažiuoju. Motkis“. Aš pats — ar patikėsite? — degu nekantrybe — kad tik greičiau parvažiuoti į Sasmaką. Pamatyti Sasmaką. Pabučiuoti

Sasmakos žemę. Sasmakos dulkes. Suk juos velniai, tuos Buenos Aires, Niujorką, Paryžių, Londoną! Cha cha. Sasmaka — štai mano namai!..

Sulig tais žodžiais mano kaimyno veidas persimainė. Visai kitas veidas. Atjaunėjo, išgražėjo. O mažytės riebiai blizgančios akutės staiga įsižiebė ir sušvito nauja ugnimi, nauju spindesiu — džiaugsmu, pasididžiavimu, meile. Tikra, ne apsimesta meile... Tiktai gaila, kad vis aš nesuprantu, kuo jis prekiauja, tas žmogus... Tačiau jis man neduoda ilgai galvoti ir rėžia toliau:

— Kaip jums atrodo, ko aš, po teisybei, važiuoju į Sasmaką? Truputį pasiilgau miesto, truputį norisi aplankyti artimųjų kapus — tėvo, motinos, sesers ir brolių — visos šeimos. Be to, noriu vesti. Ligi kol aš senberniausiu? O vesti noriu būtinai Sasmakos merginą. Savo miesto. Sau lygią. Savo padermės. Esu jau apie tai rašęs savo bičiuliams Sasmakoje, kad man nužiūrėtų tikrai gerą... Atrašė man, kad tik atvažiuočiau sveikas, o čia jau viskas bus sutvarkyta.

Toks jau kvaitulys esu... Piršo man Buenos Airėse — ar patikėsite? — gražiausių merginų pasaulyje. Būčiau galėjęs, kad žinotumėte, vesti tokią, kokios nė turkų sultonas neturi... Bet aš pasakiau sau kartą ir paskutinį: ne! Vesti važiuosiu į Sasmaką. Noriu padorios mergaitės, žydaitės. Tegu būna neturtingiausia — nežiūrėsiu. Auksu ją išdabinsiu. Tėvus jos auksu apipilsiu. Visą šeimą laimingą padarysiu. O ją pačią pasiimsiu į Buenos Aires. Ištaisysiu jai rūmus, kad žinotumėte, kaip princesei. Dulkelei neleisiu ant jos nukristi. Tokioje laimėje — ar patikėsite? — plauks jai metai kaip jokiai kitai moteriai pasaulyje! Jokio kito darbelio jai pas mane nebus, kaip tik šeimininkės darbas apie vyrą, apie vaikus. Vaikus išleisiu į mokslus. Vieną gydytoju, kitą inžinierium, trečią teisininku. Dukteris išsiųsiu į uždarą žydų pensioną, žinote kur? — į Frankfurtą[13].

Sulig tais žodžiais įėjo konduktorius paimti bilietų. Visada taip atsitinka (kažin kiek kartų pastebėjau): atneša velnias konduktorių kaip tik tada, kai jis mažiausiai reikalingas; vagone kyla triukšmas, armazynė. Kiekvienas griebia savo daiktus, ir aš taip pat. Aš turiu persėsti į kitą traukinį. Žmogus iš Buenos Airių padeda man surišti bagažą, ir tarp mūsų tuo tarpu eina kalba, kurią čia paduodu tiksliai, žodis į žodį:

ŽMOGUS IŠ BUENOS AIRIŲ: Kaip gaila, kad jūs toliau nebevažiuojate. Nebebus su kuo šnekėtis.

AŠ: Ką padarysi? Biznis yra biznis.

ŽMOGUS IŠ BUENOS AIRIŲ: Gerai pasakyta. Biznis yra biznis. Atrodo, reikės primokėti ir persikraustyti į antrąją klasę. Galėčiau, dėkui dievui, ištekti ir pirmajai klasei. Aš, kai važiuoju traukiniu...

AŠ: Atsiprašau, kad jus pertrauksiu. Turiu dar pusę minutės laiko. Norėjau kai ko paklausti.

ŽMOGUS IŠ BUENOS AIRIŲ: Pavyzdžiui?

AŠ: Pavyzdžiui, aš norėjau paklausti... O, jau švilpia!.. Kokia iš tikro yra jūsų prekyba? Kuo jūs prekiaujate?

ŽMOGUS IŠ BUENOS AIRIŲ: Kuo prekiauju? Cha cha cha! Šiaip ar taip — ne rojaus obuoliais[14] prekiauju, mano bičiuli, ne rojaus obuoliais!..

Aš su savo bagažu jau buvau išlipęs iš vagono, o vis man dar tebestovėjo akyse žmogus iš Buenos Airių su plyna patenkinta fizionomija, su kvepiančiu cigaru dantyse. Ir ausyse vis dar man tebeskambėjo jo juokas:

— Ne rojaus obuoliais prekiauju, mano bičiuli, ne rojaus obuoliais!..

APSAKYMAS NUMERIS ŠEŠTAS

ARTIMŲJŲ KAPAI

— Jūs važiuojate į „jomarką“, o mes grįžtame iš „jomarko“. Mes jau išverkėme akis, o jūs tik važiuojate verkti — reikia jums pataisyti vietos atsisėsti. Pasislinkite, prašom, arčiau, bus jums patogiau — va taip.

Taip kalbėjosi vagone du žmonės už mano pečių. Išties kalbėjo vienas, o kitas tik retkarčiais primesdavo kokią pusę žodžio.

— Dviese važiuojame. Aš ir mano senė. Šit ji — guli ant grindų. Miega. Vargšelė atsiverkė už visus žydus. Nenorėjo nė išeiti iš kapinių. Kaip pripuolė prie kapo, tai nė atplėšti negalėjau. Aiškinau jai: „Gana, gana tų aimanų, tavo ašaros jos neatgaivins!“ Ar jai sakyk, ar sienai — tas pats. Ar yra ko stebėtis? Šitokia nelaimė!

Vienturtė duktė. Akies lėliukė. Ir kokia vykusi. Graži kaip auksas. Ir gudri. Baigusi progimnaziją... Dveji metai jau, kai mirė. Gal manote, džiova? Kur tau. Sveika kaip medis. Pati, pati sau gyvybę atėmė.

— Šitaip?

Iš tos kalbos greit susiprotėjau, apie kokį „jomarką“ jie kalbasi. Prisiminiau, kad dabar elulo mėnesio[15] pradžia, liūdno, bet mielo elulo mėnesio. Iš miestelio į miestelį traukia pulkai žydų aplankyti seniai mirusių tėvų, motinų, brolių, seserų, vaikų ir giminių kapų. Nusiminusios motinos, našlaitėmis likusios dukterys, vienišos seserys ir šiaip nelaimingos moterys puola veidu prie žemės ant mylimų, brangių kapų nors kiek išsiverkti, išlieti širdžių gėlą, rasti paguodos kenčiančioms, nuliūdusioms sieloms.

Nuostabus dalykas! Juk važinėju, dievui padedant, nebe metai ir nebe dveji, o tačiau galiu drąsiai sakyti, kad jau seniai elulo mėnesį tiek daug belankė savo artimųjų kapus kaip šiais metais.

Geležinkelio kasa daug pinigų prisilupa. Vagonai prisigrūdę žmonių. Važiuoja žydai apsiniaukusiais veidais. Važiuoja moterys papurtusiomis, išraudonijusiomis akimis ir blizgančiomis nuo verkimo nosimis. Tas važiuoja į „jomarką“, anas grįžta iš „jomarko“...

O ore kvepia elulu, rudens mėnesiu. Ir sieloje slankioja elulo šešėlis, ir ilgu, ilgu namų... Nenoromis klausausi, ką kalba tie du už mano pečių.

— Gal manote, kad tai viena iš dabartinių nelaimių? Juodi marškiniai, raudonos vėliavos? Kalėjimas?.. Nuo to dievas mane apsaugojo. Tai yra aš pats apsisaugojau. Kaip akį kaktoje ją saugojau. Ar tai mažas daiktas — vienturtė duktė, akies lėliukė, ir dar vykusi. Graži kaip auksas. Baigusi progimnaziją! Dariau, ką galėjau: sekiau, kur vaikšto, su kuo kalbasi, apie ką kalbasi ir kokias knygas skaito. „Dukrele,— sakydavau,— nori skaityti? Į sveikatą! Tik aš, sakau, irgi turiu žinoti, ką tu skaitai...“ Nesu, tiesa, tų dalykų žinovas, bet uoslę, dėkui dievui, turiu gerą. Kai aš pasižiūriu į knygą, kad ir prancūziškai būtų rašyta, tuoj žinau, kuo ji kvepia.

— Matai kaip!

— Nenorėjau, kad mano vaikas žaistų su ugnimi,— argi čia kas bloga? Manote, aš piktuoju, su barniais? Kaip tik geruoju, va tokiais žodžiais: „Dukrele,— sakau,— tegu sau pasaulio ratai sukasi, kaip jiems reikia suktis, nei aš, nei tu jų nesustabdysime...“ Taip jai sakydavau. O ji, manote, ką? — Ji tylėdavo. Balandėlė tykioji, aukso vaikelis. Ką gi daro viešpats dievas? Praėjo sunkieji laikai[16]. Nuslinko, dėkui dievui, per galvas visos tos bėdos, revoliucijos, konstitucijos. Išnyko juodi marškiniai, raudonos vėliavos, kirpti plaukai, velniaižin kas, bombos. Ne kartą barškėjo man dantys iš baimės. Ar tai menkas

daiktas — yra dėl ko drebėti. Mergaitė vienturtė, akies lėliukė, o kokia vykusi, baigusi progimnaziją...

— Taigi, taigi!

— Trumpai kalbant, buvome jau pergyvenę, garbė dievui, patį tą blogąjį laiką. Dabar, manau sau, galėsime pagalvoti, kaip ištekinti dukterį. Kraitis? — Kad tik aukščiausiasis duotų laimę gerą. Ir prasidėjo bruzdesys: piršimas, piršliai, jaunikiai. Žiūriu į savo dukterį — kažkas ne taip. Jūs manote, kas? Nieko ypatingo. Ne tai, kad sakytų: šito nenoriu. Ne, to nėra. Tad kas? Paklausykite. Stebėjau, tyriau, ieškojau ir sužinojau tokią istoriją: skaito kažkokią knygą slaptai nuo manęs. Ir skaito ją ne viena, trise skaito. Ji, jos draugė, mūsų kantoriaus duktė, taip pat vykusi mergaitė ir taip pat baigusi progimnaziją, tai bus dvi, ir dar toks bernėkas iš Naugarduko — trečias. Kas tas bernėkas, norėtumėt žinoti? Nėra ko žinoti. Tuščia žmogaus, nulis, veidas vienų spuogų, akys nesveikos, be blakstienų, užtat su auksiniais akiniais; negražus, iš pupų nevaromas bernėkas — kąsnelio duonos prie jo nesuvalgysi, šleikštu! Be to, įsiėdantis, landūnas, kirminas. Ar žinote, ką tai reiškia žmogus-kirminas? Paaiškinsiu jums. Visokių yra žmonių pasaulyje: yra žmonių-galvijų, yra žmonių-asilų, yra žmonių-šunų, yra žmonių-kiaulių ir yra žmonių-kirminų. Suprantate?

— Aha!

— Kaip pateko į mano namus tas kirminas? Per mūsų kantoriaus dukterį. Jis mat jos tikras pusbrolis. Mokęsis vaistininku ar teisininku, ar dantų gydytoju, velniai jį žino, aš žinau tik, kad man jis buvo mirties angelu. Tas bernas su akiniais iš karto man nepatiko. Pasakiau tą ir savo pačiai. O ji man: „Kažkas tau vaidenasi!" Žiūrėjau, klausiausi — nepatiko man tie skaitymai trise, ir tos kalbos, ir tas įsidegimas, tas įkarštis...

Vieną dieną pasišaukiu savo dukterį: „Dukrele,— sakau,— ką jūs taip uoliai skaitote visi trys?" — „Tai nieko,— sako,— tokią knygą". Sakau: „Aš matau, kad knygą. Aš klausiu, kas tai per knyga?" O ji: „Jei ir pasakysiu, bene tu žinosi?" O aš į tai: „Dėl ko gi neturėčiau žinoti?" Nusijuokė ir sako: „Čia ne tas, ką tu manai... Čia yra „S a n i", Arcebašeso[17] romanas". Tai aš sakau: „Arcė Bašesas buvo neregys melamedas, bet seniai miręs". Ji vėl ėmė juoktis. Pamaniau sau: „Oi dukrele! Tu juokiesi, o man kraujas stingsta gyslose!.." Ką galvojau? Ko čia klausti? Gal vėl prasideda kaip pirmiau? Ką manote, ar nepanorėjau knygos perskaityti?

— Nuostabus daiktas!

— Ne pats. Buvo kas pavaduoja. Tarnavo mano krautuvėje jaunas vikrus vyras, pardavėjas, kuris rusiškai skaitė — kaip žirnius bėrė. Nuvogiau kartą naktį dukters knygą ir atidaviau ją berniokui. „Še, Bereli, perskaityk tą knygą, o rytoj pasakysi man, kas joje parašyta". Vos sulaukiau ryto. Atėjo Berelis, tuojau čiupau jį: „Na, Bereli, kas ten toje knygoje?" O jis man: „Tai bent knyga!" — ir rodo dantis. „Visą naktį,— sako,— neguliau miegoti, atsitraukti negalėjau".— „Net šitaip? Na, tai pasakok, kas gi ten yra nepaprasto toje knygoje?" O Berelis kaip ims drožti istoriją — nė kaip sakyti, žodis prie žodžio nelimpa. Paklausykit tos nesąmonės.

„Buvo,— sako,— rusas, vardu S a n i, ir mėgo degtinę gerti ir užsikąsti raugินto agurko... Ir seserį turėjo, vardu Lidą, kuri baisiai mylėjo gydytoją, bet nėščia pasidarė nuo karininko... Ir buvo studentas Jura, tasai nežmoniškai mylėjo tokią mergaitę, mokytoją, vardu Gražuolę. Ir ji irstėsi kartą naktį laiveliu — manot, su savo sužieduotiniu? Ne! Su tuo girtuokliu Sani".— „Tai viskas?" — „Palaukite,— sako jis,— čia dar ne galas. Buvo dar ten mokytojas Ivanas, ir jie abu su tuo girtuokliu ėjo žiūrėti, kaip mergaitės nuogos maudosi!" — „Trumpai,— sakau,— kokia gi mintis išvedama toje knygoje?" — „Ogi tokia,— sako,— kad tas girtuoklis turėjo paprotį žvengti kaip eržilas, ir net į savo seserį Lidą, kai grįžo namo..."— „Tfu,— surikau,— kad tu kiaurai... Gana,— sakau,— apie tą girtuoklį. Pasakyk man geriau, kaip ten yra pačiame gale?" — „Galas,— sako,— yra toks, kad karininkas nusišovė, ir studentas nusišovė, o Gražuolė nusinuodijo, ir vienas žydas tenai yra, Soloveičikas, tai tas pasikorė..." — „Kad tave pakartų,— ėmiau šaukti,— kartu su jais".— „Ko jūs mane keikiate, kuo aš čia kaltas?" — „Ne tave turiu galvoje,— sakau,— o tą Arcę Bašesą..." Taip pasakiau Bereliui, o iš tikro turėjau galvoje tą bernėką iš Naugarduko, kad nelaimė jį ištiktų. Manote, ir šį kartą nepasišaukiau į šalį tą berną?

— Argi?

— „Pasakyk man,— sakau,— iš kur tu ištraukei tokią pliurpalynę?" O jis atstato į mane savo binoklius: „Kokią pliurpalynę?" — „Ogi tą,— sakau,— Arcę Bašesą su tuo girtuokliu, kuris vadinasi Sani..." — „Sani,— sako,— nėra joks girtuoklis".— „O kas gi jis yra?" O jis į tai: „Jis didvyris".— „Ar tai tuo,— sakau,— jis didvyris, kad maukia degtinę stiklinėmis, užsikanda agurko ir žvengia kaip eržilas?" Užkaito, pasišiaušė berniokas, nusiėmė binoklius ir žiūri į mane raudonomis akimis be blakstienų: „Girdėjote, dėdule,— sako,—

kad skambina, bet nežinote, kurioje pusėje. Sani,— sako,— yra gamtos žmogus, laisvas žmogus. Sani kalba tą, ką galvoja, ir daro tą, ko nori!" Ir toliau, ir toliau, šitaip ir varo, kas jam ant seilės užeina: laisvė ir meilė, ir vėl laisvė, ir dar kartą meilė... Ir kalbėdamas atkiša į priekį savo vištišką krūtinę, maskatuoja rankomis ir karščiuojasi kaip pamokslininkas sinagogos sakykloje. O aš vis stoviu, žiūriu į jį ir galvoju sau: „Dieve mano, tas nevala kalba apie šitokius dalykus. Kas būtų, jei aš, sakysim, imčiau jį už pakarpos ir šveisčiau pro duris taip, kad visi dantys išlakstytų..." Bet susilaikiau: ką čia su tokiu kvailiu, tegu kalba. Ar geriau būtų, jei kalbėtų apie bombas? Ir būk tu man pranašas, ir pramatyk, kad esama blogesnių už bombas dalykų — ir kad dėl tokių pliurpalynių aš prarasiu savo vaiką, turtą brangiausią, vienturtę, akies lėliukę, ir kad mano pati bus netoli išprotėjimo, o aš pats, prislėgtas gėdos ir skausmo, turėsiu mesti savo verslą ir kraustytis į kitą miestą... Šit jau dveji metai, kai aš kitur. Bet nebėkime už akių įvykiams... Apsakysiu jums iš eilės, kaip tai atsitiko ir iš ko tai kilo...

Kilo tai iš agrarinių riaušių...[18]

Kai aplinkui mus prasidėjo agrarinis sambrūzdis, mes bijojome pogromų ir gyvenome nuolatinį siaubą. Bet jei dievas nori, tai daro stebuklą, ir iš blogo išeina gera. Šit pavyzdys: atsiuntė pas mus iš gubernijos pulką kariuomenės, ir buvo vėl tylu, ramu. O tuo pat metu, pulkui apsistojus, pagyvėjo miestelis, nes kas gi bėra geriau prekybai kaip pulkas su feldfebeliais, felčeriais, karininkais, kuopų vadais ir kitokiais viršininkais?

— Ką čia ir kalbėti.

— Taigi būk tu man pranašu ir pramatyk, jog kantoriaus duktė įsimylės karininką ir įsinorės krikštytis, kad galėtų už jo tekėti[19]. Baisus daiktas, kas darėsi mūsų miestelyje! Tik būkite ramūs, kantoriūtė nepasikrikštijo ir už karininko neištekėjo. Lig tik pasibaigė agrarinės riaušės, pulkas išžygiavo, o karininkas, gal iš didelio skubėjimo, užmiršo ir atsisveikinti su kantoriūte... Bet užtat kantoriaus duktė neužmiršo karininko. O, vargas tėvams! Ar tai juokas, kiek jiems, vargšams, teko pakelti? Miestelis kunkuliavo! Visur, kiekviename žingsnyje, kiekviename kampe — kantoriūtė, kantoriūtė... Pikti liežuviai daug turėjo darbo: pasiuntė akušerę pas kantorienę... Klausinėjo kantorių, kurį vardą jis parinko vaikui?.. Nors gali būti ir taip, kad visa ta istorija — vienas melas. Jūs nežinote, kiek sugeba pramanyti miestelio liežuvininkai!

— Oi oi oi!

— Gaila buvo tų abiejų, tai yra kantoriaus ir kantorienės, negalėjai žiūrėti! Nes kuo gi jie, vargšai, kalti, iš teisybės? Tačiau vis dėlto griežtai pasakiau dukteriai, kad kas buvo, tai buvo, bet nuo šios dienos reikia nutraukti santykius su kantoriūte. O jau mano kas pasakyta, tai kaip kirviu kirsta. Teisybė, vienturtė, bet tėvo turi klausyti. Tai būk tu dabar pranašas ir numatyk, jog mano duktė vogčiom matysis su ja, kad niekas nežinotų! Ir kada aš tai sužinojau? Gi va tada, kai jau buvo po visam...

Staiga ėmė kosėti ir krenkšti, kas už mano pečių miegojo, o žydas, kuris pasakojo istoriją, valandėlę nutilo, paskui ėmė pasakoti toliau jau puse tono žemiau nei pirma.

— Tai įvyko kaip tik pirmąjį „atleidimo maldų“ rytą. Atmenu kaip šiandien. Mūsų kantorius, vargšas, skaitė maldas taip, kad širdį vėrė! Kai jis ėmė skaityti „Siela — tavo ir kūnas — tavo padaras“, jis galėjo akmenis sugraudinti! Niekas, niekas taip jo širdies nejautė kaip aš... Ak, tie dabartiniai vaikai! Vargas tėvams! Atkalbėjau atleidimo maldas, pasimeldžiau su ankstyvaisiais ir išėjau namo. Užkandau, imu raktus ir einu į prekyvietę, atidarau krautuvę ir laukiu pardavėjo ateinant. Laukiu pusę valandos. Laukiu valandą. Nėra pardavėjo. Iškišęs galvą pasižiūriu — eina. „Bereli, ko taip vėlai?“ Jis man: „Buvau pas kantorių“. O aš: „Ko čia dabar pas kantorių, kurių galų?“ O jis man: „Tai jūs nežinote, kas atsitiko su Chaike?!“ (taip vadinosi kantoriaus duktė).— „Kas atsitiko,— klausiu,— su Chaike?“ — „Kaip tai,— sako,— kas: gi Chaikė nusinuodijo!“

— Žiūrėk tiktai!

— Kai tik tą išgirdau, tuoj nubėgau namo. Pirmutinė mano mintis buvo: ką į tai pasakys Etkė (Etkė — tai mano duktė). Pareinu namo, klausiu savo senę: „Kur Etkė?“ — „Etkė dar miega. Kas yra?..“ — „Tai kaip,— sakau,— nežinai? Chaikė nusinuodijo!..“ Kai tik taip pasakiau, mano pati kad griebsis abiem rankom už galvos: „Kad visos nelaimės ir bėdos jai tektų!“ — „Kam? Apie ką šneki?“ — „Tai tu nežinai,— sako pati,— kad praeitą naktį Etkė pravaikščiojo su ja bent dvi valandas?“ — „Etkė,— klausiu,— su Chaike? Ką tu kalbi? Negali būti!“ — „Oi,— sako mano senė,— neklausk verčiau. Turėjau jai nusileisti. Maldavo mane, kad tau nesakyčiau, jog ji susitikinėja su ja kasdien! Nelaimė ant mano galvos... O, kad šį kartą apsirikčiau...“ Taip pasakė mano senė. Įbėgo į Etkės kambarį ir pargriuvo ant grindų. Aš iš paskos. Pribėgu prie lovos: „Etke!“ Kur ten Etkė. Kokia tau Etkė. Nebėr Etkės.

— Nebėr?

— Nebegyva. Guli ant lovos mirusi. Ant stalo buteliukas, prie jo popierėlis, rašytas jos ranka, ir dar žydiškai. Ji rašydavo žydiškai — malonu skaityti. „Mylimi, brangūs tėveliai,— rašė ji,— atleiskite man, kad padariau jums tokį skausmą ir tokią gėdą. Atleiskite man,— rašo,— šimtą kartų prašau. Buvome davusios viena kitai žodį, aš ir Chaikė, kad tą pačią dieną, tą pačią valandą, ta pačia mirtimi mirsime, nes viena be kitos gyventi negalime... Žinau, kad jums, mano mylimieji, labai nusikalsiu. Ilgai svyravau. Bet nieko nepadarysi, taip lemta!.. Vieną turiu į jus prašymą, brangiausieji, palaidokite mane greta Chaikės, kapas prie kapo. Likite sveiki,— taip baigia laišką,— ir pamirškite, pamirškite, kad esate kitados turėję dukterį Etkę". Girdite? Mes turime pamiršti, kad esame turėję dukterį Etkę... ....

....

Už savo pečių girdžiu krutant, krenkščiant, o paskui kimų, užmiegotą moters balsą:

— Abromai!.. Abromai!..

— O kas, Gitl? Ar išsimiegojai? Gal gersi arbatos? Tuoj bus stotis. Kur arbatinis? Kur arbata ir cukrus?

APSAKYMAS NUMERIS SEPTINTAS

„SLUNKIUS"

— Ar žinote, kuo geriausia važiuoti? Geriausia, patogiausia ir ramiausia?

Gi „Slunkium".

Taip Bohopolio žydai praminė siaurąjį traukinėlį, einantį per daugybę miestelių: Bohopolį, Haisiną, Tepliką, Nemirovą, Haščevatą ir kitas tokias palaimintas vietoves, kurių niekad nėra savo koja palietęs protėvis Adomas.

Bohopolio žydai, garsūs pasaulyje savo sąmojais, išvardija nesuskaitomą daugybę gerų „Slunkiaus" ypatybių.

Pirmiausia, sako, niekad tame ruože negalite pasivėlinti. Kada tik ateitumėte į stotį — visada suspėjate į traukinį. O ko šiandien yra verta tai, kad nereikia kovoti dėl vietų? Atsitinka, sako, kad per visą ruožą vagone važiuoja tik vienas keleivis, gali sau gulėti išsitiesęs kaip karalius, miegoti pasivartydamas.

Tai nėra perdėjimas. Štai jau trys savaitės, kai važinėju „Slunkium“ po tą kraštą, o vis tebesu toje pat vietoje. Iš tikrųjų, lyg kokie burtai! Tik nemanykite, kad aš tuo skundžiuosi. Priešingai. Esu tuo labai patenkintas, nes bekeliaudamas prisižiūrėjau tiek gražių dalykų ir prisiklausiau tiek istorijų ir apsakymų, jog pats nebežinau, kada visa tai galėsiu surašyti į savo sąsiuvinį.

Pirmiausia — kaip buvo pastatytas tasai geležinkelis. Tai yra dalykas, vertas aprašyti.

Kai atėjo iš Peterburgo žinia, kad per tą kraštą vesią geležinkelį (Vitė tada buvo ministru), žydai kalbėjo: „Melas. Kam reikia geležinkelio Teplikui, Haisinui arba Goltai? Lyg jie būtų gimę ir augę tiktai su geležinkeliu?“

Taip samprotavo to krašto žydai. Ką jau sakyti apie bohopolėnus? Tie žarstyte žarstė sąmojus, kaip jie yra pratę, tyčiojosi, juokus darė, rodė pirštu į delną: „Kai čia mums plaukai išaugs“.

Vėliau, kai atvažiavo inžinierius, ėmė daryti planus ir matuoti laukus, žydai nutilo, o Bohopolio sąmojininkai nusiplovė rankas (jie turi tą gerą ypatybę, kad nesijaudina, jei ko nors nepataiko nuspėti, ir sako: „Atsitinka, kad net kalendorius ne visada pataiko išpranašauti“). Aplinkiniai gyventojai ėmė eiti pas inžinierių su rekomendacijomis ir protekcijomis, laiškais ir prašymais, kad jiems duotų darbo. Žydai ieško uždarbio, vargšai. Tepliko, Haisino ir Bohopolio gyventojai buvo girdėję, kad prie geležinkelio statybos galima esą praturtėti. Pavyzdžiui — Poliakovas[20]...

Žydai pirkliai — ne tik tie, kur prekiauja miško medžiaga ar akmenimis, bet ir tie, kur žino tiktai kviečius ir rugius,— visi supuolė prie geležinkelio. Visi žydai išvirto geležinkelio koncesininkais, tiekėjais, statybininkais. „Mūsų Poliakovai“ — tokį vardą jiems įdėjo Bohopolis, ir jau iš anksto jie skaičiavo, kiek iš to uždirbsią.

Vienu žodžiu, visą apylinkę suėmė savotiška geležinkelio karštligė, kuria visi sirgo. Pinigų pagunda yra pakankamai didelė, o kas gi nenori pasidaryti Poliakovu per vieną valandą?

Koncesininkų, tiekėjų ir „statybininkų“ grūdimasis ir konkurencija priėjo ligi tiek, kad kai reikėdavo paskirstyti darbą, tai, sako, liepdavo traukti burtus. Kas turėdavo laimę ar patikdavo inžinieriui, tas gaudavo darbo. O kas negaudavo darbo, tas tenkindavosi kad ir maža dalele, kur jam kiti užleisdavo. Ir negalima būdavo jam tos dalelės neužleisti, nes kitaip imdavo net grasinti, kad žinąs kelią į Peterburgą ir į valdybą... Užstatė žmonos perlus, savo šventadienius švar-

kus, kad tik įvykdytų geležinkelio užsakymus, sukišo paskutinį skatiką, sukrapštę iš visų kertelių, o paskui sakė vaikų vaikams, kad niekad nekištų nagų prie tokio verslo kaip geležinkelis.

Tačiau vis dėlto — vienas dalykas sau, o kitas vėl sau. Žydai, vargšai, išties nuskurdo, bet galų gale, sako jie, savo darbą padarė: geležinkelį vis tiek išvedė. Nors Bohopolyje jį praminė, kaip žinoma, „Slunkium", bet vis tiek juo atsidžiaugti negali ir giria be galo jo gerąsias ypatybes.

Kaip jie, pavyzdžiui, didžiuojasi tuo, kad nuo to laiko, kai „Slunkius" yra „Slunkius", nėra jam atsitikusios nė vienos katastrofos, kurių paprastai atsitinka kituose geležinkeliuose. Kokia čia priežastis? Priežastis, sako, yra paprasta: k a s p a m a ž u v a ž i u o j a, t a s n e p a r g r i ū v a. O „Slunkius" išties kruta pamažu. Gal net kiek per daug pamažu. Bohopolio gudragalviai, mėgstą kiekvieną dalyką perdėti, pasakoja, kas atsitiko vienam bohopoliečiui. Vienas Bohopolio gyventojas išvažiavęs „Slunkium" pas gimines į Haščevatą, į naujagimio apipjaustytuves, o atvažiavęs į to vaiko barmicvės[21] iškilmes, kai sukakę jam trylika metų.

Pasakoja taip pat, kaip vieną kartą beršadietė mergaitė susitarusi su jaunikiu iš Nemirovo susitikti pusiaukelėje pasimatyti. Kai nuvažiavę į vietą, jaunikis jau buvęs žilas kaip balandis, o jaunajai buvę jau visi dantys išbyrėję. Taip sužieduotuvės ir iširusios.

Bet ar jūs žinote, ką aš jums pasakysiu? Aš nemėgstu Bohopolio smailialiežuvių ir nekenčiu jų perdėjimų. Aš šitaip: jeigu jau ką aprašau, tai tik tą, ką pats savo akimis esu matęs arba mažų mažiausia ką esu girdėjęs iš rimto, patikimo žmogaus, iš pirklio.

Pavyzdžiui, pats girdėjau iš Haisino pirklio, kaip vos prieš porą metų, hošano rabo[22] dieną, atsitiko „Slunkiui" nelaimė, galima sakyti — katastrofa, kuri sukėlė paniką visoje linijoje ir visus kampus sujaudino. Katastrofos kaltininkai buvo žydas ir, atsiprašant, popas[23]. Apsakysiu jums ją skyrium, žodis į žodį, kaip man pasakojo anas pirklys. Aš nemėgstu rašyti prasimanytų dalykų. Mėgstu pasidalyti tuo, ką išgirstu iš kitų. Kai perskaitysite, patys įsitikinsite, kad ta istorija yra tikra istorija.

Haisino pirklys negi kalbės nebūtus daiktus.

APSAKYMAS NUMERIS AŠTUNTAS

HOŠANO RABO STEBUKLAS

— Hošano rabo stebuklu buvo pas mus praminta geležinkelio katastrofa, kuri atsitiko per pat hošano rabo, tuoj po „likimo kvitelių“[24]. Ir pamanykit, įvyko ji kaip tik pas mus, Haisine. Tai yra ne pačiame Haisine, bet pora stočių prieš Haisiną. Sobolevka vadinasi toji stotelė...

Šitais žodžiais Haisino pirklys — kaip paaiškėjo, šnekus ir mielas žmogus — pradėjo man plačiai pasakoti, kas nutikę jų traukiniui, vadinamam tame krašte „Slunkium“ (jį aprašiau jau pirmiau). O kadangi jis man tą istoriją pasakojo kaip tik tada, kai važiavome „Slunkium“, kuris turi laiko, ir mudu su juo buvome vieninteliai keleiviai vagone, tai jis atsisagstė, atsiklastė, atsidrėbė kaip tėvo vynuogyne, šnekėjo iškalbiai, žodingai, glostėsi pilvą, šypsojosi ir labai gardžiavosi savo paties pasakojimu.

— Važinėjate mūsų „Slunkium“, ačiū dievui, jau antra savaitė. Tai turbūt jau pažinote jo prigimtį? Jis turi tokią ypatybę, kad kai ateina į stotį ir sustoja, tai ir pamiršta viską, pamiršta, kad reikia važiuoti toliau. Iš tikrųjų, pagal tvarkaraštį negalima jam stovėti ilgiau nekaip paskirta. Numatyta, pavyzdžiui, kad Zatkevičių stotyje turi stovėti valandą ir penkiasdešimt aštuonias minutes, o Sobolevkoje, kur buvo tas atsitikimas, turi stovėti ne ilgiau kaip valandą ir trisdešimt dvi minutes. Bet tegu jį velniai: Zatkevičiuose ar Sobolevkoje jis užsistovi daugiau nei dvi valandas, o kartais — daugiau nei tris. Tai pareina nuo to, kiek jam reikia laiko „manevravimui“. O kas vadinasi mūsų „Slunkiaus“ „manevrai“, to jums negi reikia pasakoti. Atkinko garvežį, o „brigada“, tai yra konduktorius su mašinistu ir kūriku, susėda alaus gerti su stoties viršininku, žandaru ir telegrafistu ir maukia butelį po butelio.

O ką veikia publika, tai yra keleiviai, „manevrų“ metu? Jūs jau esate matę, kas dedasi tokiais atvejais: žmogus kone pasiunta iš nuobodulio. Vienas žiovauja, kitas susigūžia į kertę snustelėti valandėlę, kitas vėl vaikšto po peroną rankas susidėjęs, tyliai niūniuodamas.

Atsitiko ta istorija Sobolevkoje „manevrų“ metu. Hošano rabo dieną, iš ryto, vienas žmogus, net ne keleivis, o šiaip žydas, žinotumėte, Sobolevkos gyventojas, kai atkabino garvežį, atsistojo arti jo ir, susidėjęs rankas, žiūri sau. Ką čia veikia Sobolevkos pilietis? Nieko.

Buvo hošano rabo, tai Sobolevkos pilietis gražiai pasimeldė, nuplakė lapelius nuo apeiginių karklų vytelių, parėjo namo, pavalgė sau; širdyje lengva — pusiau šventiška, pusiau šiokiadieniška. „Likimo kvitelis“ jam danguje vis tiek jau pasirašytas, namie jokio darbo, nes švenčių išvakarės, tai pasiėmė lazdelę į ranką ir išėjo į stotį traukinio pasitikti.

O reikia jums žinoti, kad mūsų krašte visur yra paprotys eiti pasitikti traukinio. Kai ateina tas metas, kažkaip traukia žmogų į stotį, gal ką pamatysi. Ką? Ar Teplikų žydą? Ar Obodjevkos žydę? Ar Golovanivsko popą? Žydo laimė! Bet nesvarbu, žmonės eina. Be to, anais laikais geležinkelis dar buvo naujiena — „Slunkius“ ką tik buvo pradėjęs vaikščioti, ir dar būdavo ko pažiūrėti ir ko paklausyti. Bet, kaip ten buvo, kaip nebuvo,— kai atkabino garvežį, iš pat ryto hošano rabo dieną, kaip jums esu sakęs,— pusiau šventiškai, pusiau šiokiadieniškai nusiteikęs, stovėjo Sobolevkos pilietis su lazdele ir žiūrėjo.

Na ir kas? Tartum paprastas dalykas: Sobolevkos pilietis stovi ir žiūri į atkabintą garvežį. Kam čia galėtų kliūti? Tegu sau žiūri į sveikatą.

Bet ne. Atsitik tu man, kad tarp keleivių buvo popas, ir, įsivaizduokite, popas kaip tik iš Golovanivsko, iš miestelio, kuris visai netoli nuo Haisino. Nėra ko veikti, tai popas irgi vaikštinėja sau po tą patį peroną, irgi susidėjęs rankas ir, priėjęs prie atkabinto garvežio, irgi sustoja pasižiūrėti. Popas užkalbina žydą:

— Klausyk, Judki, ką tu ten matai?

O žydas jam pyktelėjęs:

— Iš kur čia Judkis? Aš ne Judkis, o Berkis.

Popas sako:

— Tegu bus Berkis. Bet ko tu, sakysim, taip žiūri tenai, Berki?

Žydas jam atsako, nenugręždamas akių nuo garvežio:

— Stoviu ir stebiuosi dievo stebuklu. Kaip tai dėl tokių niekų, tik pasukus vieną kitą sraigtelį, vieną į tą pusę, kitą į tą, ima judėti tokia galinga mašina.

Vėl jam sako popas:

— Iš kur tu žinai, kad, pasukus sraigtelį, vieną į tą pusę, kitą į tą pusę, ima judėti mašina?

Žydas jam atsako:

— Kad nežinočiau, tai nesakyčiau.

O popas jam:

— Tiek težinai, kaip kugelį valgyti.

Papyko žydas (Sobolevkos žydai užnašūs) ir šaukia popui:

— Na, tėve, gal malonėtum su manim įlipti valandėlę į garvežį, tai aš tau išaiškinčiau, nuo ko tas yra, kad garvežys eina arba stovi.

Tas jau įkaitino popą ne juokais. Kaip tai, tas žydelis aiškina j a m, kaip garvežys eina ir kaip jis sustoja?!

Ir sušuko smarkiai:

— Lipk, Herški, į garvežį!

O žydas jam vėl:

— Aš ne Herškis, o Berkis.

O popas jam:

— Tegu bus Berkis. Lipk, Berki!

Tada žydas:

— Ką reiškia lipk? Kam man lipti? Tu, tėve, lipk pirmasis.

Popas sako tulžingai:

— Juk tu mane mokai, ne aš tave, tai tau ir pridera lipti pirmam.

Trumpai kalbant, žodis po žodžio, priėjo iki to, kad abu greit atsidūrė garvežyje, ir Sobolevkos žydas ėmė aiškinti popui mašinos įtaisymą. Pamažu pasuko vieną rankeną į vieną pusę, kitą į kitą, ir kol spėjo bent žodį ištarti, garvežys sujudėjo iš vietos ir — važiuojam!

Dabar, manding, geriausia palikti žydą su popu atkabintame garvežyje, tegu jie sau važiuoja į sveikatą, o mes tuo tarpu pakalbėsime apie Sobolevkos žydo asmenybę: kas jis per vienas, kad buvo toks drąsus, jog lipo su popu į atkabintą garvežį?

Berelis Esigmacheris — taip, kad žinotumėt, vadinosi vardu pavarde Sobolevkos žydas, apie kurį kalbame. O taip jis vadinosi dėl savo amato, nes jis gamindavo actą, ir tai geriausią, kokio tik galėjai gauti apylinkėje. Tą amatą jis, tiesa, buvo paveldėjęs iš tėvo. Bet Berelis buvo išgalvojęs mašiną,— taip jis pats sakydavosi,— kuri gamindavo visų stipriausią esenciją. Kad taip turėtų laiko,— sakydavo,— tai galėtų patiekti acto trims gubernijoms. Tiktai kas? Nenori to daryti,— sako,— nes nėra gobšus. Toks tatai žmogus tas mūsų Esigmacheris. Niekur nesimokęs, o išmano bet kurį sudėtingą amatą ir nusimano apie kiekvieną mašiną. Iš kur jam tai? Reikia logiškai suprasti, kad acto gamyba,— sako jis,— yra artimas dalykas degtinės varymui, o degtinei varyti reikia kažko tokio, kas artima fabrikui, o fabrikas turi tą pačią mašineriją kaip ir garvežys. Fabrikas švilpia, ir traukinys švilpia — tai koks čia skirtumas? Svarbiausia,— sako Berelis ir sakydamas mostikuoja rankomis,— tai jėga, kuri eina iš

kūryklos, sako, dėl to, kad kai kūrenasi, tai kaista katilas, ir vanduo ima virti, o verdantis vanduo stumia veleną, aplinkui kurį sukasi ratai į katrą tik nori pusę: nori, kad eitų į dešinę, pasuki reguliatorių į dešinę, o kad nori į kairę — suki reguliatorių į kairę. Labai paprasta — negali būti paprasčiau.

Dabar, kai supažindinau jus su Sobolevkos žydu, tai, manau, jums atsakyta į daug klausimų, ir mes galime grįžti prie katastrofos.

Ar bereikia sakyti, kokia baimė ir kokia panika kilo Sobolevkos stotyje keleiviams, pamačius, kad išmauna atkabintas garvežys, nežinia kieno valdomas? Turbūt patys numanote. O koks siaubas pagavo „brigadą“! Iš pradžių ta „brigada“ pasileido vytis garvežį: norėjo, matyt, jį sugauti iš užpakalio. Tačiau greit susiprato, kad tuščias darbas. Garvežys, lyg tyčia, šį kartą pasileido lėkti kaip pasiutęs. Nuo pat tų laikų, kai „Slunkius“ pradėjo šiuo geležinkeliu vaikščioti, niekad dar nebuvo atsitikę, kad garvežys būtų taip smarkiai lėkęs.

„Brigada“ grįžo nosis nuleidusi ir kartu su žandaru ir stoties viršininku surašė protokolą, o paskui paleido telegramas išilgai viso ruožo: G a r v e ž y s i š v a ž i a v o p a t s v i e n a s. I m k i t ė s p r i e m o n i ų. T e l e g r a f u o k i t e.

Lengva įsivaizduoti, kokia panika kilo visame ruože dėl tos telegramos. Pirmiausia, nesuprantamas jos turinys. Ką tai galėtų reikšti: „Garvežys išvažiavo pats vienas“? Ar kas girdėjote, kad garvežiai patys vieni važinėtų? Antra, ką reiškia žodžiai: „Imkitės priemonių“? Be telegramų, kokių dar priemonių galima imtis? Ir pradėjo pilti telegramas per visą liniją, iš stoties į stotį. Telegrafas dirbo be perstogės. Greit susirišo visos stotys, ir baisi žinia pasiekė visus miestus ir miestelius, esančius prie to geležinkelio, ir kad kilo sąmyšis, žinotumėte, tikras Babelio bokštas! Mūsų Haisine, pavyzdžiui, jau pasakojo net kiek žmonelių žuvę! Ir kada? Per pat hošano rabo, po „likimo kvitelių“! Matyt, taip buvo užrašyta danguje...

Tokios kalbos ėjo pas mus Haisine ir visoje apylinkėje, ir neįmanoma aprašyti, kiek sielvarto ir kartėlio pridarė tie gandai žmonėms. Bet čia tai dar niekis, o kiek buvo rūpesčio ir širdgėlos vargšams keleiviams, palikusiems Sobolevkos stotyje kaip banda be piemens, vidury kelionės be garvežio! Ką daryti? Ko griebtis? Juk yra hošano rabo, antrųjų Palapinių švenčių išvakarės,— kur pasidėti? Ir kur praleisti likusias Palapinių švenčių dienas? Sugadintos šventės... Ir keleiviai, susimetę į būrelį vienoje kertėje, pradėjo tartis apie savo likimą ir apie likimą to „bėglio“ (taip vadino keleiviai garvežį, kuris

pabėgo). Kas žino, kas tam padaužai gali atsitikti? Ar čia juokas — šitokia mašina lekia bėgiais pati viena? Juk negali būti, kad „bėglys" kur nors kelyje nesusidurtų su „Slunkium", kuris ateina iš priešais, nuo Haisino per Zatkevičius į Sobolevką! Kas atsitiks vargšams keleiviams, kurie važiuoja tuo traukiniu? Ir jau vaizduotė piešė jiems susidūrimą, baisią katastrofą su visomis geležinkelio katastrofos išgalėmis. Jau akivaizdžiai matė visą nelaimę: išvartytus vagonus, nulaksčiusius ratus, žmonių galvas, nukirstas kojas, nutrauktas rankas, sudaužytus lagaminus, aptaškytus kraujais!.. Staiga — telegrama! Atėjo telegrama iš Zatkevičių. O kas telegramoje? Telegramoje parašyta: Ką tik pro Zatkevičių stotį pralėkė pasiutusiu greičiu garvežys, o garvežyje — du keleiviai. Vienas panašus į žydą, kitas į popą. Abu rodė rankomis kažkokius nesuprantamus ženklus. Garvežys nulėkė į Haisino pusę.

O tada kai užvirė, tai užvirė. Kaip tai? Žydas su popu pabėgusiame garvežyje? Kurgi jie išvažiavo? Ir kodėl? Ir kas galėtų būti tas žydas?.. Spėliojo spėliojo, ir greit išaiškėjo, kad tas žydas buvo Sobolevkos žydas. Kas? Jūs pažįstate jį? Palaukš tiktai: juk tai Sobolevkos Berelis Esigmacheris! Iš kur sužinojo, kad tai jis? Sužinojo! Sobolevkos žydai prisiekinėjo, kad jie iš tolo savo akimis matę jį šnekantis su popu prie pat atkabinto garvežio ir mosuojant rankomis... Kaip čia yra? Koks reikalas žydui, acto gamintojui, stovėti su popu prie atkabinto garvežio ir mosuoti rankomis?! Šitaip kalbėjo ir rėkavo žmonės, kol žinia pasiekė, kad žinotumėte, miestelį, Sobolevką. Nors miestelis ne per toli nuo stoties, tačiau kol ta istorija pasiekė Sobolevką, jos turinys, beeidamas iš lūpų į lūpas, pasikeitė taip, kad nė pažinti nebebuvo galima. Kiekvienas skyrium vis pridėdavo ką nors nuo savęs, tai istorija su popu, iki nuėjo lig Berelio namų, įgavo tokio baisumo, jog vargšė Berelienė nualpo bent dešimtį sykių, ir reikėjo šaukti daktarą... Ir pasipylė į stotį Sobolevkos žydų minia, kaip žvaigždžių danguje, ir pakilo toks ermyderis, jog stoties viršininkas turėjo duoti įsakymą žandarui, kad apvalytų stotį nuo Sobolevkos žydų... Jei taip, tai nėra mums ko veikti stotyje. Verčiau eikime pažiūrėti, ką beveikia mūsų žydas ir, atsiprašant, popas „bėglyje", tai yra pabėgusiame garvežyje...

Lengva pasakyti — pažiūrėkime, kas dedasi pabėgusiame garvežyje! Kas gi gali žinoti, kas ten dėjosi? Turime pasikliauti Sobolevkos acto gamintojo žodžiais... Jis pasakoja apie tą kelionę tokius daik-

tus, jog jei net, tarkime, pusė būtų teisybės, tai ir to būtų gana. O kiek aš pažįstu tą Sobolevkos Esigmacherį, jis atrodo ne toks žmogus, kad mėgtų perdėti.

— Iš pradžių, kai garvežys pradėjo eiti,— pasakoja Berelis Esigmacheris,— beveik visiškai nebeatmenu, kaip man buvo. Ne tiek dėl baimės,— sako,— kiek kad negalėjau suprasti, kodėl mašina nenori manęs klausyti. Atrodo,— sako jisai,— kad kai antrą kartą pasukau reguliatorių, mašina turėjo tuojau sustoti. Bet ji lėkė dar smarkiau kaip pirma. Tartum dešimt tūkstančių velnių būtų ją grūdę pirmyn. Lėkė taip smarkiai,— pasakoja Berelis,— jog telegrafo stulpai tik akyse mirguliavo kaip pralekiančios musės, galva sukosi, o kojos tirpo...

Kiek vėliau atsipeikėjęs prisiminė, kad garvežys turi stabdį, prilaikytoją, prilaikyti jam, kai panori. Stabdžių esti rankinių,— aiškino Berelis Esigmacheris, rodydamas rankomis,— ir pneumatinių. Yra toksai ratelis, kuris, jei gerokai pasuki, prispaudžia svirtį, tokią rankeną, ir ratai savaime nustoja suktis. Kaip toks dalykas galėjo jam iš galvos išgaruoti, Berelis nesupranta. Priėjo jis,— sako,— prie ratelio, norėjo jį pasukti į dešinę, ir šit jam sulaiko ranką: „Stop!“ — Kas tai? Įsivaizduokite, nagi popas, išblyškęs kaip drobė, vos iškalba.— „Ką nori daryti?“ — klausia popas drebėdamas. „Nieko ypatingo,— atsako Berelis,— noriu sustabdyti mašiną!..“ — „Saugok dieve,— sako jam popas,— nebedrįsk daugiau liesti mašinos! O jei manęs nepaklausysi, griebsiu už pakarpos ir blokšiu iš garvežio taip, jog pamirši, kad buvai kada Moškis!..“ — „Aš ne Moškis, o Berkis“,— sako jam Berelis ir nori jam išaiškinti, kuo pagrįstas stabdžio veikimas. Bet popas nebeduoda nė kalbėti — kietas popas. „Gana to sukiojimo,— sako popas,— jau ir šiaip sukai, ir taip sukai, kol prisukai bėdą, kad tave kur visą susuktų, prakeiktas žmogau! Verčiau pats tu būtum rankas kojas nusisukinęs, ne prie manęs prikibęs!..“ Į tai sušuko Berelis: „Gal manai, tėveli, kad aš nebranginu savo gyvybės, taip pat kaip ir tu savo?“ — „Tavo gyvybė,— sako jam įširdęs popas,— tiek pat verta kaip šunies gyvybė...“

Nuo to Berelis ne juokais papyko ir išpleškino popui tokį pamokslą, kad tas ilgai atmins.

„Pirmiausia, tariau jam,— pasakoja Berelis,— šunies gyvybei reikia taip pat pagailos turėti; pagal mūsų įstatymą negalima net šuniui nieko pikto daryti: reikia gailėti kiekvieno gyvio. Antra vertus,— uždavė jam klausimą Berelis,— kodėl mano gyvybė, pavyz-

džiui, turėtų būti viešpačiui dievui mažiau verta už bet kieno kito gyvybę? Ar ne visi esame kilę iš vieno protėvio Adomo? Ir ar negrįšime visi į vieną vietą — į žemę?.. Tai antra. Ir dar,— pridėjo Berelis: — pažiūrėk, tėveli, koks skirtumas tarp manęs ir tavęs. Aš darau ką tik galėdamas sustabdyti garvežiui, vadinasi, rūpinuosi mūsų abiejų gerove; o tu,— sako,— esi tiek įpykęs, jog įmanytum mane išmesti iš garvežio, vadinasi, nori užmušti žmogų!..“

Daug dar tokių gražių žodžių jis pažėrė popui, prisakė pamokslų ir tokių prilyginimų, jog popą,— sako jis,— kone smūgis trenkė.

Ir štai, taip sau bekalbėdami,— pasakoja Berelis,— pamatė Zatkevičių stotį, stoties viršininką ir žandarą. Tada abu, jis ir, atsiprašant, popas, ėmė mojuoti rankomis, tik niekas, matyt, nesuprato, ką jie nori pasakyti, ir jie, vargšai, turėjo važiuoti toliau, vadinasi, į Haisiną. Važiuojant toliau,— sako,— popas pasidarė daug minkštesnis. Bet mašinos paliesti vis tiek jam neleido, tik kalbino jį: „Atsakyk man, Leibki, į klausimą“.— „Aš ne Leibkis, o Berkis“. O popas į tai: „Tegu bus Berkis. Pasakyk man, Berki, ar nenorėtum tu, pavyzdžiui, šokti kartu su manimi iš garvežio?“ Berelis jam atsako: „O kam? Kad abu, neduok dieve, užsimuštume?“ Tada popas: „Vis tiek abu užsimušime“. Tačiau Berelis atšauna: „Iš kur tą žinai? Čia dar ne faktas. Jeigu dievas panorės — oi oi oi! — ką dar gali padaryti!..“ Popas: „Ką būtent?“ Berelis sako: „Klausyk, ką tau pasakysiu, tėveli! Mums, žydams, šiandien yra tokia diena, kur vadinasi hošano rabo. Tą dieną,— sako,— danguje yra užrašomas ir užantspauduojamas kiekvieno žmogaus ir kiekvieno šiaip sutvėrimo likimas, ar jis gyvens, ar mirs, o jei mirs, tai kada ir kokia mirtimi. Užtat jeigu dievas taip paskyrė, kad turiu mirti, tai juk baigta, ir man visiškai vis tiek, ar aš šokdamas užsimušiu, ar garvežys užmuš, ar perkūnas nutrenks. O taip sau lygiu keliu eidamas ar negaliu paslysti ir užsimušti, jei aukščiausiasis to panorės? Bet gali būti,— dėsto Berelis,— kad man šiandien danguje užrašyta gyventi?! Tai kam man šokti?“

„Ir ką jums pasakyti?“ — sakė Sobolevkos Berelis Esigmacheris ir ėmė taip dievažytis ir prisiekinėti, jog net jei būtų perkrikštas buvęs, tai ir tada juo būtumei patikėjęs. Neatmenąs, kaip ten pasidarė, bet kai atvykę netoli Haisino ir jau iš tolo pamatę fabriko kaminą, tai garvežys staiga ėmęs mažinti greitį, vis labiau, labiau, paskui ėmęs eiti visai pamažėliais, vos vos krutėjęs, o paskui apsigalvojęs ir visai sustojęs. Kodėl? Matyt, išsibaigė kuras, o garvežiui,— sako Berelis Esigmacheris,— jei tik pasibaigiąs kuras, tuoj vanduo nustojąs

virti, ratai nustoją suktis, ir galas. Visiškai taip,— sako,— kaip, nelyginant, žmogui, jei neduodi valgyti...

Suprantama, kad kai tik sustojo, jis tarė popui:

„Matai, tėveli! Ar aš nesakiau? Jei dievas nebūtų šiandien man užrašęs dar gyventi pasaulyje, kas žino, kiek laiko dar būtų užtekę kuro ir kur būtume nuvažiavę?" Taip jam pasakė Berelis, o popas stovi akis nuleidęs ir tyli. Ką jis, vargšelis, begalėjo atsakyti?.. Tik paskiau, atsisveikindamas,— sako Berelis,— padavė man ranką ir tarė: „Sudiev, Icki". O Berelis į tai: „Aš ne Ickis, o Berkis". Tai popas: „Tegu bus Berkis. Klausyk, Berki, nemaniau, kad esi toks..." Daugiau nebegirdėjo Berelis nė žodžio, nes popas pasikaišė savo sutanos skvernus ir pasileido pėsčias namo, į Golovanivską. O jis, tai yra Berelis, nuėjo į miestelį, stačiai pas mus į Haisiną. Pas mus jis atlaikė šventes, sukalbėjo išsigelbėjimo maldą ir apsakė gal tūkstantį kartų savo nuotykį nuo pradžios iki galo, kiekvieną kartą pridėdamas vis naujų smulkmenų ir naujų stebuklingų dalykų.

Miestelyje kiekvienas kvietėsi Sobolevkos Esigmacherį pas save, norėjo jį turėti šventiniu svečiu ir kartu iš jo paties lūpų išgirsti apie hošano rabo stebuklą. Jūs įsivaizduojate, kokios mums buvo šventės tais metais — cho cho!..

APSAKYMAS NUMERIS DEVINTAS

VESTUVĖS BE MUZIKANTŲ

— Rodos, esu jums žadėjęs apsakyti dar vieną stebuklą, kuris įvyko, kad žinotumėte, taip pat dėl mūsų „Slunkiaus". Dėl to „Slunkiaus" mes išvengėme didelės nelaimės. Jei jūs norite paklausyti tos istorijos, tai prašom gultis ant šito suolo, o aš atsigulsiu ant ano. Čia man neparanku.

Tais žodžiais prabilo į mane tas pats pirklys iš Haisino, važiuodamas su manimi siaurojo geležinkelio traukiniu, kurį tame krašte vadina „Slunkium". Kadangi vagone tada, kaip ir kitus kartus, iš viso tebuvome tik du žmonės ir buvo pakankamai šilta, tai mes, atsiprašant, nusivilkome švarkus, atsisagstėme liemenes ir sugulėme kaip savo tėvo vynuogyne. Aš ant vieno suolo, jis ant kito. Pamažu ir plačiai, savo papratimu, jis ėmė regzti apsakymą, o aš klausau ir deduosi

sau mintyje kiekvieną žodį, kad paskiau galėčiau viską pakartoti jo žodžiais.

— Tai buvo, dieve neduok, konstitucijos laikais[25], kaip tik tuomet, kai pradėjo, taip sakant, piltis „gėrybės" ant žydų... Nors Haisine, kad žinotumėte, niekuomet nebijojome pogromo... O kodėl nebijojome? Gi stačiai todėl, kad pas mus nėr kas muša. Žinoma, galite įsivaizduoti, kad jei taip ilgai paieškotume, tai gal rastume pas mus ir tokių, kurie neatsisakytų mus padulkinti, tai yra — turiu galvoje — gerokai palaužyti mums kaulus. Tai jūs galite matyti iš to, kad, kai iš apylinkių pradėjo į mus eiti tos geros naujienos, keli mūsiškiai pikti ponai išsiuntė didžiausia slapta laiškus, adresuotus ten, kur reikia, kad derėtų ir Haisine taip pat k a i k ą p a d a r y t i, bet kadangi čia nesą kam, tai prašą atvažiuoti padėti, tai yra kuo greičiausiai atsiųsti „žmonių"... Ir, įsivaizduokite, nepraėjo nė paros laiko, o jau ėjo šnibždai iš ausies į ausį, atlėkė žinia, kad einą „žmonės". Iš kur? Iš Žmerinkos, iš Kazatino, iš Razdelnos, Popelnos ir kitų tokių vietų, kurios buvo garsios mušeikomis. Įdomu jums, iš kur pas mus sužinojo tokias šventas paslaptis? Turėjome tokį „šaltinį". Vadinosi Nojus Laibakojis. Kas tai per žmogysta? Jūs pas mus važiuojate, tai reikia jums jį atvaizduoti, kad būtumėte su juo pažįstami.

Nojus Laibakojis buvo toks žydas, kuris daug daugiau augo aukštyn negu platyn. Dievas davė jam porą kojų, tai jis naudojasi jomis. Niekad nesiilsi, retai būna namie. Nuolat turi tūkstančius reikalų, tik tie reikalai daugiausia ne jo, o kitų. Tikrasis jo darbas yra spauda. Jis turi vienintelę Haisine spaustuvę ir kaip tik tos spaustuvės dėka jis sueina su valdžia, su ponais, su valdininkais — štai iš kur jis žino visas paslaptis!

Iš to tatai „šaltinio" ir atėjo pas mus ana gera žinia. Tai reiškia: jis pats išpliaupė visam miestui paslaptį. Žinoma, kiekvienam skyrium į ausį pridėdavo: „Tik jums pasakau, kitam nenorėčiau sakyti..." Ir šituo būdu visas miestelis nuo krašto ligi krašto sužinojo, kad ateiną chuliganai ir kad esąs sudarytas planas, kaip mušti žydus. Esą net žinoma, kada, kurią dieną, kelintą valandą ir nuo ko pradės mušti, kaip muš — viskas buvo išskaičiuota kaip kalendoriuje. Įsivaizduokite, koks siaubas kilo mieste! Ir kaip manote, kas labiausiai buvo nusiminę? — Patys žemutiniai sluoksniai. Keistas dalykas, kokie tie beturčiai! Jei turtuolis dreba dėl tokių dalykų — tai dar suprantu. Bijo, vargšas, kad sulig akių mirktelėjimu nepavirstų, saugok dieve, iš turtuolio elgeta. Bet jūs, jau būdami elgetos, ko jūs taip dre-

bate? Ką jums atims? Reikėjo matyti, kaip griebėsi vaikus ant rankų, kaip paliko likimo valiai mantą ir kaip ieškojo slėptuvių! Kur, pavyzdžiui, slepiasi žydai? Kas padoraus nežydo rūsyje, kas pas notarą ant aukšto, kas pas direktorių fabrike. Kiekvienas suranda sau slėptuvę. Aš tiktai vienas, tas, kurį prieš save matote, nenorėjau slėptis. Nėr ko man jums girtis, bet aš jums nuosekliai išdėstysiu, ir matysite patys, kad taip daryti turėjau šiokio tokio pagrindo. Visų pirma, klausimas: dėl ko būtinai reikia bijoti pogromo? Juk, šiaip ar taip... Antra vertus, galbūt aš irgi nebūčiau toks užsispyręs ir taip pat norėčiau pasislėpti rūstybės valandoj. Bet vėl klausimas: kur slėptis? Kuo būsiu tikras, pavyzdžiui, kad kaip tik tas nežydas, notaras arba fabriko direktorius baisybių metu... jūs suprantate?.. O pagaliau kaip čia dabar miestą palikti, atiduoti likimo malonei? Imti ir pabėgti — nedidelė gudrybė. Reikia pasistengti ką daryti. Tik ką, po teisybei, žydai gali daryti? Valdžia!.. Turbūt jūsų miestelyje irgi yra toks žymus žmogus, kur prieina prie valdžios... Mes Haisine turime tokį. Jis vadinasi Nachmenas Žvairys. Rangovas, turi savo namus, aksominę liemenę ir nešioja apvaliai kirptą barzdą. O kad jis rangovas ir turi plento statybos parangą, tai į jį su pagarba žiūri ispravnikas. Jis geria su juo arbatą prie vieno stalo. O ispravnikas tuomet, kaip tyčia, buvo padorus žmogus. Deimantas. Kuo būtent? Imdavo kyšius, bet tik per Nachmeną Žvairį. Imti, beje, imdavo iš visų, kodėl ne? Tik iš Nachmeno su didesniu malonumu, kaip ir iš rangovo, suprantate?..

— Trumpai kalbant, buvo sutarta su Nachmenu, surašytas sąrašas, ir greit susirado pinigų, kad žinotumėte, graži suma. Mat laikai buvo neramūs, ir, sykį priėjus prie didelio pono, reikėjo prispjauti jam į saują taip, kad, kaip sakoma, bent pajustų gerai... Suprantama, didelis ponas mus tuojau nuramino, aiškiai pasakė, kad galime eiti gulti: nieko čia nebūsią... Atrodė, kad viskas gerai. Bet juk yra pas mus Haisine „šaltinis", kuris žino, kur kokia bėda užeina. Ir susigalvoja tasai Nojus Laibakojis, ir paleidžia žinias po visą miestą, kaip visada paslapčia, kad jau atėjusi iš geros kompanijos telegrama, kurią prisiekinėja matęs pats, kad jis taip geras dienas matytų! O ką sako telegrama? Telegramoje esąs tik vienas žodis: „Atvažiuojam". Bjaurus žodis! Taigi bėga vėl pas „ispravniką":

— Pone, blogai mums!

O jis į tai:

— Kas per blogumas?

Sako jam:
— Atėjo telegrama.
O jis klausia:
— Iš kur?
Tai jam sako:
— Iš tenai.
O jis klausia:
— O kas toje telegramoje?
Atsako:
— „Atvažiuojam“.
Nusijuokė ir sako:
— Kvaili jūs, aš dar vakar parašiau, kad atsiųstų iš Tolčino šimtinę kazokų...

Kai išgirdome „kazokų“, tartum gyte atgijome. Žydas, kai pamato kazoką, pasijunta drąsus ir visam pasauliui rodo špygą. Ar tai juokas — tokia apsauga!.. Viskas priklausė nuo to, kas atvyks pirma: ar kazokai iš Tolčino, ar mušeikos iš Žmerinkos. Sveikas protas diktavo, tiesa, kad mušeikos atvažiuos pirma, nes jie važiavo traukiniu, o kazokai jojo raiti. Visa viltis buvo mūsų „Slunkius“. Didis yra žydų dievas, galgi jis padarys stebuklą, „Slunkius“ pavėluos keliomis valandomis, juk tai jam įprastas dalykas, nuolat pasitaikąs, mažne kasdien... Ir įsivaizduokite, tą kartą stebuklo nebuvo. Kaip tyčia, traukinys kažkodėl važiavo iš stoties į stotį punktualiai kaip laikrodis. Jūs turbūt numanote, kiek tas mums suėdė sveikatos ir kokia mieste kilo panika, kai buvo sužinota iš „šaltinio“, aišku, kad jau yra telegrama iš paskutinės stoties, iš Krištopovkos: „Atvažiuojam!“ Ir ne tik „atvažiuojam“, o „atvažiuojam“ ir „urrra!!!“ Aišku, šita žinia tuojau buvo pranešta ispravnikui, puolėme jam po kojų, maldavome, kad nepasikliautų vien kazokais, kurie kada nors atjos iš Tolčino, bet kad pasiųstų policiją į stotį, nors dėl akių, idant anie nemanytų, jog „nėra įstatymo ir nėra teisėjo“ ir galima į viską nusispjauti.

Nesiprašydino ilgai ponas viršininkas ir patenkino mūsų prašymą, ir dar su kaupu. Kaip? Jis apsivilko uniformą su visais ordinais ir pats su visa policija iškilmingai išėjo į stotį „pasitikti traukinio“.

Iš savo pusės tie ponai, kurie buvo pasikvietę mušeikas, irgi nesnaudė. Jie irgi išsipuošė kaip šventą dieną, irgi prisisagstė ordinus, pasiėmė su savimi keletą popų ir taip pat nuėjo „pasitikti traukinio“... Paklausė juos mūsų ispravnikas: „Ką jūs čia veikiate?“ Bet jie jam uždavė tą patį klausimą: „Ką tu čia veiki?“ Žodis po žodžio, ir isprav-

nikas davė jiems suprasti, kad iš jų triūso nieko nebūsią. Kol, pasakė jiems, jis čia turįs valdžią, tol nebūsią Haisine pogromo. Taip jiems pasakė — griežtai. Anie išklausė ir šypsodamiesi, įžūliai pasakė: „Tatai mes greit pamatysime...“ O kai jie taip sakė, iš tolo pasigirdo švilpimas. Nuo to švilpimo apmirė mums visiems širdys. Mes manėme, kad greit išgirsime kitą švilpimą, susiliejusį su „urrra“, o kas po to „urrra“ seka, buvome jau girdėję iš kitų miestų... O kas iš to išėjo? Švilpti švilpė, bet veltui. Kodėl? Įvyko toks gražus daiktas, koks tik mūsų „Slunkiui“ gali pasitaikyti. Tuojau išgirsite.

Privažiavęs Haisino stotį, mašinistas sustabdė garvežį, iššoko ir, savo pročiu, nuėjo į stotį, į bufetą. Jį sustabdė:

— Ponuli! Kur vagonai?

— Kokie vagonai?

— Ar nematai, kad atvažiavai vienas, be vagonų?

Pažiūrėjo į juos ir sako:

— O kas man galvoj? Vagonai priklauso brigadai.

— O kur brigada?

Atsakė:

— O kas man rūpi? Konduktorius man sušvilpia, kad galima važiuoti, tai aš jam atsakydamas taip pat sušvilpiu, kad ir aš galiu važiuoti, ir paleidžiu mašiną. Aš dvejų akių neturiu, kad matyčiau, kas dedasi užpakaly...

Taip jiems atsakė mašinistas. Jei klausysi, ką jis sako, tai išeina, kad jo teisybė. Bet ką čia daug kalbėti? „Slunkius“ yra, o keleivių nėra. Vestuvės, vadinasi, be muzikantų!..

Kaip vėliau išaiškėjo, važiavo pas mus, kad žinotumėte, tikrai rinktinė kompanija, bernai kaip ąžuolai, su visais mušeikų įnagiais — su kuokomis, žiužiais ir kitokiais pritaisymais. Gerai buvo įsmagę, degtinė liejosi upeliais, iš to didelio smagumo paskutinėje stotyje, Krištopovkoje, dar įmetė gerokai į gurklį ir nuvertė nuo kojų „brigadą“, konduktorių, kūriką ir žandarą,— tie užmiršo vieną smulkmeną: prikabinti vagonus prie garvežio, ir garvežys skirtu laiku išėjo į Haisiną, o visas „Slunkius“, įsivaizduokite, paliko bestovįs Krištopovkos stotyje. Ir kas gražiausia! Niekas, nei puikioji kompanija, nei kiti keleiviai, nei „brigada“ nepastebėjo, kad nevažiuoja, ir, įsivaizduokite, nesiliovė tuštinti butelių, kol stoties viršininkas susigriebė, kad garvežys pabėgo, o vagonai tebestovi. Tai jis kad pakėlė vėją! Tik tada visi pamatė, kokia klaida pasidarė, na ir maišėsi dangus su žeme! „Kompanija“ užpuolė „brigadą“, o „brigada“ —

„kompaniją", kalbėjo, rėkė, kol sutarė, kad nėra ko daryti, reikia pasipustyti padus ir marš pėstiems į Haisiną. Kas gi daugiau beliko? Su dideliu karščiu pasileido gauja pėsčiomis į Haisiną, ir, įsivaizduokite, po kiek laiko juos pamatėme miestelyje, atvykstančius su daina ir su garsingu „urrra", kaip dievas įsakė. Bet kas? — atėjo trupučiuką pasivėlinę. Gatvėmis jau jodinėjo kazokai, atvykę iš Tolčino, su rimbais rankose, laikydami tvarką, ir po pusvalandžio Haisine nebeliko chuliganų nė kvapo. Išlakstė kaip pelės badmetyje, sutirpo kaip sniegas vasarą...

Tai aš ir klausiu, argi mūsų „Slunkius" nėra vertas, kad jį auksu apipiltume nuo kojų iki galvos arba, mažų mažiausia, kad bent aprašytume jį?

APSAKYMAS NUMERIS DEŠIMTAS

CICELIAI

— Jūs šnekate apie nelaimes, apie gaisrus. Papasakosiu jums šio to įdomaus, kaip išlupama šimtinė padegėliams iš turčiaus, šykštuolio, tikro kiaulės, kuris niekad per gyvenimą skatiko išmaldos nebuvo davęs.

Tais žodžiais į mane prabilo mano vizavi vieną rytą vagone, po pusryčio, degdamasis papirosą ir man duodamas užsirūkyti.

Atrodo, kad istorija, kurią norėjo man papasakoti mano vizavi, buvo jam pačiam miela prisiminti, labai miela: prieš pradėdamas ją pasakoti, gardžiai nusijuokė, lyg atsiminęs tikrai juokingą dalyką. Jis taip skaniai juokėsi, jog net leipėjo. Tokiam žmogui reikia leisti išsijuokti iki soties, kitaip pats jo apsakymas pasirodys mums juokai.

Mano kelionės draugas atsikosėjo ir pradėjo šitaip:

— Jau supažindinau jus su keliais mūsų miestelio tipais. Dabar turiu jums dar vieną tipą. Jis vadinasi Joelis Taškeris. Kad jūs būtumėte matę tą žydą — skatiko nevertas. Mažutis, liesas, sausas, barzdelė skysta, o kai eina, tai vis tekinas, o apdaras — kad jūsų priešai tokiais drabužiais vilkėtų. Dar būtų turtuolis. Ką sakau — turtuolis? Didžiūnas, milijonierius. Tiesa, aš jo milijonų neskaičiau. Gali būti, kad jis išties turi milijoną, gali būti, kad jam daug trūksta ir lig pusės milijono. Kaip ten būtų, kaip ne — jis nevertas to, ką turi. Dėl to, kad toks žmogus — kiaulė. Gauti iš jo išmaldos yra sunkiau kaip

pereiti jūrą sausomis kojomis. Nėra elgetos, kuris atmintų, kad Joelis Taškeris būtų kada davęs vargšui sausos duonos kąsnelį. Tuo jis yra išgarsėjęs miestelyje, ir net papročiu virto sakyti, kai elgeta šaiposi mažai duotas: „Eik pas Joelį Taškerį, jis duos tau daugiau". Tai toks iš jo turtuolis. O gal jūs manote, kad tai koks kraugerys, tamsuolis ar storžievis? Ne. Kaip tik iš gerų namų, pamokytas ir šiaip gana doras. Svetimo neims. Tik kas jo — neliesk. „Kas mano, tai mano, o kas tavo, tai tavo" — suprantate, ar ne? Jo verslas — skolina pinigus, turi namų ir prekiauja su dvarininkais. Dienos naktys praeina bebėgiojant ir besirūpinant. Važinėja, laksto, nevalgo, nemiega, per daug šykštus, kad ką sau pavaduoti paimtų, visur pats, nežino, kas tai yra šeima, kas vaikai. Turėjo, tiesa, kitados vaikų, bet nežinia dėl ko juos išvijo iš namų. Jie, sako, gyveną Amerikoje. Jo pati numirė, tada jis vaikus išmetė į gatvę. O pati, sako, mirusi badu. Gal tai ir melas. O gal ir teisybė. Juk su kita pačia išsiskyrė po dviejų savaičių. Įspėkite, dėl ko? Dėl stiklinės pieno. Cha cha cha — kaip mane žydą matai — vieną dieną pamatė ją nešantis ąsotėlį pieno. Ir sako jai: „Juk viena iš dviejų — jei tu geri pieną dėl to, kad turi džiovą, tai kam tada tu man reikalinga? O jei geri pieną taip sau, dėl to, kad tau gardu — tai tu per daug išlaidi!.."

Užtat jis turi vieną gerą savybę (nėra žmonių, kur turėtų tik ydas): jis labai dievobaimingas. Bet tai jau negirdėtai neregėtai dievobaimingas. Na, jei jau nori būti dievobaimingas, būk sau į sveikatą, kam tas kliūva? Ne. Jis nori, kad visas pasaulis būtų dievobaimingas. Dievo advokatas. Negali žiūrėti, kad žydas vaikščioja be kepurės, siunta pamatęs ištekėjusią jauną moterį su savais plaukais, be peruko, riejasi su tėvais, kurie leidžia vaikus į gimnaziją[26], ir panašiai.

Ir reikėjo gi atsitikti, kad jo namuose įsikūrė gyventi advokatas, vienas iš senovinių advokatų. Privatusis advokatas, vadinasi. Kaip tik nelabai dievobaimingas: kepurės nenešiodavo, barzdą skusdavosi, šeštadienį papirosus rūkydavo[27]. Viską darydavo kaip reikia, suprask, viską, ko negalima. Pavarde buvo Kompanevičius. Vyras aukštas, plačiapetis, kiek kumptelėjęs, įdubusiais skruostais, gudrių akių, bet tylus, ramus, tik nusislėpęs ūžauninkas. Gyveno jis ne tiek iš advokatūros, kiek iš kortų; pas jį rinkdavosi miestelio paviršių jaunimas, kur mėgdavo kortas, kiaulienos dešrą ir kitus panašius daiktus... Jei tavo buto nuomininkas nėra šventuolis, tai kas tau kliūva? Kalbu apie Joelį Taškerį. Tu su juo nesusigiminiuosi. Tai kas? Bet ne. Joelis Taškeris negalėjo pakęsti, kad Kompanevičius šeštadienį virtuvą kaičia,

kad pas jį per tišebovo pasninką[28] verda mėsišką viralą, kad nekošeriuoja indų prieš velykas[29], ir panašių dalykų. Tai Taškeris nesitvėrė apmaudu dėl savo kaimyno, iškalbinėjo, ką tik beišmanydamas, skelbė visiems visa burna: „Ar esate matę, ligi ko prieina to perkrikšto begėdystė[30]? Gyvena mano namuose ir drįsta šeštadienį virtuvą kaisti!" Kai tą išgirdo Kompanevičius, kitą šeštadienį liepė du virtuvus užkaisti. Joelio Taškerio ko stabas neištiko. Žmogau! Atsakyk jam butą ir nebeturėsi bėdos — bet Taškeriui gaila netekti tokio nuomininko. Nuomą moka geriausiai iš visų gyventojų,— sako. Cha cha!

Šit aš jus jau supažindinau su dviem tipais. Dabar pristatysiu jums trečią asmenybę, Froikę Šeigecą. Irgi tipas, o vaidina didelį vaidmenį mano apysakoje. Teisybę pasakius, kad ne jis, tai nė tos istorijos nebūtų.

Tas žmogus yra, matote, savotiškas tipas. Tai jaunas vyras, iš tų, kur taikosi ir prie vienų, ir prie kitų. Pusiau chasidistas, pusiau laisvamanis. Švarkas ilgas, o ant galvos skrybėlė. Marškiniai balti, kaklaraištis raudonas, o cicelių kutai kyšo. Miestelyje apšneka jį su kažkokia moteriške, ištekėjusia, sako... Tik į maldos namus tai mauna kaip strėlė. Vienu žodžiu, tai toks žmogus, kokį pas mus vadina „davatkinu". Kuo užsiima? Jis pinigų, paskolų, vekselių tarpininkas. Per jo rankas eina daugybė pinigų, tūkstančių tūkstančiai. Nieku Taškeris taip nepasitikėdavo kaip tuo Froike. Ateis kas pinigų pasiskolinti, jis neskolina — bijo šimtinę iš rankų paleisti. Bet jei Froikė pasakydavo, kad galima paskolinti, tai duodavo nesvyruodamas. Gal jūs manote, kad Froikė buvo didelis teisuolis piniginiuose dalykuose? Neguldyčiau galvos. Jis tik buvo gudrus, apsukrus, suktas ir, įsivaizduokite, begėdis baisiausias. Kas pakliūdavo į jo nasrus, tai jau bėda tam. Suprantate dabar, kodėl jį vadino Froike Šeigecu[31], nors iš teisybės jis vadinosi Efroimas Kacas.

Dabar jau turite visus tris tipus. Pasitaikė, kad tą vasarą buvo daug gaisrų, ir sudegė Dražnų miestelis, sudegė visiškai, neduok dieve niekam. Pradėjo iš ten plaukti laiškai, telegramos, maldavimai, kad nusiųstume kiek galėdami, ir kuo greičiausiai, nes visi miestelio žydai likę be pastogės ir miršt
ą badu. Mūsų miestelyje kilo bruzdesys: žydai, gailestingųjų paderme[32], ko tylite? ko nieko nedarote? Šį griebę, tą griebę — siunčiame delegaciją per miestelį, kad parinktų aukų padegėliams. Kas toje delegacijoje? Žinoma, aš ir dar keletas padorių pasiturinčių piliečių, o tarp jų, įsivaizduokite, ir Froikė Šeigecas, nes prie tokio darbo reikalingas gerų akių žmogus. Imame skepetaitę ir einame

rinkti pinigų. Pas ką eiti pirmiausia? Aiškus dalykas — pas turtuolius. Nueiname pas turtuolį Joelį Taškerį. „Labas rytas, reb Joeli!“ — „Labas rytas, miela matyti. Ką pasakysite? Prašom sėstis!“ Taip mandagiai priėmė, kad mandagiau ir nebegalima, nes, reikia jums žinoti, šiaip Joelis Taškeris yra labai svetingas žmogus. Kada tik užeisite, jus priims kaip svečią, paduos jums kėdę, paprašys sėsti, pašnekės su jumis kuo mandagiausiai, kuo gražiausiai, kol nešnekėsite su juo apie pinigus. Ligi tik užsiminsite apie pinigus — tuoj jo veidas pasikeičia taip, kad nebepažinsi. Viena akis pati prisimerkia, kairysis skruostas, kad man taip neatsitiktų, susisuka tartum paralyžiaus ištikto žmogaus. Net gaila, sakau, tada į jį žiūrėti. Toks jis tipas.

Aha, tai kur aš sustojau? Taip, delegacija, vadinasi, atėjo pas Joelį Taškerį. „Labas rytas, reb Joeli!“ — „Labas rytas, miela matyti. Prašom sėstis. Ką pasakysite?“ — „Atėjome iš jūsų prašyti aukų“. Užsivožė viena Joelio akis ir susisuko, kad man taip neatsitiktų, vienas skruostas. „Aukų? Staiga, vidury dienos, aukų?..“ O Froikė jam, būdamas įžūliausias: „Reikia aukų, reb Joeli, labai reikia. Gal jau būsite girdėję apie tai. Visas miestelis, neduok dieve, sudegė, Dražnai...“ — „Ką jūs sakote? Dražnai sudegė? Kokia man nelaimė! Tiek ten esu sukišęs pinigų! Likau plikas!..“

Tada Froikė ėmė jį guosti, kad jo klientams nieko blogo neatsitikę, kad tiktai vargšai sudegę. Bet kam ir aiškinti, kad anas neklauso. Grąžo rankas, laksto po kambarį kaip apdujęs ir tuo pradėjimu rėkia: „Nelaimingas! Skurdas manęs laukia! Nekalbėkite dabar man! Jūs užmušėte mane! Aš neatlaikysiu!..“

Sėdėję pasėdėję atsistojome: „Ligi pasimatymo, reb Joeli“. Pabučiuojame mezuzą[33] ir einame toliau. Kai išėjome iš buto, Froikė Šeigecas ir sako mums: „Klausykite, žydai, kaip aš esu Efroimas Kacas, prisiekiu jums, kad aš išlupsiu iš to činčiko šimtą rublių Dražnų padegėliams!“ — „Ką tu kalbi, Froimuk, ar tu padūkai?“ — „Nepadūkau, o pinigus jums atnešiu; kai aš sakau, galite būti tikri — esu Efroimas Kacas“.

Taip ir buvo. Paklausykite toliau. Po kelių dienų važiavo traukiniu mūsų turtuolis reb Joelis Taškeris į Tolčiną, į prekymetį, o jo nuomininkas, Kompanevičius, važiavo irgi, o vagonas pilnas, kalba, šneka, visi vienukart, kaip paprastai. Visiškai skyrium, kampelyje, sėdi Joelis Taškeris užsislėpęs ir dirsčioja viena akimi į tikybinę knygą „Chok l'Isroel“, kaip paprastai.

Ką jis turi bendra su šitais žydais? O ypač su tuo pabalda Kompa-

nevičiumi, kurio skusto veido jis pakęsti negali? O tas Kompanevičius, lyg tyčia, atsisėdo, kaip tik priešais jį ir tyli. Viešpatie,— galvoja Joelis,— kaip atsikratyti man tuo bedieviu? Persikelti į antrą klasę — gaila pinigų. Pasilikti čia — negali žiūrėti į tą skustą snukį ir tas benkarto akis. Laimė, dievas padarė stebuklą ir pirmoje stotyje atsiuntė pažįstamą, o tai buvo Froikė Šeigecas. Mūsų Taškeris, pamatęs Froikę, lengviau atsiduso. Tartum naujai užgimė. Bus su kuo žodį persitarti. „Kur taip važiuojate?“ — „O jūs kur?“ Ir ėmė plaukti šneka. Apie ką? Apie šį ir apie tą ir apie dar kai ką. Pagaliau čiupo mėgstamiausią Joelio temą: „Dabartinių laikų vaikai, pliuškiai berniukai, pasileidusios mergaitės, ištvirkęs pasaulis“. Froikė Šeigecas ištraukė iš kažkur seną istoriją, kaip kažkieno marti iš Umanės pabėgusi su karininku. Paskui atsitikimą, kaip kažkoks vaikinas dviejose vietose paėmęs dvi pačias. Ir dar papasakojo apie berniuką, kuris nenorėjo dėtis tefilinų[34], o kai jį tėvas aplupo, tai jis davė atgal. „Davė atgal? Savo tikram tėvui?“ — ir vagonas ėmė ūžti. Visi jaudinosi, o labiausiai — mūsų Joelis Taškeris: „Matote, ar aš nesakiau! Pasileidimas! Žydų vaikai nebenori melstis! Nebenori dėtis tefilinų!..“ — „Nedidelis daiktas tefilinai,— prabilo staiga Kompanevičius, lig tol tylėjęs,— tefilinus gali sau dėtis, gali nesidėti, kaip patinka. Bet ne tas svarbu. Man labiau rūpi ciceliai. Tas mane labiausiai piktina, kad mūsų jaunuomenė nenešioja cicelių. Sutinku, kad su tefilinais daugiau kebeknės: čia juos užsidėk, čia nusiimk. Bet nešioti cicelius, po marškiniais kur nors — kas mane mato?“

Tokiais žodžiais prašneko tas bedievis Kompanevičius, ir pasakė juos taip ramiai, pamažu ir rimtai, jog Joelis Taškeris, jei perkūnas būtų trenkęs arba vagonas apsivertęs, nebūtų labiau nustebęs. Kas gi čia dabar? Nejau mesijo laikai atėjo? Tas kiaulienos dešrų ėdikas kalba apie cicelius?

Ir Taškeris tarė — ne Kompanevičiui, ne,— tik Froikei:

— Kaip jums patinka šis tariamasis šventuolis, cha cha?.. Jis irgi kalba apie cicelius!

— O kodėl ne? — atsakė jam Froikė, dėdamasis nesuprantąs, kaip čia yra.— Ar tas ponas ne žydas?

To jau nebegalėjo ištverti Joelis Taškeris: viena — kas čia per „ponas“, antra — kas iš Kompanevičiaus per žydas? Nieko sau žydas! Žydas, kuris kaičia virtuvą šeštadienį, žydas, kuris ėda virtus mėsiškus patiekalus per tišebovo pasninką! Žydas, kuris net prieš

velykas nekošeriuoja indų! Ir toks žydas kalba apie t a l e s-k o t o n[35], apie cicelius!..

— Tai kas iš to? — klausia vėl, dėdamasis naivus, Froikė Šeigecas.— Kas čia bendra, reb Joeli, tarp to ir to? Toks žydas kaip Kompanevičius gali daryti tą viską, ką jūs išvardijote, ir vis dėlto esu tikras, kad jis nešioja po marškiniais cicelius...

— Kas? Tas skustasnukis?! — ėmė klykti vargšas Taškeris.— Tas palaidūnas, tas bedievis?!

Visi žydai nutyla, žiūri į Kompanevičių, o Kompanevičius tyli. Tyli ir Froikė Šeigecas. Tik staiga jis pašoka iš vietos kaip žmogus, pasiryžęs rizikuoti:

— Ar žinote ką, reb Joeli? Esu tos nuomonės, kad žydo sielos negalima įvertinti. Jei žydas kalba apie cicelius, tai tikriausiai pats juos nešioja. Einu iš šimto rublių padegėlių naudai, ir jūs eikite iš šimto rublių — ir paprašysime tą poną, jūsų nuomininką, kad malonėtų atsisagstyti švarką, marškinius ir pasirodyti, ar nešioja cicelius, ar ne?

— Teisingai! Teisingai! — ima visi šaukti, ir vagone pakyla triukšmas, pasidaro linksma, keleiviai kalba ir karščiuojasi. Tiktai Kompanevičius tyli, visai abejingas, tartum ne jį tai liestų. O kaip mūsų Joelis Taškeris? Šaltas prakaitas išpylė vargšą. Didžiausia kančia. Per savo gyvenimą jis niekad nebuvo ėjęs lažybų nė iš dviejų skatikų. Ir staiga eiti net iš šimto rublių! O kas bus, jei, neduok dieve, pasirodys, kad tas nenaudėlis iš tikro nešioja cicelius?.. Bet vėl nugalvojo: „Kur tau! Kompanevičius? Tas perkrikštas? Galvą dedu, kad nenešioja!..“ Ir jis ryžtasi — greit atsisagsto, ištraukia šimtinę. Iš keleivių tarpo išrenka du nepažįstamus, padoriai atrodančius žydus ir sudeda pas juos pinigus. Dabar kreipiasi į Kompanevičių, kad nusirengtų. Kur tau — nė motais! Kompanevičius ėmė piktintis: kas čia, ar jūs mane kokiu snarglium laikote, ar komediantu? Kaip jūs norite, kad nusirengčiau nuogas viduryje dienos čia, vagone, tarp tiek žydų?!

Išgirdęs tokią šneką, mūsų Joelis Taškeris pasidarė skersai platesnis — taip pasipūtė:

— Aha! — sušuko, visas švitėdamas, Froikei.— Kieno teisybė? Mano ar tavo? O, aš pažįstu savo žmones! Apie cicelius kalbės man toksai žydas! Cha cha cha!

Prastas reikalas. Tada kreipiasi visi žydai į Kompanevičių:

— Kaipgi, juk čia svarbus dalykas. Juk viena iš dveja: arba vienaip, arba kitaip. Jūs tik pagalvokite: kaip ten bus, vis tiek, o šimtas rublių teks nelaimingiems padegėliams!

— Nelaimingiems padegėliams!..— palaiko juos Joelis Taškeris, nežiūrėdamas į Kompanevičių.

— Žydai su pačiom, su vaikais guli vargšai po grynu dangumi,— aiškina Kompanevičiui.

— Taip,— palaiko Taškeris,— guli po grynu dangumi.

— Ar tai galimas daiktas, kad žydas neturėtų dievo širdyje?

— Neturėtų dievo širdyje? — prideda Joelis Taškeris.

Šiaip taip, vargais negalais pavyko prikalbėti Kompanevičių, kad atsisagstytų, atsiprašant, švarką, liemenę ir viršutinius marškinius. Nagi prašom įsivaizduoti, kas per tipas! Pasirodė, kad Kompanevičius nešioja po marškiniais cicelius! Ir dar kokius cicelius! Dideli, kaip viena reikia, beršadiniai, su mėlynais ruožiukais, su pintiniais dvigubais spurgais, kaip rabino, cha cha cha! Visų cicelių ciceliai!

Taip ištaisyti gali tik toks galvažudys kaip Froikė Šeigecas. Teisybė, po to jis neteko Joelio Taškerio kaip kliento. Nuo to laiko jam užginta pasirodyti Taškeriui akyse. Tačiau jam pavyko ištraukti padegėlių naudai šimtinę, visą šimtą rublių — ir iš ko? Iš šykštaus turtuolio, titnago, kiaulazo, kuris kaip gyvas dar niekad nebuvo davęs išmaldos, duonos kąsnelio pavargėliui! Kad jį bala, kad jį kur, tą Froikę Šeigecą!

APSAKYMAS NUMERIS VIENUOLIKTAS

ŠEŠIASDEŠIMT ŠEŠI

Man tą pasakojo vagone kokių šešių dešimčių metų žydas, iš pažiūros labai padorus žmogus, komivojažierius kaip ir aš, o gal net pirklys. Paduodu čia tą istoriją, kaip ją man papasakojo, žodis į žodį — toks yra pastaruoju metu mano papratimas.

— Kelionėje, žinote, jei tik gaudytum progas susipažinti su keleiviais ir su jais pasišnekėti, galėtum iš proto išsikraustyti.

Viena — ne visi keleiviai vienodi. Būna tokių, kur mėgsta šnekėti daug, kartais ir per daug. Mala, kad net jums galva sukasi ir ausyse spengia. Vėl būna tokių, kurie nieko nešneka. Nė žodžio! Ko jie nenori kalbėti — nežinai. Gal todėl, kad jiems kas nors širdį slegia? Gal patylom kenčia — pilvą skauda, melancholija pagavo ar dantis gelia? O gal pabėgo iš namų pragarėlio, nuo pikčiurnos pačios, netikusių vaikų, pasiutėlių kaimynų, prasto biznio? Kas gi gali žinoti, ką kam skauda?

Žinau: jūs sakysite, kad nuo to juk esą vaistų — kai nėra su kuo

kalbėti, tai skaitai laikraštį arba vartinėji knygą. Ach, laikraštis! Kelionėje — tai ne namie. Namie aš turiu s a v o laikraštį. Prie s a v o laikraščio taip esu pripratęs, kaip, sakysime, prie s a v o šliurių. Jūsų šliurės galbūt yra naujos, o mano — senos, mano yra nuklaipytos ir išrodo, atsiprašant, kaip blynai. Tačiau mano šliurės turi tą gerą ypatybę, kurios neturi jūsiškės, j o s y r a m a n o...

Su laikraščiu yra taip pat kaip, nelyginant, su šliurėmis. Turiu kaimyną, kuris gyvena tuose pačiuose namuose, tame pačiame aukšte kaip ir aš, durys prieš duris. Jis išsirašo laikraštį, ir aš išsirašau laikraštį. Jis — savo laikraštį, aš — savo laikraštį. Aš jam vienąkart ir sakau:

— Kam jums prenumeruoti laikraštį skyrium ir man skyrium? Užsiprenumeruokite jūs su manim susidėję mano laikraštį — ir imsime abu vieną.

Jis išklauso ir atsako:

— Kodėl ne, labai gerai. Prašom su manim susidėjus užsiprenumeruoti mano laikraštį.

O aš jam:

— Jūsų laikraštis — šlamštas. Mano laikraštis — tai bent laikraštis.

Tada jis man:

— Kas jums sakė, kad mano laikraštis šlamštas? O gal atvirkščiai?

Tai aš jam:

— Iš kur jau jūs toks laikraščių žinovas?

Mano kaimynas į tai:

— O iš kur j ū s toks žinovas?

— Ė,— sakau,— ką čia su jumis kalbėti, jūs esate įžūlus žmogus.

Trumpai kalbant, jis paliko su savo laikraščiu, o aš — su savo. Ir taip laikas bėgo.

Kartą pasitaikė tokia istorija. Tai buvo tada, kai Odesoje siautė cholera, kad daugiau to nebeatsitiktų. Mes abudu, tai yra aš ir mano kaimynas, turime reikalų su Odesa. Jis turi savų reikalų, aš savų. Nulipome kartą laiptais ir sutinkame laikraščių išnešiotoją. Paimame iš jo laikraščius, aš savo laikraštį, jis savo. Einame abu toliau ir imame skaityti, aš — savo laikraštį, jis — savo. Kas laikraštyje skaitoma pirmiausia? — Telegramos. Peržiūriu pirmą telegramą iš Odesos: „Vakar susirgo cholera 230, mirė 160. Tolmačiovas susišaukė pas save visus žydų sinagogų seniūnus..."— ir taip toliau... Na, apie Tolmačiovą ir sinagogų seniūnus nebuvo reikalo rašyti — tas man ne

naujiena. Tam jis ir Tolmačiovas, kad, taip sakant, domėtųsi žydų sinagogomis. Mane domina tiktai cholera Odesoje. Pakalbinau savo kaimyną (ėjo su manimi tuo pačiu šaligatviu, negi būsi toks nemandagus):

— Kaip jums patinka Odesa? Vėl cholera.

O mano kaimynas į tai:

— Negali būti.

Toks atsakymas mane užgavo. Ką tai reiškia „negali būti"? Tai aš imu ir paskaitau jam iš savo laikraščio telegramą: „Vakar susirgo cholera 230, mirė 160. Tolmačiovas susišaukė pas save visus žydų sinagogų seniūnus..."— ir taip toliau. Išklausė mano kaimynas, o paskui sako: „Tuoj pamatysime..." Ir įbedė nosį į savo laikraštį. Tas man įgnybo ne juokais, ir aš sušunku jam:

— Tai ką, gal manote, kad jūsų laikraštyje kitokios telegramos?

— Kas gali žinoti,— atsako pusiau burnos.

Mane tas papykdo dar labiau:

— Gal manote, kad jūsų laikraštyje yra kita Odesa su kita cholera ir kitu Tolmačiovu?

Nieko į tai neatsako, bet nesiliauna ieškoti savo laikraštyje telegramų iš Odesos. Na, kalbėkite su tokiu stuobriu!

Ne. Kelionėje yra geresnis būdas laikui praleisti: kortos. Suskelti šešiasdešimt šešis.

Kortos, apskritai kalbant, yra didelė pagunda. Tą jūs, aišku, žinote. Bet kelionėje kortos — išganymas. Vagone kad suskeliate partijukę — nepamatote, kaip laikas praeina. Suprantama, pirmiausia reikia tam susirasti tinkamą kompaniją, nes, dieve sergėk, kitąsyk gali žiauriai įkliūti. Reikia saugotis, kad nepatektumei į rankas kortininkams sukčiams, kurie tik ir ieško negudraus žmogelio, kad galėtų jį apmauti. Žinoma, sunku atskirti sukčių nuo padoraus! Priešingai, tie vyrukai dažniausiai atrodo nekalti berneliai, vargšeliai, nieku nedėti, lošia tarpusavy, akis tau muilindami, karščiuojasi sulig kiekvienu tariamu pralošimu taip ilgai, kol jus įtraukia į lošimą. Paskui duoda jums išlošti kartą, kitą, trečią, tol, kol korta apsigręžia, jūs imate pralošti, ir tada jau sveiki dingę. Būkite tikri, neiškliūsite iš jų nagų, kol jiems pralošite laikrodėlį su grandinėle ir visa kita, kas tik turi kokią nors vertę. Jauti, kad pakliuvai į sukčių gaują, o tačiau eini pirmyn kaip ėriukas tiesiai vilkui į nasrus. O, aš juos gerai pažįstu, tuos vyrukus! Tas man atsiėjo daug pinigo!..

Galiu jums apie juos sekti apsakymą po apsakymo, visą stirtą ap-

sakymų. Važinėji žmogus ir daug ko prisiklausai. Pavyzdžiui, žinau istoriją apie kasininką, kuris vežė svetimus pinigus — gražią sumelę, o kai atsisėdo su tokia kompanija prie kortų, tai pralošė ligi siūlo galo, jog net norėjo šokti iš einančio traukinio...

Toliau galėčiau jums apsakyti, ką esu girdėjęs apie jaunikį, vedusį Varšuvoje, kuris ligi to laiko gyveno užkuriu, o dabar vežė su savimi pačios kraičio pinigus; jis prašveitė juos ligi paskutinio skatiko ir čia pat griuvo be sąmonės.

Žinau dar, kas nutiko vargšui studentui, kuris važiavo švenčių namo, į Černigovo guberniją, ir vežėsi truputį pinigo, užsidirbto per vasarą kruvinu prakaitu, pamokomis, o namie laukė jo parvažiuojant sena motina ir serganti sesuo...

Kaip matote, visos tos istorijos prasideda ir baigiasi vienodai, ir niekas jų taip gerai nežino kaip aš. Taigi ne taip lengva mane apvesti aplink kertę — kartą nudegiau karšto, ir pakanka...

Aš per mylią pažįstu tuos vyrukus, tuoj pasakysiu, kas čia per paukštis. Apskritai laikausi principo: nelošti kortomis su nepažįstamais žmonėmis. Kad mane ir auksu apipiltų, nesėsiu lošti draugėn, kai važiuoju kelionėje. Nebent dviese šešiasdešimt šešis. Šešiasdešimt šešis — o, su didžiausiu malonumu! Dviese šešiasdešimt šešis — koks čia gali būti pavojus? O be to, lošiu savo kortomis, tai ko man bijoti? Visada vežiojuosi savas kortas. Taip, kaip pamaldus žydas nesiskiria su talesu[36] ir filakterijomis, taip aš su kortomis, atleiskite už palyginimą.

Turiu prisipažinti: mėgstu lošti šešiasdešimt šešis. Šešiasdešimt šeši — žydiškas lošimas. Nežinau, kaip jūs,— aš tai lošiu senuoju būdu, su dvidešimtinėmis ir keturiasdešimtinėmis. Devynakė mainoma. Jei turiu kirtį, galiu dengti, jei neturiu — dengti neturiu teisės. Padoriai, ar ne? Taip lošia visi žydai. Taip lošiame namie, taip aš lošiu ir kelionėje. Aš, kaip mane šičia matote, galiu sėsti — vagone, žinoma — prie šešiasdešimt šešių ir sėdėti dieną, sėdėti naktį, ir lošti, ir lošti, ir vis nenustoti lošti. Tik nepakenčiu, kai man kas stovi užpakaly ir žiūri į kortas arba davinėja patarimus, kurią leisti, ar dengti, ar nedengti. O turiu jums teisybę pasakyti, kad mūsų žydai, tegu dievas man atleidžia, yra nemalonūs žmonės. Tarp žydų sunku dviese lošti šešiasdešimt šešis. Tuoj apstoja iš visų pusių žiūrovai, kaišioja nosis į kortas, ir visi jie didžiausi žinovai, visi labai gerai moka lošti šešiasdešimt šešis. Nei pasislėpsi nuo jų, nei atsiginsi, kaip nuo musių vasarą. Nors juos šimtą kartų vysi šalin, nors juos plūsi: „Dėde, kas jus klausia patarimo?“, „Pone, kas jus čia kvietė?“ arba — „Meldžiamasis,

duokit ramybę! Ko čia kariatės man ant galvos? Jūs smirdite česnaku!" — nors tu ką nori — kaip į geležinę sieną.

Kitados dėl vieno tokio patarėjo, žinotumėte, buvome negražiai įklimpę, dar gerai, kad istorija laimingai pasibaigė. Negaliu iškęsti apie tai nepapasakojęs.

Tai buvo žiemą, taip pat kelionėje. Vagone buvo prisigrūdę žmonių. Karštumas — kaip pirtyje. Vietų maža. Žydų, kad neprasitarus,— baisybė. Kaip žvaigždžių danguje. Galva prie galvos, smeigtuko nėra kur prakišti. Ir staiga man dievas duoda partnerį prie šešiasdešimt šešių. Buvo tai paprastas žmogelis, nekalbus, bet toks pat šešiasdešimt šešių mėgėjas kaip ir aš. Ieškomės vietos, kur būtų galima kortas pasidėti. Nėra, nors rėk. Čia dievas mums pagelbėjo. Kaip tik priešais ant suolo guli išsitiesęs pravoslavų vienuolis su skranda, kniūpsčias prisiplojęs prie suolo, ir miega. Knarkia — duok dieve jam sveikatos — taip skaniai, kad net per visą vagoną eina. Pažiūrėjau į savo partnerį, o partneris — į mane. Lyg būtume susitarę. Vienuolis riebus, lygus, susiganęs, jo skranda minkšta, plyna — pats dievas įsakė ant jos lošti šešiasdešimt šešis... Daug negalvodami dedame kortas ant tos vietos, apie kurią nekalbama, ir duodame garo.

Menu kaip šiandien — koziriai buvo vynai. Aš turiu kapliuką, damą, kozirių karalių, gilių tūzą, būgnų karalių. Šešta korta... A? Šeštą kortą jau pamiršau: ar ten buvo čirvų kapliukas, ar čirvų dama? Rodos, kapliukas. O gal vis dėlto dama? Bet tai vis tiek. Svarbiausia, kad turėjau rankoje kortas, kaip sakoma, paties dievo duotas: tikra keturiasdešimtinė, užtikrintos trys akys. Dabar klausimas, ką leis mano partneris? Kad leistų gilių,— pamaniau sau,— tai jis būtų išmintingas žydas. Oi, kaip aš jį pamilčiau!..

Taip ir buvo. Mano partneris galvojo pagalvojo (dieve tu mano, ko gi čia dar galvoti?) ir išmetė kaip tiktai gilių dešimtakę! Pabučiuoti jį už tai! Bet turiu tokį paprotį, žinotumėte, kad, lošdamas šešiasdešimt šešis, nemėgstu, kaip kiti, karščiuotis. Geriau pamažu, iš lėto. Yra laiko. Atvirkščiai, mėgstu kartais sau pramogos pasidaryti. Pasitrinu kaktą, tyčia perkreipiu veidą. Ką man tas kenkia? Tegu mano partneris pasigardžiuoja, manydamas išlošiąs. Tegu pamano, kad man bėda... Bet žinok tu žmogus, jog už mano nugaros stovi žydas — kad jis stulpu pavirstų — ir žiūri į mano kortas — kad jam akys iš kaktos išsprogtų! Pamatęs gilių dešimtakę, ištraukia man iš rankų gilių tūzą, kerta dešimtakę ir kad šveis plaštaka per atidėtas kortas ant vienuolio skrandos, rėkdamas kaip griausmas:

— Dengta!!!...................................
....

Ne taip lengva buvo man nusikratyti tuo vienuoliu. Plūdimai ir keiksmai, kuriais jis mus apvertė, tegu krinta ant jo galvos. Gąsdino mus, kad pirmutinėje stotyje išlipsiąs ir duosiąs telegramą pačiam Puriškevičiui... Na? Ar galima gyventi pasaulyje?

Bet ne tas svarbu, aš tik norėjau jums, tarp kitko, parodyti, kiek žmogus prisikenti kelionėje dėl šešiasdešimt šešių, jei esi jų mėgėjas, kaip aš, pavyzdžiui. Pati istorija, kurią noriu papasakoti, dar tik prasideda. Tad klausykite.

Tas buvo žiemą, kaip tik šiuo pat metu, vadinasi, per chanukos[37] šventę, ir taip pat vagone. Važiavau į Odesą ir vežiausi pinigų, padorią sumelę — dieve duok, kad abu tiek uždirbtume kas mėnesį. Turiu tokį principą: kai vežuosi pinigus — nemiegu. Vagių, tiesa, nebijau, nes vežamus pinigus laikau — matote kur? — va šičia, toje kišenėje ant krūtinės, geroje piniginėje, užrištoje dviem raiščiukais. Joks vagis nepasieks. Bet žinote — vis dėlto dabar tokie laikai, chuliganai, ekspropriacijos... Kas gali žinoti?

Taigi va, sėdžiu aš sau šitaip — vienui vienas, tai yra ne visai vienas, yra ir daugiau keleivių, tik tarp jų — nė vieno žydo. Kas man iš jų? Nėra su kuo sukirsti šešiasdešimt šešių. Ir kai aš taip sėdžiu nuliūdęs, svajodamas apie žydą, staiga atsidaro vagono durys — o dar buvo nemaža stočių ligi Odesos — ir įeina du keleiviai. Ir kaip tyčia, mūsiškiai — žydai. Žydą pažįstu tik akį užmetęs, nors būtų apsivilkęs kaip tikriausias rusas ir kalbėtų ne tik rusiškai, bet nors ir turkiškai. Vienas iš tų keleivių buvo senesnis, kitas jaunesnis; abu buvo su gražiais kailiniais, su gražiomis skrybėlėmis — iš tikro dailiai apsitaisę. Pasidėjo lagaminus, nusivilko kailinius, nusiėmė skrybėles, užsidegė papirosus, mane irgi pavaišino papirosu — ir pradėjome šnektą. Pirma, žinoma, rusiškai, paskui žydiškai. „Iš kur esate? Kur važiuojate?“ — „O kur j ū s važiuojate?“ — „Į Odesą“.— „Į Odesą. Aš irgi į Odesą“.— „Vadinasi, važiuojam visi trys į Odesą“. Žodis po žodžio — ir įsišnekome. „Ar žinote, kokia šiandien šventė?“ — „Kokia būtent?“ — „Jūs pamiršote? Chanuka!“ — „Na, chanuka? Kad chanuka, tai reikia suskelti partijukę. Šešiasdešimt šešis!“ — „Teisybė!“ — pašoka iš vietos jaunasis, ištraukia iš senesniojo kišenės kortas ir sako tam senesniajam: „Tėte! Chanukos garbei — šešiasdešimt šešis! Gerai?“

Taigi pasirodo, kad čia tėvas ir sūnus. Įdomu pasižiūrėti, kaip sūnus lošia su tėvu šešiasdešimt šešis. Man ir pačiam būtų ne pro šalį

sudrožti šešiasdešimt šešis, bet, kaip jūs sakote, nereikia pasiduoti pagundai. Geriau pasitenkinti žiūrint, kaip kiti lošia...

Apvertė lagaminą, pasistatė tarpukojy ir dalija kortas. Tėvui leisti. Sūnui mušti. Ir pradeda duoti šešiasdešimt šešis. Sėdžiu iš šalies ir žiūriu į senio kortas. Klausia mane senis tarp kita ko, ar aš mokąs lošti šešiasdešimt šešis. Aš, žinoma, imu juoktis: graži pasaka, tik trumpa. Aš pats, galima sakyti, esu šešiasdešimt šešių kūrėjas, o jie mane klausia, ar aš mokąs lošti šešiasdešimt šešis! Taip aš sėdžiu šalia jų ir žiūriu, kaip tie abudu, tėvas ir sūnus, lošia šešiasdešimt šešis. Esu tvirtas kaip geležis, kad galiu išlaikyti: senis išsižiojėlis lošia taip, kad širdis pyksta žiūrint. Tik įsivaizduokite: žmogus turi rankoj du kozirius ir devynakę, du didelius vynus ir vieną gilę — tik leisk, žmogau, gilę, pripirksi dar kozirį keturiasdešimčiai, ir kas žino, gal galėsi dengti? Ne! Jis verčiau leidžia mažesnįjį vyną — palieka kaip stuobrys su plika vynų dešimtake! Žinoma, sūnus, tas jo brangenybė, ima ir dengia, leidžia vieną kartą kozirį, paskui kitą kartą, kaip dievo įsakyta, atima jam vynų dešimtakę, pakloja dvidešimtį — ir papūsk tu jam pavėjui! Trys akys kaip jaučiai!

Tai bent lošimas!

Kitoje partijoje buvo dar blogiau. Tiesiog papiktinamai! Tik paklausykite: žmogus turi jau šešias akis, bestinga jam tik vienos. O partneris, tai yra jo sūnus, teturi dvi. Senasis asilas turi rankoje tris kozirius ir dvidešimt. Pašoka, dengia ir neišprašo kozirio. Ne. Jam verčiau pasakyti dvidešimt. Tuo tarpu partneris, tai yra jo sūnus, nukerta jam koziriu dvidešimt ir dar vieną kortą, pats sako dvidešimt — jau ir turi tris akis! Mane lyg kas būtų aukštyn mestelėjęs! Nieko sau chanuka! Ne, nebegaliu žiūrėti!

— Atsiprašau,— sakau seniui išsikėtėliui,— aš iš principo nesikišu, kai kiti lošia. Bet norėčiau žinoti, prašom man paaiškinti, kokia čia prasmė, kad jūs dengėte? Ne, prašom pasakyti, ko jūs tikėjotės? Jei jūsų partnerio kortos įvairių spalvų, tai ko jums bijoti? O jei turėtų ir aukso kortas? Į sveikatą! Kuo jūs rizikuojate? Viena akimi, turėdami šešias, kai anas teturi dvi? Tai jau man ir lošimas, nė perkrikšto nevertas!..

Senis šuva nieko man į tai neatsakė, užtat sūnelis įpėdinėlis nusišaipė:

— Tėtė,— sako,— lošia silpnai, labai silpnai. Tėtė nemoka lošti šešiasdešimt šešių.

— Jūsų tėtė,— sakau,— n e t u r ė t ų lošti šešiasdešimt šešių. M a n duokite palošti,— sakau,— šešiasdešimt šešis!

Bet senasis šuva nieku gyvu nenori užleisti vietos ir lošia toliau. Ir lošia taip, jog galima gauti apopleksiją! Vos vos man pavyko įprašyti senį terlių, kad užleistų man vietą kokioms dviem trims partijoms.

— Chanukos proga,— tariau,— leiskite ir man pasidarbuoti.

— Iš kiek lošime? — klausia mane įpėdinis.

— Iš kiek norite?

— Po rublį?

— Tegu bus po rublį. Tik su sąlyga,— sakau juokais,— kad jūsų tėtė nežiūrėtų jums į kortas ir nepatarinėtų.

Kilo juokas, o mes sėdome lošti. Viena partija, kita, trečia — eina man, kad neprasitarus, kaip iš pypkės. Mano partneris ima karščiuotis. Sakosi norįs statyti dvigubai. Nori dvigubai — tegu bus dvigubai. Jis, žinoma, pralošė dvigubai ir ėmė dar labiau karščiuotis. Jis nori, sako, keturgubai. Nori keturgubai — tegu bus keturgubai. Vėl pralošė. Tada įsiuto. Einame, girdi, iš dvidešimt penkių rublių. Atsistojo senasis teisuolis, tėvas: jis neleisiąs! Brangusis sūnelis jo nepaklausė, ėmėme kirsti iš dvidešimt penkių, ir jis pralošė. Senis galvočius ima pykti; atsistoja, vėl sėda, pažiūri į mano kortas, niūniuodamas kažką ir šnirpšdamas nosimi, o mano partneris sėdi kaip ant žarijų. Kuo daugiau pralošia, tuo labiau įsidega lošti. Kuo labiau įsidega, tuo daugiau pralošia. Senis kalakutas vos iš kailio nesineria: pyksta, keikia, žvilgčioja man į kortas, niūniuoja ir šnirpščia nosimi. O sūnelis lepūnėlis, ėjimas po ėjimo, dega kaip šiaudinis stogas.

— Tegu mane galas ima,— sako jam tėvas,— jei aš tau leisiu toliau lošti!

— Tėte, leisk — paskutinė partija! — prašo jo sūnelis.— Jei ne — tegu aš nesikelsiu iš šios vietos!

— Paskutinį kartą,— sakau seniui,— ir kas čia jums bloga?..

Žodžiu, pasidalijome kortas — dėkui dievui, mano partneris išlošė. Net man pačiam smagiau, kad išlošė. Tik jis panorėjo dar vieną kart eiti. Na, ką gi, negi galima nesutikti, kada partneris šitaip prasilošęs. Po tos partijos — dar partija, dar partija, ir dar, ir dar. Įsivaizduokite, laimės račiukas pasisuka į jo pusę.

— Na,— klausiu senąjį sukčių,— ko jūs dabar nesibarate ant savo įpėdinio?

— Pamokysiu aš jį namie taip, kad jis paminės mane!

Taip man sako tas senas vagis ir nesiliauja dirsčioti į mano kortas,

niūniuoti kažką, krenkšti ir šniurkšėti nosimi. Iš pat karto man nepatiko tas žiūrinėjimas į kortas, tas niūniavimas ir šniurkšėjimas nosimi. Bet kol man korta ėjo, maniau sau: „Žiūrinėk, dainuok, šniurkšėk nosimi..."

Tik dabar, kai man pradėjo eiti prastyn, ėmiau galvoti, ar tik tas žiūrinėjimas į kortas, niūniavimas panosėje, krenkštimas ir šnirpštimas nebus kokia apgavystė? Tuo tarpu vėl pasidalijome kortas. Partija po partijos — blogai! Pralošiu ir pralošiu. Kas minutė einu į kertę, atsiraišioju savo šoninę kišenę, traukiu šimtinę po šimtinės. Skysta darosi kišenėje. Švyti! Staiga ima man senas banditas už rankos:

— Kad aš taip gyvas būčiau, kaip aš jums nebeleisiu daugiau lošti: juk jūs traukiate paskutinę šimtinę.

Čia aš, žinoma, įniršau:

— Iš kur jūs žinote, kad paskutinę? — ir jam ant pykčio statau visą šimtinę.

Tik tada, kai prasilošiau lig paskutiniųjų ir susigriebiau, jog esu plikas kaip ką tik gimęs kūdikis, kai nebeturėjau ko statyti, o mano partneris užsisegė paskutinę švarko sagą ir jo skruostai liepsnojo,— tik tada apsižvalgiau aplinkui: kur aš esu? Širdis man sakė, kad esu pakliuvęs į spąstus, kad man čia buvo kilpos užtaisytos...

Jau man matėsi, kad t ė v a s nėra tėvas, o s ū n u s nėra sūnus... Nepatiko man tie žvilgsniai, kuriais jie susimetė, nepatiko, kaip sūnus atsistojęs ėjo į kertę, o tėvas iš paskos sekė. Man pasirodė, kad senis ką pasakė jaunajam, ir galėčiau prisiekti, kad jaunasis įbruko jam kažką į saują...

Pirmutinė mintis buvo: šokti pro langą! O paskui pamaniau: ne, geriau peiliu jiems abiem per gerklę arba revolveriu į širdį, arba tiesiog pulti, griebti už gerklės ir smaugti, smaugti!.. Bet daryk ką darydamas, kad tu vienas, o jie dviese. O traukinys bėga. Ratai trinksi. Galva sukasi. Širdis dega... Kas bus? Štai po valandėlės Odesoje. Ką veiksiu? Kur eisiu? Ką pasakysiu?.. Žiūriu — o mano bičiuliai jau besiimą lagaminus.

— Kur esame?

— Mieste,— sako,— kuris vadinasi Odesa.

Griebiuosi už kišenės — nėra net kuo nešėjui užmokėti! Šaltas prakaitas išmušė mane. Ašarų pilnos akys. Rankos dreba. Prieinu prie senojo plėšiko:

— Turiu į jus prašymą... Nors dvidešimt penkis rublius...

— Kam jūs man sakote? Į jį kreipkitės,— sako senasai galvažudys ir rodo į jaunąjį...

Jaunasai apgavikas ramiai sau ūsą suka ir dedasi nieko negirdįs. Garvežys švilpia. Stop — esame jau Odesoje. Pirmutinis, kas iššoko iš vagono,— patys turbūt numanote,— buvau aš. Ir aliarmą sukėlė ne kas kitas. Iš visos sveikatos ėmiau plyšti: „Žandarai! Žandaaarai!!.." Neilgai trukus išdygo priešais mane žandaras, paskui dar žandaras, paskui dar du žandarai... Kol susigriebiau — ir nuskrido mano jaunikaitis. Liko tik senasis skrabalas, kurį laikiau tvirtai už rankos, kad nepabėgtų. O stotyje žmonių kad supuolė — žemės drebėjimas! Paprašė mus į atskirą kambarį. Išpasakojau tenai visą istoriją nuo a ligi zet. Negailėjau ašarų, išliejau širdį. Mano istorija, matyt, sujaudino visus, nes energingai ėmė tardyti senąjį raganių — tegu jiems apsakąs visą tiesą. Pasirodo — kas, kur? Jis nieko nežinąs. Kokios kortos? Kas per šešiasdešimt šeši? Kieno sūnus? Jis jokio sūnaus neturi. Net ir neturėjo niekad. „Tam žmogui ne visi namie..." — taip pasakė senas sukčius, rodydamas į galvą — aš esąs nesveikas... „Aha, šitaip! — surikau.— Iškratykite jį gerai!" Nutaisė jį, atsiprašant, nuogai, ir ką? Nei kortų, nei pinigų. Turėjo jis iš viso dvidešimt du rublius ir septyniasdešimt kapeikų, o jau pats atrodė toks nekaltas avinėlis, toks vargšas, jog net aš pradėjau abejoti, ar mano protas tebėra sveikas. Gal aš tą viską sapnavau, kad šitas žydas buvo tėvas, o anas sūnus, kad lošiau su jais šešiasdešimt šešis ir kad pralošiau, ką tik turėjau?..

Koks buvo tos istorijos galas? Geriau nė neklauskite. Pamirškime apie tai ir chanukos proga sušveiskime dviese šešiasdešimt šešis...

Taip baigė tas žmogynas, iš pažiūros visai padorus žmogus, gal komivojažierius kaip ir aš, o gal net pirklys. Rankose jam staiga atsirado kortos, jis ėmė jas pašyti, kam eiti pirmam.

— Iš kiek lošime?

Pažiūrėjau į tą žmogų, kaip jis meta kortas — per daug jau įgudusiai, per daug mikliai, per daug žvaliai. Per daug baltos jo rankos. Per baltos ir per minkštos. Ir man kilo bjaurus įtarimas...

— Mielai suloščiau chanukos proga su jumis šešiasdešimt šešis, tik, gaila, nežinau, kaip tas daroma. Kas,— sakau,— iš teisybės, yra tie šešiasdešimt šeši?..

Mano žmogynas pažiūrėjo man giliai į akis su vos vos regima šypsena, paskiau, nežymiai atsidusęs, įleido kortas sau atgal į kišenę.

Pirmutinėje stotyje išgaravo. Aš nepatingėjau pereiti paskiau dukart visus vagonus — nė kvapo jo nebeliko.

APSAKYMAS NUMERIS DVYLIKTAS

GIMINAZIJA

Žiema. Priešais mane sėdi vidutinio amžiaus žydas su geltona barzdele, jau kiek žilstelėjusia. Šeškenų skrandutė, jau kiek panešiota. Mes įsišnekame.

— Didžiausias priešas, kad žinotumėte,— kalba jis man,— nepridarys jums tiek blogo, kiek žmogus gali pats sau prisidaryti, labiausiai tada, kai įsikiša moteriškė, jo pati, vadinasi. Ką, manote, aš čia turiu galvoje? Gi save patį. Imkite šit mane, kaip dabar matote,— ką pamanytumėte? Nagi žydas, gali sakyti, vidutinis. Man ant nosies nėra parašyta, ar turiu pinigų, ar neturiu pinigų, ar gal esu nusigyvenęs. Gali būti, kad kaip tiktai kitados esu turėjęs pinigų, ir ne vien pinigų (pinigai — šlamštas),— uždarbį turėjau, padorų, ramų, nelaksčiau galvotrūkčiais, nekėliau triukšmo kaip kiti, kurie tik kažkur bruzdu bruzdu skuba. Ne! Aš esu tos nuomonės, kad tyliai ir pamažu geriau. Tyliai, pamažu prekiavau sau, tyliai, pamažu bankrutavau porą kartų[38], tyliai, pamažu susitariau su pirkliais, kuriems buvau likęs skolingas, ir iš naujo ėmiau tyliai, pamažu prekiauti.

Bet juk yra dievas danguje, tai jis teikėsi įtaisyti man pačią... Nėra jos čia, galime kalbėti atvirai... Pati, vadinasi, kaip ir visos pačios, vadinasi, šiaip pažiūrėti net visai nieko sau. „Žmogysta“, kad neprasitarus, du kartus didesnė už mane, nebjauri, stačiai gražuolė, gali sakyti, nekvaila, gudri, sakykime, labai gudri, protinga, stačiai vyras — ir čia jau jos didžiulė yda: oi negerai, kad žinotumėte, jei moteris yra vyras!

Tegu ji sau bus kad ir gudriausia, o vis dėlto viešpats dievas pirma sutvėrė Adomą ir tik paskui Ievą. Bet paaiškink tu jai, kad geras, jei ji sako:

— Kad viešpats dievas pirma sutvėrė jus, o paskui mus, tai,— sako,— jo reikalas. Tiktai,— sako,— kad man į kulną jis daugiau proto įdėjo negu tau į galvą, tai ne mano čia kaltė.

— Dėl ko gi tau tas užėjo ant liežuvio? — klausiu.

— Dėl to,— sako,— ant liežuvio užėjo, kad dėl visko turiu galvą sukti aš; net ir tuo, kaip vaiką įtaisyti į gimnaziją, aš turiu rūpintis.

— Kodėl būtinai „į gimnaziją“? Ar man nepakaks,— sakau,— kad berniukas išeis mokslus namie?

— Tūkstantį kartų tau sakiau,— atkerta man,— kad nepriversi

manęs daryti kitaip nei visas pasaulis; o pasaulis taip galvoja, kad vaikus dabar reikia leisti į gimnaziją.

— Jei jau taip,— sakau,— tai pagal mano protą išeina, kad pasaulis iš galvos išsikraustė.

— Tu tik vienas,— sako,— sveiko proto. Nieko sau atrodytų visas pasaulis, jei imtų gyventi pagal tavo protą!

— Kiekvienas žmogus,— sakau,— savo protu gyvena.

— Tegu mano priešai,— sako jinai,— ir mano draugų priešai turi tiek kišenėse, skryniose ir spintose, kiek tu turi galvoje, tai būtų puiku!

— Vargas,— atsakiau,— tam vyrui, apie kurį nuomonę reiškia moteris!

O ji atsako:

— Vargas tai moteriai, kuri turi tokį vyrą, kad jai reikia apie jį nuomonę reikšti!!!

Tai va, kalbėk su boba! Pasakysite jai ką — ji drėbtels tau nei šį, nei tą, pasakysite žodį — ji atrėš tau tuziną, o tylėsite, neatsakysite, ji pradės verkti arba ims ir — prašau atleisti — nualps dar — o tada, žinote, aš jau tikrai jums nepavydžiu! Trumpai sakant, vienu žodžiu, jos buvo viršus, ne mano, nes, atvirai kalbant, jei jau ji ko įsinori, tai negi gali ką bepadaryti?..

Taigi ką čia kalbėti — gimnazija! Vadinasi, reikia imtis jį parengti, kad galėtų pirmiausia įstoti į „jaunesniąją rengiamąją" klasę. Baisus tu daiktas, kas čia per mokslas — „jaunesnioji rengiamoji"! Aš manau, kad bet kuris chederio berniukėlis, pradinio skyriaus, suvarytų juos visus į ožio ragą, o labiausiai toks kaip maniškis — visą karalystę išvažinėsite, kito tokio nerasite! Aš esu tėvas, negražu girtis; bet jau galva tai galva — reta paieškoti! Ką čia daug kalbėti: nuėjo, stojo į egzaminus, laikė ir... neišlaikė. Kas atsitiko? Gavo dvejetą iš skaičiavimo. „Per maža moka,— sako,— skaičiavimo, kitaip sakant, „matematikos mokslo". Kaip jums patinka? Tas turi galvą tokią, kad visame pasaulyje reta paieškoti, visą karalystę reikia išvažinėti, o jie man paisto apie matematiką!

Trumpai kalbant, jis neišlaikė. Nuliūdino labai mane tas dalykas: jeigu laikė, tai kad bent būtų išlaikęs. Bet juk esu vyras, ne boba, tai pagalvojau: bala jos nematė, tos gimnazijos, žydas yra pripratęs... Tik kalbėk tu su ja, jei įsivarė sau dūką į galvą: tiktai gimnazija, ir daugiau nieko! Dėstau jai:

— Pasakyk man,— sakau,— kad tu sveika būtumei, kam gi tau ta

giminazija? Kad būtų atleistas nuo karinės tarnybos? Tai jam gi, ačiū dievui, niekas negresia, nes vienas tėra. Dėl uždarbio? Ogi kuriems galams čia man reikia: kas man kliūva,— sakau,— jei jis paliks toks pat krautuvininkas kaip aš arba šiaip pirklys kaip visi žydai? O jei jam lemta,— sakau,— dieve saugok, tapti turtuoliu, bankininku, tai dėl to man irgi galvos neskaudės.

Taip jai dėstau. Bet ar daug girdi siena?

— Geriau,— sako,— kad neįstojo į „jaunesniąją rengiamąją".

— Kaip tai?

— Taip, jis geriau įstos stačiai į „vyresniąją rengiamąją".

Na, ką gi, „vyresnioji rengiamoji" — tegu bus „vyresnioji rengiamoji". Tas man daug nereiškia, jei vaikas turi tokią galvą, kad visą karalystę išvažinėti reikia! Bet kaip galiausiai išėjo? Kai atėjo lemiamos dienos — vėl gavo dvejetą. Tik jau nebe iš matematikos. Nauja nelaimė: raidžių nepastato kaip reikiant. Statyti tai stato gerai, bet kas iš to — viename punkte yra truputį per silpnas: prastai deda raidę „jat"[39]. Po teisybei, jis tą „jat" deda, kodėl ne? Bet tokia bėda,— sako jie,— kad deda ją ne ten, kur reikia. O labai tai man! Lyg dėl to aš nepataikysiu nuvažiuoti į Poltavą ar į Lodzę, į jomarką, jei jis nepadės tos „jat" tenai, kur jiems patinka?

Žodžiu, lig tik išgirdome tą gerą naujieną, mano žmona sujudino visą pasaulį: nubėgo pas direktorių, ėmė jam tvirtinti, kad berniukas mokąs, tegu jį išklausą dar kartą. Tiktai niekas ten neklausė, ką ji kalba,— parašytas dvejetas, ir dar kokis dvejetas, su minusu dvejetas,— ir padaryk tu jiems ką! Riksmas, klyksmas: pamanyk tik, vėl neišlaikė!

Sakau jai:

— Na, o jei jau taip yra, ką gi padarysi? Ar reikia dėl to daryti sau galą?! Žydas,— sakau,— yra pripratęs...

Tai ji kad užsidegė ir kad ims šaukti, kad ims keikti taip, kaip j o s moka. Bet dėl jos tai man niekis! Širdį man skaudėjo dėl jo, dėl vaiko. Tik pamanykit — šitokia nelaimė! Kiti vaikai nešios drabužius su baltomis sagomis, o jis ne!.. Tai aš jam ir aiškinu:

— Kvailiuk tu, avino galvele! Kurgi parašyta, kad visi turi stoti į giminaziją? Turi gi kas nors likti ir namie! Kad bent tau rūpėtų karinė tarnyba...

Tas ją dar labiau įširdino; užgriuvo ant manęs kaip audra:

— Gailėtojas atsirado! Kas tave prašė, kad jį guostum tokiais pliurpalais?! Žiūrėk verčiau,— sako,— kad gautum jam mokytoją

kaip reikiant, atskirą, rusą, gramatikos kad pamokytų!..

Ar girdėjote tokią kalbą? Jau du mokytojus turiu laikyti; vieno mokytojo ir vieno melamedo — jam per maža! Žodžiu, ir šiaip, ir taip — aišku, jos buvo viršus, ne mano, nes jei „ji“ ko įsinori, tai negi gali ką bepadaryti?..

Ką čia daug kalbėti, paėmėme kitą mokytoją, jau rusą, o ne žydą, dieve saugok, oi oi! Pasamdėme tikrą krikščionį, nes, matote, čia jau nebe juokų reikalas, kurgi, gramatika į pirmą klasę! Tik pamanykite — gra-ma-ti-ka! Raidė „jat“!

Dar turiu jums papasakoti apie tą mokytoją, kur mums dievas davė,— šleikštu apie jį ir kalbėti. Tai buvo gyva bėda namuose. Maišė mus su dumblu, tyčiojosi iš mūsų, juokėsi tiesiog akyse. Pavyzdžiui, kai mokydavo gramatikos, negalėdavo,— kad jis sudegtų,— nusitverti kito daikto, kaip tik česnaką: „česnakas, česnako, česnakui, česnaką, česnaku, česnake“ — kad jį kur velniai nujotų. Jei ne ji, būčiau paėmęs jį už gerklės ir išgrūdęs po perkūnais su visa jo gražia gramatika! Bet j a i tas nė už ką. Kodėl? Jai tik buvo svarbu, kad vaikas žinotų, kur reikia rašyti „jat“ ir kur nereikia. Kankino jį, įsivaizduokite, visą žiemą, o tik apie sekmines turėjo eiti į skerdyklą.

Praėjo sekminės, nuėjo ir išlaikė, ir parsinešė namo jau nebe dvejetus, tik ketvertą ir penketą. Džiaugsmas, linksmybė,— laimingai! Laimingai?.. Palauk, neskubėk taip smarkiai su laimingumais; nežinoma dar tikrai, ar priimtas. Apie tai sužinosime tik rugpjūčio mėnesį. Kodėl ne tuoj? Eik, paklausk jų! Tiktai — ką padarysi? Žydas pripratęs...

Atėjo rugpjūtis, žiūriu — mano pati nebenurimsta: nuo direktoriaus prie inspektoriaus, nuo inspektoriaus prie direktoriaus.

— Ko taip lakstai,— klausiu,— kaip akis išdegusi, nuo vieno prie kito?

— Kaip tai,— sako,— ko lakstau? Ar tu ne to krašto žmogus? Ar nežinai,— sako,— kas dabar dedasi giminazijose dėl procentų?!

Taip ir išėjo — žinote kaip? Nepriėmė! Kodėl, norite žinoti? Kam neturi dviejų penkiukių. Jei būtų turėjęs abi penkiukes, tada, girdi, gal būtų ir priėmę. Jūs girdite? „Gal“! Kaip jums patinka tas „gal“?

Na, kiek man kliuvo nuo j o s, to jums nepasakosiu. Bet gailėjo man tik vaiko vargšelio; gulėjo visą dieną galva įsirausęs į pagalves ir raudojo nenustodamas. Raudojo, kol gavome paimti naują mokytoją, giminazijos studentą, ir ėmėm jį rengti jau į antrąją giminazijos klasę. Bet antroji klasė — tai ne menkniekis: reikia į ją stojant, be matema-

tikos ir gramatikos, mokėti dar ir geografijos, ir dailyraščio, ir pats aš nebežinau ko! Nors, iš teisybės paėmus, tas viskas neverta trijų skatikų; gabalėlis Talmudo yra daug sunkesnis už visas jų gudrybes, o gal net ir gudresnis. Bet ką gi padarysi? Žydas pripratęs...

Trumpai kalbant, prasidėjo begalė pamokų: keliasi labai anksti — pamokos; pasimeldė, užkando — pamokos; visą dieną pamokos. Ligi išnaktų girdėdavome, kaip jis būgnija: „imenitelnyj, datelnyj, složitelnyj, vyčitatelnyj“[40] — net ausys spengia! Ar be galvoj pavalgyti? Pamiegoti?

— Pasigavote,— sakau,— nekaltą sutvėrimą ir kankinate jį be reikalo, be nieko! Gaila gyvos būtybės, vaiko! Dar, dieve saugok, susigriebs ligą vaikas!

— Kad tu liežuvį nusikąstum! — sako man pati.

Ką čia daug šnekėsim, jis vėl išėjo į skerdyklą ir parsinešė vien penkiukes kaip jaučius. Tai ką? Galvą turi tokią, kad galėtum išvažinėti visą karalystę! Atrodo, viskas gerai? Ar ne? Prieiname jau patį galą — pakabina gimnazijoje ant sienos visų priimtųjų vaikų sąrašą, žiūriu — mano nėra! Riksmas, klyksmas: kas čia dabar? Juk turi vienas penkiukes!!! Ji eisianti, ji lėksianti, ji padarysianti jiems taip ir anaip!.. Striukai drūtai — ėjo, lėkė tol, kol ją paprašė nebekvaršinti galvos, tai yra, tarp mūsų kalbant, ją pro duris išgrūdo, atsiprašau už žodį, o tada pargriuvo namo šaukdama rėkdama:

— Tai ką,— girdi,— kas iš tavęs per tėvas? Jei tu būtum kaip kiti tėvai, tikras tėvas, mylintis, tai tu surastum kelią, kaip kiti, pas direktorių, per protekcijas, per pažintis...

Kaip jums patinka šitos moteriškės sumanymas?

— Negana, matai, mano galvai rūpesčių, jomarkų, vekselių terminų, mokėjimų, protestų ir kitokių bėdų? Gal nori, kad subankrutuočiau dėl tos tavo gimnazijos su tomis tavo klasėmis, kurių man pakanka lig žagsų!

Nesgi, kaip jūs sakote, esu tik žmogus, ne daugiau kas, o juk nėra žmogaus be tulžies. Išsilieja... Tik viršus buvo, žinoma, jos, ne mano, nes jei ji ko įsinori, tai negi gali ką bepadaryti?..

Taigi ką aš čia su jumis daug šnekėsiu — ėmiau ieškoti pažinčių, protekcijų; raudau iš gėdos, kentėjau kankynes, nes kiekvienas klausinėjo to paties, ir turėjo pagrindo klausti.

— Esi,— sakydavo man,— reb Aronai, kad neišsitarus žodžio, pasiturintis žmogus, turi vieną sūnų, ir kuris kipšas kursto tave spraustis su juo ten, kur tavęs niekas nepasigenda?..

Tai eik dabar, kalbėk jiems nuo pradžios, jog turiu pačią šimtui dvidešimčiai metų, kuri įsivarė sau dūką į galvą: giminazija, giminazija ir gimi-na-zi-ja!

Nesu, kaip mane matote, iš žmonių, gimusių po nelaiminga žvaigžde. Dievui padedant, pramyniau sau šiokį tokį taką ten, kur reikia, ir prisikasiau ligi pat viešpaties aukščiausiojo, tai yra patekau į kabinetą pas direktorių. Ėmiau su juo šnekėti, kad taip ir taip, nes aš, ačiū dievui, moku kalbėti su dideliais ponais, kai noriu, nereikia už liežuvio traukti.

— Čto vam ugodno? — paklausė mane ir prašo sėstis. Tai aš jam ir sakau, patylom, į ausį:

— Gospodin direktor,— sakau jam,— my,— sakau,— liudi ne bogatyje, no u nas,— sakau,— jest malenke sostojanie i odin choroši, zamečatelne malčik, kotore,— sakau,— chočet učitsia, i ja,— sakau,— choču, no moja žena — o č e n' chočet!..

O jis man antrą kartą:

— Čto vam ugodno?

Sakau jam dar kartą tą patį ir prisikišu dar arčiau:

— Ponuli,— sakau,— my,— sakau,— liudi ne bogatyje, no u nas,— sakau,— jest,— sakau,— malenke sostojanie i odin choroši, zamečatelne malčik, kotore,— sakau,— chočet učitsia, i ja,— sakau,— tože choču, no moja žena,— sakau,— o č e n' chočet!..

Ir pabrėžiu tą „očen“, kad jis mane suprastų... Bet juk tai gojaus galva[41] ir nesusigaudo, ko aš noriu, tad jis sako man piktelėjęs:

— Tak čto že vam ugodno?!

Tada aš pamažiukais įsikišu ranką į kišenę, pamažiukais kai ką iš ten ištraukiu ir jam pamažiukais sakau:

— Izvinite, gospodin direktor, my,— sakau,— liudi ne bogatyje, no u nas jest,— sakau,— malenke sostojanie i odin,— sakau,— choroši, zamečatelne malčik, kotore,— sakau,— chočet učitsia; i ja choču, no moja žena o č e n' chočet! — Ir pabrėžiu tą „očen“ dar labiau, ir bruku jam į saują... Trumpai tariant, suprato, apie ką eina šneka, nuėjo, išsitraukė knygutę ir klausia mane, kaip vadinuosi, kaip vadinasi mano sūnus ir į kurią klasę noriu, kad įstotų... Manau sau:

„O! Šitaip tai bent šneka!“ Ir aiškinu jam, kad aš vadinuosi Kacas, Aronas Kacas, o mano sūnus vardu Moišė, tai yra Moškė, ir noriu, kad jis įstotų į trečią klasę. O jis man: jei aš vadinąsis Kacas, o mano sūnus vardu Moišė, arba Moškė, ir norįs įstoti į trečią klasę,

tai aš turįs atvesti sūnų sausio mėnesį, tada būsiąs priimtas t i k r a i. Suprantate? Jau visai kita kalba. Matyt, jei patepsi, tai ir važiuosi... Gaila tiktai, kad negalima tuojau pat. Bet ką padarysi? Liepia laukti, tai reikia laukti. Žydas pripratęs...

Atėjo sausis — vėl triukšmas, vėl lakstymas, tenai ir atgal. Šiandien ryt turi būti posėdis, arba taryba, direktorius susieis su inspektoriumi ir visais giminazijos mokytojais, ir tik po tos tarybos bus žinoma, ar priimtas, ar nepriimtas.

Dabar darbymetė atėjo — maniškės nebėra namie; nei šaukšto karštimo, nei virtuvo, nieko! Kur pati? Ogi giminazijoje. Tikrai sakant, ne pačioje giminazijoje, o p r i e š a i s giminaziją, sukinėjasi po gatvę šaltyje jau nuo pat ryto ir laukia, kada baigsis posėdis, tai yra taryba. Šaltis spigina, pūga, dangus su žeme maišosi, o ji vis sukiojasi priešais giminaziją ir laukia gatvėje. Graži istorija! Man rodos taip: gerai žinai, kad jei jau prižadėjo, tai ir šventas reikalas, ypačiai kada... jūs suprantate? Bet kalbėk tu su moterimi. Trumpai kalbant, ji laukia valandą, laukia dvi, laukia tris, laukia keturias; visi mokiniai jau seniai išvaikščiojo namo, o ji vis laukia,— ką čia daug šnekėsi, ji laukė tol, kol galų gale vis dėlto sulaukė: atsidaro durys, ir išeina vienas mokytojas. Ji pripuola prie to mokytojo, griebia už rankos ir klausia, ar jis nežinąs, kaip baigėsi posėdis, tai yra taryba? Jis sako: kodėl jis nežinosiąs, priimti esą iš viso aštuoniasdešimt penki vaikai, iš jų aštuoniasdešimt trys krikščionys ir du žydai.

Ji klausia:

— Kas tokie?

Jis sako:

— Kažkoks Šepselzonas ir kažkoks Kacas.

Išgirdusi Kaco pavardę, mano pati lekia be dvasios namo ir rėkia:

— Sveikinu! O, ačiū tau, dieve, ačiū tau! Priimtas! Priimtas!..

O akys pilnos ašarų. Aš, suprantama, irgi džiaugiuosi tuo daiktu, bet negi šokinėsi; juk vis tik esu vyras, o ne boba...

— Aš matau,— sako ji man,— kad tau tas nekelia didelio džiaugsmo.

— Iš ko tokią išvadą darai? — klausiu.

— Užtat,— sako ji,— kad tu beširdis. Jeigu tu žinotum,— sako,— kaip vargšas vaikelis dreba, tai tu nesėdėtum taip; seniai būtum,— sako,— nubėgęs ir užsakęs jam mundurą, kepurę ir veršenikę, ir dar iškeltum puotą visiems artimiesiems.

— Kodėl,— klausiu,— nei šiam, nei tam turiu kelti puotą? Bene čia jo barmicvė? Ar gal sutartuvės?

Aš jai kalbu visiškai ramiai, nes esu gi vyras, o ne boba... O ji papyko ant manęs, visiškai nustojo šnekėti! O kai tokia moteris kaip ji nustoja šnekėti, tai jau tūkstantį kartų blogiau, negu kad ji plūstų keiktų, nes kada keikia, tai bent žmogaus balsą girdi, o šitaip tai... Kalbėk tu sienai!.. Vienu žodžiu, ką čia daug šnekėti,— žinoma, kad jos buvo viršus, o ne mano, nes jei ji ko įsinori, tai negi gali ką bepadaryti?..

Taigi iškėlė puotą, susikvietėme gimines ir draugus, berniuką aptaisė nuo galvos ligi kojų, munduras labai gražus[42], su sidabrinėmis sagutėmis, nauja kepurė, kaktoje cacytė — gubernatorius!.. Jam, tai yra vaikui, iš tikrųjų padarė gera, stačiai įkvėpė naują sielą, tiesiog atgaivino jį. Jis spinduliavo, pasakysiu jums, kaip saulė liepos mėnesį.

Svečiai gėrė į jo sveikatą, linkėjo:

— Kad sveikas gerai mokytųsi gimnazijoje, kad sveikas baigtų gimnaziją ir kad paskui eitų ir eitų toliau...

— Et,— sakau,— to tai kaip tik nereikia, apsieisime,— sakau,— ir be to. Pakaks, kad baigs kelias gimnazijos klases, o paskui, dievui padedant, vesdinsime jį...

O mano pati sulig tais žodžiais įremia akis į mane ir sako šypsodamasi:

— Pasakykite jam, kad jis labai klysta: jis vis dar,— sako,— tebepučia seną dūdą...

— Pasakykite jai,— sakau,— kad norėčiau susilaukti tiek gerų metų, kiek senoji dūda buvo geresnė už naująją dūdą...

Ji atsikerta:

— Pasakykite jam, kad jis yra, atsiprašant...

Visi ima juoktis:

— O, reb Aronai,— sako,— turite gi pačią, kad neišsitarus žodžio! Kazokas, o ne moteriškė!..

Svečiai tuo tarpu ėmėsi vyno; nugėrėme tobulai, įsmagome, kaip anas sakė, pradėjome šokti, ir jau visai kitaip ėjosi; mus abudu paėmė į šokio ratą, mažytį irgi taip pat, ir davėme į padą iki gerai išauštant.

Iš pat ryto išėjome su juo į gimnaziją. Nuėjome dar kur per anksti, tebebuvo užrakintos visos durys, neradome dar, kaip anas sakė, nė pasiutusio garo. Prisistovėjome gatvėje, prisišalome speige, tad stačiai pasidarė smagu ant širdies, kai pagaliau atrakino duris ir įleido mus — ačiū tau, pone dieve! — į vidų. Tuoj pradėjo rinktis moki-

niai, bambliai su veršenikėmis ant nugarų. Atsirado triukšmo, erzelio, riksmo, juoko — jomarkas!

Tuo tarpu prieina prie mūsų kažkoks toks su auksinėmis sagomis, matyt, giminazijos mokytojas, su popieriaus lapu rankose ir klausia, ko man reikia. Rodau į savo mažį, kad, va, atvedžiau jį į chederį, į giminaziją, vadinasi. Klausia mane, į kelintą klasę. Atsakau — į trečią, ką tik priimtas. Klausia, kaip vadinasi berniukas. Atsakau: Kacas, Moišė Kacas, tai yra Moškė Kacas. O jis sako:

— Moškė Kacas? Moškės Kaco nėra pas mus trečioje klasėje. Yra, teisybė,— sako,— Kacas, tik ne Moškė, o Mordechajus...

O aš jam:

— Kakoi Mordechai? Moškė, a ne Mordechai!

Sako jis man:

— Mordechai,— ir kiša popierių į panosę. Aš jam Moškė, o jis man Mordechai! Vienu žodžiu — Moškė — Mordechajus, Mordechajus — Moškė! — tol mes taip moškiavome ir mordechavome, kol susigaudėme, kad esama gražios istorijos: kur turėjo būti manasis, pateko kitas. Suprantate, kas per velniava? Direktorius apsiriko... Buvo iš tikrųjų priimtas vienas Kacas, taip! — tik, per klaidą, kitas, ne mūsų. Yra, suprantate, mūsų miestelyje du Kacai!..

Ką jums pasakyti? Kad jūs būtumėt matę, kaip mano mažis nuliūdo, kai jam liepta buvo nusisegti nuo kepurės tą cacytę! Nuotaka per gaubtuves[43] neišlieja tiek ašarų, kiek mano sūnus išliejo tą dieną! Kiek aš jį maldžiau tada, ir gražiuoju, ir piktuoju,— nieko nepadėjo.

— Matai,— sakau aš jai,— kiek tu košės privirei? Ar aš tau nesakiau, kad ta tavo giminazija tai jam skerdykla? Tegu tik duotų dievas,— sakau,— kad išeitume sausi ir mūsų vaikas nesusirgtų, dieve saugok...

— Tegu,— sako,— mano priešai serga, jei nori, o mano vaikas t u r i įstoti į giminaziją! Nepriėmė jo š į k a r t ą, tai, dievui padedant, priims p o m e t ų; jei nepriims č i a, tai nuvešiu į k i t ą miestą — t u r ė s priimti, nebent jau aš akis, dieve saugok, užmerkčiau ir žemė mane užklotų!

Ar girdėjo kas tokių daiktų? Ir kieno, manote, viršus? Mano ar jos? Nemanykite! Jei jau ji įsinorėjo, tai negi gali ką bepadaryti?..

Tai va, neseksiu jums ilgos nuobodulio pasakos, tik jau prisidaužiau aš su juo tai kiek tik gana — išvažinėjau visus pasaulio galus, iš miesto į miestą, iš giminazijos į giminaziją — visur mes buvome, visur gerai išlaikėme — ir vis nepriėmė. Kodėl? Vis dėl tos procen-

tinės normos žydams. Patikėkite manimi, pats save tada laikiau pamišėliu:

— Kvaily! Ko tu puldinėji? Ko tu daužaisi iš miesto į miestą? Kuriems galams tau tas reikalinga? Na, jeigu net ir priimtų, tai kas iš to?

O tačiau kalbėkite ką norite — pergalė yra didelis dalykas! Aš jau ir pats užsispyriau, suprantate, o dievas manęs pasigailėjo ir davė man Lenkijoje tokią giminaziją, „komercinę", į kurią lygia greta su kiekvienu krikščioniu priima, taip sakant, vieną žydą, ir taip, vadinasi, jie tenai sudaro penkiasdešimt procentų. Tiktai kuria sąlyga? Kiekvienas žydas, kuris nori, kad jo vaikas būtų priimtas, turi atsivesti savo krikščionį, ir jeigu jis, tas krikščionis, išlaiko egzaminus ir už jį įmokami mokslapinigiai, tada jau galima turėti truputį vilties... Vietoj vienos kupros, vadinasi, reikia vilkti dvi. Suprantate? Negana, kad mano galva džiūsta iš rūpesčio dėl savo vaiko, dar drebėk dėl ano, nes — jei Ezavas neišlaikys, tai Jokūbui bėda[44]... Taigi kol gavau krikščionį, kurpių kažkokį, pavarde Choliavą, man jau žalia akyse darėsi; bet galiausiai išaiškėjo, kad kurpiaus sūnus ne per tvirčiausiai mokąs vieną dalyką: tikybą! Nebuvo ko daryti: mano sūnus turėjo su juo prisėsti ir mokyti jį tikybos... „Kokiu būdu,— paklausite,— jūsų sūnus moka tikybą?" Nėra ko klausti — šitokia galva, visą karalystę reikia išvažinėti, jis viską moka!..

Žodžiu, dievas padėjo laimingą valandą — abu įstojo. Manote, kad jau galas? Kai priėjo ligi įrašų į knygas, kvito paėmimo, mano krikščionio ir nebėr! Kas atsitiko? Krikščionis nenori, kad jo sūnus būtų tarp tiek daug žydų — nors tu jį pjauk! Sako:

— Kam man to, kad jam ir taip visos durys atdaros ir jis gali stoti ten, kur jam patinka.

Aiškink jam, kad ne jo teisybė!

— Tai ko gi,— sakau,— nori, pone Choliava?

O jis į tai:

— Nieko.

Vienu žodžiu, ir taip, ir kitaip, atsirado gerų žmonių, bičiulių, nusivedėme jį į smuklę, susidaužėme taurėmis kartą, kitą, trečią — kol prisivariau lig tiek, kad, kai pamačiau priėmimo kvitą, man vos akys iš kaktos neišlindo! Ir sukalbėjau viešpačiui dievui maldelę, kurią kalba žmogus, išsigelbėjęs iš nelaimės.

Parvažiuoju namo — nauja nelaimė! Kas dar atsitiko? Mano pati besvarstanti, begalvojanti: tai kaip čia dabar? Vienturtis, akies lėliukė,

jis bus ten, o mes čia? Kas iš to gyvenimo, girdi, jei šitaip?

— O ko tu norėtum, pavyzdžiui? — klausiu. O ji man atsako:

— Ko aš norėčiau? Tu nežinai, ko aš noriu? Aš noriu,— sako,— būti su juo.

— Na? O namai?

— Namai,— atsakė ji,— yra namai...

Ir ką tu jai? Manote, kad ji nepadarė, kaip norėjo? Susimanė ir išvažiavo su juo tenai, o aš palikau vienas visuose namuose. Įsivaizduojate tokius namus — savo priešams linkiu tokių namų! Gyvenimas — nebe gyvenimas, darbas — nebe darbas. Viskas pradėjo smukti, o mes kaitaliojomės laiškučiais: aš rašau jai, ji atrašo man; laiškas į vieną galą, laiškas į kitą galą: „Sveika, brangioji žmonele..." — „Sveikas, brangusis vyreli..." — „Dėl dievo meilės,— rašau aš jai,— kas iš to bus? Juk aš esu tik žmogus! Argi galima gyventi namuose be šeimininkės?.." Tiek man tas tepadėjo kaip pernykštis sniegas; buvo, žinoma, jos viršus, ne mano, nes jeigu „ji" ko įsinori, tai negi gali ką bepadaryti?..

Taigi mano istorija eina jau į galą. Sugrioviau savo gyvenimą, verslas susmuko, viską išpardaviau; tiesiog lig paskutinės nusigyvenęs, susidėliojau daiktus ir išvažiavau pas juos. Atvažiavęs čionai, pas juos, ėmiau dairytis, kur aš atsidūriau, ėmiau uostinėtis, šniukštinėtis ir pagaliau pratryniau sau šiokį tokį kelelį, sudariau bendrovę su tokiu pirkliu. Šiaip jis gana padorus žmogus, pagarbus varšuvietis iš Nalevkų gatvės, šioks toks sinagogos seniūnas; tiktai sukčius, apgavikas, kišenvagis — maža stigo, kad būtų įstūmęs mane į nelaimę! Galite numanyti, kiek tada turėjau galvasukčių visokių.

Šiuo laiku pareinu kartą namo, sutinku sūnų: kažkoks keistas, išraudonijęs, ir kepurėje cacytės nebėr.

— Klausyk, Moišele, kur dingo tavo cacytė?

O jis man:

— Kokia cacytė?..

Tai aš sakau:

— Spitelė.

O jis:

— Kokia spitelė?..

Sakau:

— Spitelė nuo kepurės; ką tik buvau nupirkęs šventėms naują kepurę su nauja cacyte!..

Nuraudonijo dar labiau ir sako man:

— Nusegiau...

— Ką tai reiškia — nusegiau?

— Esu laisvas,— atsako.

— Ką tai reiškia — esu laisvas?

O jis man:

— V i s i esame laisvi...

Klausiu jį:

— Ką tai reiškia, kad jūs v i s i esate laisvi?

O jis į tai:

— Nebevaikštome į gimnaziją.

— Ką tai reiškia — nebevaikštome?

O jis man:

— Mes susitarėme nebevaikščioti...

Tai aš jam:

— Ką tai reiškia — j ū s susitarėte? Kas čia per susitarikai? Kas čia per susitarimai? Tai aš tam sugrioviau savo gyvenimą, tam pasiaukojau dėl tavęs, kad tu po to galėtum susitarti? Bėda tau ir man, ir mums visiems! Dieve duok, kad bent nekristų bėda ant žydų galvų, nes žydas visada ir visur būna atpirkimo ožys!..

Taip aš jam kalbu ir pradedu karštai kalbėti, pamokslauti, kaip paprastai tėvas vaikui. Bet aš gi turiu pačią,— kad ji turėtų ilgą amžių,— tai ta kadgi puls nepuolusi ant manęs rėkdama, kad taip ir taip, kad aš esąs visiškai nustalbęs, kad nieko nesuprantąs, imąs nebesusigaudyti, kas pasaulyje dedasi, kad pasaulis dabar esąs pasidaręs visai kitas, kad dabar esąs protingas pasaulis, atdaras pasaulis, laisvas pasaulis, kad pasaulis dabar esąs visiems vienodas, kad dabar visi lygūs, kad jau nebesą turtuolių nei vargšų, ponų nei vergų, niekas nebekerpą avelių, nebepjauną vištų, katinai nebedreskią, pelės nebegraužiančios...

— Ta-ta-ta-ta-ta! Moteriške mano,— sakau jai,— iš kur tu ištraukei tą keistą kalbą? Kažkokia,— sakau,— nauja šneka, nauji žodžiai! Gal,— sakau,— jau išleistum ir vištas iš vištidės — štiš, štiš, putytės, į laisvę?..

Tai kad užkaito, tartum jūs būtumėt ant jos dešimt kibirų verdančio vandens supylę — na, tai buvo pirtis!.. Žinai, kaip j o s moka... Na, turėjau jau išklausyti ligi galo. Ta tiktai bėda, kad tenai ir galo nebuvo.

— Žinai ką,— sakau,— gerai, sutinku, tik ša, nutilk, susimildama, maldauju, nutilk! — ir mušuosi į krūtinę: — Taip, nusidėjau,—

sakau,— nusižengiau, nusikaltau, prisipažįstu, bet tik tu kaip nors nutilk!

Kur tau — nei girdėti, nei matyti nenori! Ne! — sako,— ji norėtų žinoti kodėl, dėl kurios priežasties, ir apskritai dėl ko, ir ką tai reiškia, ir kaip tai galėjo atsitikti,— ir dar kartą tą patį, ir vėl tą patį — ir dar kartą tą patį...

....

....

Prašau jus, pasakykite man, kas išgalvojo... moterį?

APSAKYMAS NUMERIS TRYLIKTAS

ŠAUKIMAS Į KARIUOMENĘ

— Iš kur važiuoju? — prakalba į mane žydas, aukštas, sausas, barzdotas, su pliušine kepure; jis ką tik sukalbėjo maldą ir dėstosi tefilinus ir talesą.

— Iš kur važiuoju? Vargas mano galvai, iš naujokų ėmimo važiuoju. Tai yra ne aš, o mano sūnus važiuoja, anas vaikinas, kur tenai šit guli išsitiesęs ant suolo. Grįžtame iš Jehupeco. Buvau ten pas advokatus klaustis patarimo, o tuo nuvažiavimu — ir profesorių pasiklausyti, ką jie pasakys. Pasiuntė dievas ant mano galvos tą šaukimą kariuomenėn; keturis kartus stojo, ir dar ne galas — o juk jis vienturtis, vienas vienintelis, grynas, tikras, košerinis „pervorazriadnikas“[45]... Ko jūs taip žiūrite į mane? Jums nuobodu? Niekis, galite pasiklausyti.

Visų atsitikimų istorija yra šitoksai reikalas: aš pats esu mežiričiškis, iš Mežiričių; gimęs, arba, taip sakant, kilimo esu iš Mazepovkos; prirašytas, arba, kaip žmonės sako, registruotas, esu Vorotilovkoje, o dabar tai gyvenu Mežiričiuose. Kas esu ir kaip vadinuosi, tas jums, aš taip manau, neturi didelės reikšmės; tik kuo vardu mano sūnus, tą reikia jums pasakyti, nes tas turi ryšio su reikalu, ir net labai! Jis vardu Icikas, arba Abraomas Jicchokas, bet vadiname jį Alteriu[46], dėl to, kad taip jį praminė mano pati, kad ji sveika būtų, jis yra mūsų vienintelis, vienturtis, visiškai vienas, akies lėliukė jis yra. Iš tikrųjų tai, be jo, mes turėjome dar vieną berniuką, jaunesnį už jį turėjome metais ar pusantrų, kad Icikui dievas duotų sveikatos; jis

buvo vardu Aizikas, tas berniukas. Reikėjo nelaimės, jis buvo paliktas, tasai Aizikas, vadinasi, vienas namuose (tebebuvau tada, neduok dieve niekam daugiau, Vorotilovkos gyventojas, vadinasi, aš tada tebegyvenau Vorotilovkoje); atėjo jam kas į galvą, tam vaikui, Aizikui, vadinasi, kad jis pričiaužė prie virtuvo ir išvertė ant savęs verdantį virtuvą, neduok dieve, ir nusišutino, kad Icikas sveikas gyventų, mirtinai nusišutino! Nuo to laiko Icikas, arba Abraomas Jicchokas, liko vienturtis, o ji, tai yra mano pati, kad ji sveika būtų, praminė jį Alteriu.

Tikriausiai klausite: ką gi turi bendra vienturtis su šaukimu į kariuomenę? Čia ir yra visa bėda! Gal manote, kad jis yra sveikas vaikinas, kaip tai būna, kai vaikas auga prabangoje? Tai jūs klystate. Jūs už jį dviejų skatikų neduosite: nevėkšla, paliegėlis! Lengva pasakyti — paliegėlis! Ligonis jis nėra, dieve saugok, bet negalima taip pat sakyti, kad būtų sveikas. Gaila, kad dabar miega, nenoriu jo budinti; bet kai atsikels, tai pamatysite tą dilbą, oda ir kaulai vieni, aukštas ir laibas, veidelis kaip špygutė — tikras badmirys, išstypęs kaip gandras, visai atsigimė į ją, į maniškę, kad ji sveika būtų, ta irgi aukšta ir liesa, poniška, kaip sakoma... Tai dabar aš jus klausiu: ar reikia man sau galvą kvaršinti dėl kariuomenės, jei jis ilgas ir laibas, visiškai netinkamas, ir dar turi lengvatą?

Atėjo kariuomenėn šaukiamieji metai — pasirodo, nėra lengvatos! Kur ten lengvata! Kas čia per istorija? Pasirodo, paprasta istorija: jaunesnįjį mano sūnų, Aiziką, tą, kuris mažas būdamas virtuvu nusišutino, neduok dieve jums, užmiršo, matyt, išbraukti iš metrikų knygų. Tai aš nulėkiau pas valdinį rabiną[47] — pas tą avingalvį! — rėkdamas:

— Kaip tai, galvažudy, žudike, ko jūs norite iš manęs?! Kodėl neišbraukėte mano sūnaus, Aiziko?

Tai jis klausia mane, tas kvėša:

— O kas jis toks buvo, tas Aizikas?

— Tai kaip,— sakau,— jūs negirdėjote apie Aiziką? Tai buvo mano sūnus, tas pats, kuris virtuvą ant savęs išvertė.

— Kokį virtuvą? — klausia.

— Še tau, kad nori,— sakau,— tai ar jūs ne šio krašto žmogus? Gera galva ant pečių! Ant tokios galvos,— sakau,— tiktai riešutus daužyti... Kas gi neatmena,— sakau,— to atsitikimo, kaip mano Aizikas virtuvu nusišutino? Nesuprantu,— sakau,— kam jūs pas mus miestelyje už valdinį rabiną būnate; juk jūs religinių klausimų ne-

sprendžiate, tam yra rabinas, kad ilgus metus gyventų; tai jūs bent turėtumėte,— sakau,— užsiimti mirusiais, nes jei ne, tai kam jūsų čia reikia su visa „taksa"?..

O dabar pasiklausykite, kas išėjo. Pasirodė, kad veltui tik išplūdau tą išmintingą valdinį rabiną, nes virtuvo istorija buvo, kad nebesikartotų, ne čia, Mežiričiuose, o Vorotilovkoje, kur mes tada gyvenome. Suprantate dabar? Visiškai buvo man tas iš galvos išdulkėję, visiškai!

Trumpai kalbant — ką čia daug šnekėti, kol išsijudinau, kol ką, čia popierių parašyk, ten popierių parašyk,— mano Abraomui Jicchokui, arba Icikui, kurį vadiname Alteriu, atėmė visą lengvatą. Nebėra lengvatos!

Nebėra lengvatos? Blogai! Ką dabar daryti? Klyksmas, sielvartas! Kurgi: vienturtis, vienas vienintelis, tikras, grynas, košerinis „pervorazriadnikas" — ir be jokios lengvatos? Bet gaudyk vėją lauke — žuvo!

Yra tačiau didis dievas danguje — ir štai mano sūnus Alteris, arba Icikas, ištraukia burtą su per dideliu numeriu 699. Net naujokų ėmimo komisija nustebo! Pats pirmininkas suplojo jam per petį:

— Bravo, Icikai, vyras!

Visas miestelis man pavydėjo: šeši šimtai devyniasdešimt devintas numeris! Tai laimė! Sveikiname! Sveikiname!.. Tegu jums sekasi ir toliau! Visai kaip būčiau loterijoje laimėjęs didįjį laimikį — du šimtus tūkstančių.

Bet žinote gi mūsų žydus... Kai priėjo apžiūra, pradėjo „brokyti", rūšiuoti be galo. Pasirodė, kad stojo vieni luošiai: vienas su tokia yda, kitas su kitokia...

Vienu žodžiu, ką čia daug kalbėti — prisivarė ligi mano sūnaus, ligi numerio 699 — ir mano Icikas, arba Alteris, turėjo vargšas stoti su visa savo grožybe į apžiūrą drauge su visais siuvėjais ir su visais kurpiais. Mano namuose verksmas. Kur ten verksmas! Raudos baisiausios! Pati, kad sveika būtų, dangų su žeme maišo, marti alpsta — baisus daiktas! Ar tai girdėta, kad vienturtis, vienas vienintelis, grynutėlis, košerinis „pervorazriadnikas" — neturėtų nė kokios lengvatos?! O jis, vadinasi, mano sūnus, kaip niekur nieko, tartum ne jį tatai liestų:

— Kaip bus visiems žydams, taip bus ir vienam žydui skyrium,— mėgina jis lyg sąmojį rodyti, o bambikė tuo tarpu dreba kaip reikiant, ką čia daug kalbėti.

Bet tik yra didis dievas danguje — ir štai įveda mano Iciką, atsiprašant, nuogą, tiria jį, tai yra Iciką, arba Alterį, gydytojas — matuoja jį skersai išilgai, pirštais baksnoja, apžiūrinėja, grabinėja, kankina — taip ir šiaip — ir kas pasirodo? Netinka, bestija (tai yra tikti tinka, tik į kareivius netinka): stinga jam pusės colio storio!.. „Ne goden". Baltas bilietas... Vėl džiaugsmas, linksmybė, sveikinimai iš visų pusių!.. Ir jūs laimingai gyvenkite!.. Susirinko giminės, pasistatėme išgėrimo, traukiame į sveikatą. Dėkui dievui, nustūmėme nuo galvos kariuomenę!

Tik mūsų žydai... Manote, neatsirado nenaudėlio, kuris apskųstų gubernijos valdybai, kad aš „tepiau"? Ką čia jums pasakoti! Vos praėjo nuo šaukimo pora mėnesių — ateina toks popierius, ir mano sūnų Iciką, arba Alterį, prašo stoti gubernijos valdyboje — kad jį dar kartą apžiūrėtų. Kaip jums patinka šita gera naujiena, ką? Tikras balius! Mano pati, kad ji sveika būtų, dangų su žeme maišo, marti alpsta. Lengva pasakyti, du kartus stoti vienturčiui, vienam vieninteliam, grynam, tikram, košeriniam „pervorazriadnikui"!

Žodžiu, ką čia daug šnekėti — jei jau jį prašo į gubernijos valdybą, tai negalima būti kiaulei, reikia važiuoti. Nuvažiuojame į „guberniją" — puolu šen, puolu ten, kas žino, gal praruoš geras žodis,— bet kalbėk tu sienai, atsakinėk jiems, kad vienturtis, vienas vienintelis, be to, ne visai sveikas, jei iš tavęs juokiasi susiriesdami! O mano sūnus? Tie, kuriuos į grabą guldo, ir tai geriau atrodo. Ne dėl to stojimo; jam stojimas,— sako jis,— po padu; jei,— sako,— jam lemta tarnauti, tai tarnausiąs. Tiktai kas? Jis negalįs ištverti viso to baisaus mūsų sielvarto, labiausiai negalįs žiūrėti, kaip kankinasi moterys. Kas žino, gal pasiseks „gubernijoje"? Viskas, pasak žmonių, priklauso nuo likimo, juk čia kaip loterijoje!

Bet tik yra didis dievas danguje — ir štai įveda mano Iciką, arba Alterį, prieš gubernijos komisiją, atsiprašant — visiškai nuogą, taip, kaip mama pagimdė, ir vėl pradeda jį žiūrinėti iš visų pusių, pirštais baksnoti, čiupinėti, kankinti, ir kas pasirodo? Netinka, bestija (tai yra tikti tinka, tik į kareivius netinka). Vienas net buvo besipriešinąs ir mėgino pasakyti: „Goden!" Bet gydytojas jam atkirto: „Ne goden!" Anas sako: „Goden!", o tas vėl: „Ne goden!" Goden! — ne goden! — taip kalbėjo tol, kol pats gubernatorius malonėjo atsistoti iš vietos, priėjo arčiau, pasižiūrėjo ir tarė: „Soveršeno ne goden" — tai reiškia, kad niekam netikęs. Tuoj pasiunčiau namo telegramą kitką reiškiančiais žodžiais, kaip paprastai: „Sveikinu! Prekė galutinai atmesta!"

Pasitaikyk tu man tokiai laimei, kad telegramą nunešė ne į mano namus, o į mano seserėno, kuris vadinasi taip pat kaip aš, yra turtuolis ir, prašom man atleisti, didelis kiaulė. Ir nenuostabu — jis prekiauja jaučiais. Kaip tik buvo išsiuntęs partiją jaučių į guberniją ir laukė telegramos taip, jog jam vos akys neišsprogo. Galite numanyti, kaip jam buvo smagu, kai gavo mano telegramą: „Prekė galutinai atmesta!..“ Kai parvažiavau, tai maniau, kad jis mane gyvą suės.

Jūs suprantate, kas per žmogus yra turtuolis kiaulė, kuris jaučiais prekiauja? Negana, kad teikėsi paimti svetimą telegramą — dar jis teisus!..

Dabar turime dar kartą grįžti į tuos laikus, kai tebegyvenau Vorotilovkoje, o mano Icikas, arba Alteris, tebebuvo mažas vaikas. Vieną kartą buvo sutaisyta mieste kažkokia revizija, vaikščiojo po namus ir užrašinėjo kiekvieną skyrium, mažus ir didelius, kaip kas vadinasi, kiek kam metų, kiek vaikų turi, ar vyras, ar moteris ir kuo vardu. Kai paklausė apie mano Iciką, kuo jis vardu, mano pati, kad ji sveika būtų, atsakė: „Alteris“. Tas, kuris užrašinėjo, kai jam pasakė „Alteris“, ėmė ir užrašė: „Alteris“.

Ir štai praeina lygiai vieneri metai po šaukimo į kariuomenę — nauja istorija: ieško mano sūnaus Alterio, kuris turi stoti į komisiją Vorotilovkoje! Visi pikti sapnai, kuriuos sapnavau šią naktį, aną naktį ir per visus metus, tegu krinta ant jų galvos! Še tau, maloni žinia! Priimk mano pagarbą, reb Alteri!

Vienu žodžiu, trumpai kalbant, šaukia mano Iciką, arba Alterį, dar kartą stoti! Mano pati, kad ji sveika būtų, maišo dangų su žeme, marti alpsta; baisus daiktas, kur tai girdėta visame pasaulyje nuo galo ligi galo, kad vienturtis, vienas vienintelis, grynas, košerinis „pervorazriadnikas“ turėtų tris kartus stoti į kariuomenę! Bet kalbėk turkiškai, kalbėk totoriškai, ką tau padės? Nupuoliau į mūsų bendruomenės valdybą, sukėliau audrą ir šiaip taip išverkiau, kad dešimt žydų prisiektų ir pasirašytų, jog jie visiškai tikrai žino, kad Icikas yra Abraomas Jicchokas, kad Abraomas Jicchokas yra Alteris ir kad Alteris, Icikas ir Abraomas Jicchokas — tai vienas asmuo.

Išgavęs šitą popierių, nuvažiavau su juo į Vorotilovką. Nuvažiuoju į Vorotilovką — esu ten svečias! Ką beveikiate, reb Joseli? Kas čia jus atvedė? Žinoma, nenorėjau pasisakyti, nes ir kam to reikia? Visada geriau, jei žydas mažiau žino.

— Nieko labai,— sakau,— turiu reikalą į dvaro poną.

— O ko?

— Dėl sorų. Prekiavau,— sakau,— soromis. Daviau rankpinigių ir nesulaukiu nei sorų, nei pinigų, dingo,— sakau,— karvutė su visa virvute!

Ir maunu kiek tik įkabindamas tiesiai į naujokų ėmimo komisiją. Randu tenai raštininką, bet raštininką per visą pilvą, ir paduodu jam popierių. Perskaitė dokumentą, supyko ir šveitė man popierių stačiai į veidą su tokiu pykčiu, jog neduok dieve!

— Eikit jūs,— sako,— po šimts velnių su visais savo vardais ir su visomis savo žydiškomis kombinacijomis! Norite išsisukti,— sako,— nuo karinės prievolės, sukčiai jūs, tai jums ir pasidaro iš Abraomo Jicchokas, iš Jicchoko — Icikas, o iš Iciko — Alteris. Nepasiseks jums čia šitie pokštai, šacher-macher!..

Na, manau sau, jei jau „šacher-macher“, tai, matyt, nori į letetiūtę... Tai išimu iš kišenės pinigą ir bruku jam į saują, sakydamas patyliais:

— Izvinite, vaše vysokopravožitelstvo!..[48]

O jis kadgi riauktelės ant manęs:

— Vziatki?!

Tuoj sulėkė daugiau raštininkų ir — ką čia jums pasakoti? — išbruko pro duris... Tai bent nepasisekimas — pataikyti prie tokio, kuris neima!.. Bet taip tiktai sakoma, kad neima, tarp žydų nepražūsi; aš suradau žydą, iš kurio anas ima... Tas padėjo kaip mirusiam taurių statymas — liko taip, kad aš turįs dar vieną sūnų, vardu Alterį; tas Alteris maloniai prašomas stoti Vorotilovkoje į komisiją. Nieko sau!

Turbūt aš stipresnis už geležį, kad pergyvenau tuos metus! Nors, kitaip apvertus, ko man, kvailiui, buvo bijoti? Tegu būna kad ir dešimt kartų ėmimas, jei žinau, kad tas bestija netinka (tikrai sakant, kodėl netinka? tikti tai jis tinka, tiktai į kareivius netinka), juo labiau kad jo jau du kartus neėmė. Bet vėl manau sau: svetimas miestas, ir komisija su tokiais, kur neima,— ką čia gali žinoti?

Tačiau yra didis dievas danguje: mano Alteris, arba Icikas, vėl ištraukė burtą, stojo į komisiją, o dievas padarė stebuklą, ir Vorotilovkos komisija nusprendė: „Ne goden“ — ir išdavė jam dar vieną baltą bilietą. Taigi, dievui padedant, turime jau du baltus bilietus!

Parvažiuojame namo — džiaugsmas neapsakomas! Iškėlėme puotą, suprašėme mažne visą miestelį, žaliavome ir šokome lig išauštant — kas man dabar ką bereiškia? Kas su manim besusilygins? Ciesorius!

Dabar grįžkime prie mano amžiną atilsį Aiziko, to, kuris išvertė ant savęs virtuvą dar vaikas būdamas. Sužinosite įdomų dalyką. Žinote,

kaip išėjo? Būk tu man pranašas ir žinok, kad tas Vorotilovkos valdinis rabinas užmirš jį išbraukti iš metrikų knygos, tą mirusį, vadinasi, ir iš to išeina, jog turiu dar vieną kažkokį sūnų, Aiziką, kuris turi tais metais stoti į kariuomenę! Še tau dar nauja bomba! Ak tu mano varge! Koks Aizikas? Aizikas jau seniai aname pasaulyje. Taip kalbėdamas nuėjau patarimo pas savo valdinį rabiną — ką man daryti?

— Negerai! — sako.

— Kodėl negerai?

— Todėl,— sako,— kad Icikas ir Aizikas yra tas pats vardas.

— Kodėl gi,— klausiu,— galvočiau, Icikas ir Aizikas yra tas pats vardas?

Jis sako:

— Icikas yra Jicchokas, Jicchokas yra Izaokas, Izaokas yra Izakas, o Izakas yra Aizikas.

Išvedė!

Vienu žodžiu — ką čia daug kalbėti! — ieško mano Aiziko, tampo gyslas ir nori, kad aš jį pristatyčiau į komisiją! Namuose naujos raudos. Lengva pasakyti — raudos! Šventovės sugriovimas! Visų pirma, mano pati, kad ji šimtą metų gyventų, atsiminė mirusįjį — ir atsivėrė senos žaizdos!

— Geriau,— sako,— jis dabar gyventų ir stotų į kariuomenę, negu kad turi žemėse gulėti ir pūti!

Antra, dabar ji būgštauja — kas čia žino, gal valdinio rabino teisybė? Jeigu iš tikro Icikas yra Jicchokas, Jicchokas yra Izaokas, Izaokas yra Izakas, o Izakas yra Aizikas, tai būtų nelabai linksma!.. Taip kalba ji, mano pati, raudomis klykdama, tegu sveika gyvena, o mano marti, kaip paprastai, tolydžio alpėja! Ką tu sau manai: vienturtis sūnus, vienas vienintelis, tikras, košerinis „pervorazriadnikas" — tris kartus stojo į kariuomenę, du balti bilietai — ir dar ne galas!

Tai ėmiau ir nuvažiavau į Jehupecą, pasiėmęs su savimi sūnų — viena, gauti patarimų iš gero advokato, o antra, išgirsti, ką pasakys profesorius apie mano sūnų: ar jis tinka, ar netinka, nors pats gerai žinau, kad netinka, bestija (tiesą sakant, kodėl netinka? tinka, tik į kareivius netinka)... O kai išgirsiu, ką man advokatas pasakys ir ką man profesorius pasakys, tada jau galėsiu ramiai miegoti, liausis mane kankinti mintis apie stojimą į kariuomenę... Ir kas pagaliau pasirodė? Pasirodė, kad nei advokatas, nei profesoriai nieko daug neišmano. Vienas sako taip, o kitas šitaip, vienas prieštarauja kitam — net galvoje pinasi! Štai klausykite.

Pirmiausia pataikiau pas advokatą bukaprotį, ir dar su aukšta kakta, su plika galva, plikė blizga, nors skrylius kočiok. Jis niekaip negalėjo suprasti, tas išminčius, kas tas Alteris ir kas tas Icikas, kas yra Abraomas Jicchokas, o kas buvo Aizikas. Aiškinau aiškinau jam, ir dar vis pakartodamas, kad Alteris, Icikas ir Abraomas Jicchokas yra vienas žmogus, o Aizikas tai buvo tas, kuris išvertė ant savęs virtuvą, kai dar tebebuvau Vorotilovkos gyventojas, vadinasi, kai dar gyvenau Vorotilovkoje... Jau buvo man pasirodę, kad pagaliau bus supratęs, kai jis mane ėmęs ir paklausė visiškai iš pradžių:

— Atsiprašau, pasakykite man, kuris gi iš jų buvo vyriausias — Icikas, Alteris ar Abraomas Jicchokas?

— Še tau kad nori,— sakau jam,— nagi sakiau jums jau penkiolika kartų, kad Icikas, Abraomas Jicchokas ir Alteris yra vienas asmuo, kitaip sakant, tikras jo vardas yra Icikas, tai yra Abraomas Jicchokas, tik vadiname jį Alteriu, motina jį,— sakau,— taip praminė, o Aizikas,— sakau,— tai tas, kur išvertė ant savęs virtuvą, kai Vorotilovkos gyventojas tebebuvau, tai yra kai gyvenau Vorotilovkoje.

— Tai kada, sako,— arba kuriais metais stojo į naujokų ėmimo komisiją Abraomas Alteris, kitaip sakant, Jicchokas Aizikas?

— Ką jūs čia dabar šnekate,— sakau,— kam jūs maišote košę su barščiais? Pirmą kartą gyvenime man tenka,— sakau,— matyti, kad žydas nešiotų ant sprando tokią gojišką galvą! Taigi aš jums sakau, kad Jicchokas ir Abraomas Jicchokas, ir Icikas, ir Aizikas, ir Alteris — tai vienas žmogus.

— Tyliau, ša! — sako,— prašau nerėkti taip, ko jūs taip rėkiate? Jūs girdite? Norėjo dar man įkalbėti, kad jo teisybė!

Vienu žodžiu — nusispjoviau ir nuėjau pas kitą advokatą. Šį kartą pataikiau pas gudrų advokatą, gal net per daug gudrų. Tas trynė sau kaktą, darė gilias išvadas, vartinėjo, kamavo įstatymus ir išvedžiojo, kad pagal tokį ir tokį straipsnį Mežiričių komisija neturėjo įrašyti jo į savo sąrašus. Tačiau yra,— sako,— toks įstatymas, kad jeigu ši komisija jį įrašė, tai ana komisija turi jį išrašyti, kitaip sakant, išbraukti. Ir vėl,— sako,— yra toks įstatymas, kad jeigu ši komisija jį įrašė, o ana neišrašė, arba neišbraukė, tai p r i v a l o jį išrašyti, arba išbraukti. O vėlgi yra dar kasacija, jeigu ana komisija nenori jo išrašyti, arba...

Vienu žodžiu, toks įstatymas — anoks įstatymas, tokia kasacija — anokia kasacija,— pilną galvą man prikasavo, taip, jog turėjau eiti pas trečią — ir vėl pataikiau pas nevykėlį, jauną dar advokatuką, ką tik iškeptą, vadinasi, tokį, kur ką tik baigė teisių skyrių — net labai

malonų žmogelį, ir jo liežuvėlis kaip varpelis skamba. Atrodo, kad jis dar tebelavina savo iškalbą, užtat kai jis kalba, tai matyti, jog jam pačiam malonu, jog jam sveikatos prisideda. Taip įsikalbėjo, taip įsidegė, bedroždamas tikrą prakalbą, jog turėjau jį nutraukti, tardamas:

— Labai gražu,— sakau,— žinoma, jūsų teisybė, tiktai kas man naudos iš jūsų raudų, kad jūs mane apraudate? Geriau jūs man patarkite, ką man daryti su savo sūnumi, jei, neduok dieve, atsiųstų jam šaukimą?

Vienu žodžiu, ką čia daug kalbėti — prisikasiau pagaliau ligi atsakančio, tikro advokato. Buvo tatai, suprantate, advokatas iš tų senovinių advokatų, kur išmano dalyką. Išdėsčiau jam visą istoriją nuo a lig zet, jis visą laiką sėdėjo užsimerkęs ir klausėsi. Išklausęs tarė:

— Ar jau? Jūs baigėte? Važiuokite namo, čia menkniekis, daugių daugiausia gali tekti užmokėti tris šimtus rublių baudos.

— Ar tik tiek? — sakau.— O, kad tik tereikėtų užmokėti tris šimtus rublių baudos! Bet aš bijau dėl savo sūnaus!

— Dėl kokio sūnaus?

— Kaip tai,— sakau,— dėl kokio sūnaus? Dėl Alterio, arba Iciko.

— Kuo tai liečia Iciką? — klausia.

— Kaip tai,— sakau,— kuo liečia? Gali jį, dieve saugok, vėl nutempti į komisiją!

— Bet jūs gi sakote, kad jis turi baltą bilietą.

— Turi,— sakau,— d u baltus bilietus.

— Na, jeigu taip yra, tai ko jūs dar norite?

— Ko aš benorėčiau! Nieko nebenoriu! Aš tik bijau, kad jei dabar ieško Aiziko, o Aiziko nėra, o kai Alteris, arba Icikas, yra užrašytas kaip Abraomas Jicchokas, o Jicchokas — kaip sako tas pusgalvis, mūsų rabinas — tai yra Izaokas, o Izaokas yra Izakas, o Izakas yra Aizikas, tai bijau, kad, neduok dieve, nepasakytų, jog mano Icikas, arba Abraomas Jicchokas, arba Alteris, yra tasai Aizikas.

— Tai juo geriau,— sako advokatas,— jei Icikas yra Aizikas, tai jūs nė baudos nemokėsite, kadangi jis turi, sakote, baltą bilietą.

— Du,— sakau,— baltus bilietus! Bet tuos bilietus turi Icikas, o ne Aizikas.

O jis man:

— Taigi jūs patys sakote, kad Icikas tai yra Aizikas.

— Kas jums sakė, kad Icikas yra Aizikas? — sakau aš.

— Nagi patys,— sako,— ką tik pasakėte, kad Icikas yra Aizikas!

— Aš taip pasakiau? Kaip aš galėjau taip pasakyti, jeigu Icikas

yra Alteris, o Aizikas tai tas, kuris užsivertė ant savęs virtuvą, kai gyvenau Vorotilovkoje!..

Supyko ir liepė man išsinešdinti:

— Stupaite,— sako,— vy, nadojedlivyj jevrei! — taip pasakė!.. Suprantate, ką tai reiškia? Tai reiškia, kad aš esu įkyrus! Aš įkyrus! Aš?!!

APSAKYMAS NUMERIS KETURIOLIKTAS

NEREIKIA BŪTI GERAM

— Nereikia būti geram! — sako man solidus žydas su gumbu ant nosies ir ima iš manęs papirosą užsirūkyti.— Jūs suprantate, ką jums sakau, nereikia būti geram! Per savo gerumą, per bjaurų savo charakterio minkštumą aš prisiviriau košės, užsiauginau bėdą namuose,— dvi bėdas! Šit paklausykite!

Dievas davė man progą padaryti gerą darbą, jis atsiuntė man našlaitę ir našlaitį. Aukščiausiasis nubaudė mane — nedavė vaikų, tai aš pats paėmiau; paėmiau svetimus vaikus, padariau jiems gera, užauginau žmonėmis, o jie man atsimoka akmenimis.

Pirmiausia reikia jums papasakoti apie našlaitę. Iš kur pas mane atsirado našlaitė? Istorija tokia. Mano pati turėjo seserį, jaunesnę, Perelę vardu. Ji, toji Perelė, reikia jums pasakyti, buvo gražuolė neregėta. Jos visos gražios; matot, mano pati dar ir šiandien daili moteriškė. Dėl gražumo jos ir ištekėjo visos be pinigų, kaip stovi, ir buvo auksu apipiltos. Na ką gi, tegu ir taip.

Kai ji tekėjo, toji mano svainė, tai visi sakė, kad ji gaunanti medaus kubilą — tokia jau laimė jai tekusi, kokia pasitaikanti gal sykį per šimtą metų; piniguočiaus vaikas, kuriam turėjo atitekti ir senelio turčiaus palikimas, ir tėvo turčiaus gėrybės, ir bevaikio dėdės turtai — iš visų pusių turtai,— laimė! Na ką gi, tegu ir taip! Tiktai bėda, kad pats jaunikis buvo velniaižin kas per žmogus. Apskritai jis buvo puikus jaunikaitis, ir nekvailas, ir ne storžievis, geras, lengvai sukalbamas, linksmas. Tiktai kas? — Vėjavaikis! Tegu jis nerūstauja ant manęs, jis jau yra pačiame gerajame pasaulyje. Bet kuo jis buvo vėjavaikis? — Jis mėgo kortas. Kaip jis jas mėgo? Dūšią būtų įmanęs už jas atiduoti! Dėl kortų jis būtų ėjęs šimtą mylių pėsčias. Iš pradžių „šešiasdešimt šeši“, žydiška „akis“, „stukalka“, „devynakė“, savųjų tarpe, kartą per

mėnesį ilgais žiemos vakarais... O toliau — vis dažniau ir dažniau, su visokiais pienburniais, su visokiais vėjo broliais, nenaudėliais, valkatomis, dykūnais. O jūs turite žinoti, kad ten, kur kortos, ten ir v i s a p i k t a, kas su kortomis eina! Kam tada be galvoj maldų pareiga? Kas tada sielvartauja dėl vaikščiojimo be kepurės? Dėl šeštadienio nešventimo? Dėl kitų tokių dalykų, susijusių su žydišku pamaldumu? O Perelė, mano svainė, vadinasi, buvo, kaip tyčia, dievobaiminga moterėlė, laikanti įstatymą, ir reikia manyti, kad ji nelabai galėjo pakęsti jo išdaigas ir papročius. Tad tik kniūpsojo dieną naktį į pagalvę įsikniaubusi ir raudojo, apverkdama savo likimą ir dalią. Ir tol ji raudojo, kol pradėjo sirguliuoti, pirma po truputį, toliau labiau ir labiau,— ir, ką jūs manot, Perelė numirė. Na ką gi, tegu ir taip.

Perelė numirė ir paliko vaiką, mergytę, kokių šešerių ar septynerių metų. Vyras buvo išsidaužęs kažkur po velnių į Odesą. Jis taip buvo ten įsileidęs lošti, jog prataisė ir savo pinigus, ir tėvo pinigus, ir senelio palikimą — prataisė viską taip, kad nieko nebeliko! Yra žinių, kad jis net į kalėjimą buvo pakliuvęs. Po to jis dar kažkur pasišlaistė kurį laiką, gavo keistą tokią ligą ir mirė; net palaidoti savo įkapių neturėjo. Tai še jums striukai drūtai, kaip išsibaigė toji šeimyna. Tokiu būdu ir liko pas mane jo dukrelė, vargšelė našlaitė. Reizelė vadinosi ji. Aš ją paėmiau dar vaiką, dėl to, kad savo vaikų aš, suprantate, neturiu,— pabaudė mane aukščiausiasis,— na, tegu ji bus man vaikas. Jau būtų buvę geriau, bet va kokia bėda: kas per daug gerai, tai eina po velnių! Pas kitą dėdę būtų tokia našlaitė mergaitė augusi virtuvėj, būtų ruošusis namų ruošą, kaitusi virtuvą, bėginėjusi kur siunčiama ir panašiai, o pas mane ji buvo laikoma už tikrą savo vaiką — tokia pat suknelė, tokie pat bateliai, toks pat valgis kaip mano pačiai; a, ką čia kalbėti, už vieno stalo su mumis sėsdavo. Na ką gi, tegu ir taip.

Paskiau, kai toji Reizelė paaugo, aš ją atidaviau mokytis pas raštininką[49]. Nuo teisybės niekur nepabėgsi — ji buvo vykęs vaikas, tykus, doras, geras ir protingas vaikas, ir graži, graži kaip reta rasti pasaulyje. Aš ją mylėjau kaip tikrą savo vaiką. Vaikai, jūs gi žinot, auga kaip šampinjonai, nespėji nė apsidairyti, žiūrėk — jau reikia galvoti apie vestuves. O mano dukterėčia, lyg tyčia, iškilo kaip ant mielių: aukšta, daili, sveika, liekna — na, rožė. Mano žmona pamažu sudėjo jai šiokį tokį kraitį, marškinių, paklodžių, užvalkalų. Aš vėlgi iš savo pusės kitaip ir negalvojau, kaip duoti jai kelis šimtus rublių dalies. Ir prasidėjo piršimai. Kokį jaunikį galima išpiršti tokiai merginai našlaitei? Tėvų neturi, tėvas buvo — teatleidžia jisai man — žmogus ne kažin koks,

kažkiek tūkstančių dalies aš jai negaliu pakloti. Tai reikia jai parinkti tokį pat kaip ji, išpiršti jaunikį. kuris galėtų jai duoną uždirbti. Tiktai iš kur tokį ištrauksi, jei apie geresnių namų jaunikaitį nėra ko nė kalbėti, o kokio amatininko — aš nenoriu, ji man gi, šiaip ar taip, giminė, žmonos sesers duktė. Na, tai šit ir atsiunčia dievas man tokį berniukėlį, krautuvės pardavėją, dvidešimt kelerių ten metų; tasai jau užkala rublio visai padoriai, ir jam laikosi rublis, ir jis jau turi rublio. Striukai drūtai, aš pasikalbu su tuo berniukėliu — hė, eina į gera, kaip mane čia matot, jinai jam net patinkanti. Pakalbu su ja — kur? kas? anei į tą pusę! Kas yra? Ji jo nenori, jai jo nereikia, ir galas! Tai kas gi, sakau, tave ims? Gal barono Hiršo[50] anūkas? Tiek ji man atsako, kiek šita siena. Žiūri žemėn ir tyli. Na ką gi, tegu ir taip.

Čia aš turiu nutraukti šitą istoriją ir jums papasakoti naują istoriją, kuri susieina su šita istorija, tai yra — šita istorija ir ana istorija tai viena istorija.

Aš turėjau, matote, jaunesnįjį brolį Moišę Heršelį, tai šitam atsitiko istorija,— pas mane istorija ant istorijos. Buvo jis vieną penktadienį pirty ir norėjo persilieti šaltu vandeniu, bet,— kad taip mums neatsitiktų, kad taip niekam neatsitiktų,— pačiupęs rėčkutę karšto vandens, užsipylė ant galvos ir nusiplikė, po to pasikankino kokią savaitę ir pasimirė. Liko pati su vaiku — berniuku kokių šešerių metų. Peisis jis vadinasi. Nespėjo praeiti nė pusės metų, ir jau piršliai pradėjo jai piršti jaunikius. Tas man taip nepatiko, kad aš nuėjau pas ją, pas savo brolienę, ir sakau:

— Jei tu nori ištekėti, tai atiduok man vaiką.

Ji iš pradžių pasimaivė kiek dėl akių, tartum nenorėjo nė girdėti, ir šiaip, ir taip, bet galiausiai, trumpai kalbant, nusileido, vaiką atvedė man, o pati išvažiavo kažkur į Lenkiją, ištekėjo, ir, sako, jai ten nebloga... Na ką gi, tegu ir taip.

Vadinasi, jau palaimino mane dievas ir sūnumi. Sakau „sūnumi“, nes aš jį įsūnijau, o vaikelis buvo gabus, bet ne šiaip sau, o iš tikrųjų gabus. Jis mano brolio sūnus, tai girti man jį netinka. Bet jūs galite patikėti mano žodžiu, kito tokio Peisio jūs nerasit,— nenoriu sakyti — visame pasaulyje, bet mūsų mieste ir dar keliuose miestuose, ir keliose gubernijose, galit važinėti skersai išilgai, nerasit kito tokio. Ko tik vien jūs panorėsit — viską jis moka: skaityti, rašyti, skaičiuoti; gal jūs norit prancūziškai? — jis jums pašnekės ir prancūziškai; o jeigu norit, kad pasmuikuotų, jis jums ir pasmuikuos. Na, o daugiau, kad neprasitarus,

jis ir aukštas, ir dailaus stoto, ir gražaus veido, ir... ir... ir... Vienu žodžiu, kad jau vykęs, tai ir vykęs, ką čia ir kalbėti! O dar aš jam duodu kelis tūkstančius dalies, užtat, kad jis mano brolio vaikas ir mano įsūnis, beveik kaip tikras sūnus, vadinasi, taigi ne iš kokios prastos šeimos. Tai jam pritinka gauti gerą nuotaką, a? Ką jūs pasakysit? Iš tikrųjų jam piršo geriausias, gražiausias pasaulyje partijas, ir tai dar aš rinkausi. Kaipgi? Taip imsi ir atiduosi lengvai šitokį kavalierių? Na ką gi, tegu ir taip.

Žodžiu, pradėjo pas mane siųsti piršlius iš viso pasaulio: iš Kameneco ir iš Jelizavetgrado, ir iš Gomelio, ir iš Lubnų, ir iš Mogiliovo, kur Lietuvoje, ir iš Berdičevo, ir iš Kaminkos, ir iš Brodų. Mane auksu apvertė: dešimt tūkstančių, dvylika tūkstančių, penkiolika tūkstančių, aštuoniolika tūkstančių — nebežinojau tiesiog nė kur pulti. Bet aš manau sau vienas: kam man graibstytis svetimų, galas žino ko ir kur? Kaip žmonės sako, geriau arti kurpius negu toli rabinas. Yra mūsų mieste turtuolis žydas, jis turi dukterį vienturtę su keliais gražiais tūkstantėliais dalies, ir pati nuotaka yra labai daili mergaitė, ir anas nori su manim susigiminiuoti, na, tai kuo čia prasta partija? A? Juoba kad piršlių pas mus, ačiū dievui, net du — dumia tik dumia iš manęs pas jį ir iš jo pas mane ir rėkdami ragina: greičiau, greičiau, mes, girdi, laiko neturim, suprantate, mes turim dar savo dukterų ištekinti, ir dar gerai sumitusių. Na ką gi, tegu ir taip.

Trumpai tariant, buvo sukalbėta, kad mes susieisim daryti sutartuvių. Bet juk mūsų laikai — tai nebe tas, kas kitados. Kitados buvo galima vaikus ir už akių supiršti — parėjai namo, pasakei linkėjimus, ir gana. Dabar pasidarė tokia mada, jog pirma reikia pasikalbėti su vaikais, kad jie pirma susipažintų ir pasakytų, ar patinka kits kitam, ar ne. Jiems nė sakyti nereikia, jie patys susipažįsta... Tuo geriau. Tai aš ir klausiu savo kavalierių:

— Ar patinka tau, Peiseli, pavyzdžiui, tokia ir tokia?

Nuraudonijo kaip burokas, ir kad tau nors žodį. „Tylėjimas — sutikimo ženklas,— manau sau.— Jokio atsakymo — tai irgi atsakymas“. Ko jis nuraudonijo? Matyt, susigėdo. Ir buvo sutarta, kad susieisim iš pradžių vakare pas nuotaką, pagal paprotį, o po to pas mane — na, ko bereikia? Kepti meduolius ir kelti vestuves, kaip paprastai. Na ką gi, tegu ir taip.

Ir še, atsikeliu aš vieną rytą, paduoda man laišką. Iš kur man laiškas? Kažkoks vežikas atgabenęs. Paimu laišką, atplėšiu laišką, imu skaityti laišką — akys aptemsta. Kas ten buvo per laiškas? Jūs tuoj

sužinosit. Ogi rašo man Peisis, kad aš, girdi, nepykčiau, jog jis išvažiavo su Reizele,— jūs girdit? — be mūsų žinios vestuvių kelti — kas per kalba? Jūs girdit? Ir tegu aš, sako, nė nemėginąs jų ieškoti, nes jie esą jau toli toli,— jūs girdit? Ir kai jie, dievui padedant, būsią jau susituokę, tai, sako, jie parvažiuosią namo...

Kaip jums patinka toks laiškas? Apie mano pačią nė kalbos nėr — ji nualpo tris kartus iš eilės, užtat, kad skandalas dėl j o s pasidarė, Reizelė j o s giminaitė, ne mano.

— Še,— sakau aš,— užauginai gyvatę užantyje...

Ir išliejau ant jos visą savo kartėlį, kaip paprastai, atpoteriavau taip, kaip ji nusipelniusi... Na ką gi, tegu ir taip.

Nėra man ko jums pasakoti, jūs suprantat patys, kaip tas mane svilino ir čirškino. Na kurgi, paimi į namus svetimą vaiką, neturtingą, nuogą našlaitę, užaugini ją ir nori padaryti laimingą, o ji tau ima ir ištaiso tokį daiktą — išveda mano sūnėną iš kelio!.. Aš rėkiau, trypiau kojomis, draskiausi plaukus nuo galvos — vos iš proto neišėjau! Tik iš kitos pusės vėl pagalvojau: ką čia, tikrai sakant, padės mano pyktis? Kas iš to bus, kad aš trypsiu kojom? Reikia ko nors griebtis, gal dar suspėsiu, gal dar galima bus ką išgelbėti? Tai aš kuo greičiausiai puoliau prie vyresnybės, patepiau kur reikia ir išdėsčiau dalyką šitaip: pas mane, sakau, gyveno dukterėčia, tokia ir tokia, ji mane apvogė ir prikalbėjo mano sūnų, mano įsūnį, ir pabėgo su juo, aš nežinau kur. Paskui aš ėmiau žerte žerti pinigus, ėmiau grūsti telegramas į visas puses, į visus pašalius, į visus miestus ir miestelius — ir dievas man padėjo, pagavo juos. Kur juos pagavo? Nagi mūsų pašonėje, visai čia pat, viename mažame miestelyje. Prašom apsidžiaugti!

Kai mane pasiekė gera žinia, kad juos jau pagavo, tai mes su visa vyresnybe sėdom ir nuvažiavom tenai, į tą miestelį. Nėr man ko nė pasakoti, kas ten buvo per kelionė! Aš vis nerimavau, aš vis drebėjau, kad tik nebūtų ko atsitikę, kad tik nebūtų spėję susituokti, nes tada, kaip sako žmonės, prapuolė karvutė su visa virvute... Dievas man padėjo, mes nuvažiavome laiku — nebuvo dar spėję susituokti. Tiktai kas? Nauja bėda: kadangi aš buvau paskelbęs, kad mane apvogė, tai juos paėmė ir pasodino kolei kas. Pasodino — tai man vėl blogai. Aš ėmiau rėkti, kad apvogė mane tik j i n a i, dukterėčia, vadinasi, o jis, sūnus,— jis buvo laikomas mano sūnumi — yra švarus. Pasiekiau jau tiek, kad jau ketina jį išleisti, Peisį, vadinasi, bet jis ima ir sako:

— Jei jau buvo vagystė,— sako,— tai mes vogėme abu.

Jūs girdite, kas per kalba? Tai ji, toji išgama, pasileidėlė toji, pri-

kalbėjo jį taip sakyti. Matai, nenaudėlė!..

Na, ar reikia būti geram? Ar reikia pasigailėti vargšės našlaitės? Aš klausiu jus pačius — ar verta? Ką čia ir kalbėti.

Daug man kraujo kainavo, kol juos ištraukiau, nes dėl jo aš turėjau ir ją paskelbti nekaltą — ir galų gale parsiradom namo. Na ką gi, tegu ir taip.

Į savo trobą aš jos, suprantama, jau nebeįsileidau, aš jai išnuomojau kambarį su išlaikymu kaime, pas jos pačios giminaitį Moišę Mejerį, prastą žmogelį, kaimietį, o savo Peisį priėmiau į namus ir čiupau į nagą kaip reikiant:

— Kaipgi šitaip, aš tave priimu, aš tave įsūniju, aš tau noriu duoti kelis tūkstančius rublių dalies ir tave skiriu visų savo turtų paveldėtoju, o tu imi ir padarai man šitokį skandalą!

Jis sako:

— Koks čia skandalas? Ji jums dukterėčia, aš jums sūnėnas, abu vieno lizdo paukščiai.

Aš sakau:

— Kaip tu lyginiesi su ja? Tavo tėvas,— sakau,— buvo mano tikras brolis ir padorus žmogus, o jos tėvas, tegu jis ant manęs nerūstauja, buvo šarlatanėlis,— sakau,— kortininkas...

Tik žiūriu — mano pati keberiokšt nualpusi. Triukšmas, bilsmas. Kas yra? Ji, pasirodo, negalinti klausyti, kai aš taip kalbąs apie jos sesers vyrą: jie, girdi, jau abudu esą pas poną dievą, tai reikią juos palikti ramybėje. Jūs girdite, kas per kalba?

— Na, tik jis vis dėlto buvo,— sakau,— tikras išgama, tegu jis nerūstauja ant manęs!

Ji vėl keberiokšt — nagi bėda, tikra aplaidžia: savo paties namuose — ir žodžio nebegali pasakyti! Na ką gi, tegu ir taip.

Trumpai kalbant, suėmiau aš savo Peisį striukai, ėmiau žiūrėti abiem akim, kad jis man vėl tokio pokšto neištaisytų, ir dievas man padėjo, pastačiau į tikrą kelią, jis davėsi prikalbamas, ir sutarėme jam vestuves žmoniškai, ne taip, kad jau dievas žino kas, bet visgi iš gerų namų — ir uošvis, ir pavardė, ir pasoga, ir... ir... ir... kaip man tinka — ir aš jau buvau septintame danguje. Tai jau gerai, ar ne? Pala pala, dar jūs išgirsit istoriją.

Pareinu kartą iš krautuvės pusryčių, plaunuosi rankas, sėdu prie stalo, sukalbu maldelę, žiūriu — nėra Peisio! Tuoj man dingtelėjo: ar tik jis vėl nebus išdūmęs? Klausiu maniškę: kur Peisis? Ji nežinanti. Užkandu, lekiu į miestą, ir šen, ir ten — niekas nieko nežino! Siunčiu

žmogų į kaimą pas giminę, pas Moišę Mejerį, sužinoti, ką veikia Reizelė? Tasai atsako man laišku, kad ji dar vakar išvažiavusi, pasisakiusi važiuojanti į miestą, giminių kapų aplankyti. Na, tai aš, žinoma, pasidarbavau gerai — išliejau savo kartėlį, kaip paprastai, ant pačios, užtat, kad juk per ją visos nelaimės, nes tai juk j o s giminaitė! Na ką gi, tegu ir taip.

Aš lekiu į policiją, mušu į visas puses telegramas, siuntinėju žmones, švaistau gyvą auksą — niekur nieko, kaip į vandenį stačiai! Puldinėju, rėkiu, neriuosi iš kailio — nieko nepadeda! Ką jūs manot — praėjo trys savaitės, aš ko iš proto neišsikrausčiau! Tik staiga ateina man laiškas su sveikinimais, kad juodu jau, ačiū dievui, susituokę laimingą valandą ir kad dabar jau manęs nė kiek nebebiją. Jūs girdit, kas per kalba? Kad, girdi, dabar jų niekas nebepersekiosiąs, kad šmeižtų dabar ant jų nebeleisią — jūs girdit, kas per kalba? Kad juodu vienas kitą mylėję nuo pat vaikystės ir kad, dėkui dievui, dabar pasiekę visa, ko norėję. O iš ko gi juodu gyvens? Dėl to nereikią rūpintis: jis mokąsis, rengiąsis egzaminams stoti į universitetą, gydytoju išeisiąs, o ji einanti į akušeres. Jūs girdit, kas per kalba? O tuo tarpu abu duodą pamokas ir uždirbą su dievo pagalba ligi penkiolikos rublių per mėnesį, butas atsieinąs pusseptinto, aštuonis moką už valgį, o dėl kitko — yra, girdi, dievas, kurs globoja. Jūs girdite, kas per kalba?

„Na na,— manau sau vienas,— jūs pirma trupučiuką pastipkit badu gerai, o paskui, kai imsit prašyti iš manęs, tai aš jums parodysiu, kas esame vyresnis!“

O savo pačiai sakau:

— Dabar tu matai, ką reiškia bloga sėkla? Iš tokio,— sakau,— šarlatano tėvo, iš tokio kortininko,— sakau,— bene ir galėjo išeiti kas gera?

Ir daug tokių aštrių žodžių aš jai prikalbėjau, o ji, matytumėte, kad nors žodelį!

— Taigi,— sakau,— tu alpdavai, kai tik aš imdavau kalbėti apie tavo svainį mielą, tai ko tu dabar nealpsti?

Ar jai sakau, ar sienai.

— Manai, aš nežinau,— sakau,— kad tu su jais iš vieno, kad jūs visi susitarę,— sakau,— ir kad iš tavęs eina pradžia?

Tyli, nė žodeliu neatsiliepia.

Ką ji, pavyzdžiui, gali man sakyti, kai jaučia, kad mano teisybė? Ji žino, man pikta — argi aš nusipelniau, kad man už mano gerumą būtų šitoks atlygis? Na ką gi, tegu ir taip.

O jūs gal jau manot, kad čia ir galas? Paklausykit, dar jūs išgirsit gražių dalykų.

Trumpai drūtai, praeina metai, laiškus jie man rašinėja, bet apie pinigus — nė žodžio. Tik šit nelauktai netikėtai ateina man sveikinimas: ji pagimdžiusi sūnų ir kviečia mus į apipjaustytuves! Aš ir sakau savo pačiai:

— Sveikinu, pasidžiauk,— sakau,— nieko sau apipjaustytuvės,— sakau,— ir vardą duos turbūt tavo mielo švogerėlio atminimui...[51]

Neatsako man nieko. Tik išblyško kaip siena, apsirengė ir išėjo iš trobos. Manau sau: niekis, greit sugrįš. Laukiu valandą, laukiu dvi, laukiu tris, laukiu keturias, jau ir vakaras, jau ir visiškai naktis,— nėr jos! Graži istorija, tik trumpa! Ką jūs manot — ji nuvažiavo pas juos, ir va jau greit dveji metai ji neparvažiuoja ir nė galvoti negalvoja apie važiavimą! Ar jūs girdėjot kada tokią istoriją?

Iš pradžių laukiau, gal ji man parašys laišką. Ir kai pamačiau, kad ji man nerašo, tai parašiau a š jai laišką, ir parašiau taip: „Ką tu sau galvoji? Tu man gėdą darai prieš visą pasaulį!“ Atsako ji man, kad jos pasaulis esąs tenai, pas josios vaikus. Jūs girdit, kas per kalba? Ir kad anūkėlis, kuris jiems gimęs,— jam jie davė ne kitą, o Heršelio vardą, mano brolio Heršelio atminimui,— tas anūkėlis esąs jai brangesnis už aštuoniolika pasaulių. Tai esąs, girdi, toks Heršelis, kokio kito nerasi, gali išvažinėti visą pasaulį nuo galo iki galo. Ir ji linki man pasenti garbėj ir gerovėj vienam be jos. Jūs girdit, kas per kalba?

Rašiau jai dar kartą, o po to dar kartą, sakiau jai visiškai griežtai, kad nenusiųsiu anei vieno skatiko! Atsako man, kad jai, girdi, mano pinigų nereikia. Jūs girdit, kas per kalba? Vėl rašau jai laišką ir sakau, kad nušalinu juos visus nuo paveldėjimo ir visus savo pinigus užrašysiu labdarybei! Nedelsusi atrašo man, kad jokių pretenzijų į mane neturinti. Jūs girdite, kas per kalba? Ji tenai pas vaikus gyvenanti pagarboje, duok dieve toliau ne blogiau, jau Peisis universitete, o Reizelė tuoj būsianti akušerė, ir jie uždirbą ne mažiau kaip septyniasdešimt rublių per mėnesį. Jūs girdit, kas per kalba? O dėl paveldėjimo teisių atėmimo tai, girdi, galįs aš kad ir šiandien pat dovanoti visą savo turtą kam tik norįs, kad ir katalikų bažnyčiai![52] Jūs girdit, kas per kalba? Ir užbaigia taip, kad iš manęs esąs paskutinis beprotis. Žmonės, girdi, turėtų man kaulus išnarstyti už tokius darbus, ko aš esąs pridaręs. „Kas gi čia,— sako,— per bėda, kad tavo brolio sūnus paėmė mano sesers dukterį? Buvę čia tau ko plėšytis, kvaily tu iškvaišęs!“ Jūs girdit, kas per kalba? „Tau reikėtų būti čia ir pamatyti vaikelį, Heršelį, kaip jis rodo pirš-

čiuku į senelio portretą ir sako „die-da“, tai tu pats,— sako,— užduotum sau triskart per snukį...“ Jūs girdit, kas per kalba? Tai šitaip rašo ji man iš tenai. Na ką gi, tegu ir taip...

Na, tai ar nereikia būti kietesniam už geležį? Kaip jūs manot, ar nedega man viduj, kai aš pareinu namo ir klajoju vienas tarp keturių sienų? Aš imu skaičiuoti šitaip: kas čia mano per gyvenimas pasaulyje, meldžiamieji? Už ką man tokia dalia? Už ką man tokia senatvė? Už ką ir dėl ko? Dėl mano gerumo! Dėl mano to bjauraus minkšto charakterio!.. Jūs man atleiskit: kai aš imu apie tai kalbėti, iš apmaudo ima man riedėti ašaros, ir aš negaliu, aš negaliu kalbėti.

Oi, nereikia būti geram, jūs girdit? N e r e i k i a b ū t i g e r a m!

APSAKYMAS NUMERIS ŠEŠIOLIKTAS

NĖRA LAIMĖS

— Jūs kalbat apie vagis? — įsijungė į šneką vienas frantas su valizėle rankoj, kurią jis saugojo kaip akies vyzdį. (Tai buvo naktį, geležinkelio stotyje, antrojoje klasėje, mes sėdėjome trise ir laukėme greitojo traukinio, kuris vėlavo valandą ir penkiolika minučių, ir šnekučiavome apie vagis ir vagystes.) — Apie vagis kalbat? Čia mano sritis. Kur jūs rasit pasauly tiek vagysčių, kiek mūsų prekybos srityje? Ar tai juokas — briliantai? Briliantų pagunda yra tokia didelė, jog jai pasiduoda net pirkėjai, ir ne tiek pirkėjai, kiek pirkėjos, damos. Mes kiekvieną damą, kurios nepažįstam, sekam septyniasdešimt septyniomis akimis. Ir juk ne taip paprasta apvogti juvelyrinių daiktų pirklį. Galiu pasigirti, kad, kiek jau laiko esu pirklys ir prekiauju briliantais, nė karto dar manęs neapvogė. Bet kai žmogui lemta bėda, tai pamatysit, kaip gali atsitikti.

Aš, iš esmės paėmus, nesu juvelyras, tikriau sakant — juvelyras tai esu, tik juvelyro amatu nesiverčiu; aš esu tiktai pirklys, prekiaujantis briliantais. Aš perku ir parduodu briliantus, daugiausia urmu, dažniausiai svetur, jomarkuose. Arba ir šiaip, jei kur pasitaiko pirkėjas, tuoj imu valizėlę — va šitą — į ranką, sėdu į traukinį ir važiuoju.

Pasitaikė sykį taip. Sužinojau, kad Jehupeco mieste yra vienas turtuolis, tasai rengia dukters vestuves. Aišku, jam reikia briliantų. Teisybę kalbant, jei pažiūrėsim iš kitos pusės, tai Jehupece yra taip

pat lig valiai juvelyrų, gal net daugiau negu reikia, tik tas man nekliūva. Gali čia būti kad ir aštuoniolika tūkstančių juvelyrų — duokit man tiktai pirkėją, tai pamatysit, kas susišluos pinigėlius, aš ar jie. Pardavinėti briliantus — tai toks darbas, kad reikia mokėti. Reikia žinoti, ką parodyti, kaip parodyti ir kam parodyti. Nėra man reikalo prieš jus save kelti, ir pagyrūnų aš pakęsti negaliu. Tik jeigu jūs kalbėsit apie mane su juvelyrais, tai jie jums visi pasakys, kad su manim konkuruoti nelengva: kur kitas prekiautų už šimtą, ten aš prekiausiu už tris. Aš tą dalyką išmanau gerai.

Žodžiu, važiuoju aš į Jehupecą. Turėjau, suprantama, pasiėmęs prekių gerokai, duok dieve mums visiems turėti tiek, kiek buvo sudėta tuomet va į šitą, sakysim, valizėlę. Na, ir atsisėdęs sau sėdžiu. Aišku, sėdžiu prisispaudęs prie savo valizėlės, nė iš vietos nepasikrutinu. Apie miegojimą nebėr ko nė šnekėti — kai važiuoji su prekėmis, tai nemiegi. Kai tiktai koks naujas žmogus įeina į vagoną, tuoj man smilkt per širdį: o gal jis vagis? Ant nosies juk neužrašyta nė vienam.

Dievas padėjo — važiavau dieną, važiavau naktį, nevalgęs, nemigęs, ir nuvažiavau į Jehupecą pas turtuolį. Prisistačiau, šnekėjom šnekėjom, atsidundenau it būgnas ir, kaip dažnai esti, pelniau špygą, ne pinigą.

Apie turtuolius aš nenoriu blogo žodžio pasakyti, kad juos kur gera cholera griebtų. Jie tau paskutinį prakaitą išsunks. Išžiūrinės, iščiupinės aliai daiktelį, čiaupysis, maivysis, o kai prieis, kad jau reiktų pinigą mokėti,— šnipšt. Na, ir ką tu padarysi? Ar prekiavęs, ar neprekiavęs, turi dumti toliau, nėr ko laiko gaišti. Beje, ir dumti nėra labai kur,— na, bet vis tiek dumi.

Tai šit pasičiumpu aš, žinoma, vežiką ir dumiu į stotį. Tik girdžiu — kažkas iš užpakalio šaukia man:

— Dėde, dėde!

Pasižiūriu — toksai jaunas vaikinas vejasi mane, turi rankoj valizėlę, kaip tik tokią valizėlę, kokia mano, ir sako man:

— Va, jūs pametėt!..

Oi, bėda! Oi, varge mano! Taigi čia mano valizėlė! Kur? kaip? kokiu būdu? Matai, taip lemta buvo, kad valizėlė išsmuktų man iš rankos, o tasai jaunas vaikinukas ją paimtų, ir gana! Aš puolu prie to vaikino, kratau jam ranką, dėkoju jam:

— Dėkui jums,— sakau,— duok dieve jums sveikatos ir visokio gero, dėkui,— sakau,— šimtą kartų dėkui!

Jis sako man:

— Nėr už ką.

Sakau:

— Kaip tai nėr už ką? Gi jūs man,— sakau,— gyvybę išgelbėjot. Jūsų geradarystė,— sakau,— tokia didelė, kad dangaus ir žemės per maža jums atsilyginti. Sakykit,— sakau,— kiek aš jums turiu užmokėti? Sakykit, nesidrovėkit,— ir aš imuosi už kišenės.

Jis sako man:

— Jeigu jūs patys sakot, kad tai buvo labai geras darbas, tai kaip aš už jį,— sako,— imsiu pinigus?

Čia aš, išgirdęs tokią jo šneką, žinoma, griebiau tą vaikiną į glėbį ir ėmiau bučiuoti:

— Dievas pats atlygins,— sakau,— jums už tai, ką jūs man gera padarėt! Eikit šen,— sakau,— mudu pasivaišinsim trupučiuką, išgersim,— sakau,— stiklelį vyno.

— Stiklelį vyno — mielai,— sako,— kodėl ne?

Ir mudu susėdam abudu į vežiko karietą ir važiuojam — negi į stotį, kur ten stotis be galvoj — į kavinę važiuojam, pasivaišinti truputį.

Nuvažiavom į kavinę, aš paėmiau atskirą kambarį, užsakiau visokių gėrybių, ir susėdom mudu su tuo vaikinu pasišnekučiuoti. Tas vaikinas, be to, kad man, gali sakyti, išgelbėjo gyvybę, dar ir šiaip man patiko: simpatingas vaikinas su simpatingu veidu, su giliomis, juodomis, rimtomis akimis — ne berniokas, o auksas! Ir dar, be to, drovus be galo. Aš jį prašau, kad jis nesivaržytų ir užsakinėtų, ko tik širdis geidžia, gražiausių ir geriausių dalykų, ir ko tiktai jis užsako, aš liepiu vis duoti dvigubai, ir mudu gerai išgėrėme, padoriai užkandome, kaip dievas prisakė. Tiktai nepasigėrėme, dieve gink! Žydas negirtuokliauja, tik „kuomet karalius pasidarė linksmesnis ir iš per daug didžio gėrimo įkaito nuo vyno“, aš ir sakau tam savo vaikinui:

— O, kad jūs žinotumėt, kiek man gero padarėt! Apie tą, kad jūs man padėjot išlaikyti didelį lobį, apie tą,— sakau,— aš jau ir nekalbu. Duok dieve mudviem abiem turėti tiek, kiek aš esu skolingas už prekes, o už svetimą gerą juk esame atsakingi panašiai kaip už dievo gėrybes. Jūs man tiesiog išgelbėjot gyvybę ir gerą vardą,— sakau,— nes mano kreditoriai,— sakau,— jei būčiau grįžęs be šitos valizėlės, tikriausiai būtų pamanę, kad mano čia padaryta šelmystė, kokias mūsų juvelyrai daro dažnai. Jie kur nors paslepia gražų kiekį prekių, o paskui paleidžia gandą, kad juos apiplėšė. Man,— sakau,— kad žinotumėt, nebebūtų likę nieko kito daryti, kaip tik nusipirkti virvę ir

pasikarti ant pirmutinio medžio! Išgerkim,— sakau,— į jūsų sveikatą, tegu dievas jums duoda visa, kaip jūs patys norit, ir likit sveiki,— sakau,— pasibučiuokim,— sakau,— nes jau reikia važiuoti.

Ir aš atsisveikinu su juo, užsimoku kavinėje, jau imsiu savo valizėlę — kur mano valizėlė? Kur mano vaikinas? Nebėr!

Ir aš kritau nualpęs.

Kad kritau nualpęs, tai mane ėmė gaivinti. Atgaivino — aš vėl keberiokš nualpęs. Ir kai jau mane visiškai gerai atgaivino, tada tik sukėliau aliarmą, sukėliau ant kojų visą Jehupeco policiją, prižadėjau riebią dovaną, aplaksčiau su ja visas geras vietas, išlandžiau visas užunarves, susipažinau su pasaulinio garso vagimis — mano vaikino nė kvapo, kaip skradžiai žemę prasmegęs! Jau ir vilties nebetekau, ir pasaulis nebemielas pasidarė. Atsiguliau viešbučio kambary ant lovelės ir galvoju sau, kaip čia geriau pasidaryti galą. Nusidurti peiliu? Pasikarti už virvelės? O gal šokti į Dneprą? Ir kai aš taip guliu ir liūdnas dūmas dūmoju, girdžiu — beldžiasi: kas ten? Atėjo manęs kviesti į policiją: sučiupę tą paukštelį su valizėle, su visa valizėle!

Ar bereikia jums pasakoti, kas su manim darėsi, kai pamačiau savo valizėlę su briliantais? Vėl kritau nualpęs. Turiu tokią ypatybę — alpti. Ir kai vėl atsigavau, einu pas tą savo vaikiną ir sakau jam:

— Aš nesuprantu,— sakau,— paaiškinkit man, kitaip iš proto išsikraustysiu. Dėl ko taip yra, kad kai jūs radote mano valizėlę, tai vijotės mane ir atidavėte ją man, net nenorėjot už savo gerą darbą imti jokio atlyginimo, o lig tik aš pasigręžiau į šalį, jūs tuojau čiupot, pavogėt mano gerą, mano turtą, mano sielą? Gi jūs,— sakau,— per menką truputėlį būtumėt mane nelaimingą padarę. Dar tik minutė,— sakau,— ir aš būčiau nebegyvas!..

Žiūri jis į mane, tas mano vaikinas, savo giliomis, rimtomis, juodomis akimis ir sako man visai ramiai:

— Kuo čia kliūva tie du dalykai vienas antram? Geras darbas yra geras darbas. O dėl vagystės,— sako,— tai čia mano toks amatas...

— Vaikine,— sakau aš jam,— kas gi,— sakau,— jūs esate?

— Kas gi aš,— sako,— būsiu? Aš esu,— sako,— vargšas vagis, vaikais apsikrovęs ir visiškai neturintis laimės. Darbas mano — kad neprasitarus — yra lengvas, tik tame darbe visiškai neturiu sėkmės. Tikrai sakant, skųstis negalima, dėkui dievui, vogti yra ko, ir vagi žmogus; tik bėda,— sako,— kad ne visada pasiseka. Nėra laimės!..

Tiktai paskiau, kai jau sėdėjau traukiny, aš apsižiūrėjau, kad iš manęs — tikras asilas. Juk aš už menką nieką galėjau išvaduoti tą vagį,

kam gi turėčiau būti ranka, kuri jį plaka? Tegu jau toji dalis tektų kam nors kitam...

O gal jūs kartais norėtumėte nebrangiai briliantinių auskarų? Aš jums šit parodysiu, matysit. Tokių briliantų jūs nė matyt nematę, nė sapnuot nesapnavę. Prima, ekstra!..

APSAKYMAS NUMERIS DEVYNIOLIKTAS

DEŠIMTASIS

Devyniese buvome visame vagone. Devyni žydai. Mums stigo dešimtojo, kad būtų galima pasimelsti bendrai, minjenu[53].

Tiesą sakant, buvo ir dešimtasis. Tik nebuvome tikri, ar jis žydas, ar nežydas. Tylintis žmogynas su auksiniais akiniais. Veidas pailgas, pleiskanotas, tik be barzdos. Nosis žydiška, bet ūsai keistai aukštyn užraityti. Ausys atvėpusios, bet sprandas raudonas. Visą laiką nuo mūsų laikėsi visiškai skyrium. Žiūrėjo pro langą ir švilpiniavo. Sėdėjo be skrybėlės. Ant kelių rusiškas laikraštis. Ir tyli, nė žodelio neprataria. Visiškai kaip rusas. Tikras rusas. O gal ne? Ir vėl: argi jis tikrai nežydas? Kur čia, šitas tai tikrai žydas. Ką jau! Žydas žydo, matai, neatskirs! Žydas žydą pažins per mylią patamsy. Juk veidas būdingas! Žinoma, žydas! Kad man tiek aukso, kaip jis tikras žydas! Ir vėl abejonė: o gal ir ne žydas? Žinai, šiais laikais... Tai mes pagalvojome, kad reikalas toks: žydas, vargšas, nori, kad bent manytų kiti, jog jis krikščionis — tebūna jam į sveikatą. Bet ką daryti: reikalingas dešimtasis! Vienas iš mūsų, važiuojančių šiame vagone, šiandie laiko metines. Manote, kad tai paprastos tėvo mirties metinės arba motinos? Ne, tai vaiko mirties metinės. Sūnaus mirties. Vienturtį palaidojo mūsų kelionės draugas. Vos išmeldė, kad jam atiduotų iš kalėjimo sūnaus lavoną ir leistų palaidoti žydų kapuose... Tėvas prisiekinėja, kad sūnus buvęs nekaltas. Per greitai jį nuteisę. Tai yra,— sako,— jis buvęs draugas tarp draugų, bet karti jo neturėjo. Tačiau jį pakorė — nebėra! Greit paskui jį išėjo motina. Tai yra ne taip dar greit. Gerai dar pasikankino. Pati pasikankino ir jį pasendino ir pražildė.

— Kaip jums atrodo, kiek man metų?

Žiūrime į jį ir stengiamės atspėti, kiek jam metų. Negalima: akys jaunos, galva žila. Kakta raukšlėta, veidas ir graudus, ir šypsosi. Ir visa žmogysta — kažkokia keista. Švarkas kaip švarkas, tik labai

ilgas. Skrybėlė kaip skrybėlė, tik atsmaukta ant pakaušio. Barzda kaip barzda, tik apvaliai apkirpta. O akys... oi, akys! Tokios akys, kur vienąkart pamatęs jau niekad, niekad neužmirši. Akys, kur vienukart juokiasi ir verkia, arba verkia ir juokiasi... Kad bent pasiskųstų, nuritintų nors vieną ašarą. Ne. Visiškai linksmas, visiškai gyvas — keistas, keistas žmogus.

— Na, tai iš kur gausime dešimtąjį? — atsiliepė vienas iš mūsų ir pažiūrėjo į nepažįstamąjį, kuris, lyg nieko negirdėdamas, žiūrėjo pro langą ir švilpiniavo populiarų motyvą.

— Kaip dešimtąjį? — tarė kitas.— Tai ar nėra dešimties, minjeno?

Ir jis ėmė skaičiuoti pirštu: vienas, du, trys...

— Manęs neskaitykite,— pasakė švilpiniuotojas, ir tai žydiškai.

Visi nustėrome, nustebome.

— Tai kad jūs gal ne žydas?

— Žydas esu, tik nieku laikau tokius daiktus!

Ilgai sėdėjome nustėrę ir žiūrėjome į kits kitą, netardami nė žodžio. Tik tas, kuris laikė metines, nėmaž nesumišo. Su ta savo linksmai graudžia šypsena jis tarė jaunam vyrui, tam švilpiniuotojui:

— O, kad jūs išgyventumėte šimtą dvidešimt metų! Jums reikėtų duoti aukso medalį.

— Aukso medalį? Už ką?

— Pasakysiu jums, bet tai ilga byla. Jei norėtumėte pabūti dešimtuoju minjene, aš bematant sukalbėsiu k a d e š ą už savo sūnaus vėlę, o paskui jums papasakosiu gražią istoriją.

Linksmasis metinių minėtojas išsiėmė maršką, užsigaubė ant švarko, nusigręžė į sieną ir pradėjo kalbėti maldą.

Nežinau, kaip jūs, bet aš tai mėgstu kasdienines maldas. Kasdieninės maldos yra man daug saldesnės už įmantrias kantoriaus išmones, šeštadienio maldų vinguriavimą ir švenčių gaidą. Maldoje, tėvo kalbamoje vagone, buvo tiek širdies, tiek sielos, jog mus visus sujaudino. Man rodos, kad sujaudino taip pat ir dešimtąjį, tą švilpiniuotoją. Dėlto nusmelkia per širdį, kai girdi tėvą, kalbantį kadešą už sūnų! O tėvo balsas buvo toks saldus, širdingas, jog srovėjo kaip aliejus, į pat kaulus. O dar kadešas! Kadešas! Tik nebent akmens nesugraudintų kadešas...

Žodžiu, tai buvo bent malda!

Po maldos tas, kuris laikė metines, atsisėdo priešais dešimtąjį ir, žiūrėdamas savo graudžiai linksmomis akimis, ėmė apsakinėti žadėtąją

istoriją. Apsakinėdamas glostėsi barzdą ir kalbėjo pamažu, kaip žmogus, kuris turi laiko:

— Ta istorija, kur aš jums, jaunasai žmogau, papasakosiu, yra iš tiesų ne viena istorija, o trys istorijos. Trys trumpos istorijėlės.

Pirma istorija buvo kaime, pas nuomininką. Kaime gyveno nuomininkas su pačia. Kaimas buvo didelis. Krikščionių daug, o žydo — nė vieno. Taigi vienuma. Juo geriau pelno atžvilgiu. Kaip ir pasakyta: gyvensi tarp svetimų... Vieno daikto jiems stigo — vaikų. Ilgą laiką neturėjo vaikų, nemielas buvo gyvenimas. Ir tik kai paseno, dievas jų pasigailėjo. Nuomininko moteris pastojo ir laimingai pagimdė nuomininkui berniuką. Sūnų. Pamanykite! Reikia, vadinasi, apipjaustymo, kaip dievas įsakė. Aštuntą dieną mano nuomininkas pasikinkė arklį, nuvažiavo į miestą, parsivežė rabiną, apipjaustytoją, tarną ir dar penkis žydus. Namuose nuomininkas ištaisė puikius pietus. Viskas gerai, viskas parengta. Staiga susigriebė — nėra minjeno! Stinga dešimtojo. Kas atsitiko? Nuomininko galva kalta. Priskaitė į skaičių ir savo pačią![54] Kilo gardaus juoko. Ir šiaip, ir taip — laikas nestovi. Ką daryti? Kaimas didžiausias, krikščionių daug, žydo — nė vieno. Blogai! Tik žiūri — bevažiuojąs vežimas su būda į smuklę. Kad su būda, tai vežikas. Tegu bus ir vežikas, kad tik žydas... „Šolom aleichem!" „Prašau į vidų! būkite dešimtuoju!.." Kadgi apsakytum, kiek ten buvo džiaugsmo. Dabar matote, koks didis yra mūsų dievas. Visas kaimas su visais krikščionimis nieko negali padaryti. O šit atsiranda vienas žydas, vežikas,— ir jau gerai!

Kita istorija, mano mielasis, buvo ne kaime, o mieste. Ir kaip tik žydų mieste. Buvo šventė. Penktadienio vakaras, po žvakių palaiminimo. Vienas parėjo iš sinagogos. Sukalbėjo kidušo maldelę[55]. Nusiplovė rankas. Atsisėdo prie stalo — žvakė pakrypo, ėmė tirpti. Po svyrančiu dagčiu pastatė šventinį ragaišį — nieko nepadėjo. Dagtis nukrito ant stalo, ant staltiesės. Tuoj tuoj kils gaisras. Ką daryti? Gesinti? Negalima, šventė! Sulėkė kaimynai, visa gatvė. Rėkia, ūžia: „Žydai, pražuvome!" Žiūri — eina nežydas, kuris šeštadieniais žydams atlikdavo žydų religijos draudžiamus tokiomis dienomis darbus, Chvedoras. „Chvedor, serdce! Či ty bačiš, ono duže svitlo?", tai yra „ar tu matai, kaip ten labai šviesu?" O Chvedoras, kad ir nežydo protu, tuoj suprato, kas čia turima galvoje... Spjovė į saują, dviem savo didžiuliais krikščioniškais pirštais čiupo dagtį, ir po gaisro. Taigi klausiu jus: ar gali aprėpti dievo stebuklus? Šitiek žydų nieko negalėjo padaryti, atėjo vienas krikščionis — išgelbėjo visą miestelį.

Dabar turiu jums pasakyti trečią istoriją. Tatai atsitiko pas patį rabiną. Rabinas, kad jis sveikas gyventų, turėjo vienturtį sūnų, ir tai labai vykusį sūnų — su visais geraisiais ypatumais, kokį pritinka turėti rabinui. Vesdino jį, žinoma, labai anksti, įtaisė jam pačią su dalia — su išlaikymu žentui ligi gyvos galvos! Pasodino jį, kad sėdėtų ir studijuotų šventus raštus. Sėdi ir studijuoja. Būtų viskas labai gerai, jei pasaulyje nebūtų šaukimo į kariuomenę. Tiktai kodėl galėtų kariuomenė kliūti rabino sūnui? Viena, jis vienturtis, vienas kaip pirštas. Antra, jei reikėtų pinigų, tai negi pinigų pristigtų. Buvo tačiau baisūs laikai. Imdavo žydų vienturčius, ir pinigai nepadėdavo. Nė dešimt tūkstančių! Pikta komisija, negeras gydytojas — blogai! Ir ką jūs pasakysite, jaunasai pone, įvedė ten rabino sūnų nuogą. Pirmą kartą gyvenime teko jam rodytis žmonėms be kepurės ant galvos. Ir tai buvo jo laimė. Nes ant jo galvos pasirodė besanti, nelinkėčiau jums, „muzikėlė", ir tikra, ne dirbtinė. Užsiliko ji jam dar iš vaikystės. Buvo atkaklus vaikas, nesiduodavo galvos trinkti... Žinoma, nuo karo tarnybos buvo atleistas.

Dabar klausiu jus, jaunasai žmogau, ko esate vertas? Žydas esate, nežydu norite būti, o tuo iš trečiosios istorijos esate vis tiek — na, ar jūs nevertas aukso medalio? . . . .

. . . .

Artimiausioje stotyje mūsų „dešimtasis" išnyko kaip kamparas.

APSAKYMAS NUMERIS DVIDEŠIMTAS

TREČIOJI KLASĖ

Tai jau nėra, po teisybei, apsakymas, tik šiaip jau pašnekesys, keletas gero bičiulio atsisveikinamųjų žodžių ir patarimų.

Skiriantis su jumis, mielasis skaitytojau, norisi man iš dėkingumo, kad kantriai išklausėte tiekos mano istorijų, norisi būti jums kuo nors naudingam, pasakyti keletą šiltų žodžių, patyrusio žmogaus, komivojažieriaus žodžių. Pasiklausykite ir įsidėmėkite, ką jums pasakysiu.

Kai važiuojate geležinkeliu ilgesnį kelią ir norite žinoti, kad važiuojate, tai yra norite malonumo turėti iš savo kelionės, nevažiuokite niekad nei pirmąja, nei antrąja klase.

Apie pirmąją klasę nėra ko nė bekalbėti. Saugok dieve! Aš, matai, ne pačią važiuoseną turiu omenyje. Važiuoti pirmąja klase — net ir

visai pakenčiama. Ir minkšta, ir erdvu, ir ištaiginga — visi patogumai. Tik aš kalbu ne apie važiuoseną, o apie žmones, apie keleivius. Kas per gerumas žydui važiuoti vienam ir žodžio nepratarti? Gali dar, dieve saugok, kalbėt užmiršti! O jei retkarčiais ir sutiksi tenai keleivį, tai jis bus arba storapilvis dvarponis su išpūstais skruostais, kaip dūdų muzikanto, tromboną pučiančio, arba pasipūtusi dama, pikta kaip uošvienė, arba tylintis svetimšalis su languotomis kelnėmis, prilipęs prie lango ir nesijudinantis iš vietos, nors čia degtų visas vagonas. Kai važiuoji su tokiais žmonėmis, visokios liūdnos mintys lenda į galvą, ir nenoromis pradedi mąstyti apie mirtį... O kam jums to reikia?

Manote, kad antrojoje klasėje geriau? Sėdite vagone tarp daugelio žmonių; rodos, tie patys žmonės kaip jūs, su tokia pat pagunda: kiekvienas norėtų, vargšai, žodį pratarti, sužinoti, kur važiuojate, iš kur esate ir kas esate? Bet sėdi lyg stuobriai, žiūri tiktai į kits kitą, lyg prisisiurbę burnas vandens, ir tyli.

Šit priešais jus sėdi frantas su ilgais nagais ir gražiais ūsais, ir jūs galėtumėte prisiekti, kad jį pažįstate, kad jį esate kažkur matę, tik nepamenate kur; jums atrodo, kad jis turėtų būti iš žydų sėklos, tai yra vienas iš „mūsiškių"... Bet būk tu gudrus, jei jis tyli. Raito ūsus aukštyn, žiūri pro langą ir švilpiniuoja!

Jei norite tokį žmogų pribaigti, palaidoti taip, kad nė iš numirusių nebeprisikeltų, tai pakalbinkite jį bet kuria kalba, kai vagone yra krikščionių, o labiausiai — ponių. Geriausiai paklauskite jį rusiškai: „Jesli ja ne ošibajus, ja imel udovolstvije vstretitsia s vami v Berdičeve[56]?"; mūsų kalba tai reiškia: „Jei neapsirinku, aš būsiu turėjęs malonumo sutikti jus Berdičeve?" Tai jam šimtą kartų blogiau, negu kad jo tėvą prakeiktum!

Arba jei sutiktumėte tokią žmogystą kur nors Podolėje ar Volynijoje, galite su juo užmegzti šnektą lenkiškai: „Przepraszam pana! Jeżeli się nie mylę, znałem ojca pana w Jarmolińcu, który był w łaskach u jaśnie wielmożnego Potockiego?" Mūsų kalba tai bus: „Atsiprašau, jei neapsirinku, aš buvau pažįstamas su jūsų tėvu, gyvenusiu Jarmolince, jis buvo grafo Potockio malonėje..."

Čia didelio įkandžio nėra, bet vis dėlto, primindami, kad jo tėvas buvo Jarmolince ir Potockio malonėje, vienukart tvirtinate, kad jis buvo žydas... Bet tuščia jo! Apsakysiu jums verčiau atsitikimą, kurį pats savo akimis mačiau.

Tai buvo greitajame traukinyje. Važiavau antrąja klase, nes

trečiosios nebuvo. Priešais mane sėdėjo toks ponėkas, gal žydas, gal krikščionis. Atrodė tačiau, kad veikiau buvo žydas kaip krikščionis... Pagaliau kas jį žino? Gražus vaikinas, nusiskutęs, apsivilkęs kaip sportininkas, susijuosęs juodu diržu, su baltomis kelnėmis — ir nevedęs. Kodėl sakau, kad buvo nevedęs? Todėl, kad visą laiką meilinosi gražiai panelei su aukšta, papūsta šukuosena ir su pensnė ant mažytės, dailiai išdrožtos nosytės. Susipažino čia pat, vagone, ir greit susidraugavo. Ji vaišino jį šokoladu, o jis ją juokino anekdotais, pirma apie armėnus, paskiau apie žydus. Abu leipo juokais. Ir labiausiai juokėsi iš anekdotų apie žydus, o tuos anekdotus vaikinas pasakojo taip, kaip juos pasakoja krikščionys, ir nekreipė dėmesio į tai, kad aš juk žydas ir jaučiuosi įžeistas... Žodžiu, romanas ėjo kaip iš pypkės. Jis jau atsidūrė greta jos (pirma sėdėjo p r i e š a i s ją), žiūrėjo jai į akis, o ji žaidė grandinėle jo laikroduko, užkišto už juodo diržo ant baltų kelnių. Staiga, nebeatmenu kurioje stotyje, į vagoną įeina žydas, viena koja šlubas, rudas, sukaitęs, su baltu skėčiu, paduoda ranką mano sportininkui su juodu diržu ant baltų kelnių ir kreipiasi į jį žydiškai:

— Sveiki gyvi. Pažinau jus pro langą. Galiu jums atiduoti linkėjimus nuo jūsų dėdės Zalmeno iš Monasteriščio...

Žinoma, toje pačioje stotyje mano sportininkas išgaravo, o panelė liko viena. Bet čia ne istorijos galas. Panelė buvo tikriausiai krikščionė, nes kitaip — ko būtų reikėję lėkti sportininkui? Kelias stotis pravažiavus, panelė pradėjo dėliotis daiktus, netardama man nė žodžio, net nepažiūrėdama į tą pusę, tartum manęs nė nebūtų. Stotyje, kur ji išlipo, laukė jos gražus žydas, patriarchas su barzda, panašus į protėvį Abraomą, ir žydė su peruku ir su dideliais deimantiniais auskarais.

— Rivke! Dukrele! — šaukė seniai ir ėmė savo dukterį apsiašaroję bučiuoti, glaudyti.

Aiškinti tų įvykių negi bereikia. Norėjau tik jus supažindinti su žmonėmis, kokių sutinki antrojoje klasėje, ir įrodyti, kad jūs neturite važiuoti antrąja klase, nes antrojoje klasėje jūs esate svetimi — tarp savų svetimi...

Bet kai važiuojate trečiąja klase — jūs esate namie. O jei vagone nieko kito nėra, kaip tik žydai, tai jau esate net per daug namie. Nėra, teisybė, trečiojoje klasėje taip patogu, dėl vietų reikia grumtis; visada triukšmas, ermideris, žmogus nesižinai, kur pats esąs ir kur tavo kaimynai... Bet užtat jūs čia labai greit susipažįstate vieni su kitais; visi žino, kas j ū s esate, kur važiuojate ir koks jūsų verslas, o jūs visus žinote, kas j i e yra, kur važiuoja ir koks jų verslas.

Naktį praleidžiate besišnekėdami, nes turite su kuo šnekėti; o kai jūs tylite, kalba kiti — ir neduoda jums miegoti. Ir kam miegoti vagone? Rodos, geriau yra, kai gali kalbėti su žmonėmis, nes kai kalbi, tai vis ką nors iškalbi. O, kad aš sulaukčiau tiek laimingų metų, kiek kartų atsitinka, kad iš tokių šnektų vagone su visiškai nepažįstamais žmonėmis randasi prekybiniai sandėriai, superšamos poros arba patiriama šiaip naudingų daiktų.

Šit, pavyzdžiui, šneka apie gydytojus, skrandžio katarą, dantų gėlimą, nervus, Karlsbadą ir t.t.— atrodo, kad pilstymas iš dyko į tuščią, ar ne? Bet tik pasiklausykite, kaip išėjo kartą man pačiam. Važiavau sykį tarp žydų, šnekėjomės apie gydytojus ir receptus. Tada man baisiai sopėjo pilvą, nelinkėčiau jums,— ir šit vienas iš kartu važiuojančių, Kameneco žydas, papiršo savų vaistų, kažkokių miltelių. Tų miltelių, sakė, jam išrašęs, tiesa, ne daktaras, o dantų gydytojas, bet milteliai esą puikūs, geltoni, tai yra patys milteliai balti, kaip ir visi milteliai, tik geltoname popieriuke. Ir prisiekinėjo man Kameneco žydas savo sveikata ir savo pačios ir vaikų sveikata, kad tik tų geltonųjų miltelių dėka jis dar neišsikraustęs į aną pasaulį. Daug jų vartoti nereikėsią. Pakaksią dviejų trijų miltelių, ir pagysiąs. Ir atsikratysite, sako, skrandžiu, gydytojais, pinigų ėdžia, kraujo čiulpikais — tegu juos velniai išjodinėja! Jei norite, sako, galiu duoti jums du ar tris geltonus miltelius,— ačiū pasakysite man.

Parvažiavęs namo, ėmiau gerti tuos miltelius — vieną, kitą, trečią — ir ne tuojau, tik kiek pabuvus, apie pusiaunaktį, pasidarė man taip bloga, jog nebesižinojau kur dėtis, maniau, kad jau galutinoji užeina! Pašaukė gydytoją, paskui dar gydytoją, du gydytojus, ir vos išgelbėjo mane nuo mirties... Nuo to laiko įgijau patyrimo ir žinau, kad jei Kameneco žydas siūlo savo vaistų, geltonųjų miltelių, reikia jį pasiųsti po velnių!.. Mątai, nė kokio mokslo pasaulyje veltui negausi!

Kai važiuojate trečiąja klase iš ryto ir neturite pasiėmę maldos reikmenų — taleso nei tefilinų, būkite ramūs, jei tiktai norėsite, atsiras, kas jums parūpins ir talesą, ir tefilinus, ir ko tik reikia. Užtat, pabaigę maldą, jūs atvošite savo lagaminą ir išdėstysite viską, ką turite pasiėmę: degtinės, pyragaičių, kiaušinių, viščiukų, žuvelių. Jei turite obuolį, apelsiną ar pyrago su įdaru — išsiimkite, pasidėkite, nėra ko jums varžytis! Niekas jums neatsisakys, kiekvienas leisis pavaišinamas. Kelionėje, ir dar draugystėje,— visai kitas valgymas... O jei vežatės vyno butelį, tai susiras daug vyno mėgėjų ir žinovų. Kiekvienas kitaip pavadins jūsų vyną ir kiekvienas kitaip įvertins: vienam čia bus „Besa-

rabijos muskatas", kitas jį pramins „Užsieniniu akermanu". Atsistos trečias ir sakys, kąsnodamas perpykęs: „Kur čia muskatas? Koks čia akermanas? Juk čia Kovešanų bordo!" Atsistos dar vienas, iš pat kertelės, su tikro žinovo šypsena, paims iš jūsų stiklelį, lyg sakydamas: „Asilai spyriojasi — spręsti apie taurelę vyno leiskit man!" — ir, išmetęs vieną kitą sykį, įsidegus skruosteliams, pasakys:

— Žinote, žydai, kas čia yra? Ne, jūs nežinote, kas čia yra. Čia yra, deja, paprastas, padorus, ūkiškas, grynas, košerinis džiovintų vynuogių vynas iš Berdičevo...

Ir visi pripažins, kad jo teisybė, kad čia yra tikrai berdičevinis džiovintų vynuogių vynas. O po kelių to vyno stiklelių atsipalaiduos visiems liežuviai. Tada kiekvienas pradės pasakoti viską, kas pas jį dedasi, ir sukurstys kitus pasipasakoti viską, kas pas juos dedasi. Visi kalba, visi vienu kartu, visi izraelitai yra draugai. Ir vienas patiria iš kito apie visas nelaimes, apie visas skriaudas, apie visus persekiojimus, kurie vyksta plačiajame pasaulyje,— smagumėlis pasiklausyti!

Jei važiuojate trečiąja klase į kurį miestą ir nežinote, kur nuvažiavus apsistoti,— tik paklauskite kelionės bendrus, ar nesą girdėję kokios padorios užeigos. Kiek tik žydų yra vagone, tiek jūs iš karto turite užeigų ir viešbučių. Vienas duoda jums adresą: „Frankfurto" viešbutį. Ir kelia į padanges: „Frankfurto" viešbutyje esą ir šviesu, ir švaru, ir šilta, ir pigu, labai pigu. Tuoj atsiranda kitas ir sako jums:

— „Frankfurto" viešbutyje? Tegu jus dievas saugo! Tenai tamsu, nešvaru, šalta, o kainos baisiausios. Jei norite būti patenkinti, apsistokite „Niujorko" viešbutyje.

Pašoka trečias ir rėkia:

— Ką jūs veiksite „Niujorko" viešbutyje? Ar jūs blakių pasiilgote? Jūs neklausykite, ką jums kalba: „Frankfurtas", „Niujorkas"! Paklausykite manęs: duokite savo mantą, ir eime su manimi, apsigyvensime mano užeigoje, „Rusijos" viešbutyje — ten apsistoja žydai.

Žinoma, reikia saugoti lagaminą, kad jums jo, gink dieve, nenušnekėtų kur nors... Bet prašom man pasakyti: kur šiandien nevagia mūsų palaimintoje žemėje? Būti apvogtam, kad jūs žinotumėte, yra lemties dalykas. Jei jums taip lemta, tai jus vidury dienos apvogs, kaip stovite,— ir nieko jums nepadės nei policija, nei žandarai, nei maldos. Dar dėkosite dievui, kad pavyko gyvą kailį išnešti...

Vienu žodžiu, jūs turite važiuoti t r e č i ą j a klase. Taip jums pataria tikras draugas, praktiškas žmogus — komivojažierius.

Adieu!

TEVJĖ PIENININKAS

Šolom-Aleichem
TEVJE DER MILCHIKER
Maskva, „Der Emes“, 1947

NEESMI VERTAS

(TEVJĖS PIENININKO LAIŠKAS AUTORIUI)

Mano mylimam ir brangiam bičiuliui reb Šolom Aleichemui, duok dieve jums sveikatos ir gerovės, jums, jūsų pačiai ir jūsų vaikams, tegu didis džiaugsmas pasitinka jus visur, kur tiktai jūs eisite, kur tiktai jūs žengsite, amen!

N e e s m i v e r t a s![1] — turiu prabilti šitais žodžiais, kuriais mūsų protėvis Jokūbas kreipėsi į viešpatį dievą, kai leidosi į žygį prieš savo brolį Ezavą, kaip parašyta Šventajame rašte... Tik gal jie čia nelabai pritinka, prašom nepalaikyti už bloga, panie Šolom Aleichem[2]: aš žmogus prastas, jūs tikriausiai išmanote už mane daug daugiau, ką čia ir kalbėti! Kaime, atsiprašant, gyveni ir apdiržti žmogus, bene čia kas turi laiko į knygą pažiūrėti, šventųjų raštų vieną kitą skyrių pakartoti, ar ką? Tiek tos laimės, kad šit ateina vasara, suvažiuoja Jehupeco turtuoliai į Boiberiką vasaroti, tai kartais gali šviesesnį žmogų sutikti, geresnį žodį išgirsti. Tikėkite manimi, kai atsimenu tas dienas, kada jūs sėdėdavote greta manęs miške ir klausydavotės mano paikų šnekalų,— tos dienos man tokios brangios, lyg kad būčiau uždirbęs dievas žino kiek! Aš nežinau, kuo nusipelniau, kad jūs tiek užsiimate su tokiu menku žmogeliu kaip aš, rašote man laiškus ir net ketinate padėti mano vardą knygoje, padaryti iš manęs gardumyną, lyg aš kažin kas būčiau,— tai argi nereikia man sakyti: N e e s m i v e r t a s!.. Teisybė, išties esu jums tikras draugas, tegu dievas man suteikia bent šimtąją dalį to, ko linkiu jums! Jūs, manau, gerai matėte, kaip aš stengiausi būti jums naudingas dar tais laimingais metais, kada jūs gyvenote didžiajame vasarnamyje,— pamenate? Aš jums tada nupirkau tokią karvę už penkiasdešimt, kad ir užsimerkęs galėjai duoti penkiasdešimt penkis. O kad ji į trečią dieną pagaišo, tai negi aš kaltas: juk ir antra karvė, kur aš jums įtaisiau, taip pat pagaišo?.. Jūs patys gerai žinote, kaip man dėl to nesmagu buvo; vaikščiojau tada kaip be galvos! O, rodos, stengiausi jums tiekti visa, kas tik geriausia, kas tik gražiausia, tegu dievas man taip padeda, ir jums lygiai naujaisiais metais, kad jums būtų, kaip maldoj pasakyta: „Atnaujink mūsų dienas po senovei..." Ir man dievas tegu padeda varyti verslą savo, kad

aš būčiau sveikas, ir pats, ir, nelyginant, arklelis mano, ir karvutės kad pieno duotų tiek, jogei galėčiau jums ir toliau kuo geriausiai tarnauti sūriais ir sviestu, ir jums, ir visiems Jehupeco turtuoliams, duok dieve jiems pasisekimo ir pelno gero, ir vis su džiaugsmu. O jums už triūsą, kad jūs dėl manęs varginatės, ir už tą garbę, kur jūs man teikiate savo knyga, sakau dar kartą: N e e s m i v e r t a s! Už ką man tokia garbė, kad visas pasaulis su visais žmonėmis staiga sužinotų, jog anapus Boiberiko, netoli Anatovkos, gyvena žydas, vardu T e v j ė p i e n i n i n k a s? Tik jūs, reikia manyti, žinote, ką darote, nėra ko man jus išminties mokyti, ir kaip reikia rašyti, tą žinote patys, o dėl visų kitų dalykų, tai aš pasikliauju tauriu jūsų būdu, jog jūs, kai tenai visa ką darysite Jehupece, kad iš tos knygutės tektų ir man šiek tiek. Dabar man, žinote, kaip tik labai praverstų: ketinu, matote, dievui padedant, netrukus pradėt galvoti dukterį leisti už vyro, o jei, kaip jūs sakote, dievas duos sveikiems gyventi, tai ir dvi iš karto... O šiuo tarpu likite sveiki ir turėkite daug laimės visada ir visur, taip jums linki iš visos širdies geriausias jūsų draugas

TEVJĖ.

Beje, pamiršau, kas svarbiausia! Kai knyga bus išleista ir jūs ketinsite pasiųsti man trupučiuką pinigučių, tai būkite malonus siųsti juos į Anatovką, tenykščio pjovininko vardu. Aš tenai lankausi mirusiųjų paminėti du kartus per žiemą: vieną kartą per mirties metines, o kitą kartą apie Naujus metus,— esu, vadinasi, tada miesto gyventojas. O šiaip sau laiškelius galite siųsti man tiesiai į Boiberiką, mano vardu, su tokiu antrašu: „Peredat gospodinu Teveliu, moločnaho jevrei".

Parašyta 1895 metais.

DIDELĖ LAIMĖ

Nuostabi istorija, kaip Tevjė pienininkas, neturtėlis, vaikais apsikrovęs, staiga patiko laimę dėl vieno pašėlusiai keisto nuotykio, kurį verta aprašyti knygose. Papasakota paties Tevjės ir čia paduota žodis į žodį.

„...Kurs išaukština pavargėlį iš dulkių ir iškelia skurdžių iš mėšlų".

(P s a l m ė CXIII, 7)

— Jau jei, sakau, kam lemta didelė laimė, panie Šolom Aleichem, tai ji pati ir į trobą ateina, anot to priežodžio: jei jau eina, tai net ir

tekinomis; ir nereikia tada nei išminties, nei mokėjimo didelio. O jei, gink dieve, atvirkščiai, tai gali tu čia persprogti begudraudamas — ir tau tiek tepadės kiek pernykštis sniegas! Kaip sakoma: Nieko nepadarysi ydingam arkliui. Žmogus kamuojiesi, neriesi iš kailio, nors pulk ant žemės ir numirk (tegu mūsų priešams taip būna)! Tik staiga — nežinai nei iš kur, nei kaip — ritasi laimė iš visų pusių, kaip parašyta knygose: Nukris našta, ir ateis išganymas žydams; aiškinti jums nereikia, ką šie žodžiai reiškia, tik jų prasmė yra tokia, kad žydas, kol dvasia kūne tebėra, kol bent viena gysla dar plasta, neprivalo nustoti vilties. Tą aš perpratau iš savo paties gyvenimo, kaip viešpats dievas vedė mano kelius ir mano verslą dabartinį: iš kur, kaip aš nei iš šio, nei iš to pardavinėju pieną sviestą, kad nė mano bobutės bobutė niekad neprekiavo pieno gaminiais? Tikrai verta, kad jūs išklausytumėte visą istoriją nuo pradžios iki galo. Aš prisėsiu valandėlę čia, greta jūsų ant pievutės, tegu arklelis tuo tarpu užkremta truputėlį. Kaip sakoma: Visų gyvių siela — irgi dievo sutvėrimas.

Žodžiu, tas atsitiko apie sekmines, tai yra, kad nepameluočiau, kokia savaitė ar pora savaičių prieš sekmines; o gal — kas čia žino? — gal pora savaičių po sekminių. Prašom nepamiršti, kad praėjo nuo to laiko, tikrai pasakius, jau metai ir dar galiukas, tai yra devyneri metai, o gal ir dešimt, ir tai dar gal su uodegute. Aš tada buvau, kaip jūs mane matote, visiškai ne tas kaip dabar, tai yra tas pats, žinoma, Tevjė, o vis dėlto ne tas, ir gana, kaip sakoma: ta pati teta, tiktai skraistė ne ta. Kodėl taip? Aš tada buvau — kad neišsitarus apie jus — nuskuręs elgeta, nors, kita vertus, man ir dabar dar toli šaukia ligi turtuolio. O, kad mes abu uždirbtume per šią vasarą ligi Palapinių švenčių tiek, kiek man stinga ligi Brodskio! Bet palyginti su tuo, kas aš buvau, tai aš jau, pasakysiu, turtuolis: turiu savą arklį, ratus, turiu porą melžiamų karvių, kad jos sveikos būtų, ir dar vieną, kur turi diena po dienos atsivesti. Nėr ko dievo rūstinti, turime ir sūrio, ir sviesto, ir grietinės šviežios kiekvieną dieną, viskas savo darbu užkrutėta, dėl to, kad visi dirbame, nė vienas nesėdime dykas. Pati, duok dieve sveikatos, karves melžia, vaikai puodynes nešioja, sviestą muša, o aš pats, kaip matote, važinėju kas rytas į prekyvietę, apvaikščioju visus vasarnamius Boiberike, pasimatau su vienu, su kitu, su visais didžiaisiais Jehupeco ponais; pasišneki su žmogum kokį žodį, pasijunti, kad irgi esi šioks toks žmogus pasaulyje, kaip sakoma, ne koks šlubas siuvėjas; o šeštadienį — ką ir besakyti, tada aš karalius, aš skaitau žydišką knygą, skyrelį Biblijos,

jos aiškinimų, trupučiuką psalmių, šio, to, kito, trečio — žiūrite jūs į mane, panie Šolom Aleichem, ir turbūt galvojate sau: „Ėhė, gi tas Tevjė nepėsčias!..“

Žodžiu — ką gi aš čia buvau jums pradėjęs pasakoti? — Aha, tai va: buvau aš tada, dievui padedant, skurdžius paskutinis, mirdavau badu su pačia ir vaikais triskart per dieną, neskaitant vakarienės. Prakaituodavau kaip juodas jautis, girgždindavau iš girios medžius į stotį, pilnais vežimais — kad jūs tokios gėdos neregėtumėte — už du auksinus dieną, ir tai dar ne kas dieną — ir būk gudrus, išlaikyk su tiek uždarbio pilną trobą valgytojų, kad jie sveiki būtų, ir dar, nelyginant, arklį, kuriam ne galvoj, kas išminčių knygose rašoma, duok tik jam kasdien paėsti, be jokių išsisukinėjimų.

Ką veikia dievas? Juk jis yra, kaip sakoma, *visų penėtojas ir maitintojas*, gudriai valdo pasaulį, išmintingai. Jis regi, kaip aš čia kankinuosi dėl kąsnelio duonos, ir sako man: „Tu, Tevje, turbūt manai, kad jau visam kam baigtuvės — pasaulio galas, dangus ant tavęs užgriuvo? Fe, koks tu didelis mulkis! O tu pamatysi, kad jei tiktai dievas panorės, tai laimė per vieną minutę tris kartus kūlio apsivers, ir šviesu pasidarys visose kertelėse“. Išeina taip, kaip toje maldoje kalbame: *Vieni išaukštinami, o kiti nužeminami* — vieni važiuoja važiuoti, kiti pėsti eina. Svarbiausia — pasitikėti, žydas turi gyventi viltimi, tiktai viltimi. O jei reikia kolei kas vargą vargti? — Tai tam ir esame žydai pasaulyje, kaip sakoma, išrinktoji tauta[3] — ne veltui pasaulis mums pavydi... Kodėl aš šitai kalbu? Kalbu todėl, kad mane viešpats dievas vedė stebuklingais keliais, jūs tuojau išgirsite apie tai.

Kartą važiuoju aš sau taip pavakary per mišką, o buvo tai vasaros metas, važiuoju namo dykomis, galvą nuleidęs, širdyje tuščia ir nyku; arklelis, vargšelis, vos kojas bepavelka, nors kirsk žemėn.

— Eik tu,— sakau,— nevykėli, kiaurai žemę kartu su manimi, žinok ir tu, ką reiškia išpasninkauti visą tokią ilgą vasaros dieną, jei jau pas Tevję už arklį būni!

Aplinkui tylu tylu, ir kiekvienas botago čiaukštelėjimas aidu atsimuša miške. Saulė leidžiasi, diena gęsta. Medžių šešėliai ištįsta ilgi ilgi; pradeda temti, ir širdį gniaužia, gniaužia. Visokios mintys, visokios godos per galvą eina, jau kažkada mirusių žmonių paveikslai kyla prieš akis. Ir tada pagalvoju apie namus — ak tu varge mano! Troboje tamsu, liūdna; vaikeliai, kad jie sveiki būtų, nuogi ir basi, laukia, varg-

šeliai, parvažiuojant savo bėdžiaus tėvo, gal jis parveš šviežios duonos kepalėlį, o gal ir bandelę; o ji, mano senė — žinai, moteriškas — urzgia:

— Vaikais jam reikėjo mane apkrauti, ir dar septynetu, nors imk ir blokšk juos gyvus į upę, atleisk man dieve tokią kalbą!

Gera klausytis tokių šnektų?

O juk esi tik žmogus, kaip sakoma — „kūnas kraujas", ir žodžiais pilvo nepasotinsi; užkandi silkės, norisi arbatos, o prie arbatos reikia cukraus, o cukrus, sakote, pas Brodskį.

— Dėl kąsnelio duonos,— sako mano pati, kad ji sveika gyventų,— vėdaras jau kaip nors atleis, jei ir neprivalgysi, o be arbatos stiklinės rytą negaliu gyventi; vaikas,— sako,— visą naktį čiulpia iš manęs sultis!

O vis dėlto, kad ir kaip būtų, esi žydas, ir nors malda, kaip sakoma, ne ožka, nepabėgs, bet pavakarių poterius sukalbėti reikia. Tiesa, kokia jau ten malda, kada kaip tik toje vietoje, kur reikia stovėti poteriaujant ir nekrutėti, arklelis, lyg tyčia, pasileidžia lėkti ir lekia kaip padūkęs; reikia vytis ratus, griebti už vadelių ir giedoti „Viešpatie Abraomo, viešpatie Izaoko, viešpatie Jokūbo" — gražiai atstovėta malda! O melstis kaip tik norisi karštai, nuo širdies,— galgi sielai paguodos nors kiek ateitų...

Žodžiu, lekiu tekinas paskui ratus ir traukiu balsu maldą, nelyginant sinagogoje prie kantoriaus pakylos: Tu, kurs maitini visą gyvį iš malonės savo — kurs valgydini visokį savo sutvėrimą ir išpildai savo pažadą tiems, kur kapuose ilsisi — net tiems, kuriems gyvenimas yra kapas.

„Oi,— galvoju,— prakeiktas mūsų gyvenimas! O kaipgi mes, vargeli mano, kamuojamės! Ne taip kaip anie, sakysim, Jehupeco turtuoliai, kur sėdi visą vasarą Boiberiko vasarinėse ir valgo, ir geria, ir visokiose gėrybėse paskendę. Oi viešpatie, ir už ką man tiek vargo? Juk aš esu žydas,— galvoju,— toks pat kaip visi žydai. Dievuli brangus, atsižvelk į mūsų kančias — pažiūrėk, sakau, pamatyk, kaip mes kamuojamės, ir pašalink tą skriaudą, kur slegia vargšus beturčius, nes kas gi juos užtars, jei ne tu? Išgydyk mus, ir būsime sveiki — vaistų mums atsiųsk, o skaudulių tai jau mes patys turime... Laukus palaimink — duok gerus metus, kad visoks javas užderėtų, ir rugiai, ir kviečiai, ir miežiai; nors, kita vertus, kas man, varguoliui, galvoj tie visi dalykai? Koks, sakysim, mano arkleliui skirtumas, ar avižos brangios, ar pigios?"

Tik — ne, dievui klausimai nedavinėjami, o labiausiai žydas turi viską nuolankiai priimti už gera ir sakyti: „Viskas į gera!“ Matyt, tokia yra dievo valia. O niekų kalbėtojai, giedu sau toliau,— niekų kalbėtojai, „ristokratai“, kurie sako, kad nėra jokio dievo, susilauks gėdos, kai nueis tenai; jie gaus ką nupelnę, ir dar su procentais, dėl to, kad jis triuškina priešus savo — jis gerai atsiteisia, su juo juokų nėra, su juo reikia gražiuoju, reikia melstis, šaukti jam: Gailestingasis tėve! Geraširdingasis dieve! Išgirsk balsą mūsų ir pasigailėk mūsų — pasigailėk mano pačios ir vaikų, jie, vargšai, alkani! Priimk už gera — tegu suminkštėja,— sakau,— tavo širdis tavo numylėtajai Izraelio tautai, kaip kitados šventovėje, kada dar kunigai ir levitai[4]... Staiga — stop! arklelis mano sustojo. Aš greitosiomis išbaigiu varyti maldą, pakeliu akis, žiūriu — ateina man priešais iš miško dvi labai keistos žmogystos, apsitaisiusios nei šiaip, nei taip. „Galvažudžiai!“ — dingtelėjo man į galvą. Tik aš greit susigriebiu: „Fe, Tevje, koks tu kvaiša! Važinėji per tą mišką jau tiek metų dienomis ir naktimis, ir iš kur čia tau staiga galvažudžiai?“ — Oplia! — sakau arkleliui, pasidrąsinu ir sudrožiu jam porą kartų per nugarą kaip niekur nieko.

— Klausyk, tamsta! Dėde! — prakalba viena iš tų dviejų žmogystų moteriškės balsu ir moja man skepetaite: — Na, sustokite gi, meldžiamasis, palaukite valandėlę, nebėkite, jums niekas nieko nedarys, dieve saugok!

„Aha, nelabasis! — pamaniau, tik vėl greit tariu sau: — Avingalvi! Iš kur čia tau staiga rodysis velniai su vaiduokliais!“

Ir aš sustabdau arklelį. Imu geriau įsižiūrėti į tas dvi žmogystas: moteriškės. Viena vyresnė, su šilkine skarele. Antra jaunesnė, su peruku; abi raudonos ir labai suprakaitavusios.

— Labas vakaras, sveikutėlės! — sakau aš labai garsiai, apsimesdamas linksmas.— Ko gero norėsite? Jei pirkti ko nors, tai pas mane nieko nerasite, nebent pilvo dieglių mano priešams, arba sielvartų maišą, arba galvos svaigulio, sausgėlos, vočių, visokių bėdų...

— Ša, ša! — jos ėmė sakyti,— žiūrėk tiktai, jam kaip maišas atsirišo! Žydą tik žodžiu užkabink — negyvai tave užkalbės! Nieko,— sako,— pirkti mums nereikia, mes tik norėjome jūsų pasiklausti, gal jūs kartais žinote, kur čia kelias į Boiberiką?

— Į Boiberiką? — sakau ir deduosi juokiąsis.— Man tai vis tiek, kaip sakysim, mane klaustų, ar aš žinąs, kad mano vardas Tevjė.

— Šitaip? Jūsų vardas Tevjė? Labas vakaras, reb Tevje! Mes

nežinome,— sako jos,— iš ko čia būtų juoktis. Mes ne čiabuvės, mes iš Jehupeco ir gyvename Boiberike, vasarojame, o išėjome,— sako,— valandėlę pasivaikščioti ir sukame ratą po šitą štai mišką mažne nuo pat ryto, klaidžiojame, klaidžiojame ir vis neatitinkame kelio pareiti; ir šit išgirdome,— sako,— kad kažkas gieda miške, tai iš pradžių pamanėme, ar nebus tik, dieve saugok, galvažudžiai, bet kai pamatėme iš arčiau, kad jūs žydas, tai lengviau širdy pasidarė. Dabar suprantate?

— Cha cha cha! Nieko sau galvažudys! Ar jūs esate kada,— sakau,— girdėjusios, kaip vienas žydas galvažudys užpuolė praeivį ir paprašė, kad duotų tabokos pašniaukšti? Jei,— sakau,— norite, galiu jums papasakoti tą istoriją.

— Istoriją,— sako,— palikite kitam kartui; jūs parodykite mums geriau kelią į Boiberiką.

— Į Boiberiką? — sakau.— Gi va, čia ir yra kelias tiesiai į Boiberiką! Jei,— sakau,— jūs ir nenorėtumėte, tai vis tiek šituo vieškeliu nueitumėte į pat Boiberiką.

— Tai ko gi jūs tylite? — sako jos man.

— O ko man,— sakau,— rėkti?

— Jeigu taip,— sako jos man,— tai gal jūs žinote, ar toli į Boiberiką?

— Į Boiberiką,— sakau,— netoli, vos keli varstai; tai yra,— sakau,— bus penki šeši, o gal septyni varstai, bet, kad kokioj, tai bus ir visi aštuoni.

— Aštuoni varstai?! — suriko abi moterys vienu kartu, susiimdamos rankas ir vos nepravirkdamos.— Ką jūs kalbate, meldžiamasis? Ar jūs žinote, ką jūs kalbate? Lengva pasakyti — aštuoni varstai!

— Na,— sakau,— ką gi aš galiu padaryti? Jei nuo manęs pareitų, aš padaryčiau, kad būtų arčiau; žmogus,— sakau,— begyvendamas viso ko turi pamatyti šiame pasaulyje. Važinėjant pasitaiko,— sakau,— kad reikia šlapiu keliu, per dumblynę prieš kalną maknoti, ir dar šeštadienio išvakarėse, lietus čaižo veidą, rankos stingsta, širdį maudžia, o čia — trach! ašis nulūžo...

— Kalbate jūs čia,— sako,— kaip be druskos. Jums gal ir ne visi namie turbūt? Ką jūs čia mums paistote, sakote tūkstančio ir vienos nakties pasakas? Mes jau kojų nebepanešame; per visą dieną mes — be stiklinės kavos ir pieniškos bandutės — nieko burnoje neturėjome, o jūs dar čia pasakas sakote!

— Jei taip,— sakau,— tai kas kita; kaip sako žmonės, ne galvoj

šokti, kai pilvas dykas. Ką reiškia būti alkanam, tai aš žinau labai gerai, to jums nėra ko man aiškinti. Labai galimas daiktas, kad kavos ir pieniškų bandučių aš jau daug metų nesu matęs...

Ir man taip bekalbant, rodosi akyse stiklinė karštos kavos, baltintos, su šviežia pieniška bandute ir su kitais skaniais daiktais... „Ak tu, nevykėli,— galvoju sau vienas,— dar ko ar neužsinorėsi? Taip jau tu ir užaugintas kavutėmis ir pieniškomis bandutėmis! O duonos griežinio su silke ar tau nepakaks?" Bet velnias gundytojas, kad jis kiaurai kur tuoj, neatsitraukia: būtinai kavos! būtinai pieniškų bandučių! Užuodžiu kavos kvapą, juntu pieniškų bandučių skonį — šviežių, skanių, valgyk ir norėk!

— Ar jūs žinote ką, reb Tevje? — sako man abi moterys: — Ką čia mes pristovėsime? O jei mes taip imtume ir liptume į jūsų vežimą, ir jūs būtumėte malonus pavėžinti mus namo, į Boiberiką? Ką jūs pasakytumėte?

— Še tau, pasiūlė! — sakau.— Aš važiuoju iš Boiberiko, o jums reikia į Boiberiką! Kaipgi išeis?

— Na, tai kas? — sako jos.— Ar jūs nežinote, kaip tada žmonės daro? Žydas, ir dar mokytas, randa išeitį: apsigręžia ir važiuoja atgal! Nebijokite, reb Tevje,— sako jos,— būkite tikras, jei tiktai dievui padedant pargabensite mus laimingai namo — tada galime sau linkėti prasirgti tiek, kiek jūs iš to pralaimėsite...

„Kažkokia adverniška ta jų šneka! — galvoju sau vienas.— Užuominomis kalba, ne taip kaip visi žmonės!" — Ir man ateina į galvą: numirėliai, vaiduokliai, laumės, kipšai. „Mulki tu! — manau sau,— ko gi tu čia stovi kaip kuolas? Šok į ratus, drožk per nugarą kuinui ir dumk!" Tik, lyg tyčia, man be mano valios ištrūksta žodis:

— Sėskitės!

Ligi tik išgirdo žodį — nereikėjo prašinėti, tuoj į ratus ir sėdi; paskui ir aš atsisėdau pirmagalyje, apsigręžiame, drožiu arkleliui kartą, du, tris! — eik! Iš vietos nejuda, nors tu jį rėžk per pusę. „Na,— manau sau,— dabar tai suprantu, kas jūs per moteriškės... Ir pakurstė gi mane kipšas stoti vidury kelio, leistis į kalbą su moterimis!.."

Jūs suprantate? Iš vienos pusės — miškas, tyluma ir nykių sutemų metas, o čia — dvi žmogystos, tariamos moteriškės... Vaizduotės jėgos sukruto dirbti įsirężusios. Atsiminiau pasaką, kaip vienas vežikas kartą važiavo vienas per mišką ir pamatė ant kelio avižų maišelį. Tas vežikas, pamatęs avižas, nepatingėjo iššokti iš ratų, čiupo avižų maišelį, užsimetė ant kupros, ko nepatrūko, vos šiaip ne taip įvertė jį į ratus — ir

važiuoja toliau. Pavažiuoja varstą, čiupt už avižų maišelio — nebėr nei maišelio, nei avižų; tiktai ožka guli sau ratuose, tokia su barzdele; jis tiesia į ją rankas — ji tiktai kyšt liežuvį kokio aršino[5] ilgumo, ir kadgi nusikvatos baisiausiu balsu — ir dingo...

— Ko gi jūs nevažiuojate? — klausia moterys.

— Ko aš nevažiuoju? Juk matote,— sakau,— kodėl: arklys dievui tarnauti nenori, nenusiteikęs.

— Sudrožkite botagu,— sako,— juk jūs turite botagą?

— Dėkui,— sakau,— už pamokymą, gerai, kad priminėte. Tik,— sakau,— vargas, kad mano kavalierius tokio daikto nebebijo; apsiprato su botagu taip kaip aš su skurdu,— sakau lyg ir juokaudamas, o patį šaltas prakaitas muša.

Žodžiu, ką aš čia jums daug šnekėsiu — išliejau visą širdies kartėlį ant vargšo arklelio; pagaliau, dievui padedant, sujudėjo iš vietos, ir mes traukėme per mišką savo keliu. Taip bevažiuojant eina man per galvą nauja mintis: „Oi Tevje, avingalvis esi! Elgeta buvai, elgeta ir liksi. Tai ką gi, dievas davė tau tokią progą, kokių pasitaiko viena per šimtą metų, ir kaip tu nesusiderėjai iš anksto, kad žinotum, kiek už tai gausi? Nagi kaip bekalbėtum, ar pagal teisybę, ar pagal sąžinę, ar pagal žmoniškumą, ar pagal teisę ir įstatymą, ar pagal ką tik nori — nebus nė kokios nuodėmės, jei šitokia proga trupučiuką uždirbsi, ir kodėl nenučiulpėti kaulelio, jei jau taip pasitaikė? Sustabdyk arklį, mulki tu, ir sakyk joms: taip ir taip, jei gausiu tiek ir tiek, tai gerai, važiuojam, o jei ne — labai atsiprašau, malonėkite lipti iš ratų!“ Tik ir vėl dėstau sau: „Mulkis iš tavęs, Tevje! Lyg nežinai, kad, kol meška girioje, kailio nereikia derėti, kaip tie žmonės sako: Šče ne poimav, a vže skube*...

— O gal mes važiuotume truputį greičiau? — sako moterys ir bakština man į kuprą.

— O ko jums taip skubėti? — sakau.— Pamažu važiuodamas toliau nuvažiuosi.

Ir žiūriu žvairomis į savo tas važiuotojas; atrodo moterys kaip moterys: viena su šilkine skarele, kita su peruku; sėdi, žiūri viena į kitą ir šnibždasi.

— Ar dar toli? — klausia mane.

— Nagi,— sakau,— arčiau kaip nuo šičia tai tikrai nebus; va tuojau,— sakau,— privažiuosime pakalnėlę ir paskiau prieškalnėlę, o

* Dar nesumedžiojo, o jau kailį lupa (*ukr.*).

daugiau,— sakau,— bus vėl pakalnėlė ir vėl prieškalnėlė, tai tiktai tada, sakau, bus didelė prieškalnė, o nuo tenai jau kelias lygus lygus lig pat Boiberiko...

— Galas jį žino, nesušutėlis koks! — sušunka viena.

— Viena bėda — ne bėda! — sako kita.

— To dar betrūko! — vėl sako ana.

— Man rodos, jis kvailas! — sako kita.

„Žinoma, kvailas,— manau sau vienas,— kad duoduosi už nosies vedžiojamas!..“

— O kur, sakysim, pavyzdžiui, mano mielos moteriškės, liepsite jus išmesti? — klausiu jas.

— Ką tai reiškia,— sako,— išmesti? Kas čia per mėtymas toks?

— Taip šnekama,— sakau,— vežikų kalba; mūsų kalba tatai reiškia: kur įsakysite jus nuvežti, kai mes,— sakau,— dievui padedant pasieksime Boiberiką gyvi ir sveiki, jei dievas duos gyventi? Kaip žmonės sako: geriau dukart paklausti kaip vienąkart paklysti.

— A, štai kas jums galvoj? Jūs mus,— sako,— malonėsite nuvežti prie žaliojo vasarnamio, kur prie upės, anapus miško. Ar žinote, kur jis yra?

— O kodėl man nežinoti? — sakau.— Aš Boiberike tai vis tiek kaip namie. O, kad turėčiau tiek tūkstančių,— sakau,— kiek aš tenai rąstų suvežiau. Dar pernai vasarą į žaliąjį vasarnamį suvežiau du sieksnius malkų vienu pradėjimu; tenai viešėjo vienas didelis turtuolis, iš Jehupeco, milijonierius, kur tikriausiai turi bent šimtą tūkstančių, o gal net ir du šimtus.

— Jis ten vieši ir dabar,— atsako man moterys, pasižiūri viena į kitą, šnibždasi ir juokiasi.

— Palaukš,— sakau,— jei jau mums taip išėjo susitikti, tai gali būti, kad jūs su juo turite kokių ryšių. O jei taip būtų, tai gal jūs malonėtumėte kokį žodį užtarti už mane, uždarbio kokio gal būtų, tarnyba ar šiaip kas? Aš pažįstu,— sakau,— vieną jauną vyruką, vardu Izraelį, netoli nuo mūsų miestelio,— tai buvo gi iš pupų nevaromas bernagalis, bet va prilindo prie turtuolio, nežinia nei kaip, nei kokiu būdu,— striukai drūtai, jis šiandien jau — kas per mane, uždirba gal dvidešimt rublių per savaitę, o gal net keturiasdešimt, bene aš žinau? Žmonės turi laimę! Arba, sakysim, ko stinga mūsų pjovininko žentui? Kas iš jo būtų buvę, jei nebūtų išsikasęs į Jehupecą? Teisybė, iš pradžių keletą metų baisiai vargą kentė, badu ko nenumirė. Bet užtat dabar — dieve duok man šitaipos: jau pinigų namo par-

siunčia. Jau buvo norėjęs pasiimti pas save pačią ir vaikus — bėda, kad neleidžia jiems tenai apsigyventi. Tai klausimas: kaip jis pats gyvena? Nagi kamuojasi... Ką gi,— sakau,— kai gyveni, tai ir prigyveni; še jums,— sakau,— upė, ir še jums žaliasis vasarnamis,— ir, taip kalbėdamas, smarkiai privažiuoju, net ienos į verandą atsiremia.

Kai tik mus pamatė, koks ten džiaugsmas kilo, riksmas, šūksniai:

— Oi, senelė!

— Oi, mama!

— Oi, teta!

— Atsirado pražuvėlės!

— Sveikinam!..

— Dieve mano, kurgi jūs buvote? Visą dieną be galvos... Išsiuntinėjome ieškoti visais keliais... Kažin ko prigalvojome — manėme, gal vilkai, neduok dieve, gal žmogžudžiai! Kas gi atsitiko?..

— Atsitiko tai atsitiko, gražiai atsitiko; pasiklydom miške, nuklydom kažin kur, gal už dešimties varstų. Staiga — žydas važiuoja... Koks žydas? Išsikėtėlis kažkoks, su arkliu, su ratais... vos prisiprašėme...

— Ak tu varge... Vienos, be jokio vadovo? Tai atsitikimas! Dėkokite dievui, kad taip.

Žodžiu, išnešė į verandą lempą, užtiesė stalą ir ėmė nešti karštus virtuvus, ant padėklų arbatą, cukrų, uogienes, skanias kiaušinienes, pieniškas bandutes, šviežias, kvepiančias, ir paskui valgymus visokius, brangiausius skanėstus, riebius buljonus, kepsnius, žąsienos daugybę, gardžiausius vynus, antpilus. Aš stovėjau pašalėje ir žiūrėjau, kaip valgo ir geria Jehupeco turtuoliai, kad jų bloga akis nepakerėtų. „Užstatyti, ką tik turi,— galvojau sau,— bet tik turtingam pabūti!" Man taip rodosi, žinote, kad to, kas čia nubyra nuo stalų ant aslos, mano vaikams užtektų visai savaitei, lig pat šeštadienio. Vai dievuliau gailiaširdi, juk tu esi didis dievas ir geras dievas, kaip tai išeina, kad tu duodi vienam viską, o kitam nieko? Vienam pieniškos bandutės, o kitam — skauduliai ir votys? Ir vėl, kitaip apvertęs, galvoju sau: ak, didelis kvailys iš tavęs, Tevje! Kaipgi čia dabar — tu jam nori duoti nurodymų, kaip pasaulį valdyti? Matyt, jei jis taip duoda, tai taip ir reikia. Čiagi aišku, nes jei reikėtų kitaip, tai juk ir būtų kitaip. Bet kodėl, iš tiesų, negalėtų būti kitaip? Vienas tėra atsakymas: vergai mes buvome[6] — tam gi mes ir žydai esame. Žydas

privalo gyventi tikėjimu ir viltimi; jis turi tikėti, pirma, kad yra dievas, ir pasitikėti juo, ir, antra, viltis geresnių laikų...

— Palaukite, o kur tas žydas? — paklausė kažkas.— Negi jau būtų išvažiavęs tasai išsižiojėlis?

— Dieve saugok! — sušukau iš tolo.— Kaipgi, imsiu aš ir išvažiuosiu taip, be niekur nieko, neatsisveikinęs? Šolom aleichem,— sakau,— labas vakaras, sotink dieve! Valgykite į sveikatą, tegu eina į kūną!

— Tai eikite gi arčiau,— sako jie man,— ko jūs tenai stovite patamsyje? Duokite bent pasižiūrėti, kaip jūs iš veido atrodote. O gal kartais degtinės stikliuką?

— Degtinės stikliuką? O,— sakau,— kas gi atsisako nuo degtinės stikliuko? Kaip rašte parašyta: K a m „į s v e i k a t ą", o k a m „į a m ž i n ą g y v a t ą" — vadinasi: dievas yra dievas, o šnapšė yra šnapšė. Į sveikatą! — sakau ir užsiverčiu taurelę.— Duok dieve,— sakau,— visada jums būti turtingiems ir turėti laimę; o žydai,— sakau,— tegu visada išlieka žydai; duok dieve,— sakau,— jiems sveikatos ir stiprybės, kad galėtų pakelti visus vargus.

— Kuo jūs vardu? — kalbina mane pats turtuolis, gražus žydas su šlike.— Iš kur esate, kur gyvenate, kuo verčiatės? Ar vedęs? Vaikų ar turite, kiek?

— Vaikų? — sakau.— Nėr ko dievo rūstinti. Jei kiekvienas vaikas vertas milijono, kaip mano Goldė nori man įkalbėti, tai aš esu turtingesnis už pačius didžiuosius Jehupeco turtuolius. Tiktai bėda,— sakau,— kad kas smėlis, tai ne molis, skurdžius ponui ne brolis, kaip knygose parašyta: K a s s k i r i a š v e n t ą d i e n ą n u o š i o k i o s d i e n o s — kas kišenėje turi, į tą visi kitaip žiūri. Tiktai, matai, va: pinigų turi Brodskis, o aš turiu dukterų. O žmonės sako, kol dukterų pulką išleisi, ir pats susileisi. Bet niekis, dievas — mūsų visų tėvas. Visi mes jo valioje esame, tai yra jis viršuj sėdi, o mes apačioj kankinamės. Kamuojiesi žmogus, medžius į stotį girgždini,— o ką gi kita darysi? Kaip šventosiose knygose parašyta: iš bado velnias ir tvorą bado. Visa nelaimė — kad valgyti reikia. Kaip mano senelė, amžinatilsį, sakydavo: kad pilvas neniurnėtų, galėtum aukso krėsle sėdėti... Atsiprašau,— sakau,— jei ką pro šalį nukalbėjau — ką gi rasi tiesesnį už kreivą žalgą ir miklesnį už klišą sąmojį, o labiausiai, kai linksmosios šilumytės lašą nulašini į tuščią vėdarą.

— Duokite žydui užvalgyti! — sako turtuolis, ir tuoj atsiranda

ant stalo ko tik širdis trokšta: ir žuvies, ir mėsos, ir kepsnių, ir vištienos, ir auselių su kepenėlėmis — kiek tik nori.

— Gal užkąsite? — sako jie man.— Eikite plautis rankų.

— Ligonį klausia, sveikam duoda, bet ką čia,— sakau,— dėkui. Degtinės burnelę,— sakau,— tai kaip sau žinai, bet paėmus atsisėsti ir puotauti tuo metu, kai tenai, namie, mano pati ir vaikai, kad jie sveiki būtų... Jau jeigu jūsų gera valia teiktųsi...

Žodžiu, matyt, suprato, ką aš galvoju, ir ėmė krauti man į ratus kiekvienas nuo savęs: tas pyrago, tas žuvies, tas kepsnio, tas vištienos, tas arbatos ir cukraus, tas taukų puodynėlę, tas uogienės puodžiuką.

— Čia,— sako,— parvežkite lauktuvių pačiai ir vaikams, o dabar sakykite, kiek norėsite už savo triūsą, kad vargote dėl mūsų?

— Meldžiamosios,— sakau,— ką reiškia — norėsiu? Kiek jūsų gera valia teiksis,— sakau,— tiek ir užmokėsite. Susitarsime, kaip anas sakė, červoncas[7] ar į tą pusę, ar į tą. „Elgeta nenuskurs labiau..."

— Ne,— sako jos,— mes norime girdėti iš jūsų pačių, reb Tevje! Nebijokite. Niekas jums, dieve gink, galvos nenuims.

„Kaip čia padaryti? — galvoju sau vienas.— Blogai: sakysi vieną rublį — gaila, gal paimčiau du. Sakysi du — baisu, gali palaikyti bepročiu: už ką gi čia imti du rublius?"

— Trirublę!!! — ištrūko man iš burnos, ir jie visi taip ėmė kvatotis, jog man nors į žemes lįsk.

— Prašom nepalaikyti už bloga,— sakau aš,— gal aš žodžiu apsibridau; arklys,— sakau,— su keturiomis kojomis ir tai suklumpa, o žmogus su vienu liežuviu, tai ką gi...

Dar smarkiau ėmė kvatotis; tiesiog už šonų susiėmę juokėsi.

— Na, tebūna gana juoktis! — sako turtuolis, išsiima iš paskvernės kišenės storą piniginę, paima ir ištraukia iš piniginės — kiek jūs manote, pavyzdžiui? — Na, spėkite! — Dešimkę, raudoną kaip ugnis, kad taip aš sveikas būčiau ir jūs kartu! — ir sako šitaip:

— Štai, čia prašom nuo manęs, o jūs, vaikai, duokite iš savo kišenės, kiek jums atrodo reikalinga.

Žodžiu — ką čia jums daug kalbėti — kad ėmė lėkti ant stalo penkrublės, trirublės, rublinės — man rankos kojos tik dreba; maniau, tuoj pargriūsiu nuleipęs.

— Na, ko jūs stovite? — sako man turtuolis.— Imkite, dėkitės tuos kelis rublelius ir važiuokite sveiki pas savo pačią ir vaikus.

— Tegu dievas jums,— sakau,— atmoka šimteriopai, kad jūs

turėtumėte dešimt kartų tiek, šimtą kartų tiek, ir visokios gėrybės, ir daug džiaugsmo! — ir tik žeriu abiem rankom pinigus — kas tau skaitys! kur čia skaitymas kam galvoj! — ir kemšuosi tik į visas kišenes.— Labanaktis,— sakau,— viso gero, ir likite sveiki,— sakau,— ir kad jūs matytumėte daug daug džiaugsmo, ir jūs, ir jūsų vaikai, ir jūsų vaikų vaikai, ir jūsų visa giminė,— sakau ir einu prie ratų. Šūktelia mane prie savęs turtuolio pati, ta, kur su šilkine skarele:

— Luktelkite valandėlę, reb Tevje, iš manęs jūs gausite dovaną skyrium; dievui padedant,— sako,— atvažiuokite rytoj; turiu,— sako,— žalą karvę, brangią kitados buvusią, duodavo dvidešimt keturias stiklines pieno; dabar ją bloga akis nužiūrėjo, ir nebe ką tepamelžiame; matote, dėl milžimo ji melžiama, tik pieno nebeduoda...

— Kad jūs su saule gyventumėte,— sakau,— nesirūpinkite, pas mane jūsų karvė ir atsimilš, ir pieno duos; mano senė,— sakau,— kad neišsitarus ne laiku, yra tokia šeimininkė, kad iš dyko puodo makaronus semia, iš dykos saujos kukulius beria, stebuklu ištaiso šeštadienį ir niuksų duoda vaikams vakarienės... Prašom atleisti,— sakau,— jei nuplepėjau ne taip kokį žodį! Labanaktis, viso labo, likite sveiki,— sakau aš ir einu. Nueinu į kiemą, prie ratų, kapt arklio — vai, nelaimė, bėda, smūgis! Žiūriu čia, žiūriu ten — varge tu mano, nebėra mano arklelio!

„Na, Tevje,— galvoju sau vienas,— pakliuvai į putras!..“ Ir man prisimena graži pasaka, kurią buvau skaitęs kažkokioje knygelėje, kaip nelabųjų šutvė nutvėrė kažkur padorų žydelį, chasidistą, nusiviliojo į užmiestį, į kažkokius rūmus, privalgydino jį, prigirdė — ir po to staiga — nebėra nieko, ir jis paliko vienui vienas su kažkokia moteriške; iš tos moteriškės tuoj pasidarė laukinis žvėris, iš laukinio žvėries — katė, o iš katės — neregėta pabaisa... „Žiūrėk tiktai, Tevje, ar ir tavęs čia nevedžioja?..“

— Ko jūs ten grabaliojatės, ką jūs ten murmate? — klausia mane kažkas.

— Ko aš grabaliojuosi? — atsiliepiau.— Bėda man, vargas mane ištiko, nuostolį turiu: mano arklelio...

— Jūsų arklelis,— sako man,— kūtėje. Prašom užeiti čia, į kūtę.

Įeinu į kūtę ir žiūriu: na, iš tikrųjų, kaip mane žydą matote! Mano kavalierius stovi kaip didelis tarp pono arklių, nieko per

ėdimą nei begirdi, nei bemato ir kad duoda garo avižoms, tai net ūžia.

— Ei,— sakau aš jam,— klausyk, tu mano gudročiau, metas jau namo; vienukart,— sakau,— nereikia per daug griebti; sako, kad negerai, jei per daug iš karto pasigauni...

Žodžiu, šiaip taip jį pripratšiau, pasikinkiau, atsiprašant, į ratus ir traukiu namo smagus ir linksmas, net šventadienio giesmę giedodamas. Ir arklelis mano nebe tas, kur buvo,— nauju kailiu apsitraukęs: jau nebelaukia botago, bėga tekinas. Parvažiavau jau vėlai naktį ir linksmas, su džiaugsmu pasibudinau pačią:

— Gerų švenčių,— sakau jai,— sveikinu tave, Golde!

— Kas čia galas per sveikinimai,— sako maniškė,— iš kur jau tu toks šventiškas, mano brangusis duonpelny? Gal parvažiavai iš vestuvių ar iš apipjaustytuvių, tu mano auksapelny?

— Čia ir vestuvės, ir apipjaustytuvės kartu! — sakau aš.— Palauk tiktai, mano moteriške, tuojau tu pamatysi lobį,— sakau,— bet visų pirma pabudink vaikus, tegu ir jie, vargšeliai, paragauja Jehupeco gardybių...

— Ar tu pakvaišęs, ar tu paklaikęs, ar tau galvoj susimaišė, ar tu iš proto išėjai? Kalbi kaip kvailas, atleisk man pone dieve! — sako man mano pati, plūsdama, versdama keiksmus ant galvos, kaip paprastai moterys.

— Boba,— sakau,— tai vis boba; ne veltui sako išminčius Saliamonas, jog iš tūkstančio pačių jis nerado nė vienos, kad būtų kaip reikia. Tai dar laimė, kad dabar išėjo iš mados turėti daug pačių,— sakau ir einu į kiemą prie vartų. Sunešu į trobą visas gėrybes, kurių man tenai pridėjo, ir sukraunu viską ant stalo. Mano knibždėlynas, kai pamatė pyragus, kai užuodė mėsą, tai kad puolė prie stalo, vargšai, kaip alkani vilkai; griebia, stveria, rankos dreba, dantys tiktai kruta; kaip tose knygose parašyta: V a l g ė, k a d v a l g y t a b ū t ų; rantė kaip šarančiai. Ašarų man pilnos akys pasidarė...

— Na, tai sakyk jau,— sako mano antroji pusė,— kur buvo elgetų papenėjimas ar šiaip kokis balius, ir ko tu toks linksmas?

— Palauk,— sakau,— Golde, sužinosi viską. Tu tik įpūsk,— sakau,— virtuvą, ir paskui mes visi susėsime aplink stalą, išgersime po stiklinę arbatėlės, kaip vien reikiant. Žmogus,— sakau,— gyvena vieną kartą pasaulyje, ne du kartus, ypačiai kad mes dabar jau turime savo karvę, kuri duoda dvidešimt keturias stiklines pieno kasdien; rytoj, kad dievas sveikus laikys, parsivesiu ją. Na, Golde,— sakau jai

paskiau, išsitraukdamas glėbį popierinių pinigų,— na, būk gudri ir atspėk, kiek mes turime pinigų šičia?

Pasižiūriu į savo pačią — gi į žmogų nebepanaši, stovi išblyškusi kaip siena, žodžio nebeištaria.

— Tegu dievas tave myli, Golde širdele,— sakau,— ko gi taip išsigandai? Gal tu,— sakau,— bijai, kad aš jų nebūčiau pavogęs ar atėmęs iš ko? Fe,— sakau,— gėdą turėk! Esi Tevjės pati jau šitiek metų ir gali apie mane tokius niekus manyti? Kvailiuke tu,— sakau,— čia yra švarūs pinigai, teisingai uždirbti savu protu ir savu triūsu; aš,— sakau,— išgelbėjau dvi žmogystas iš didelio pavojaus, jei ne aš,— sakau,— tai dievas žino, kaip joms būtų buvę!..

Žodžiu, išsipasakojau jai visą istoriją, nuo pradžios ligi galo, kaip dievas mane šitais keliais vedžiojo; ir ėmėme mudu abudu pinigus skaityti ir suskaitę tikrinti, ir dar kartą, ir dar kartą — tenai buvo lygiai du kartus po aštuoniolika ir dar rublis, vadinasi, turime trisdešimt septynis rublius!.. Maniškė net verkti pradėjo...

— Ko tu,— sakau,— verki, kvaila moteriške?

— Tai kaip man neverkti, kad verkiasi? — atsako ji.— Kai širdis labai pilna, tai per akis eina. Tegu man taip dievas padeda, kaip nujaučiau, kad tu parvažiuosi su geromis naujienomis. Jau nebeatmenu, kada buvau sapnavusi senelę Ceitelę, amžinatilsį. Aš taip guliu ir miegu, ir šit sapnuoju milžtuvę, pilną kaip akis; senelė Ceitelė, amžinatilsį, neša milžtuvę po prijuoste, kad kokia bloga akis, gink dieve, nenužiūrėtų, o vaikai rėkia: „Mama, valgyti!"

— Palauk, nebėk už akių, širdele mano,— sakau aš.— Tegu tavo senelė Ceitelė šviesiai rojuje gyvena, aš dar nežinau, ar bus mums iš jos kokios naudos; bet jei,— sakau,— dievas galėjo padaryti tokį stebuklą, kad mes turėtume karvę, tai jau tikriausiai jis pasirūpins, kad karvė būtų kaip karvė... Geriau tu man patark, Golde širdele, ką su pinigais veikti?

— Iš tikrųjų,— sako ji man,— ką tu, Tevje, manai veikti su tokia krūva pinigų, kad tik bloga akis nepagadintų?

— Tikrai iš tikrųjų,— sakau,— kaip tu manai, ką mes galėtume veikti su tokiu, kad neprasitarus, kapitalu?

Ir pradėjome abudu galvoti ir šį, ir tą, ir šiaip, ir anaip, sukome galvas, skaičiavome, svarstėme visus verslus, kokių tik yra pasaulyje. Per tą naktį mes visu kuo pribuvome, viso ko pridarėme: pirkome porą arklių ir juos vėl greit pardavėme, gaudami pelno; atidarėme Boiberike kolonijinių prekių krautuvę, išpardavėme visas prekes ir

tuoj atidarėme manufaktūros parduotuvę; nupirkome skersinę miško, perleidome kitiems, gavę kelis rublius, ir išvažiavome sau; mėginome išsiderėti atpirkti košerinio skerdimo rinkliavą[8]. Anatovkoje ketinome skolinti pinigus iš procentų...

— Galva tau susisuko! — šaukia mano pati.— Tu nori išdrabstyti tuos kelis skatikus, palikti vėl su botkočiu rankoje?

— O ką,— sakau,— prekiauti grūdais ir paskui bankrutuoti — tai gražiau? Ar maža kas,— sakau,— dabar liepto galą priėjo su kviečiais? Eik, pasiklausyk, kas Odesoje darosi!

— Kas man galvoj ta Odesa? — sako ji.— Mano senelių seneliai tenai nebuvo ir mano vaikai tenai nebus, kol mano galva gyva ir kojos nešioja.

— Tai ko gi tu nori? — sakau.

— Ko aš noriu? — sako ji.— Noriu, kad tu nebūtum mulkis ir nekalbėtum kvailysčių.

— Žinoma,— sakau,— dabar tu jau gudri, kaip žmonės sako: „turi šimtus — esi gudrus, ir kas galbūt yra turtingas, tas jau tikrai išmintingas..." Visada taip!

Žodžiu, buvome keletą kartų susivaidiję ir vėl greit susitaikėme, ir po visų svarstymų sutarėme tokį planą, kad prie žalosios karvės reikia pripirkti dar kitą karvę, melžiamą, kuri pieno duoda...

Jūs tikriausiai klausite: kodėl karvę, kodėl ne arklį? Atsakysiu jums: kodėl arklį, kodėl ne karvę? Boiberikas, matote, yra tokia vietelė, kur suvažiuoja visi Jehupeco turtuoliai vasaroti, na, o Jehupeco žmonės visi labai poniški, jie nuo mažumėlės taip pripratę, kad jiems visko būtų pristatoma, ko tik reikia, tiesiai į burną įbrukama: ir malkų, ir mėsos, ir kiaušinių, ir vištų, ir svogūnų, ir pipirų, ir petražolių,— tai kodėl gi neturėtų atsirasti tokio, kuris apsiimtų jiems atnešti į trobą ir sūrio, ir sviesto, ir grietinės, ir kito ko? Jehupeciškiai mėgsta pavalgyti kaip reikia, o pinigų turi kaip šieno, tai galima greit apversti pinigą ir gerai uždirbti. Svarbiausias daiktas, kad prekė būtų gera. O tokios prekės kaip mano tai jūs nė Jehupece negausite. Kad mes abudu sulauktume tiek gerų metų, kiek kartų dideli žmonės krikščionys mane prašė atnešti jiems šviežių prekių: „Mes girdėjome,— sako,— kad tu, Teveli, teisingas vyras..." Ar jūs manote, kad iš žydo išgirsite tokį komplimentą? Anaiptol! Gero žodžio neišgirsi iš mūsų žydelių. Jie žino tik į kito puodą kaišioti nosį. Pamatė pas Tevję karvutę, pamatė dar ką, ratus naujus — jau pradėjo galvas sau kvaršinti: iš kur, kaip? Ar tas Tevjė neprekiauja kartais netikromis asignaci-

jomis? Arba ar nevaro jis kartais spirito patylomis, slapta?.. „Cha cha cha! sukit galvas, broliukai,— galvoju sau,— sukit į sveikatą!..“ Nežinau, ar jūs patikėsite, ar ne — jūs beveik pirmutinis esate, kuriam aš išpasakojau visą istoriją, kaip, kas, kada...

Tik man rodosi, kad aš trupučiuką per daug užsišnekėjau. Prašom nepalaikyti už bloga. Reikia, kaip sakoma, savo darbo žiūrėti, arba kaip knygose parašyta: Kiekviena varna į savo pulką — kiekvienas prie savo. Jūs prie savo knygų, aš prie savo puodų ir puodynių... Vieno daikto aš jus, panie, prašysiu: netraukite jūs manęs į savo knygas; o jei jau paėmę įrašytumėte, tai bent mano vardo nedėkite... Likite sveiki, viso labo.

Parašyta 1895 m.

MUILO BURBULAS

Daugel godų yra žmogaus širdyje — taip, rodos, parašyta mūsų Šventajame rašte? Aiškinti, ką tai reiškia, negi jums reikia, reb Šolom Aleichem; tiktai yra toks žydiškas priežodis: „Ir geriausiam arkliui reikia botago, ir gudriausiam žmogui — patarimo“. Kam aš čia taikau? Gi sau pačiam, nes jei būčiau turėjęs proto, užėjęs pas gerą draugą, išsipasakojęs jam, kad taip ir taip, šitaip ir šitaip, tai tikrai nebūčiau įsmukęs kaip šuva į putras. Tiktai kas? Liežuvis žmogų ir pakaria, ir paleidžia — kai dievas nori žmogų nubausti, pirma jam atima protą. Galvoju sau vienas jau šitiek kartų: „Pamanyk tiktai, Tevje, tu avino galvele, gi tu, žmonės sako, nekvailas vyras, kaip tad išeina, kad tu duodiesi už nosies vedžiojamas, ir dar taip kvailai? Ko tau trūktų, pavyzdžiui, dabar, kai tu taip nieko sau uždirbi, kad bloga akis nepagadintų, su savo sūriu sviestu, kurių garsas taip plačiai pasklidęs pasaulyje, visur — ir Boiberike, ir Jehupece, ir kur tiktai nori? Kaip tai būtų dabar gera, kaip saldu, jei tavo pinigiukai, sakysim, gulėtų sau tyliai skrynutėje, giliai giliai užkasti, ir nė kokia gyva dvasia apie juos nežinotų, nes kas kam darbo, meldžiamieji, ar Tevjė turi pinigų, ar ne? Ne, iš teisybės. Ar labai pasaulis juo domėjosi, kai jis — neduok dieve niekam, nė vienam žydui — kai jis šviesios dienos nematė, kai jis mirdavo badu triskart per dieną su pačia ir vaikais? Tiktai paskiau, kai dievo gailestingumas atsigręžė į Tevję ir jam susyk laimę atsiuntė,

kai jis šiek tiek jau prasimušė į gerovę, pradėjo atidėti po rublį kitą, tada, žiūriuosi, apie jį visur ėmė kalbėti, ir Tevjė pasidarė r e b T e v j ė — pamanykite, kokia kupeta! Tuojau susirado gerų draugų daugybė, kaip knygose parašyta: V i s i g e r i, v i s i g r a ž ū s — o kad tau dievas davė su šaukštu, tai mano, kad su liže vožė. Kiekvienas skyrium perša vis savo: tas manufaktūros parduotuvę, tas kolonijinių prekių krautuvę, tas vėl namus, dvarą, tas — kviečių, tas — miško, tas — varžytynes...

— Broliukai! — sakau aš.— Atsikabinkite nuo mano galvos! Jūs,— sakau,— labai apsirinkate; bene aš Brodskis? Kad mes tiek visi turėtume, kiek man dar stinga lig trijų šimtų rublių, ir net lig dviejų, ir net lig pusantro šimto! Svetima kišenė,— sakau,— labai pūpso; kiekvienam atrodo, kad čia auksas žvilga, prieini artyn — varinė sagutė.

Žodžiu, ne apie jus kalbant, apie mūsų žydelius kalbant, nužiūrėjo mane bloga akis! Pasiuntė man dievas giminę,— toks ten ir giminė, šunys jį žino: septinti keliai nuo keršos kumelės, kaip žmonės sako. Menachem-Mendelis vadinasi, skuba, bėga, lekia, griebiasi, ant snukio griūdamas, kūlio virsdamas, vėjo botagas tasai, kad jis geros vietos sau nerastų! Užnešė jį galas ant mano sprando — ir susuko jis man galvą muilo burbulais nei šiam, nei tam. Jūs, žinoma, klausite: kokiu būdu aš, Tevjė, susipainiojau su Menachem-Mendeliu? Į tai aš jums atsakysiu: taip buvo lemta. Tik paklausykite.

Nuvažiavau žiemos pradžioje į Jehupecą, nusivežiau trupučiuką prekių, per dvidešimtį svarų šviežio sviesto — tikro sviesto! — ir porą maišelių sūrių — auksas, ne prekė, kad taip mes abudu tokių metų sulauktume! Jūs, žinoma, patys suprantate, kad mano prekių kaipmat ir nebeliko anei trupinėlio, nespėjau net aplankyti visų savo pirkėjų, kur Boiberike vasarojo, kurie laukia manęs kaip mesijo. Nes, matote, jūsų Jehupeco pirkliai, kad ir iš kailio išsinertų, negali duoti tokios prekės, kokią Tevjė duoda! Jums nėra ko pasakoti, kaip sako pranašas: B ū k g i r i a m a s, b e t n e s i g i r k — gera prekė pati save giria...

Žodžiu, išsipardavęs grynai, pametęs arkleliui šieno kuokštelę, einu taip sau, po miestą pasidairyti. I š ž e m i ų e s i, ž m o g a u[9] — ne daugiau kas esi, kaip tiktai žmogus, norisi pasaulio pažiūrėti, kvėptelėti oro, pamatyti įdomybių, kur Jehupecas rodo languose išstatęs, lyg sakydamas: akimis — te, žiūrėk, kiek tik lenda, bet rankomis — šiukštu!.. Stoviu aš sau prie tokio didelio lango, kur pridėta aukso

pinigų, pusimperialių[10] daugybė, ir sidabrinių rublių, ir banko bilietų, ir paprastų popierinių pinigų be skaičiaus, ir galvoju taip sau vienas: dieve dievuliau, jei taip man nors dešimta dalelė to, kas čia padėta, ko gi aš tada iš dievo betrokščiau, ir kas gi su manimi besusilygintų! Pirmučiausia išleisčiau už vyro savo vyriausiąją dukterį, duočiau jai penkis šimtus, neskaitant dovanų, drapanų ir vestuvių išlaidų; arklį, ratus, karvutes parduočiau, tuojau persikraustyčiau į miestą, nusipirkčiau sinagogoje vietą pagal rytinę sieną[11]; savo pačiai, kad ji sveika gyventų, nupirkčiau perlų kokį vėrinį, dalyčiau labdarybės aukas kaip tikras turčius geradarys; pasirūpinčiau, kad sinagoga būtų uždengta skarda, nestovėtų kaip dabar be stogo, ketindama tuoj tuoj sugriūti; įsteigčiau kokią mokyklą mieste, taip pat ir ligoninę, kaip visuose padoriuose miestuose, kad nereikėtų vargšams voliotis sinagogoje ant plikos aslos; Jankelį nenaudėlį išgrūsčiau iš laidotuvių draugijos — gana jam degtinę maukti, užsikandant ausikių su kepenėlėmis už bendruomenės pinigus!..

— Šolom aleichem, reb Tevje! — sako, girdžiu, kažkas man iš užpakalio.— Kaip gyvuojate?

Atsigręžiu, pasižiūriu — galėčiau prisiekti, kad pažįstamas!

— Aleichem šolom,— sakau,— iš kur būsite?

— Iš kur? Iš Kasrilovkos,— sako jis man,— ir dar giminė jums, matote, atsieinu jums pusiau pusbrolis, jūsų žmona Goldė,— sako,— yra man tikra ketvirtos eilės pusseserė.

— Pala, pala,— sakau aš,— tai ar jūs nebūsite Lejos Dvosės vyro Borucho Heršo žentas?

— Beveik kaip ir atspėjote,— sako jis man,— esu Lejos Dvosės vyro Borucho Heršo žentas, o mano moteris vadinasi Šeinė-Šeindelė, Lejos Dvosės vyro Borucho Heršo duktė. Dabar jau žinote?

— Pala, pala,— sakau,— tai jūsų uošvės senelė Sorė Jentė ir mano žmonos teta Frumė Zlatė, man rodosi, ar tik nebus buvusios tikrųjų seserų vaikai, ir jūs, jei neapsirinku, būsite Lejos Dvosės vyro Borucho Heršo vidurinysis žentas, tiktai, matai, va bėda — pamiršau, kaip jūs vadinatės, jūsų vardas,— sakau,— išrūko man iš galvos. Kuo jūs vardu, tikrai?

— Mane,— sako,— vadina Menachem-Mendeliu, Lejos Dvosės vyro Borucho Heršo žentu, taip mane vadina namie, Kasrilovkoje.

— Kad taip, tai, mano mielas Menachem-Mendeli,— sakau aš jam,— su tavimi reikia visai kitaip pasisveikinti! Tai sakyk man, brangusis Menachem-Mendeli, ką šičia beveiki, tavo uošvienė ką beveikia

ir tavo uošvis, dieve duok jiems sveikatos? Kaip tau,— sakau,— su sveikata, ir kaip verslai tau einasi?

— Et,— sako,— su sveikata dievui dėkui, gyveni žmogus; tik verslai,— sako,— tai ne taip jau, kad kaip iš pypkės eitųsi.

— Dievas padės,— sakau aš ir žiūriu į jo apdarą: prasitrynę daugelyje vietų, o batai, atsiprašant, nuklypę, vos tik šilti...— Niekis,— sakau,— dievas padės. Pasitaisys reikalai tikriausiai. Kaip knygose parašyta: Viskas tuštybių tuštybė — pinigai,— sakau,— yra apskriti; jie šiandien čia, o ryt kitur, kad tik žmogus gyveni; svarbiausia,— sakau,— viltis, žydas privalo visada turėti vilties; o kad ir sunkesnių dienų tenka praleisti — na, tai mes tam juk ir žydai, kaip sakoma: jei jau kareivis, tai ir parako pauostyk. Žmogus yra nelyginant puodas sukiužęs — ir visas,— sakau,— gyvenimas yra kaip sapnas... Tu man pasakyk verčiau, Menachem-Mendeli, širdele, kaip tu čia atsidūrei, staiga pačiame vidury Jehupeco?

— Kaip tai,— girdi,— atsidūriau? Aš čia jau,— sako,— pamažu, gražiai, šit kaip ir pusantrų metų.

— Net šitaip? Tai, vadinasi, tu čiabuvis,— sakau,— Jehupeco gyventojas?

— Ššš! — sako jis man ir apsidairo aplinkui,— nešaukite taip balsiai, reb Tevje; aš, matote, čiabuvis tai čiabuvis, bet tegu tai lieka tarp mūsų...

Stoviu ir žiūriu į jį: apdujęs, ar ką?

— Tai ką tu,— sakau,— bėglys esi ir slapstaisi Jehupece, vidury turgaus?

— Neklauskite,— sako,— taip ir yra; tik jūs, matyt, nepažįstate Jehupeco įstatymų ir papročių... Eime,— sako,— aš jums papasakosiu, tai suprasite, ką reiškia būti vienukart ir čiabuviui, ir nečiabuviui[12]...

Ir ima jis man dėstyti, nelyginant knygą kokią skaityti, kaip čia žmogeliai su bėdomis imstosi...

— Tu paklausyk manęs, Menachem-Mendeli, važiuok pas mane į kaimą kokią dieną, pasilsėsi, kaulai bent atsigaus; būsi,— sakau,— svečias, ir mielas svečias, mano senė labai tavimi apsidžiaugs.

Žodžiu, prikalbėjau jį; važiuojame kartu. Parvažiavome — vaje tu mano! Svečias! Tikras ketvirtos eilės pusbrolis! Ar tai juokas, kaip sakoma: savas tai ne svetimas. Ir prasidėjo klausinėjimas: kas girdėti Kasrilovkoje? ką beveikia dėdė Boruchas Heršas? kaip sveika teta

Leja Dvosė? dėdė Joselis Menašė? teta Dobrišė? Ogi kaip jų vaikai begyvuoja? kas mirė? kas vedė, ištekėjo? kas išsiskyrė? kas pagimdė, kas dienų gale?

— Ko tu čia,— sakau,— rūpiniesi kitų vestuvėmis ir apipjaustytuvėmis, geriau tu,— sakau,— pažiūrėk, kad būtų čia mums ko į burną dėti. Visi, kurie alkani esate, ateikite ir užkąskite — alkanam,— sakau,— duona rūpi. Jei,— sakau,— yra barščių — duok barščių, jei ne — bus ne pro šalį ir bandelės, ir virtiniai, ir gružuliai, ir kukuliai, arba, kad kokioj,— sakau,— ir sklindžiai, ir skryliai, ir šaltanosiai. Gali,— sakau,— būti ir vienu patiekalu daugiau, kad tik greitai.

Striukai drūtai — nusiplovėme rankas ir visai padoriai užkandome, kaip dievas įsakė.

— Kąsk, Menachem-Mendeli,— sakau aš jam,— vis tiek, kaip sako karalius Dovydas, viskas tuštybių tuštybė[13], kvailas yra pasaulis ir apgaulingas, o sveikatos, kaip sakydavo mano senelė Nechamė (duok dieve jai dangų,— protinga buvo žydė, išminčius moteriškė) — sveikatos ir smagumo reikia ieškoti dubenyje...

O mano svečias, vargšas,— net jam rankos dreba, nebeįmano, kaip girti mano pačios meną, prisiekinėja visomis galybėmis, kad nė nebeatmenąs, kada besąs valgęs tokių pieniškų valgių, tokių vykusių bandelių ir tokių skanių.

— Niekniekiai! — sakau.— Kad tu paragautum, Menachem-Mendeli, jos apkepų arba jos makaronų, kugelio, kaip ji pataiso, tada tik žinotum, kas tai yra žemės rojus!

Trumpai kalbant, pavalgę ir pasimeldę, įsišnekome trupučiuką, kiekvienas apie savo, kaip paprastai; aš apie savo verslus, jis — apie savo; aš apie šį ir apie tą, jis — apie savo darbus; pasakoja negirdėtus neregėtus daiktus apie Odesą, apie Jehupecą, kaip jis jau buvęs, anot to priežodžio, kokią dešimtį kartų ant arklio ir po arkliu: šiandie turčius, rytoj elgeta, ir vėl turtingas, ir dar kartą plikas; varęs vis tokius biznius, kokių aš kaip gyvas niekad negirdėjęs, nežmoniškus kažkokius, į nieką nepanašius: „hosai", „besai", „akcijos-šmakcijos", „Potivilovas", „Malcevas-Šmalcevas"[14], velniai jį žino, ir skaičiai tokie, kad galva sukasi: dešimt tūkstančių, dvidešimt tūkstančių — pinigų kaip malkų!

— Pasakysiu tau teisybę, Menachem-Mendeli,— sakau aš jam.— Imkim, kad tas, ką tu pasakoji apie savo užsiėmimus, yra, galimas daiktas, meistro darbai, čia reikia mokėjimo; tik vieno daikto aš nesup-

rantu: kiek aš pažįstu tavo smarkią bobą, tai man,— sakau,— labai nuostabu, kad ji tau leidžia taip plevinėti ir neatsiveja,— sakau,— tavęs iš paskos, apžergusi šluotą.

— Ė! — sako jis man atsidusęs.— To jūs man, reb Tevje, ir neminėkite, ir taip jau man,— sako,— nuo jos kliūva ir šalto, ir karšto; kad jūs paklausytumėte,— sako,— ką ji man rašo, jūs patys pripažintumėte, kad aš — šventasis kankinys, bet tas,— sako,— tai vis dar mažmožiai — tam ji ir pati, kad mane ramtytų. Bet,— sako,— yra dar daug blogesnis daiktas: aš, suprantate, turiu tikrą uošvienę! Apie ją nėra man ko jums bepasakoti, jūs pažįstate ją!..

— Tai tau išeina,— sakau,— kaip tame rašte pasakyta: D r y ž i, r a i n i i r t a š k u o t i[15] — tai yra votis ant voties, o ant tos voties spuogas?

— Tai jau taip,— sako,— reb Tevje, čia jūs sakote visiškai teisingai; votis tai jau yra votis, bet spuogas,— sako,— oi! tas spuogas baisesnis ir už votį!..

Žodžiu, taip mes pamažu prasidundenome ligi vėlios nakties; net man galva ėmė svaigti nuo jo pasakų apie tuos padūkusius biznius, apie tūkstančius, kurie čia išlekia, išskrenda aukštyn, čia smunka žemyn, ir apie turtus, kuriuos turi Brodskis... Paskui man visą naktį pynėsi: Jehupecas... aukso pinigai, pusimperialiai... Brodskis... Menachem-Mendelis su savo uošviene...

Rytojaus dienos rytą jis pagaliau išsiplepėjo. Kas yra?

— Kai dabar toks laikas,— sako,— kad pas mus, Jehupece, pinigai — taip kaip auksas, o prekės — visiškai niekais eina, tai jūs galėtumėte dabar, reb Tevje, gražiai paskusti skatiko, o mane tai stačiai atgaivintumėte, iš numirusių prikeltumėte.

— Kalbi kaip vaikas,— sakau jam.— Tai ką, gal tu manai, kad aš turiu pinigų, aukso, kaip Jehupeco turtuoliai? Kvailiuk,— sakau,— kiek man stinga lig Brodskio, tiek mudu abudu galėtume sau linkėti uždirbti lig velykų.

— Taip,— sako jis,— tą aš pats žinau; tik gal jūs manote, kad čia reikia didelių pinigų? Šimtą,— sako,— jei jūs man dabar duosite, aš iš jo padarysiu jums per tris keturias dienas du šimtus, tris šimtus, šešis šimtus, septynis šimtus, o kodėl ne visą tūkstantį?

— Labai graži pasaka,— sakau aš,— išeina, kaip tose knygose parašyta: A r t i u ž d i r b t i, t i k t o l i į k i š e n ę į s i d ė t i[16]. Bet tik tada yra ką kalbėti,— sakau,— kai yra kuo pradėti; o kai nėra to šimto, tai pasidaro,— sakau,— taip, kad v i e n a s įėjai, v i e-

n a s i r i š e i s i[17], kitaip sakant: įdėsi į verslą slogą, išimsi ligą.

— Ė, ką jūs čia,— sako jis man,— šimtas pas jus, reb Tevje, tai dar susiras; su jūsų uždarbiu,— sako,— su jūsų vardu, kad neprasitarus...

— Tai kas gi,— sakau,— iš to mano vardo? Vardas, žinai gi, labai geras daiktas; tiktai kas iš to? Mano tik vardas ir tėra, o pinigus turi ir turi Brodskis... Jei tu nori,— sakau,— žinoti tikrą teisybę, tai aš iš viso vos apie šimtą turiu, tik jais reikia aštuoniolika spragų užkišti: pirmiausia, dukterį išleisti...

— Nagi,— sako,— apie tai kaip tik ir kalbame! Nes kada jūs, reb Tevje, gausite kitą tokią progą — įdėti šimtą, o paimti, kad dievas padės, tiek, jog pakaktų,— sako,— ir vaikams dalis atidalinti, ir dar kai kam?

Ir pratrūko, ir prapliupo vėl iš naujo — tris valandas, geras tris valandas aiškinti man, kaip jis daro iš rublio tris ir iš trijų dešimtį. Pirmiausia, girdi, paima ir įdeda į verslą šimtą rublių, ir tas vadinasi nupirkti dešimtį tų, kur aš nebeatmenu, kaip jos vadinasi. Nuperki ir lauki keletą dienų, kol tie daiktai pabrangsta. Tada pasiunti kažkur tenai telegramą, kad parduotų ir už gautus pinigus nupirktų kita tiek; paskui tie daiktai vėl pabrangsta, vėl siunti telegramą; ir taip varai, girdi, tol, kol pasidaro iš šimto du, iš dviejų — keturi, iš keturių — aštuoni, iš aštuonių — šešiolika,— vienu žodžiu — stebuklų stebuklai! Yra, jis sako, Jehupece tokių, kur visai dar neseniai tebevaikščiojo basi, tebebuvo makleriai, parankiniai, tarnai; šiandie jie turi nuosavus namus, jų žmonos skundžiasi pilvais — važinėja į užsienį gydytis... O jie patys laksto po Jehupecą guminiais ratais — fu, fu! — nebepažįsta nė vieno!..

Žodžiu, ką čia jums ilgai taukšti — suėmė mane pagunda ne juokais. O ką tu manai,— galvoju sau vienas,— galgi jis yra man laimės pasiuntinys? Juk girdžiu, kaip sako, kad Jehupece žmonės iš penkių pirštų laimę užgyvena,— kuo aš blogesnis už juos? Melagis jis gi, rodos, nėra, kad pats prasimanytų tokias išmones. O ką, jei iš tikrųjų, manau sau, kaip jis sako, pasisuktų laimė į dešinę ir Tevjė bent į senatvę žmogum pasidarytų? Ligi kolei gi man lemta kankintis, vargti, kamuotis? Dieną naktį nieko kito nematai, kaip tik arklį, ratus ir sūrį sviestą. Metas, sakau, Tevje, tau jau pasilsėti, būti žmogumi tarp žmonių, nueiti į sinagogą, žvilgtelėti į žydišką knygą. Tiktai kas būtų, apsaugok dieve nuo tokios nelaimės, jei viskas apsiverstų kitu šonu, jei

nudribtų riekė aptepta puse žemyn? Bet kodėl man nesitikėti, kad viskas eis gerai?

— A? Ką tu sakai? — kreipiuosi į savo senę.— Kaip tau, Golde, atrodo tas jo planas?

— Ką gi aš čia tau pasakysiu? Aš žinau,— sako ji,— jog Menachem-Mendelis nėra, gink dieve, šiaip bet kas, kad norėtų tave apgauti; jis nėra, dieve saugok, nei iš siuvėjų, nei iš batsiuvių! Jis turi,— sako ji,— labai padorų tėvą, o senelis jo tai buvo žmogus, kokių reta paieškoti, sėdėdavo dieną naktį ir, aklas būdamas, tyrinėdavo Šventąjį raštą. Ir senelė Ceitelė, amžinatilsį, taip pat nebuvo kokia prasta žydė...

— Ką tai turi bendro su tuo sumanymu? — sakau aš.— Kalbam apie reikalą, o čia ji kiša savo senelę Ceitelę, kur kepdavo meduolius, ir savo senelį, kur išleido kvapą prie stiklelio... Boba tai vis boba. Ne veltui,— sakau,— karalius Saliamonas išvažinėjo visą pasaulį ir nerado nė vienos bobos, kad būtų visi šulai galvoje...

Žodžiu, sutarėme, kad mes dedamės bendrininkais; aš dedu pinigus, Menachem-Mendelis — galvą, o ką dievas duos, tas bus per pusę.

— Tikėkite manimi,— sako jis,— aš su jumis, reb Tevje, dievui padedant, atsiskaitysiu teisingai, taip, kaip tikrai teisingas žmogus, ir jums duosiu tik pinigus, pinigus ir pinigus!

— Amen! Ir tau taip pat! — sakau aš.— Tegu taip iš tavo burnos į dievo ausį. Tik, žiūrėk, aš vieno daikto čia nesuprantu: „kaip katė perbris per vandenį?“ Aš čia, tu tenai; pinigas,— sakau,— delikatus daiktas, tu supranti mane. Tu neįsižeisk,— sakau,— aš neturiu kokių slepiamų minčių, dieve saugok. Aš šiaip sau. Kaip protėvio Abraomo pasakyta: N e s g i k a s s u a š a r o m i s s ė j a, t a s d ž i a u g d a m a s i s p j a u s[18] — geriau pirma persitikrinti nekaip paskui verkti...

— Ach! — sako jis.— Jūs kalbate apie pakvitavimą? Su didžiausiu malonumu!

— Pala, pala,— sakau,— gi jei kitaip apversime, tai bus ta pati byla: jei tu mane norėsi apgauti, tai ką man padės tas popierius? N e p e l ė v a g i a, b e t u r v a s — ne vekselis moka, žmogus moka, ir jei jau kabu už vienos kojos, tai tegu kabėsiu ir už abiejų.

— Tikėkite manimi,— sako jis,— reb Tevje, prisiekiu jums savo šventu garbės žodžiu, tegu taip man dievas padeda, kaip aš neturiu širdyje nė kokios klastos, dieve saugok, suvilti jus, bet vien tik teisingai, padoriai, dievui padedant, dalytis su jumis po pusę, man

tiek, jums tiek, man dalis, jums dalis, man pusė, jums pusė, man šimtas, jums šimtas, man du šimtai, jums du šimtai, man trys šimtai, jums trys šimtai, man keturi šimtai, jums keturi šimtai, man tūkstantis, jums tūkstantis...

Žodžiu, aš ištraukiau pasidėtuosius kelis rublelius, tris kartus juos perskaičiau, ir rankos man labai drebėjo skaitant, pasišaukiau savo senę liudininku, jam dar kartą išaiškinau, kokie tatai kruvino prakaito pinigai čia yra, ir atidaviau Menachem-Mendeliui, užsiuvau jo švarko kišenėje paskvernėje, kad kelionėje, dieve saugok, jam jų nenudžiautų, ir sutarėme su juo, kad, dievui padedant, ne vėliau kaip ateinančią savaitę jis man būtinai parašys laiškiuką, kaip viskas einasi, atsisveikinome su juo gražiai, padoriai, atsibučiavome bičiuliškai, kaip visada su gimine.

Kai jis išvažiavo, man, likus vienam, pradėjo vaidentis visokios mintys ir sapnai nemiegant, ir tokie saldūs sapnai, jog man norėjosi, kad jie truktų amžinai, niekad neišnyktų. Man vaidenosi viduryje miesto dideli namai, su skardiniu stogu, su kūtėmis, su kamaromis, kamarėlėmis ir podėliais, pilnais visokios gėrybės, o šeimininkė su raktais sukasi po juos, tai — mano pati, Goldė: pažinti nebegali, kad ji sveika gyventų. Išrodo kaip nebe ta, kaip turtuolė išrodo, su paliaukiu, su perlų karoliais; ji pasipūtusi kaip didelė ponia ir keikia tarnus prakeiktinai. Mano vaikai, šventadieniškai apsivilkę, šlaistosi dyki, piršto nepakrutina. Kiemas linksta nuo vištų, žąsų, ančių. Troboje žvilga tviska, krosnyje ugnis tranojasi, vakarienė verda, o virtuvas kunkuliuoja kaip padūkęs! Prie stalo, gerojoje vietoje, sėdi pats šeimininkas, Tevjė, vadinasi, su chalatu, su šlike, aplinkui sėdi žymiausieji miesto šeimininkai ir jam pataikauja: būkit malonus, r e b T e v j e... prašom nepalaikyti už bloga, reb Tevje...

— Ai,— sakau besvajodamas,— kad juos velniai kur, tuos pinigus!..

— Ką čia dabar keiki? — klausia mano Goldė.

— Nieko, taip sau,— sakau,— įsisvajojau aš čia bent kiek, mintys visokios, sapnai, pernykštis sniegas... Pasakyk man, Golde, širdele tu mano,— sakau aš jai,— ar tu nežinai, kuo jis prekiauja, tas tavo giminė, tasai Menachem-Mendelis?

— Va tai tau, kad nori! — sako ji.— Kad mano praeitos nakties, ir užpraeitos nakties, ir visų metų blogi sapnai suvirstų ant mano priešų galvos! Tai man gražiausia — sėdi su žmogumi dieną naktį ir šneka, ir šneka, ir šneka, ir galų gale eina manęs pasiklausti, kuo

jis prekiauja?! Taigi jūs,— sako,— su juo sudarėte kažkokią verslo bendrovę ar kokį tenai galą?

— Taip,— sakau,— sudaryti tai sudarėme, bet k ą sudarėme — nežinau, nors tu mane pjauk! Nėra, supranti, nieko, ką galėtum apčiuopti; tik vis dėlto,— sakau,— čia kas viena, tai viena, o kas kita, tai kita, ir tu nesirūpink, mano moteriške, širdis mano nujaučia, kad bus gerai, pelnysime, dievui padedant, pinigų, taip man rodosi, ir tai nemažai pelnysime — na, tik sakyk a m e n ir eik vakarienės virti!

Žodžiu, praeina savaitė, ir dvi, ir trys — nėra laiško iš mano bendrininko! Aš nebesižinau kur dėtis, vaikštau kaip be galvos ir nebeįmanau nė ką galvoti. Negalimas daiktas, manau, kad jis taip būtų ėmęs ir pamiršęs atrašyti laišką; jis gi puikiai žino, kaip mes čia to laiško laukiame. Bet šit vėl mintis per galvą eina: o ką aš jam padarysiu, jei jis, pavyzdžiui, ėmęs nusigraibys nuo paviršiaus sau visą grietinėlę, o man pasakys, kad dar nieko nėra pelnyta? Eik, bylinėkis su juo! Tiktai negali šitaip būti, sakau pats sau,— kaip tai įsivaizduoti?.. Aš elgiausi su žmogumi kaip su gimine, tegu pats sulaukčiau to, ko linkiu jam, ir jis man ištaisytų tokią šunybę! Ir vėl man atlekia mintis, visiškai kitokia: tiek jau to, pelnas kaip pelnas, aš jau nepyksiu dėl pelno, kad tik dievas padėtų nors savus atgauti. Ir mane visą nukrečia šiurpas. „Senas kvaily! — sakau pats sau.— Bus tau kas nebuvę, lauk, mulki, avino galva, kuine tu! Už tą šimtą rublių verčiau reikėjo nusipirkti porą arklių, tokių, kokių tėvų tėvai nematė, o vežėčias išmainyti į briką su lingynėmis..."

— Tevje, ko tu nieko negalvoji? — klausia maniškė.

— Ką tai reiškia — negalvoju? — sakau.— Man galva kone sprogsta nuo galvojimo, o ji dar kalba, kad aš negalvoju!

— Jam,— sako,— bus kelionėje nutikę kas nors, ne kitaip; gal plėšikai,— sako,— bus jį užpuolę ir apiplėšę grynai, o gal, neduok dieve, susirgo arba gal net, kad nepasakius, numirė.

— Ką gi dar tu,— sakau,— išgalvosi, širdele mano? Ims čia tau ir atsiras plėšikai, gana jau bent gana!

O pats sau vienas galvoju: ką tu gali žinoti, kas žmogui kelyje gali nutikti?

— Tau tai,— sakau aš jai,— imti tuoj ir viską į bloga išversti!

— Jis iš tokių namų,— sako ji.— Jo mama, tebūna mums gera užtarėja, neseniai mirė dar visai jauna, ir tris seseris,— sako,— jis turėjo, duok dieve joms dangų, tai viena mirė dar mergaitė, antra vos spėjusi ištekėti nusišaldė pirtyje ir numirė, o trečia,— sako,—

tuoj po pirmo gimdymo išėjo iš proto, pasikankino, pasikankino ir numirė...

— Numirė — ir amžiną atilsį,— sakau aš.— Golde, juk mes visi mirsime; žmogus,— sakau,— panašus į stalių: stalius gyvena, gyvena ir numiršta, ir žmogus gyvena ir miršta.

Žodžiu, sutarėme taip, kad aš važiuosiu į Jehupecą. Prekių trupučiukas tuo tarpu susirinko, gražus trupučiukas sūrio, sviesto, grietinės, pirmos rūšies prekių; pasikinkiau arklelį ir — marš į Jehupecą. Važiuoju sau taip, su apsunkusia, apkartusia širdžia, galite įsivaizduoti, vienas pats per mišką, ir ima šiurpas, ir eina į galvą visokios mintys. „Tai bus gražu,— galvoju sau vienas,— kai aš nuvažiuosiu, imsiu klausinėtis to žmogyno, o man žmonės sakys: Menachem-Mendelis? ohoho! Aukštai išskrido, pigiai nepasieksi: nuosavi namai, važinėja karietomis, nebepažinsi! Aš įsidrąsinu,— galvoju sau,— ir drožiu pas jį tiesiai į butą.— Trrr! — sako man prie pat jo durų ir grūda šalin su alkūne į krūtinę: — Nesigrūsk čia taip, dėduk, nėra čia ko grūstis.— Taigi aš,— sakau,— giminė, jis mano pačios pusiau pusbrolis.— Būk pasveikintas,— sako man,— labai gerai, kad giminė; tik vis tiek gali palaukti trupučiuką tenai va už durų, tas nieko, gink dieve, nepakenks...— susiprantu, kad reikia jam duoti šiek tiek, kaip jūs sakote: nepatepsi — nevažiuosi. Ir drožiu aukštyn, stačiai pas jį patį.— Labas rytas,— sakau,— reb Menachem-Mendeli! — Kur tau! N ė r a ž o d ž i ų n e i k a l b o s... Jis nebepažįsta manęs! — Ko jums reikia? — klausia jis mane. Aš vos nenualpstu.— Tai kaip dabar,— sakau,— panie, jūs nebepažįstate giminės? Tevjė mano vardas.— A? — sako jis.— Tevjė? Lyg būtų pažįstamas vardas...— Pažįstamas? — sakau jam.— O ar kartais nėra jums pažįstami mano pačios sklindžiai, gal prisiminsite kaip nors,— sakau,— jos bandeles, kukulius, šaltanosius?“

Ir vėl man lekią per galvą visiškai priešingos mintys: įeinu pas Menachem-Mendelį, o jis mane pasitinka su išskėstu glėbiu: — O, svečias! Šitoks svečias! Sėskitės, reb Tevje, kaip sveiki, kaip gyvuoja jūsų žmona? Aš jau seniai jūsų laukiu, noriu su jumis atsiskaityti.— Ir jis ima ir pripila man pilną kepurę aukso pinigų.— Čia,— sako,— tiktai pelnas, o pats indėlis tai dar palieka kaip buvęs; kiek tiktai uždirbsime, tiek dalysimės po pusę, lygiomis dalimis, man dalis, jums dalis, man pusė, jums pusė, man šimtas, jums šimtas, man du šimtai, jums du šimtai, man trys šimtai, jums trys šimtai, man keturi šimtai, jums keturi šimtai...

Bemąstydamas užsnūstu ir nepamatau, kaip mano kavalierius išklysta iš kelio į šalį, užkliudo už medžio ratus, ir man kadgi duos į pakaušį, net ugnys iš akių pašoko. „Ir tai į gera,— sakau aš pats sau,— dėkui dievui, kad tik ašis nenulūžo..."

Žodžiu, nuvažiuoju į Jehupecą, pirmučiausia parduodu savo prekes, greitai, bematant, kaip visada,— na, ir drožiu gi ieškoti savo to žmogyno. Vaikštau valandą ir dvi, ir tris,— ir kaip nėr, taip nėr! Imu stabdyti žmones, klausinėti:

— Ar nesate girdėję, ar nesate regėję tokio žydo, kuris vadinasi gražiu savo vardu Menachem-Mendelis?

— Jei jau,— sako,— jis vardu Menachem-Mendelis, tai galite paragauti jo kringelių, bet tiktai dar to nepakanka: ar maža pasaulyje Menachem-Mendelių?

— Jums tikriausiai,— sakau,— rūpi jo pavardė? Kad mes kartu su jumis tiek bloga pažintumėm, kiek aš jo pavardę žinau, tiktai,— sakau,— jei norite žinoti, namie, tai yra Kasrilovkoje, jį vadina tik jo uošvienės vardu, būtent: Lejos Dvosės Menachem-Mendelis; bet ko jūs,— sakau,— begalite norėti, kad ir jo uošvis, jau pagyvenęs žydas, ir tas vadinamas jos vardu: Lejos Dvosės Boruchas Heršas; ir net ji pati, taigi Leja Dvosė, irgi vadinama Lejos Dvosės Borucho Heršo Leja Dvosė. Dabar suprantante?

— Suprasti tai suprantame, tiktai to visko dar vis negana; kokio jis verslo,— klausia jie,— ką jis dirba, tas jūsų Menachem-Mendelis?

— Ką jis dirba? — sakau.— Jis čia prekiauja pusimperialiais,— sakau,— kažkokiais bes-mes, potivilovais, siuntinėja,— sakau,— telegramas kažkur tenai, į Peterburgą, į Varšuvą...

— A! — sako jie ir ima leipėti juoku.— Tai ar nebus čia tas Menachem-Mendelis, kur prekiauja vėjo pamušalu? Tai malonėkite,— sako,— pereiti į aną pusę; tenai laksto daug tų zuikių, tarp jų bus ir jūsiškis...

„Gyveni žmogus, ir mokaisi žmogus,— manau sau.— Kas čia per zuikiai? vėjo pamušalas?"

Pereinu į kitą pusę, į kitą šaligatvį — žydų, kad jie sveiki būtų, kaip jomarke. Kamšatis — vos gali prasisprausti; kad eina — kaip pasiutę, vienas į čia, kitas į čia, vienas per kitą, ermideris — kalba rėkia, rankom makaruoja: „Potivilovas... Tvirtos, tvirtos... Nutvėriau žodį... Įbrukau rankpinigių... Krapštysis pakaušį... Man užeina kartažo... Esi didelis suskius... Galvą tau suskaldysiu... Spjauk jam į snu-

kį... Žiūrėk tu man, papjovė negyvai... Nieko sau spekuliantas... Bankrotas!.. Pastumdėlis!.. Velnias tavo tėvą nujotų!..“

Atrodo, tuoj žandus pradės skaldytis. I r pabėgo Jokūbas,— sakau pats sau: nešk kirvelį, Tevje, kad negautum sprandinės! — Na jau, na jau,— galvoju vėl: viešpats dievas yra mūsų tėvas, Šmuelis Šmelkė — jo tarnas, Jehupecas — miestas, o Menachem-Mendelis — pelno ieškotojas! Ar matai, ana va, tai šičia,— sakau,— tą laimę gaudo, aukso pinigą žeria? Tai šit, vagi, kas jiems vadinasi „verslą gaudyti“? Vargas tau, Tevje, su tavo piniginiais reikalais! Žodžiu, atsistoju prie tokio didelio lango, kuriame matėsi prikabinta daug kelnių, ir stiklo atspindyje pamatau savo tą plevėsą, pelnų gaudytoją. Širdyje man kažkas patrūko, kai jį pamačiau. Vos dvasios neišleidau! Tam priešui, kur aš turiu, ir tam priešui, kur jūs turite, linkėčiau taip atrodyti kaip Menachem-Mendelis! O švarkas! o batai! ir veidas — oi! į žemes guldo gražesnius. „Na, Tevje, baigtos mūsų dienos! Apsivožė ratai,— galvoju sau vienas,— papūsk į pakulnę savo skatikams, bus, kaip sakoma: Nei meškų, nei miško — nei prekių, nei pinigų, tik bėda...“

O jis ir taip pat, matyt, labai sutriko, dėl to, kad sustojome abu kaip įbesti, neištardami nė žodžio, ir tik žiūrėjome, žiūrėjome kaip gaidžiai kits kitam tiesiai į akis, lyg ir sakydami: sugriuvo, sudubo gyvenimas ir tam, ir tam. Galime dabar abu kabintis terbas ir eiti šunų lodyti!..

— Reb Tevje,— sako jis man patylom, vos vos girdimai, ašaromis springdamas,— reb Tevje! Kad laimės neturi, tai,— sako,— geriau ir negimti pasaulyje! Negu kaip,— sako,— toks gyvenimas... Pakarti,— sako,— į gabalus sudraskyti!..

Ir nebegali daugiau nė žodžio ištarti.

— Išties,— sakau aš jam,— verta tave, Menachem-Mendeli, už tokius darbus patiesti va šičia pat, vidury Jehupeco, ir taip tau įpilti negailinčia, dosnia ranka, kad pasimatytumei su savo bobute Ceitele aname pasaulyje. Pagalvok,— sakau,— tu pats, ką tu padarei? Tu,— sakau,— paėmei ir išpjovei be peilio visus namus, tiekai nieku nedėtų, nieku nekaltų vargšių būtybių suėdei gyvenimą. Varge mano,— sakau,— ką man dabar pasakyti parvažiavus savo pačiai ir vaikams? Na iš tiesų, nagi tu pats sakyk, galvažudy tu, žmogžudy tu, plėšike tu!

— Tiesa,— sako jis man, atsišliejęs į sieną,— tiesa, reb Tevje, tegu man taip dievas padeda...

— Pragaro,— sakau,— kvaily tu, pragaro, ir to dar per maža tau.

— Tiesa,— sako,— tiesa, reb Tevje, tegu man taip dievas padeda, jau ką taip gyventi,— sako,— jau ką taip gyventi, reb Tevje...— ir panarino galvą.

Stoviu ir žiūriu į jį, nevykėlį tą, kai jis taip stovi galvą panarinęs, į sieną atsišliejęs, kepurė ant šalies nusmukusi, ir kiekvienas jo sustenėjimas, kiekvienas jo sukrankštimas dreskia man po gabalėlį širdies.

— Nagi,— sakau,— jei pažiūrėsime iš kitos pusės, tai visiškai suprantama, kad tu gal irgi čia nieku nedėtas, nes kad pasvarstai ir šiaip, ir taip, tai išeina šitaip: manyti, kad tu tą padarei tyčiomis, būtų juk kvaila, dėl to, kad buvai gi tokis pat bendrininkas kaip ir aš, pusininkas. Aš dėjau pinigus, tu galvą — ach vargeli! Tu,— sakau,— aišku, taiseisi, kaip sakoma, g y v e n t i, o n e m i r t i. Na, o kad išėjo muilo burbulas — matyt, nebuvo lemta, kaip sakoma: N e s i g i r k r y t o j a u s d i e n a — žmogus galvoja, o dievas rikiuoja. Paimk,— sakau,— kvailiuk tu, kad ir mano štai verslą. Jau kur tu, rodosi, berasi tikresnį verslą, o vis dėlto, kad buvo lemta,— sakau,— šit pernai rudenį ir pagaišo man karvė, tegu tau taip nebūna,— sakau,— pigių pigiausiai penkiasdešimt rublių verta, jei mėsai parduotum, o tuoj po jos — žaloji telyčia, už kurią nė dvidešimties nebūčiau paėmęs,— na, ir ką čia galėjai padaryti, kad ir gudriausias būdamas? Jau kad nesieina,— sakau,— tai tu kaip nori varyk — nepavarysi! Nebenoriu,— sakau,— tavęs nė klausti, kur mano pinigai; aš jau pats suprantu, kur sulindo mano pinigėliai, mano kruvinas triūsas, oi vargeli mano! Išėjo vėjais,— sakau,— pernykščiam sniegui, vėjo pamušalui; ir kas kaltas, jei ne aš pats, kad daviausi įkalbamas, įsinorėjau keptų karvelių, lengvo pelno, greito uždarbio? Pinigus, brolau,— sakau,— reikia kruvinu prakaitu uždirbti, spauste išspausti! Duoti reikia tau, Tevje, kad žvagėtų!! Tiktai ką dabar bepadės tas rėkavimas? Kaip knygose parašyta: I r p r a v i r k o m e r g e l ė — rėk, nors perplyšk berėkdamas! Protas ir atgaila — abu tie daiktai ateina visada po laiko. Nėra,— sakau,— taip lemta, kad Tevjė būtų turtuolis, kaip priežodis sako: „Ne bulo u Mikity hrošei i ne bude!“* Tokia, matyti, dievo valia. D i e v a s d a v ė, d i e v a s a t s i ė m ė, o tas reiškia — einam, brolau, išmesim po burnelę!..

Tai šitaip, panie Šolom Aleichem, visos mano svajonės išėjo muilo burbulais! Ir gal jūs manote, jog labai sielojausi, kad pinigus pra-

* „Neturėjo Mikita pinigų ir neturės!“ (*Ukr.*)

radau? Kad aš taip sveikas būčiau! Juk mes žinome, kaip rašte pasakyta: Mano ir sidabras, mano ir auksas, pinigai — niekis! Svarbiausia žmogus, tai yra — kad žmogus žmogumi būtų. Tiktai kas mane skaudino? — kad sapnas pasibaigė. Norėjosi man, oi, kaip norėjosi pabūti turtingam, nors valandėlę! Tiktai ką gi čia padės kokie gudravimai? Kaip raštas sako: Ne savo valia žmogus gyvena — nori nenori gyveni, nori nenori autuvą plėši. Tau, Tevje,— sako dievas,— reikia galvoti apie sūrį sviestą, o ne apie kokius paistalus. Tiktai — kaipgi čia? Viltis? Tikėjimas gera ateitimi? — Žinoma, žinoma: kuo daugiau bėdų, tuo daugiau vilties, kuo didesnis elgeta, tuo didesnis tikėjimas gera ateitimi. Dėl to, kad...

Tiktai man rodos, kad būsiu šį kartą per daug užsikalbėjęs. Metas važiuoti, galvoti apie savo darbą, kaip sakoma: Kiekvienas savaip kreivas — kiekvienas kasosi ten, kur niežti.

Būkite sveiki ir visada laimingi!

Parašyta 1899 m.

ŠIŲ LAIKŲ VAIKAI

Aš apie tą, ką jūs sakote: apie „šių laikų vaikus". Auginau ir puoselėjau vaikus savo — taigi, matai: kamuokis, aukokis dėl jų, braškink sau kaulus dieną naktį, ir kam? Vis galvoji, gal taip, o gal šitaip, kiekvienas pagal savo išmanymą ir pagal savo kišenę. Ligi Brodskio, žinoma, man toli šaukia, bet laikyti save visiškai jau taip per nieką — irgi nėra reikalo, dėl to, kad ir aš nesu bet kas, ir mes esame kilę, kaip sako mano pati, kad ji sveika būtų, ne iš siuvėjų ir ne iš kurpių kokių, tai užtat aš ir tikėjausi, kad dukteris tai jau tikrai gerai už vyrų išleisiu. Kodėl? Pirmučiausia, palaimino mane dievas gražiomis dukterimis, o gražumas, kaip jūs patys sakote, yra jau pusė kraičio. O antra, juk aš dabartės, dėkui dievui, nebe tas Tevjė kaip kitados, juk aš jau galiu taikyti gražiausiai ištekinti dukteris net į patį Jehupecą — ką jūs manote? Betgi yra dievas danguje, didis gailestingumo dievas, kuris rodo didžius stebuklus, duoda man karšto ir šalto ragauti, švaisto mane aukštyn ir žemyn ir sako man: „Tevje, neįsikalbinėk tu sau kvailybių, ir tegu viskas pasaulyje eina taip, kaip eina!.." Paklausykite, kaip tai pasaulyje atsitinka. Ką visos bėdos užgriūva? — Nevykėlį Tevję, žinoma.

Žodžiu sakant, ką čia jus ilgai gaišinti? Jūs turbūt dar atsimenate mano tuos nuotykius, kad juos kur bala, su savo giminaičiu Menachem-Mendeliu, kad jo vardas būtų pamirštas, kaip mums gražiai ėjo turgus Jehupece su pusimperialiais ir Potivilovo akcijomis, kad mano priešai tokios laimės susilauktų! Oi, kaip aš tada galavausi, varge mano! Maniau, jau paskutinioji, jau po Tevjės, jau po pieno ūkio!

— Mulki tu! — sako man vieną dieną senė.— Pakaks tau krimstis, ką tas bepadės! Tik širdį sau ėdi, ir daugiau nieko. O kas, jei plėšikai būtų mus užpuolę ir atėmę... Verčiau tu nueik,— sako,— į Anatovką, pas Leizerį Volfą, mėsininką, jis sako, tavęs jam labai reikią.

— Kas ten yra? Ko jam taip manęs prireikė? Jei jis suka apie mūsų žaląją, tai tegu pasiima kuoką ir išmuša ją sau iš galvos.

— O kas jau taip? — sako ji man.— Baisus tu daiktas, kiek mes iš jos gaunam pieno, sūrio, sviesto!

— Ne dėl to,— sakau,— bet taip sau; pirmiausia, stačiai gaila tokią karvę atiduoti pjauti, gaila gyvo daikto. Mūsų Šventajame rašte parašyta...

— Gana jau, gana, Tevje! Visas pasaulis žino, kad tu — didelis Šventojo rašto mokovas. Tu paklausyk manęs, moteriškės: nueik pas Leizerį Volfą. Kiekvieną ketvirtadienį, kai tik mūsų Ceitelė nueina į jo krautuvę mėsos, jis jai gyventi neduoda: pasakyk ir pasakyk savo tėvui, kad jis pas mane ateitų, man jo labai reikia...

Žodžiu, reikia, kaip jūs sakote, ir moteriško vieną kartą paklausyti. Apsigalvoju, duoduosi įkalbamas, einu pas Leizerį Volfą į Anatovką, trejetas varstų nuo mūsų ir, žinoma, nerandu jo namie.

— Kur jis galėtų būti? — klausiu atkragnosę žydę, besiruošiančią po trobą.

— Skerdykloje,— sako atkragnosė,— pjauna jautį nuo pat ryto, turi jau tuoj pareiti...

Sukinėjuosi vienas po namus ir žiūrinėju Leizerio Volfo namų gerą. Duok dieve tiek gero kiekvienam: spinta vario indų — už pusantro šimto nepaimsi, virtuvas, ir dar virtuvas, ir padėklas misinginis, ir dar vienas, varšuvinis, ir žvakidžių sidabrinių pora, ir taurių, ir taurelių paauksuotų, ir septyniašakė žvakidė lietinė, ir dar visokių daiktų, visokios gėrybės — galo nesimato. „Dieve mieliausias! — manau sau.— Kad taip pamatyčiau šitiek gėrybės pas savo vaikus, dieve duok jiems sveikatos!.. Na, ir einasi tam mėsininkui! Negana, kad toks turtingas, dar ir vaikų tik dvejetą teturi, ir tie patys jau atidalyti, ir dar, be viso to, našlys paliko!“

Žodžiu, dievas padėjo — atsiveria durys, ir įeina Leizeris Volfas, piktas visas, krauna velnius ant pjovininko. Tas įstūmęs jį į nelaimę, nuvaręs į niekalą didžiausią jautį, kad jį perkūnas, dėl menkniekio pripažinęs trefną, radęs kokį tenai sopuliuką plaučiuose, kaip smeigtuko galvelę didumo, kad jis kiaurai žemę numarmėtų!

— Sveiki gyvi, reb Tevje,— sako jis man,— na, kas gi čia dabar, kad negali jūsų prisišaukti? Kaip gyvuojate, ką beveikiate?

— Ką gi beveiksime,— sakau,— krutame krutame, ir vis toj pačioj vietoj, kaip rašte pasakyta: Nei geluonies, nei medaus — nei pinigo, nei sveikatos, nei gyvenimo doro.

— Rūstinate dievą, reb Tevje,— sako jis man.— Palyginti, kas jūs pirmiau buvote, dabar jūs turtuolis, kad bloga akis nepagadintų.

— Kiek man stinga ligi to, kuo jūs mane laikote, tiek duok dieve turėti mums abiem... Bet niekis,— sakau,— dėkui dievui ir už tą, ką turiu, kaip Talmude pasakyta: Askakurdo demaskanto dekarnuso defarsmachto...[19] O sau vienas širdyje mąstau: „Kad tu taip nosį turėtum, mėsgali tu, kaip yra toks pasakymas kur nors pasaulyje...“

— Jūs,— sako,— visada su tuo savo Talmudu; bepigu jums, reb Tevje, kad jūs nusimanote apie tuos daiktus. Tiktai kas naudos,— sako,— iš to gudrumo, iš to mokytumo, pakalbėkime verčiau apie savus reikalus. Sėskitės, reb Tevje,— sako jis man ir surinka: — Arbatos!

Tuoj kaip iš po žemių išdygsta atkragnosė žydė, griebia virtuvą kaip velnias melamedą ir išdulka į virtuvę.

— Dabar,— sako jis man,— kai mes vienu du, akis į akį, tai galime kalbėti apie reikalą. Dalykas, matote, šitoks: aš jau su jumis, reb Tevje, seniai norėjau pakalbėti, aš jau sakiau jūsų dukteriai, kiek kartų prašiau, kad jūs malonėtumėte užeiti; suprantate, man krito į akį jūsų...

— Žinau, žinau,— sakau,— kad jums krito į akį, tik veltui,— sakau,— jūsų triūsas, nieko iš to nebus, reb Leizeri Volfai, nieko iš to nebus.

— Kodėl taip? — klausia jis ir žiūri į mane tartum nusigandęs.

— O taip sau,— sakau,— aš galiu palaukti, tegu dar taip pabus kolei kas, upė nedega.

— Tai kam jums,— sako,— laukti, kad galima tuojau?

— Tai viena,— sakau.— O antra — gaila, juk taip pat gyvas daiktas.

— Žiūrėk tu man, kaip jis graudenasi,— sako Leizeris Volfas juokdamasis,— kas nors iš šalies galėtų pamanyti, kad jūs ją vieną teturite! Man rodosi, jums to gero ne badas, kad neprasitarus, reb Tevje!..

— Na, ir tegu sau jos būna sveikos,— sakau,— o kas man pavydi, tas tegu pats neturi...

— Pavydi? Kas gi jums ką sako apie pavydus? Priešingai,— sako,— dėl to, kad jūsų visos jos tokios vykusios, tai aš kaip tik ir norėjau, suprantate jūs mane, ar ne? Nepamirškite, reb Tevje, kokios jums gali iš to naudos būti!

— Žinoma, žinoma,— sakau,— iš jūsų geradaryščių, reb Leizeri Volfai, tai jau ir prasikursi; žiemą ledo gausi,— sakau,— tą tai jau mes žinome iš senų laikų, jau kadai kadės...

— Ė! — sako jis man saldžiai, kuo saldžiausiai,— ką čia jūs, reb Tevje, lyginate, kas buvo kitados ir kas yra dabar? Kitados buvo vienas dalykas, o dabar yra kitas dalykas; dabar gi mes būsime giminės šiokie tokie, a?

— Kaip tai giminės? — sakau.

— Kaip tai kaip — giminės, ir gana,— sako.

— Tai kaip jums rodosi,— sakau,— reb Leizeri Volfai, apie ką mes kalbame?

— Na, gerai,— sako jis,— jūs verčiau, reb Tevje, pasakykite, apie ką mes kalbame?

— Kaip tai,— sakau,— juk mes gi kalbame apie žaląją karvę, kurią jūs norite iš manęs pirkti.

— Cha cha cha! — pasileidžia kvatotis, leipėti juokais.— Nieko sau karvutė, ir dar žala, cha cha cha!

— Tai apie ką gi jūs kalbate, reb Leizeri Volfai? Pasakykite, aš ir pasijuoksiu.

— Apie jūsų dukterį,— sako jis man,— apie jūsų Ceitelę mes kalbame visą laiką! Jūs gi žinote, reb Tevje, kad aš palikau našlys, ko nelinkėčiau jums, tai aš ir sugalvojau: ko man dar ieškoti laimės kur kitur, dar tąsytis su piršliais, su kokiais velniais, kad mes vagi abudu esame šičia pat, aš pažįstu jus, jūs pažįstate mane, mergaitė pati man irgi patinka, aš ją matau kas ketvirtadienis savo krautuvėje, porą kartų pakalbinau ją, atrodo nieko sau, tyli, o pats aš esu, kad neprasitarus, kaip jūs žinote, ne bet koks gyventojas, turiu savą namą, krautuvėlių porą ir gyvenimą, kaip matote, visa ko pilną, yra dar truputėlis odų ant aukšto ir pinigų truputėlis skrynelėje; tai ko

čia mums, reb Tevje, čigonauti, liežuviais plakti, gudrauti! Geriau paėmę sukirskime rankas — viens, du, trys — jūs suprantate, ar ne?

Žodžiu, kai jis man šitaip išdėjo, tai aš ir nustėrau be žado, kaip žmogus, kuriam pasakė nelauktą naujieną. Iš sykio man, tiesa, buvo užėjusi mintis: Leizeris Volfas... Ceitelė... jo vaikai jau tokie kaip ji... Tik veikiai pats save suniekinau: kurgi čia, šitokia laimė! šitokia laimė! Juk jai taip bus čia gera kaip medaus kubile! Tiktai kad jis ne toks greitas ko nors duoti. Bet juk tai dorybė šiais laikais, kaip sakoma: Ž m o g u s y r a g e r i a u s i a s d r a u g a s p a t s s a u — kas visiems geras, tas prastas sau pačiam. Nesmagu tiktai, kad jis toks bent kiek netašytas... Na, bet vėlgi, nejau gali norėti, kad kiekvienas būtų knygų prisiskaitęs? Bene maža yra turtuolių, įžymių žmonių Anatovkoje, Mazepovkoje ir net pačiame Jehupece, kurie raidžių nepažįsta; bet kad jiems taip lemta, tai žiūrėk, kokioje garbėje juos laiko visi žmonės, tegu mes tokių metų susilauktume; kaip raštas sako: K a i n ė r a d u o n o s, v i s i m o k s l a i p e r n i e k į — o tai reiškia, kad mokslą laikai skrynelėje pasidėjęs, o gudrumą kišenėje nešiojiesi...

— Na, reb Tevje,— sako jis man,— ko jūs tylite?

— O ko man rėkti? — atsakau aš jam, kaip ir nesiryždamas.— Čia toks dalykas, reb Leizeri Volfai, supraskite mane, reikia gerai apsvarstyti iš visų pusių; ar tai juokas,— sakau,— pirmutinį vaiką leisti!

— Va, kaip tik dėl to,— sako,— kad pirmutinį vaiką; paskui,— sako,— dievui padedant, ištekinsime jau ir antrą, o vėliau, pabuvę, ir trečią,— ar jūs suprantate, ar ne?

— Amen! — sakau aš.— Ištekinti — nedidelis daiktas, kad tiktai dievas duotų kiekvienai į porą...

— Ne,— sako jis,— aš ne tą galvoju, reb Tevje, aš galvoju visai ką kita, matote, kraičio, dievui dėkui, jūsų Ceitelei nereikės jums duoti visiškai, ir drapanos pataisyti vestuvėms, ir viską, ko ten mergaitei reikia, viską imuosi aš, ir jums dar,— sako,— iš to tikriausiai kas ne kas įkris į krepšį...

— Fe,— sakau aš jam,— jūs kalbate, atsiprašant, visiškai kaip mėsinėje! Ką tai reiškia — įkris į krepšį? Fe! Mano Ceitelė anaiptol nėra tokia, kad reikėtų už pinigus parduoti, fe, fe!

— Kad fe, tai fe,— sako jis man.— Aš sakau taip, kaip jums gerai, bet kad jūs sakote fe, tebūna fe! Jei jums taip patinka, tiek jau to! Svarbiausia,— sako,— aš noriu kaip greičiau, tai yra tuojau pat,

kaip anas sako, š e i m i n i n k ę į namus parvesti, ar jūs suprantate, ar ne?..

— Ką gi,— sakau.— Dėl manęs gaiščio nebus; tik reikia pakalbėti su mano ana puse,— sakau.— Šitokiems dalykams jinai valdžią turi, ar tai juokas — kaip rašte parašyta: R a c h i l ė a p r a u d a v a i k u s s a v o — močia tai vis, matai, močia. Ogi ir jos pačios, Ceitelės, matai, irgi reikia pasiklausti, kaip tas sako: visi į vestuves suvažiavo, tik jaunikį namie paliko...

— Niekų pasaka,— girdi.— Dar klausti? Pasakyti tiktai, reb Tevje, pareiti namo ir pasakyti: va taip ir taip — ir sutuoktuvės, ir magaryčios!

— Nekalbėkite taip,— sakau,— nekalbėkite taip, reb Leizeri Volfai. Mergaitė, dievaži, tai ne našlė.

— Žinai gi,— sako,— mergaitė — tai mergaitė, o ne našlė, užtat ir reikia,— sako,— iš anksto apie viską pakalbėti — ir drabužiai, suprantate, ir šis, ir tas, ir visokie niekniekiai. O kolei kas,— sako,— kad taip mudu, reb Tevje, po lašiuką į sveikatą, a? ar ne?..

— Galima,— sakau,— kodėl ne? Galime ir draugai būti, ir špygomis pasibadyti. Kaip anas sakė: žmogus yra žmogus, o šnapšė yra šnapšė,— sakau,— kaip Talmude pasakyta...

Ir pradėjau aš jam rėžti, drožti lyg iš Talmudo, kas tik ant seilės užėjo — ir iš čia, ir iš ten, ir iš „Giesmių giesmės“, ir iš velykinių sakmių.

Žodžiu, įmetėm į gurklį kartybės lašų kaip vien reikiant — kaip dievas įsakė! Tuo tarpu atkragnosė įnešė virtuvą, ir mes pasidarėme po stiklinukę punšo. Laiką leidome kaip tikri bičiuliai, šnekėjomės, linkėjomės, plepėjome vis apie sutartuves, apie šį, apie tą — ir vėl apie sutartuves.

— Ar jūs žinote,— sakau,— reb Leizeri Volfai, kas tai per briliantas?

— Žinau,— sako jis,— kur nežinosiu, tikėkite manimi; kad nežinojęs, būčiau nė kalbos nepradėjęs!

Ir taip mes šnekame abu vienukart. Aš rėkiu:

— Briliantas, deimantas! Jums reikės mokėti ją užlaikyti, gerbti, mėsininkui nebūti...

O jis rėkia:

— Nebijokite, reb Tevje! Ką ji valgys pas mane kasdien, to pas jus ji nė per šventes negaudavo...

— Va tai tau, kad nori! — sakau.— Negi valgymas svarbiausias

daiktas? Juk nei turčius aukso neėda, nei skurdžius akmenų; jūs esate prastas, tamsus žmogus,— sakau,— jūs neišmanote, ko vertas jos mokslas — kaip ji chalą kepa, kaip ji žuvį sutaiso, reb Leizeri Volfai, žuvį, žuvį! Reikia,— sakau,— būti vertam...

O jis vėl:

— Reb Tevje, jūs esate — atleiskite man — nukvėšęs jau, reb Tevje, jūs žmonių nepažįstate, reb Tevje, jūs manęs nepažįstate!..

O aš vėl:

— Ant vienos svarstyklių pusės auksą, ant kitos — Ceitelę. Ar girdite, reb Leizeri Volfai, turėkite jūs,— sakau,— kad ir du šimtus tūkstančių, vis tiek jūs nevertas esate jos kulno!..

Ir vėl jis:

— Tikėkite manimi, reb Tevje, jūs esate nesušutėlis, nors ir vyresnis už mane!..

Žodžiu, mes šitaip gerklojomės gerą valandą ir smagiai įdrožėme, nes, kai parėjau namo, jau buvo vėlus nakties metas, ir kojos buvo kaip supančiotos... Mano pati tačiau, kad ji sveika būtų, tuoj pažino, kad aš įkaušęs, ir atpylė man pamokslą, kaip buvau nusipelnęs.

— Ša, nepyk, Golde! — sakau aš jai smagus visas, ir mane taip džiaugsmas ima, jog norisi šokti.— Nerėk, širdie mano, mus sveikinti reikia!

— Sveikinti? Nieko sveikinimai,— sako ji,— tai žaląją prašvilpei, Leizeriui Volfui įkišai?

— Dar pikčiau! — sakau aš.

— Į kitą išmainei? — sako.— Apgavai Leizerį Volfą, vargšelį?

— Dar pikčiau! — sakau aš.

— Na jau, na jau,— sako,— kalbėk žmoniškai, kas, ar žodį iš tavęs reikės pirkti?

— Sveikinu tave, Golde,— sakau,— sveikinti mus abudu reikia: mūsų Ceitelės vestuvės sutartos!

— Kad taip,— sako ji,— tai, matyti, tu gerai įsidrožei, nebe juokais, ir šneki papaistydamas! Gerą turbūt,— sako,— porciją išmetei?

— Porciją,— sakau,— mudu su Leizeriu Volfu išmetėme, ir stiklinukę punšo mudu su Leizeriu Volfu paėmėme, bet protą,— sakau,— tai visą tebeturiu. Tai žinok, Golde, brolau tu mano, kad mūsų Ceitelės vestuves sutarėme gerą, laimingą valandą su juo pačiu, su Leizeriu Volfu!

Ir išdėjau aš jai visą istoriją nuo pradžios ligi galo, kaip ir kas,

ir ką, ir kodėl, ir apie ką mes kalbėjomės, nepraleisdamas nieko, nė per nagą.

— Žinai, Tevje,— sako man mano pati,— kad taip man dievas padėtų, kur aš eisiu ir ką veiksiu,— sako ji,— kaip mano širdis numanė, kad Leizeris Volfas tave ne taip sau kviečiasi. Tiktai kur čia! — aš bijojau ir pamanyti, kad, dieve saugok, neišeitų iš to visko burbulas. Dėkui tau, dievuli, dėkui tau, gailestingasis tėveli, kad tik būtų gerą valandą, laimingą valandą, tegu nugyvena ji su juo savo dienas turtuose ir garbėje, nes Frumė Sorė, amžinatilsį, neturėjo, kažkas, su juo labai gero gyvenimo; jinai buvo,— tenerūstauja ant manęs, ne prieš naktį paminėjus,— buvo gaižena žydė, nė su kuo nesugyvendavo, visiškai ne tokia kaip mūsų Ceitelė, tegu jai tenka ilgas gyvenimas. Dėkui tau, dėkui, dievuli! Na, Tevje, ką aš tau sakiau, varna tu? Ar reikia žmogui rūpintis? Kad jau kada laimė lemta, tai pati ir į trobą ateina...

— Na, žinai gi,— sakau,— ir Šventame rašte yra pasakyta...

— Kas iš tų tavo pasakymų,— sako ji,— dabar reikia vestuves taisyti; pirmiausia sudaryti sąrašą Leizeriui Volfui, ko Ceitelei reikia vestuvėms. Baltinių nė siūlelio gi neturi pataisyto, net kojinių poros. Daugiau — suknelių: vieną šilkinę — jungtuvėms, vieną vilnonę — vasarai, kitą — žiemai, dar kartūninių suknučių porą, dar apatininkų, o apsiaustų,— sako,— noriu, kad turėtų du: vieną vatinį, su kate — kasdieninį, ir kitą gerą, su lape — šventadieninį; daugiau — batukų su aukštais kulniukais, korsetą, pirštinaičių, nosinių, skėtį ir dar tenai kitokių daiktelių, ko šiais laikais mergaitei reikia...

— Ir iš kur tu,— sakau,— Golde, širdie mano, iš kur tu žinai tuos visus cinciliukus?

— Tai kaip? — sako ji.— Ar aš tarp žmonių nebuvau? Ar aš pas save, Kasrilovkoje, nemačiau, kaip žmonės taisosi? Tu,— sako,— palik tą m a n, aš jau pati apie tą viską su juo susikalbėsiu; Leizeris Volfas, šiaip ar taip, turtingas žydas, jis ir pats tikriausiai nenorės, kad paskui visi jį liežuviais plaktų; jei jau ėsti kiaulieną, tai bent kad per barzdą varvėtų...

Žodžiu, taip mes šnekėjome, šnekėjome ir prašnekėjome ligi gražiausiai išauštant.

— Sudėk,— sakau,— mano moteriške, sūrius ir sviestą, ir, kolei kas bus, reikia važiuoti į Boiberiką. Viskas, matai, gerai, viskas gražu, bet tik savo darbo,— sakau,— tai nereikia apleisti, kaip tenai para-

šyta: I š d i e v o ž m o g u s t u r i d v a s i ą s a v o, bet šio pasaulio reikalus negi gali užmiršti.

Ir anksti rytą, dar su tamsele, pasikinkiau arklelį ir — į Boiberiką. Atvažiuoju į Boiberiką, į prekyvietę — olialia (argi yra paslapčių žydams?!)! Jau žino viską, jau kiša sveikinimus iš visų pusių:

— Sveikiname jus, reb Tevje, kada gi, dievui padedant, vestuvės?

— Kad jūs patys sveiki būtumėte,— sakau,— tiktai čia išeina, kaip žmonės sako: tėvas dar negimęs, jau sūnus stogais laksto...

— Niekų pasaka,— šneka jie,— reb Tevje, nieko nepadarysi, vis tiek reikės buteliuką statyti: šitokia laimė, kad neprasitarus,— taukų puodas!

— Taukai išbėgs, puodas paliks,— sakau aš.— Tik jau nuo draugų atsilikti, kiaule pasiversti tai negalima. Va,— sakau,— tuoj apsiruošiu su savo jehupeciškiais ponais, bus ir stikliukas, ir užkandžio — ūžk, mano galvele, taip sakant: D ž i a u k i s i r l i n k s m i n k i s — ar taip, ar taip ubagas!..

Žodžiu, apsiruošęs su pardavimu greit ir žvaliai, kaip visada, paėmiau su broleliais mielaisiais kruopelytę į sveikatą, pasilinkėjome vieni kitiems kaip pridera, sėdau ir išvažiavau namo — linksma, gera, galva kaip skriste skrenda. Važiuoju sau per mišką, vasaros metas, saulutė kaitina, o iš abiejų pusių medžiai, šešėliai, pušys kvepia — kokia palaima! Aš išsitiesiu kaip grafas savo vežėčiose, vadeles atleidžiu, duodu valią savo arklynui: žingsniuok, sakau, meldžiamasis, kelią metas būtų jau žinoti, o pats aš paleidžiu balsą ir giedu traukiu giesmių giesmeles. Širdyje taip kaip ir šventė, ir giedasi man šventųjų dienų giesmių gaidos. Akys mano žiūri aukštyn, į dangų, o mintys draikosi čionai pat, po žemę.

D a n g u s,— sakome giesmėje,— d a n g u s priklauso viešpačiui dievui, ir ž e m ė — žemė, taip man rodos, yra jo atiduota ž m o g a u s s ū n u m s — tegu jie pliekia galvą į sieną, tegu draskosi kaip katės iš „gero gyvenimo“, tegu mušasi dėl garbės, kam būti sinagogos seniūnui, kam šeštajam skaityti Torą ir kam paskutiniajam[20]... N e g i m i r u s i e j i t a v e b e š l o v i n s — velnią jie supranta, tie mirusieji, kaip šlovinti dievą už jiems teikiamas malones. O m e s — mes, vargšai, kad tik nors dienelę geresnę pamatome, tai dėkojame dievui, šloviname jį ir giedame: N u m y l ė j a u tave, myliu aš jį, viešpatį dievą, už tai, kad jis išgirsta mano balsą ir išklauso mano maldą, jis palenkia savo ausį į mane, kada n e l a i m ė s a p-

l a n k o m a n e — kada mane suspaudžia iš visų pusių skurdas, bėdos, negandai: čia tau krinta karvė nei tikėtai, nei manytai, čia tau velnias atneša kokį giminaitį iširėlį, kaip tą Menachem-Mendelį iš Jehupeco, kur tau nudaigoja paskutinį skatiką, ir jau manai, giliau nepasvarstęs: dabar tai galas, pasaulis sugriuvo, nebėra žemėje teisybės. O ką dievas daro? Jis siunčia Leizeriui Volfui mintį imti mano Ceitelę, imti taip, kaip stovi, nors vienais marškiniais, ir todėl aš d v i g u b a i š l o v i n s i u tave, dievuli mano, kad teikeisi atkreipti savo maloningas akis į Tevję ir atėjai man padėti, kad aš nors kiek turėčiau džiaugsmo iš savo vaiko, jog, kai nueisiu, dievas duos, pas ją į svečius, rasiu ją pilno gyvenimo šeimininkę: pilnos spintos baltinių, pilni podėliai žąsies taukų, uogienių, pilni gardai vištų, žąsų, ančių... Staiga tik mano arklėkas kad pasileis lėkti į pakalnę, ir kol spėjau pakelti galvą ir apsidairyti, kur esu — jau guliu žemėje su visais tuščiais puodais ir puodynėmis, o ratai ant manęs! Šiaip taip, vargais negalais išsikrapščiau, atsistojau sudaužytas, sumurdytas visas ir lieju savo širdies kartėlį ant arklėko:

— Kad tu kiaurai kur tuoj! Kas čia tave prašė, iširėli tu, rodyti tokią savo gudrybę, kad tu moki nuo kalno lėkti? Juk tu,— sakau,— būtum, kad kiek, man košės priviręs, liucipieri tu!

Ir pyliau gi aš jam, kiek tiktai lindo. Mano kavalierius, matyt, ir pats nusimanė gražios bėdos padaręs, stovėjo snukį nukoręs, nors tu jį milžk.

— Kad tave kiauroji bala prarytų! — sakau aš jam, pastatau ratus, susirankioju indus ir — k e l i a u k į t ė v ų š a l į! — važiuojam toliau.

„Negeras ženklas,— sakau pats sau.— Kad tik namie nebūtų atsitikę kokios naujos nelaimės?..“

Taip ir buvo. Pavažiuoju dar porą varstų, nebetoli jau ir namai, žiūriu — vieškeliu tiesiai priešais mane beateinanti žmogysta, moteriškė. Privažiuoju arčiau, įsižiūriu geriau — Ceitelė!.. Nežinau kodėl, bet, lig tik ją pamačiau, taip ir nusmelkė man per širdį.

— Ceitele, tu? Ką čia veiki?

Ji man kad puls ant kaklo, kad ims verkti.

— Dievas tegu myli tave,— sakau,— mano dukterie, ko tu verki?

— Oi,— sako,— tėte, tėte!..

Ir plūsta ašaromis.

Man akys aptemo, širdį ėmė gniaužti.

— Kas tau, dukrele, sakyk, kas atsitiko? — sakau jai ir apglėbiu

ją, glostau ją, apkabinu ją per kaklą, bučiuoju ją, o ji vienu balsu:

— Tėte, tėte mieliausias, brangiausias,— sako,— aš į trečią dieną duonos kąsnelį tevalgysiu, pasigailėk,— sako,— mano jaunų dienų!..

Ir leipsta verksmu vienu, žodžio nebeištaria.

„Varge mano, varge,— manau sau,— jau aš suprantu, kas čia darosi. Ir velnias mane nešė į tą Boiberiką!“

— Ko gi tu verki! — sakau aš jai ir glostau galvą.— Kvailiuke tu, kam tau verkti! Ką gi dabar padarysi,— sakau,— kad ne, tai ne, prievarta niekas, gink dieve, tavęs stumti nenori. Mes manėme,— sakau,— kad tau gera padarysime, norėjome kaip geriau. Bet jei tau širdies netraukia, tai ką gi padarysi? Matyt,— sakau,— nėra taip skirta...

— O, dėkui tau,— sako,— tėte, kad tu daug daug metų gyventum! — ir vėl puola man ant kaklo, ir ima vėl mane bučiuoti ir verkti, ašaras lieti.

— Tik jau gana,— sakau,— to verkimo, viskas tuštybių tuštybė — varškėčių, ir tų atsivalgai valgydamas, lipk,— sakau,— į ratus, ir važiuokim namo, mama,— sakau,— balažin ko primanys!..

Žodžiu, susėdome abu į ratus, ir aš ėmiau ją guodžioti, šiaip šnekėti, taip šnekėti.

— Su tuo reikalu,— sakau,— buvo taip, kad mes nieko,— sakau,— gink dieve, mažiausios minties piktos neturėjome. Dievas tebūna liudininku, jog mes norėjome, kaip tas sako, įtaisyti vaiką, kad juodos dienos nematytų. O jeigu nieko neišeina, matyt,— sakau,— nėra dievo skirta; nėra,— sakau,— lemta tau, dukterie mano, nueiti į sušildytą gūžtą, būti visko pilno gyvenimo šeimininke, o mums lašą džiaugsmo sulaukti senatvėje už visus vargus,— sakau,— už kamavimąsi dieną naktį kaip prirakintiems prie jungo, nė valandėlės geresnio gyvenimo, tik skurdas, tik stygius, tik negandas vienas iš vieno, kur tik pasisuksi!..

— Oi tėtyte,— sako ji ir vėl ima verkti,— už tarnaitę eisiu, molį minsiu, žemes kasiu!..

— Ko gi tu verki, kvaila mergiščia,— sakau aš jai,— bene aš tau ką sakau, kvailiuke tu? Bene aš prikaišioju tau? Tik taip,— sakau,— man kartu ir nyku, tai aš ir lieju širdį, šnekuosi su juo, su viešpačiu dievu, dėstau, kaip jis veda mano kelius; jis yra gailestingumo tėvas, jis gaili manęs, jis giriasi prieš mane — tegu nenubaudžia manęs už

tokias kalbas — ir taip veda su manim sąskaitas, kad nors rėk kaip smaugiamas! Tik, matyt,— sakau,— kad aš, mažytis kirminėlis, šliaužiojantis po žemes čionai, apačioje, žemai žemai žemėje, ir turime užtat sakyti, kad jis teisus ir kad jo teismas teisingas. Nes, matai, jeigu paimsime iš kitos pusės, tai argi aš nesu didelis kvailys? Ko aš rėkiu? Ko aš šūkauju? Kaipgi čia išeina,— sakau,— kad aš, mažytis kirminėlis, šliaužiojantis po žemę, kurį mažiausias vėjo pukštelėjimas, jei tik dievas panorės, gali į smulkius miltus sumalti,— aš stojuosi priešais jį ir savo kvailu protu noriu jam nurodinėti, kaip reikėtų jo tą pasaulį valdyti? Matyt, jei jis taip liepia, tai taip ir reikia, tai kam dar čia tų skundų? Per keturiasdešimt dienų,— sakau,— taip yra parašyta mūsų šventosiose knygose, per keturiasdešimt dienų prieš kūdikiui prasidedant motinos įsčiose atskrenda angelas ir paskelbia: „To ir to duktė skirta tam ir tam!" Tevjės duktė turės tekti kokiam Geceliui, Zorecho sūnui, o mėsininkas Leizeris Volfas tegu malonėja važiuoti kur nors kitur, ieškotis tos, kuri jam skirta. Skirtoji jam nepabėgs, o tau,— sakau,— tegu atsiunčia dievas tą, kuris yra tau skirtas, kad tik geras žmogus ir kad tik greičiau. Amen! tebūna jo šventa valia. Kad bent mama nerėktų labai, man tai jau teks pirties nuo jos!..

Žodžiu, parvažiavome namo, nukinkiau arklį, ir susėdome pagal trobą ant žolės pagalvoti, pramanyti mano pačiai kokį nebūtą daiktą, pasaką iš tūkstančio ir vienos nakties, kad išliptume iš bėdos. Pavakarys, saulė leidžiasi; vasaros metas, tolumoje varlės kvarkia; arklelis supančiotas rupšnoja žolę; karvutės, ką tik pargintos iš bandos, stovi prie milžtuvių ir laukia pamelžiamos; aplinkui, visur iš vieno, žolė kvepia — tikras žemės rojus! Sėdžiu aš sau, žiūriu į tą viską ir galvoju žiūrėdamas, kaip tai gudriai viešpats dievas sutaisė tą savo pasauliuką, kad kiekvienas gyvas padaras, nuo žmogaus iki, nelyginant, karvės, turi vis sau duoną užsidirbti — veltui nieko negausi! Tu, karvute, nori ėsti — duokis melžiama, duok pieno, valgydink žydą su pačia ir vaikais! Tu, arkleli, nori kramsnoti — vežiok kas kartas puodus į Boiberiką ir namo! Tas pat ir, nelyginant, žmogus: nori duonos kąsnelio — triūskis, milžk karves, tampyk puodynes, mušk sviestą, slėk sūrį, kinkykis arklelį ir vilkis kas rytas į Boiberiko vasarnamius, lankstykis, raičiok stuburą prieš Jehupeco turtuolius, šypsokis jiems, pataikauk jiems, įlįsk kiekvienam į širdį, žiūrėk, kad jie būtų patenkinti, gink dieve nekrapštelėk jų savimeilės!.. Ir palieka amžinas klausimas: Kuo skiriasi? — Kur yra parašyta, kad Tevjė turi

kamuotis jų naudai, keltis anksti rytą, kai pats ponas dievas dar tebemiega, ir kam? Ar tam, kad jie pusryčiams laiku gautų šviežio sūrio ir sviesto? Kur yra parašyta, kad aš turiu nertis iš kailio dėl šaukšto mutinio, dėl guliašo su kruopomis, o jie, Jehupeco turtuoliai, tegu lepina kaulus vasarnamiuose, tegu nė vieno piršto nepakrutina ir tegu valgo ne ką kitą, tik keptas anteles, gardžius pyragiukus ir sklindelius? Ar aš ne toks pat žydas kaip jie? Ar nebūtų, sakysime, teisinga, kad Tevjė nors vieną vasarėlę pabūtų vasarvietėje? Taigi va,— o iš kur tada imsime sūrio ir sviesto? Kas milš karves? Ogi jie, tie Jehupeco ristakratai, aš manau... Ir pratrūkstu juokais pats iš tokios paklaikusios minties, kaip žmonės žmoneliai sako: „Jei dievas kvailių klausytų, tai pasaulis kitoks būtų..."

— Labas vakaras, reb Tevje! — išgirstu kažką mane vardu kalbinant. Atsigręžiu, žiūriu — pažįstamas: Motelis Kamzolė, siuvėjų pameistrys iš Anatovkos.

— Ir tau labas vakaras,— sakau,— svečias būsi. Sėskis, Moteli, ant pono dievo žemės,— sakau.— Kaip tu čia dabar atėjai?

— Kaip atėjau? Kojomis,— sako jis man, sėdasi šalia manęs ant žolės ir žiūri ten, kur mano mergaitės ruošiasi apie puodus ir puodynes.— Aš jau seniai rengiuosi pas jus, reb Tevje,— sako jis man,— tik kad vis to laiko nėra; vieną darbą atiduodi, kitą paimi. Aš dabar pats, savarankiškai siuvu. Darbo yra, dėkui dievui, pakankamai, visi siuvėjai užversti darbu. Šiemet pas mus vestuvių vasara: Berelis Fonfačas taiso vestuves; Joselis Šeigecas taiso vestuves; Mendelis Zajika taiso vestuves; Jankelis Piskačas taiso vestuves; Moišė Gorgelis taiso vestuves; Mejeris Krapiva taiso vestuves; Chaimas Lošekas taiso vestuves; našlė Trehubicha — ir ta taiso vestuves!

— Visas pasaulis,— sakau,— taiso vestuves, tik aš vienas dar neprisitaisau; matyt, randa dievas, kad nevertas...

— Ne,— sako jis man ir žiūri tenai, kur mergaitės ruošiasi,— jūs apsirinkate, reb Tevje; jei tik jūs panorėtumėte, jūs tuojau pat irgi taisytumėte vestuves, tas priklauso tiktai nuo jūsų...

— O kaip jau taip? — sakau.— Kodėl? Gal tu turi jaunikį mano Ceitelei?

— Taip, kaip jai pasiūtą! — sako jis man.

— Ar dar kam tikęs jaunikis? — sakau, o pats mąstau: bus gražu, jei jis turi omenyje mėsininką Leizerį Volfą!..

— Tip top caca! — atsako jis man siuvėjų kalba ir vis žiūri tenai, kur mergaitės.

— Iš kurgi, pavyzdžiui, tas tavo jaunikis? — klausiu aš jį.— Iš kurio pašalio? O jei jis,— sakau,— atsiduoda mėsine, tai aš nenoriu jo nei girdėti, nei regėti.

— Dieve apsaugok! — sako.— Net ir dvoksėti neketina mėsine; tik jūs jį pažįstate, reb Tevje, labai gerai!..

— Kad bent,— sakau,— žmoniškas daiktas būtų.

— Ir dar koks žmoniškas,— sako jis,— žmoniškas žmoniškam nelygu; tas tai, kaip žmonės sako, džiaukis ir gražiuokis — ir sukirptas, ir susiūtas!..

— Tai kas jau toks tas jaunikis, pasakyk, meldžiamasis!

— Kas toks tas jaunikis? — sako jis ir žiūri vis tenai.— Tas jaunikis, suprantate, reb Tevje, nagi taigi tai aš pats...

Sulig tuo jo pasakymu aš pašokau nuo žemės kaip nuplikytas, o jis tuoj po manęs. Ir taip mes stovėjome kuodus pašiaušę prieš kits kitą kaip gaidžiai.

— Ar tu,— sakau,— pasiutai, ar taip sau iš proto išsikraustei? Tu pats ir piršlys, ir svotas, ir jaunikis — matai, nuosavos vestuvės su nuosavais muzikantais! Aš dar,— sakau,— nesu girdėjęs pasaulyje tokio daikto, kad bernas pats sau vestuves sutartų!

— Ką jūs čia sakote,— kalba jis,— kad aš esąs pasiutęs, tai tegu mūsų priešai pasiunta; aš esu, tikėkite manimi, visiškai sveiko proto; ir nėmaž nereikia būti pasiutusiam, kad norėtum gauti jūsų Ceitelę; ne dėl ko gi ir Leizeris Volfas, didžiausias mūsų miesto turtuolis, norėjo ją paimti kaip stovi... Manote, tai paslaptis? Jau visas miestelis žino!.. O dėl to, kaip jūs sakote, kad va be piršlio, tai man tik nuostabu, reb Tevje: juk jūs esate iš tokių žydų, kuriems nereikia piršto kišti į burną — nukąstumėte dar... Bet ką čia daug šnekėti? Istorija,— sako,— yra tokia: aš ir jūsų duktė Ceitelė jau seniai, jau daugiau nei metai, davėme žodį, kad mudu tuoksimės...

Geriau man peilį kas į širdį būtų įgrūdęs, nekaip tokius žodžius išgirsti: viena, kaip jis drįsta, siuvėjas Motelis, Tevjei į žentus taisytis? O antra, kas gi čia per kalba: j i e d a v ė k i t s k i t a m ž o d į, k a d j i e t u o k s i s?

— Na, o kaip aš? — kalbu aš jam.— Tartum aš irgi turėčiau kokį žodį pasakyti dėl savo vaiko, ar gal manęs jau ir visiškai nebesiklausite?

— Dieve apsaugok! — sako.— Taigi vagi, apie tą gi pakalbėti aš pas jus ir atėjau, dėl to, kad išgirdau, kaip Leizeris Volfas peršasi jūsų dukteriai, kurią, matote, jau daugiau kaip metai myliu...

— Pamanykite tiktai! — sakau.— Jei Tevjė turi dukterį Ceitelę, o tu vadiniesi Motelis Kamzolė ir esi siuvėjas, tai ką tu dabar galėtum prieš ją turėti, kad jos nemylėtum?..

— Ne,— sako jis,— ne tą aš galvoju, aš galvoju visiškai kitą dalyką: aš norėjau jums pasakyti, kad aš myliu jūsų dukterį, o jūsų duktė myli mane jau daugiau nei metai, kad esame davę žodį tuoktis, jau,— sako,— keletą kartų norėjau eiti pas jus, su jumis pasikalbėti, tik vis atidėliojau, kol suspausiu keletą rublelių mašinai pirkti, o po to įsitaisysiu drapanų, apsitaisysiu kaip pridera, todėl, kad šiais laikais kiekvienas bernagalis turi porą kostiumų ir keletą liemenių...

— Tfu, kad tu surūgtum,— sakau,— su savo tokiu vaikišku protu! O ką gi jūs veiksite po vestuvių — dantis ant lentynos džiausite, o gal tu savo pačią liemenėmis šersi?

— Ė,— sako jis man,— stebiuosi aš jumis, reb Tevje, kad jūs tokius daiktus šnekate! Aš manau, kai jūs savo vestuves kėlėte, tai tik, rodos, taip pat dar neturėjote mūro namų, o vis dėlto, matote... Pagaliau, kaip bus visiems, taip ir man... O šiandien, ar šiaip, ar taip, aš amatą turiu...

Žodžiu, ką čia jums ilgai dėstyti? — perkalbėjo jis mane, nes — kam mums save apgaudinėti? — lyg nežinome, kaip visi žydų vaikai tuokiasi. Jei pagalvotume kaip reikiant, tai mūsų padėties žmonės visai neturėtų tuoktis... Tik vienas daiktas man apmaudą kėlė, ir niekaip negalėjau suprasti — kaip tai: j i e p a t y s d a v ė k i t s k i t a m ž o d į? Kas ir per žmonės pasidarė šiais laikais — berniukas sutiko mergaitę ir sako jai: d u o k i m e k i t s k i t a m ž o d į, k a d m e s t u o k s i m ė s... Galas žino, kas per sauvalė!.. Tik kai pažvelgiau į savo tą Motelį, kaip jis stovi galvą panarinęs, lygiai koks nusidėjėlis, ir, matyti, galvoja rimtai, be jokių sukčiavimų, tai ir aš pradėjau kitaip manyti: nagi imkime ir pasvarstykime iš kitos pusės. Ko jau man čia taip pūstis, ko jau čia skiauterę rodyti? Bene aš aukštos kilmės žymenybė kokia, ponas toks ir toks, bene kraičio sudėjau dukterims daugybę, bene, atsiprašant, drabužių pritaisiau?.. Motelis Kamzolė, teisybė, siuvėjas, bet jis labai šaunus vaikinas, darbininkas, gali pačiai duoną uždirbti, ir, pridėkime, padorus berniukas. Tai ko man iš jo norėti? Tevje,— tariau pats sau,— liaukis vaipytis ir sakyk „dieve padėk“, kaip raštas sako: A t l e i d ž i u t a u, t e b ū n i e k a i p n o r i — laimingai tau!.. Taip tai taip, bet ką daryti su mano sene? Gi ji man tokį balių iškels, kaip anas sakė, s u a r k l i a i s i r

k u p r a n u g a r i a i s — gausiu sienomis lipti! Kaip čia padarius, kad ir jai gerai būtų?..

— Žinai ką, Moteli? — sakau aš savo jaunikiui.— Eik tu dabar namo, o aš čionai tuo tarpu sutvarkysiu visa, kas reikia, pakalbėsiu su tuo, su kitu, kaip Esteros knygoje parašyta: I r g e r t i r e i k i a p a g a l n u s t a t y t ą t v a r k ą — viską reikia, matai, apgalvoti, o rytoj, kad dievas duos, jei tu nesugalvosi kitaip, mes juk matysimės...

— Sugalvosiu kitaip? — šaukia jis man.— Aš sugalvočiau kitaip? Kad aš iš tos vietos nepasijudinčiau, kad aš,— sako,— akmeniu pavirsčiau, kaulu!..

— Kam man tų tavo priesaikų, kam tu čia siekinėji,— sakau aš jam,— kad aš tavim tikiu ir be priesaikos? Eik sau sveikas,— sakau,— ir labanaktis, ir sapnuok sau gerus sapnus...

Pats aš irgi nueinu gulti, bet miegas visiškai neima: vos galva nesprogsta bekuriant planus — ir tokį, ir kitokį, kol pagaliau pataikau patį tikrąjį. Koks gi buvo tas planas? O, jūs tuojau išgirsite, kokių dalykų Tevjė moka sugalvoti!

Striukai drūtai, apie vidurnaktį, visa troba gardžiai miega, tas knarkia, tas švilpia, o aš susigalvojęs kad imsiu rėkti nesavu balsu:

— Oi oi! Oi oi! Oi oi!..

Suprantama, kad sulig mano riksmu visa troba pašoko, o pati pirmutinė — Goldė.

— Dievas su tavim, Tevje,— sako ji man ir tąso mane,— ei, nubusk, kas tau yra, ko tu taip rėki?..

Aš atsimerkiu, kaip ir dairausi į visas puses, paskui klausiu drebančiu balsu:

— Kur ji?

— Kas ji? Ko tu ieškai?

— Frumė Sorė,— sakau,— Frumė Sorė šičionai ką tiktai stovėjo...

— Tu klejoji,— sako man pati,— tegu dievas tave saugo, Tevje! Frumė Sorė, Leizerio Volfo pati,— tegu būna toli nuo mūsų,— jau seniai aname pasaulyje.

— Aš žinau,— sakau,— kad ji mirusi, o tačiau ką tiktai ji šičionai buvo, va čia, prie mano lovos, ir kalbėjo su manimi, ji,— sakau,— buvo man už gerklės nutvėrusi, pasmaugti mane norėjo!..

— Dievas tegu tave saugo, Tevje, ką tu čia tauški? — sako mano

pati.— Tau tiktai toks sapnas pasimaišė, nusispjauk tris kartus ir papasakok man, ką tu sapnavai, aš tau išaiškinsiu į gera.

— O, kad tu sveika būtum, Golde,— sakau aš jai,— mane pribudinusi, jei ne tu, tai aš iš baimės būčiau čia pat vietoje susmukęs. Paduok,— sakau,— vandens, atsigersiu ir papasakosiu tau, ką sapnavau. Tik jau prašysiu tave, Golde, kad neišsigąstum ir, dieve gink, nepamanytum kažin ko, nes mūsų šventosiose knygose yra parašyta, kad tiktai trys dalys sapno gali įvykti, o visa kita — niekų pasaka, vėjo pamušalas, vasaros sniegas, nei ratai, nei dviračiai... Pirmiausia,— sakau,— rodėsi man, kad pas mus buvo kažkokia iškilmė; nežinau — lyg sužieduotuvės, lyg vestuvės. Daugybė žmonių, vyrų ir moterų, ir rabinas, ir pjovininkas, ir muzikantai... Šit atsiveria durys, ir įeina tavo senelė Ceitelė, amžiną jai atilsį...

Mano pati, išgirdusi senelę Ceitelę, išblyško tiktai kaip siena ir šaukia man:

— Kaip iš veido atrodė ir kuo apsivilkusi?

— Iš veido,— sakau,— tai taip, kaip visiems mūsų priešams galėtum palinkėti: geltona visa kaip vaškas, o apdaras, žinai gi,— sakau,— baltas — įkapės... „Sveikinu! — sako man senelė Ceitelė.— Man labai malonu, kad jūs savo Ceitelei, kuri nešioja mano vardą, išrinkote tokį šaunų jaunikį, tokį padorų; jis vadinasi Motelis Kamzolė, mano dėdės Mordechajaus atminimui, ir nors siuvėjas, bet labai geras berniukas..."

— Iš kur,— šaukia Goldė,— pas mus atsirado tas siuvėjas? Mūsų giminėje,— sako,— yra buvę melamedų, kantorių, sinagogos tarnų, laidotuvininkų ir šiaip beturčių, tik jau, dieve apsaugok, nebuvo nei siuvėjų, nei batsiuvių...

— Duok gi man kalbėti, Golde,— sakau,— matyt, tavo senelė Ceitelė geriau už tave žino... Kai tik išgirdau tokį senelės Ceitelės sveikinimą, sušukau jai: „Senele miela, kaip jūs čia dabar šnekate, kad Ceitelės jaunikis vardu Motelis ir esąs siuvėjas, kadgi iš tikro jis vadinasi Leizeris Volfas ir yra mėsininkas?.." — „Ne,— vėl prabilo senelė Ceitelė,— ne, Tevje, tavo Ceitelės jaunikis vadinasi kaip tiktai Motelis, jis yra siuvėjas, ir su juo jinai, dievui padedant, nugyvens savo dienas gerovėje ir garbėje..." — „Gerai, senele miela,— sakau aš jai dar kartą,— o ką daryti su Leizeriu Volfu? Vakar naktį aš jam žodį daviau!" Vos spėjau šituos žodžius ištarti, žiūriu — nebėra senelės Ceitelės! Jos vietoje išdygo Frumė Sorė, Leizerienė Volfienė, ir sako man šitaip: „Reb Tevje! Aš laikiau jus padoriu žmogumi, mo-

kytu žydu, tai kaip čia dabar išeina, kad jūs šitaip darote — jūs gi norite, kad jūsų duktė būtų mano įpėdinė, sėdėtų mano troboje, čiupinėtų mano raktus, vilkėtų mano apsiaustu, nešiotų mano pašvaitus, mano perlus?..“ — „O kuo aš kaltas,— sakau,— jūsų Leizeris Volfas taip norėjo...“ — „Leizeris Volfas? — sako ji man.— Leizeriui Volfui bus liūdnas galas, o jūsų Ceitelei... gaila man vargšelės, jūsų dukters, reb Tevje; ilgiau kaip tris savaites nepagyvens jinai su juo; o kai sueis trys savaitės, tai aš ateisiu pas ją naktį ir paimsiu už kaklo va šitaip...“ — ir sulig tais žodžiais,— sakau,— Frumė Sorė pagavo man už gerklės ir taip ėmė smaugti, jog jei tu nebūtumei manęs pabudinusi, jau dabar aš būčiau toli toli!..

— Tfu, tfu, tfu! — sako mano pati ir nusispjauna triskart po tris.— Tegu upėje nuskęsta, tegu kiaurai žemę prasmenga, tegu palėpėmis karstosi, tegu giriose tūno, tik tegu mums ir mūsų vaikams nekenkia! Piktas, blogas ir klaikus sapnas, tegu krinta mėsininkui ant galvos, ant rankų ir ant kojų! Tegu jis vėjais išeina už vieną Motelio Kamzolės mažylio piršto nagą, nors tas ir siuvėjas, bet kad jau pramintas mano dėdės Mordechajaus vardu, tai tikrai jis nėra prigimtas siuvėjas, ir jei senelė, amžinatilsį, ėjo tokį kelią iš ano pasaulio mūsų sveikinti, tai mes, aišku, turime tiktai sakyti: tebūna laimingą valandą, amen!..

Žodžiu, ką čia jums ilgai pasakoti? — aš buvau tvirtesnis už geležį, kad tą naktį išlaikiau nesprogęs, nesubyrėjęs į gabaliukus iš juoko, begulėdamas po antklode... T e g u l b u s p a g a r b i n t a s v i e š p a t s d i e v a s, k a d m a n e s u t v ė r ė v y r ą, o n e m o t e r į — boba tai, matai, vis boba... Žinoma, jau rytojaus dieną pas mus buvo sutartuvės, o greit po to ir vestuvės, kaip sakoma: kad jau varyti, tai kad varyta būtų. Ir porelė, ačiū dievui, gyvena visai patenkinta: jis sau siuva, vaikštinėja į Boiberiką, iš vieno vasarnamio į kitą darbo paimti, o ji dieną naktį pakinkyta — verda, kepa, skalbia, trina, vandenį tąso ir vos vos duonos užtenka; jei aš taip vis kartais nenuvežčiau šio to pieniško, kartais pinigų trupučio, tai būtų visai striuka — o pakalbėk su ja: pasakys, jog, dievui dėkui, gyvena kuo puikiausiai, kad tik jos Motelis, girdi, būtų sveikas. Tai va, ir būk gudrus susišnekėti su šių laikų vaikais! Išeina, kaip jau pradžioje minėjau: A u g i n a u i r p u o s e l ė j a u v a i k u s s a v o — kamuokis tu dėl vaikų, pliek galvą į sieną, o j i e p a n i e k i n o m a-

n e — jie sako, kad jie geriau už tave išmano. Ne, ką jūs norite, tą sakykite, bet šių laikų vaikai yra per gudrūs!

Tik man rodos, kad šį kartą aš jums galvą kvaršinu ilgiau nekaip visus kitus kartus. Tai atsiprašau, likite sveiki ir viso geriausio!

Parašyta 1899 m.

HODELĖ

Jūs stebitės, panie Šolom Aleichem, kad Tevjės vis nematyti? Jūs sakote, kad jis smarkiai pasidavęs, ūmai, sakote, pražilęs. Ė-chė-chė! Kad jūs žinotumėte, kokios bėdos jį slegia, kokie sielvartai jį kremta! Kaip mūsų knygos sako: D u l k ė e s i, ž m o g a u, i r d u l k e p a v i r s i — žmogus silpnesnis už musę ir tvirtesnis už geležį... Iš tikro, tik imk ir rašyk apie mane! Kur tiktai koks negandas, kokia bėda, kokia nesėkmė — jokiu būdu neaplenks manęs. Kodėl man taip vis einasi, ar jūs nežinote? Gal todėl, kad aš iš prigimties esu lengvatikis ligi kvailumo, kad visais pasitikiu sulig žodžiu. Tevjė pamiršta, ką mūsų išminčiai yra mums tūkstantį kartų sakę: Ž i ū r ė k į ž m o g ų s u p a g a r b a, b e t s v e r t e s v e r k, k ą j i s a i k a l b a, o prastai kalbant — netikėk, ką tau koksai šuva loja... Tiktai ką gi man daryti, pasakykite, kad toksai jau mano būdas? Aš, kaip žinote, visada viltimi gyvas, ir tam, kuris amžiną gyvatą gyvena, neturiu niekad jokių priekaištų nei skundų. Kaip jis daro, taip gerai. Todėl, kad, kita vertus, pamėginkite paėmę kitaip daryti, skųskitės, prikaišiokite — ar daug pešite? Kad jau, matai, maldoje kalbame: I r s i e l a t a u p r i k l a u s o, i r k ū n a s y r a t a v o — tai ką gi žmogus beišmano ir ką gi jis bereiškia? Aš visada sakau jai, tai yra savo pačiai:

— Golde,— sakau,— nerūstink dievo! Yra toks Šventojo rašto pasakymas...

— Kas man iš tavo pasakymų,— girdi,— mes turime,— sako,— dukterį, kurią metas jau už vyro leisti, o po tos dukters,— sako,— tegu jos sveikos būna, eina dar dvi dukterys, o po tų dviejų,— sako,— dar trys dukterys, kad jų bloga akis nenužiūrėtų!..

— Ė,— sakau,— čia nedidelė vieta, Golde! Mūsų išminčiai,— sakau,— ir tą yra numatę; yra,— sakau,— ir apie tą pasakyta...

Neduoda man nė kalbėti:

— Užaugusios dukterys,— girdi,— pats geriausias išminčių pasakymas...

Šnekėk su boba, kad geras!

Žodžiu, iš to jums jau matyti, kad prekių yra pas mane pasirinktinai, ir puikių prekių, viena už kitą gražesnių. Nelabai gražu, žinoma, kad aš pats giriu savo vaikus, bet aš girdžiu, ką žmonės sako: „Gražuolės!“ O labiausiai vyresnėlė, Hodelė vardu, kur tuoj po Ceitelės, po tos, kuri, jei atsimenate, įsimylėjo siuvėją. O graži ji, pasakysiu, antroji mano duktė, ta Hodelė, kaip jums čia nusakyti? Na, kaip Esteros šventojoje knygoje parašyta: Nesgi dailaus ana sudėjimo — daili kaip aukso gabaliukas! O, kaip tyčia, dar ir galvą gerą turi — skaito rašo žydiškai ir rusiškai, o jau knygas — knygas ji ryte ryja kaip virtinius. Jums tuoj, žinau, ateis į galvą klausti: ką bendra turi Tevjės duktė su knygomis, kad jos tėtė tiktai pienu sviestu prekiauja? Taigi užtat, kaip tik to ir aš norėčiau pasiklausti jaunimą, tuos, kur, atsiprašant už žodį, be kelnių laksto, o studijuoti — galvos pramuštos, kaip rašte pasakyta: Visi mes galvočiai — visi norime mokytis, visi mes žinovai — visi norime studijuoti. Paklausk juos: ką studijuoti? kam studijuoti? Tegu taip ožkos moka į svetimą daržą šokinėti! Juk jų gi nė į mokyklas neįsileidžia, kaip pasakyta: Netiesk rankų — škač nuo sviesto!.. Ir vis dėlto — kad jūs matytumėte, kaip mokosi! Ir kas? — amatininkų vaikai. Siuvėjų, batsiuvių vaikai — kad mane taip dievas sveiką laikytų! Mauna į Jehupecą, į Odesą, kiurkso tenai palėpėse, valgo votis su skauduliais, užsigardžiuodami šiltinėmis, ištisais mėnesiais mėsos kąsnelio nepauosto, šešiese susidėję perka vieną bandutę su silke — ir tesidžiaugie savo šventa diena — ūžk, mano galvele!

Žodžiu, vienas iš tokių pakliuvo ir į mūsų tarpą — nususęs toksai bernagalis, iš to pat krašto, netoliese jo tėviškė nuo mūsų. Pažinojau dar ir jo tėvą, jis buvo papirosininkas ir, tegu man atleidžia, skurdžius paskutinis. Tiktai, žinai gi, kokia čia bėda, nes jei mūsų mokslingajam reb Jochananui nebuvo gėda batus siūti[21], tai, man rodos, nėra ko gėdytis nė tėvo, kuris papirosus suka. Tik man vienas tas daiktas apmaudą kelia: ko elgeta lenda mokytis, studijuoti? Teisybė, jo velnias neima, jis turi gerą galvą, labai gerą. Perčikas jo pavardė, to bernagalio, o mes, į savo kalbą išsivertę, vadiname jį Pipiriuku. Jis ir atrodo kaip pipiriukas. Kad jūs matytumėte — susitraukęs, mažutis,

juodas, nėra ko žiūrėti, tiktai gudrus, šėtoniukas, o liežuvis — kaip ugnis.

Štai vieną kartą išeina tokia istorija. Važiuoju aš namo iš Boiberiko, pardavęs prekes, visą transportą — ir sūrio, ir sviesto, ir kitokios pieniškos gėrybės. Sėdžiu sau ir, savo papročiu, mąstau apie dangiškus daiktus, apie šį bei apie tą, apie Jehupeco turtuolius, kuriems, kad neprasitarus, taip gerai einasi, taip gerai, ir apie Tevję, vargšą nevykėlį, su visu arkleliu, kaip juodu visą gyvenimą šviesesnės dienelės nemato, ir apie daug kitų panašių dalykų. Vasara, saulė kepina, vabalai kanda, o pasaulis aplinkui visa platybe palaimos pilnas, didelis, erdvus, nors pasikelk ir skrisk, nors išsitiesk ir plauk!..

Tiktai žiūriu — velkasi toksai vaikinukas pėsčias per smėlį, po pažasčia ryšuliukas, sukaitęs visas, vos šniokštuoja.

— *Tegu atsistoja šitas jaunikaitis ir tegu kalba!* — užšnekinu aš jį.— Sėskis, žinai ką, pavėžinsiu galelį, ar šiaip, ar taip važiuoju dykom. Kaip parašyta,— sakau,— mūsų knygose: *Jeigu asilą artimo tavo patiksi kelyje, tai padėk ir jam* — nepalik jo be niekur nieko. Ką jau besakyti — žmogų...

Bernagalis nusijuokia, bet ilgai nesiprašydina ir lipa į ratus.

— Iš kur, pavyzdžiui,— sakau,— tas berniukas spaudžia?

— Iš Jehupeco.

— Ką,— sakau,— veikia Jehupece toksai kaip tu berniukas?

— Toksai kaip aš berniukas,— sako,— laiko egzaminus.

— O kuo jau taip,— sakau,— mokosi toksai kaip tu berniukas?

— Toksai kaip aš berniukas,— sako,— dar pats nežino, kuo jis mokosi.

— Jeigu taip,— sakau,— tai kam toksai kaip tu berniukas dūzgina sau galvą be reikalo?

— Nesirūpinkite, reb Tevje, toksai kaip aš berniukas,— sako,— žino, ką daro.

— Tai sakyk tu man, jei jau mane pažįsti, kas gi toks būsi, pavyzdžiui?

— Kas aš toks? Aš,— sako,— žmogus.

— Aš matau,— sakau,— kad ne arklys; bet *kieno* tu?

— Kieno gi aš būsiu,— sako,— dievo.

— Aš žinau,— sakau,— kad dievo; yra,— sakau,— mūsų knygose parašyta: *Ir visoks žvėris, ir visoks galvijas*... Klausiu,— sakau,— iš kur tu kilęs, ar čionykštis, ar gal iš Lietuvos?

— Kilęs esu,— sako,— iš protėvio Adomo, o pats esu,— sako,— čionykštis, jūs žinote mane.

— Kas gi,— sakau,— tavo tėvas? Pasakyk jau, meldžiamasis!

— Mano tėvas,— sako,— vadinosi Perčikas.

— Tfu, kad tu surūgtum! — sakau.— Tai ko tu man tiek laiko galvą kvaršini? Vadinasi, tu esi papirosininko Perčiko sūnelis?

— Aš,— sako,— esu papirosininko Perčiko sūnelis.

— Ir eini,— sakau,— klases?

— Ir einu,— sako,— klases.

— Na, na, žiūrėk tiktai,— sakau.— Tai tu, matai gi, ne bet kas. O sakyk, tu mano brangenybe, kuo tu, pavyzdžiui, gyvybę palaikai?

— Tuo, ką valgau,— sako.

— Aha,— sakau,— labai gerai. O ką gi tu valgai?

— Viską,— sako,— ką tiktai man duoda.

— Aš suprantu,— sakau,— kad tu nesi labai išrankus: kai yra ko valgyti — valgai, o kai nėra ko valgyti — prikandi lūpą ir eini gulti tuščiu vėdaru. Tiktai ką čia,— sakau,— verta juk ir taip pabūti, kad tik klases eitum; nusižiūrėjai— sakau,— į Jehupeco turtuolius, kaip rašte pasakyta: V i s i p a š a u k t i e j i, v i s i i š r i n k t i e j i...

Taip aš jam kalbu prilyginimais ir šventųjų knygų pasakymais, kaip Tevjė moka. Bene manote, kad jis tik tyli ir klausosi, tas Perčikas?

— Kad jie nesulauktų, tie turtuoliai,— sako,— kad aš į juos žiūrėčiau! Spjaunu atsikrankštęs,— sako,— aš ant jų!

— Žiūrėk man, kaip tu,— sakau,— neturi malonės turtuoliams! Ar tik,— sakau,— nebus jie tavęs nuskriaudę dalijantis tėtės palikimą?

— Tebūnie jums žinoma, kad ir man, ir jums, ir mums visiems galbūt priklauso labai didelė dalis iš jų palikimo...[22]

— Žinai ką,— sakau,— verčiau tavo priešai tegu taip kalba, ne tu kalbėk. Aš,— sakau,— matau tik vieną daiktą — kad tu vaikinas nepėsčias ir kad už liežuvio tau tampyti nereikia; jei turėsi laiko,— sakau,— užbėk pas mane šiandie vakare, pasišnekėsime, na, o ta pačia proga ir vakarienės pakirsime...

Žinoma, to vaikinui nereikėjo kartoti — jis atėjo į svečius. Ir pataikė pačiu laiku — kai barščiai jau stovėjo ant stalo, o pieniškos bandutės krosnyje kepė.

— Pataikei,— sakau,— kaip pirštu, gali,— sakau,— eit rankų

plautis, o jei nenori — gali valgyti nesiplovęs, nesu aš,— sakau,— pono dievo advokatas, ir manęs aname pasaulyje neplaks dėl tavęs.

Taip aš kalbu su juo ir juntu, kad mane kaži kas traukia į tą žmogelį, kas — nežinau pats, tik traukia; mėgstu, suprantate, žmones, su kuriais gali persitarti žodį: čia priežodį, čia Šventojo rašto pasakymą, čia prilyginimą išmintingą, čia šį, čia tą, žinai gi, toks jau žmogus Tevjė.

Nuo to laiko mano tas vaikinas ėmė pas mane lankauti mažne kiekvieną dieną. Pabaigia „pamokas" — ir ateina pas mane pasilsėti, pasibūti. Ir kas ten, varge, jo per pamokos būdavo, galite suprasti, kad iš viso, žinotumėte, pas mus patys didžiausi turtuoliai pratę mokėti vos aštuoniolika auksinų[23], ir tai dar nori, kad mokytojas padėtų jiems telegramas peržiūrėti, adresus užrašyti, o kad kokioj — ir pasiuntinio vietoj palakstytų — kodėl ne? Aiškiai gi pasakyta: *Visa širdimi ir visa siela* — žiūrėk, iš ko duoną valgai. Gerai dar, kad valgydavo paprastai pas mane, o už tai jis mano dukteris mokydavo. Kaip sakoma: *Akis už akį* — kaip tu man, taip aš tau.

Taip jis pasidarė pas mus savas žmogus, ir vaikai jam duodavo pieno puodelį, o močia žiūrėdavo, kad nevaikščiotų be marškinių ir kiaurom kojinėm — kaip tiktai tada mes jį ir praminėme Pipiriuku, perdirbome saviškai, taip sakant, Perčiką. Ir galima sakyti, kad mes jį pamilome visai taip kaip savą, gal dėl to, kad jis iš tiesų nieko sau žmogelis, paprastas toks, atlapaširdis, mano — tavo, tavo — mano, be ceremonijų...

Dėl vieno daikto tik aš jo nemėgdavau: dėl jo dinginėjimų. Nepamatai, kada atsistojo, išėjo, ir — gaudyk vėją lauke: nebėra Pipiriuko! „Kur jau taip buvai, paukšteliuk mano brangus?" Tyli kaip žuvelė... Nežinau, kaip jūs, aš tai nemėgstu žmonių su paslaptimis, man kad būtų, kaip sakoma — ir pašnekėti, ir žodį persitarti. Užtat jis turėjo gerą savybę: kad jau pasineša kalbėti, tai tik drožia, tik rėžia. Burnytė — kad tu kiaurai kur tuoj! Kad varo, tai varo — tenka ir dievui, ir mesijui, ir carui... ir kaip tik daugiausia — carui... Ir jo planai tokie vis keisti, į nieką nepanašūs, paklaikę, vis kažkokie išvirkšti, atvirkšti, aukštyn kojomis — sakysim, turtuolis pagal jo sumišusį, atžagarią protą yra niekų niekai, o skurdžius, priešingai, yra pats tas gerumas, o jau dirbtuvės darbininkas, tai ką čia ir bekalbėti — tas yra visų viršūnių viršūnė, pati grietinė, dėl to, kad, anot jo, darbas — tai svarbiausias daiktas.

— O vis dėlto,— sakau aš jam,— su pinigu nepalyginsi!

Čia jis dūkte įdūksta ir nori man įkalti į galvą, kad pinigai — papjūtis visam pasauliui; iš pinigų, sako, eina visokia niekšybė pasaulyje, ir visa, kas pasaulyje daroma, girdi, daroma neteisingai. Ir jis man prisako dešimt tūkstančių įrodymų ir pavyzdžių, ir jie visi man limpa kaip žirniai prie sienos...

— Tai pagal tavo kvailą galvą išeina,— sakau,— kad jei mano karvė duodasi melžiama, jei mano arklelis ratus vežioja, tai — neteisinga?..

Ir daug dar aš jam tokių keverziškų klausimų duodu ir sulig kiekvienu žingsniu remiu jį prie sienos, kaip Tevjė moka! Tik mano Pipiriukas irgi moka, ir dar kaip moka! Verčiau jau nemokėtų, kaip jis moka! Ir jei tiktai ką širdyje turi, tai tučtuojau tau ir spigina! Kartą mes taip vakare sau sėdime pašalėje ir šnekučiuojamės vis apie tuos išmintingus daiktus — apie filosofiją, matote. Tai jis man ir sako, tas Pipiriukas:

— Žinote ką, reb Tevje? Jūsų dukterys, reb Tevje, labai vykusios.

— Iš tiesų? — sakau.— Ačiū už naujieną; jos,— sakau,— turėjo į ką atsigimti.

— Viena,— sako jis man toliau,— vyresnioji, tai tikra gudragalvė, pilnas žmogus.

— Aš ir be tavęs žinau,— sakau,— obuolys nuo obelies netoli krinta.

Taip aš jam kalbu, o širdis, žinai gi, sąla iš smagumo, nes kur jūs rasite tokį tėvą, kuriam nepatiktų, kad jo vaikus giria?

Ir būk tu man pranašas, ir žinok, kad iš tų pagyrų įsidegs tokia meilė, jog nebeduok tu pone dieve! Tik paklausykite, kaip buvo. Striukai drūtai, čia vakaras, čia rytas — buvo jau pavakarys, tame pačiame Boiberike važiuoju aš su savo rateliais per vasarnamius, ir šit mane kažin kas sustabdo. Žiūriu — gi piršlys Efroimas. Piršlys Efroimas, kad jūs žinotumėte, yra piršlys kaip visi piršliai — jo darbas piršti. Pamatęs mane, tasai Efroimas ir užkalbino:

— Atsiprašau, reb Tevje, aš turiu jums kai ką pasakyti.

— Prašom sakyti, kad tik gera,— sakau ir sustabdau arklį.

— Jūs, reb Tevje,— sako,— turite dukterį!

— Turiu,— sakau,— septynias, duok joms dieve sveikatos.

— Aš žinau,— sako,— kad jūs turite septynias, aš irgi turiu septynias.

— Tuo būdu,— sakau,— per abu bus lygiai keturiolika.

— Vienu žodžiu,— sako,— juokus į šalį! Reikalas, reb Tevje, yra va koksai: aš mat, kaip jums žinoma, esu piršlys,— sako,— ir aš turiu jums jaunikį. Tik jaunikis tai ohoho! tikras jaunikis, pirmos rūšies!

— Na jau, na jau,— sakau,— kaži, kas tai yra jūsų kalba jaunikis ohoho, pirmos rūšies? Jei koks,— sakau,— siuvėjas arba kurpius, arba kad ir melamedas, tai tegu sau,— sakau,— sveikas sėdi, nes, matote: D ž i a u g s m a s i r i š g e l b ė j i m a s a t e i s i š k i t o s p u s ė s, kaip šventosiose knygose sakoma.

— Ė, reb Tevje,— sako jis,— jau jūs pradedate su šventųjų knygų prilyginimais. Su jumis,— sako,— prasidėk, tai ir skvernus pasikaišyk! Jūs visus,— sako,— apipilate šventųjų knygų prilyginimais. Jūs geriau paklausykite, kokį jums piršlys Efroimas jaunikį turi malonumo pasiūlyti; jūs tik,— sako,— klausykite ir tylėkite.

Taip man sako Efroimas, tasai piršlys, išsiima popieriuką ir perskaito — kaip jums pasakyti? — nagi iš tikrųjų yra ko paklausyti. Pirmiausia, iš labai gerų namų, kilmingas, sako, ne koks pašlemėkas. O man tas, kad žinotumėte, yra pats svarbumas. Dėl to, kad ir aš esu ne bet kas; mano giminėje yra visko, kaip pasakyta: d r y ž ų, r a i n ų i r t a š k u o t ų — yra prastų, yra amatininkų, yra šeimininkų. Daugiau, jis — mokytas vyras, raštingas. Ir tas man taip pat nemažas daiktas, nes tamsuolio nekenčiu kaip kiaulės! Man nemokša tūkstantį kartų bjauresnis kaip ūžauninkas padauža; vaikščiokite jūs kad ir be kepurės, kad ir žemyn galva, aukštyn kojom, jei tik jūs išmanote, ką rašo Raši[24], tai jūs man vis tiek saviškis. Toks tatai žydas yra Tevjė... Daugiau, sako, jis turtingas, pinigų kimšte prikimštas, važinėja, sako, karieta, su pora arklių, tokių kaip ugnis, kad tik dulkės eina!.. Na, ką gi, manau sau, tas irgi nėra didelis trūkumas. Jau ką skurdžius, tai geriau turtuolis, kaip sakoma: I z r a e l i u i p r i t i n k a s k u r d a s — pats dievas nemyli skurdžių. Kad taip yra, tai va kas rodo: jei dievas mylėtų skurdžius, tai jie nebūtų skurdžiai.

— Na, paklausysime toliau,— sakau aš.

— Toliau,— sako,— jis nori būti jūsų giminė, jis galuojasi, džiūsta,— sako,— ne dėl jūsų džiūsta — dėl jūsų dukters, jis trokšta gražuolės...

— Šitaip? — sakau aš.— Gerai, tegu džiūsta. Kas,— sakau,— jis yra, tas jūs brangenybė? bernas? našlys? išsiskyrėlis? kipšas?

— Bernas,— sako,— sumitęs jau gerai, bet bernas dar.

— O kaip jau,— sakau,— jo šventas vardas?

Nenori sakyti, nors tu jį gyvą kepk.

— Atveskite ją,— sako,— į Boiberiką, tai paskui,— sako,— aš jums pasakysiu.

— Ką tai reiškia,— sakau,— atvesti? Veda,— sakau,— arklį į turgų, karvę parduoti...

Žodžiu sakant, piršlys, kaip jūs žinote, perkalbės ir akmenį. Sutarėme, kad, jei sveiki būsime, kitą savaitę nuvešiu ją į Boiberiką. Ir visokios geros, saldžios mintys eina man į galvą, ir aš jau vaizduojuosi savo Hodelę, kaip ji važinėja karieta su pora arklių, tokių kaip ugnis, o žmonės man pavydi, ne tiek karietos ir arklių, kiek kad aš, turėdamas dukterį turtuolę, daliju labdarybės aukas, įkliuvusiems į bėdą paskolinu pinigų be procentų, kam dvidešimt penkinę, kam penkdešimkę, o kam ir šimtinę, kaip jūs sakote, kiekvieno gi širdelė ne avelė...

Taip aš svajoju sau vienas, važiuodamas pavakary namo, šmaukštuoju arkliukui ir šnekuosi su juo arklių kalba: „Oplia, kuineli mano! Na, na, judink kinkas, judink greičiau trupučiuką, gausi savo porciją avižų, nes, matai, k a i p i l v a s t u š č i a s, t a i i r m o k s l a s n e b e m i e l a s, kaip mūsų šventosios knygos sako, tai reiškia: netepsi — nevažiuosi..."

Ir, taip su savo arkleliu bešnekėdamas, matau, kaip iš miško išnyra porelė, matyt, vyras ir moteris. Eina šalimais, visiškai susiglaudę, ir kažką labai skaniai šneka. Kas gi čia tokie dabar būtų, iš kur jie čia atsirado, nei šiaip, nei taip? — galvoju sau vienas ir žiūriu pro saulės ugningas rykštes.— Galvą galiu guldyti, kad čia Pipiriukas! Su kuo gi jis vaikšto dabar, tas bedalis, tokiu vėliu laiku? Prisidengiu delnu nuo saulės ir žiūriu dar labiau įsispyręs — kas tokia ta moteris? Lyg būtų Hodelė? Na taip, jinai, kaip mane žydą matote. Ji!.. Aha, tai šitaip? Tai va ko jūs taip pasigardžiuodami duodatės su savo gramatikomis, su savo knygelėmis?! Oi Tevje, koks tu vėpla! Taip aš galvoju, sustabdau arklį ir užkalbinu saviškius:

— Labas vakaras,— sakau,— kas girdėti apie karą? Kaip jūs atsidūrėte,— sakau,— net ligi šičia? Ko jūs čia lūkuriuojate? Vakarykščios dienos?

Porelė, išgirdusi tokius sveikinimus, sustojo, kaip sakoma, n e i d a n g u j, n e i ž e m ė j, tai reiškia — nei bėgt, nei stovėt, suglumo tiktai, paraudonijo... Pastovėjo taip minutę kitą nieko nesakydami, nuleidę akis, paskui pažiūrėjo į mane, aš į juos, jie vienas į kitą.

— Na?— sakau.— Žiūrite jūs į mane,— sakau,— tartum kažin

kada mane bematę. Aš,— sakau,— rodos, tebesu tas pats Tevjė kaip ir buvau, nė kiek nepersimainęs.

Taip aš kalbu jiems, pusiau piktuoju, pusiau juokais. Sako man Hodelė, mano duktė, vadinasi, ir paraudonija dar labiau:

— Tėte, mus reikia sveikinti...

— Sveikinu jus,— sakau,— visada sveiki gyvenkite. O dėl ko gi sveikinti? Gal,— sakau,— lobį miške radote? Ar gal ką tik išvengėte didelio pavojaus?

— Mus reikia sveikinti,— sako jis,— mes esame susižadėję.

— Ką tai reiškia,— sakau,— esate susižadėję?

— Ar jūs nežinote,— sako jis,— ką reiškia susižadėję? Susižadėję reiškia, kad aš jos sužadėtinis, ji mano sužadėtinė.

Taip jis man sako, Pipiriukas tas, ir žiūri man tiesiai į akis. Bet aš jam irgi žiūriu tiesiai į akis ir sakau:

— O kada buvo jūsų sužadėtuvės? Ir kodėl nepakvietėte manęs į tą iškilmę? Aš, rodos, atsieinu kaip ir giminė trupučiuką, ar ne?.. Suprantate, aš juokiuosi, o kirminai graužia mane, šarpuoja mėsą mano, bet niekis, Tevjė — ne boba, Tevjė mėgsta išklausyti ligi galo... Sakau jiems:

— Nesuprantu, kas čia per piršlybos — be piršlio, be sutartuvių?

— Kam jų mums reikia, tų piršlių? — sako jis, Pipiriukas.— Mes jau seniai susižadėję.

— Šitaip?! Stebuklai pono dievo! Tai ko jūs,— sakau,— tylėjote lig šiol?

— O ko mums,— sako jisai,— rėkti? Mes nebūtume jums sakę nė šiandie, bet kad mums greit reikės išsiskirti, tai sutarėme, jog reikia pirma susituokti...

Nuo to jau man pikta pasidarė, kaip jūs sakote: P a k i l o v a n d u o l i g i b u r n a i — grybštelėjo už gyvuonies! Dar būtų niekis, kad jis sako: sužadėtinis ir sužadėtinė — galima būtų dar pakęsti, kaip tenai parašyta: I r p a m i l a u — jis nori jos, ji nori jo. Bet susituokti? Kas čia dabar per kalba: reikia susituokti? Galva neišneša!.. Mano jaunikis, matyt, suprato, kad aš dėl tos istorijos įkaitau bent kiek; jis sako man:

— Suprantate, reb Tevje, reikalas toks: aš ketinu išvažiuoti iš čia.

— Kada tu važiuoji?

— Greit.

— Kur, pavyzdžiui?

— To,— sako,— aš jums negaliu pasisakyti, čia paslaptis...

Jūs girdite? Paslaptis! Kaip jums tatai patinka? Ateis tau Pipiriukas — mažučiukas, juodučiukas, susitraukęs, nėra ko žiūrėti, pasiskelbs tau sužadėtinis, norįs daryti jungtuves, beketinąs išvažiuoti — ir nesisako kur! Ar daug reikia, kad sprogtum?

— Tiek to,— sakau.— Paslaptis — tebūna paslaptis; tau vis paslaptys... Tik tu man,— sakau,— broliuk, išaiškink štai ką: tu — žmogus,— sakau,— iš pačių tų teisingųjų, visas primirkęs žmoniškumo,— tai kaip tau čia išeina, kad tu nori staiga, nei šiam, nei tam, atimti Tevjei dukterį ir iš jos padaryti gyvanašlę? Ar tai tas bus tavo teisingumas? žmoniškumas? Laimė dar,— sakau,— kad tu manęs neapvogei arba nepadegei...

— Tėte,— sako man ji, Hodelė,— tu nė žinoti nežinai, kokie mes laimingi, ir aš, ir jis, kad pasisakėme tau paslaptį. Mums,— sako,— kaip akmuo nuo širdies nusirito. Eikš čia, pasibučiuokime.

Nieko nelaukę, sugriebia jie mane abudu, ji iš vienos pusės, jis iš kitos pusės,— ir kad pradės mane bučiuoti, kabinėti, jie mane, o aš juos, o iš to smarkumo turbūt — tarpusavy kad ims bučiuotis! Nė kaip žmogui sakyti — tijatrai, kad tu papustum!

— Galgi,— sakau,— pakaks bučiuotis? Metas būtų pakalbėti apie reikalą.

— Apie kokį reikalą? — sako jie.

— Apie kraitį,— sakau,— apie drapanas, apie vestuvių išlaidas, apie šį, apie tą, apie aną...

— Nieko,— sako,— mums nereikia, ničnieko, nei šio, nei to, nei ano...

— Tai ko gi,— sakau,— jums reikia?

— Mums reikia,— sako jie,— tik jungtuvių...

Girdėjote tokią kalbą?..

Žodžiu,— ką čia jus ilgai gaišinti? — niekas nepadėjo, teko daryti jungtuves. Tiktai kokios ten jungtuvės! Žinoma, nė nepanašios į jungtuves, kokios Tevjei pritiktų. Irgi, matai, jungtuvės!.. Vestuvės be muzikanto... Ak, varge mano!.. Ir dar ta mano boba, kaip sakoma: ant skaudulio spuogas. Ima mane už gerklės — sakyk jai, kodėl taip cap lap, degančiai? Na, būk gudrus, išaiškink bobai, kas čia kur dega! Ir ką padarysi, turėjau jai sugalvoti negirdėtą neregėtą pasaką apie palikimą, apie turtingą tetą Jehupece, apie pernykštį sniegą — kad tik ji mane paliktų ramybėje. Ir tą pačią dieną, porai valandų praėjus po tų gražių vestuvių, pasikinkiau arklelį, susisėdome trise — aš, ji ir jis, mano žentas, dievo duotas,— ir važiuojam, marš į

stotį, į Boiberiką. Sėdžiu ratuose, žiūriu iš šalies į savo porelę ir galvoju: „Koks didis yra mūsų dievas ir kaip keistai tvarko jis tą savo pasauliuką! Ir kokių neregėtų būtybių, kokių keistų sutvėrimų esama jo leistų! Štai jums pora, ką tik po jungtuvių: jis išvažiuoja, kipšas žino kur, o ji lieka čia — ir kad nors ašarėlė, bent iš mandagumo!“ Bet niekis, Tevjė — ne boba, Tevjė turi laiko, tyli ir žiūri, kas čia bus...

Matau, pora jaunų berniokų, gerų driskių su nuklypusiais batais, atėjo į stotį atsisveikinti su mano tuo paukšteliu. Vienas iš jų vaikščiojo kaip rusas vaikinas, atsiprašant, išpeštais marškiniais ir kažką slapčiomis šnibždėjosi su mano žentu. „Žiūrėk tiktai, Tevje,— manau sau,— ar tu nebūsi patekęs į draugę tarp arkliavagių, kišenmeistrių ir raktininkų, o gal pinigų dirbikų?..“

Važiuodamas su Hodele iš stoties namo, aš nenukenčiu ir jai pasakau visiškai atvirai. Ji ima juoktis ir tikina mane, kad visi šitie esą gerų geriausi žmonės, dori, patys doriausi, ir visas jų gyvenimas esąs tiktai grynas aukojimasis dėl kitų, apie save pamanyti jiems nė į galvą neateiną...

— O tas, kur su išpeštais marškiniais, tas,— sako,— net iš labai gerų namų; jis,— sako,— metė savo turtingus tėvus Jehupece ir nenori iš jų nė surūdijusio skatiko imti.

— Šitaip?! Stebuklai pono dievo! — sakau.— Labai padorus vaikinas, iš tikrųjų! Prie tų išpeštų marškinių, kaip jis vaikšto su tais ilgais plaukais, kad taip dar jam armonika, arba šuva iš paskos kad lėktų — o, tai bent žavus būtų reginys!..

Taip aš dedu jai į akį jau ir už jį, kraunu vargšei visą savo kartėlį, širdyje susikaupusį. O ji? Nieko! Estera nesako nieko — dedasi nesuprantanti. Aš jai: Pipiriukas, ji man: visuomenės labas, darbininkai, pernykštis sniegas...

— Kas man,— sakau,— iš jūsų visuomenės labo, iš jūsų darbininkų, kad jūs viską darote slaptai? Yra,— sakau,— priežodis: kad tik slaptai tariasi, tai eis vogti... Geriau man stačiai pasakyk: ko jis išvažiavo, tas Pipiriukas, ir kur?

— Viską,— sako,— pasakysiu, tiktai šito ne, geriau,— sako,— nė neklausinėk; tikėk manimi, ilgainiui pats viską sužinosi. Kad sveiki gyvensim, išgirsi, ir galbūt greitai, daug naujienų, gerų naujienų!..

— Amen! — sakau.— Iš tavo burnos į dievo ausį! Tik,— sa-

kau,— tegu taip mūsų priešai sveiki būna, kaip aš suprantu, kas čia dedasi ir ką reiškia visas tas žaidimas!..

— Tai ir yra,— sako,— nelaimė, kad tu to nesuprasi.

— Tai ką, ar čia tokia didelė gudrybė? Rodos, dievui padedant, aš įstengiu suprasti ir didesnius daiktus...

— Šitas daiktas,— sako,— nesiduoda vien protu suprantamas, čia reikia,— sako,— jausti, jausti širdimi...

Taip man kalba jinai, Hodelė, vadinasi, ir jai taip kalbant skruostai liepsnoja, akys dega. Kad jos kur sveikos būtų, tos mano dukterys — jau kai susižavės kuo nors, tai visa širdžia, visu kūnu ir siela!

Trumpai kalbant, praeina savaitė ir dvi, ir trys, ir keturios, ir penkios, ir šešios, ir septynios — n e i b a l s o, n e i g a r s o — nei laiško, nei žinelės jokios.

— Nebėr Pipiriuko,— sakau,— baigta! — ir žiūriu į Hodelę. Vargšelė, nė lašelio kraujo veide, tolydžio ieškosi vis kito darbelio po trobą — užsimiršti, matai, savo bėdas nori, bet, sakykite, kad bent jį užsimintų! Ša, tyla! — tartum niekad jokio Pipiriuko nė pasaulyje nebuvo. Tik vieną kartą parvažiuoju iš kažkur namo, žiūriu — mano Hodelė nusiverkusi, vaikšto užputusiomis akimis. Imu klausinėti, kas yra, ir sužinau, kad ką tiktai buvo kažkoks bernėkas su ilgais plaukais ir šnibždėjosi kažką su ja, taigi, su Hodele. „Aha! — manau sau.— Tai bus tas pats draugas, kur pametė turtingus tėvus ir išsipešiojo marškinius viršum kelnių..." Nieko daug nelaukęs, išsivadinu Hodelę iš trobos į kiemą ir imu iš karto su meškere:

— Sakyk man, dukra, gavai iš jo kokią žinelę?

— Taip.

— Kurgi jis, dievo tau skirtasis?

— Jis,— sako,— toli.

— Ką veikia?

— Sėdi!

— Sėdi?

— Sėdi...

— Kur jis sėdi? Už ką jis sėdi?

Tyli. Žiūri man tiesiai į akis ir tyli.

— Pasakyk man, mano dukrele, juk, kiek aš suprantu, jis sėdi ne už vagystę; tai mano galva nebeišneša: jei žmogus ne vagis, ne sukčius, už ką gi jis sėdi, už kokias geradarybes?..

Tyli. „Estera nesako nieko..." Nugalvojau: nesakai — nereikia;

jis gi tavo vargo našta, ne mano. Tuščia jo! Bet širdyje vis tik nešioju sopulį. Juk aš tėvas, ir maldoje gi sakome: K a i p t ė v a s g a i l i v a i k ų s a v o — tėvas palieka tėvas.

Žodžiu, tatai buvo hošano rabo šventės vakarą. Yra toks mano paprotys, kad per šventes ir aš ilsiuosi, ir mano arklelis ilsisi, kaip Šventajame rašte pasakyta: I r t u, i r j a u t i s t a v o, i r a s i l a s t a v o — taigi ir tavo pati, ir tavo arklelis... O pagaliau ir Boiberike gangreit nėra ko veikti: kai tik ruduo padvelkia, vasarotojai išlaksto kaip pelės iš badų krašto, ir Boiberikas virsta tyrais. Tada man patinka sėdėti namie, trobos pašalėje. Man tai pats gražiausias laiko tarpelis. Dienos — dievo dovana. Saulė nebekepina kaip krosnyje, tik glosto švelniai taip, sielą gaivina. Miškas vis dar žalias, pušys vis dar sakais kvepia, ir man rodosi, kad miškas šventiškas kaip dievo palapinė. Štai čia, man rodos, dievas laiko Palapinių šventes; čia, ne mieste, kur triukšmas, kur žmonės puldinėja kaip akis išdegę, vaikosi kąsnelį duonos, ir girdėti vien pinigas, pinigas, pinigas!.. Ir ką besakyti vakarą, pavyzdžiui, hošano rabo vakarą — juk tai tikras rojus: tada dangus mėlynas, žvaigždelės blizga, mirga, tviska, mirkčioja nelyginant žmogaus akys; o kartais būna, kad žvaigždė nuskrieja kaip strėlė iš lanko, palieka paskui save žalsvą ruožą — nusirito žvaigždutė, nukrito kažkieno laimė. Nes kiek žvaigždžių, tiek laimių... Žydų laimių... „Kad bent nebūtų tai mano vargana laimė",— pamanau aš, ir man ateina į galvą Hodelė. Jau kelios dienos, kai ji lyg atsigavusi, lyg gyvesnė pasidariusi, visai nebe ta. Kažkas atnešė jai laiškiuką, matyt, iš jo, iš to jos bedalio. Norėtųsi, labai man norėtųsi sužinoti, ką jis jai rašo, tik klausti nenoriu; ji tyli, tyliu ir aš. Tegu sau. Tevjė — ne boba; Tevjė turi laiko.

Tuo tarpu, man bemąstant apie Hodelę, ateina šit ji, Hodelė, sėdasi greta manęs pašalėje, apsižvalgo į visas puses ir tyliai kalbina mane:

— Žinai ką, tėte? Man reikia tau šį tą pasakyti: šiandie mes atsisveikinsime... amžinai...

Taip sako ji man tyliai, vos girdimai, ir žiūri į mane keistu žvilgsniu, tokiu žvilgsniu, kokio aš kol gyvas nepamiršiu. O tuo tarpu nusmelkia man mintis per galvą: „Ji nori prisigirdyti..." Iš kur man tas girdymasis? Iš to, kad neseniai, verčiau neminėti, buvo buvęs toks atsitikimas: netoli mūsų žydaitė įsimylėjo sodžiaus bernioką nežydą ir su juo... jūs jau suprantate. Motina iš širdies skausmo susirgo ir numirė, tėvas gyvenimą paleido, elgeta pasidarė. O sodžiaus berniokas

ją pametė ir vedė kitą. Tai ji, ta mergaitė, nuėjo į upę, puolė į vandenį ir prisigirdė...

— Ką tai reiškia atsisveikinti amžinai? — sakau aš jai ir žiūriu žemyn, kad ji nepamatytų, koks aš išblyškęs.

— Reiškia,— sako,— kad aš rytoj anksti išvažiuoju, ir mes daugiau niekad nebepasimatysime... niekad...

Išgirdus tuos žodžius, kiek lengviau paliko mano širdžiai, kaip sakoma: I r t a i į g e r a — galėjo blogiau būti, o gerumo tai nė galo juk nėra...

— Kur tu važiuosi,— sakau,— jei tik aš esmi vertas žinoti?

— Važiuosiu,— sako,— pas jį.

— Pas jį? O kur jis dabar?

— Tuo tarpu,— sako,— tebesėdi dar; bet greit jį ištrems.

— Tai tu, vadinasi, važiuosi atsisveikinti su juo? — sakau aš jai, apsimetęs nesuopračiu.

— Ne,— sako,— aš jį lydėsiu į pat ten.

— Ten? Kur yra tas ten? Kaip ta vieta vadinasi?

— Nežinoma dar tiksliai,— sako,— kaip ta vieta vadinasi. Tik toli, toli labai,— sako,— baisi tolybė.

Taip ji man sako, Hodelė, vadinasi, ir man ima rodytis, kad ji šitai kalba juo didžiuodamasi, jausdama jo didybę, tartum jis būtų padaręs kažkokį darbą, už kurį jam verta medalio iš pūdo geležies!.. Ką jai atsakyti į tokias kalbas? Už tokią kalbą turėtų tėvas imti ir papykti ant vaiko, uždrožti porą kartų arba jau bent tokį pamokslą išrėžti, kad visi paistalai išlakstytų. Tik Tevjė — ne boba. Aš tos nuomonės, kad pyktį nelabasis siunčia žmogui. Tai aš prabylu į ją Šventojo rašto žodžiais, kaip paprastai:

— Aš matau,— sakau,— mano dukterie, kad tu darai taip, kaip Šventame rašte pasakyta: D ė l j o p a l i k s i t ė v ą m o t i n ą — palieki,— sakau,— dėl Pipiriuko tėvus ir keliauji į tokią vietą, kuri nežinia kur yra, kažkur gal į tyrus, ant sustingusių marių, tenai, kur Aleksandras Makedonietis,— sakau,— plaukė laivu ir pasiklydo tolimoje saloje, tarp laukinių žmonių,— sakau,— kaip aš vienoje knygelėje skaičiau...

Taip aš kalbu, pusiau juokais, pusiau piktuoju, o širdis rauda kalbant. Tik Tevjė — ne boba. Tevjė susivaldo. Ir ji, tai yra Hodelė, tvirtai laikosi; atsakinėja man į visus klausimus ramiai, neskubėdama, apgalvodama. Tevjės dukterys moka kalbėti...

Ir nors aš galvą nuleidęs, nors užsimerkęs, bet man atrodo, kad

matau ją, tai yra Hodelę, matau — jos veidas visai kaip mėnulis, išblyškęs ir nuvargęs, o jos balsas, taip man rodosi, yra kažkaip suduslėjęs, virpa... Gal man pulti jai ant kaklo, prašyti maldauti, kad nevažiuotų? Žinau, nieko tas neduotų. Kad jas ir bala, tas mano dukteris — jau kad įsimylės ką, tai ir visa širdžia, ir visu kūnu, ir visa siela, ir visa būtybe!

Žodžiu, mes šitaip išsėdėjome pašalėje ilgai ilgai, tikriau sakant — bemaž visą naktį. Daugiau tylėjome kaip kalbėjome, o kas ir kalbėta, tai beveik kaip nekalbėta, pusiau žodžio... Ji kalbėjo, aš kalbėjau. Aš ją klausiu tik vieno daikto: kur tai girdėta, jog mergaitė tekėtų už vaikino tam tiktai, kad po to galėtų sekti paskui jį kažkur po velnių? Ji man atsako:

— Su j u o man vis tiek kur, kad ir po velnių...

Aš jai, žinoma, saviškai įrodinėju, kokia tai kvailybė. Ji man s a v i š k a i įrodinėja, kad aš to niekad nesuprasiąs. Aš jai duodu pavyzdį, kaip višta pereklė išperėjo ančiukus. Ančiukai, vos į kojas pasigavę, jau tuoj ir į vandenį, o pereklė, vargšė, kvakši.

— Ką,— sakau,— tu į tai pasakysi, dukra miela?

— Ką gi,— sako,— man čia sakyti? Žinoma,— sako,— kad gaila vištos; tik ar dėl to, kad višta kvakši, ančiukai turėtų neplaukioti?..

Jūs suprantate, kas per kalba? Tevjės duktė nekalba taip sau...

O laikas tuo tarpu nestovi. Pradeda brėkšti. Senė troboje urzgia. Ji jau keliskart siuntė pasakyti, kad metas gulti; o matydama, kad nieko negelbsti, iškišo galvą pro langą ir ramto mane pagal savo papratimą:

— Tevje! Ką tu manai geresnio?

— Nerėk,— sakau,— Golde, kaip knygose pasakyta: K a m t i e k t r i u k š m o? Gal pamiršai, kad šiandie hošano rabo? Per hošano rabo,— sakau,— mums danguje užrašoma, koks likimas mūsų laukia, per hošano rabo reikia budėti, nemiegoti. Paklausyk manęs,— sakau,— Golde, tu būk gera, užkaisk paėmusi virtuvą, atsigersime arbatos, o aš tuo tarpu eisiu arklio kinkyti. Mes su Hodele važiuosime į stotį.

Ir, kaip paprastai, aš jai sumezgu naujintelį melą, kad Hodelė, girdi, važiuoja į Jehupecą, o iš ten — dar toliau, ir vis dėl to paties reikalo, dėl to palikimo, vadinasi, ir gali išeiti taip, kad jai, sakau, tenai teks prabūti visą žiemą, o gal, sakau, ir žiemą, ir vasarą, ir dar žiemą; užtat, sakau, reikia jai iškeliaujančiai įdėti visa, ko tik reikia:

truputį baltinių, suknelių, porą pagalvių, užvalkalų, šio, to, ko tik, žodžiu, reikia.

Taip aš komanduoju ir reikalauju, kad man čia jokių verkimų nebūtų: šiandie hošano rabo.

— Per hošano rabo,— sakau,— negalima verkti, taip įstatyme pasakyta!

Tiktai manęs su visu įstatymu, žinoma, visiškai niekas neklauso ir verkia rauda, o kai prieina metas atsisveikinti, tai visos vienu klyksmu sukyla — ir motina, ir vaikai, ir pagaliau ji pati, Hodelė, vadinasi, o labiausiai, kai priėjo eilė atsisveikinti su vyresniąja, su Ceitele (per šventes ji ateina pas mane su savo išrinktuoju, Moteliu Kamzole), tai seserys kaip puolė viena kitai ant kaklo — vos ir beperskyrėme...

Aš tiktai vienas laikiausi kaip geležinis, o iš teisybės, tai tiktai kalba tokia — kaip geležinis; viduje tau verda kaip katilas, bet iš viršaus parodyti — fe! Tevjė tik jau ne boba...

Visą kelią ligi Boiberiko mes tylime, ir tiktai kada jau buvome prie pat stoties, aš dar kartą kalbinau ją, paskutinį kartą, kad pasakytų man, ką gi jis tokį padarė, tas Pipiriukas?..

— Kiekvienas daiktas,— sakau,— turi turėti kokią nors prasmę...

Ji įsidega ir prisiekinėja viso pasaulio visomis šventybėmis, kad jis esąs tyras kaip auksas.

— Jis,— sako,— iš tų žmonių, kuriems ne galvoj savim rūpintis, visas rūpestis,— sako,— yra žmonių gerovė, labiausiai — darbo žmonių, darbininkų gerovė!

Ir būk tu gudrus, susigaudyk, kaip čia yra!

— Tai,— sakau,— išeina, kad jis rūpinasi žmonių reikalais? Kodėl tad,— sakau,— tie žmonės juo nepasirūpina, kad jau jis toks geras vaikinas? Na,— sakau,— nuvežk tu jam nuo manęs bent pasveikinimą, tam savo Aleksandrui Makedoniečiui, pasakyk jam, kad aš pasitikiu jo teisingumu, juk jis pats iš teisingumo nulipdytas,— sakau,— pasitikiu, kad jis mano dukters neapleis, ir parašykite,— sakau,— nors kada laiškelį savo senam tėtei...

Taip man kalbant, ji kadgi puls man ant kaklo, kad ims raudoti!

— Sudiev,— sako.— Lik sveikas, tėte, dievas žino, kada mes bepasimatysime!..

Baigta! Šičia jau ir nebeišturėjau... Atsiminiau, suprantate, tą pačią Hodelę, kai ji dar buvo visiškai mažutė... kūdikis, taigi... kaip ant rankų nešiodavau... nešiodavau ant rankų... Prašom atleisti, panie,

kad aš taip... kaip tikra boba... O, kad jūs žinotumėte, kas ta per Hodelė yra!.. kad jūs paskaitytumėte laiškus, kaip ji rašo... tai ne Hodelė, o dievo palaiminimas!.. Ji manyje va šičia štai gyvena... giliai, giliai... Aš jums neišgaliu to apsakyti...

Ar žinote ką, panie Šolom Aleichem? Kalbėkime verčiau apie ką nors linksma: kas girdėti apie cholerą Odesoje?..

Parašyta 1904 m.

CHAVA

Šlovinkite viešpatį, nes geras yra — kaip dievas duoda, taip ir gerai. Turi būti gerai, o kad ne, tai būk gudrus ir pamėgink padaryti geriau! Šit aš norėjau būti gudrus, aiškinau šventųjų knygų kalbą ir taip, ir šitaip, bet pamačiau, kad niekas neišeina, tai pasidėjau ranką ant širdies ir pasakiau pats sau: Tevje, kvailys iš tavęs! Tu pasaulio neperdirbsi. Viešpats dievas uždėjo mums naštą vaikus auginti, o tai reiškia: su vaikais turi daug bėdų, bet jas priimti reikia kaip malonę. Šit paimkime mano vyresniąją dukterį, kad ir Ceitelę tą pačią, įsimylėjo siuvėją, Motelį Kamzolę. Ar aš turiu ką prieš jį? Teisybė, jis žmogus prasčiokas, mažai nusituokia apie raides ir raštą, bet ką čia padarysi? Negi bus visi žmonės mokyti, kaip jūs sakote! Užtat jis teisingas, doras žmogelis ir triūsia, vargšas, kruviną prakaitą liedamas. Ji su juo jau užgyveno, kad matytumėte, pilną trobą pupų, kad neprasitarus, ir patys abu kamuojasi, šviesios dienos nematydami, o pakalbėk su ja — pasakys, kad jai einasi puikiai, kad geriau, girdi, nė būti negali. Tik viena maža bėda — duonos neturi... Čia baigiasi pirmasis perskyrimas — še jums numeris pirmas. Na, o apie antrąją dukterį, apie Hodelę, nebėra man ko jums bepasakoti, jūs jau žinote. Pralošiau aš ją, praradau amžinai! Dievas žino, ar bepamatys mano akys dar ją kada, nebent aname pasaulyje po šimto dvidešimt metų... Kalbu šit apie ją, apie Hodelę, ir ligi šiol dar vis kaip reikiant atsikvošėti negaliu, galas mano gyvenimui! Užmiršti, sakote? Kaip galima užmiršti gyvą žmogų? Ir dar tokį vaiką kaip Hodelė. Kad jūs matytumėte, kokius laiškus rašo ji man, sutirpti galima. Jai ten einasi, sako, labai gerai. Jis sėdi, ji uždarbiauja. Ji skalbia baltinius, skaito knygas ir vaikšto su juo pasimatyti kas savaitė, o turi, sako, vilties, kad čia, pas mus, kunkuliuosią perkunku-

liuosią, užtekėsianti saulė, ir pasidarysią šviesu, tada grįšiąs jisai ir dar daugelis tokių kaip jisai, ir tada tik, ji sako, griebsiąsi tikrojo darbo ir versią pasaulį galva žemyn, kojom aukštyn. Na? Kaip tas jums patinka? Gerai? a?

O ką veikia viešpats dievas? Juk jis, kaip jūs sakote, yra gailestingumo dievas, tai jis man ir sako: „Palauk, Tevje, štai aš padarysiu taip, kad tu visas savo bėdas užmirši!..“ Ir iš teisybės — jūs tik pasiklausykite.

Kitam niekam nesisakyčiau, todėl, kad skausmas didelis, o gėda dar didesnė! Tiktai kaip ten rašte sakoma: B e n e a š n u s l ė p s i u k ą n u o A b r a o m o? — bene aš nuo jūsų kokias paslaptis laikysiu? Kaip yra, taip išsakysiu jums. Tiktai kas? Vieno daikto jus prašysiu: tegu tarp mūsų ir palieka. Sakau jums dar kartą: skausmas didelis, gėda dar didesnė!

Žodžiu, kaip toje knygoje parašyta: P a n o r ė j o v i e š p a t s š i r d į a p v a l y t i — panorėjo dievas Tevjei malonę parodyti ir ėmęs palaimino jį septyniais moteriškosios lyties vaikais, tai yra dukterimis,— visos tikusios, visos vykusios, gudrios ir gražios, žvalios, sveikos, pasakysiu jums — pušys! Oi, tegu jau verčiau jos būtų buvusios tikros bjaurybės, gal būtų buvę joms geriau, o man sveikiau. Nes prašom pasakyti, kas man iš gero arklio, jei jis stovi kūtėje? Kas iš gražių dukterų, jei glūdi su jomis užkampyje nulindęs ir nematai nė gyvos dvasios daugiau, kaip tik Antoną Poperilą, kaimo bendruomenės seniūną, arba raštininką, Chvedką Galaganą, dilbą berną su dideliais gaurais ir auliniais batais, arba dar popą, kad jo atminimas išdiltų. Negaliu pakęsti nė jo vardo, ir ne dėl to, kad aš žydas, o jis popas; atvirkščiai, mes buvome labai geri pažįstami jau daug metų, beje, per šventes viens pas kitą į svečius nevaikščiodavome, linksmų švenčių viens kitam, žinoma, nelinkėdavome; tačiau susitikdavome, sakydavomės labą dieną, persitardavome žodį, kas girdėti pasaulyje. Leistis su juo į ilgas kalbas aš nemėgdavau, nes kad tiktai kiek, tuoj ir prasideda: jūsų dievas, mūsų dievas. Aš jam nenusileidžiu, pertraukiu jį, įterpdamas kokį priežodį, sakau, kad mūsų šventosios knygos rašo taip ir taip; jis, žinoma, mane irgi pertraukia ir sako, kad kas šventosiose knygose rašoma, jis žinąs už mane ne prasčiau, o gal dar ir geriau. Ir ima varyti atmintinai mūsų Šventojo rašto penkiaknygę hebrajiškai, žodžius keistai ištardamas — ir vis tą patį, ir tą patį. Aš jį, žinoma, nutraukiu ir sakau jam, kad mes turime dar midrašą. Midrašas, jis sako, jau yra Talmudas, o Talmudo jis

nemėgsta dėl to, kad tenai, anot jo, tik vienos suktybės... Aš tada, žinoma, supykstu ir imu krauti, kas tik ant seilės užeina. Bene, manote, tas jam ką padaro? Nieko; žiūri į mane, juokiasi ir šukuojasi barzdą. Nėra, žinotumėte, bjauresnio daikto pasaulyje kaip toks, kad tu dūksti, plūsti žmogų, su žemėmis maišai, o jis tyli. Jums tulžis pusiau plyšta, o kitas sėdi ir šypsosi. Tada aš nesupratau, tik dabar žinau, ką reiškė toji šypsena...

Žodžiu, parvažiuoju kartą namo jau pavakary ir užtinku raštininką Chvedką bestovint lauke su mano Chava, trečiąja dukterim, vadinasi, ta, kur tuoj po Hodelės. Mane pamatęs, bernas apsisuko, kilstelėjo man kepurę ir nuėjo sau. Klausiu savo Chavą:

— Ką čia veikė Chvedka?

Ji sako:

— Nieko...

Aš sakau:

— Ką tai reiškia nieko?

Sako:

— Mes kalbėjomės...

Sakau:

— Kas tu Chvedkai per giminė?

Ji man:

— Mes pažįstami jau seniai...

Aš jai:

— Sveikinu su tokiomis pažintimis! Tau nieko sau draugas — Chvedka!..

O ji man:

— Bet ar tu jį pažįsti? Ar tu žinai, kas jis?..

O aš jai:

— Kas jis toks, nežinau, aš jo kilmės raštų neskaičiau; tik jau numanau, kad jis turėtų būti prakilnaus gimimo: jo tėvas,— sakau,— turėjo būti ar skerdžius, ar kiemsargis, ar gal šiaip girtuoklis...

Tai ji man šitaip padrožia, ta mano Chava:

— Kas jo tėvas buvo, nežinau ir nenoriu žinoti, man visi žmonės lygūs; o kad pats jis yra nepaprastas žmogus — tą tikrai žinau...

— Na, na,— sakau,— kas jau toks per žmogus iš jo? Paklausysime...

— Kad tau,— girdi,— ir pasakysiu, tu vis tiek nesuprasi. Chvedka,— sako,— tai antras Gorkis...

— Antras Gorkis? — sakau.— O kas toks buvo pirmas Gorkis?..

— Gorkis,— sako,— dabar yra ar tik ne pirmas žmogus pasaulyje...

— Kur jis sėdi,— sakau,— tas tavo išminčius, kuo jis užsiima ir kokį mokslą skelbia?..

Sako ji man:

— Gorkis yra garsus rašytojas, tai yra toks žmogus, kur knygas rašo, ir tai brangus, retas, garbingas žmogus, kilęs irgi iš prastųjų luomo, nė kiek nesimokęs, tik pats išsilavinęs... štai čia yra jo paveikslas...

Taip sakydama, Chava išsitraukia iš kišenės paveiksliuką ir rodo man.

— Ak, tai va kur jis, tas tavo teisuolis, reb Gorkis? Beveik galėčiau prisiekti, kad esu jį kažkur matęs,— sakau,— ar kur geležinkelio stotyje maišus nešiojant, ar miške rąstus tampant...

— Tai ar tas negerai, tavo manymu,— sako,— kad žmogus dirba savo rankomis? Ar tu nedirbi? Ir ar mes nedirbame?

— Taip, taip,— sakau,— tavo teisybė, kaip tik taip ir pasakyta mūsų knygose: I š p r a k a i t o k a k t o s t a v o v a l g y s i d u o n ą t a v o, nedirbsi — nevalgysi... Ir vis dėlto,— sakau,— aš dar nesuprantu, ką čia veikia Chvedka? Man,— sakau,— labiau patiktų, kad tu būtum su juo tolima pažįstama; tu neturi,— sakau,— pamiršti, i š k u r a t e i n i i r k u r e i n i — kas tu esi ir kas jis yra...

Ji sako man:

— Dievas sutvėrė visus žmones lygius...

— Taip, taip,— sakau,— dievas sutvėrė Adomą pagal savo paveikslą ir panašumą; tik nereikia pamiršti, kad kiekvienas turi ieškotis sau lygių, kaip mūsų šventosios knygos rašo: K i e k v i e n a s p a g a l s a v o i š g a l e s...

— Nuostabus daiktas! — sako ji man.— Kiekvienam reikalui tu vis randi posakį! Tai gal susirastų,— sako,— tau posakių ir apie tai, kad žmonės ėmė,— sako,— ir patys susiskirstė į žydus ir nežydus, į ponus ir vergus, į turtuolius ir elgetas...

— Te-te-te-te! — sakau.— Ar tik nebūsi, mano dukra, per toli nuvažiavusi?

Ir aš jai aiškinu, kad pasaulyje taip jau yra nuo pat to laiko, kai pasaulis yra. O ji mane klausia:

— O kodėl taip turi būti pasaulyje?..

Sakau:

— Todėl, kad tokį pasaulį dievas sutvėrė...

O ji:

— Kodėl dievas pasaulį sutvėrė tokį?..

Aš jai:

— Ė! jei mes imsime klausinėti, kodėl tas taip, o kodėl vėl šitaip, tai klausimams nė galo nebus!

Tad ji:

— Tam dievas mums ir protą davė, kad mes klausinėtume...

O aš:

— Yra toks mūsų paprotys, kad vištą, jei tik ima gaidžiu giedoti, tuojau neša pas pjovininką, kaip maldoje sakome: K u r s d u o d i g a i d ž i u i p r o t ą...

— Ar neganės jums ten gerklotis? — sušunka mano Goldė iš trobos.— Barščiai ant stalo,— sako,— jau valanda stovi, o jis gieda ir gieda himnus!..

— Še tau, boba, tarpušventis! — sakau.— Ne veltui mūsų išminčiai parašė: K v a i l y s y r a s e p t y n i a i s b ū d a i s k v a i l a s — boba turi devynis pūrus tauškalo. Kalbasi žmonės apie rimtą reikalą, o jinai čia su savo baltintais barščiais!..

Atsiliepia mano Goldė:

— Baltinti barščiai, man rodos, yra toks pat rimtas reikalas kaip ir tavo visi rimti reikalai...

— Sveikinu! Šit ir turite,— sakau,— naują filosofą, ką tik iškeptą! Maža, kad dukterys pasidarė tokios gudragalvės, dar ir Tevjės boba pradėjo pro kaminą į dangų skraidyti!..

— Kad jau,— sako ji,— išėjo iš kalbos apie dangų, tai verčiau eik tu kiaurai žemę!..

Kaip jums patinka tokie laiminimai nevalgiusiam?..

Žodžiu, dabar, kaip jūs sakote, palikime karalaitį ir grįžkime prie karalaitės, tai yra prie popo (kad jo atminimas išdiltų!).

Važiuoju kartą pavakary namo su tuščiomis puodynėmis ir prie pat įsukimo į sodžių sutinku aš jį, važiuojantį kaustytu briku, pats valdo arklius, o dvišaka barzda plevena vėjy. „Vargas mano galvelei,— pagalvojau sau,— tai bent susitikimas!..“

— Labas vakaras! — sako jis man.— Nepažinai manęs, ar ką?

— Greit būsi turtingas,— sakau aš jam, kilsteliu kepurę ir noriu važiuoti toliau. Tik jis kalbina:

— Stabtelk valandėlę, Teveli, ką, ar laiko neturi? Man reikia tau kai ką pasakyti, porą žodžių.

— O,— sakau,— jei tiktai gera, tai labai prašom, bet jei ne, tai tegu būna kitam kartui...

— O ką reiškia, pasak tavęs, kitam kartui?

— Kitam kartui,— sakau,— pasak manęs, reiškia, kai mesijas ateis...

— Mesijas,— sako jis man,— juk jau atėjo...

— Tą jau esu girdėjęs,— sakau,— iš tavęs nebe vieną kartą; pasakyk tu man,— sakau,— tėveli, ką nors nauja...

— Taigi, kaip tiktai nauja ir ketinu tau pasakyti; noriu su tavimi pakalbėti kaip tiktai apie tave patį, tai yra apie tavo dukterį...

Tuoj man smilktelėjo per širdį: kas jis per giminė mano dukteriai? Ir aš sakau jam:

— Mano dukterys,— sakau,— dieve saugok, ne iš tokių, kad reikėtų apie jas šnekėti: jos pačios savo vietoj moka būti...

— Tačiau,— sako,— čia yra tos rūšies reikalas, kad ji pati negali kalbėti, turi kitas kalbėti, dėl to, kad čia kalbama apie rimtą reikalą,— sako,— tiesiog apie jos likimą...

— Kam — sakau,— rūpi mano vaiko likimas? Man rodos, jei jau kalbama apie vaiko likimą, tai juk aš gi savo vaikui esu tėvas šimtą dvidešimtį metų, ar ne?..

— Tiesa,— sako,— tu tėvas savo vaikui; tačiau,— sako,— tu esi savo vaikui aklas, tavo vaikas,— sako,— veržiasi į kitą pasaulį, o tu jos nesupranti, o gal nenori suprasti...

— Ar aš jos nesuprantu, ar aš jos nenoriu suprasti,— sakau,— tai yra kitas dalykas; apie tai,— sakau,— galėtume truputį pašnekėti; bet kuo tas viskas liečia tave, tėveli?

— Tas mane,— sako,— net labai liečia, dėl to, kad ji dabar yra mano valioje...

— Ką tai reiškia,— sakau,— tavo valioje?..

— Tai reiškia, kad ji dabar yra mano priežiūroje,— sako jis man ir žiūri tiesiai man į akis, šukuodamasis savo gražią, vešlią barzdą. Aš, žinoma, pašoku:

— Kaip? mano vaikas t a v o priežiūroje? Kokia teise? — sakau ir juntu, kad pradedu virti. O jis man atsako visai šaltai, šypsodamasis:

— Tik nesikarščiuok, Teveli! Pamažu,— sako,— susišnekėsime. Tu žinai,— sako,— aš nesu tau priešas, dieve saugok, nors tu ir žydas; tu žinai,— sako,— kad aš žydus gerbiu, ir man skauda širdį dėl jų

užkietėjimo, kad jie tokie užsispyrėliai ir nenori suprasti, jog jiems norima gero...

— Apie gero norėjimą, tėveli,— sakau,— verčiau su manimi dabar nekalbėk, dėl to, kad kiekvienas žodis, kurį aš iš tavęs girdžiu dabar, yra man lašas nuodų,— sakau,— kulipka į širdį... Jei tu man toks geras draugas, kaip sakaisi, tai aš iš tavęs prašysiu tik vienos malonės: palik tu mano dukterį ramybėje...

— Kvailas žmogus iš tavęs,— sako jis man,— gi tavo dukteriai, dieve gink, nieko pikta neatsitiks; jos,— sako,— laukia laimė, ji išteka už gero vyro, kad taip man tokių gerų metų...

— Amen! — sakau aš lyg juokais, o širdyje verda pragaras.— Kas toks, pavyzdžiui, tasai jaunikis, jei esmi vertas sužinoti?..

— Tu turėtum jį pažinti,— sako,— jis yra labai geras, labai padorus vaikinas, išsilavinęs pats savo darbu ir įsimylėjęs tavo dukterį, nori su ja tuoktis ir negali, nes jis nežydas...

„Chvedka!“ — blykstelėjo man mintis ir kaip koks keistas karštis perėjo per galvą, o patį šaltas prakaitas išmušė, ir vos vos benusėdėjau ratuose. Bet tą parodyti jam — kad jis niekad nesulauktų! Tad aš griebiau vadeles, rėžiau botagu arkliui per papilvę — ir dar dar dar namo, nė sudiev nepasakęs...

Parvažiuoju namo — ai ai ai, pasaulio pabaiga! Vaikai kniūpso, įsikniaupę į pagalves, ir verkia, mano Goldė daugiau ano pasaulio kaip šito žmogysta... Ieškau Chavos, kur Chava? — nėra Chavos!.. Klausti, kur Chava, aš nenoriu. Ko čia beklausti. Varge mano, vargeli mano! Į mane padvelkia kapais, širdyje man dega pagiežos liepsna, ir nežinau ant ko... Imtum, rodos, ir patį save išpliektum... Ir imu rėkti ant vaikų, imu lieti tulžį ant pačios. Vietos sau negaliu rasti. Einu į kūtę, pas arklį, ėsti paduoti ir randu perkėlusį koją per lovį — pagaunu pagalį ir kad imsiu duoti, kailį engti, kaulus trupinti:

— Kad tu sudegtum kur tuoj, griuvena tu! Avižų tu man norėsi — dvėsti ar nenori? Skausmo mano, siaubo mano, negandų, vočių ir skaudulių — ar nenorėtum?!

Taip šneku savo arkleliui, tik ir vėl greit susiprantu: kuo gi jis čia dėtas, ką jis man kliūva, tas nekaltas dievo sutvėrimas? Ir įberiu jam kapotų šiaudų, o šeštadienį, taip jam pažadu, kad dievas duos, šieno uždėsiu. Grįžtu į trobą, krintu į patalą, įsikniaupiu ir guliu su perskrosta širdžia, o galva — galva mano vos nesprogsta nuo minčių, galvosūkių ir klausimų: ką visa tai reiškia? K u o a š t a u, d i e v e, n u s i d ė j a u — kuo mano, Tevjės, nuodėmės didesnės nei kitų žmo-

nių, kad mane baudi labiausiai iš visų žydų? Oi dieve, dieve! K a s m e s i r k a s g y v e n i m a s m ū s ų — kas gi aš toks, kad tu mane taip visados atmeni, galvoji apie mane ir niekad neaplenki manęs, kada tiktai daliji smūgius, bėdas, negandus?!.

Ir kai aš taip galvoju, gulėdamas ant žarijų, girdžiu, kaip mano pati, vargšė, vaitoja, drasko širdį.

— Golde,— sakau,— miegi?..

— Ne,— sako,— o kas yra?..

— Nieko,— sakau,— blogai. Gal tu duotum kokį patarimą, ką daryti?..

— Dar patarimo klausia mane, varge mano! — sako ji.— Vaikas atsikėlė,— sako,— rytą, sveika, stipri, apsitaisė ir staiga puola, apkabina, bučiuoja mane, rauda ir nesako, kas yra; maniau,— sako,— neduok dieve, gal iš proto išėjo. Klausiu: „Kas tau, dukrele?". Nieko nesako, išlekia valandėlę karvių pažiūrėti ir dingsta. Laukiu valandą, laukiu dvi, laukiu tris — kur Chava? nėra Chavos! Pašaukiu vaikus:

— Pabėgėkite,— sakau,— ligi popo...

— Iš kur tu,— sakau,— žinojai, Golde, kad ji yra pas popą?..

— Iš kur aš žinojau? — sako.— Varge tu mano! Tai ką, ar aš akių neturiu? Ar aš jai ne močia?..

— Kad tu akis turi,— sakau,— kad tu močia jai, tai ko tu tylėjai, ko tu man nieko nesakei?..

— Tau sakyti? O kada gi tu namie būni? — sako ji man.— O jei aš ir sakau tau, tai bene tu klausai? Tau,— sako,— jei ir kalbi, tai tuojau tu atsakai šventųjų knygų posakiais; prisikimšęs galvą tų posakių, jais tik ir vertiesi...

Taip man sako jinai, mano Goldė, ir aš girdžiu, kaip ji verkia patamsy... Iš dalies jos ir teisybė, manau sau vienas, dėl to, kad ką gi boba išmano? Ir skauda man širdį dėl jos, negaliu klausyti, kaip ji vaitoja ir verkia.

Sakau jai:

— Matai, Golde, tu nepatenkinta, kad aš kiekvienam atsitikimui vis turiu šventųjų knygų posakį; atsakysiu tau ir šį kartą tokiu posakiu; yra,— sakau,— mūsų knygose parašyta: K a i p t ė v a s p a s i g a i l ė s v a i k ų s a v o — tėvas myli vaikus, kodėl gi,— sakau,— neparašyta: K a i p m o t i n a p a s i g a i l ė s v a i k ų s a v o — kad motina vaikus myli? Todėl, kad motina — tai ne tėvas; tėvas,— sakau,— moka kitaip pašnekėti su vaiku. Va tik žiūrėk,— sakau,— rytoj aš matysiuosi su ja...

— Duok dieve,— sako,— kad pasimatytum ir su ja, ir su juo taip pat. Jis žmogus,— sako,— neblogas, kad ir popas, bet žmonėms jis,— sako,— turi pagailos. Maldauk jį, pulk po kojų, gal pasigailės...

— Kas,— sakau,— ar popas, kad jis prasmegtų?.. Aš lenksiuosi,— sakau,— popui? Ar tu padūkai, ar iš proto išėjai? Neatverk lūpų savo pradžiuginti šėtonui,— sakau,— kad mano priešai nesulauktų tokios dienos!..

— Na va, matai,— sako,— tu ir vėl savo!..

— O kaip tu,— sakau,— manei? Kad mane boba už nosies vedžios? Kad aš tavo bobišku protu gyvensiu?..

Tokiomis tatai šnekomis mes ir prašnekėjome naktį.

Vos sulaukęs gaidžio giedant, aš atsikėliau, pasimeldžiau, pasiėmiau botagą ir, žinoma, tiesiai į popo kiemą. Kaip jūs sakote, boba tai boba ir lieka, bet kurgi man buvo daugiau eiti? Į žemes?..

Žodžiu, nuėjau į jo kiemą, pasitiko mane jo šunys gražiais labo ryto linkėjimais ir taikstėsi sutaisyti mano švarką ir paragauti mano žydiškų blauzdų minkštimo, ar geras būtų jų šuniškiems dantims. Laimė, kad pasiėmiau botagą, tai su juo popo šunims išaiškinau tą Šventojo rašto pasakymą: Tegu šuo liežuvio negalanda, tai reiškia: tegu neloja be reikalo... Į jų kauksmą ir mano šauksmą išbėgo popas su popiene, šiaip taip išgainiojo linksmąją kompaniją ir įsivedė mane į vidų. Priėmė mane kaip labai mielą svečią, norėjo dėl manęs net virtuvą kaisti. Pasakiau, kad virtuvo nebūtinai, kad norėčiau su juo pačiu pasikalbėti akis į akį. Popas suprato, ką aš manau, mirktelėjo savo antrajai pusei, kad malonėtų uždaryti duris iš anos pusės — ir aš ėjau prie reikalo stačiai, be jokių įžangų: tegu jis pirmiausia man pasako, ar jis tiki į dievą?.. Paskui tegu jis man pasako, ar jis numano tą skonį, ką tai reiškia atskirti vaiką nuo tėvo, kuris jį myli?.. O dar paskui tegu jis man pasako, kas, jo išmanymu, yra doras darbas ir kas nuodėmė?.. Ir dar vieno daikto aš norėčiau, kad jis man paaiškintų: kaip jam išrodo žmogus, kuris įsibrauna į svetimą trobą ir nori tenai viską perversti, perstatyti suolus, stalus, lovas?..

Žinoma, jis sėdėjo kaip griūte užgriūtas ir kalbėjo man:

— Tevje,— sako,— juk tu protingas žmogus,— sako,— tai kam tu duodi,— sako,— man vienukart tiek klausimų ir dar nori, kad aš tau atsakyčiau vienu metu? Palauk,— sako,— aš tau atsakysiu pirmučiausia į pirmutinį ir pagaliau paskiausiai į paskutinį...

— Ne,— sakau aš jam,— tėveli brangus, neatsakysi tu man į juos niekados. Žinai kodėl? Todėl, kad visas tavo mintis aš žinau iš anksto.

Tu pasakyk man,— sakau,— verčiau štai ką: ar dar man turėti vilties pamatyti savo vaiką, ar ne?..

Jis sukruto:

— Ką tai reiškia „dar“? Tavo dukteriai, dieve gink, nieko blogo neatsitiks, priešingai!..

— Žinau, žinau,— sakau,— jūs ją norite padaryti laimingą! Aš ne apie tai kalbu,— sakau,— aš noriu žinoti, kur mano vaikas ir ar galiu ją pamatyti?..

— Viską galima padaryti,— sako jis man,— tik šito ne...

— Va taip ir kalbėk! — sakau aš jam.— Striukai ir drūtai! Lik sveikas,— sakau,— ir tegu dievas tau atlygina daugeriopai!..

Pareinu namo, o mano Goldė begulinti susirietusi lovoje kaip juodas gniutuliukas ir nė vienos ašaros akyse nebeturi. Kalbinu ją:

— Kelkis, mano moterie, nusiauk,— sakau,— kojas, ir sėskimės ant žemės gedulo gedėti[25], kaip dievas įsakė. *Dievas davė, dievas atėmė* — ne mes pirmi, ne mes paskutiniai. Ir tegul mums rodosi, kad mes nė turėti neturėjome jokios Chavos, arba,— sakau,— atsiminkime šit Hodelę, kuri išėjo iš mūsų į pasaulio kraštą, dievas žino, ar bepamatysime ją kada... Dievas,— sakau,— yra gailestingumo viešpats, jis žino, ką daro!..

Taip aš lieju širdgėlą ir juntu, kad ašaros mane dusina, stovi kaip kaulas gerklėje. Tik Tevjė — ne boba. Tevjė susivaldo! Bet, žinote, taip tik sakoma, nes, pirma — kokia gėda! Ir antra, kaip aš galiu susivaldyti, prarasdamas gyvą šitokį vaiką, šitokį deimančiuką, kur taip buvo priskaudusi prie širdies ir man, ir motinai, gal labiausiai iš visų vaikų, ir nežinau kodėl? Gal todėl, kad vaikas būdama ji labai daug sirgo, perkentėjo visas kančias, kokių tik yra pasaulyje; buvo taip, kad mes prie jos naktų naktis sėdėjome, keletą kartų atėmėme, stačiai atėmėme iš giltinės, atpopstėme, kaip atpopsto sumindžiotą viščiuką, nes kai dievas nori, tai iš negyvo gyvą padaro, kaip sakoma: *Nemirsiu, o gyvensiu* — kad nėra skirta mirti, tai ir nemiršta... O gal dėl to, kad ji — toks geras vaikas, tokia ištikima, taip mus abudu visada mylėdavo, visa širdžia ir visa siela. Tad klausimas: kaip ji galėjo mums šitaip padaryti? Viena, tokia jau mūsų laimė. Nežinau, kaip jūs — aš tai tikiu likimu. O antra, čia yra pikto nelabo darbas, žinotumėte, kaip ir paraganavimas koks! Galite jūs sau juoktis iš manęs, tik aš jums sakau, jog aš nesu jau toks paskutinis kvailys, kad tikėčiau giriniais, kipšais, naminiais ir kitokiomis kvailystėmis, bet raganavimais, matote, aš tikiu, nes kas gi čia daugiau yra, jei ne paragana-

vimas? Šit paklausykite toliau, jūs ir patys sakysite, kad taip...

Žodžiu, kai šventosios knygos sako: Ne savo valia žmogus gyvena — žmogus neatima pats sau gyvybės,— tai jos ne veltui šitaip sako: nėra pasaulyje tokių skaudulių, kad neužgytų, nėra ir tokių sielvartų, kad neužmirštum. Tikriau — užmiršti tai neužmirši, bet ką gi gali padaryti? Žmogus panašus į galviją — žmogus turi dirbti, kamuotis, tąsytis, plėšytis dėl kąsnelio duonos. Visi mes, kad žinotumėte, ėmėmės darbo: mano pati ir vaikai už puodynių, aš už arklio ir ratų — ir pasaulis rieda pagal nustatytą tvarką — pasaulis nestovi sustojęs. Prisakiau namuose, kad man Chavos nė vardo nieks nedrįstų paminėti[26] — nebėra Chavos! Išbraukta — ir po visam! Ir vėl susirinko šiek tiek sūrio sviesto, vėl aš važiuoju į Boiberiką pas savo pirkėjus.

Atvažiuoju į Boiberiką — džiaugsmas, linksmybė!

— Sveiki gyvi, ką beveikiate, reb Tevje? Kodėl jūsų vis nematyti?

— Ką jau aš čia beveiksiu,— sakau,— Atnaujink dienas mano po senovei — tas pats bedalis po senovei; karvutė,— sakau,— man pagaišo...

— Kas čia yra,— sako:— kad vis jums visokie stebuklai atsitinka?

Ir klausinėja mane žmonės, kiekvienas vis skyrium, kuri karvutė man pagaišusi, kiek man ji atsiėjusi, kiek man dar likę karvučių. Ir juokauja žmonės, linksmi, kaip visada turtuoliai, darosi sau pramogą iš vargšo žmogaus, iš bedalio, pietus pavalgę, kai širdyje gera, o ore gražu ir šilta, ir žalia, ir snaudulys ima... Tik Tevjė toks žmogus, kur išmano juoką. Velnią tu sužinosi, kas mano širdyje darosi!

Apsiruošęs su visais pirkėjais, važiuoju sau su dykais puodais namo per mišką. Duodu valią arklėkui, tegu sau eina pamažu, tegu čėploja vogčiom žolę, o pats aš paskęstu savo mintyse ir svarstymuose, mąstau, apie ką tik norite: apie gyvybę ir apie mirtį, apie šį pasaulį ir apie aną pasaulį, ir kas tai yra pasaulis, ir kas tai yra žmogus, ir daug dar tokių dalykų, ir vis kad tik įveikčiau save, tai yra kad tik nemąstyčiau apie ją, apie Chavą, vadinasi. Ir, kaip tyčia, lenda man į galvą kaip tik ji, Chava, vadinasi. Ji rodosi man akyse visu savo stotu, aukšta, graži, liekna kaip pušis, arba kai visai dar buvo mažutė, paliegusi, silpnutė lyg vištelis, ant mano rankų, galvutę nuleidusi man ant peties: „Ko norėtum, Chavele? gal tau nemnytės trupučiuką? gal pienučio?..“ Ir aš pamirštu valandėlę, ką ji padarė, ir man taip traukia, taip traukia širdį į ją, ir sielą maudžia, ilgiuosi jos... Bet tik atsimenu — ir mane visą nupurto, ir širdis suliepsnoja pykčiu ant jos, ir ant jo, ir ant viso pasau-

lio, ir ant paties savęs, kam aš negaliu jos užmiršti nė minutės; kam aš negaliu jos ištraukti, išdrėksti iš širdies? Nejau ji man to nenusipelnė? Nejaugi tam Tevjė turi jungą vilkti, visą gyvenimą kamuotis, nosim žemę arti, ugdyti vaikus, kad jie paskui ėmę smurtu atsiplėštų, nukristų šalin kaip kankorėžiai nuo medžio ir nudumtų juos vėjas kaži kur? Šit, pavyzdžiui,— taip mąstau aš sau,— auga medis, ąžuolas miške, ateina koks žmogus su kirviu, nukerta jam vieną šaką, paskui dar vieną šaką, paskui dar vieną šaką,— kas gi tas, atsiprašant, per medis be šakų? Jau tu verčiau, žmogaus sūnau, imtum ir nukirstum patį medį — tai būtų bent galas. Kam turi styroti nugenėtas ąžuolas miške?..

Šitaip savo tas mintis bemąstydamas, tik pajuntu, kad mano arklys sustojo — stop! Kas yra? Pakeliu akis, pasižiūriu — Chava!.. Ta pati Chava kaip seniau, nė per plauką nepasikeitusi, net suknelės nepersimainiusi!.. Pirmučiausias daiktas, kas man dingtelia į galvą — šokti iš ratų, apkabinti ir bučiuoti... Tik tuoj mane trūktelia atgal mintis: „Tevje! Kas tu, boba?" Ir aš sutempiu arklėką: „Oplia, nenaudėli!" — ir pasuku į dešinę. Žiūriu — ir manoji į dešinę, rodo kažką ranka, lyg sakytų: „Sustok valandėlę, man reikia tau kai ką pasakyti..." Ir nutrūksta man kažkas viduje, ir sugniaužia širdį, ir aš atleidžiu rankas kojas; kad kiek, kad kiek — ir šokčiau iš ratų! Bet aš susivaldau, sutempiu arklį ir pasuku į kairę — manoji irgi į kairę, žiūri kažkaip keistai paklaikusiai, veidas negyvas... Ką daryti? — galvoju vienas.— Ar man stovėti sustojus, ar man važiuoti? Tik ligi aš spėjau apsidairyti — šit ji jau belaikanti arklį už apinasrio ir sako man:

— Tėte! Tegu aš numirsiu, jei tu pajudėsi iš vietos! Maldauju tave, išklausyk mane pirma, tėte, tėveli!..

„Ėhė! — manau sau.— Jėga nori mane paimti? Ne, mano širdele! Jei taip, tai ženklas, kad tu nepažįsti savo tėtės..." — ir kad imsiu duoti arkliui atsivėdėdamas. O mano arklynas mauna, šoka, galvą tiktai retkarčiais atgal grįžčioja ir ausimis karpo. „Oplia,— sakau aš jam,— n e ž v i l g č i o k į ą s o t į — nežiūrėk, tu mano galvočiau, kur tau nereikia..." O man pačiam, jūs manote, nesinori atsigręžti ir pasižiūrėti, nors vieną kartelį pasižiūrėti, kur ji paliko stovėdama?.. Tiktai ne, Tevjė — ne boba. Tevjė žino, kaip elgtis, kai šėtonas gundo...

Žodžiu, nepasakosiu jums plačiai, nesinori jūsų gaišinti. Jei man buvo skirta pomirtinių kentėjimų, tai aš juos jau tikrai atbuvau, o koks yra pragaro skonis ir kas visos jo ugnys ir visi deginimai, kur aprašo mūsų šventosios knygos, to manęs pasiklauskite, aš jums pasa-

kysiu! Visą kelią, kol tik parvažiavau, man rodėsi, kad ji vis vejasi paskui ratus ir šaukia: „Išklausyk mane, tėte, tėveli!..“ Ir smelkė man mintys: „Tevje! tu per daug ant savęs krauni! Kas tau pasidarys, jei sustosi trupučiuką, paklausysi, ko ji nori? Gal ji tau nori pasakyti tokį dalyką, kur tau reikėtų žinoti? Gal ji, kad kokioj, jau gailisi ir nori grįžti? Gal jis ją po kojų pamynė, o ji maldauja tave padėti, iš pragaro ją ištraukti?..“ Gal, gal ir vėl gal, ir daug tokių gal skrenda man per galvą, o ji stojasi man akyse vėl mažutė, ir aš atsimenu aną posakį: Kaip tėvas pasigaili vaikų savo — nėra tėvui negero vaiko, ir aš kremtu pats save, ir kalbu pats sau, kad aš neesmi vertas pasigailėjimo — nevertas, kad žemė mane nešiotų! Kaip? Ko tu dabar čia verdi, užsispyrėli tu, beproti? Ko tu dabar čia dūksti? Imk, nuožmininke tu, gręžk arklį ir susitaikyk su ja, ji tavo vaikas. Tavo, niekieno kito!..

Ir lenda man į galvą papaikusiai keistos mintys: kas tai yra žydas ir kas tai yra nežydas?.. ir kam dievas padarė žydus ir nežydus?.. ir jei dievas taip jau padarė, kad yra žydai ir nežydai, tai ko jie turi taip vieni nuo kitų skirtis, ko jie negali į kits kitą žiūrėti, tartum tas būtų dievo vaikas, o anas — ne dievo?.. Ir darosi man pikta, kam aš nesu toks mokytas kaip kiti, kam taip maža teišmanau šventąsias ir kitokias knygas, kad nerandu jose tikro atsakymo...

Ir, kad prasklaidyčiau savo gėlą, imu giedoti: Palaiminti, kurie sėdi tavo rūmuose ir šlovina tave per amžius! Giedu, vadinasi, vakarines maldas, kaip dievas įsakė. Tik kas iš mano maldos ir iš mano giesmės, kad viduje, širdyje, gieda kitas balsas: Cha-va! Cha-va! Cha-va!.. Ir kuo balsiau aš giedu Palaiminti, tuo garsiau manyje skamba Chava, ir kuo labiau aš noriu ją užmiršti, tuo labiau ir tuo aiškiau ji stovi man akyse, ir jau man rodosi, kad girdžiu jos balsą, kaip ji mane šaukia: „Išklausyk mane, tėte, tėveli!..“ Ir aš užsiimu ausis, kad jos negirdėčiau, ir užmerkiu akis, kad jos nematyčiau, ir kalbu vakarines maldas, ir negirdžiu pats, ką sakau, ir mušuosi į krūtinę, ir pats nežinau už ką, ir mano gyvenimas suaudrintas, ir aš pats suaudrintas, ir niekam nė sakyti nesakau apie tą susitikimą, ir su nieku nekalbu apie ją, ir nesiklausiu nieko apie ją, nors žinau, gerai žinau, kur ji yra, ir kur jis yra, ir ką jie veikia, tik špygą jūs iš manęs kas nors sužinosite. Kad mano priešai nesulauktų, kad aš kam padejuočiau. Toks jau žmogus iš Tevjės!..

Labai norėčiau žinoti, ar visi vyrai tokie, ar tik aš toks pasvaigėlis? Va, sakysim, būna kitąsyk, pavyzdžiui, taip... Ar jūs nesijuoksite iš

manęs? Bijau, kad nesijuoktumėt... Būna kartais, kad aš užsivelku šventadienį švarką, nueinu į stotį, ir jau įmanyčiau sėsti ir važiuoti tenai, pas juos, aš žinau, kur jie... Prieinu prie kasos ir paprašau bilieto. Klausia mane: „Į kur?“ Sakau: „Į Jehupecą...“ Kasininkas sako: „Neturiu į tokį miestą...“ O aš sakau: „Tai aš nekaltas...“ Ir grįžtu namo, nusivelku šventadienį švarką ir vėl prie darbo, vėl prie pieno sviesto, prie arklio ir ratų, kaip tenai parašyta: K i e k v i e n a s p r i e d a r b o i r u ž s i ė m i m o s a v o — siuvėjas prie žirklių ir kurpius prie kurpalių... Va, jūs juokiatės iš manęs? Ar aš nesakiau? Aš net žinau, ką jūs galvojate; jūs galvojate: „Kad tam Tevjei kaip ir ne visi namie truputį...“

Dėl to aš manyčiau, kad i k i č i a r e i k i a s k a i t y t i d i d ž i a j a m e š e š t a d i e n y j e — vadinasi, pakaks tam kartui... Likite sveiki ir rašykite laiškus. Tik, dievaži, nepamirškite, ko prašiau: apie tai, ką kalbėjau, nė šnipšt, tai yra — nerašyti į knygas. O jei jau taip jums išeitų, kad reikėtų rašyti, tai rašykite apie kitą, ne apie mane; mane užmirškite, kaip tenai pasakyta: I r u ž m i r š o j į — nebėra Tevjės pienininko!..

Parašyta 1906 m.

ŠPRINCĖ

Būkite pasveikinti, nuoširdžiai pasveikinti, panie Šolom Aleichem — jūs ir jūsų vaikai! O, kiek jau metų, kaip mes besimatėme! Ai ai, kiek vandens per tą laiką nutekėjo! Kiek siaubo iškentėjome ir mes abu, ir visa Izraelio tauta per tuos keletą metų. Kišiniovas, „kosnetucija“[27], ir su visais pogromais, ir su visomis bėdomis ir negandais — ak tu viešpatie gailestingas, dievuli brangus!.. Ir tik aš stebiuosi jumis,— prašom nepalaikyti už bloga, ką jums pasakysiu,— gi jūs nė per plaukelį nepasikeitėte, kad tik neprasitarus, kad tik neprasitarus! Bet pažvelkite į mane: šešių dešimčių metų dar neprigyvenau, ir žiūrėkite, koks baltas Tevjė pasidaręs! Kaip priežodis sako, „auga vaikai — auga vargai“ — ir ko beprisikenti dėl vaikų! Ir ar matė kas tiek vargo dėl vaikų, kiek aš? Užgriuvo mane nauja nelaimė — dėl dukters, dėl mano Šprincės, ir tokia nelaimė, kad prieš ją niekis visos tos bėdos, kur lig šiol turėjau. Ir vis tiktai, matote, nei šio, nei to, gyve-

name, kaip tenai parašyta: n e s a v o v a l i a g y v e n a ž m o g u s — nors tu susprogtum, traukdamas giesmelę:

Kas man iš pasaulio, jeigu nesmagu,
Jei neturiu laimės, trūksta pinigų?

Žodžiu, kaip raštas sako: P a n o r ė j o v i e š p a t s a p g l o b t i m a l o n e s a v o — panorėjo dievas gera padaryti savo žydams ir pasiuntė mums nelaimę, bėdą — kosnetuciją! Ai, ta kosnetucija! Ūmai tik subruzdo sunerimo mūsų turtuoliai, tik ėmė lėkti iš Jehupeco į užsienius, prasimesdami gydymąsi, šiltus vandenis, nervus, druskos vonias, pernykštį sniegą... O kai tik iš Jehupeco išvažinėjo, tuoj Boiberikas su visu oru, su visu mišku, su visais vasarnamiais nuėjo vėjais, kaip toje maldoje sakome: P a l a i m i n t a s, k u r s s i u n č i a v ė j u s. Tiktai kas? Yra juk didis dievas danguje, kurio apvaizda rūpinasi savo vargšais žmoneliais, kad jie nenustotų kankintis žemėje, ir mes susilaukėme vasaros — oi oi oi, kas tai buvo per vasara! Kad prilėkė į mūsų Boiberiką ir iš Odesos, ir iš Rostovo, ir iš Jekaterinoslavo, ir iš Mogiliovo, ir iš Kišiniovo — gyvas velnias turtuolių, piniguočių didžiausių! Matyt, tenai „kosnetucija" dar pasiutesnė kaip pas mus, Jehupece, jei lekia ir lekia, ir lėkti nenustoja. Paklaustumėte: o ko gi jie lekia pas mus? Atsakymas: o ko mūsiškiai lekia pas juos? Toks jau mūsų, garbė dievui, susidarė paprotys, jog ligi tik užeina laikas, kad kyla kalbos apie pogromus, tuoj žydai ir pradeda puldinėti iš miesto į miestą, kaip rašte pasakyta: J i e k e l i a v o i r i l s ė j o s i, i l s ė j o s i i r v ė l k e l i a v o, o tai reiškia: važiuok tu pas mane, aš važiuosiu pas tave... Tuo tarpu Boiberikas, kad žinotumėte, pasidarė didelis miestas — prisigrūdęs žmonių, moterų ir vaikų, o vaikai mėgsta gerai pakirsti, reikia sūrio sviesto, o kur tu gausi sūrio sviesto, jei ne iš Tevjės? Ką jūs manote, Tevjė įėjo į madą. Iš visų pusių: Tevje ir Tevje! Reb Tevje, čionai! Reb Tevje, pas mane! Žinai gi, jei dievas panori...

Vieną sykį atsitiko taip. Buvo sekminių išvakarės. Užvažiavau su savo prekėmis pas vieną savo pirkėją, jauną, turtingą našlę iš Jekaterinoslavo, atvažiavusią su sūneliu Arončiku į Boiberiką vasaroti; savaime suprantama, kad pirmoji jos pažintis Boiberike buvo su manimi.

— Man rekomendavo,— sako ji, ta našlė, vadinasi,— kad jūsų pieno produktai yra visų geriausi.

— Kaipgi galėtų kitaip būti? — sakau aš jai, tai našlei, vadi-

nasi.— Ne veltui,— sakau,— karalius Saliamonas yra pasakęs, kad geras vardas kaip triūbos garsas eina per visą pasaulį, ir jei jūs norite,— sakau,— aš jums papasakosiu, kaip tą aiškina Talmudas.

Nutraukia ji mane, ta našlė, vadinasi, ir sako man, kad ji yra našlė ir tokių daiktų neišmano. Ji nežino, su kuo jie valgomi... Svarbiausia, sako, kad sviestas būtų šviežias ir kad sūris būtų skanus... Na ir pašnekėk, kad geras, su moterišku!..

Žodžiu, pradėjau aš lankyti Jekaterinoslavo našlę, kad žinotumėte, po du kartus per savaitę; kiekvieną pirmadienį, kiekvieną ketvirtadienį, tiksliai, kaip iš kalendoriaus, nešu, būdavo, sūrio sviesto, visai ir nesiklausdamas, ar reikia, ar nereikia. Pasidariau jai savas žmogus, kaip visada, pradėjau žiūrėti, kaip kas jos namuose daroma, įsiterpiau į virtuvę, pasakiau porą kartų, kas man atrodė pasakytina. Pirmąkart, žinoma, gavau sprigto iš tarnaitės — ko čia, girdi, lendi, ko kaišioji snapą į svetimus puodus; antrą kartą jau klausėsi mano žodžių, o trečią kartą su manimi net tarėsi, nes ji, ta našlė, pamatė, kas per vienas tasai Tevjė. Kuo tolyn, tuo gražyn, ir pagaliau našlė atskleidė man savo rūpestį, savo skaudulį, savo nelaimę — Arončiką! Pamanykite, sako, bernui jau dvidešimt su viršum metų, o jam galvoj tik arkliai, tik dviračiai, tik meškeriojimas, o daugiau, girdi, niekas ne galvoj! Jis, sako, nė girdėti nenori apie verslą, apie pinigus; tėvas jam paliko, sako, gražaus turto, mažne milijoną, o jis, girdi — kad bent juo pasirūpintų! Tik žino švaistyti, jo delnai, sako, kiauri!

— Kur jis yra,— sakau,— tasai jūsų bernas? Duokite jį man čionai,— sakau,— aš su juo pašnekėsiu, iš šventųjų knygų jam pamokymų duosiu, prilyginimą kokį jam pasuksiu...

Ji juokiasi:

— Bus ne niekis! Arklį jūs jam pasukite, ne prilyginimą!..

Taip mums bešnekant, š t a i į e i n a s ū n u s — įdrožia tasai bernas, Arončikas, vadinasi. Bernas kaip ąžuolas, sveikas, išsiganęs, pienas ir kraujas, su plačiu diržu, atsiprašant, viršum kelnių, laikrodėlis užkištas už diržo, rankoves atsiraitęs viršum alkūnių.

— Kur tu buvai? — klausia jį motina.

— Plaukiojau laiveliu,— sako,— žuvis gaudžiau...

— Nieko sau užsiėmimas,— sakau,— tokiam kaip jūs vaikinui; namie,— sakau,— gali namus jums sugriauti, o jūs tenai sau žuveles gaudysite!

Pasižiūriu į savo našlę — raudona kaip burokas, net iš veido išėjusi. Ji tikriausiai manė, kad jos sūnus čiups mane už apikaklės

g a l i n g a r a n k a, aptalžys per snukį ir išblokš pro duris k a i p s u d u ž u s į p u o d ą. Niekis! Tevjė nebijo tokių daiktų! Ką aš galvoju, tą ir kalbu!

Tiktai ne. Mano bernas, išgirdęs tokias kalbas, žingtelėjo atatupstas, susidėjo užpakaly rankas, nužiūrėjo mane nuo pat viršugalvio ligi kojų pirštų, kažkaip keistai švilptelėjo ir staiga kad pasileido juoktis, jog mes abu pabūgome, kad jis kartais, dieve saugok, nebūtų iš proto išėjęs. Ir — žinote, ką aš jums pasakysiu? — nuo to laiko mes su juo pasidarėme draugai, geriausi bičiuliai! Turiu prisipažinti, vaikinas kuo toliau, tuo labiau man ėmė patikti, kad ir kleidikas, ir švaistikas, ir kiauradelnis, ir dūkas dar truputį. Pavyzdžiui, sutinka elgetą, įsikiša ranką į kišenę, išima ir atiduoda neskaitęs. Kas gi taip daro?.. Arba nusivelka gerą apsiaustą, sveikut sveiką, naują, ir atiduoda kitam — ir nesakyk, kad dūkas!.. Motinos net gaila būdavo! Ji dejuodavo man: ką daryti? Ir prašydavo mane su juo pakalbėti. Aš ir padariau, kaip ji prašė: bene man gaila? bene pinigai mokėt? Aš jį pasisodinau, dėsčiau jam istorijas, klosčiau pavyzdžius, prilyginimus, tepiau pamokymus taip, kaip Tevjė moka. O jam kaip tik patiko manęs klausyti, klausinėti, kaip aš gyvenu, kaip mano namie kas eina.

— Labai norėčiau,— sako,— pas jus kada apsilankyti, reb Tevje!..

Sakau jam:

— Jei kam yra noro apsilankyti pas Tevję, tai tas ima ir atvažiuoja kada pas mane į vienasėdį; juk,— sakau,— jūs turite arklių ir dviračių kiek tik gana. Kad kokioj,— sakau,— galite ir pėsčiomis ateiti, čia netoli, reikia tiktai,— sakau,— per mišką pereiti...

— Kada jūs,— sako,— būnate namie?

— Mane galima rasti namie,— sakau,— tik šeštadieniais ir šventadieniais. Palaukš,— sakau,— žinote ką? Nagi kitą savaitę, penktadienį,— sakau,— dievui padedant jau švęsime sekmines; jeigu norite,— sakau,— ateikite pasivaikščiodami pas mus į vienasėdį, mano pati,— sakau,— pavaišins pieniškais sklindžiais, bet tokiais, kokių mūsų tėvai ir tėvų tėvai nevalgė! — priduriu hebrajiškai.

Jis klausia:

— Ką tai reiškia? Žinote juk,— sako,— kad aš menkas rašto žinovas...

— Aš žinau,— sakau,— kad menkas; jei būtumėte,— sakau,— mokęsi chedery kaip aš, tai irgi žinotumėte, ką tai reiškia.

Jis juokiasi ir sako man:

— Gerai, aš — jūsų svečias; ateisiu pas jus sklindžių,— sako,— su pora savo pažįstamų pirmąją sekminių dieną, tik jūs žiūrėkite,— sako,— kad sklindžiai karšti būtų!

— Kaip ugnis! — sakau.— Tiesiai nuo keptuvės — ir į burną!.. Parvažiuoju namo ir sakau savajai:

— Golde, turėsime svečių per sekmines.

Ji sako:

— Sveikinu! O kas tokie?

— Sužinosi,— sakau,— paskiau; tu tik parink kiaušinių,— sakau,— sūrio ir sviesto, ačiū dievui, turime lig valiai; sklindžių pataisysi,— sakau,— trims žmonėms, bet tokiems žmonėms, kur gerai nutuokia pakirsti, bet nė iš tolo nenumano, kas knygose parašyta[28]...

— Tai jau,— sako,— prisitaisė koks driskius iš badų krašto?

— Kvaila tu, Golde! — sakau.— Viena, ar čia būtų kokia nelaimė, jei vargšą pavaišintume sekminių sklindžiais; antra, tebūnie žinoma mano brangiajai žmonai, dorybingai ir dievobaimingai poniai Goldei, kad ji sveika būtų, jog vienas iš tų svečių bus našlės sūnelis,— sakau,— tas pats tatai Arončikas. Esu tau pasakojęs apie jį.

— Kad taip,— sako,— tai kas kita...

Štai ką gali milijonai! Net mano Goldė, kai tiktai užuodžia pinigą, tuoj kitas žmogus darosi. Toks jau yra pasaulio sutaisymas, ko jūs norite? Kaip maldoje sakome: A u k s a s i r s i d a b r a s — ž m o g a u s r a n k ų d a r b a s — auksas žudo žmogų...

Žodžiu, atėjo giedros, žalios sekminių šventės. Kaip gražu, kaip žalia, kaip giedra ir šilta pas mane vienasėdyje, kai sekminės ateina, to nėra man ko jums pasakoti. Didžiausias jūsų turtuolis galėtų norėti sau tokio žydro dangaus, tokio žalio miško, tokių kvepiančių pušų, tokios stebuklingos žolės — ganiavos karvutėms, kurios štai stovi, gromuliuoja ir žiūri jums į akis, lyg sakydamos: „Duokite mums visada tokios žolės, tai pieno mes jums nešykštėsime!..“ Ne, sakykite, ką tik jūs norite, duokite man gerų geriausią uždarbį, bet jei man reikės kraustytis iš kaimo į miestą, tai aš su jumis nesimainysiu. Kur jūs rasite mieste tokį dangų? Kaip maldoje sakome: D a n g u s p r i k l a u s o d i e v u i — dievo yra dangus!.. Mieste, jei pakeliate aukštyn akis, ką jūs matote? Sieną, stogą, kaminą, bet kur jūs tenai rasite tokį medį? Juk jei ir užsikaria pas jus koks medelis, tai jūs jam tuoj rudinę užmaukšlinate!..

Žodžiu, negalėjo jie atsigėrėti, tie mano svečiai, kai atjojo pas

mane į vienasėdį. Atjojo keturi vaikinai, arkliai visų rinktiniai. Apie Arončiką ką ir kalbėti — jo arklys kaip ugnis, tikras žirgas! Už tris šimtus rublių tokio nepaimsi!

— Būkit pasveikinti, sveteliai! — sakau aš jiems.— Tai sekminių šventę pagerbdami raiti jodinėjate?[29] Niekis,— sakau,— Tevjė nėra iš pačių tų didžiųjų šventuolių, ir jei dievas duos, kad aname pasaulyje jums kirs į kailį, tai man nesopės... Ei Golde! Žiūrėk man, kad sklindžiai būtų iškepę, ir tegu išneša stalą čionai, į kiemą, troboje,— sakau,— aš neturiu kuo svečiams pasirodyti... Ei Šprince! Taibele! Beilke! Kur jūs tenai? Sukruskite!..

Taip komanduoju vaikus, ir šit išneša stalą, suolelius, staltiesę, lėkštes, šaukštus, šakutes, druskos — ir tuojau po to išeina pati Goldė su sklindžiais, karštais, degančiais, tiesiai nuo keptuvės, skaniais, riebiais — valgyk ir norėk! O mano svečiai neįmano kaip begirti sklindžių...

— Ko tu stovi? — sakau Goldei.— Imk, nešk dar kartą, šiandie, matai, sekminės, ir maldą „Ačiū tau, viešpatie“ šiandie du kartus kalbame!

Ir mano Goldė negaišta, prideda pusdubenį dar kartą, Šprincė atneša sklindžius į stalą.

Tik aš pažvelgiu į Arončiką — kadgi žiūri įsispyręs į Šprincę, akių nenuleidžia! Ką jis tokį tenai pamatė?..

— Valgykite,— sakau aš jam,— ko jūs nevalgote?..

O jis man:

— Tai ką gi aš veikiu?

— Jūs žiūrite,— sakau,— į mano Šprincę...

Visi pratrūksta juokais, visi juokiasi, ir mano Šprincė taip pat. Ir visiems smagu, visiems gera — geros, linksmos šventės visiems!.. Ir būk gudrus, ir žinok, kad iš tos linksmybės išeis bėda, nelaimė, negandas, dievo rykštė ant mano galvos, vargas man nelaimingam... Tiktai ką čia! Žmogus — kvailas padaras! Protingas žmogus neturi per daug visko į širdį dėtis ir privalo suprasti, kad taip, kaip yra, taip ir turi būti, nes jei turėtų kitaip būti, tai juk nebūtų taip, kaip yra! Argi nesakome psalmėje: *Pasitikėki viešpačiu dievu tavo* — atsiduok tiktai jo valiai, o jis jau tau ištaisys taip, kad tik cypsi ir raitysies, ir dar sakysi: *Viskas į gera!*

Paklausykite, kaip tai žmogui kitąsyk pasidaro, tiktai atidžiai, nes dabar tik ir prasideda tikroji istorija.

Ir temo vakaras, ir aušo rytas — vieną vakarą

parvažiuoju prisikepinęs kaitroje, prisidaužęs po vasarnamius Boiberike, ir randu savo kieme, trobos prieduryje, pririštą pažįstamą arklį; galėčiau prisiekti, kad tai Arončiko žirgas, tas pats, kurį anuokart vertinau tris šimtus rublių. Prieinu prie žirgo, papucenu jam viena ranka per strėnas, kita ranka pakasau kaklą, pakedenu karčius.

— Bičiuli tu mano,— sakau aš jam,— gražuoli tu! Ką tu čia veiki?

Jis atsuka į mane savo dailų snukį ir žiūri į mane protingomis akimis, nelyginant sakytų: „Ko jūs mane klausiate! Klauskite mano šeimininką..."

Einu į trobą, suimu pačią:

— Sakyk tu man, Golde širdele, ką čia Arončikas veikia?

Ji man atsako:

— Iš kur aš galiu žinoti? Juk jis tavo pažįstamas!

— O kur jis yra?

— Išėjo,— sako ji,— su vaikais į miškelį pasivaikščioti...

— Kas čia dabar per pasivaikščiojimai, nei šiam, nei tam? — sakau aš savo pačiai ir liepiu duoti valgyti.

Pavalgęs galvoju sau: „Ko tu čia dabar, Tevje, toks sugižęs? Kad žmogus ateina pas tave į svečius, tai reikia šitaip šerį šiaušti? Atvirkščiai..." Taip begalvodamas pasižiūriu — mano mergaitės bepareinančios su kavalieriumi, prisiskynusios gėlių, pirma eina abi mažylės, Taibelė ir Beilkė, paskėliau — mano Šprincė su Arončiku...

— Labas vakaras!

— Ačiū už labą!

Mano Arončikas stovi kažkoks keistas, glosto arklį, smilgą kramto ir sako man:

— Reb Tevje! Noriu su jumis biznį padaryti: mainykim arkliais.

— Nenusitveriate, iš ko pasijuokti? — sakau.

Jis sako man:

— Ne, aš rimtai kalbu.

— Taip,— sakau,— jūs rimtai kalbate? Kiek, pavyzdžiui, vertas jūsų arklys?

— Kiek,— sako,— jūs jį kainotumėte?

— Aš jį kainočiau,— sakau,— kad tik ne visus tris šimtus, ir dar gal su uodegėle.

Jis ima juoktis, sako, kad arklys esąs vertas daugiau nei trigubai, ir vėl sako man:

— Na, tai kaip? Mainysime?

Man ta kalba nepatinka: kas gi čia dabar — mainys jis savo žirgą į mano kuiną!.. Tai aš jam sakau, kad tą biznį atidėtų kitam kartui, ir klausiu jį juokais: nejau jis tik to ir atjojo? Jei taip, tai, sakau, veltui sugaišo... Jis man atsako visai rimtai:

— Atjojau aš, tiesą sakant, kitu reikalu; jei sutiktumėte, prašyčiau eiti truputį su manimi pasivaikščioti.

Kas čia per pasivaikščiojimai jam dabar užėjo? — manau sau, žengdamas su juo į miškelio pusę. Saulė jau kadai kadės nusileidusi, žaliasai miškelis jau ima temti, varlės griovyje kvarkia, o žolė kvepia — kaip gera! Arončikas eina, ir aš einu, jis tyli, ir aš tyliu. Paskui jis sustoja, atsikosti ir sako man:

— Reb Tevje! Ką, pavyzdžiui, jūs sakytumėte, jei aš jums pasakyčiau, kad myliu jūsų Šprincę ir noriu ją vesti?

— Ką sakyčiau? Aš sakyčiau, kad vieną pamišėlį reikia išbraukti, o jus įrašyti...

Jis žiūri į mane ir klausia:

— Ką tai reiškia?

Sakau jam:

— Tą ir reiškia!..

Jis sako:

— Aš nesuprantu.

— Vadinasi,— sakau,— esate ne per daug gudrus, kaip rašte pasakyta: Išmintingojo akys galvoje — tai yra: gudriam pakanka tik užsiminti, o kvailam reikia kuolu galvon kalti...

Sako man lyg ir pyktelėjęs:

— Aš jums kalbu stačiai, o jūs atsakinėjate gudrybėmis ir prilyginimais!

Sakau jam:

— Kiekvienas kantorius gieda taip, kaip jis moka, ir kiekvienas pamokslininkas sako savaip; o jei jūs norite sužinoti, koksai esate pamokslininkas, tai pasišnekėkite pirma su savo motina, ji jau išdėstys jums viską kaip reikiant...

— Tai ką, jūs mane laikote vaikagaliu kokiu, kuriam reikia mamos klaustis?..

— Žinoma,— sakau,— kad jums reikia mamos klaustis, o ji tikrai pasakys, kad esate beprotis, ir bus jos teisybė...

— Ir bus jos teisybė? — sako jis.

— Žinoma,— sakau,— kad teisybė, todėl, kad kas jūs Šprincei

per jaunikis? Kokia jums pora mano Šprincė? O svarbiausia,— sakau,— kas aš per giminė būčiau jūsų mamai?..

— Jei taip,— sako jis man,— tai jūs, reb Tevje, labai apsirinkate! Aš nebesu aštuoniolikos metų berniukas, ir aš nerankiosiu giminių, kur mamai patiktų, aš žinau, kas jūs esate ir kas yra jūsų duktė, ji man patinka, aš taip noriu, ir taip ir bus!..

— Prašom atleisti,— sakau,— kad pertrauksiu. Aš matau,— sakau,— kad iš vienos pusės jūsų jau baigta; o kaip su kita puse, ar jau susitvarkėte?

Jis sako man:

— Nežinau, ką jūs turite galvoje...

Sakau:

— Aš turiu galvoje dukterį, Šprincę, ar jau,— sakau,— su ja ką nors kalbėjote, ir ką sako jinai?..

Jis mažne užsigauna ir sako man šypsodamasis:

— Na, kas per klausimas! Žinoma,— sako,— kad su ja kalbėjau, ir ne vieną kartą — keletą kartų, ateinu aš,— sako,— čionai kasdien...

Girdite? Jis ateina kasdien, o aš net ir nežinau!.. „Galvijau tu žmogaus paveikslo ir panašumo! Gi tave reikia šiaudais liuobti, Tevje! Jei tu duosies šitaip aplink kertę vedžiojamas, tai tave nupirks ir parduos, kuine tu paskutinis!..“

Galvoju aš sau vienas šitaip ir einu su Arončiku atgal. O jis atsisveikino su mano pulku, ant arklio ir marš į Boiberiką...

O dabar mes paliksime karalaitį — kaip jūs rašote savo knygutėse — ir eisime prie karalaitės, prie Šprincės, vadinasi...

— Pasakyki man, dukterie mano,— sakau aš jai,— ko aš tavęs klausiu: apsakyk tu man,— sakau,— meldžiamoji, ką tokį tas Arončikas su tavimi sutarė,— sakau,— be mano žinios?..

Ar jums atsako ką šitas medis? Tiek atsakė ir ji! Nuraudonijo, nuleido akis kaip jaunamartė, prisisiurbė pilną burną vandens ir — ša!.. Na, manau sau, nenori kalbėti dabar, kalbėsi vėliau truputį... Tevjė — ne boba; jis turi laiko! Ir aš laukiu, tykau laiko, k o l a t e i s m a n o v a l a n d a, kaip sakoma, nutaikiau minutę, kada mes esame tik vienu du, ir kalbinu ją:

— Šprince, pasakyk man, ko aš tave klausiu: ar tu jį bent pažįsti, tą Arončiką?..

Ji sako:

— Žinoma, pažįstu...

— Ar tu žinai,— sakau,— kad jis švilpa?

— Ką tai reiškia švilpa? — klausia ji.

— Kiauras riešutas, kur švilpia...

Ji sako:

— Tu klysti, Arnoldas geras žmogus...

— Jis tau jau vadinasi Arnoldas, nebe Arončikas šarlatanas?

Ji sako:

— Arnoldas ne šarlatanas, Arnoldas geros širdies; Arnoldas,— sako,— gyvena tarp sugedusių žmonių, kuriems tik pinigai ir pinigai...

— Ak šitaip,— sakau,— tai ir tu, Šprince, jau išėjai į šviesuolius filosofus, irgi pradėjai pinigų neapkęsti?..

Žodžiu, paaiškėjo man iš tos kalbos, kad jų jau tolokai nusivaryta ir kad atgal grąžinti mano susigriebta jau truputį per vėlai. Nes, matai, aš pažįstu savo padermę. Tevjės dukterys, kad jos kur sveikos būtų,— jau sakiau jums kartą,— jei tik sykį prilipo prie kurio žmogaus, tai visu kūnu ir siela, ir gyvybe! Ir aš galvoju sau: „Mulki! Bene tu nori, Tevje, už visą pasaulį gudresnis būti? O gal čia taip dievas duoda? Gal taip lemta, kad kaip tiktai per tą tyliąją Šprincę tau ateitų laimė, atpildas už visus negandus ir skaudulius, kur ligi šiolei kentėjai, kad susilauktumei geros senatvės, kad ir tu paragautumei bent sykį, kas tai yra gyventi pasaulyje? Gal tau lemta turėti dukterį milijonierę? O ką? Ar tau nepritiktų? Kur yra parašyta, kad Tevjė visą gyvenimą turi būti skurdžius, visą gyvenimą turi su kuinu tąsytis, vežioti sūrį sviestą Jehupeco turtuoliams, kad jie turėtų ko ėsti... Kas žino, gal man iš aukščiau yra nustatyta, kad iš manęs senatvėje išeitų kas nors gera pasaulyje, pasidaryčiau labdarys, svečių vaišintojas, o galbūt net atsisėsčiau su kitais mokytais žydais Šventojo rašto tyrinėti?.."

Tokios gražios, auksinės svajonės lanko mano galvą, kaip rytmečio maldoje sakome: D a u g e l g o d ų y r a ž m o g a u s š i r d y j e, arba kaip tie kaimiečiai sako: D u r e n d u m k o j u b o h a t e j e t!..*

Ir aš einu į trobą, pasivadinu į šalį savo senę ir kalbu su ja šitokią kalbą:

— Kas būtų,— sakau,— jei taip, pavyzdžiui, mūsų Šprincė pasidarytų milijonierė?..

* Kvailys svajonėmis lobsta! (*Ukr.*)

Ji klausia:

— Ką tai reiškia milijonierė?..

Aš sakau:

— Milijonierė reiškia — milijonieriaus pati...

Ji klausia:

— O ką reiškia milijonierius?

Aš jai sakau:

— Milijonierius yra toks žmogus, kur turi milijoną...

Ji klausia:

— O kiek yra to milijono?

Sakau:

— Jei tu tokia kvaila ir nežinai, kiek yra to milijono, tai ką man su tavimi kalbėti?

Ji sako:

— O kas tave prašo, kad kalbėtum?

Irgi jos teisybė.

Žodžiu, praeina diena, parvažiuoju namo:

— Buvo Arončikas?

— Ne, nebuvo...

Praeina dar diena.

— Buvo vaikinas?

— Ne, nebuvo...

Užeiti ko nors prasimetus pas našlę man nepritinka; nenoriu, kad ji pamanytų, jog Tevjė labai užsipuola tų vestuvių... Be to, aš nujaučiu, kad jai tas — kaip rožė tarp spyglių, arba kaip penktas ratas vežėčioms. Nors vėl — nesuprantu kodėl? Nejau todėl tiktai, kad aš neturiu milijono? Tai juk gi aš dabar turėsiu svainę milijonierę! O jos kas toks bus per svainis? — Nuskurdęs žydelis, elgeta, Tevjė pienininkas; tai kieno giminė šaunesnė, jos ar mano?.. Pasakysiu jums tikrą teisybę: aš pradėjau norėti tų vestuvių, ne tiek dėl pačių vestuvių, kiek dėl to, kad tyčia išeitų, kaip aš noriu. „Suk juos velniai, tuos Jehupeco turtuolius, tegu jie žinos, kas toks yra Tevjė!.. Ligi šiol nieko daugiau ir negirdėjau, kaip tik Brodskį ir Brodskį, tarytum kiti tai jau ir ne žmonės!..“

Taip aš sau galvoju, važiuodamas namo iš Boiberiko, o kai parvažiuoju, mane pasitinka mano senė su linksma žinia:

— Pasiuntinys buvo iš Boiberiko, našlės siųstas, sakė, kad tu būtinai tuojau važiuotum tenai, jei ir naktis būtų, vis tiek kad kinkytum arklį ir važiuotum, tenai tu esąs labai reikalingas!..

— Kas jau tenai,— sakau,— taip užsidegė? Ko jie,— sakau,— taip skuba?

Ir aš pasižiūriu į savo Šprincę — ji tyli, bet jos akys kalba — oi kalba! Niekas taip nesupranta jos širdies kaip aš... Aš visą laiką bijojau, kad tik ko neatsitiktų, kad neišeitų iš to visko šnipšt, prikalbėjau aš ant jo, ant to Arončiko, ko tik beįmanydamas, kad jis esąs ir šioks, ir toks, bet mačiau, kad tai — kaip žirniai į sieną, mano Šprincė nyksta kaip žvakė.

Vėl pasikinkiau arklelį į ratus ir vėl išvažiavau, jau pavakariu, į Boiberiką. Taip sau važiuodamas aš ir galvoju: „Dėl ko jie mane šaukia su tokiu sujudimu? Dėl sutartuvių? dėl sužadėtuvių? Jis galėjo pas mane atvykti, juk, ar šiaip, ar taip, aš jaunosios tėvas?“ Tik ir pats ėmiau juoktis iš tokio galvojimo: kur tai girdėta pasaulyje, kad turtuolis pas skurdžių eitų? Nebent jau priartėjo pasaulio galas, mesijo laikai, kaip tie jaunikliai nori man įkalbėti, girdi, veikiai ateisią tokie laikai, kad turčius ir skurdžius būsią lygūs, kas mano — tavo, kas tavo — mano, taip, anaip, girdi, būsią kas nebuvę! Rodos, pasaulis ir neišprotėjęs, ir šit kokių kvailių esama! Ėhėhė!..

Šitaip bemąstydamas, nuvažiavau į Boiberiką, pasukau tiesiai į našlės vasarnamį, pasistačiau arklį — kur našlė? Nė kokios našlės nebėr! Kur sūnus? Nė kokio sūnaus nebėr! Tai kas mane šaukė?

— Aš jus šaukiau! — sako man apvalaino sudėjimo žydelis su išpešiota barzdele ir su stora aukso grandine ant pilvuko.

— O kas gi toks jūs būsite? — klausiu.

Jis sako:

— Esu našlės brolis, Arončiko dėdė... Mane,— sako,— telegrama pašaukė iš Jekaterinoslavo, ir aš ką tiktai atvažiavau...

— Kad taip, tai būkite pasveikintas,— sakau jam ir sėduosi.

Pamatęs, kad aš atsisėdau, sako man:

— Sėskitės.

Aš sakau:

— Ačiū, jau sėdžiu. Tai kaip gyvuojate,— sakau,— kaip tenai pas jus su kosnetucija?

Neatsako jis man į tai nieko, įvirsta į supamąją kėdę, rankas susikiša į kišenes, atstato aukso grandinę ant pilvo ir drožia man šitaip:

— Jūs, rodos, vadinatės Tevjė?..

— Taip,— sakau,— kai prie toros mane kviečia, tai šaukia šitaip: „Tegu atsistoja ir prieina r e b Tevjė, Šnejerio Zalmeno sūnus...“

— Paklausykite,— sako jis man,— reb Tevje, ką aš jums pasakysiu: kam mums ilgų šnektų? Eime stačiai prie reikalo...

— Kodėl ne,— sakau.— Karalius Saliamonas jau seniai pasakė: Viskas savo laiku. Jei jau apie reikalą, tegu apie reikalą... Aš,— sakau,— esu reikalų žmogus...

— Matyt,— sako,— kad jūs — reikalų žmogus, dėl to aš ir noriu su jumis kalbėti pirkliškai; aš noriu, kad jūs man pasakytumėte, bet tiktai atvirai, kiek tas mums iš viso atsieis?.. Bet tiktai atvirai!..

— Atvirai šnekant,— sakau,— aš nežinau, apie ką jūs kalbate...

— Reb Tevje! — sako jis man dar kartą ir vis nenori rankų išsitraukti iš kišenių.— Aš jus klausiu,— sako,— kiek mums atsieis ta visa muzika?

— Pareina nuo to, kokias jūs vestuves ketinate kelti. Jei kelsite šaunias vestuves, kaip jums pritinka, tai aš,— sakau,— negaliu spręsti...

Jis įremia į mane akis ir sako man taip:

— Ar jūs apsimetate nesušutėliu, ar jūs ir iš tikrųjų... Nors ne,— sako,— neatrodo, kad būtumėte nesušutėlis, nes jei būtumėte nesušutėlis, tai kaip jūs būtumėte mano seserėną įviliojęs į pinkles? Užsiprašėte jį kaip ir sekminių sklindžių, pakišote jam tenai gražią mergaitę, ar dukterį, ar ne dukterį, aš,— sako,— labai į tą nesigilinu, ir jis į ją įsižiūrėjo, taip sakant, patiko jinai jam, na, o jis jai tai tikriausiai, apie tai,— sako,— nėra ko nė kalbėti, aš nieko nesakau,— girdi,— gali būti, kad ji ir padorus vaikas, ir žiūri į tą rimtai, vargšė, aš nesigilinu labai... Tiktai jūs neturite pamiršti, kas j ū s esate ir kas m e s esame! Jūs gi,— sako,— protingas žydas, tai kaip jums,— sako,— gali ateiti į galvą tokie dalykai, kad pienininkas Tevjė, kur mums vežioja sūrį sviestą, su mumis susigiminiuotų?.. O kad jie,— sako,— kits kitam davė žodį? Na tai kas — davė ir vėl atsiims! Čia,— girdi,— negi didelė bėda kokia. O jei reikės kiek pamokėti, kad ji atleistų jį nuo duotojo žodžio, tai ką gi,— sako,— mes nieko prieš tai neturime. Mergaitė,— sako,— tai, žinai, ne vaikinas, ar ji duktė jums, ar ne duktė,— sako,— aš labai į tą nesigilinu,— girdi...

„Viešpatie dieve gailestingas! — galvoju sau vienas.— Ko jis iš manęs nori, tas žmogus?..“

O tas nenustoja malti man: aš neturįs manyti, kad man pavyksią padaryti skandalą, išbūgnyti visam pasauliui, kad jo seserėnas, girdi, piršęsis Tevjės pienininko dukteriai... Ir aš turįs išdulkinti sau iš galvos mintį, kad jo sesuo esąs toks žmogus, iš kurio galima pinigus pum-

puoti... Geruoju, girdi, kodėl ne, galima esą iš jos gauti keletą rubelių; kaip ir išmaldos... Visi mes, girdi, esą žmonės, ir reikią kai kada padėti žmogui...

Trumpai sakant — norite žinoti, ką aš jam atsakiau? Neatsakiau aš jam, deja, nieko. Anot tų žodžių: T e g u p r i l i m p a m a n l i e ž u v i s — man tarytum žadą atėmė! Aš atsistojau, pasigręžiau veidu į duris — ir nebėr manęs!.. Kaip iš gaisro išbėgau, kaip iš kalėjimo!.. Ūžė man galvoje, tavaravo akyse, klegėjo ausyse žodžiai: „atvirai kalbant"... „ar duktė, ar ne duktė"... „našlę pumpuoti"... „kaip ir išmalda"...

Nuėjau prie arklio, sukniubau ant ratų ir — nesijuoksite iš manęs? — kad ėmiau verkti, kad verkiau, tai verkiau!

Ir tiktai kada gerai išsiverkiau, kada įsisėdau į ratus ir pritvojau savo arkleliui, vargšui, kiek tiktai lindo, tada tik uždaviau dievui klausimą, kaip kitados Jobas kad klausė: „Kuo tau, dievuli, užkliuvo senasis Jobas, kad tu jo nepaleidi nė valandėlės? Ar jau daugiau žydų pasaulyje nebėra?"

Parvažiuoju namo ir randu savo pulką — duok jam dieve sveikatos — linksmą. Valgo vakarienę, tiktai Šprincės nėra!

— Kur Šprincė? — klausiu.

— Kas girdėti,— sako man,— kam tave kvietėsi?

Aš dar kartą:

— Kur Šprincė?..

Man atsako dar kartą:

— Kas girdėti?..

Sakau:

— Nieko, kas ten girdėsis. Dievui dėkui, tylu, apie pogromus negirdėti...

Sulig tais žodžiais įeina Šprincė, pažiūri man į akis, atsisėda prie stalo, tartum ne ji visiems galvoje, tartum ne apie ją šnekama... Iš jos veido nepažinsi nieko, tik tas jos tylumas per daug jau be galo be krašto... Ir dar man nepatinka jos sėdėjimas susimąsčius ir tas jos klausymas, ką tiktai paliepsi; sakai jai sėdėk — sėdi; sakai valgyk — valgo; liepi eiti — eina; o kad pašauki — krūptelia... Žiūriu aš į ją, ir man širdį gnybia gnybia, ir ugnis įsiliepsnoja, ant ko — pats nežinau... Ach tu viešpatie dieve mūsų! Už ką tu mane taip baudi, už kieno kaltes?!

Trumpai kalbant — jūs norėtumėte žinoti galą? Tokio galo nelinkėčiau nė pikčiausiam priešui, ir nevalia linkėti, nes prakeikimas,

kuris krinta ant vaikų, yra baisiausias iš visų prakeikimų! Iš kur man žinoti, ar kas nors manęs neprakeikė su visais vaikais? Jūs netikite tokiais dalykais? Tai kas gi čia tada yra? Prašom pasakyti, paklausysime... Tiktai kas mums iš tų gudravimų? Geriau paklausykite galo, kurį noriu jums papasakoti.

Vieną kartą, pavakariu, važiuoju namo su sugelta širdžia: pamanykit, kaip skaudu, kokia gėda; ogi vaiko kaip gaila!.. O kaip našlė, jūs paklausit? o jos sūnus? — Ką ten našlė! ką ten sūnus! Išvažiavo net ir neatsisveikinę! Nė kaip žmogui pasakyti: dar skolingi man paliko už sūrį ir sviestą... Bet apie tą aš jau nieko nesakau, turbūt užmiršo veikiausiai... Aš tik kalbu apie atsisveikinimą: išvažiavo ir nė neatsisveikino!.. Ką mergaitė, vargšė, iškentėjo, to nežinojo nė vienas žmogaus sūnus, tiktai aš, dėl to, kad aš tėvas, o tėvo širdis jaučia... Gal manote, kad ji man pasisakė nors pusę žodžio? skundėsi? ar verkė bent! Ė! Tai jūs nepažįstate Tevjės dukterų! Tyli, užsidarė savy ir nyksta kaip žvakė! Kada ne kada ištrūksta aimana, bet tokia aimana, kad atplėšia gabalą širdies!

Žodžiu, važiuoju aš sau vieną kartą su savo arkleliu namo, įsigilinęs į liūdnas mintis ir mąstymus, davinėju klausimus viešpačiui dievui ir pats į juos atsakinėju. Ir nebe tiek jau man rūpi dievas — su dievu šiaip bei taip susidorojome; man rūpi žmonės: ko žmonėms būti tokiems piktiems, kad jie gali būti geri? Kam jiems nuodyti gyvenimą ir kitiems, ir sau, kad jie gražiausiai gali gyventi linksmi ir laimingi? Negi iš tiesų dievas būtų sutvėręs žmogų tam, kad jis kankintųsi visą gyvenimą?.. Kam jam tai buvo reikalinga?..

Taip bemąstydamas, parvažiuoju į savo vienasėdį ir matau jau iš tolo, kad prie upės prisirinkę daugybė žmonių — kaimo vyrų, moterų, mergaičių, berniokų ir mažų vaikų daugybė. Kas ten galėtų būti? Gaisro nėra! Turbūt skenduolis, kas nors maudėsi upėje ir nuskendo. Niekas nežino, kur mirties angelas jo laukia, anot tų maldos žodžių... Tik staiga žiūriu — mano Goldė lekia, šalius išsileidęs plevėsuoja, rankos į priekį ištiestos, o pirma jos — mano vaikai, Taibelė ir Beilkė, ir visos trys rėkia, klykia, aimanuoja:

— Dukra! Sesele! Šprince!!.

Iššokęs iš ratų, pats nežinau, kaip aš į gabalus nesutrūkau, ir kai prilėkiau prie upės, jau buvo po visam...

Ko aš norėjau jūsų klaustis?.. A! Ar jūs esate matę skenduolį? Nematėte niekad?.. Žmogus kai miršta, tai miršta daugiausia užmerk-

tomis akimis... Skenduolių akys atdaros — ar jūs nežinote priežasties, kodėl taip yra?..

Prašom atleisti, kad jus sugaišinau, ir pats aš taip pat neturiu laiko: reikia eiti prie vežimo, prekes išvežioti. Gyveni žmogus, ir rūpi gyventi. Reikia ir rublį atsiminti, o kas buvo — užmiršti. Dėl to, kad tas, kas po žemių užkasta, turi būti, sako, ir užmiršta, o kol gyvas esi, dvasios neišspjausi, nieko čia neišgudrausi, ir mes turime grįžti prie senos teisybės, kad kolei kojas pavelki, tolei važiuok pirmyn, Tevje!..

Sudiev, ir jei mane atminsite, prašom neminėti blogu žodžiu.

Parašyta 1907 m.

TEVJĖ VAŽIUOJA Į PALESTINĄ

(PAPASAKOJO TEVJĖ PIENININKAS, VAŽIUODAMAS TRAUKINIU)

O, ką aš sutikau! Kaip gyvuojate, reb Šolom Aleichem? O, tai svečias! Nė sapne nesapnuota! Tai priimkite gi mano sveikinimą — šolom aleichem! Aš vis galvojau ir galvojau: kas čia pasidarė, kad jūsų nematyti šitiek laiko nei Boiberike, nei Jehupece? Ar suvysi, kas galėjo pasidaryti: gal, sakau, atgailėję kelis auksinus, išsikraustė tenai, kur ridikų su taukais nevalgo? Ir vėl manau: negi jam būtų atsitikę tokią kvailystę padaryti? Juk jūs, rodos, esate žmogus protingas, duok dieve sveikatos! Na, ačiū dievui, kad tiktai vėl susieiname sveiki, kaip rašte pasakyta: Kalnas su kalnu — o žmogus su žmogum... Žiūrite jūs į mane ir tartum nepažįstate. Tai aš čia, jūsų senas, geras draugas Tevjė. Jūs nežiūrėkite, koks indas[30] — kas, kad žydas su nauju švarku. Tai vis tas pats bedalis Tevjė kaip ir anksčiau, nepasikeitęs nė per plauką; nebent tik tiek, kad šventadieniškai apsivilkęs, tai atrodo truputį padoriau, sakytum turtingas, dėl to, kad kelionėje, tarp žmonių, negi gali kitaip, labiausiai kad važiuoji tokį tolą kelią, į Izraelio žemę, ar tai mažas daiktas? Jūs dabar, į mane žiūrėdami, galvojate sau: kaip tai tokiam mažam žmogeliui kaip Tevjė, kur tik pieną sviestą vežiodavo, gali ateiti į galvą toks dalykas, kokį nebent tiktai Brodskis galėtų sau leisti gale gyvenimo? Tikėkite manimi, panie Šolom Aleichem, čia toks galvosūkis, kad nėra ko nė galvos sukti. Tik būkite malonus, pastumkite truputį šitą savo lagaminuką į šalį, aš atsisėsiu priešais jus

ir papasakosiu jums istoriją, tai jūs pamatysite, kokia yra dievo galybė.

Žodžiu, turiu jums pirmų pirmiausia pasakyti, kad aš likau našlys, neduok dieve jums, numirė mano Goldė, amžinatilsį. Prasta buvo moteris, be didžios išminties, be ypatingo gudrumo, bet didelio teisumo. Tegu dabar ji būna tenai užtarėja savo vaikams, gana ji dėl jų prisikentėjo, gal dėl jų ir iš šio pasaulio išėjo, nebeištverdama, kad jie išsiskirstė vienas šen, kitas ten.

— Kas man,— sako,— atsiprašant, per gyvenimas, kad,— sako,— nebeliko nei vaikelio, nei veršelio? Karvė, nelyginant,— sako,— ir ta mykia, kai veršiuką atima...

Taip sako man ji, tai yra Goldė, ir gailiomis ašaromis verkia sakydama, ir aš matau, kaip nyksta moteris diena po dienos lyg žvakė, ir man, žinoma, per širdį eina, guodžiu aš ją, sakau:

— Et,— sakau,— Golde, širdele, yra toksai posakis: A r k a i p v a i k a i, a r k a i p v e r g a i[31] — kaip su vaikais, taip ir be vaikų,— sakau.— Turime mes,— sakau,— didį dievą ir gerą dievą, ir galingą dievą,— sakau,— ir vis tiktai,— sakau,— kad mes tiek laimės susilauktume, kiek sykių viešpats dievas,— sakau,— ištaiso žmogui taip, jog mūsų priešai tegu tokių metų susilaukia...

Tik ji, matai, prašom atleisti, moteriškas, ir gana. Ji sako man:

— Tu rūstini dievą, Tevje, nevalia,— sako,— dievą rūstinti...

— Še tau, kad nori,— sakau,— tai bene aš čia ką bloga kalbu? Bene,— sakau,— aš einu, dieve saugok, prieš aukščiausiojo valią? Nes,— sakau,— jeigu jau jis taip gražiai tą savo pasauliuką sutaisė, kad vaikai nebe vaikai, o tėvas močia per nieką eina, tai,— sakau,— jis gi turbūt žino, ką daro...

Ji nesupranta, ką aš jai kalbu, ir atsako man nei šį, nei tą:

— Aš mirštu, Tevje,— sako,— kas tau,— sako,— vakarienę beišvirs?

Taip ji sako man patyliukais ir žiūri į mane tokiomis akimis, jog akmenį sugraudintų. Tiktai Tevjė — ne boba, aš jai atsakau priežodžiu, prilyginimu, iš Talmudo ir dar kartą iš Talmudo.

— Golde,— sakau,— tu man,— sakau,— tiek metų ištikima buvai, nejau,— sakau,— gale gyvenimo tu mane apmautum?

Taip aš sakau ir žiūriu į savo Goldę — blogi popieriai!

— Kas tau yra,— sakau,— Golde?

— Nieko,— sako ji man ir vos vos beiškalba.

Ėhė! Matau, kad jau baigtuvės, pasikinkau pagriebęs arklį, maunu

į miestą ir parvežu daktarą, patį gerąjį daktarą. Parvažiuoju namo — tiū-tiū! Mano Goldė jau guli ant žemės[32] su žvake galvūgaly ir atrodo kaip žemės kupstelis, juoda marška apdengtas, o aš stoviu ir galvoju sau: Štai tau ir visas žmogus! — ir tai žmogaus galas? Ach tu dieve dievuliau, ką gi tu išdarinėji tam savo Tevjei? Ką aš dabar veiksiu senatvėje, varge mano, vargeli!

Taip aš ėmiau ir pargriuvau ant žemės... Tiktai ką gi, nori — rėk, nori — lėk,— kas iš to!

Ar jūs žinote, ką aš jums pasakysiu? Kai priešais save matai mirtį, turi pasidaryti laisvamanis ir imi svarstyti, kas mes ir kas gyvenimas mūsų — kas yra iš tikrųjų visas pasaulis su savo šviesuliais, kurie sukasi rieda, su savo traukiniais, kurie lekia kaip pasiutę, su visu tuo savo triukšmu be galo be krašto, pagaliau net pats Brodskis su savo milijonais — tuštybių tuštybė, gyvi niekai, ir daugiau nieko!

Žodžiu, pasamdžiau jai kadešo kalbėtoją[33], vadinasi, Goldei, amžinatilsį, užmokėjau už visus metus iš anksto. O ką gi daugiau aš galėjau daryti, kad dievas nubaudė mane. nedavė man nieko vyriško, tik moteriškas, tik dukteris ir dukteris, kad jų nė vienas geras žydas nematytų! Aš nežinau, ar visiems žydams taip su dukterimis nesiseka, ar tik aš toks nevykėlis, taip baisiai laimės su jomis neturįs? Teisybę pasakius, iš dukterų aš nieko nenoriu, o laimė — pas dievą. Kiek jos man gero nori, tegu aš bent pusės susilaukčiau. Net atvirkščiai, jos man per daug atsidėjusios, o kas per daug — tai še lauk. Imkime šit kad ir mano mažiulę, Beilkę, vadinasi. Kad jūs žinotumėte, kas tai per vaikas! Jūs mane juk pažįstate, dievui dėkui, kaip sakoma, ne nuo vakar dienos ir žinote, kad aš ne iš tų tėvų, kur ima ir giria savo vaikus be reikalo. Bet jei jau išėjo kalba apie mano Beilkę, tai aš jums turiu pasakyti striukai drūtai, dviem žodžiais: nuo to laiko, kai dievas gamina Beilkes, tokios Beilkės dar nebuvo pagaminęs. Apie gražumą nėra ko nė kalbėti. Tevjės dukterys, jūs patys žinote, visame pasaulyje garsios kaip pirmutinės gražuolės. O šita, Beilkė, visas praneša. Kaip sakoma, gražuolių gražuolė — ar tai juokas! Apie mano Beilkę reikia pasakyti tos maldos žodžiais: Vylingas yra gražumas — aš kalbu ne apie gražumą, apie charakterį aš kalbu. Auksas, grynas auksas, sakau jums! Jau visada aš buvau jai svarbiausias daiktas, o kai mirė mano Goldė, amžinatilsį, ilgiausių jai metų, tai tėtė jai pasidarė akies lėliukė! Dulkelei neleisdavo ant manęs nukristi. Jau aš sakiau sau pačiam, kaip toje

maldoje kalbame: viešpaties dievo malonė eina pirma jo rūstybės — jis vaistą siunčia pirmiau nekaip skaudulį. Tiek tiktai, kad sunku pasakyti, kas baisesnis — vaistas ar skaudulys? Ir būk pranašas, ir nuspėk, kad Beilkė ims ir parsiduos dėl manęs už pinigus, ir išsiųs tėtę senatvės metuose į Izraelio žemę! Bet, matote, taip tiktai sakoma. Ji dėl to siuntimo tiek pat kalta kiek ir jūs. Viskuo kaltas tik jisai, tas jos išrinktasis, kad ant jo lubos užgriūtų, nekeikiant! Ir dar gal, jei ėmę gerai pagalvotume, labiau įsigilintume, galimas daiktas, kad aš pats čionai kalčiausias iš visų, nes juk ir Talmude pasakyta: Kaltas yra žmogus... Tiktai ką gi, varge,— gražus dalykas, aš jums imu dėstyti, kas Talmude pasakyta!

Žodžiu, aš jūsų ilgai netrukdysiu. Ėjo metai po metų, mano Beilkė užaugo, ir, kad neprasitarus, atėjo metas tekėti, o Tevjė varo savo verslą po senovei — arklelį pasikinkęs, vežioja sau sūrį sviestą vasarą į Boiberiką, žiemą į Jehupecą, kad jis kur kiaurai žemės prasmegtų kaip Sodoma! Pažiūrėti negaliu į tą miestą, ir ne tiek į patį miestą, kiek į savo žmones, ir ne į visus žmones, tik į vieną — Efroimą, piršlį, kad jį kur velnias nujotų, ir jį patį, ir jo tėvą, ir tėvo tėvą! Jūs tiktai paklausykite, kokios košės gali privirti piršlys!

Ir atėjo diena — nuvažiuoju aš kartą maždaug rugsėjo pradžioje į Jehupecą su trupučiu savo prekių. Žiūriu — štai Amanas žengia[34] — beeinąs piršlys Efroimas! Jums jau pasakojau kartą apie jį. Tas Efroimas kad ir karštakošis, tačiau kai jį pamatai, turi sustoti — tokią savotišką jėgą turi tasai žmogus...

— Ei tu galvočiau,— sakau aš savo arkleliui,— stabtelk valandėlę, duosiu tau užkrimsti trupučiuką.

Ir aš susistabdau Efroimą, piršlį, vadinasi, pasisveikinu su juo ir užvedu kalbą iš tolo:

— Kas girdėti apie uždarbius?

Jis atsidūsta iš širdies ir sako man:

— Prasti popieriai!..

Sakau:

— Kaip tai?

O jis:

— Nėra ko veikti...

Aš sakau:

— Visiškai?

Jis sako:

— Visiškai!

Aš sakau:

— Kas yra?

Jis sako:

— Tas yra, kad vestuves taria šiais laikais daugiausia ne namie...

— Tai kurgi jas taria?

Jis man sako:

— Tenai kažkur, užsieniuose...

Sakau:

— Tai ką tada turi daryti toks žmogus kaip aš, kurio senelio bobutė tenai nė karto nėra buvusi?..

Jis man sako, atkišdamas tabokinę:

— Jums, reb Tevje, turiu nieko sau prekę čia pat vietoje...

Sakau:

— Kaip tai?..

Jis man:

— Našlė, be vaikų, turi pusantro šimto rublių, buvusi virėja visuose didžiuosiuose namuose...

Žiūriu aš į jį ir sakau:

— Reb Efroimai, tai kam čia dabar jūs peršate?

O jis:

— Kam peršu? Jums peršu, kam gi daugiau...

Aš sakau:

— Visi pikti sapnai mano priešams ant galvos!

Drožiu arkliui botagu ir noriu važiuoti toliau.

Efroimas sako man:

— Prašom nepykti, reb Tevje, jei jus įžeidžiau. O sakykite, ką j ū s turėjote galvoje?

Aš sakau:

— Ką gi turėsiu — mažylę savo turėjau galvoje.

Jis tik kad šoks aukštyn, kad plos sau per kaktą:

— O! tai gerai, kad jūs man priminėte, kad jūs daug metų gyventumėte, reb Tevje!

— Amen! — sakau.— Kad ir jūs gyventumėte, kol mesijas ateis. Tiktai kas jums čia dabar,— sakau,— per džiaugsmas?..

Jis sako:

— O tai gerai, reb Tevje, tai gerai, nežmoniškai gerai, taip gerai, kad geriau nė būti nebegali!..

Sakau:

— Būtent, kas toks per gerumas?

O jis:

— Aš turiu jūsų mažylei porą, laimę, laimikį patį didžiausią, turtuolį, aukso kalną, milijonierių, Brodskį, jis rangovas, pavarde Pedocuras!..

Sakau:

— Pedocuras? Pavardė pažįstama iš Biblijos...

O jis:

— Kur Biblijos? Kaip Biblijos? Jis rangovas, tas Pedocuras, stato namus, mūrus, tiltus, buvo Japonijoje per karą, parsivežė maišą pinigų, važinėja karietomis, arkliai kaip ugnis, prie durų liokajai, bute sava pirtelė, baldai iš Paryžiaus, žiedas su briliantu ant rankos, dar nesenas vyras, kavalierius, tikras, grynas, prima! Ir ieško mergaitės, kad būtų graži, vis tiek, kas ji būtų, basa, kad tiktai gražuolė!..

— Trrr! — sakau aš jam.— Jei jūs taip smarkiai važiuosite,— sakau,— be jokio pasiganymo, tai mudu, reb Efroimai, balažin kur nuvažiuosime. Jei aš neapsirinku,— sakau,— jūs jau sykį man piršote tą patį jaunikį,— sakau,— mano vyresniajai dukteriai, Hodelei...

Išgirdęs šituos žodžius, kad jis griebsis už šonų, kad padūks juoktis, maniau, kad tas žydas gavo apopleksiją.

— Hoho! — sako.— Jūs prisiminėte,— sako,— kaip mano senelė su pirmu mažu sirgo! Anas subankrutavo dar prieš karą ir išmovė į Ameriką!..

— Amžiną atilsį,— sakau,— ir šviesybė amžina tegu jam šviečia! Tai gal maus,— sakau,— ir šitas tuo pat keliu?

O jis, piršlys, vadinasi, iš kailio neriasi:

— Ką jūs kalbate, reb Tevje?! Anas buvo,— sako,— vėjo botagas, šarlatanas, švaistikas, o tas,— sako,— yra rangovas nuo karo laikų, turi tikrą verslą, turi kontorą, turi daug tarnautojų, turi... turi... turi...

Ką čia jums kalbėti — piršlys taip įkaito, jog išsitraukė mane iš ratų, suėmė man už švarko atlapų ir tol mane tąsė, kol priėjo policininkas ir norėjo mus abu nuvaryti į nuovadą. Laimė dar, kad aš laiku prisiminiau, kaip yra pasakyta: S v e t i m ą p a t e p k — su policija reikia mokėti elgtis...

Žodžiu, ką čia jus ilgai gaišinti? — pasidarė tas Pedocuras mano mažylės, mano Beilkės jaunikis, ir gerokai laiko praėjo, kol mes padarėme jungtuves. Kodėl aš sakau, kad gerokai laiko praėjo? Todėl, kad ji, tai yra Beilkė, taip nenorėjo už jo eiti, kaip žmonės nenori mirti. Kuo daugiau tas Pedocuras prie jos lindo su dovanomis, su

aukso laikrodėliais, su briliantų žiedeliais, tuo ji labiau juo bjaurėjosi. Man nereikia piršto į nasrus brukti. Aš gražiausiai mačiau iš jos veido, iš jos akių, iš jos ašarų, kaip ji verkdavo patylom. Pagalvojau aš kartą ir sakau jai šitaip, tarp kita ko:

— Klausyk, Beilke,— sakau,— kad tik tas Pedocuras tau nebūtų tiek pat mielas ir tiek pat brangus kaip ir man...

Nuraudonijo visa kaip ugnis ir sako man:

— Kas tau sakė?

Aš jai:

— Tai ko gi tu per naktis verki?

O ji:

— Argi aš verkiu?

Aš jai:

— Ne, tu neverki, tiktai kūkčioji. Tu manai,— sakau,— jei tu įsikniaubi į pagalvę, tai nuo manęs,— sakau,— nuslėpsi savo ašaras? Tu manai,— sakau,— kad tavo tėtė vaikagalys arba,— sakau,— kad jam smegenys išdžiūvo ir jis nebesupranta,— sakau,— kad tu šitai darai dėl savo seno tėvo? Tu jam nori,— sakau,— sutaisyti ramią senatvę, kad jis turėtų kur galvą priglausti, kad jam,— sakau,— dieve gink netektų elgetauti pakiemiais? Jei tu taip manai,— sakau,— tai tu baisiai kvaila,— sakau.— Mes turime didį dievą,— sakau,— o Tevjė nėra,— sakau,— iš veltėdžių, kad sėstų neuždirbtos duonos valgyti, o pinigai,— sakau,— yra niekis, kaip rašte pasakyta. Turiu pavyzdį,— sakau,— šit pažiūrėk į savo seserį Hodelę: jau kaip vargsta,— sakau,— o žiūrėk, ką ji rašo iš šitokios tolybės,— sakau,— iš pasaulio krašto, ir kokia ji laiminga,— sakau,— su savo tuo nelaimingu Pipiriuku!..

Na, būkite išminčius ir atspėkite, ką ji man į tai atsakė, Beilkė, vadinasi?

— Su Hodele,— sako,— tu manęs nelygink. Hodelė tekėjo,— sako,— tokiu laiku, kada visas pasaulis,— sako,— siūbavo, be maža ko nepersivertė, tada,— sako,— žmonės rūpinosi visu pasauliu, o save,— sako,— užmiršdavo; ogi dabar,— sako,— pasaulis stovi kaip stovėjęs, rūpinasi kiekvienas savimi, o pasaulį užmiršo...

Tai šitaip ji man atsakė, Beilkė, vadinasi, ir būk gudrus, suprask, ką ji galvoja!

Na? Jau nusimanote apie Tevjės dukteris? Kad jūs būtumėte ją matę po baldakimu — princesė! Aš tik stovėjau, gėrėjausi ja ir galvojau sau vienas:

„Tai čia Beilkė, Tevjės duktė? Iš kur ji išmoko taip stovėti ir taip vaikščioti, ir taip galvą laikyti, ir taip apsitaisyti, kad drabužis ant jos stovėtų kaip nulietas?..“

Tiktai ilgai man ja gėrėtis nedavė, nes tą pačią dieną po jungtuvių, apie pusę šeštos vakare, jaunavedžiai pakilo, ir sudiev — išdūmė greituoju traukiniu kažkur į „Nataliją“*, pagal didžiūnų madą, o sugrįžo tiktai apie chanuką[35] ir tuoj man atleido žinią, kad aš, dėl dievo meilės, tučtuojau atvažiuočiau į Jehupecą.

Man tuoj dingtelėjo į galvą: kas čia galėtų būti? Jei jie norėtų, kad aš šiaip sau atvažiuočiau, tai būtų tik paprašę atvažiuoti, ir galas. Kam čia dar tas „dėl dievo meilės“ ir tas „tučtuojau“? Vadinasi, kažkas yra! Klausimas: kas? Ir visokios mintys ir svajos, geros ir negeros, lenda į galvą. Gal jaunieji tenai bebūdami susipjovė kaip katės ir ketina skirtis? Ir vėl pats save suniekinu: mulkis iš tavęs, Tevje. Kam tau viską aiškinti į bloga? Iš kur tu žinai, kam tave šaukia? Gal jie tavęs pasiilgo ir nori pasimatyti? O gal Beilkė nori, kad jos tėtė būtų čia pat prie jos? O gal net Pedocuras nori tau duoti vietą, paimti tave į savo verslą ir padaryti kokiu ūkvedžiu prie savo parangų?

Kaip ten bus, kaip nebus, o važiuoti reikia. Ir štai aš sėdu ir važiuoju į Jehupecą. Taip man bevažiuojant, įsijudina vaizduotė, ir aš regiu, kaip metu kaimą, parduodu karvutes, arklį su visais ratais, visus kraustulius visokius ir persikeliu į miestą, pasidarau pirma Pedocuro ūkvedys, paskiau kasininkas, paskiau visų jo parangų viršininkas, o galiausiai visų jo verslų dalininkas, lygus su juo, viskas po pusę, ir važinėjuosi kaip jis, arkliais kaip ugnis, vienas gelsvis, kitas kaštanas, ir aš stebiuosi pačiu savimi: K a s t a i i r k a m t a i — kaip man, tokiam tyliam žmogeliui, Tevjei, eiti į tokius verslus? Kam man reikia viso to triukšmo, tų jomarkų, to skubėjimo dieną naktį, kaip jūs sakote: A t s i s ė s t i s u d i d ž i ū n a i s — tąsytis su milijonieriais? Duokite man ramybę, aš noriu tyliai leisti senatvės dienas, pasižiūrėti kai kada į mišną, paskaityti psalmių kokį skyrelį, reikia juk sykį ir apie aną gyvenimą pagalvoti, ar ne taip? Kaip karalius Saliamonas sako: žmogus — kaip ir galvijas, jis pamiršta, kad nors kažin kiek gyventų, vis tiek mirti reikės...

Su šitokiomis mintimis ir svajomis nuvažiavau laimingai į Jehupecą, tiesiai pas savo Pedocurą. Jūs gal pamanysite, kad aš noriu

---

* Italiją *(dark.)*.

pasigirti, bet kas jo didybė ir lobių gausybė — koks jo butas, kiek ten gėrybės — nė kaip apsakyti. Nėra man tekę turėti garbės lankytis Brodskio namuose, bet tiktai, kiek mano galva išneša, man taip rodosi, kad gražiau kaip pas tą Pedocurą tai jau nė būti nebegali! Jau vien iš to jūs galite suprasti, kas tai per karaliaus rūmai, kad sargas, kur prie durų stovi, dilba su sidabrinėmis sagomis, niekaip gyvai nenorėjo manęs įleisti, nors tu jį pjauk. Ką tu padarysi? Durys stiklinės, ir aš matau, kaip jis stovi, tasai dilba, kad jis rietus nukratytų, ir valo drabužius. Aš jam moju rankomis, ženklais rodau, kad leistų mane į vidų, dėl to, kad šeimininko žmona man tikra duktė... O jis nesupranta manęs, kvaila galva, ir taip pat man rankomis mojuoja, taip pat ženklais rodo, kad aš nėšinčiausi po velnių — eičiau šalin, vadinasi. Še tau pasiutimas — prie tikro vaiko nebegali prieiti be užtarytojų! „Vargas tavo žilai galvai, Tevje, ką tu prisigyvenai!" — taip aš mąstau sau vienas, žiūriu pro stiklo duris ir pamatau kažkokią mergaitę sukinėjantis. „Turbūt jų kambarinė",— pagalvojau, nes jos akys kaip vagies. Visų kambarinių akys kaip vagių. Aš pas visus didžiuosius ponus kaip namie ir pasižįstu su visomis kambarinėmis...

Aš jai pamoju:

— Atidaryk, katyte!

Paklauso manęs, atidaro duris ir sako man — pamanykite — žydiškai:

— Pas ką norėjote?

Aš sakau:

— Ar čia gyvena Pedocuras?

Ji man, balsiau:

— Pas ką norėjote?

Aš jai, dar balsiau:

— Kad klausiu, tai atsakyk man kaip reikia: ar čia gyvena Pedocuras?

Ji sako:

— Čia...

— Kad čia, tai,— sakau,— mes savi žmonės: tai eik,— sakau,— pasakyk savajai madam Pedocur,— sakau,— kad pas ją svečias,— sakau,— atvažiavo, tėvas jos, Tevjė,— sakau,— atvyko apsilankyti ir stovi,— sakau,— jau gera valanda už durų kaip koks elgeta, dėl to,— sakau,— kad neįgijo šito štai balvono su sidabrinėmis sagomis malonės

ir prielankumo,— sakau,— kad jis kur prasmegtų,— sakau,— už vieną tavo mažylio piršto nagiuką!

Išgirdusi tokias mano kalbas, ta mergaitė nusikvatojo išdykėlių juoku, užtrenkė duris man prieš pat nosį, užlėkė į viršų, nulėkė žemyn, įleido mane ir įvedė į tokius rūmus, kokių mano tėvų tėvai nematė, sapnuoti nesapnavo. Šilkas, aksomas, auksas, krištolas, o kai einate, tai nejuntate savo žingsnių, nes savo nuodėmingą koją statote ant brangiausių patiesalų, minkštų kaip sniegas. O laikrodžių, laikrodžių! Ant sienų laikrodžiai, ant stalo laikrodžiai, be galo be krašto laikrodžių! „Viešpatie dieve! Ar daug tu tokių žmonių turi? Ir kam žmogui reikalinga šitiek laikrodžių?" Taip galvoju aš sau vienas ir, susidėjęs rankas už nugaros, einu toliau; tik žvilgt — kaži keli Tevjės susyk bežengią priešais iš visų pusių, vienas Tevjė eina čia, kitas Tevjė eina kaži kur, vienas ateina, kitas nueina — tfu, kad tu surūgtum! Iš visų keturių pusių veidrodžiai! Tik toks avino galva kaip tas rangovas ir tegali sau leisti tiek laikrodžių ir tiek veidrodžių...

Ir stoja man akyse Pedocuras, dručkis, apskritulis, plikė per visą galvą, šneka rėkdamas, juokiasi smulkiai kikendamas, ir aš prisimenu, kaip jis pirmą kartą atvažiavo pas mane į kaimą su savo ugniniais arkliais, atsidrėbė pas mane kaip savo tėvo vynuogyne, susipažino su mano Beilke, pasišaukė mane į šalį ir pasakė paslaptį į ausį, tik taip garsumo, kad ir anapus Jehupeco galėjo girdėtis. Kas ta buvo per paslaptis? Paslaptis buvo ta, kad mano duktė jam patiko ir jis nori, kad būtų viens du trys — ir jungtuvės. Tegu, sakysim, mano duktė jam patiko — tą gali suprasti proto turėdamas, tik tas viens du trys man įsmigo kaip dviašmenis kalavijas — nelyginant atbričytas peilis rėžė į širdį. Ką tai reiškia viens du trys — ir jungtuvės? O kur aš? O kur Beilkė? Ai, kaip man norėjosi drėbtelėti jam porą tokių prilyginimų iš Talmudo, kad bent atsimintų mane! Tik ir vėl nugalvojau, kitaip apvertęs: „Kam čia aš — kam tau, Tevje, kištis į vaikų reikalus? Ar daug laimėjai, kai vyresniosioms dukterims mėginai davinėti patarimų, už ko eiti, už ko ne? Kalbėjai kalbėjai, būgnijai kaip būgnas, iškratei visą savo mokslą, o kas galų gale pasirodė kvailas? — Tevjė!"

Striukai drūtai, palikim dabar karalaitį, anot jūsų, kaip savo knygutėse rašote, ir eikime prie karalaitės. Tai šit, vadinasi, išklausiau aš jų prašymo ir atvykau į Jehupecą. Ir prasidėjo: šolom aleichem! aleichem šolom! kaip einasi? ką beveikiate? prašom sėstis! dėkui, galima ir pastovėti! — su visomis ceremonijomis, kaip visada.

Pulti pirmutiniam, klausti: K u o š i d i e n a s k i r i a s i i š k i t ų — kam jūs mane kvietėte, kokiu reikalu? — netinka. Tevjė — ne boba, jis turi laiko. Tuo tarpu įeina žmogysta su ilgomis baltomis pirštinėmis ir sako, kad užkandis jau padėtas ant stalo, mes pakylame visi trys ir einame į kambarį, ištaisytą vienu ąžuolu: stalas ąžuolinis, kėdės ąžuolinės, sienos ąžuolo, grindys ąžuolo, ir viskas išdrožinėta, išdažyta, išblizginta, išcackinta, o ant stalo — kaip pas karalių: ir arbatos, ir kavos, ir šokolado, ir sviestainių, ir konjako gero, ir marinadų gardžiausių, ir tokių gardybių, vaisių ir daržovių, jog gėda sakyti, bet mano Beilkė prie savo tėtės stalo gal nė matyti nebuvo mačiusi. Man pripila taurelę ir dar taurelę, ir aš geriu į sveikatą, ir žiūriu į ją, į Beilkę, vadinasi, ir galvoju sau vienas: „Susilaukei, Tevjės dukterie, kaip maldoje kalbame: K u r s i š a u k š t i n a p a v a r g ė l į i š d u l k i ų — jei dievas padeda pavargėliui i r i š k e l i a s k u r d ž i ų i š m ė š l ų — tai nė pažinti nebegali. Rodosi, lyg Beilkė, bet ir vėl ne Beilkė".

Ir aš atsimenu aną Beilkę, kur kitados buvo, ir lyginu su šita Beilke, kur čia sėdi, ir man baisiai maudžia širdį — lyg aš būčiau prakišęs ką nors, sakysim, kokį daiktą niekais nuvaręs, pavyzdžiui, savo arklyną varguolį būčiau išmainęs į kumeliuką, kur dar žinoti nežinai, kas iš jo išeis — arklys ar kerėbla. „Ech Beilke, Beilke,— galvoju aš sau vienas,— kas iš tavęs pasidarė! Ar atsimeni, kaip tu vakarais sėdėdavai prie smilkstančios lempelės ir siūdavai, ir dainelę traukdavai arba pagavusi dvi karves pamilždavai nepamatai kada, arba rankoves pasiraičiusi man išvirdavai pieniškų barščių ar kukulių su pupelėmis, arba virtinių su varške, arba ausikių su aguonom ir sakydavai man: „Tėte, eik rankų mazgotis!" — juk tai skambėdavo tartum gražiausia giesmė! O dabar sėdi su savo Pedocuru kaip karalaitė, du žmonės padavinėja į stalą, tarškina lėkštes, o Beilkė? Kadgi bent žodelį pasakytų! Matote, jis, tai yra Pedocuras, atšneka už juos abudu, burna jam nesusivožia! Kaip gyvas nesu matęs, kad žmogus taip mėgtų plepėti ir taukšti, ir velniaižin apie ką, ir taukšdamas juoktis, krizenti smulkutėliai, kaip pas mus žmonės sako: pats gudrybę pasakė ir pats juokiasi... Be mūsų trijų, sėdi prie stalo dar viena žmogysta, raudonskruostis toksai, aš nežinau nei kas jis toks, nei kaip jis vadinasi, tik valgytojas iš jo tai, matyt, ne bet koks, nes visą laiką, kol Pedocuras kalbėjo ir juokėsi, jis kimšo ir kimšo užu žando, kaip knygose parašyta: V a l g y t o j ų t r e j e t a s — valgė už tris... Tas valgė, o anas kalbėjo, ir vis tokius niekus, kad

bloga darėsi klausantis: parangos, gubernijos valdyba, atskira žinyba, valstybės iždas, Japonija...

Iš tų visų daiktų mane domino tiktai Japonija, todėl, kad su Japonija esu turėjęs šiokių tokių reikalų. Per karą, žinote gi, arkliai buvo iškilę į didelę garbę, ieškodavo jų su žiburiu, tai, aišku, užgriuvo ir ant manęs, paėmė į nagą ir mano arklelį — išmatavo aršinu, pagainiojo į tą pusę, į kitą pusę ir išdavė baltą bilietą. Aš ir sakau jiems: „Aš seniai žinojau,— sakau,— kad veltui tiktai jūsų triūsas, kaip knygose parašyta: Teisuolis pažįsta savo gyvulio širdį — ne Tevjės arkliui eiti į karą..." Tiktai prašom atleisti, panie Šolom Aleichem, aš čia painioju vienus daiktus su kitais ir galiu šitaip, neduok dieve, visai išklysti iš kelio. Verčiau, kaip jūs sakote, grįžkim prie reikalo — eikim prie to, kas svarbiausia šiame pasakojime.

Žodžiu, mes, anot to, padoriai išgėrėme ir užkandome, kaip dievas įsakė, ir kai pakilome nuo stalo, tai jis, atseit Pedocuras, paėmė mane už parankės, įsivedė į atskirą kabinetą, išpuoštą karališkai, su šautuvais ir durklais ant sienos, su armotomis ant stalo, ir pasisodino mane į tokią kaip ir sofą, minkštą lyg sviestas, išsiėmė iš auksinės skrynelės du didelius, storus, kvepiančius cigarus, vieną pats užsirūkė, kitą davė man, atsisėdo priešais mane, ištiesė kojas ir prabilo į mane šitaip:

— Ar jūs žinote, kam aš jus pasikviečiau?

„Aha! — manau sau.— Va, jis nori, aišku, pakalbėti apie patį reikalą". Tik aš deduosi nesuprantąs ir sakau jam:

— Bene aš esu brolio sargas?[36] Iš kur aš galiu žinoti?

Tai jis man sako:

— Aš su jumis norėjau pakalbėti jūsų pačių reikalu.

„Tarnystė!" — manau sau ir sakau jam:

— Kad tiktai ką gera — labai prašom, paklausysim.

Jis išsiima iš dantų cigarą, Pedocuras, vadinasi, ir kreipiasi į mane su šitokia prakalba:

— Jūs esate,— sako,— nekvailas žydas ir nesupyksite, kad aš su jumis kalbėsiu stačiai. Jūs turite žinoti, kad aš varau didelius verslus, o varant tokius didelius verslus kaip mano...

„Taip,— manau sau,— tai mane jis turi galvoje". Aš įsiterpiu į jo kalbą ir sakau:

— Kaip Talmude parašyta,— sakau,— žinai gi: Kuo dau-

giau turto, tuo daugiau rūpesčių. Ar žinote, kaip reikia aiškinti Talmudą?

Jis man atsako visiškai atvirai:

— Aš jums pasakysiu tikrą teisybę,— sako,— aš niekad,— sako,— nesimokiau jokio Talmudo,— sako,— ir nežinau net,— sako,— kaip jis atrodo.

Taip sako jis, Pedocuras tatai, ir ima juoktis, smulkiai krizendamas. Ar girdėjote tokią šneką? Rodosi, jau jei dievas tave nubaudė, palikai tamsuolis, tai nors tylėtum kaip pelė po šluota, ko dar čia tau girtis tokiu daiktu? Taip aš manau sau ir sakau jam:

— Man taip ir atrodė,— sakau,— kad su tokiais daiktais jūsų bičiulystė ne per didžiausia, bet,— sakau,— paklausysime, kaip toliau.

O jis sako:

— O toliau aš norėjau jums pasakyti, kad dėl mano verslų ir dėl mano vardo,— sako,— dėl mano padėties,— sako,— man nepatogu,— sako,— kad jūs vadinatės Tevjė pienininkas. Jūs turite žinoti, kad aš asmeniškai pažįstamas su gubernatoriumi,— sako,— ir į mano namus,— sako,— gali, kad kokioj, užsukti toks Brodskis, toks Poliakovas, o jei kaip, net ir pats Rotšildas,— ką manai?..

Taip jis man kalba, tasai Pedocuras, o aš sėdžiu ir žiūriu į jo žvilgančią plikę, galvodamas: „Labai gali būti, kad tu ir su gubernatoriumi pažįstamas, ir kad Rotšildas gali kada į tavo namus užsukti, tiktai kalbėti tai tu kalbi kaip paskutinis šuva..." Ir sakau aš jam, jau trupučiuką piktelėjęs:

— Tai kaipgi čia,— sakau,— padaryti, jei kada,— sakau,— iš tikrųjų paėmęs atvažiuotų pas jus Rotšildas?

Bene, manote, jis pajuto bakstelėjimą? — Kur tau! Nei girios, nei meškų — jam nei į galvą neatėjo, nei į širdį neįėjo!

— Tai aš ir norėjau,— sako,— kad jūs mestumėte tą pieno verslą,— sako,— ir imtumėtės ko nors kito.

— Pavyzdžiui,— sakau,— ko?

— Ko tiktai norite,— sako,— ar maža,— sako,— verslų pasaulyje? Aš jums,— sako,— padėsiu pinigais, kiek tiktai reikės, kad tik,— sako,— jūs nustotumėte būti Tevjė pienininkas. Arba — palaukš,— sako jis,— žinote ką? Gal jūs norėtumėte kartais viens du trys — visiškai išvažiuoti į Ameriką? a?

Taip jis man pasako, įsigrūda atgal į dantis cigarą ir žiūri man stačiai į akis, o plikė žvilga...

Na, ką atsakyti tokiam storžieviui? Iš pradžių buvau bemanąs:

„Ko tu čia sėdi, Tevje, kaip molio stabas? Stokis, pabučiuok mezuzą, trenk durimis ir eik sau, nė sudiev nepasakęs!..“ Taip labai man buvo jeknos įkaitusios!.. „Tai įžūlumas rangovo! Ką, tu man liepsi mesti garbingą uždarbį ir važiuoti į Ameriką?[37] Ar nematėte — jei pas jį gali kada užvažiuoti Rotšildas, tai Tevjė pienininkas dėl to turi lėkti aplink pasaulį?!.“

O širdis man verda kaip katilas, o buvo įjudinta jau ir iš pirmiau; ėmiau ant jos pykti, ant savo Beilkės, vadinasi: „Ko tu sėdi tenai kaip karalaitė, tarp šimtų laikrodžių ir tūkstančių veidrodžių, kada čionai tavo tėvą, Tevję, vaiko ant žarijų pro rykščių rikiuotę? Kad aš tiek gerų dienų sulaukčiau,— manau sau,— kiek geriau už tave padarė tavo sesuo Hodelė! Kas teisybė, tai teisybė, ji neturi tokių namų, su tiek cinciliukų kaip tavo, bet užtat ji turi vyrą, turi Pipiriuką — tai juk žmogus, kuris apie save nė galvoti negalvoja, o svarbiausias daiktas jam — visuomenė... Ir dar, be to, jis turi galvą ant pečių, o ne putros puodą su žvilgančia plike, ir liežuvis to Pipiriuko — juk tai grynas auksas! Jam kad žodį pasakysi, gausi grąžos tris! Palaukš, tu rangove, aš tau kad drėbsiu, tai akys aptems!..“ Taip galvoju pats sau vienas ir kreipiuosi į jį tokiais žodžiais:

— Na, tiek to,— sakau,— kad Talmudas jums paslaptis, tą aš,— sakau,— jums atleidžiu; kada žydas sėdi Jehupece, vadinasi Pedocuras ir yra rangovas, tai jau,— sakau,— Talmudas gali sau ramus gulėti palėpėje. Bet paprasčiausią priežodį,— sakau,— tą ir vyžotas kaimietis supras. Jūs žinote juk,— sakau,— kaip yra sakoma: I š m e i t ė l i o z o u o d e g a t o k e p u r i n o n e p a s i u v i n o.

O jis žiūri kaip karvė į naujus vartus ir sako man:

— Ką gi tai reiškia?

— Tai reiškia,— sakau,— kad iš meitėlio uodegos kepurės nepasiūsi.

— Kam jūs tatai,— sako,— taikote?

— Tam,— sakau,— kad jūs man liepiate važiuoti į Ameriką.

Nusijuokia krizendamas ir sako man:

— Kad ne į Ameriką, tai gal į Palestiną? Visi seni žydai važiuoja į Palestiną...

Kai tik jis taip pasakė, tuoj man tartum kokia geležinė vinis įsmigo į smegenis: „Palaukš! Galgi čia nėra toks jau kvėšas daiktas, kaip tu manai? Gal ir iš tikro čia galėtų kas išeiti? Nes jei jau tik tiek džiaugsmo iš vaikų kaip tau, tai gal tikrai verčiau į Palestiną? Mulki! Kuo tu rizikuoji ir ką tu čia turi? Tavo Goldė, amžinatilsį, juk

jau ar šiaip, ar taip po žemių guli, o tu pats, kad neprasitarus, argi nesi jau pusiau žemėse? Ir kiek čia tau beliko autuvą plėšti?.."

Ir be to, kad jūs žinotumėte, panie Šolom Aleichem, man jau seniai širdį traukė tenai, į Palestiną, baisiai norėjosi aplankyti Raudų sieną[38], Abraomo, Izaoko ir Jokūbo amžinojo poilsio vietą, senolės Rachilės kapą, savo paties akimis išvysti Jordaną, Sinajaus kalną, Raudonąją jūrą, Pitomą ir Ramzesą[39], kaip jie išrodo, ir dar daugelį tokių dalykų. Ir mano svajos neša mane tenai, į žadėtąją Kanaano žemę[40], kaip sakoma, į š a l į, t e k a n č i ą p i e n u i r m e d u m i.

Tik jis nutraukia mano svajas, tasai Pedocuras, ir kreipiasi į mane:

— Na? Ko čia,— sako,— taip ilgai galvoti? Viens du trys...

— Jums,— sakau,— viskas, ačiū dievui, viens du trys, kaip Talmude parašyta,— sakau: — P a ė m ė i r d r ė b ė... O man,— sakau,— čia susidaro gerokai galvosūkio, dėl to,— sakau,— kad pakilti ir važiuoti į Palestiną reikia,— sakau,— turėti kuo...

Jis nusijuokia pasikrizendamas savo smulkiu juoku, prieina prie stalo, išsitraukia stalčių, išsiima iš jo piniginę ir atskaito man, vienas į vieną, kad jūs žinotumėte, gražią sumelę, o aš negi kvailas — susišlamščiu popierius (štai kokia pinigų galybė!) ir kemšu juos į kišenę, į patį dugną. Noriu jam pasakyti nors porą priežodžių, tinkančių tai progai, bet jis manęs klauso tiek pat kiek katino ir sako man:

— Tai čia jums,— sako,— užteks su kaupu nuvažiuoti, o kai nuvažiuosite,— sako,— į vietą ir reikės pinigų, tai jūs tiktai parašykite laišką, ir viens du trys — jums bus nusiųsta pinigų. O jums dar kartą priminti, kad važiuotumėte,— sako,— negi reikės, nes juk jūs,— sako,— teisingas žydas, turite sąžinę...

Šitaip sako jis man, tas Pedocuras, ir pasileidžia juokais, krizendamas savo smulkiu juoku, nuo kurio vidurius gali paleisti.

Ir man švystelia galvoje mintis: „Šveisti jam į snukį tuos jo pinigus ir sakyti, kad Tevjė už pinigus neperkamas ir su Tevje nekalbama apie teisingumą ir sąžinę..." — bet aš dar nespėjau nė burnos praverti, jau jis paskambino, pašaukė Beilkę ir tarė jai:

— Širdele, žinai ką? Tavo tėvas palieka mus, jis parduoda viską, ką tiktai turi, ir — viens du trys — išvažiuoja į Palestiną.

„S a p n a v a u s a p n ą i r n e ž i n a u, k ą j i s r e i š k i a — nei tikėtai, nei manytai!.." Taip galvoju aš sau vienas ir žiūriu į savo Beilkę: reikėjo jums ją matyti — kad bent susiraukusi būtų, nė lašelio kraujo veide, ir kad bent žodelį! Aš, į ją žiūrėdamas, tyliu irgi, tylime, vadinasi, abudu, anot psalmės žodžių: T e p r i l i m p a l i e-

žuvis — žado netekome. Galva man sukasi, smilkiniai tvinkčioja kaip nugaravus. Nuo ko tai galėtų būti? — manau. Gal nuo to gražaus cigaro, kur jis man davė užsirūkyti? Bet šit jis gi rūko, Pedocuras tasai! Jis rūko ir šneka, burna jam nesusivožia, nors blakstienos ir mezgiojasi, jam norisi, matyt, nusnūsti.

— Važiuoti jums reikia,— sako jis man,— iš čia į Odesą greituoju traukiniu, o iš Odesos — jūra ligi pat Jafos, o jūra plaukti,— sako,— kaip tik dabar pats geriausias laikas dėl to, kad vėliau,— sako,— prasideda vėtros ir sniegas, ir audros, ir, ir, ir...

Taip jis kalba, o liežuvis jam jau pinasi kaip tam, kur miego nori, tik jis vis nesiliauna dundenti:

— O kai,— sako,— būsite pasirengę keliauti, tai,— sako,— duokite žinią mums, mes,— sako,— abudu nuvažiuosime į stotį atsisveikinti, nes, matote, kada gi mes daugiau bepasimatysime?

Taip bekalbėdamas, jis nusižiovauja, atsiprašant, kuo plačiausiai, atsistoja ir sako jai, Beilkei, vadinasi:

— Tu, širdele, pasėdėk čia truputį, o aš eisiu prigulti valandėlę.

„Dar niekados taip protingai tu nepašnekėjai, kaip mane žydą matote! Dabar bent širdgėlą turėsiu kam išlieti". Taip aš galvoju ir jau noriu imti į nagą Beilkę, iškrauti jai viską, kas manyje susirinko per visą rytą, tiktai kadgi puls ji man ant kaklo, Beilkė, vadinasi, kadgi pradės verkti! Bet kaip verkti, kad jūs žinotumėte! Mano dukterys, tegu jos būna užmirštos, visos tokio prigimimo: pirma laikosi dantis sukandusios, riečia sprandą, o kai tiktai kas — rauda kaip berželiai. Šit imkim, pavyzdžiui, mano vyresniąją, tai yra Hodelę: ar maža ji galavosi paskutinę minutę, kai turėjo važiuoti ištrėmimo keliais su savo Pipiriuku į šaltuosius kraštus? Tiktai ką čia! Palyginus su šitos verkimu, tenai buvo niekis!

Pasakysiu jums tikrą teisybę: aš pats, kaip jūs jau mane šiek tiek pažįstate, nesu žmogus iš ašaringųjų. Tikrai verkti tai aš esu verkęs tik vieną kartą, kai mano Goldė, amžinatilsį, gulėjo ant aslos, ir dar kartą sočiai atsiverkiau, kai Hodelė išvažiavo pas savo Pipiriuką, o aš palikau stoty kaip koks glušas paskutinis, vienas vienišas su savo arkleliu, ir dar kokią porą kartų pasitaikė, kad buvau praskydęs, kaip jūs sakote, o daugiau tai tartum nė atminti neatmenu, kad būčiau turėjęs paprotį verkti. Tiktai Beilkė su savo ašaromis taip sugniaužė man širdį, jog nebegalėjau išsilaikyti ir nebetekau kvapo jai dar ką prikaišioti. Man nereikia daug sakyti. Aš esu Tevjė. Aš tuoj supratau jos ašaras. Tai nebuvo šiaip sau ašaros. Tai buvo, suprantate, gailesčio

ašaros dėl nuodėmės, kad tėvo nepaklausė!.. Ir, užuot jai uždavęs pipirų, kaip buvo verta, ir išliejęs visą savo rūstybę ant jos Pedocuro, aš ėmiau ją guodžioti ir dėstyti čia tokį prilyginimą, čia tokį, kaip Tevjė moka. Išklauso ji manęs, Beilkė, vadinasi, ir sako man:

— Ne, tėte, ne dėl to,— sako,— aš verkiu. Aš niekam dėl nieko,— sako,— jokių skundų neturiu, tik tas,— sako,— kad tu dėl manęs išvažiuoji, o aš nieko padėti negaliu, štai tas,— sako,— tai mane degina.

— Eik jau, eik,— sakau,— kalbi,— sakau,— kaip vaikas. Tu pamiršai,— sakau,— kad mes turime didį dievą ir kad tavo tėtė,— sakau,— dar tebėra nesugriuvęs. Tavo tėtei,— sakau,— tiek tereiškia pasivažinėti į Palestiną, nuvažiuoti ir parvažiuoti, kaip rašte pasakyta: Pavažiavo ir pailsėjo — nudroži ten ir atgal.

Taip aš ją guodžioju, o širdy sau vienas galvoju: „Tevje, tu meluoji! Jau kad išvažiuosi į Palestiną, tai ir amžinatilsį Tevjei — nebėr Tevjės!..“ O ji, tartum atspėjusi mano mintis, sako man taip:

— Ne, tėte, taip,— sako,— ramina mažus vaikus; paduoda,— sako,— į rankas lėlytę, žaisliuką ir paseka pasakutę apie baltą ožkutę... Jei jau sektume pasakas, tai,— sako,— aš tau pasekčiau, ne tu man. Tik pasaka, kur aš tau, tėte, noriu pasekti, bus veikiau liūdna nei graži.

Tai šitaip sako ji man, Beilkė, vadinasi: Tevjės dukterys veltui burnos neaušina.

Ir pradeda ji man klostyti, dėstyti, rietimą vynioti, sekti tūkstančio ir vienos nakties pasaką, kaip tas jos Pedocuras, iš mažo didžiu išaugęs, iškopęs iš pačių žemutinių pakopų, pats savo protu išsimušęs į pačius paviršius, o dabar užsispyręs noru dar pasiekti, kad jo namuose lankytųsi Brodskis, ir švaistąs labdarybės aukas, ir žarstąs tūkstančius. Bet kadangi vien pinigų esą per maža, reikią dar būti ir įžymios kilmės, tai jis, tas Pedocuras, vadinasi, neriąsis iš kailio, įrodinėdamas, kad jis esąs ne bet kas, giriąsis, kad jis paeinąs iš didžiųjų Pedocurų, kad jo tėvas irgi buvęs garsus rangovas.

— Nors,— sako,— jis puikiausiai žino, jog man ne paslaptis, kad tas jo tėvas buvo samdomas muzikantas. Ir dar,— sako,— jis visiems pasakoja, kad jo žmonos tėvas buvo milijonierius...

— Tai kaip čia dabar,— sakau,— apie ką jis taip kalba? apie mane? Jei,— sakau,— man buvo lemta turėti kada milijonus, tai tebūna paskaityta, kad aš jau atbuvau tą bėdą.

— O, kad tu žinotum, tėveli,— sako ji man,— kaip man veidas dega, kada jis mane pristato savo pažįstamiems ir pradeda jiems pasakoti didžius daiktus apie mano tėvą, apie mano dėdes ir apie visą mano giminę, tokius daiktus, kad nei rasti, nei pamesti, ir turi,— sako,— to visko klausytis ir tylėti, dėl to, kad,— sako,— šituo atveju jis yra labai didelis kaprizninkas.

— Tavįškai,— sakau,— jis vadinasi kaprizninkas, o mūsiškai,— sakau,— toksai stačiai vadinamas niekšu ir begėdžiu.

— Ne,— sako,— tėte, tu jo nepažįsti, jis nėmaž nėra toks blogas, kaip tu manai; tik jis toks žmogus, kur vieną minutę vienoks, o kitą minutę kitoks. Jo,— sako,— gera širdis ir nešykšti ranka, jam,— sako,— kad parodysi kreivą veidą ir jei tik pataikysi gerą minutę, tai širdį išėmęs atiduos, o jau ką kalbėti apie mane — įmanytų dangų prilenkti! Tu manai,— sako,— kad aš jam visai jokios valdžios neturiu? Šit neseniai išspaudžiau, kad jis išlaisvintų Hodelę su jos vyru iš tolimųjų gubernijų, jis man,— sako,— prisiekė, kad nepagailėsiąs nors ir kažin kiek tūkstančių, bet tik viena sąlyga — kad jie iš tenai važiuotų tiesiai į Japoniją.

— Kam į Japoniją,— sakau,— kam ne į Indiją arba, pavyzdžiui, ne į Padan-Aramą pas Sabos karalienę?[41]

— Mat Japonijoje,— sako ji,— turi jisai verslo reikalų. Visame pasaulyje,— sako,— turi jisai reikalų; kiek jis,— sako,— per vieną dieną išleidžia vien telegramoms, mums visiems,— sako,— užtektų pragyventi pusei metų. Bet kas man iš to,— sako,— jeigu aš ne aš?..

— Išeina,— sakau,— taip, kaip knygose parašyta: *Jei aš pats ne už save, tai kas už mane* — aš nesu aš, tu nesi tu...

Taip aš jai kalbu priežodžiais ir prilyginimais, nors pačiam širdis plyšta, matant, kaip mano vaikas nelaimingas kankinasi, kaip sakoma, „gėrybėse ir garbėje“...

— Tavo sesuo Hodelė,— sakau,— nebūtų taip padariusi...

Ji mane nutraukia, Beilkė, vadinasi, ir sako taip:

— Aš gi tau, tėte, sakiau jau, kad tu su Hodele manęs nelygintum. Hodelė,— sako,— gyveno Hodelės laikais, o Beilkė gyvena Beilkės laikais... Nuo Hodelės laikų,— sako,— lig Beilkės laikų yra taip toli,— sako,— kaip iš čia į Japoniją...

Ar jūs suprantate, ką tos keistos kalbos reiškia?

Žodžiu, aš matau, kad jūs skubate, pone; dar pora minučių, ir bus baigtos visos istorijos. Prisisotinęs lig žagsų savo laimingosios mažylės sielvartų ir kančių, išėjau iš tenai nuliūdęs, palaužtas, su-

traiškytas, daviau į žemę cigarą, nuo kurio man galva susvaigo, ir pasakiau jam, tam cigarui:

— Prasmek tu kiaurai, kad tave kur velniai nujotų!

— Ką kad nujotų, reb Tevje? — išgirdau balsą užpakaly savęs. Atsigręžiu, pasižiūriu — nagi jis, piršlys Efroimas, kad jį vanagas!

— Laimink, dieve,— sakau,— ką čia beveikiate?

— Ką,— sako,— j ū s čia beveikiate?

— Buvau,— sakau,— svečiuose pas vaikus.

— Kaip jie gyvuoja? — sako.

— O kaip jau jie,— sakau,— gyvuos? Dieve duok mums abiem šitaip!

— Kaip matau,— sako,— jūs labai patenkinti mano preke?

— Ir dar kaip! — sakau.— Tegu dievas jums,— sakau,— šimteriopai atlygina.

— Dėkui jums,— sako,— už palaiminimą, tiktai gal,— sako,— priedo prie to palaiminimo pasuktumėte šiek tiek?

— O ką,— sakau,— ar neatsiėmėte savo už supiršimą?

— Kad jis pats tiek teturėtų,— sako,— tas jūsų Pedocuras.

— Tai kas yra,— sakau,— ar maža gavote?

— Ne taip,— sako,— maža, kaip su gera širdžia duota.

— Būtent?

— Būtent,— sako,— nebeliko nė skatiko.

— Kurgi,— sakau,— pasidėjo?

— Dukterį,— sako,— išleidau.

— Sveikinu,— sakau,— kad dievas duotų, kad tik laimingai, kad susilauktumei,— sakau,— iš jos daug džiaugsmo...

— Nieko sau džiaugsmo,— sako,— susilaukiau. Gavau,— sako,— žentą šarlataną, primušė, pridaužė,— sako,— dukterį, susižėrė tuos kelis auksinus — ir braukš,— sako,— į Ameriką.

— O kam jūs jam,— sakau,— davėte važiuoti taip toli?

— O ką man jam,— sako,— reikėjo daryti?

— Druskos ant uodegos,— sakau,— užpilti...

— Jums, matyt,— sako,— labai smagu, reb Tevje?

— Tegu,— sakau,— viešpats dievas jums pataiko to paties gero, nors pusę!

— Net šitaip? O aš apie jus maniau,— sako,— kad jūs — turtuolis; kad jau taip,— sako,— tai še, bent tabokos pašniaukškite...

Atsikratęs piršliu su visais jo tabokos šniaukštimais, parvažiavau namo ir ėmiausi pardavinėti savo gyvenimą, tiek metų krautą. Žinot

juk, ne taip greit padaryti kaip pasakyti. Kiekvienas puodas, kiekvienas niekaniekis pirktas už mano sveikatą. Tas daiktelis primena Goldę amžinatilsį, anas primena vaikus, dieve duok jiems ilgų metų. Bet nė vienas daiktas nesiekė man taip giliai kaip mano arklelis. Savo arkleliui aš jaučiausi kaip ir kaltas... Pamanykit — šitiek metų dirbome, triūsėme, kartu bėdas kentėme, kartu jungą vilkome, ir staiga imti ir parduoti! Pardaviau aš jį vandens vežiotojui, nes iš vežikų gali tik patyčių susilaukti. Nueinu aš pas juos arklelio parduoti, o jie man sako:

— Dievas su jumis, reb Tevje, nejau čia arklys?

— O kas gi,— sakau,— čia toks, negi žvakidė?

— Ne žvakidė,— jie sako,— o davatka.

— Kaip tai davatka? — sakau.

— Taip,— sako,— davatka, jūsų seniui jau trisdešimt šešeri metai, dantų nė ženklo, prusnys pražilusios, šonai dreba kaip senai bobai per šalčius...

Ar patinka jums tokia vežikų kalba?

Galėčiau jums prisiekti, kad arklelis, vargšas, suprato kiekvieną žodį, kaip rašte pasakyta: J a u t i s p a ž į s t a s a v o p i r k ė j ą — gyvulys junta, kad jį parduoti ketini. Gavau ženklą, kad taip yra, kai su vandens vežiotoju suplojome rankas ir pasakiau jam: „Laimingai!“ — mano arklys staiga atgręžė į mane savo mielą snukį ir žiūri į mane nebyliomis akimis, lyg sakydamas: „Š t a i d a l i a m a n o u ž v i s ą d a r b ą m a n o — va kaip tu atsidėkoji man už tarnybą!..“ Pažiūrėjau paskutinį kartą į savo arklelį, kaip vandens vežiotojas paėmė jį į nagą su botagu mokyti, palikau vienas bestovįs ir galvoju sau: „Viešpatie dieve! Kaip išmintingai valdai tu savo pasauliuką! Štai tu sutvėrei Tevję ir sutvėrei, nelyginant, arklį, ir jų abiejų vienokia dalia pasaulyje... Tik tiek, kad žmogus burną turi ir gali bent padejuoti, širdį atverti, o arklys kaipgi? Atsiprašant, nebylys padaras...“

Žiūrite jūs į mane, panie Šolom Aleichem, kad man ašaros akyse pasirodė, ir veikiausiai galvojate taip: „Pasiilgo, matyt, Tevjė savo arklelio!“ Bet kodėl būtinai arklelio, žmogau dievo? Visko pasiilgau, visų ilgėsiuos. Aš ilgėsiuos arklelio, aš ilgėsiuos kaimo, aš ilgėsiuos seniūno ir uriadniko[42], Boiberiko vasarotojų, Jehupeco turtuolių, net ir piršlio Efroimo, tegu jį maras, dėl to, kad galų gale, jeigu labiau įsigilinęs pas-

varstysi, tai ir jis gi ne kas kitas, kaip varganas žydelis, ieškantis uždarbio.

Kad dievas duos, kad laimingai nuvažiuosiu tenai, kur važiuoju, tai dar nežinau, ką aš tenai veiksiu, bet tiek yra aišku kaip diena, kad pirmų pirmiausia aplankysiu senolės Rachilės kapą. Aš tenai melsiuosi už savo vaikus, kurių tikriausiai niekad nebepamatysiu, atsiminsiu ir jį, piršlį Efroimą, ir jus, ir visus žydus. Tą aš jums prižadu, duodu žodį, o dabar likite sveiki, laimingos kelionės ir sveikinkite nuo manęs kuo širdingiausiai visus ir kiekvieną skyrium.

Parašyta 1909 m.

KELIAUK

Nuoširdus, karštas sveikinimas jums, panie Šolom Aleichem! O, jau seniai aš jūsų laukiu, jau gerokai prekių jums pas mane prisirinko. Aš vis save klausiu: Kame esi — kodėl jūsų vis nematyti? Man sako, kad jūs važinėjate kažkur po pasaulį, po kažkokias tolimas šalis, kaip Esteros knygoje skaitome: Šimtas dvidešimt septynios karalystės... Tik man rodosi, kad jūs bent kiek keistai į mane žiūrite... Jūs, matyt, abejojate ir galvojate: ar čia jis, ar ne jis? Čia jis, panie Šolom Aleichem, jis! Jūsų senas bičiulis Tevjė, tik nebe pienininkas, o šiaip sau žydas, šiokiadienis žydas, senis, kaip matote, nors metais dar ir ne taip senas — dar gerokai lig septyniasdešimties! O ko plaukai tokie balti? Tikėkite manimi, ne iš smagumo, mielas bičiuli; yra ir savų sielvartų, negali dievo rūstinti, ir visos mūsų tautos — sunkūs laikai! Karčios valandos žydų tautai!..

Bet aš žinau, kas jums rūpi. Jums rūpi kitas daiktas: jūs atsiminėte turbūt, kad mes kitados atsisveikinome, kai aš buvau bevažiuojąs į Palestiną, tai dabar jūs turbūt manote, kad matote Tevję jau iš kelionės grįžtantį, iš Palestinos, vadinasi, ir norėtumėte, žinoma, išgirsti naujienų, gal sveikinimų nuo senolės Rachilės kapo, nuo protėvių amžinojo poilsio vietos ir kitų tokių šventovių? Prašom nusiraminti. Jei turite laiko ir norite pasiklausyti stebuklų, bet klausyti su galva, kaip knygose parašyta: ·Išklausyk mane, — tai patys paskui pasakysite, kad žmogaus dalia yra kaip galvijo, kad mes turime galingą dievą ir kad jis pasaulį valdo.

Trumpai kalbant, kuris Šventojo rašto skirsnis pas jus dabar skai-

tomas? „Ir pašaukė“? O pas mus — „Keliauk“. *Keliauk*,— pasakė man, — kraustykis, Tevje, *iš žemės tavo* — iš savo krašto, *ir iš gimtinės tavo* — iš savo kaimo, kur tu gimei ir amžių nugyvenai, *ir kelkis į tą žemę, kurią aš tau nurodysiu* — nėšinkis, kur akys veda!.. Ir kada atsiminė paskaityti Tevjei šitą Šventojo rašto vietą? Kaip tik tada, kada jis jau senas, silpnas ir vienišas, kaip Naujųjų metų maldoje kalbame: *Neapleisk mūsų senatvėje mūsų*...

Tik čia aš užbėgau pirmyn ir vos nepamiršau, kad mes tebesame dar pačioje pradžioje ir kad aš dar jums nepapasakojau, kas girdėti Palestinoje. Ką ten girdėsi, brangus bičiuli. Ogi krašto gražumas — dieve duok mums abiem tokio metų gerumo! *Žemė, tekanti medumi ir pienu* — juk skaitome Šventajame rašte! Tik bėda va tokia, kad Palestina yra Palestinoje, o aš, kaip matote, vis dar šičia... Matyt, apie Tevję kalbama anoje Esteros knygos vietoje: *Lemta man žūti* — *ir aš žūstu* — kaip bedalis buvau, taip jau bedalis ir mirsiu. Jau jau, rodos, viena koja stovėjau kaip ir anoje pusėje, tai yra Šventojoje žemėje, bestigo tiktai imti bilietą, sėsti į laivą ir — važiuojam. O kaip dievas davė? Tik pasiklausykite, išgirsite gražių dalykų.

Mano vyriausiasis žentas, Motelis Kamzolė, Anatovkos siuvėjas — neduok dieve taip nei mums, nei niekam kitam — atsigulė sveikas, stiprus — ėmė ir numirė! Teisybė, nebuvo iš jo kažin kokio stipruolio niekad. Žinai gi, atsiprašant, amatininkas, sėdėjo sėdėjo dieną naktį, *čia tau mokslas*, *čia tau malda* — prie adatos su siūlu, kelnes, atsiprašant, beraukdamas. Raukė raukė, kol džiovą įsivarė, pradėjo krekšėti ir krekšėjo, kol išspjaudė paskutinius plaučių trupučius — nieko nebepadėjo nei daktaras, nei žiniuonis, nei ožkos pienas, nei čekoliadas su medum. Geras vaikinas buvo, kad ir prastas, nemokytas, bet teisingas, be gudrybių jokių, o mano dukterį kaip mylėjo — dievuliau brangus! Ir kaip aukojosi dėl vaikų, o dėl manęs tai būtų įmanęs gyvas į žemę lįsti!

Žodžiu, kaip raštas sako: *Ir numirė Maižiešius* — ir numirė Motelis, ir paliko man savo dvarą: kur aš begalėjau bent svajoti apie Palestiną? Jau gerą Palestiną turėjau savo namuose! Taigi jūs tik pagalvokite, nejau aš galėjau palikti dukterį našlę su mažais vaikais našlaičiais be kąsnelio duonos? Nors vėlgi, kitą lapą atvertus, ką aš jai galiu padėti, kiauram maišui? Juk vyro aš jai iš numirusiųjų neprikelsiu, jos vaikams tėvo iš ano pasaulio nepargrąžinsiu, o pats esi

gi vėl ne kas kitas, kaip tik žmogus nuodėmingas, senatvėje norisi kaulus pailsinti, pajusti, kad esi žmogus, ne galvijas. Gana to triukšmavimo! Gana rūpintis š i u o pasauliu! Reikia jau truputį pagalvoti ir apie a n ą pasaulį, metas jau! Ypačiai kad savo gyvenimėlį jau paleidau vėjais: arklį, kaip žinote, jau seniai išleidau į pasaulį, karvutes išpardaviau lig paskutinės, pasilikau tik porą jaučiukų, iš kurių su laiku galėtų užaugti doras daiktas, jei gerai augintum — ir staiga še tau, eik, būk dienų gale našlaičių tėvas, mažų globėjas!

Manote, jau viskas? Neskubėkite! Pats gražumas dar tik priešais, nes jei Tevję užpuola negandas, tai žinote jau, kad iš paskos tuoj velkasi kitas. Kai, sakysim, kartą atsitiko nelaimė — krito man karvutė, tai nieko nelaukęs — neduok dieve jums šitaip — užkasiau ir kitą... Taip jau dievas sutaisė tą pasauliuką, taip ir bus visada — nieko nebepadarysi!

Striukai drūtai kalbant, jūs mano mažylės, tai yra Beilkės, istoriją gal atsimenate, kaip ji čiupo didelį laimikį, pagavo lydį, tą Pedocurą, didelį žmogų, karo laikų rangovą, kuris atvažiavo į Jehupecą su pilnais maišais ir įsimylėjo mano dukterį, įsinorėjo gražuolės, atsiuntė pas mane piršlį Efroimą, kad jis kur pastiptų, iš kailio nėrėsi, ko galo negavo, paėmė ją nuogą pliką, apipylė visą dovanomis, deimantais ir briliantais — rodosi, šitokia laimė, ar ne? Na, tai kad žinotumėt, iš visos tos laimės paliko šnipš, ir dar koks šnipš! Šnipš ir bumpt, apsaugok tu pone dieve! Nes, matai, jeigu dievas panori, kad račiukas imtų suktis atgal, tai tuojau riekė lekia aptepta puse žemyn, kaip psalmėje sakome: I š a u k š t i n a p a v a r g ė l į i š d u l k i ų, o nespėjai apsidairyti, jau ir — trach: K u r s i š a u k š t y b i ų v e i z i į d a n g ų i r į ž e m ę — drožia tave į žemę su visais kuntapliais... Mėgsta dievas žaisti su žmogumi, oi kaip mėgsta! Kiek kartų jis šitaipos žaidė su Tevje: Č i a i š k e l i a, č i a n u l e i d ž i a — čia aukštyn, čia žemyn!

Tas pats buvo ir mano tam rangovui, Pedocurui. Jūs, be abejo, atsimenate, kas buvo jo per didybė, kas per namai Jehupece, trylika tarnų, kiek veidrodžių, kiek laikrodžių, kiek cinciliukų visokių! Tiū-tiū-tiū! Ar atsimenate, aš, rodos, pasakojau, kaip tada įkalbinėjau savo Beilkei, prašyte prašiau pasirūpinti, kad jis nupirktų jai tuos namus, ir būtinai jos vardu? Tai šit, negi jie klausys manęs — ką tas tėvas išmano? Tėvas nieko neišmano! O koks, manote, buvo galas? Galas toks, kad nebent priešams palinkėtum: negana, kad iš po visų tų blizgavimų jis susibankrutijo, išpardavė visus veidrodžius ir visus laikrodžius, visus pačios deimantus ir briliantus, bet dar įklimpo į bai-

siausią bėdą, turėjo sprukti — neduok dieve nė vienam žydui — ir nešti kirvelį tenai, kur pipirai auga, — į Ameriką, vadinasi. Tenai juk važiuoja visos prislėgtos širdys, išvažiavo ir jie tenai. Iš pradžių gerokai pasikamavo, tą truputį, kiek buvo nusivežę, suvalgė, o kai nebebuvo ko kramtyti, gavo, vargšai, imtis darbo. Dirbo visus sunkiuosius darbus, kaip žydai Egipte. Abu, ir jis, ir ji! Dabar ji rašo, kad jau jiems, dėkui dievui, nei šio, nei to: jie mezga kojines mašina ir „daro gyvenimą"... taip jie sako tenai, Amerikoje. Mūsų kalba tai reiškia: užsidirba duonos su vandeniu... Visa laimė, kad jie tik vienu du, anot jos, nei vaikelio, nei veršelio — ir tai gerai!

Na, tai pasakykite dabar, ar nereikėtų, kad velnias nujotų jo dėdės tetulę?.. Efroimą, tą piršlį, turiu galvoje, už tai, kad pripiršo tokį gerą jaunikį ir kad mane įklampino į tokią balą! Kas jai būtų bloga buvę, jei, sakysim, būtų ištekėjusi už amatininko, kaip Ceitelė, arba už mokytojo, kaip Hodelė! O kad tos ir ne kažin kokią laimę susikūrė? Viena liko jauna našle, kita nuėjo kažkur į pasaulio galą ištrėmimo keliais? Bet taip dievas davė — ką čia žmogus gali išsistengti?..

Klausykite, vis tiktai protinga žydė buvo maniškė, Goldė, amžinatilsį, jau vien dėl to, kad laiku apsižiūrėjo, atsisveikino su tuo kvailu pasauliu ir išėjo tenai. Nes iš teisybės, pasakykite gi patys, jau ką tiek kentėti dėl dukterų, kaip Tevjė kenčia, ar nebūtų geriau tūkstantį kartų gulėti po žemių? Tiktai kaip tenai pasakyta: Ne savo valia gyvena žmogus — nieko žmogus pats savo rankom padaryti negali, o pamėgink daryti — gausi per nagus, sako žmonės... Tik mes vis dėlto išklydome iš kelio, grįžkime prie reikalo — palikime kol kas karalaitį, kaip jūs savo knygutėse sakote, ir eikime prie karalaitės. Jūs tik paklausykite. Jums kada nors gali praversti.

Žodžiu, tai buvo jau seniai, tai buvo tuojau po karo, per patį „kosnetucijos" padūkį, kai pradėjo leistis ant žydų galvos išganymas ir paguoda, pirma dideliuose miestuose, paskui mažuose miesteliuose, tik ligi manęs nepriėjo ir prieiti negalėjo niekaip gyvai. Kodėl? Paprastai! Šitiek metų gyveni tarp nežydų — kaip sau nori, susiriši gijomis su visais kaimo žmonėmis. Širdžiai mielas gailestingasis tėvas — „batiuška Tevel" yra pirmas žmogus jų bendruomenėje! Kodėl taip? Patarimo reikia — „jak Tevel skaže". Vaistų prireikė — „do Tevelia"*. Pasiskolinti kokio rublio — vėl pas Tevję. Na, tai ar galėjo man bent į galvą ateiti tokie daiktai — pogromai, kvailys-

* „Tėvukas Tevjė"... „kaip Tevjė pasakys"... „pas Tevję" *(ukr.)*.

tės,— kad kaimiečiai patys man kalbėjo tiek sykių, jog man visiškai nesą ko bijoti — jie neleisią!.. O taip ir buvo — jūs tik paklausykite.

Žodžiu, parvažiuoju aš kartą iš Boiberiko — tebebuvau tada dar s a v o d i d y b ė j e — dar tebeprekiavau sūriu, sviestu ir kitokia gėrybe; nukinkęs arklelį ir padavęs jam šieno ir avižų, nespėjau dar nė rankų nusiplauti, pasižiūriu tiktai — pilnas kiemas kaimo vyrų, visi geriausi gyventojai, nuo seniūno Ivano Poperilos lig paskutinio žmogelio skerdžiaus Trochimo, ir visi jie man atrodo kažin kokie keisti, šventiškai nusiteikę!.. Man tuoj iš karto dilgtelėjo per širdį; kas čia per šventė, nei šiam, nei tam? Ar tik jie neatėję manęs pamokyti?.. Tik ir vėl manau sau: fe, Tevje! gėda pačiam savęs: tiek metų pragyvenai vienas žydas tarp tiek nežydų, ir niekas tau nepalietė, kaip pasakytum, nė plaukelio! Todėl imu ir išeinu pas juos į kiemą, gražiai pasisveikindamas.

— Būkite pasveikinti, — sakau aš jiems, — ką čia beveikiate, mieli kaimynai? Ką gera pasakysite? Ką nauja papasakosite?

Išeina į priekį seniūnas, Ivanas Poperila, vadinasi, ir kreipiasi į mane visiškai stačiai ir be jokių įžangų:

— Mes atėjome, — sako, — pas tave, Teveli, mes tave mušti norime.

Kaip jums patinka tokia kalba? Tai mūsiškai vadinasi „atvirkščia kalba“ — reiškia, perkeltine prasme kalbėti... Na, kaip ten man širdyje buvo, tai tiek jau to — galite įsivaizduoti, kaip ten buvo. Bet parodyti — fe! Išgrauš! Tevjė — ne vaikas... Aš kreipiuosi į juos smagiai, kaip niekur nieko:

— Sveikinu! Bet ko gi jūs, vaikai, — sakau, — taip vėlai atsiminėte? Kitose vietose, — sakau, — jau apie tai beveik spėjo užmiršti!..

Sako man Ivanas Poperila, seniūnas, vadinasi, jau visiškai rimtai:

— Supranti, Teveli, — sako,— mes vis,— sako,— svarstėme, kaip čia mums daryti — ar tave mušti, ar nemušti? Aplinkui visur jus muša. Kaipgi, — sako, — mums tave aplenkti?.. Tai sodžiaus vyrai susirinkę ir nutarė, kad tave reikia mušti... Tiktai, matai, dar mes patys nežinome, kaip čia tau padaryti, Teveli: ar tiktai, — sako, — langus išdaužyti ir supjaustyti duknas, pagalvius, plunksnas paleisti, ar, — sako, — sudeginti trobą, tvartą ir visą tavo gyvenimą?

Čia jau man ir visiškai rūgštu paliko, ir aš tik žiūriu į tuos savo vyrus, kaip jie stovi basliais pasirėmę ir kažką patylom šnibždasi. Tai jau turbūt jiems čia nebe juokai? Jei taip, manau sau, tai išeina,

kaip toje psalmėje sakoma: Vanduo jau gerklę siekia — remia tave, Tevje, prie sienos! Nes jeigu neduok dieve kaip... — ką tu juos gali žinoti? „Ėhė, Tevje, — galvoju sau vienas — su giltine menki juokai — reikia sakyti jiems ką nors!..“

Ir ką čia jus ilgai gaišinti, bičiuli brangus, buvo taip, matyti, lemta, kad įvyktų stebuklas; man viešpats dievas įkvėpė tokią mintį, kad nenusiminčiau, aš suėmiau save į rankas ir kreipiausi į juos, į tuos kaimiečius, vadinasi, ir kaip tik geru ūpu:

— Išklausykite, — sakau, — mano ponai, jei jau, — sakau, — sodžiaus vyrai susirinkę taip nutarė, tai nebėr ko nė bekalbėti, — sakau, — jūs juk, — sakau, — geriau žinote, ar Tevjė nusipelnė, kad jūs, — sakau, — pavėjui paleistumėte jo gyvenimą ir visą gerą... Tiktai, — sakau, — ar jūs žinote, — sakau, — kad yra kai kas dar aukštesnis už sodžiaus vyrų susirinkimą? Ar, — sakau, — jūs žinote, kad yra dievas? Aš,— sakau,— nekalbu apie mano dievą, apie jūsų dievą — aš kalbu apie tą dievą,— sakau,— visų mūsų dievą, kuris,— sakau,— sėdi tenai štai aukštybėse ir mato, — sakau, — visas niekšybes, kokias tiktai kas daro čia, žemai... Gali būti, — sakau, — jog jis pats taip nuskyrė, kad aš taip sau, nei už šį, nei už tą būčiau nubaustas jūsų, geriausių savo draugų, bet gali būti, — sakau, — ir atvirkščiai, jog jis kaip tik niekaip gyvai nenori, kad kas Tevjei darytų bloga... Kas gi,— sakau,— gali žinoti, ko dievas nori? O gal,— sakau,— iš jūsų kas atsirastų, kuris,— sakau,— apsiimtų išaiškinti, kaip čia yra?..

Žodžiu, jie turbūt pamatė, kad Tevjės jie neprikalbės. Tad seniūnas, tai yra Ivanas Poperila, sako man šitaip:

— Čia, matai, šitoks reikalas. Mes tau, Tevje, visiškai nieko negalime prikišti. Tu,— sako,— kad ir žydas, bet žmogus neblogas. Tiktai čia, matai,— sako,— vienas dalykas sau, o kitas vėl sau — mušti tave reikia! Vyrai susirinkę nutarė — baigta! Mes tau,— sako,— bent langus išbakinsime! Tą mes turime,— sako,— padaryti, todėl, kad jei važiuotų kas pro šalį, tegu mato, kad tu muštas, nes jei ne, tai mus dar gali nubausti...

Va, taip ir pasakė, kaip aš jums pasakoju, tokiais žodžiais ir tokia kalba, tegu man dievas taip padeda visuose mano reikaluose! Na, tai aš dabar klausiu jus, panie Šolom Aleichem, jūs gi esate žmogus, matęs pasaulio,— ar ne Tevjės teisybė, kai jis sako, kad mes turime galingą dievą?..

Tai aš jums, vadinasi, išpyliau vieną istoriją. Dabar vėl grįžkime prie „Keliauk“ skirsnio. Šito skirsnio mane mokė dar visiškai neseniai,

ir jau iš teisybės. Čia jau, kad žinotumėte, nebepadėjo nė kokios išmintingos kalbos, nė koks pamokslų sakymas, ir buvo štai kaip — reikia jums išdėstyti tiksliai, su visomis smulkmenomis, pagal mano būdą — taip, kaip jūs mėgstate.

Ir atsitiko Mendelio Beilio dienose[43] — tatai buvo kaip tik tuo laiku, kada Mendelis Beilis, nekalta mūsų auka, buvo kankinamas už svetimas nuodėmes, o pasaulis visas piestu stojosi,— sėdžiu aš sau kartą savo trobos pašalėje ir galvoju. Vasara. Saulė kepina, o galva net braška: „Kaip tai, nejau iš tikrųjų! Šiais laikais! Toks protingas pasaulis! Tokie dideli žmonės! O kurgi dievas? Senas žydų dievas? Ko jis tyli? Kam jis leidžia tokius dalykus? Kaip tai, kaip tai, ir vėl kaip tai!" O šitaip bemąstydamas apie dievą, jau įsigilini ir į aukštuosius klausimus ir imi svarstyti: kas yra šis pasaulis? kas yra anas pasaulis? ir kodėl negalėtų ateiti mesijas? „Ech,— galvoju sau,— tai gudriai jis padarytų, tas mesijas, jei kaip tik dabar paėmęs atidrožtų pas mus raitas ant savo balto arklioko! Tai gražumo būtų! Jis dar niekad, man rodos, nebuvo toks reikalingas mūsų broliams žydams kaip dabar! Nežinau, kaip turtuoliams, tokiam Brodskiui, pavyzdžiui, Jehupece arba Rotšildui Paryžiuje. Gali būti, kad jiems ir mažai jis galvoj; bet mes, skurdžiai žydai, tokioje Kasrilovkoje, Mazepovkoje, Zlodejevkoje, net Jehupece, net Odesoje, mes tai laukiame jo, oi kaip mes jo laukiame! Net akys iš kaktos lipa! Mūsų visa viltis dabar juk tokia ir tėra, kad dievas padarys stebuklą, ateis mesijas!.."

Ir štai, taip bemąstydamas, įsigilinęs į tokius svarstymus, tik pakeliu akis — gi šit baltas arkliokas, o ant jo iš tikrųjų sėdi kažkas raitas ir joja tiesiai prie mano trobos durų! Tprrr — sustoja, nusėda, prisiriša arklioką prie vartų, o pats tiesiai į mane:

— Zdrastvui, Tevel!

— Zdrastvuite, zdrastvuite, vaše blahorodije! — atsakau aš linksmu balsu, o širdyje manau sau: „Štai Amanas žengia — kitaip sakant, lauki mesijo, atjoja uriadnikas..."

Ir aš atsistoju, pasitinku jį, tą uriadniką:

— Tebūna pasveikintas svečias,— sakau.— Kas gera girdėti plačiajame pasaulyje ir ką,— sakau,— gera pasakysi, ponas viršininke?

Ir širdis man kone laukan šoka — taip noriu žinoti, kas ir kaip. O jis, tas uriadnikas, nesiskubina. Jis pamažiukais užsirūko papirosiuką, išpučia dūmą, nusispjauna ir sako man:

— Kiek tau maždaug laiko reikės, Teveli, kad spėtum parsiduoti,— sako,— savo trobą ir visą šlamštą?

Aš tik žiūriu į jį:

— Kam,— sakau,— man parduoti savo trobą? Kam ji, pavyzdžiui, kliūva? — sakau.

— Kliūti,— sako,— ji niekam nekliūva. Tik aš,— sako,— atjojau tavęs išgyvendinti iš kaimo.

— Ir viskas,— sakau,— daugiau nieko? Už kokias geradarystes? Kuo jau taip,— sakau,— aš iš tavęs nusipelniau tokią garbę?..

— Negi aš,— sako,— tave išgyvendinu. Gubernija tave išgyvendina.

— Gubernija? — sakau.— Kas gi jau aš toks jai, tai gubernijai?

— Ne tik tave vieną,— sako jis,— ir ne tik iš čionai, bet ir iš visų kaimų aplinkui — iš Zlodejevkos,— sako,— iš Grabilovkos, iš Kostolomovkos[44] ir net,— sako,— iš Anatovkos, kur lig šiol buvo miestelis, ir ta jau dabar,— sako,— bus kaimas, ir išvarys iš tenai,— sako,— visus, visus jūsiškius...

— Net Leizerį Volfą mėsininką,— sakau,— ir tą? Ir Naftalį Geršą, šlubį, taip pat? Ir pjovininką? Ir rabiną?

— Visus! Visus! — sako jis ir moja ranka, lyg peiliu rėžte rėždamas. Net man pasidarė lyg truputį lengviau. Kaip žmonės sako: jei bėda ištinka daugelį — tai jau pusė paguodos. Tik piktumas mane ima, ir ugnis manyje įsikuria, ir aš, galvojęs pagalvojęs, sakau jam, tam uriadnikui:

— Pasakyk man,— sakau,— vaše blahorodije, ar tu žinai bent, kad aš čia gyvenu daug seniau kaip tu? Ar tu žinai,— sakau,— kad va štai šičia, šitame kampe, dar mano tėvas, amžinatilsį, gyveno,— sakau,— ir mano senelis, amžinatilsį, ir mano senelė, amžinatilsį?

Ir aš nepatingėjau, išskaičiavau visą savo giminę, išvardijau, kur kas gyveno ir kur kas mirė...

Išklauso jis mane, tas uriadnikas, o kai baigiu, sako jis man:

— Įdomus žydas iš tavęs, Teveli, ir kalbos pripiltas. Kas man,— sako,— iš tavo pasakų apie tavo senelę ir senelį? Tegu jie sau,— sako,— gražiai ilsisi rojuje! O tu, Teveli,— sako,— susirink savo šlamštą ir for, for į Berdičevą!..[45]

Man dar pikčiau darosi: negana, kad tu man atnešei tokią linksmą naujieną, dar ir tyčiojiesi: for, for į Berdičevą!.. Palaukš, aš tau bent užvešiu gerai... Ir aš sakau jam šitaip:

— Vaše,— sakau,— blahorodije! Kiek jau laiko,— sakau,— tu

čia viršininku išbuvai, ar girdėjai,— sakau,— nors kada, kad bent vienas kaimynas manimi skųstųsi, kad Tevjė būtų jį apvogęs ar apiplėšęs, ar apgavęs, ar šiaip kad būtų ką paėmęs? Nagi klausk visus kaimo žmones, ar aš negyvenau su jais geriau dar kaip geriausias kaimietis? Ar aš nevaikščiojau kiek kartų,— sakau,— ponas viršininke, pas tave patį užtarti kaimo žmonių, kad tu jų neskriaustum taip?..

Tas jam, matyt, jau nepatiko! Jis atsistojo, tas uriadnikas, užspaudė pirštais papirosą, nubloškė jį į šalį ir tarė man:

— Neturiu aš laiko,— sako,— su tavimi niekus taukšti. Man,— sako,— atėjo popierius, o daugiau ne galvoj! Eikš čia,— sako,— pasirašyk man popierių, o išsikraustyti tau duota trys dienos laiko,— sako,— išsiparduoti visam kam ir susitaisyti į kelionę.

Pamatęs, kad jau prastai, pasakiau jam:

— Tu man,— sakau,— duodi tris dienas? Kad tau,— sakau,— už tai tektų trejus metus atgyventi visokiose gėrybėse ir garbėje. Kad tau dievas šimteriopai atlygintų už tą gerą naujieną, kur tu man atnešei į pat trobą...

Tai gerai išdėjau jam, kaip Tevjė moka! Aš pamaniau taip: tegu sau, ar taip, ar taip aš jam — nevalyvas daiktas, tai ko dar čia tūpčioti? Jei būčiau jaunesnis buvęs kokia dvidešimčia metų, jei būtų dar tebegyvenusi mano Goldė, amžinatilsį, ir jei dar būčiau tebebuvęs tas pats Tevjė pienininkas kaip kitados, kaip anais laikais,— ėhėhė! būčiau taip lengvai nepasidavęs! Būčiau grūmęsis, mušęsis lig kraujo! O dabar — ką gi! K a s m e s i r k a s g y v e n i m a s m ū s ų — kas aš dabar ir kas iš manęs? Pusė numirėlio, sukiužęs puodas, šukė niekam nebetikusi! „Ach tu viešpatie dieve, dievuliau tu mano! — galvoju sau vienas.— Ir ko tu taip prikibai prie to Tevjės? Ko tau nepažaisti verčiau kada nors, kad ir dėl pramogos, pavyzdžiui, su kokiu Brodskiu arba Rotšildu? Kodėl jų niekas nemoko Šventojo rašto skirsnio „Keliauk“? Jiems, rodos, labiau pritiktų? Pirmiausia, jie permanytų tikrą skonį, kas tai yra žydu būti, antra, tegu ir jie pamatytų, kad mes turime galingą dievą...“

Bet galų gale juk tai tuščios kalbos. Su dievu nepasiginčysi ir jokių patarimų, kaip valdyti pasaulį, jam nedavinėsi. Jei jis sako: I r d a n g u s m a n o, i r ž e m ė m a n o — tai išeina, kad jis yra šeimininkas ir mes turime klausyti. Jau jis kad ką pasako, tai kaip kirviu įkirsta!..

Einu į trobą ir sakau savo našlei dukteriai:

— Ceitele,— sakau,— mes kraustysimės iš čia,— sakau,— kur

nors į miestą. Gana prisibuvome kaime,— sakau.— Naujos vietos — nauja laimė... Tu,— sakau,— imk ruoštis, laiku sukrusk taisytis, sudėk pataiynę, virtuvą, visą mantą, o aš,— sakau,— eisiu trobos parduoti. Atėjo popierius,— sakau,— kad mes atidykintume vietą ir kad po trijų dienų mūsų čia nė kvapo nebeliktų!..

Išgirdusi iš manęs šitą naujieną, mano našlė kadgi ims raudoti, o jos vaikeliai, į ją nusižiūrėję, irgi ėmė verkti, ir pasidarė, ką jau besakyti, tikri šermenys namie! Aš tada supykstu ir visą tulžį imu lieti ant tos vargšės dukters:

— Ko jūs,— sakau,— iš manęs norite? Ko čia dabar staiga pašlapote visi, nei šiam, nei tam, kaip senas kantorius prie sakyklos? Tai ką, ar aš,— sakau,— koks vienturtis pono dievo? Lepūnas? Ar maža,— sakau,— žydų dabar varo iš kaimų? Eik, pasiklausyk,— sakau,— ką uriadnikas pasakoja! Ko benorėti,— sakau,— jei tavo Anatovka, kuri lig šiol buvo miestelis, jau ir ta,— sakau,— dievui padedant, pavirto kaimu dėl Anatovkos žydų,— sakau,— kad galima būtų juos visus išvaryti. O kai taip,— sakau,— tai kuo aš prastesnis už visus kitus žydus?..

Taip lieju aš jai širdgėlą, savo dukteriai. Bet ji juk yra boba, tai ir sako man:

— Kurgi mes dabar kraustysimės taip staiga,— sako,— kur ieškosim vietos prisiglausti?..

— Še tai tau! — sakau aš.— Kai dievas pasirodė,— sakau,— mūsų senolių prosenoliui, mūsų visų tėvui Abraomui, ir pasakė jam: K e l i a u k i š ž e m ė s t a v o i r i š g i m t i n ė s t a v o, tai Abraomas,— sakau,— pusiau žodžio nepaklausė — kur?.. Dievas jam pasakė: Į t ą ž e m ę, k u r i ą a š t a u n u r o d y s i u — reiškia: į visus keturis vėjus... Mes eisime,— sakau,— kur akys veda, kur visi žydai eina! Kaip bus visiems žydams,— sakau,— taip bus ir reb Tevjei. O kuo,— sakau,— tu geresnė už savo seserį, turtuolę Beilkę? Jai pritinka su savo Pedocuru būti dabar Amerikoje ir „daryti gyvenimą“, tai,— sakau,— pritiks ir tau... Ačiū dievui,— sakau,— kad mes turime bent su kuo iš vietos judintis. Trupučiukas,— sakau,— buvo dar iš pirmiau, trupučiuką gavome,— sakau,— kai arklį ir karves pardavėme, ir dar trupučiuką gausime už trobą. O grūdelis prie grūdelio,— sakau,— šit ir pūrelis — ir tas į gera! Ir net,— sakau,— tada, jei mes, neduok dieve, nieko neturėtume, ir tai mums dar būtų geriau kaip Mendeliui Beiliui!..

Žodžiu, aš ją šiaip bei taip prikalbėjau, kad per daug atkakliai

nesispyriotų. Įspaudžiau aš jai į galvą, kad jei uriadnikas ateina ir atneša popierių, jei liepia kraustytis, tai negalima gi būti kiaulėms — reikia kraustytis. O pats nuėjau į kaimą daryti rodos su troba, ir tiesiai pas Ivaną Poperilą, pas seniūną, vadinasi. Jis tvirtas gyventojas, ir mano troba jam labai po dantim! Nuėjęs pas Ivaną, aš jam nepasakojau visų išgalių, kas, kaip, kur, tik taip pasakiau:

— Tebūnie tau žinoma, Ivanai širdele, kad aš pametu jus...

Jis sako:

— Kas yra?

Aš sakau:

— Kraustausi,— sakau,— į miestą. Noriu,— sakau,— tarp žydų būti. Jau aš nebejaunas,— sakau,— kad nenumirčiau kartais, neduok dieve...

Ivanas man sako:

— O ko tu negali mirti čia? Kas tau neduoda?

Aš jam labai dėkoju ir sakau:

— Čionai tai jau geriau mirk tu,— sakau,— tau čia labiau po ranka, o aš verčiau kraustysiuosi,— sakau,— mirti tarp saviškių... Pirk, Ivanai,— sakau aš jam,— iš manęs trobą su daržu. Kitam,— sakau,— neparduočiau, o kai tau, tai — še.

— Kiekgi tu,— sako,— nori už trobą?

— Kiekgi tu,— sakau,— duosi?

Tad mes ir šiaip, ir taip, jis man: „Kiek nori?", aš jam: „Kiek duosi?" — ėmėme derėtis, rankomis pliaukšėti, ir tol derėjomės, tol pliaukšėjome, po dešimkę dėdami, po dešimkę leisdami, kol pagaliau sutarėme kainą, ir tyčia paėmiau iš jo gerokai rankpinigių, kad, dieve saugok, nebeatsimestų, ir šitaip aš išsipardaviau per vieną dieną, pusvelčiui, žinoma, visą savo gerą, viską paverčiau auksu ir išėjau samdyti vežimo, kad pavėžintų likusius kraustulius — jūs tik paklausykite, kaip tai kartais Tevjei nusitinka!

Tiktai dėkitės į galvą, nebegaišinsiu jūsų ilgai, išdrošiu, kaip sakoma, dviem žodžiais.

Striukai drūtai, prieš išvažiavimą pareinu namo ir neberandu trobos, tiktai griuvėsius. Sienos plikos, ir tiesiog verkia su ašaromis! Asloje — ryšuliukai, ryšuliukai, ryšuliukai! Ant priežados tupi katė, tartum našlaitė, vargšė, nuliūdusi — net man už širdies suėmė, ir ašarų pilnos akys pasidarė... Jei nebūčiau gėdinęsis dukters, būčiau gerai gerai išsiverkęs — vis tiktai, kaip sakoma, tėvų pastogė!.. Čia užaugęs,

čia visą gyvenimą vargęs, ir staiga — še tau, išeik! Kalbėkite, ką tik norite,— skaudus daiktas!..

Tiktai Tevjė — ne boba, aš susilaikau, deduosi linksmas ir šaukiu savo dukteriai našlei:

— Nagi pasirodyk, Ceitele, kur tu čia dabar?

Išeina ji, Ceitelė, vadinasi, iš kito kambariuko su raudonom akim ir išpurtusia nosimi. Ėhė, manau sau, tai mano duktė vėl tenai galavosi kaip boba šermenyse! Su tomis moterimis, žinote, gyva bėda — mažkiek kas, tuojau verkti! Pigios joms ašaros!

— Kvaiša! — sakau aš jai.— Ko tu vėl verki? Ar tau galvoj nebegerai? — sakau.— Tu tik paskaičiuok, koks skirtumas tarp tavęs ir Mendelio Beilio...

Nė klausyti neklauso ir sako man:

— Tėte,— sako,— tu nežinai, ko aš verkiu...

Aš sakau:

— Žinau labai gerai. Kodėl aš nežinosiu? Tu verki,— sakau,— kad tau namų gaila... Čia,— sakau,— gimei, čia užaugai, ir skaudu tau!.. Tikėk manim,— sakau,— jei aš nebūčiau Tevjė, jei būčiau kas nors kitas, tai aš pats nubučiuočiau tas plikas sienas su tomis dykomis lentynomis... Aš pats,— sakau,— pulčiau kniūpsčias ant šitos štai žemės!.. Gaila man,— sakau,— kiekvieno niekelio taip pat kaip tau. Kvailutė! Net katė štai,— sakau,— tupi tenai ant priežados našlaitė palikusi — nebylys padaras, gyvulėlis,— sakau,— o gaila, kad palieka vieniša, be šeimininko...

— Ar tu nepagalvoji,— sako,— kad yra ko labiau gailėti?..

— Būtent?

— Būtent, štai mes išvažiuojame,— sako,— ir paliekame žmogų, vieną vienišą kaip akmenį.

Nesuprantu, ką ji galvoje turi, ir sakau jai:

— Ką čia tauški,— sakau,— ką čia paistai? Kokį žmogų? Kokį akmenį?

Ji sako man:

— Tėte, aš nepaistau,— sako,— aš kalbu apie mūsų Chavą...

Kai tiktai ji man ištarė tą vardą, prisiekiu jums, mane kaip verdančiu vandeniu perliejo arba kaip pliauska per galvą tvojo! Ir aš puolu ant dukters, ir pakeliu audrą:

— Kas čia dabar per Chava, nei šiam, nei tam,— sakau,— ar aš nesakiau kiek kartų, kad Chavos nė vardo nebūtų minima!..

Manote, labai nusigando? Kad tik nenusigąstų! Tevjės dukterys nepasiduoda greit!

— Tėte,— sako ji man,— tu nepyk taip labai, o verčiau atsimink, kaip tu pats,— sako,— tiek kartų kalbėjai, kad rašte pasakyta, jog žmogus žmogaus turi pasigailėti, kaip tėvas pasigaili vaiko...

Jūs girdite?

Aš, žinoma, įkaitau dar labiau ir išpliekiau jai, kaip buvo verta:

— Apie pasigailėjimą,— sakau,— tu man kalbėsi? O kur,— sakau,— buvo jos pasigailėjimas, kada aš puldinėjau kaip šuva po kojų popui, kad jį kur perkūnas, kada aš jam kojas bučiavau, o ji gal sėdėjo šalimais kitame kambaryje ir gal,— sakau,— kiekvieną žodį girdėjo?.. Arba kur jos,— sakau,— buvo pasigailėjimas, kada mama, amžinatilsį, kad neišsitarus apie tave, gulėjo ant šitos štai aslos, juoda marška apklota? Kur ji tada buvo?.. O naktys,— sakau,— kur aš be miego kentėjau? O skausmas, kur mane ėdė ir tebeėda,— sakau,— kada tik atsimenu, ką ji man padarė, į ką ji mus išmainė — kur,— sakau,— jos pasigailėjimas?..

Ir taip man suspaudė širdį, kad žodžio pratarti nebegalėjau...

Jūs gal manote, kad Tevjės duktė nebesusigriebė, ką man į tai atsakyti?

— Tu gi,— sako,— tėte, pats sakai, kad žmogui, kuris dėl savo padarymo gailisi, net pats dievas atleidžia...

— Gailisi? — sakau.— Po laiko! Šakelė,— sakau,— kuri nuo medžio atsiplėšė, turi,— sakau,— sudžiūti! Lapas,— sakau,— kuris nukrito, turi supūti, ir daugiau,— sakau,— žiūrėk tu man, kad apie tai niekados nebekalbėtum!

Striukai drūtai, pamačiusi, kad žodžiais man nieko nepadarys, Tevjė ne iš tokių žmonių, kuriuos galėtum perkalbėti, ji pripuolė prie manęs, ėmė rankas bučiuoti, sakyti:

— Tėte,— sako,— tegu man čia kažin kas, kad aš,— sako,— numirčiau čia pat vietoje, jeigu tu ją atstumsi ir dabar, kaip atstūmei tada miške, kai ji,— sako,— į tave rankas tiesė, o tu,— sako,— pasukai arklį ir nulėkei!..

— Ko tu čia,— sakau,— prisikabinai prie manęs? Kas čia dar per negandas? Ko tu čia dabar,— sakau,— ėdi mane?!

O ji manęs nepaleidžia, laiko už rankų ir varo savo:

— Tegu čia man kažin kas,— sako,— kad aš krisčiau negyva,— sako,— jei tu jai neatleisi,— sako,— todėl, kad ji tau duktė taip pat kaip ir aš!..

— Ko tu,— sakau,— nori iš manęs? Ji man jokia nebe duktė! Ji jau,— sakau,— seniai mirusi!..

— Ne,— sako,— ji nėra mirusi, ir ji vėl jau tavo duktė,— sako,— kaip ir buvusi, todėl, kad sulig ta pat akimirka,— sako,— kai tiktai sužinojo, kad mus ištremia, ji tarė sau, kad tremia mus visus, tad ir ją, vadinasi. Ten, kur būsim mes,— taip man Chava pati pasakė,— ten bus ir ji su mumis. Mūsų ištrėmimas — bus jos ištrėmimas... Šit,— sako,— tėte, ir jos ryšuliukas...

Taip man išdrožia mano duktė, Ceitelė, vadinasi, vienu atsikvėpimu, neduoda man nė žodžio ištarti ir rodo man kažkokį ryšuliuką, raudona skarele surištą, ir tuoj čia pat atidaro duris į kitą kambariuką ir šaukia:

— Chava!

Kaip mane žydą matote!..

Ir ką man jums pasakyti, brangus bičiuli? Ogi visai kaip jūsų knygose rašoma: pasirodo jinai, tai yra Chava, iš kito kambarėlio — sveika, susiganiusi, graži kaip pirma, nė per plauką nepasikeitusi, tik veidas kiek rūpestingas, tik akys kiek apsiblaususios, o galvą neša aukštai, didingai; stabtelia valandėlę, žiūri į mane, aš — į ją. Paskui ištiesia į mane abi rankas ir tik vieną žodį ištaria, vieną vienintelį žodį, ir tyliai tyliai:

— Tė-te...

Prašom man atleisti, bet kai atsimenu, tai ir dabar man dar pilnos akys ašarų. Tiktai nemanykite, kad Tevjė, dieve gink, paleido ašaras, parodė, kaip jūs sakote, minkštimą — palaukš!.. Po teisybei, ką aš pergyvenau tuo metu širdyje, tai kitas dalykas. Jūs juk ir pats esate vaikų tėvas ir žinote lygiai gerai kaip aš, ką reiškia posakis „kaip tėvas pasigaili vaikų savo“ ir koks tatai yra skonis, kada vaikas, kad ir kažin kaip nusidėjęs, bet jei tiktai eina tau tiesiai į širdį ir sako tau „Tėte!“ — na, tai būk tada meistras, atstumk jį!.. Tik ir vėl kitaip vertus, vaizduotė sujunda, ir man ateina prieš akis nuoskaudos, kurių ji man pridarė... Chvedka Galaganas, kad jis kiaurai žemės prasmegtų... ir popas, kad jį kur velnias nujotų... ir mano ašaros... ir Goldė, amžinatilsį, mirusi... ne! Tai jau jūs patys pasakykite, kaip čia galima užmiršti, kaip čia galima užmiršti?.. Ir vėl kita vertus — ką gi! Juk tikras vaikas... K a i p t ė v a s p a s i g a i l i v a i k ų s a v o... Kaip čia žmogui nuožmiam būti, jei pats dievas sako apie save, kad jis esąs viską atleidžiantis tėvas!.. Labiausiai, kad ji gailisi ir nori grįžti

prie savo tėvo ir prie savo dievo!.. Ką jūs pasakysite, panie Šolom Aleichem? Juk jūs esate žydas, kuris rašote knygas ir davinėjate žmonėms patarimų — tai pasakykite gi, kaip Tevjė turėjo pasielgti? Apkabinti ją kaip savą, pabučiuoti, priglausti ir sakyti jai, kaip toje maldoje sakome: A t l e i d ž i u t a u s ų l i g ž o d ž i u t a v o — eik pas mane, tu esi vaikas mano? O gal nugręžti į šalį ienas, kaip anuokart, ir tarti jai: K e l i a u k — drožk sau sveika, iš kur atėjai?.. Ne, iš tiesų, jūs įsivaizduokite, kad esate, pavyzdžiui, Tevjės vietoje, ir pasakykite man visiškai atvirai, kaip tikram draugui: kaip j ū s būtumėte pasielgę?.. O jei jūs man negalite pasakyti tuojau, tai aš jums duodu laiko apsigalvoti... O kolei kas man reikia eiti — anūkėliai jau laukia manęs, nesulaukia pareinant senelio. Kad jūs žinotumėte, anūkėliai dar tūkstantį kartų brangesni ir labiau prie širdies priskaudę kaip vaikai. T a v o v a i k a i i r t a v o v a i k ų v a i k a i — ar tai juokas? Likite sveiki ir dovanokite, kad aš jums tiek galvą kvaršinau — užtat jūs bent turėsite ką rašyti... Jei dievas duos, tai dar, kad kokioj, ir pasimatysime kada.

Viso labo!

Parašyta 1914 m.

„...JOKIŲ TITULŲ, TIK ŠOLOM ALEICHEMAS“

„Jūsų knygą gavau, juokiausi ir verkiau... Knyga man labai patiko. Ji spinduliuoja tokia nuostabia, geraširdiška ir išmintinga meile liaudžiai, o šis jausmas toks retas mūsų dienomis“[1],— 1910 m. rašė Maksimas Gorkis Šolom Aleichemui, perskaitęs jo apysaką „Motelis“. Visą gyvenimą šios apysakos autorius, didis humoro meistras sėmėsi dvasios jėgų ir kalbos turtų iš žydų liaudies, carų suvarytos į getus — tą nelemtąją „sėslumo zoną“. Vilniaus senbuvis M. Sverdlovas pasakojo matęs tokį vaizdą: saulėtas 1914 m. gegužis, vienoje Vilniaus senamiesčio gatvelėje moterys, pasistačiusios maišus virtų pupų — tradicinio žydų varguomenės maisto, mosikuodamos rankomis, kvietė praeivius. Staiga iš stabtelėjusio fajetono išsirito judrus žmogelis, prisėlino prie vienos prekiautojos, pasėmė iš jos maišo saujelę pupų ir... sviedė žemėn. Tą patį padaręs prie kito maišo, keistuolis nė nemanė bėgti. Kilo triukšmas, sumaištis. Moterys paleido į darbą liežuvius ir spalvingu, tik Vilniaus žydų šnektai būdingu stiliumi išdėjo žmogelį į šuns dienas. O tam — nė motais: stovi ir kvatodamas, patenkintas įdėmiai klausosi ir kažką vis užsirašinėja sąsiuvinėlyje[2]... Tasai žmogus buvo garsusis rašytojas Šolomas Rabinovičius, pasivadinęs Šolom Aleichemu.

„Šolom Aleichem“ — tai žydų pasisveikinimo žodžiai, reiškiantys „Taika jums“. Rašytojas, pasirinkęs šiuos žodžius slapyvardžiu, kartu išsakė savo gyvenimo ir kūrybos credo. Su šiais žodžiais jis įžengė į kiekvieno miestelio žydų namus, iškeliavo į platųjį pasaulį ir dabar tebelanko įvairių tautų, įvairiose geografinėse platumose gyvenančius žmones.

---

[1] Шолом-Алейхем — писатель и человек. М., 1984, с. 8.

[2] Iš vilnietės R. Žirman (g. 1906 m.) atsiminimų, papasakotų straipsnio autoriui 1985 m. liepos 15 d.

Šolomas Rabinovičius gimė 1859 m. kovo 2 d. nedideliame Perejaslavo mieste (dabar Chmelnickio Perejaslavas, Ukrainos TSR), daugiavaikėje patriarchalinėje šeimoje. Būsimasis rašytojas augo Rytų Europos žydams būdingoje aplinkoje. Motina triūsė nedidelėje krautuvėlėje („krome"), tėvas — žinomas miestelyje šviesuolis — prekiavo tai javais, tai mišku. Savo didžiajame autobiografiniame kūrinyje „Iš mugės" (1915—1916) rašytojas taip nupiešė tėvą: „Aukštas vyras nuolat susirūpinusiu veidu, plačia raukšlėta kakta, pro retą barzdelę kada ne kada sušvintančia šypsena; jis rūpestingas šeimininkas, giedotojas sinagogoje, Biblijos žinovas, romus tikintysis, geras hebrajų kalbos mokovas, Talnerio rabio pasekėjas ir kartu Mapu[3] skaitytojas"[4].

Gimus Šolomui, šeima persikraustė į mažą Voronkovo miestelį. Čia berniukas, kaip ir kiti žydų vaikai tais laikais, nuo penkerių metų pradėjo mokytis tikėjimo pagrindų ir hebrajų kalbos. Mokė iš Lietuvos atvykęs reiklus melamedas, ir netrukus mažasis Rabinovičius mokėjo atmintinai kone visą Senąjį testamentą. Tad pirmuosius meninius įspūdžius jis patyrė originalo kalba skaitydamas „Giesmių giesmę" bei Dovydo psalmes. Šeimai pradėjus skursti, teko vėl grįžti į Perejaslavą. Čia miršta motina, ir dabar Šolomo pareiga — prižiūrėti tėvo laikomus nakvynės namus, kur turgaus dienomis suvažiuodavo daugybė apylinkės žmonių. Tuo metu gyvenimas būsimajam rašytojui dar labiau apkarsta: namuose atsiranda pikta, niurzgli pamotė. Tada gimsta pirmasis Šolomo „veikalas" — į sąsiuvinėlį surašytas pamotės „frazeologizmų" — keiksmų žodynas. 1873 m. jaunasis Rabinovičius priimamas į Perejaslavo rusų gimnaziją. Čia iškart išryškėja jo gabumai ir už gerą mokymąsi jam paskiriama valstybinė stipendija. Baigus mokslus, talentingam aštuoniolikmečiui nusišypso laimė: turtingas žydas inteligentas E. Lojevas pasikviečia jį į savo dvarą namų mokytoju. Po trejų metų, susipykęs su dvaro šeimininkais, Šolomas Rabinovičius gauna darbo Lubnuose (Poltavos gubernija), kur tautiečių išrenkamas valdiniu rabinu. Ano meto aplinkoje tai reiškė didelį Šolomo Rabinovičiaus kaip liaudies papročių žinovo ir hebrajų kalbos mokovo įvertinimą.

To laikotarpio patirtis atsispindi rašytojo kūryboje. Autentiškas faktas tampa ir jo pirmojo kūrinio jidiš kalba — apysakos „Du antkapiai" (1883) — siužetu. Turtingo dvaro nuomotojo pasamdytas jaunas mokytojas įsimyli savo mokinę Olgą ir... tuoj pat turtuolio išvejamas lauk. Apysakos finalas tragiškas: nepakėlusi išsiskyrimo su mylimuoju, mergina nusiskandina, o vienišas

[3] A. Mapu (1807—1867) — pirmasis pasaulietinių romanų hebrajų kalba kūrėjas, gyvenęs Kaune.

[4] *Šolom-Aleichem.* Funem jerid. M., 1946, z. 15.

herojus, praradęs dvasios pusiausvyrą, sušąla gatvėje. Abu palaidojami vienas šalia kito. Tikroji šios istorijos pabaiga anaiptol ne tragiška. Savo buvusio šeimininko Lojevo dukterį Olgą rašytojas vėl sutiko po kelerių metų Kijeve ir ją vedė. Netikėtai gavęs uošvio palikimą, jis pasineria į organizacinę veiklą: ima leisti almanachą „Žydų liaudies biblioteka" (1888—1889), telkdamas prie jo to meto literatus, rašiusius jidiš kalba. Pradėjęs rengti almanachą (šis tapo lyg ir lietuviško „Varpo" analogu jidiš literatūroje), laiške literatui ir istorikui Š. Dubnovui (1860—1941) jis rašė: „Norėčiau, kad mano leidinys pakiltų iki aukštumų, kurių dar nėra pasiekęs nė vienas tokio pobūdžio rinkinys (...), ir kartu liktų prieinamas liaudžiai. Subūriau visus pajėgesnius mūsų literatūros atstovus. Iš meilės jidiš kalbai mano pusėn taip pat perėjo geresnieji hebrajų literatūros kūrėjai"[5].

Šiame leidinyje Šolom Aleichemas paskelbė taip pat du pirmuosius savo romanus: „Stempenius" (1888) ir „Joselė Lakštingala" (1889). Skaitant šiuos kūrinius, prieš akis iškyla klajojančių liaudies muzikantų, dainininkų paveikslai. Tarp susmulkėjusių žmonių neranda erdvės savo talento skrydžiui genialus žydų smuikininkas Stempenius. Klampi pelno vaikymosi aplinka neleidžia pražysti ir Joselės, dėl skambaus balso praminto Lakštingala, talentui.

Šolom Aleichemo biografijoje išskirtini du laikotarpiai: iki 1905 m. rašytojas gyvena ir kuria Ukrainoje (Belaja Cerkovėje, Kijeve, Odesoje), o nuo 1906 m.— daugiausia užsienyje (Šveicarijoje, Italijoje, Amerikoje). Įsiliepsnojus Pirmajam pasauliniam karui, Šolom Aleichemas jau negalėjo grįžti į gimtinę. Visam laikui jis palieka Europos kontinentą ir savo „Kasrilovką". Rašytojas tuo metu dar nenujautė, kad ir jo paties, ir žydų miestelio tradicinis gyvenimas artėja prie pabaigos. Palaužtas ilgai jį kamavusios ligos ir staiga netekęs sūnaus, Šolom Aleichemas miršta Niujorke 1916 m. gegužės 13 d.

Šolom Aleichemo asmenybės raidą veikė XIX a. rusų literatūros korifėjai. Neatsitiktinai dar 1877 m. rusų kalba jis parašo apysaką „Svajotojai". Didelę įtaką rašytojui padarė ankstyva pažintis su N. Gogolio „Mirusių sielų" personažais. Išsiverstą į jidiš kalbą šio kūrinio ištrauką Šolom Aleichemas įsidėjo į specialų voką ir turėjo su savim visą gyvenimą. Štai kokie N. Gogolio žodžiai sujaudino jį: „Ir ilgai dar stebuklingos galios man lemta eiti ranka į ranką su savo keistais herojais, stebėti visą didžiulį, greitai bėgantį gyve-

[5] *Šolom-Aleichem.* Oisgeveilte briv. M., 1941, z. 68.

nimą, stebėti jį pro matomą pasauliui juoką ir nematomas, nežinomas jam ašaras!"[6] Šis „juokas pro ašaras" juntamas visoje Šolom Aleichemo kūryboje.

XX a. pradžioje gyvenimas jį suvedė su L. Tolstojumi. Prislėgtas Kišiniove įvykusių žydų žudynių, rusų klasikas 1903 m. gegužės mėnesį rašė Šolom Aleichemui: „Solomonai Naumovičiau. Baisi piktadarybė, įvykdyta Kišiniove, pritrenkė mane. Neseniai mes (rusų rašytojai — *E. Z.*) iš Maskvos nusiuntėme kolektyvinį laišką Kišiniovo miesto galvai, išreikšdami jausmus, kuriuos mums sukėlė šis nežmoniškas įvykis. Aš mielai pagelbėsiu Jūsų rinkiniui (Šolom Aleichemo ruošiamam leidiniui, už kurį gautas pelnas turėjo būti skirtas nukentėjusiems nuo pogromo šelpti — *E. Z.*) ir pasistengsiu parašyti ką nors tinkamo tokiomis aplinkybėmis. Deja, tai, ką aš norėčiau pasakyti,— kad ne vien Kišiniovo piktadarybių, bet visos tos suirutės, kuri įsimetė į tam tikrą mažą — ir ne liaudišką — rusų kilmės gyventojų sluoksnį, kaltininkė yra tik vyriausybė — deja, šito negaliu pasakyti rusiško spaudos leidinio puslapiuose"[7]. Gavęs iš L. Tolstojaus tris pasakas, Šolom Aleichemas jas išsivertė į jidiš kalbą ir išspausdino savo parengtame rinkinyje. Kaip tik tada rašytojo bičiulyste su tolstojininkais susidomėjo caro „ochranka".

Šolom Aleichemas žavėjosi ir M. Saltykovo-Ščedrino groteskiniais personažais, A. Čechovo santūriu humoru, nuoširdžiai draugavo su L. Andrejevu, M. Gorkiu, A. Kuprinu, jautė pagarbą M. Tvenui, E. Po. Tačiau žydų klasiko — nacionalinės literatūros jidiš kalba pradininko — kūrybos kelio pradžia susijusi pirmiausia su žydų literatūros, kurtos hebrajų kalba, tradicija. Šolom Aleichemas pradėjo savo literatūrinę veiklą XIX a. aštuntojo dešimtmečio pabaigoje būtent kaip hebrajų publicistas periodiniuose leidiniuose „Hacefira" („Aušra", 1862—1906) bei „Hamelic" („Iškalba", 1860—1904) ir, būdamas dvidešimt devynerių metų, išleido meninių impresijų hebrajų kalba rinktinę „Paveikslai ir šešėliai". Ir vėliau rašytojas ne kartą savo kūrinius, parašytus jidiš kalba, pats vertė į hebrajų kalbą, iki gyvenimo pabaigos palaikė ryšius su hebrajų literatūros kūrėjais.

Analizuodamas keblią to meto žydų literato padėtį dviejų nacionalinių kalbų (hebrajų kalba — semitų grupės, jidiš — germanų) kryžkelėje, amerikiečių literatūrologas K. Leviantas į anglų kalbą išverstų Šolom Aleichemo apsakymų rinkinio pratarmėje teigia, kad abi kalbos „tarpusavyje susijusios ir yra vienos tautos vieno bendro idealo išraiška. Jos sukūrė vieną literatūrą, kuri, turėdama vieną sielą, byloja dviem balsais".[8] Tačiau santykiai tarp rašiusių hebrajų kalba ir naujosios jidiš literatūros kūrėjų buvo gana prieštа-

[6] *Gogolis N.* Mirusios sielos. V., 1980, p. 128.
[7] *Шолом-Алейхем.* Собрание сочинений, т. 4. М., 1960, с. 660.
[8] *Sholom Aleichem.* Some Laughter, some Tears. New York, 1969, p. 11.

ringi. Reikšmingiausias XIX a. antrosios pusės hebrajų poetas vilnietis J. L. Gordonas (1830—1892) rašė Šolom Aleichemui: „Klausiate mano nuomonės dėl žargono? Aš visada buvau įsitikinęs, kad šio dialekto egzistavimas mūsų tautiečių lūpose yra vienas liūdniausių mūsų tautos gyvavimo puslapių. Tai nelemtas ženklas, įspaustas užguitam bastūnui. Ir aš manau, kad kiekvieno išsilavinusio žydo pareiga yra stengtis, kad jis būtų nušluotas ir pranyktų... Jūs turite teisę rašyti dialektu, kiek tik Jūsų širdis geidžia, bet būtų jau tikra nuodėmė, jei šia kalba išauklėtumėte savo vaikus. Tai būtų tas pats, kaip priversti juos pereiti Nevos prospektą apsisiautus lapserdoku (žydų tautinis drabužis — *E. Z.*), su kyšančiais auliniais batais“[9]. Toks niekinantis požiūris į liaudinę žydų kultūrą būdingas daugeliui praeito šimtmečio inteligentų, puoselėjusių naująją hebrajų kalbą ir literatūrą. Be to, pirmieji jidiš periodinių leidinių („Beobachter an der Vaichsel“, 1825, „Judišes folksblat“, 1881—1890) redaktoriai buvo tos nuomonės, jog literatūrine norma laikytina ne pati žydų liaudies kalba, o vokiečių kalba, ir kiek galėdami jidiš artino prie „prokalbės“. Šolom Aleichemas vienas pirmųjų pasipriešino šios kalbos vokietinimui, palaikė visų trijų tarmių (Lenkijos, Ukrainos, Lietuvos) bendrą literatūrinę normą, pasisakė už jidiš ir hebrajų kalbų lygias teises tautos gyvenime. 1908 m., jau sirgdamas, rašytojas džiaugsmingai pritarė Černovicuose įvykusios kalbos konferencijos rezoliucijai, kuri jidiš kalbą įteisino kaip nacijos kalbą.

Kaip nelengva buvo siekti jidiš kalbos ir literatūros teisių pripažinimo tiek tarp tautiečių, tiek tarp kitataučių ir kokia sudėtinga šiuo požiūriu buvo Šolom Aleichemo padėtis, gražiai paliudija vienas pirmųjų jidiš poetų, kilęs iš Suvalkijos,— Morisas Rozenfeldas (1862—1923) — savo programiniame eilėraštyje „Aš atlėkiau čia kaip kregždė ankstyva“[10]:

. . . .

„Ar gali mirus žemė sužydėti?
Ar laukine kalba dainuoti dera?
Ar geba žvyras deimantais žėrėti?
Bepročio sapalionės, nieko gera“.

O aš verkiau, pro ašaras juokiausi,
Liepsnojo žodžiai — žiburiai manieji,
Ir pašaipūnai liovėsi galiausiai
Burnoję ir mane užgaudinėję.

---

[9] Dos Šolom-Aleichem buch. New York, 1958, z. 183.

[10] *Rozenfeld M.* Gezamelte lider. New York, 1906, z. 19.

Išgirdo jie — kalba laukinė suokia,
Išvydo jie — žaliuoja mirus žemė.
O žvyras ėmė ir sužvilgo tokia
Spalva, kad žemės deimantai aptemo.

(Vertė Vl. Šimkus)

Šolom Aleichemas buvo gerai susipažinęs su raštija jidiš kalba. Lemiamą reikšmę rašytojui turėjo draugystė su pirmuoju jidiš literatūros klasiku realistu Mendele Moicheriu Sforimu (Mendelė Knygnešys, tikroji pavardė — Šolomas Abramovičius, 1836—1917).

Gyvybingumu trykštantis, visa savo kūryba kovojantis su tautiečius persekiojusia nelemtimi, Šolom Aleichemas įdėmiai klausėsi savo „kraujo brolių" gyvenimo pulso. Lietuvių kritika taikliai pastebėjo, kad rašytojas „išreiškė didį savo tautos troškimą gyventi, nežiūrint visų jos priešų pastangų tą gyvenimą apsunkinti. Todėl jo kūriniai dažnai daro ne individualios, bet bendros liaudies kūrybos įspūdį"[11]. Tad, nors išauklėtas pasaulinės kultūros dvasia, jis pirmiausia buvo nacionalinės kultūros puoselėtojas. Kartą Vilniuje po Šolom Aleichemo autorinio vakaro prie jo priėjusi žydų literatūros entuziastė ir, norėdama pasirodyti „labiau apsišvietusi", paprašiusi autografo rusiškai: «Пожалуйста, напишите мне хоть что-нибудь по-русски». Šolom Aleichemas užrašęs: «Пора просить по-еврейски».[12] Savo testamente rašytojas paskelbė: „Mano vaikai ir vaikų vaikai gali laikytis tokių religinių požiūrių, kokių jie patys nori. Bet prašau jų neišsižadėti savo tautybės. Tie mano vaikai, kurie išsižadės savo kilmės ir persimes į kitą tikėjimą, patys bus atsižadėję savo šeimos ir išsibraukę iš mano testamento. Ir nėra jiems dalies jų brolių tarpe"[13].

*

Pradėdamas antrąjį savo kūrybos etapą novelių ciklais „Menachem-Mendelis" (1892) ir „Tevjė pienininkas" (1894), Šolom Aleichemas nė nenujautė, kad su šiais herojais nesiskirs visą gyvenimą. XIX a. pabaigoje pradėjo irti per amžius nusistovėjęs patriarchalinis Rytų Europos žydų gyvenimas. Visą „sėslumo zoną" lyg milžinišką skruzdėlyną išjudino vis labiau įsigalintys kapitalistiniai santykiai, pogromų bangos, prasidėjusi masinė emigracija į Ameriką. Stebėdamas socialinius poslinkius, Šolom Aleichemas kartu ieško naujų herojų savo apsakymams, apibendrina ir poliarizuoja jų cha-

[11] *Jaunius.* Tas, kurs mus išmokė juoktis.— „Apžvalga", 1939, gegužės 7 d.
[12] „Sovetiš heimland", 1984, Nr. 3, z. 91.
[13] „Apžvalga", 1939, gegužės 7 d.

rakteristikas. Vieniems būdingas pastovumas, prisirišimas prie gyvenamosios vietos, „tūkstantmečių“ bendruomenės gyvenimo tradicijų puoselėjimas. Kitiems — neatsilaikiusiems prieš „naujo gyvenimo“ pagundas — rašytojas priskiria visas bešaknio „luftmenšo“ — „oro žmogaus“ savybes. Jie gyvena karštligiškoje sumaištyje, tikėdamiesi iš gyvenimo, lyg iš kokios didelės biržos, didelio stebuklo. Toks yra Menachem-Mendelis, savotiškas Franko Kruko antrininkas, kurio pagrindinė svajonė — tapti Rotšildu. Šis rašytojo sukurtas „laimės ieškotojo“ tipas už P. Cvirkos „graborių“ kiek įvairiapusiškesnis, jautresnis, rašytojo dažnai pagailimas. Jo priešingybė — liaudies filosofas Tevjė pienininkas. Kaip ir Krėvės Skerdžius, jis daug mąsto apie gyvenimą, bando susieti jį su pirmykščiu bibliniu pasaulėvaizdžiu. Šiame apsakymų cikle ryškus Šolom Aleichemo vartojamos jidiš kalbos stilistinis potencialas. Pats puikiai įvaldęs šios kalbos istorinius sluoksnius (hebrajų, vokiečių, slavų), jos tarmes (rašytojas mėgo susirašinėti su draugais XVIII a. Galicijos žydų tarme), Šolom Aleichemas į pienininko Tevjės lūpas įdėjo begalę kanonizuotų hebrajiškų tekstų nuotrupų. Ne vietoje pavartoti, atsidūrę kasdieniškų darbų aplinkoje (pavyzdžiui, Tevjei kiūtinant paskui savo kumelę miško takeliu), šie „pakylėti“ Šventraščio žodžiai suskamba čia komiška, čia ironiška ir net lyriška gaida. Tevjė, kaip daugelis to meto žydų, didžiuojasi, jog nėra prasčiokas ir moka lošn-koidešą (hebr. „šventa kalba“), bet, pavartodamas tuos hebrajiškus posakius „nei į tvorą, nei į mietą“, sudurdamas juos su miestietiškais jidiš kalbos žodžiais, jis kelia skaitytojui šypseną. Verčiant į kitas kalbas, šios stilistinės ypatybės nublanksta, semantiniai žodžių laukai nepajėgia atkurti identiškos originalo situacijos. Štai kaip pienininkas Tevjė iliustruoja savo gyvenimo lūžį, lyg ir dubliuodamas biblinę žydų išėjimo iš Egipto į pažadėtąją žemę situaciją: „K e l i a u k,— pasakė man,— kraustykis, Tevje, i š ž e m ė s t a v o — iš savo krašto, i r i š g i m t i n ė s t a v o — iš savo kaimo, kur tu gimei ir amžių nugyvenai, i r k e l k i s į t ą ž e m ę, k u r i ą a š t a u n u r o d y s i u — nėšinkis, kur akys veda!..“ Čia, kaip ir kituose hebrajiškuose intarpuose, vertėjas pagrįstai išskyrė Šventraščio žodžius. Šitaip geriau išryškėja jų vaidmuo bendrame kalbos klode. Rusų, anglų, vokiečių vertimuose šio išskyrimo nėra, nes tose kalbose tvirtesnės religinės kalbos pozicijos literatūrinės kalbos kontekste, ir skaitytojas pajėgus iš karto atpažinti specialią sakralinių tekstų „injekciją“, kitą kalbėsenos lygmenį.

Antrasis Šolom Aleichemo kūrybos laikotarpis prasidėjo gaisuojant 1905 m. revoliucijai. Rašytojas skaudžiai išgyveno Kijeve įvykusį žydų pogromą. Tuo metu kone visa įvairiatautė kūrybinė Rusijos inteligentija solidarizavosi kovoje prieš juodašimčius, tautų pjudytojus. Po neilgai trukusios

pirmos rašytojo kelionės į JAV (1906) jo kūryboje sustiprėjo socialiniai motyvai. Žmonių susvetimėjimo tema naujai suskambėjo romane „Klajojančios žvaigždės". Aktorius Leo Rafaleskas ir dainininkė Roza Spivak, vaikystėje kartu su keliaujančiu teatru išvykę iš gimtojo miestelio, visą jaunystę ieškojo vienas kito, pasimetę tarp miestų ir kontinentų; pasiekę karjeros zenitą, jie galų gale susitinka Niujorke ir neturi ko vienas kitam pasakyti. Pats rašytojas apibūdino šį romaną kaip „priklausantį atskirai epochai mūsų literatūroje".

Savo apsakymuose Šolom Aleichemas išrikiuoja visą galeriją išraiškingų personažų: tai komivojažieriai ir miestelių siuvėjai, klajojantys aktoriai ir nevykėliai vertelgos, kurie svajoja, blaškosi, griūva, keliasi. Įvairūs jų nuotykiai, rašytojo linksmai papasakoti, turėtų kelti šypsnį. Bet nusišypsojus kažin kodėl suspaudžia gerklę kartėlis. Juk už veikėjų žaismingų monologų jaučiame varganą, suniokotą žmonių gyvenimą, tūkstančius metų uitos tautos tragediją. Ir dar: linksmieji, menką supratimą apie pasaulį turintys pusiau pramanytų, pusiau realių Kasrilovkų, Tunejadovkų, Zlodejevkų gyventojų palikuonys vėliau turės nueiti basi iki Štuthofo ir Babij Jaro, Panerių ir IX forto...

Šolom Aleichemas, be abejonės, buvo rašytojas realistas, nemėgęs, kaip jis pats ne sykį pasisakė, rašyti „atbulom". Jo aiškus nusistatymas prieš dekadentizmą žydų literatūroje plaukė ne iš konservatyvumo, o iš blaivaus suvokimo, kad naujoji jidiš literatūra pajėgi egzistuoti savarankiškai. Jo nuomone, modernizmas leistinas brandžioms literatūroms, turinčioms skaitytojų elitą, o XX a. pradžioje jidiš literatūra negalėjo šokti iš „sinagogos per liaudies galvas į nežinomas tolumas"[14]. Teigdamas, kad jidiš literatūra yra liaudies literatūra, kuri turi augti kartu su savo skaitytoju, jis vadino savo jaunesniuosius kolegas, paveiktus skandinaviško neoromantizmo, „nesamų Berdičevo fiordų vaizduotojais"[15].

Šolom Aleichemo realizmas tam tikru atžvilgiu yra sąlygiškas. Jo „mažųjų žmonių" galerija apsakymų cikluose „Komivojažieriaus užrašai", „Menachem-Mendelis", „Trys našlės" apibendrina tam tikrus tipus, pabrėžtinai išreiškia tautos mentalitetą. Ne veltui dailininkas M. Šagalas nutapė Šolom Aleichemo portretą, o priešais pavaizdavo ir save patį. Gerai jautęs rašytojo kūrybos esmę M. Šagalas paruošė Maskvos valstybiniame žydų teatre stilizuotą ekspresyvią scenografiją (1921) jo draminiams kūriniams. Sąlygiškumo įspūdį Šolom Aleichemo apsakymuose stiprina dažnai pasikartojantis greito judesio, skridimo motyvas. Pavyzdžiui, berniukas Motelis apie

[14] Dos Šolom-Aleichem buch. New York, 1958, z. 178.
[15] Ten pat.

save pasakoja: „Kojos mano labai lengvos, o vaikštau basas ir labai plonai apvilktas: marškinėliai, kelnaitės ir kartūniniai arbekanfesai viršum marškinių. Kai aš lekiu į pakalnę ir pučia vėjelis, ir mano ciceliai plastena, tai man atrodo, kad aš turiu sparnus ir skrendu".

Novelių ciklą „Motelis" (1907) pats autorius vadino „brangiausiu savo kūdikiu". Šis ciklas, kaip ir „Apsakymai vaikams", kuriuos Šolom Aleichemas rašė visą gyvenimą, žavi nepaprastu vaiko psichologijos pažinimu, švelnaus humoro ir lyrizmo deriniu. Tie rašytojo kūrybos puslapiai liudija jo talento giminystę Č. Dikensui ir M. Tvenui. „Motelyje" įžvelgiame ir gilesnius prasminius sluoksnius. Nuolatos raudanti Motelio motina — sunkaus žydų tautos likimo simbolis, amžinai Kenčiančios Motinos, antikinės „Siono našlės" alegorija. Senas tėvas miršta, kad derlingą padarytų nuniokotą žemę, kuri vėliau sužydės, veikiama jaunos Motelio gyvybės. Sudurdamas „Motelio" pasakojimų intonaciją su užgriūvančių viena po kitos bėdų vaizdais, rašytojas išgauna tam tikrą savotišką stilistinį efektą, analogišką B. Sruogos „Dievų miškui". Motelio, kaip ir B. Sruogos herojaus, išgyvenimai nėra knygos centras. Įvykiai stebimi lyg iš šalies, jie tarytum plėtojasi savaime, kaleidoskopiškai keisdamiesi prieš skaitytojo akis.

Šolom Aleichemas buvo ne tik vienas pirmųjų naujosios jidiš literatūros kūrėjų, bet ir paskutinis šios literatūros klasikų (Mendelė Moicheris Sforimas, I. L. Perecas, 1851—1915) gretoje, nuosekliai puoselėjęs tuo metu dar gyvą liaudies pasakotojo tradiciją. Šimtmečiais klajodavo tarp bendruomenių šie „gyvieji laikraščiai" — visų galų meistreliai dainorėliai, liežuvingi dailidės, piršliai „profesionalai", vestuvių muzikantai, giesmininkai. Turgaus aikštėje ar sinagogos prieangyje, sutraukę būrelį klausytojų, jie porindavo, kur koks stebuklas nutikęs, kas pasaulyje gero, kas mirė, kas gimė, ar greitai bus karas, kada mesijas ateisiąs, ar jau ruošiamas pogromas... Bet labiausiai žmones masindavo jų pinamos pusiau pramanytos, pusiau tikros istorijėlės. Tokiu pasakotoju mums prisistato Šolom Aleichemo „Komivojažieriaus užrašų" (1902—1910) pirklys keliauninkas bei „Trijų našlių" (1907) nevykėlis „amžinasis" jaunikis. Meiliai paėmęs skaitytoją už atlapo, komivojažierius kalbina jį kukučio-šnekoriaus stiliumi: „Jūs šnekate apie nelaimes, apie gaisrus. Papasakosiu jums šio to įdomaus, kaip išlupama šimtinė padegėliams iš turčiaus, šykštuolio, tikro kiaulės, kuris niekad per gyvenimą skatiko išmaldos nebuvo davęs".

Iš tų istorijų, kurios pasakojamos Šolom Aleichemo kūriniuose, aiškiai

matyti, koks jautrus gyvenimo stebėtojas buvo autorius, kaip jis suprato ir mylėjo žmones. Ši meilė, sugebėjimas įsijausti į „mažųjų žmonių" džiaugsmus ir kančias, nuoseklus humanizmas nulėmė šio rašytojo kūrybos vertę, pelnė jam viso pasaulio skaitytojų pagarbą.

„Kaip gera...— grįžęs iš užsienio, kalbėjo Šolom Aleichemas jį lydinčiam laikraščio „Dos lebn" („Gyvenimas") bendradarbiui 1914 m. birželio pradžioje, vaikštinėdamas po Vilniaus botanikos sodą.— Žiūrėkit, auga dilgėlės, tikrosios, gimtosios Kasrilovkos dilgėlės, nuo kurių peršti kojas..."[16] Vilnius buvo rašytojo širdžiai mielas miestas. Audringomis 1905 m. revoliucijos dienomis ir vėliau lankydamasis Lietuvoje, rašytojas dalyvaudavo slaptuose žydų darbininkijos bei inteligentijos susirinkimuose, norėjo čia įsteigti literatūrinį laikraštį. Čia, savaitraštyje „Dos judiše folk" („Žydų liaudis"), 1907 m. pirmąkart buvo išspausdintas apsakymas „Motelis". Vietos žydai, kitų tautiečių vadinami pagal tarmę „litvakais", per šimtmečius išsiugdę savitą kultūrą, turėjo stiprias jidiš kalbos tradicijas. Rašytojo kūrybinės veiklos pradžioje 1882 m. iš visos įvairiakalbės Vilniaus leidėjų produkcijos — 2984 spaudos lankų — 2525 lankai išėjo žydų kalbomis. Visuomenės lėšomis Vilniuje 1925 m. buvo įkurtas Žydų mokslo institutas (su 16 filialų užsienio šalyse), turėjęs sutvarkyti jidiš kultūros palikimą. Beveik kas antrame instituto leidinio „Jivo bleter" („Jivo lapai") numeryje randame straipsnių apie Šolom Aleichemą. Institute buvo tuo laiku vienintelis rašytojo muziejinis kampelis. 1925 m. vilniečio B. Kleckino leidykla pasistengė išleisti visus klasiko raštus (dvidešimt aštuonis tomus) originalo kalba; atskirais apsakymų rinkiniais juos leido ir Vilniuje buvusi leidykla „Naje jidiše šul". Pažymint rašytojo literatūrinės veiklos dvidešimtpenkmetį, Vilniaus laikraštis „Severo-zapadnyj telegraf" 1909 m. pavasarį paskelbė atsišaukimą į krašto gyventojus, ragindamas juos sutelktomis pastangomis išpirkti iš įvairių leidyklų autorines teises ir padovanoti jas pačiam Šolom Aleichemui. Tai buvo labai svarbi parama rašytojui, lengvabūdiškai patekusiam į leidėjų pinkles (jis ne tik dvidešimčiai metų buvo įsipareigojęs už apgailėtiną honorarą — dvidešimt rublių už lanką — nuolatos tiekti savo kūrybinę produkciją, bet ir pats turėjo rūpintis savo knygų pardavimu). Šolom Aleichemo „ambasadoriumi" Lietuvoje buvo pirmasis jidiš literatūros kritikas profesionalas kaunietis Baal-Machšovesas (tikroji pavardė — I. Elijaševas, 1875—1924). Su didele pagarba žiūrėjo į klasiko palikimą 1927—1941 m. Vilniuje veikusio modernistinio sambūrio

---

[16] „Sovetiš heimland", 1984, Nr. 3, z. 90.

„Jung Vilne" („Jaunasis Vilnius") nariai, pasukę naujais jidiš kultūros keliais. Kaune trečiajame šio amžiaus dešimtmetyje veikė Šolom Aleichemo vardo gimnazija dėstomąja jidiš kalba. Būrelis šios gimnazijos auklėtinių iki šiol sėkmingai darbuojasi įvairiuose mūsų respublikos kultūros baruose.

Reikia pasakyti, kad pirmieji vertimai iš jidiš kalbos lietuvių periodikoje pasirodė jau XIX a. Tarp žydų literatūros populiarintojų reikšminga vieta tenka L. Girai. 1909 m. rugsėjo 2 d. „Viltyje" buvo išspausdinta jo parašyta vietinio žydų teatro veiklos apžvalga, kurioje poetas siūlė versti žydų dramaturgijos klasikus į lietuvių kalbą ir lietuvių teatro trupėms rodyti juos ne tik lietuviams, bet ir lietuvių kalbą suprantantiems Lietuvos miestelių žydams. Po trisdešimties metų, Antrojo pasaulinio karo išvakarėse, bendrame lietuvių ir Lietuvos žydų rašytojų vakare, kalbėdamas visos Lietuvių rašytojų draugijos vardu, L. Gira pareiškė, kad „lietuvio rašytojo plunksna nebuvo ir nėra mirkoma rasinės neapykantos nuoduose... lietuvių rašytojas vis tebėra lietuvių tautos, lietuvių liaudies sielos, nuo amžių pasižyminčios humaniškuoju tolerantingumu kaip žydams, taip ir visiems kitiems, reiškėjas"[17].

Šolom Aleichemo kūrybą į lietuvių kalbą imta versti tik praėjus dešimtmečiui po rašytojo mirties. 1927 m. liepos 25 d. dienraštis „Lietuva" išspausdino vieną iš ankstyvųjų Šolom Aleichemo apsakymų „Peiliukas", kurį išvertė Ch. Lemchenas. Vėliau šis apsakymas dar su dviem O. Finkelšteino išverstais apsakymais — „Parnasas" ir „Dangaus karalystė" — buvo įtrauktas į knygą „Rinktinės žydų apysakos", išleistą Kaune 1931 m. Laikraštis „Šiaulių momentas" 1935 m. rugsėjo mėn. paskelbė, kad Ch. Lemcheno išversta žydų klasiko pjesė „Didysis laimėjimas" įtraukta į 1935—1936 m. Klaipėdos valstybinio teatro repertuarą. Dar kartą prie Šolom Aleichemo vertėjas grįžo 1959 m., „Jaunimo gretose" (Nr. 5) paskelbdamas rašytojo eseistinių impresijų pluoštą. Ch. Lemchenas taip pat redagavo visus pokarinius Šolom Aleichemo apsakymų vertimus.

Lietuvių kalba leistas pažangios krypties žydų savaitraštis „Apžvalga" (1935—1940) išspausdino aštuonis G. Zimano išverstus Šolom Aleichemo apsakymus. Keturi iš jų: „Raibukas", „Laikrodis", „Man gera — aš našlaitis", „Mes gaminam rašalą" — buvo įtraukti į „Apžvalgos" iniciatyva išleistą G. Zimano vertimų knygą „Žydų rašytojų apysakos" (1938).

Po Antrojo pasaulinio karo žydų literatūros klasiką deramai lietuvių skaitytojui pristatė D. Urbas. Išmokęs jidiš kalbą, prisiminęs frazeologizmų

[17] „Apžvalga", 1939, gruodžio 28 d.

dar iš ikikarinių pokalbių su kraštiečiais žydais, vertėjas atkūrė įtaigų, artimą originalui tekstą. 1949 m. Valstybinė grožinės literatūros leidykla vienoje knygoje išleido D. Urbo išverstą „Tevję pienininką“ ir „Motelį“, o po dešimties metų — ir „Komivojažieriaus užrašus“, „Tris našles“ bei ištraukas iš „Menachem-Mendelio“. Šie kūriniai, vertėjo peržiūrėti iš naujo, pateikiami ir „Pasaulinės literatūros bibliotekos“ skaitytojams.

Dramaturgo ir prozininko, poeto ir kritiko, skaitovo ir literatūrinių almanachų leidėjo Šolom Aleichemo kūrybinis palikimas turtingas ir įvairus. Jo kūryba, pratęsusi geriausias žydų literatūros tradicijas, tapo pasaulio literatūros lobyno dalimi. Mokėjimas lakoniškai, kondensuota forma pateikti reikšmingą turinį artina šį rašytoją prie Gi de Mopasano ir A. Čechovo. Iki šiol vien tik Tarybų Sąjungoje jo kūriniai buvo išleisti 545 kartus dvidešimt keturiomis kalbomis. Dar 1931 m. „Rinktinių žydų apysakų“ pratarmėje literatūros kritikė E. Elijaševaitė-Veisbartienė (vieno iš artimiausių Šolom Aleichemo draugų — kauniečio I. Elijaševo sesuo, 1878—1941) teisingai rašė apie Šolom Aleichemą: „Kaip tikras menininkas, jis negali veikti tik savo tautybės sritį, jis priklauso pasauliui, kaip pasaulis priklauso jam“[18].

Jau sunkiai sirgdamas, Šolom Aleichemas pareiškė savo valią:

„Kad ir kur mirčiau, prašau palaidoti mane ne tarp aristokratų, diduomenės, turtuolių, bet tarp paprastų žydų, tarp paprastos liaudies, kad paminklas, kuris bus paskui pastatytas ant mano kapo, apšviestų paprastuosius kapus aplink mane, o paprastieji kapai pagražintų mano kapą, kaip kad paprastoji liaudis puošė savo rašytoją, esant jam gyvam.

Kad ant mano antkapio nebūtų jokių titulų, tik Šolom Aleichemas...“[19]

EMANUELIS ZINGERIS

[18] Žydų rinktinės apysakos. K., 1931, p. 14.
[19] Dos Šolom-Aleichem buch. New York. 1958, z. 149.

PAAIŠKINIMAI

MOTELIS

[1] *kantorius* — sinagogos pareigūnas. Pamaldų metu jis gieda arba progiesmiu recituoja reikiamas liturgijos vietas. Jis išlaikomas bendruomenės lėšomis, tad priklausomas nuo jos vadovybės.

[2] *šlikė* — tam tikra kepurėlė be snapelio iš plono audeklo. Judaizmo įstatymai ir papročiai draudžia vyrams būti nepridengta galva, užtat religingi žydai troboje, namie ir svečiuose būna visada su ta kepurėle; lauke paprastai nešioja kepurę ar skrybėlę.

[3] *sakykla* — pakiluma sinagogoje; joje stovi stalas pasidėti Šventojo rašto ritiniams, iš kurių skaitomos ištraukos. Toji pakiluma yra arba pačiam vidury sinagogos, arba prie oren-koidešo — spintos, kurioje laikomi Šventojo rašto ritiniai.

[4] *simchas-toirė* („džiaugsmas dėl toros") — paskutinė, devintoji Palapinių švenčių diena. Palapinių šventės būna rudenį. Jos skirtos paminėti legendiniam žydų klajojimui po dykumą, iškeliavus iš Egipto, ir gyvenimui palapinėse.

[5] *talesas* — apeiginis apsiautalas, kuriuo dievobaimingi žydai apsisiaučia viršum drabužių, kai meldžiasi. Tai keturkampė balta skara, vilnonė arba šilkinė, su pagražinimais. Ta vieta, kuri gaubiama ant galvos, kartais papuošiama auksiniais ar sidabriniais siūlais siuvinėtu apkraščiu.

[6] *Mišna* — svarbiausioji, pamatinė Talmudo dalis.

[7] *chala* — baltos duonos pynutė. Net neturtingas žydas stengėsi penktadienio vakarienei ir šeštadieniui turėti chalą, nors ne visuomet jam tai pavykdavo.

[8] *macai* — ploni neraugintos kvietinės duonos paplotėliai, valgomi per velykas. Judaizmo įstatymai draudžia per velykų šventes valgyti raugintą duoną.

[9] *melamedas* — mokytojas pradinėje mokykloje, turėjęs ne tik berniukus mokyti, bet ir drausminti. Savo mokiniams jis paprastai būdavo kietas; gal iš to ir kilo posakis, kad melamedą velnias pagriebęs nusinešąs.

[10] *Sekminių naktis. Norėtųsi... pažiūrėti, kaip dangus atsiveria.*— Apie tai kalbama liaudies pasakose, paveikusiose vaiko vaizduotę.

[11] *Dovydo skydas* — šešiakampė žvaigždė, judaizmo simbolis.

[12] *kadešas* — maldelė už mirusįjį. Ją privalo kalbėti našlaitis arba artimas giminaitis tam tikrą laiką po laidotuvių.

[13] *chederis* — religinė pradinė žydų berniukų mokykla. Joje buvo mokoma hebrajiškų

maldų, ritualo dalykų, taip pat skaityti ir rašyti hebrajiškai. Už mokymą reikėjo mokėti, bet buvo ir bendruomeninių chederių, ten mokslas buvo nemokamas. Dauguma žydų berniukų tas mokyklas lankė, užtat analfabetizmas tarp žydų buvo retas dalykas.

[14] *rabonon-kadešas* — intarpu prailginta kadešo maldelė. Šita maldelė kalbama po kolektyvinio Talmudo skaitymo ir kai kuriais kitais atvejais.

[15] *Vaštis* — pravardinys, imtas iš Biblijos pasakojimo apie Esterą: ten tuo vardu buvo Persijos karaliaus Asvero žmona (Vašti).

[16] *elulo mėnuo* — maždaug rugsėjis pagal mūsų kalendorių.

[17] *šabas* — septintoji judėjų savaitės diena (šeštadienis), skirta ilsėtis ir dievui garbinti.

[18] *arbekanfesai* — keturkampis audeklo gabalas su skyle viduryje galvai prakišti, nešiojamas dieną po viršutiniais drabužiais. Keturiuose jo kampuose pritaisyti kutai, žydiškai „cices", tad ir patys arbekanfesai kartais vadinami ciceliais. Juos nešioti privalo visi vyrai nuo to amžiaus, kada vaikas jau pats gali apsirengti.

[19] *talmud-tora* — bendruomenės išlaikoma mokykla neturtingiems berniukams bei našlaičiams. Joje mokoma hebrajų kalbos, Šventojo rašto ir Talmudo, berniukai rengiami į aukštąją Talmudo mokyklą — ješibotą.

[20] *rebė* — šnekamosios kalbos žodis, kilęs iš hebrajų „rabi", kuris reiškia „mokytojas". Vartojamas prie pavardės, „reb" reiškia pagarbą minimam asmeniui; kreipiniuose jis panašios vertės kaip „pone", „gerbiamasis pone".

[21] *Rambamas* — filosofas ir religinių veikalų autorius rabi Mošė ben Maimonas, kitaip — Maimonidas (1135—1204).

[22] *...nustojo būti uošvio išlaikomas.*— Neturtingą žentą uošvis išlaikydavo tam tikrą laiką, per kurį žentas turėdavo studijuoti Talmudą.

[23] *krimetarterum* — turimas galvoje vynakmenis, kalio hidrotartratas.

[24] *trefnas* — toks valgis, kurio neleidžia vartoti judaizmo įstatymai. Leidžiama valgyti tik košerinius valgius. Košerinė mėsa — tik tam tikrų gyvulių rūšių, gyvuliai turi būti visiškai sveiki ir ritualiniu būdu papjauti. Tačiau jei ir taip papjautą gyvulį išdarinėjant randama kokių ydų ar patologijos žymių, mėsa pripažįstama trefna. Šitie mitybos nuostatai eina iš tolimos senovės, jie yra turėję didelę reikšmę sveikatingumui, higienai.

[25] *hagodė* — pasakojimai apie žydų iškeliavimą iš Egipto. Sankcionuotas jų tekstas skaitomas per pirmus du velykų vakarus.

[26] *slichės* — atgailos maldos, skirtos skaityti rytais prieš žydų Naujuosius metus.

[27] *pjovininkas* — bendruomenės pareigūnas, kurio darbas — nustatytu būdu pjauti gyvulius, kad mėsa būtų košerinė.

[28] *...jei jau valgyti kiaulieną...*— Judaizmo nuostatai kiaulieną valgyti draudžia.

TRYS NAŠLĖS

[1] *Ligi čia skaityti raštą...*— formulė, kuria nusakoma, ligi kurios vietos skaityti iš Šventojo rašto šventadienio liturgijoje. Priežodiškai pavartota, reiškia: iki čia, bet ne toliau.

[2] *...po dukters baldakimu...*— Jungtuvių apeigos vykdavo atvirame ore, jaunieji ir jų tėvai stovėdavo po baldakimu.

[3] *bundininkai* — Bundo, žydų smulkiaburžuazinės nacionalistinės organizacijos, nariai.

[4] *...Sadaguros rabiną, kuris laikomas šventuoju...*— Sadagura — miestelis Bukovinoje, kur aprašomuoju metu gyveno įžymus rabinas, turėjęs didelį autoritetą, tikinčios liaudies manymu — galėjęs daryti stebuklus.

MENACHEM-MENDELIS

[1] *Jehupecu* Šolom Aleichemo raštuose vadinamas Kijevas.

[2] *Kasrilovka* — autoriaus pramanytas užkampio miestelis leistoje žydams gyventi zonoje, kur gyventojai būdavo labai susikimšę ir neturtingi.

[3] *Brodskis* — žinomas ikirevoliuciniais laikais Kijevo milijonierius, cukraus fabrikų savininkas.

[4] *Mano brangiam, kilmingam... vyrui...*— Pagal anų laikų papročius visi laiškai būdavo pradedami stereotipine garbstančia adresatą formule, nepriklausomai nuo to, koks yra rašančiojo santykis su juo ir koks laiško turinys.

[5] *...tu Titai...*— Turimas galvoje romėnų karvedys, vėliau imperatorius Titas Flavijus Vespasianas, per Judėjos karą (66—73 m.) užėmęs ir sugriovęs Jeruzalę. Jo vardas žydams — žiauruolio sinonimas.

[6] *...ligi šimto dvidešimties metų...*— tradicinis geranoriškas žydų linkėjimas.

[7] *Boiberikas* — vasarvietė netoli Kijevo, kurioje vasarodavo pasiturintys Kijevo miestiečiai. Tikras jos vardas Bojarka, autorius tą pavadinimą tyčia iškreipia.

[8] *...kam jai perukas?* — Pagal religinę tradiciją ištekėjusiai žydų moteriai perukas buvo privalomas. Atsisakyti jo — drąsus nesiskaitymas su šia tradicija.

[9] *...man čia gyventi negalima...*— Carinėje Rusijoje žydams gyventi buvo leidžiama tik griežtai apibrėžtoje zonoje, rusiškai vadinamoje „čerta osedlosti“ — „sėslumo zona“. Didžiuosiuose miestuose, tarp jų ir Kijeve, galėjo gyventi tik pirmosios gildijos (tai yra patys turtingieji) pirkliai ir kai kurie ypač reikalingų specialybių žmonės, pavyzdžiui, gydytojai.

[10] *Teodoras Herclis* (1860—1906) — austrų rašytojas, vienas iš vadinamojo politinio sionizmo ideologų.

[11] *tendeverendė* — platus apsiautalas.

[12] *Alfredas Dreifusas* (1859—1935) — Prancūzijos generalinio štabo karininkas žydas, melagingai apkaltintas šnipinėjimu Vokietijos naudai ir nuteistas katorgai iki gyvos galvos. Dėl pažangiosios visuomenės spaudimo Dreifusui buvo suteikta malonė, 1899 m. jis buvo paleistas, o 1906 m. reabilituotas.

[13] *Rotšildas* — žydas, vienas iš didžiausių Prancūzijos turtuolių, bankininkas. Jo broliai ar pusbroliai turėjo bankus Londone, Vienoje, Neapolyje ir kitur.

[14] *Emilis Zola* (1840—1902) — įžymus prancūzų rašytojas, romanistas, gynęs nekaltai nuteistą Dreifusą. Už atvirą protesto laišką „Aš kaltinu“ E. Zola pats pakliuvo į teismą ir buvo nubaustas.

[15] *piršlys* — profesionalas tarpininkas vedybų reikalais. Aprašomaisiais laikais daugiausia žydų vedybų ir būdavo sutariama piršliams tarpininkaujant.

[16] *...skutasi barzdą...*— vadinasi, yra liberalių pažiūrų, nes ortodoksai žydai barzdos nesiskusdavo.

[17] *chasidistas* — priklausąs chasidizmo srovei. Tai buvo judaizmo atšaka, susidariusi XVIII a. pirmoje pusėje. Chasidizmas aiškino, kad tikėjimo šaltinis esąs ne protas ir išsimokslinimas, o jausmas ir ekstazė, per kuriuos pats paprasčiausias žmogus galįs susilieti su dievu. (Hebr. „chasid" — „dievobaimingas".)

[18] *...kiek duos antroji pusė...*— Susituokiančiųjų pusės (tėvai) prieš vestuves sutardavo, kiek pinigų duos jaunajai porai viena ir antra šalis jaunavedžių gyvenimo pradžiai.

[19] *Namie vaikšto su kepure... Šeštadienį nerašo...*— vadinasi, vykdo judaizmo nuostatus, yra ištikimas protėvių tikėjimui ir tradicijoms.

[20] *Pusiau chasidistas, pusiau vokietis...*— tai yra savo išvaizda, drabužiais ir kt. iš dalies laikosi tradicijų, iš dalies derinasi prie modernių europietiškų papročių.

[21] *įskaitos kvitai* — kvitai, liudijantys pinigų įmokas už atleidimą nuo karinės prievolės carizmo laikais. Tokių įmokų nuostatai galiojo iki XIX a. pabaigos.

[22] *Juozapas Teisuolis ir Saliamonas karalius* — Biblijos pasakojimų personažai. Juozapas buvęs toks gražus, jog visos moterys, vos pamačiusios, jį įsimylėdavusios, karalius Saliamonas — toks išmintingas, jog visame pasaulyje nebuvę jam lygaus.

[23] *...pavyko perskirti jūrą...*— Užuomina į Biblijoje aprašytą stebuklą, kaip Mozė, vesdamas iš Egipto žydus, ištiesė lazdą virš Raudonosios jūros, ir jūra prasiskyrė.

KOMIVOJAŽIERIAUS UŽRAŠAI

[1] *Amanas* (Hamanas) — Biblijos personažas, Persijos karaliaus Asvero pirmasis ministras, kuris buvo sumanęs išžudyti visus Persijoje gyvenusius žydus. Tačiau karaliaus pamiltai gražuolei žydaitei Esterai ir jos dėdei Mardokėjui pavyko demaskuoti Amano klastas ir išgelbėti žydus nuo išžudymo. Amanas buvo pakartas. Apie visa tai pasakojama Senajame testamente, Esteros knygoje, kuri viešai skaitoma purimo šventėje. Kai paminimas Amano vardas, klausytojai trypia kojomis ir tarškina tarškynėmis.

[2] *...viščiuko su sviestu pasikepti... nesibaido.*— Judaizmo nuostatai griežtai draudžia pieniškus produktus maišyti su mėsiškais.

[3] *...lapuotų vytelių Palapinių šventėms...*— Septintąją šių švenčių dieną tikintieji žydai į sinagogą atsineša karklo vytelių ir, užbaigę maldą, kurioje dažnai kartojamas žodis „hošano" („padėk mums"), plaka tas vyteles į aslą, kol nubyra lapai.

[4] *...prie varymo iš kaimų...*— Pačioje šio šimtmečio pradžioje, aštrėjant revoliucinei situacijai, caro valdžia, norėdama nukreipti visuomenės dėmesį nuo tikrovės, ėmė daugybe prasimanymų kaltinti žydus, visaip juos varžyti, rengti pogromus. Tada buvo paskelbtas ir nuostatas, draudžiąs žydams gyventi kaimuose.

[5] *...Puriškevičiaus, Azefo...*— V. Puriškevičius (1870—1920) — vienas iš nuožmiausių reakcionierių, stambus dvarininkas, monarchistas, 1905—1907 m. steigęs juodašimčių

organizacijas pogromams rengti. Po Spalio revoliucijos vadovavo kontrrevoliucionierių sąmokslui. J. Azefas (1869—1918) — provokatorius, dirbęs Rusijos slaptojoje policijoje ir tuo pat laiku buvęs vienu iš eserų partijos lyderių. Jis organizavo atentatus prieš aukščiausiuosius caro valdžios pareigūnus ir įdavinėjo tai pačiai valdžiai atentatų vykdytojus.

6 *havdolės maldelė* — malda, kalbama baigiantis šventės dienai prieš šiokiadienį. (Hebr. „havdala" — „atskyrimas".)

7 *...daugiau nei pusė pasikrikštys.*— Carinėje Rusijoje kitų tikybų žmonės turėjo mažiau teisių nei pravoslavai, užtat būdavo atvejų, kad kai kas krikštydavosi pravoslavais. Vis dėlto reta tebuvo atsitikimų, kad būtų krikštijęsi žydai,— čia tik toks emocinis šūksnis.

8 *...žydų ėdimams su procentais, su aplinkraščiais.*— Carinėje Rusijoje į gimnazijas tegalėjo būti priimamas tik tam tikras procentas žydų. Tai buvo savotiška diskriminacijos forma, barjeras, kad į inteligentines profesijas patektų kuo mažiau žydų. Be procentų barjero, buvo dar aplinkraščiai — nurodymai, kokių kliūčių daryti stojantiesiems.

9 *Kurliandija* — Kuršas, vakarinė Latvijos dalis nuo Dauguvos iki jūros.

10 *perkrikštai* — į krikščionybę perėję žydai, ortodoksų akyse tai buvo labai negerų žmonių kategorija. Su krikštijimusi žydai kovojo kaip tik įmanydami.

11 *Mūsų protėviai Egipto vergovėje...*— Senajame testamente pasakojama, kad senų senovėje žydai buvę patekę į Egipto vergovę ir kentę ją 430 metų; egiptiečiai juos visaip engę, varę prie sunkiausių darbų.

12 *agada* — talmudinės literatūros šaka, kurios dalykas — toliau plėtoti religines bei etines pažiūras, esančias Biblijoje.

13 *Frankfurtas prie Maino* tuo metu buvo vienas iš žymiausių prekybos ir pramonės centrų Vokietijoje su itin stipriomis žydų kultūros, švietimo, ekonomikos organizacijomis.

14 *...ne rojaus obuoliais...*— Autoriaus turima galvoje tam tikri rytietiški citrusinių šeimos medžio vaisiai (hebrajiškai „esrogim"), vartojami Palapinių švenčių apeigose. Aprašytasis personažas, matyt, buvo „baltųjų vergių" pirklys.

15 *elulo mėnuo* — paskutinis metų mėnuo pagal žydų kalendorių (maždaug atitinkąs rugsėjį); po jo eina Naujieji metai ir Teismo diena. Tikinčiųjų manymu, tomis dienomis dievas nulemiąs žmonių likimus ateinantiems metams. Dievobaimingi žydai tą mėnesį uoliai pasninkauja, norėdami atgaila ir nusižeminimu permaldauti dievą, kad skirtų jiems gerovės ir laimės metus.

16 *Praėjo sunkieji laikai.*— Kalbama apie 1905 m. revoliuciją, kurią caro valdžia žiauriai malšino, o reakcinguosius elementus kurstė prieš tautines mažumas ir rengė pogromus.

17 *Arcebašesas* — M. Arcybaševas (1878—1927), reakcingas rusų rašytojas. Savotiškai buvo išgarsėjęs jo romanas „Saninas" (1907), kur autorius atvirai propagavo amoralumą, niekino visuomeninius idealus.

18 *Kilo tai iš agrarinių riaušių...*— Turima galvoje kruvini susirėmimai, vykę tarp vargingųjų valstiečių ir dvarų dėl žemės naudmenų. Tais atvejais caro valdžia

siuntė kariuomenės dalinius sustiprinti vietos policijai, kovoti su revoliuciniu judėjimu.

[19] *...įsinorės krikštytis, kad galėtų už jo tekėti.*— Carizmo laikais rusų karininkas negalėjo vesti žydės, neperėjusios į pravoslavų tikėjimą.

[20] *Poliakovas* — vienas iš turtingiausių Rusijos žydų, valdęs bent kelis bankus Rusijoje ir užsienyje, caro valdžios pakeltas į bajorų luomą; turėjo slaptojo patarėjo rangą. Į turtuolius prasimušė iš geležinkelių statybos rangovų.

[21] *barmicvė* (pažodžiui „įstatymo sūnus") — berniukas, pasiekęs religinę pilnametystę, tai yra sulaukęs trylikos metų. Tuo pat žodžiu vadinama ir apeiga, kuria jis įvesdinamas į tikruosius religinės bendruomenės narius. Šeimoje ta proga būna puota, svečiai teikia berniukui dovanas ir t. t.

[22] *hošano rabo* — septintoji Palapinių švenčių diena (žr. 3 paaišk.).

[23] *...žydas ir, atsiprašant, popas.*— Carinėje Rusijoje pravoslavija buvo oficiali valstybinė religija, o popai — privilegijuoti pareigūnai; su jais žydai ypač nemaloniai susidurdavo persikrikštijimų atvejais. Žydams jie dažnai buvo nedraugiški, ir žydai, popą minėdami, kai kada šit tokią pastabą pridėdavo.

[24] *...tuoj po „likimo kvitelių".*— Judaizmo religija moko, kad septintą Palapinių švenčių dieną esąs galutinai tvirtinamas nuosprendis, dangaus teismo padarytas Naujųjų metų ir Teismo dieną. Čia „likimo kviteliais" vadinamas tasai patvirtinimas.

[25] *Konstitucijos laikais* čia ironiškai pavadinti 1905 metai — tų metų spalio 17 d. caras pasirašė manifestą („konstituciją"), kuriuo padarė nuolaidų demokratiniam sąjūdžiui, bet tuo pat metu reakciniai elementai ėmė persekioti žydus.

[26] *...riejasi su tėvais, kurie leidžia vaikus į gimnaziją...*— Ortodoksai žydai skersavo į pasaulietinį vaikų mokslinimą nežydų mokyklose, nes jiems atrodė, kad tatai sudarą pavojų nutolti nuo religijos ir tėvų papročių.

[27] *...šeštadienį papirosus rūkydavo.*— Judaizmo nuostatai draudžia šeštadienį ugnį kurti, degtukus braukyti, virtuvą kaisti ir pan.

[28] *tišebovo pasninkas* — devintoji avo mėnesio (atitinkančio liepą—rugpjūtį) diena, skirta minėti Jeruzalės šventyklos išgriovimui. Tai pasninko ir liūdesio diena.

[29] *...nekošeriuoja indų prieš velykas...*— Per velykas judaizmo nuostatai neleidžia vartoti kasdieninių indų; turtingieji dievobaimingi žydai turi atskirą velykinių indų ir stalo reikmenų rinkinį, kiti nevelykinius indus palaiko verdančiame vandenyje ir šitaip padaro juos tinkamus velykoms.

[30] *...to perkrikšto begėdystė.*— Kalbamasis asmuo nebuvo perkrikštas, šiuo žodžiu jis čia pavadintas reiškiant didžiausią panieką ir neapykantą.

[31] *„šeigec"* žydiškai reiškia „išdykėlis", „šelmis" (iš hebrajiško „šekec").

[32] *...žydai, gailestingųjų paderme...*— Žydų tauta „gailestingųjų paderme" yra vadinama Talmude.

[33] *mezuza* — pergamento lakštelis, kuriame nurašyta ištrauka iš Biblijos. Lakštelis, suvyniotas ir įkištas į medinį ar metalinį dėklelį, pritvirtinamas prie durų staktos. Dievobaimingi žydai, išeidami pro duris, mezuzą pabučiuoja ar bent pirštais paliečia.

[34] *tefilinai* (hebr.), arba filakterijos (graik.) — dvi odinės, dažniausiai juodos dėžutės, kuriose įdėta po keturis pergamento lapiukus su Šventojo rašto ištraukomis; prie dėžučių yra odiniai piršto pločio dirželiai, kuriais jos prieš meldžiantis pririšamos viena prie kaktos, kita prie kairės rankos. Tefilinus dėtis privalo visi vyrai, sulaukę pilnametystės (13 metų amžiaus). Pasimeldus dirželiai atraišiojami ir dėžutės nuimamos.

[35] *tales-koton* — kitaip ciceliai, arbekanfesai (žr. apysakos „Motelis" 18 paaišk.).

[36] *talesas* — žr. apysakos „Motelis" 5 paaišk.

[37] *chanuka* — žydų šventė, kasmet švenčiama aštuonias dienas kislevo mėnesio (pagal mūsų kalendorių — gruodžio) pabaigoje. Ja minimas Jeruzalės šventyklos pašventinimas ir Judėjos išvadavimas (II a. pr. m. e.) iš graikų valdžios.

[38] *...bankrutavau porą kartų...* — Kalbama apie prekybininkų suktybę, kada skolininkas tyčia pasiskelbia nepajėgiąs mokėti skolų ir padaro skolintojams skriaudą.

[39] *Raidė „jat"* buvo vartojama senojoje rusų rašyboje (ligi 1918 m.), ir mokiniams dėl jos būdavo sunkumų.

[40] *...složitelnyj, vyčitatelnyj...* — nesami žodžiai, pasidirbti analogiškai ankstesniems rus. žodžiams „imenitelnyj, datelnyj" („vardininkas, naudininkas"), pasigavus aritmetikos terminų „složenije" („sudėtis") ir „vyčitanije" („atimtis").

[41] *...juk tai gojaus galva...* — Gojais žydai kai kada vadindavo visus nežydus; tokiu atveju kaip čia šis žodis turi niekinamą reikšmę.

[42] *...munduras labai gražus...* — Gimnazistai privalėjo nešioti uniformą; paltas ir munduras buvo su blizgančiomis sagomis, kepurės priekyje — metalinis ženkliukas, kuris čia vadinamas „cacyte".

[43] *gaubtuvės* — vestuvių apeigų dalis, kai nuotakai apgaubdavo veidą ir muzikantas pradėdavo groti liūdną melodiją; nuotaka tada paprastai imdavo verkti.

[44] *...jei Ezavas neišlaikys, tai Jokūbui bėda...* — Ezavas ir Jokūbas — Biblijos personažai, du broliai, Izaoko sūnūs; Jokūbas — dievo pamėgtasis, vėliau Izraelis, žydų protėvis, o Ezavas, kitaip Edomas — edomitų protėvis, dievo nepamėgtasis.

[45] *„pervorazriadnikas"* (rus.) — ikirevoliucinėje Rusijoje toks vyras, kuriam buvo taikomos pirmos eilės lengvatos būti atleistam nuo karinės prievolės.

[46] *...vadiname jį Alteriu...* — Prietaringi tėvai tikėjo, kad vaikas, pramintas Alteriu, tai yra Seniu, ilgai gyvensiąs.

[47] *valdinis rabinas* — valdininkas, bet ne dvasininkas. Jį išsirinkdavo bendruomenė, tvirtindavo gubernatorius. Kulto ar ritualo apeigų jis neatlikinėjo. Jo darbas buvo savo bendruomenėje metrikuoti civilinės būklės aktus tam tikrose knygose, išrašinėti metrikus, prisaikdinti kareivius žydus ir už tuos patarnavimus imti atlyginimą pagal „taksą".

[48] *...vaše vysokopravožitelstvo!..* — Carinėje Rusijoje, kreipiantis į valdininką, reikėdavo pridėti pagarbų kreipinį, atitinkantį jo turimą rangą, pavyzdžiui, „jūsų kilnybe" („vaše blagorodije"). Kreipinys „vaše vysokopravožitelstvo" — autoriaus ironiškas prasimanymas, kiek panašus į „vaše vysokoprevoschoditelstvo", taikomą paties aukštojo rango valdininkams. Terminas „pravo žitelstva" reiškė leidimą kai kuriems žydams gyventi tam tikroje vietoje, šiaip jiems uždraustoje.

[49] *...ją atidaviau mokytis pas raštininką.*— Žydų raštininkai už nedidelį atlyginimą privačiai mokydavo mergaites, kurių tėvai neištekdavo ar nenorėdavo siųsti į pensioną.

[50] *baronas Hiršas* — vienas iš turtingiausių XIX a. žydų, pasižymėjęs filantropijos darbais.

[51] *...vardą duos... tavo mielo švogerėlio atminimui...*— Žydų šeimose buvo ir tebėra tradicija duoti naujagimiui vardą, turėtą kieno nors iš mirusių artimųjų giminių.

[52] *...kad ir katalikų bažnyčiai!* — Mintis, kad žydas užrašytų turtą katalikų bažnyčiai, buvo didžiausia nesąmonė — niekur negirdėtas neregėtas dalykas.

[53] *minjenas* (hebr. „minjan") — būtinas kvorumas (dešimt vyriškių, vyresnių nei 13 metų), kad būtų galima bendrai atlikti tam tikras religines apeigas.

[54] *Priskaitė... ir savo pačią!* — Moterys į minjeno kvorumą neįeina.

[55] *kidušo maldelė* — trumpa malda, kalbama prieš įžengiant į šventės dieną.

[56] *Berdičevas* anais laikais buvo bemaž vienų žydų gyvenamas miestas.

TEVJĖ PIENININKAS

[1] *Neesmi vertas!* — žodžiai, paimti iš Biblijos. Šioje apysakoje autorius dažnai ima posakius tai iš Biblijos, tai iš Talmudo, tai iš maldaknygės savo kalbai pagyvinti, mintims susieti su kultūrine tautos atmintimi, o kai kada — tiesiog dėl efekto, darydamas žodžių žaismą, kalambūrą, kartais net ironizuodamas; su tokiais posakiais jis elgiasi itin laisvai — juos kai kada savaip perdirba, net priešingai išverčia, jei to reikia jo minčiai išreikšti. Kai kada pavartoja nebuvėlius, dirbtinius žodžius dėl komiško efekto. Visi tokie posakiai šioje apysakoje duodami išretintu šriftu.

[2] *...panie Šolom Aleichem...*— Visos „Tevjės pienininko" novelės parašytos monologo forma, tarsi personažo pasipasakojimai autoriui. Kreipinys „panie" paimtas iš ukrainiečių kalbos, į kurią jis savo ruožtu yra patekęs iš lenkų kalbos.

[3] *..išrinktoji tauta...*— Biblijoje rašoma, kad dievas kalbėjęs Abraomui, jog už jo klusnumą ir tvirtą tikėjimą laiminsiąs jį, jo vaikus ir vaikų vaikus, visus juos globosiąs ypatinga malone, o Abraomo vaikaičių būsianti nesuskaičiuojama gausybė, kaip pajūrio smilčių, ir iš jų gimsiąs mesijas, tai yra žydų tautos gelbėtojas. Šis laiminimas iš Abraomo einąs per sūnų Izaoką ir Izaoko sūnų Jokūbą, arba Izraelį, visiems izraelitams, atseit žydų tautai.

[4] *levitai* — Jokūbo sūnaus Levio palikuonių giminė, judaizmo kulto tarnai.

[5] *aršinas* — ilgio matas anų laikų Rusijoje, lygus maždaug 71 cm.

[6] *...vergai mes buvome...*— Žr. „Komivojažieriaus užrašų" 11 paaišk.

[7] *Červoncais* Rusijoje iš seno buvo vadinamos aukso monetos, kituose kraštuose turėjusios dukatų vardą. Be to, Šolom Aleichemo jaunystės metais Rusijoje buvo kaldinamos auksinės trirublės, kurios irgi vadinosi červoncai.

[8] *...atpirkti košerinio skerdimo rinkliavą.*— Aprašomuoju metu buvo speciali rinkliava už ritualinį paukščių, gyvulių pjovimą košerinei mėsai. Valdžia tą rinkliavą atiduodavo nuomon kam nors iš turtuolių. Nuomotojai, norėdami daugiau uždirbti, kai

kada didindavo rinkliavos sumą ir taip sudarydavo sunkumų vargšams — pabrangindavo mėsą.

[9] *Iš žemių esi, žmogau...*— Perfrazuojamas Biblijos posakis: „Nesgi dulkė esi ir dulke pavirsi".

[10] *pusimperialiai* — senoviniai auksiniai Rusijos pinigai.

[11] *...nusipirkčiau sinagogoje vietą pagal rytinę sieną...*— Didžiosiose sinagogose tam tikro eilių skaičiaus vietos buvo vieneriems metams išnuomojamos; vietos pagal rytinę sieną buvo brangiausios (todėl, kad į tą pusę, kur Šventoji žemė); ten buvo ir rabino vieta.

[12] *...būti vienukart ir čiabuviui, ir nečiabuviui...*— Kalbama apie tuos atvejus, kai žydai anais laikais, neturėdami teisės gyventi tam tikruose miestuose, gyvendavo tenai nelegaliai, slapstydamiesi nuo policijos.

[13] *...viskas tuštybių tuštybė...*— Šis posakis imtas iš Biblijos, tik neturi nieko bendro su Dovydu.

[14] *...„hosai", „besai"... „Potivilovas", „Malcevas-Šmalcevas"...*— Biržos terminas „hos" (pranc. „hausse") reiškia „kainų kilimas", „bes" (pranc. „baisse") — „kainų smukimas". „Potivilovas" ir „Malcevas" — tai Putilovo ir Malcevo gamyklų akcijos, kuriomis buvo spekuliuojama biržoje.

[15] *Dryži, raini ir taškuoti...*— Perfrazuojama Biblijos vieta, kur kalbama apie dideles avių kaimenes, kuriose buvo baltų, keršų, margų ir kitokių avių.

[16] *Arti uždirbti, tik toli į kišenę įsidėti.*— Ironiška vienos Talmudo citatos parafrazė.

[17] *...vienas įėjai, vienas ir išeisi...*— Aliuzija į Biblijos nuostatą, liečiantį vergus: jei vergas vienas pas tave atėjo, tai tegul vienas (be pačios ir vaikų) ir išeina.

[18] *...kas su ašaromis sėja, tas džiaugdamasis pjaus...*— Ši frazė imta iš psalmės, su Abraomu neturi nieko bendro.

[19] *Askakurdo demaskanto dekarnuso defarsmachto...*— beprasmiška frazė, skambesiu kiek primenanti vieną Talmudo vietą.

[20] *...kam šeštajam skaityti Torą ir kam paskutiniajam...*— Šeštuoju skaityti Torą sinagogoje kviečiamas garbingesnis asmuo.

[21] *...reb Jochananui nebuvo gėda batus siūti...*— Turimas galvoje rabi Jochananas Hasandlaras (II a.), rabi Akibos mokinys, vienas iš Talmudo tekstų autorių. Yra pasakojama, kad jis buvęs batsiuvys. Ir jo pavardė „Sandlar" hebrajiškai reiškia „batsiuvys".

[22] *...mums visiems galbūt priklauso labai didelė dalis iš jų palikimo...*— Tai socialistų tezė, kad kapitalas išauga iš to, jog gamybos priemonių savininkas darbininkams išmoka ne visą jų uždarbį, bet dalį pasisavina, užtat jo susikrautas turtas yra, po teisybei, dirbančiųjų nuosavybė.

[23] *auksinas* — penkiolika kapeikų, tad aštuoniolika auksinų bus du rubliai ir septyniasdešimt kapeikų.

[24] *...ką rašo Raši...*— Raši — rabi Solomonas Jicchaki (1040—1105), įžymus Prancūzijos rabinas, didžiausias Biblijos egzegetas ir Talmudo aiškintojas viduriniais amžiais. Jo komentarai penkioms Mozės knygoms (1475) yra pirma hebrajų kalba išspausdinta knyga.

[25] *...sėskimės ant žemės gedulo gedėti...*— Pagal seną religinę tradiciją, mirus artimam giminaičiui (tėvui, motinai, sūnui, dukteriai), reikia pirmą savaitę sėdėti ne ant kėdės ar suolo, bet ant aslos arba ant žemo suoliuko.

[26] *...kad man Chavos nė vardo nieks nedrįstų paminėti...*— tai yra kad ji būtų laikoma išbraukta iš šeimos sudėties. Išstojusį iš žydų bendruomenės asmenį būdavo draudžiama bendruomenėje minėti.

[27] *Kišiniovas, „kosnetucija"...*— Kišiniove ir kituose miestuose caro valdžia 1903 m. išprovokavo žydų pogromus. Kišiniovas šiuo atžvilgiu įgijo ypatingą garsą: jame 1903 m. per velykas apie 50 žydų buvo užmušta, keli šimtai sužalota, apie 700 žydų namų sugriauta, apie 600 krautuvių išplėšta. 1905 m. spalio mėn. pogromų banga, nusiritusi per visą Rusiją, vėl neaplenkė Kišiniovo. Garsas apie šiuos pogromus nuskambėjo per visą pasaulį. Revoliucinio sąjūdžio verčiamas, caras 1905 m. išleido manifestą, kai kieno vadinamą „konstitucija", kuris turėjo duoti kiek pilietinių teisių žmonėms, tačiau draug su tuo prasidėjo ir šovinistų, juodašimčių siautėjimas, administracijos priekabiavimai, atnešę daug negandų žydams.

[28] *...kas knygose parašyta...*— Čia, kaip ir kitur Tevjės kalboje, knygos — Šventasis raštas ir Talmudas.

[29] *...sekminių šventę pagerbdami raiti jodinėjate?* — Ironiška pastaba; žydų religija draudžia jodinėti ir važinėti šventadieniais.

[30] *Jūs nežiūrėkite, koks indas...*— aforizmas iš Talmudo traktato „Abot" („Tėvų pamokymai"): nereikia spręsti iš paviršiaus, iš išvaizdos, o žiūrėti esmės.

[31] *Ar kaip vaikai, ar kaip vergai...*— Frazė iš maldos, kalbamos Naujųjų metų dieną, kurią, pasak tikinčiųjų, dievas daro metinį žmonių teismą. Melsdamiesi tikintieji šaukiasi į viešpatį: „Jei tu laikai mus savo vaikais, tai tėviškai pasigailėk mūsų, o jei mes tavo vergai, tai maldaujame tavo malonės, idant nepasmerktumei mūsų". Tevjė į cituojamą maldos vietą toliau reaguoja antiteze: „...dievas ištaiso žmogui taip, jog mūsų priešai tegu tokių metų susilaukia".

[32] *...Goldė jau guli ant žemės...*— Pagal tradicinius papročius numirėlį žydai guldo ant aslos ir pridengia juoda marška.

[33] *...pasamdžiau jai kadešo kalbėtoją...*— Pagal judaizmo nuostatus po tėvo arba motinos mirties vienuolika mėnesių sūnus po kiekvienų pamaldų turi atkalbėti kadešą. Jei velionis ar velionė sūnaus neturėjo, tai pasamdomas svetimas žmogus, pamaldus žydas, ir jis atlieka tą prievolę.

[34] *...štai Amanas žengia...*— Žr. „Komivojažieriaus užrašų" 1 paaišk.

[35] *chanuka* — žr. „Komivojažieriaus užrašų" 37 paaišk.

[36] *Bene aš esu brolio sargas?* — Taip dievui atitarė biblinis Kainas, klausiamas, kur yra brolis Abelis (tuo metu jau Kaino užmuštas).

[37] *...mesti garbingą uždarbį ir važiuoti į Ameriką?* — Tevjės pasaulėjautoje važiuoti į Ameriką nėra garbingas dalykas, nes jis žino, kad ten dažnai važiuoja bankrotai ir sukčiai, bėgdami nuo skolininkų.

[38] *Raudų siena* iš tradicijos vadinasi išlikusi viena Jeruzalės šventovės siena; Jeruzalės šventovė buvo sugriauta 70 m. e. m.

[39] *Pitomas ir Ramzesas* — senovės Egipto miestai; kadangi jie minimi Biblijoje, tai Tevjė mano, kad jie yra Palestinoje.

[40] *...į žadėtąją Kanaano žemę...*— Biblijoje rašoma, kad žydų tautai, išvaduotai iš Egipto vergijos, dievas žadėjo duoti „šalį, tekančią pienu ir medumi", būtent Kanaaną, kitaip tariant — Palestiną.

[41] *...ne į Padan-Aramą pas Sabos karalienę?* — Padan-Aramas — vietovė Mesopotamijoje; Sabos karalienė — pasak biblinės legendos — nepaprasto grožio, išmintinga ir turtinga moteris, karaliaus Saliamono draugė.

[42] *uriadnikas* — carinėje Rusijoje policijos punkto vyresnysis, dažniausiai — į atsargą išėjęs puskarininkis.

[43] *Ir atsitiko Mendelio Beilio dienose...*— 1913 m. caro valdžia inscenizavo Kijeve vadinamą „ritualinę bylą": teisman buvo patrauktas smulkus tarnautojas Mendelis Beilis, kaltinamas ritualiniu krikščionių vaiko nužudymu. Bylą nagrinėjant, išėjo aikštėn visas kaltinimo nepagrįstumas, ir Beilis buvo išteisintas.

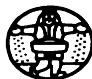
[44] *...iš Zlodejevkos... iš Grabilovkos... Kostolomovkos...*— autoriaus sugalvoti vietovardžiai, turį aiškią reikšmę: Zlodejevka — vieta, kur gyvena piktadariai, Grabilovka — kur vagys, plėšikai, Kostolomovka — kur vienas kitam kaulus laužo.

[45] *...for, for į Berdičevą!..*— „For" žydiškai reiškia „važiuok"; žydų nedraugai, rodydami jiems savo antipatiją ar panieką, sakydavo: „Važiuok į Berdičevą".

Parengė CHACKELIS LEMCHENAS ir
DOMINYKAS URBAS

TURINYS

PASAULINĖS LITERATŪROS BIBLIOTEKA
БИБЛИОТЕКА ВСЕМИРНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

КНИГА 70 KNYGA

ШОЛОМ АЛЕЙХЕМ

ПОВЕСТИ

На литовском языке

Перевел с идиш *Доминикас Урбас*
Художник *Арвидас Каждайлис*

Издательство «Вага», 232600, Вильнюс, пр. Ленина 50

ŠOLOM ALEICHEMAS

APYSAKOS

Tituliniame puslapyje:
Marko Šagalo (1887—1985) „Karo" fragmentas
Parengė dail. *Rimantas Dichavičius*

Redaktorė *A. Baliulienė*. Men. redaktoriai *V. Armalas* ir *A. Nekrošius*
Techn. redaktorė *E. Juzėnienė*. Korektorė *L. Lengertienė*

IB Nr. 4786

Duota rinkti 86.11.03. Pasirašyta spaudai 87.02.02. Leidinio Nr. 11960
Formatas $60 \times 90^1/_{16}$. Ofsetinis popierius Nr. 1
Garnitūra „Taims", 10 punktų. Fotorinkimas. Ofsetinė spauda
28 sąl. sp. l. 29,3 sąl. spalv. atsp. 27,7 apsk. leid. l.
Užsakymas 267. Tiražas 90 000 egz. Kaina 2 rb 90 kp

Leidykla „Vaga", 232600, Vilnius, Lenino pr. 50
Rinko K. Poželos spaustuvė, 233000, Kaunas, Gedimino 10
Spaudė Motiejaus Šumausko spaustuvė, 232600. Vilnius, Strazdelio 1

Šolom Aleichemas.

Šo-24 Apysakos / Iš jidiš k. vertė D. Urbas; [Baig. str. „...jokių titulų, tik Šolom Aleichemas“, p. 417—428, E. Zingerio].— V.: Vaga, 1987.— 442 p.— (Pasaul. literatūros b-ka / Red. komis.: K. Ambrasas ir kt.; 70. XIX a. literatūra).

Žydų literatūros klasiko Šolom Aleichemo (1859—1916) knygoje dedamos reikšmingiausios jo novelių apysakos: „Tevjė pienininkas“, „Komivojažieriaus užrašai“, „Motelis“ ir kt. Rašytojas savo kūryboje vaizdavo „mažojo žmogaus“ gyvenimą, sukūrė raiškių charakterių. Jo braižui būdingas subtilaus lyrizmo ir humoro derinys.

Š $\frac{4702210000—013}{M852(08)—87}$ 201—87

BBK 84.4Žyd-44
T(Žydų)

1986 m.
IŠLEISTI ŠIE PLB TOMAI

Fiodoras Dostojevskis

BROLIAI KARAMAZOVAI, I—II

Keturių dalių romanas

*

Vladimiras Majakovskis

EILĖRAŠČIAI. POEMOS. PJESĖS

*

KALEVALA

Karelų ir suomių epas

*

XX A. RYTŲ PROZA

Lu Sinis, Lao Šė,
Riunoskė Akutagava,
Jasunaris Kavabata

*

O. Henris

APSAKYMAI

Džekas Londonas

APSAKYMAI. MARTINAS IDENAS

*

Rablė

GARGANTIUA IR PANTAGRIUELIS

Romanas

*

XX A. VAKARŲ DRAMOS
Žanas Kokto, Bertoltas Brechtas, Luidžis Pirandelas, Džonas Milingtonas Singas, Žanas Polis Sartras, Judžinas O'Nilas, Tenesis Viljamsas

*

Viljamas Šekspyras
DRAMOS. SONETAI

*

NUMATOMA IŠLEISTI 1987 m.

Michailas Lermontovas
POEZIJA. DRAMA. PROZA

*

Michailas Šolochovas
TYKUSIS DONAS, I—II
Romanas

*

Šolom Aleichemas
APYSAKOS

*

Karelas Čapekas
KARAS SU SALAMANDROMIS
Žigmondas Moricas
NOVELĖS

*

Adomas Mickevičius
EILĖRAŠČIAI. POEMOS

*

ANTIKINIAI ROMANAI IR PASAKĖČIOS
Apulėjus, Longas, Petronijus, Ezopas, Fedras

*

Bjornstjernė Bjornsonas
APYSAKOS

Knutas Hamsunas

BADAS. PANAS

Romanai

*

Džovanis Bokačas

DEKAMERONAS

*

Hermanas Melvilis

MOBI DIKAS

Romanas

*

Valteris Skotas

KVENTINAS DERVARDAS

Istorinis romanas

*

NUMATOMA IŠLEISTI 1988 m.

Maksimas Gorkis

MOTINA. ARTAMONOVAI

Romanai

*

Maksimas Gorkis

APSAKYMAI. DRAMOS

*

Nikolajus Nekrasovas

POEMOS. EILĖRAŠČIAI

Michailas Saltykovas-Ščedrinas

VIENO MIESTO ISTORIJA

Satyrinis romanas

*

XIX A. PABAIGOS—XX A. PRADŽIOS LIETUVIŲ PROZA

Žemaitė, Jonas Biliūnas, Vaižgantas, Vincas Krėvė

*

Tarasas Ševčenka

EILĖRAŠČIAI. POEMOS

Lesia Ukrainka

EILĖRAŠČIAI. POEMOS. DRAMA

Ivanas Franko

EILĖRAŠČIAI

*

Ivas Andričius

DRINOS TILTAS

Miroslavas Krleža

ANT PROTO RIBOS

Romanai

*

ANTIKINĖS TRAGEDIJOS

Eschilas, Sofoklis, Euripidas

*

Henris Fildingas

DŽOZEFO ENDRIUSO NUOTYKIŲ ISTORIJA

Romanas

*

Tomas Hardis

DŽUDAS NEPASTEBIMASIS

Romanas

*

Tomas Manas

DAKTARAS FAUSTAS

Romanas

*

Gi de Mopasanas

MIELASIS DRAUGAS. PJERAS IR ŽANAS.

NOVELĖS

*

NIBELUNGŲ GIESMĖ

ROLANDO GIESMĖ

Herojiniai epai

*

Frydrichas Šileris

DRAMOS. LYRIKA. BALADĖS